שו״ת · אחרונים

שות מנחת שי חלק ב

רבי שמואל יצחק שור

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

שות מנחת שי חלק ב

רבי שמואל יצחק שור

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/שות-מנחת-שי-חלק-ב/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

תשובה א 5
תשובה ב 9
תשובה ג 13
תשובה ד 16
תשובה ה 17
תשובה ו 25
תשובה ז 28
תשובה ח 30
תשובה ט 39
תשובה י 40
תשובה יא 45
תשובה יב 49
תשובה יג 52
תשובה יד 57
תשובה טו 63
תשובה טז 66
תשובה יז 67
תשובה יח 69
תשובה יט 72
תשובה כ 74
תשובה כא 87
תשובה כב 90
תשובה כג 96
תשובה כד 98
תשובה כה 102
תשובה כו 105
תשובה כז 109
תשובה כח 111
תשובה כט 116
תשובה ל 120
תשובה לא 123
תשובה לב 126
תשובה לג 132
תשובה לד 139
תשובה לה 142
תשובה לו 144
תשובה לז 148
תשובה לח 152
תשובה לט 155
תשובה מ 158
תשובה מא 164
תשובה מב 168
תשובה מג 173
תשובה מד 176
תשובה מה 178
תשובה מו 183
תשובה מז 186
תשובה מח 196
תשובה מט 200
תשובה נ 203
תשובה נא 208
תשובה נב 209
תשובה נג 211
תשובה נד 214
תשובה נה 215
תשובה נו 219
תשובה נז 222
תשובה נח 224
תשובה נט 227
תשובה ס 230
תשובה סא 234
תשובה סב 237

תשובה סג 239
תשובה סד 244
תשובה סה 246
תשובה סו 249
תשובה סז 250
תשובה סח 253
תשובה סט 255
תשובה ע 258
תשובה עא 259
תשובה עב 261
תשובה עג 263
תשובה עד 265
תשובה עה 267
תשובה עו 268
תשובה עז 268
תשובה עח 271
תשובה עט 274
תשובה פ 276
תשובה פא 277
תשובה פב 277
תשובה פג 279
תשובה פד 281
תשובה פה 283
תשובה פו 286
תשובה פז 290
תשובה פח 292
תשובה פט 294
תשובה צ 295
תשובה צא 296
תשובה צב 297
תשובה צג 298
תשובה צד 299
תשובה צה 302
תשובה צו 303
תשובה צז 306
תשובה צח 308
תשובה צט 310
תשובה ק מבן המחבר 312
תשובה קא 315
תשובה קב 316
תשובה קג 317
תשובה קד 321
תשובה קה 322
תשובה קו 328
מפתחות 330
מנחת אברהם 342

שו"ת מנחת שי
חלק שני

תשובה א

מרחוק אקרא בשלום כבוד ידי"נ רחימא דלבאי חביב עלי כגופאי הרב הגאון חריף ובקי מו"ה אברהם מתתי' חלפן ממדינת רוסיא עיר יאליסיווטע יע"א:
אחרי תת שלום להדרת תורתו כמשפט מכתבו היקר עם בשורה טובה מבנו היקר יחי' הגיעני שמחתי כמוצא שלל רב. ואחר עד עתה מרוב טרדותי ולמען כבודו לקחתי לי מועד להשיבו בענינים הנוגעים להוראה על ראשון ראשון:
ע"ד שאלתו בציקאריע עם חלב הנשפך תחת קדירה של בשר אם צריך ס' נגד כל הנשפך או לשער רק לפי חשבון החלב שבו וכ' שבאו"ה יש סתירה בזה:
הנה לדעתי הדבר פשוט דא"צ לשער רק כפ"ע החלב המדומע בציקאריע כמ"ש האו"ה בכלל ל"א הובא בט"ז יו"ד סי' צ"ב ס"ק כ"ד. ומ"ש כ"ח דהאו"ה סותר עצמו ודאי כונתו למ"ש האו"ה כלל כ"ד דין ח' וז"ל ומיהו ברוטב של בשר שנפל לחלב צריך ס' נגד כולה דהוי שם בשר על כל המים וכן ראיתי בתשו' שו"מ מהגאון מלבוב ז"ל מהד"ת ח"ד סי' י"ב שהקשה כן על האו"ה ורצה לחלק בין בשר לחלב אח"כ הביא גם דברי החו"ד סי' צ"ג שכ' ג"כ לענין בשר דאם נשתמש בקדירה כזית בשר עם מים א"צ לשער אח"כ נגד כל הכזית רק לפי שיעור המדומע ועז"כ דע"כ דעת או"ה לחלק בין אם נפל רוטב בעין לחלב צריך ס' נגד כולה משא"כ כשנבלע בקדירה דא"צ ס' אלא כנגד הבשר עיי"ש ובאמת במח"כ שני החילוקים אינם נכונים דהרי האו"ה בכלל כ"ד סיים שם וז"ל ועוד כמ"ש המרדכי פכ"ה דקיי"ל כמ"ד שמשערים כאלו היו המים בשר ולא כמ"ד במה דבלעי מיא וסברא הוא דא"א לשער כמה בלע וכן בתחיבת כף של בשר וכל כה"ג. וה"ה לח בלח היתר בהיתר צריך ס' כמו כן נגד דימוע ראשון כגון רביעית חלב שנפל לה' רביעית מים צריך ס' נגד המדומע עיי"ש הרי מדכ' וה"ה משמע דחלב ובשר חד דינא אית להו. ואפ"ה בלח בלח אפי' בעין א"צ ס' רק נגד הדימוע וסותר רישא לסיפא דברישא כ' דבבשר צריך ס' נגד כולה:
ובאמת נלפע"ד ברור דאין כאן שום סתירה וחזרה כלל דודאי אין סברא כלל לומר דאם היו ברוטב זית א' בשר וארבעים זיתים מים יצטרך ס' נגד מ"א זיתים בשר דאיך נעשה מזית א' מ"א זיתים רק כונתו עפמ"ש הרמ"א בסי' צ"ח ס"ד בחלב שנפל לתבשיל דיתן מים צוננים להקפיא וכ' בט"ז שם סק"ז בשם או"ה דדוקא בדאיכא ס' ובהגהת או"ה בשם

המרדכי דאפי' בדליכא ס' והט"ז תמה עליו דמאי מהני מים צוננים בליכא ס' דהא אפי' בכף צריך ס' נגדו אף שלקחו משם. וע"כ שהטעם נשאר עיי"ש. ומעתה גם כונת או"ה כאן כן דברוטב של בשר אף שהסירו הבשר מ"מ צריך לשער נגד כל הבשר כאלו היו המים בעצמם בשר דהא לא ידעינן כמה נפק מיני' כמו שסיים באמת דלא כמ"ד במה דבלעי מיא דא"א לשער כמה בלע ובא לומר דל"ת דוקא בלח בלח דנבלל הכל צריך לשער נגד כל החלב ולא בבשר שהסירו משם ע"כ אמר דגם בבשר נחשב כאלו נשאר הכל במים אבל באמת א"צ ס' רק נגד הכזית בשר ודוקא אם כל הרוטב נפל לתבשיל. ואם נפל מקצת צריך ס' רק נגד שיעור המדומע וע"כ כ' שפיר וה"ה בלח בלח כו' דבאמת חד דינא אית להו. ומעתה דבריו בכלל כ"ד ובכלל ל"א א' הם דדוקא בנבילה לא סגי כנגד המדומע ולא בב"ח ומיושב הכל ודו"ק:

אך דברי החו"ד הנ"ל שכ' דבקדירה שנשתמש בה בשר עם מים א"צ ס' נגד כל הבשר אינו מובן דהא א"י כמה נפק מיני' כמ"ש האו"ה וגם הוא עד דברי הרמ"א סי' ק"ג ס"ד דאע"ג דהאסור נוטל"פ והמאכל מותר מ"מ אם בשלו בקדירה אח"כ תבשיל אחר שהאסור הראשון נטל"ש נאסר התבשיל השני אם לא הי' ס' נגד האסור הראשון הרי דצריך ס' נגד כל האסור ולא סגי כפי שיעור המדומע. וצ"ל דהחו"ד לשיטתי' שכ' שם לפרש דמיירי דוקא, שהקדירה הי' מחזיק כשיעור שיוכל לבלוע כל התבשיל עם האסור כגון שהתבשיל עם האסור היו כשיעור נ' זיתים והקדירה היו מחזיק נ' זיתים. אבל אם לא הי' הקדירה רק כחצי התבשיל א"צ לשער רק נגד חצי האסור עיי"ש. וא"כ י"ל דבסי' צ"ג מיירי שלא היו מחזיק כ"כ ע"כ א"צ נגד כל הבשר:

אמנם ראיתי בתשו' משיב דבר להגאון מוולאזין ז"ל (ששלח לי כת"ר למנה) סוף ח"ב שכ' על מי שרצה להורות בעירה מכלי בשר ב"י על כלי חלב דכיון שאין מבשלין בשר כ"א לערך רבע מהקדירה וג' חלקים תבשיל וא"כ יש בתבשיל השני ס' נגד רבע דופן הקדירה שבלע מבשר ומותר הכלי חלב והביא ראי' מהפ"ת סי' צ"ה לענין כף שהגיס קדירה של שעורים שי"ב חמאה א' מארבעים. וכ' עליו דלא טב הורה דודאי לענין התבשיל שנבלל בו החמאה נתחלק בשוה בכל התבשיל. אבל הקדירה או כף שבולע התבשיל אינו דומה בליעת החמאה לבליעת התבשיל דשמנונית מפליט ומבליע יותר. וא"א לשאר כמה בלע הקדירה מן החמאה וצריך ס' נגד כולה וע"כ גזרו אפי' באין שמנונית עיי"ש. ודבריו נכונים ולפי"ז דברי הרמ"א פשוטים דצריך ס' נגד כל האסור דבלוע בקדירה א"א לשער נגד המדומע ודלא כהחו"ד:

ובזה מיושב דברי הט"ז סי' ק"ג סק"ו שהביא בשם או"ה בתבשיל שנפל שם אסור פגום ונפל אותו תבשיל לקדירה אחרת ובאותו תבשיל הי' האסור בעין א"צ אלא ס' נגד האסור שבקדירה עיי"ש. ובפמ"ג שם הקשה דהא ע"כ ט"ס הוא בט"ז וצ"ל כמ"ש בד"מ שעם האורח מישור. אלו הי' האסור בעין אף שהסירו משם צריך ס' נגד האסור, וק' מה חידש בזה דהא גם הרמ"א כ"כ דצריך ס' נגד האסור הראשון עיי"ש. ולהנ"ל נכון דהא הרמ"א מיירי בבלוע בקדירה דצריך ס' נגד כל האסור והט"ז חידש בשם או"ה דאפי' בתבשיל בעין והוסר האסור כיון שכל התבשיל נפל למק"א צריך ס' נגד כולו דלא ידעינן כמה נפק מיני' וכפי פירושי באו"ה כלל כ"ד ודו"ק:

אבל באמת לפעד"נ ליישב דברי זקני הט"ז ז"ל בלי שום הג"ה ובמח"כ הפמ"ג ז"ל אין כאן שום ט"ס ותה"ל יש תח"י הד"מ עם האורח מישור ולא כ' שם הנהו תיבות אעפ"י שהסירו האסור רק אלו הי' האסור בעין הי' נו"ט לשבח וכנראה שהפמ"ג הוסיף תיבות אלו בכדי לפרש הלשון אלו היו האסור בעין דמשמע דעכשיו אינו בעין רק שהסירו משם ולפענ"ד פשוט כונתו אלו היו האסור בעין היינו אם הי' האסור בעיניו בלא תערובת התבשיל הפגום הי' נו"ט לשבח ע"כ גם עכשיו שהוא בתערובות צריך ס' עכ"פ נגד האסור ולכך בכונה הוסיף הט"ז תיבות האלו ובאותו תבשיל הי' האסור בעין דלא נטעה לפרש אלו הי' האסור בעין היינו שהוסר האסור ורק שעדיין בעין בתבשיל רק שהוא בתערובת עם האסור הפגום וז"ב ואמת בס"ד ואין כאן ט"ס:

נחזור לענינינו דבין בחלב בין בבשר א"צ ס' רק נגד החלב או הבשר ואם נפל מקצת צריך לשער לפי שיעור המדומע והפמ"ג או"ח בהנהגת השואל והנשאל אות ב' כ' גם לענין תחיבת כף בבשלו ירקות בקדירה חולבת ומעט חמאה בתוכה ותחבו כף לשם ומשם לבשר א"צ לשער רק לפי חשבון ול"ח שמא בלע רק מחמאה עיי"ש. וזה שלא כדעת הג' מוולאזין הנ"ל:

אולם אדמו"ר הגאון מוהרש"ק ז"ל מבראדי בספרו סת"מ הל' תפלין סי' נ' כ' לענין כף דאף דמה"ד הי' צריך לשער כפי המדומע אך לפעמים נגע הכף בגוף הבשר. וגם לפעמים הוי הרוטב שומן למעלה ע"כ יש לנהוג בנתחב לחלב ממש יש לשער בכל הכף אבל בנתחב לשאר מינים רק שבקדירה נשתמש בתחלה חלב דיש היתר מכת נטב"נ ומכ"ש אם הכלי אב"י לענין החומרא לערות כמין הכלי ב"י יש להקל לפי המדומע. וכן אני נוהג תמיד. וכ"ז לענין כף. אבל בתבשיל הן בבשר ורוטב או בחלב עם מים או ציקאריע וכדומה דל"ש טעמים אלו ודאי א"צ לשער רק נגד החלב והבשר. כן נלפע"ד לדינא:

ב) **וע"ד** שאלתו איך לכתוב בגט שם טאמערע בפתח המוזכר גם בספרו היקר ודעתו לכתוב בטית ועיין לבסוף כי אולי אינו עזר משם חמרה. ומדמה לה לשם רבקה וריבה דאם א"י שם העריסה אין לכתוב רבקה כמבואר בבא"פ:

הנה הדבר מבואר בט"ג ש"נ אות ח' בשם תמרה דאם א"י שם העריסה יש לכתוב תמרה ודוקא בשם טעמירל בסגול דאין הנקודות שוות לשם תמרה אמרינן דהוא שם לעז וי"ל בטית ומ"ש משם רבקה וריבה אין הנדון דומה לראי' דשם הס' רק אם לכתוב שם רבקה או ריבה ע"כ טוב לכתוב ריבה דהוא שם החניכה שהכל קורין בו דכשר עכ"פ אפי' אם היו שמה מעריסה רבקה משא"כ אם נכתוב רבקה אולי ל"ה שמה מעריסה רבקה והוי שינוי השם משא"כ כאן דהס' איך לכתוב השם שקורין בו בזה ודאי אמרינן דאם הנקודה שוה לשם הקודש יש לכתוב בתיו כמו שם הקודש כמבואר בש"נ אות ס' ואות ש' ואפי' בשם סירקא דאינו שוה בנקודה לשם שרה כ' המהרש"ל והט"ז לכתוב בשין אף דיש חשש שיקראנו בשין ימנית מ"מ כיון שקרוב לשם שרה ועיי"ש בב"ש שהקשה עליהם דא"כ הי' צריך לכתוב בהא בסוף. ולפע"ד י"ל עפמ"ש בחא"ש סי' קכ"ד לענין שם מליא דאף די"ל דנגזר משם מלכה מ"מ כיון די"ל ג"כ דהוא שם לעז וגם י"ל דנגזר משם ארמי כמו מליא כל ארעא או כמה מעליא הא שמעתתא יש לכתוב בא' עיי"ש. הרי דהיכא דמצינו שם כזה בלשון תרגום י"ל בא' ע"כ גם לענין שם שירקא דמצינו בחולין דף נ' שירקא דמטיא ע"כ י"ל בא' ובשין. ואף שהב"ש כ' לכתוב בס' היינו משום שאין הנקודה שוה לשרה. אבל בנקודה שוה לשם שרה לכ"ע כותבין בשין כמו שם הקודש. ועכ"ז כ' הב"ש בעצמו אות ב' בש"נ לענין שארקה דאף דהנקודה שוה אם א"י שם העריסה אין לכתוב שם שרה. וע"כ דאין לדמות זל"ז וא"כ ה"ה בשם תמרה יש לכתוב בח' כמו בשם הקודש כיון שהנקודות שוות וז"פ:

ג) **וע"ד** מה שנסתפק כ"ת בדבר שא"צ שיעור לבטל רק שהעירוב מתירו כמו בחלב אשה אם מותר לבטל לכתחילה יפה כ' כת"ר דאין שייך בזה אין מבטלין אסור לכתחלה כיון דא"צ רק לשנות האסור שלא יהי' בעין. והוא מבואר במשנה ח' פ"ד דתרומות בתאנים שחורות מעלות את הלבינות וכ' שם התויו"ט וז"ל ואף כי אין מבטלין אסיר לכתחלה ה"מ להרבות בהיתר כדי לבטל האסור אבל בכה"ג שאינו מרבה בהיתר אלא משנה האסור מכמות שהי' כו' י"ל דשרי לבטל לכתחלה עיי"ש. א"כ ה"ה ממש בנ"ד ובזה י"ל ג"כ דברי המג"א סי' תנ"ה סקט"ו לענין מים שלא לנו דמותר לבטל לכתחלה כיון דא"צ ביטול טעם רק תיקון שיצטנן ודוק דברי ידידו הדו"ש:

תשובה ב

שלום אין קץ. לפלא יועץ. הכהן הגדול מאחיו הרב הגאון הצדיק חריף. ובקי פרי עץ הדר. בקודש נאדר בנש"ק כקש"ת מו"ה יעקב יוסף הכהן נ"י מראדאמסק אבד"ק שדה חדש במדינת רוסיא. יע"א:

אחרי תת שלום להדרת תורתו וצדקתו כמשפט אמרותיו הנעימים אשר שלח לקניהינטש הגיעו עדי כעת לכאן כי זה כשני שנים אשר נתקבלתי פה לאב"ד. שמחתי במעשה ידיו. פלפל בחכמה ותורת חסד על לשונו. יתברך מצורו וקונו וישפיע לו ברכה ממעונו עד כי יקבץ רועה צאנו ואם כי עמוס הטרדות אנכי. ומהגם בימים הללו זה בא בכדו וזה בא בחביתו. וגם שאלות הבאים ממרחקים. עכ"ז פניתי לעיין בדבריו הנחמדים כי לאו אורח ארעא למיקם גברא רבא אבראי ואבא היום אל העיון. ואת אשר ישים ה' בפי אותו אשמור לדבר. ובמה דסיים אפתח:

אשר עלה ונסתפק בכל מידי דטעון הכשר מים. אי בעינן שיבא מים על כל האוכל או רובו או די במקצת כמו דסגי לענין טומאה כשנוגע הטומאה במקצתו והביא מלשין הר"מ פ"א מטומ"א שכ' עד שיבלל בא' מז' משקים. משמע דצריך שיבא מים על כולי ופלפל בזה הרבה בשכל הקודש וסברות ישרות מראה פנים מסבירות והיו למאורות:

תשובה הנה הדבר מבואר בש"ם חולין קי"ח ב' ת"כ דר"י כשם שיש יד לטומאה כך יש יד להכשר. וכשם שאין מקבלין טומאה אלא לכשיתלשו כך אין מקבלין הכשר אלא כשיתלשו. הרי מבואר דאם הוכשר רק יד האוכל כאלו הוכשר כולו. ומשמע שם בסוגיא דל"ד יד אלא ה"ה מקצת האוכל. וכ"כ הרמב"ם פ"ב מטו"א ה"ו וגם מבואר שם לענין אבר המדולדל דהבהמה כמו יד לאותו אבר הרי דל"ד יד רק ה"ה מקצת האוכל וכ"מ בתו"כ שאביא לקמן. ובזה יומתק לפרש לשון הש"ס הנ"ל כשם שיש יד לטומאה כך יש יד להכשר וכשם שאין מקבלין טומאה אלא כשיתלשו כו' משמע דשני דינים אלו תלוים זה בזה:

ולהבין זאת אבאר מקודם דברי התוס' שם התמוהים מאד. שכ' בד"ה כשם שאין מקבלין וז"ל וא"ת דהא מה"ט דפשוט לו בטומאה (שאינו מקבל במחובר כמו שפירש"י ז"ל שאם אתה אומר מחוברים טמאים טמאת הכל שאין לך מחוברים שאין שרצים מצויים אצלם) תפשיט לו בהכשרו שאם א"א כן הכשרת הכל במחובר. וי"ל דאין זה תימה כ"כ אם נאמר דהוכשר הכל במחובר ע"י גשמים שנופלים על הזרעים עיי"ש. והדברים סתומים וחתומים דלמה אין תימה בהכשר כמו בטומאה. וגם בפירש"י חומש פ' שמיני בפ' וכי יתן מים על זרע כ' שאם א"א יש הכשר במחובר אין לך זרע שלא הוכשר וכן

לעיל מיני' בפ' מכל האוכל אשר יאכל ולבאר דבריהם נ"ל עפ"י המבואר בתו"כ שמיני פ' י"א וז"ל וכי יפול מנבלתם על כל זרע זרוע אשר יזרע טהור הוא. וכי יתן מים על זרע ונפל מנבלתם עליו טמא הוא יש לי בענין הזה זרעים טמאים וזרעים טהורים. (ופי' הקרבן אהרן דע"כ מיירי שני המקראות לאחר הכשר. ויש זרעים שטהורים גם לאחר הכשר ונוכל לומר בזה ג' חילוקים איזהו טמא ואיזהו טהור) מחוברים לקרקע ותלושים מהקרקע (וגם בענין נתינת מים עליהם) תתן בידי שמים ומתן בידי"א. אוכלי אדם ואוכלי בהמה (והתורה סתמה ולא ביארה איזהו טמא ואיזהו טהור) יש לך לחלק אם אהה אומר מחוברים טמאים טמאת הכל (שהרי כל תלוש הי' מחובר מקודם והרי התורה אמרה מקצתו טהור) וכשאתה אומר מחוברים טהורים ותלושים טמאים טמאת מקצת וטיהרת מקצת (וכן בחילוק השני) אם אתה אומר בידי"ש טמאים טמאת הכל (שאין לך זרע שלא ירדו עליו גשמים) וכשאתה אומר בידי"ש טהורים טמאת מקצת וטהרת מקצת. ולכך לא הוצרך הכ' לפרש דמובן ממילא. וכי יתן מים על זרע ללמד שלא יטמאו הזרעים אלא לאחר הכשר. בא לשלול בזה שלא תאמר דקרא דוכי יפול מיירי קודם הכשר. אבל אחר הכשר אין שום חילוק לזה כ' דהא ממילא נלמד מוכי יתן מים דאינו מקבל טומאה אלא לאחר הכשר וא"כ קרא קמא ל"ל. וע"כ דשניהם מיירי לאחר הכשר ומשכחת שיהיו טהור) עכ"ל התו"כ עם פי' הקרבן אהרן הרי מבואר מדברי התו"כ החילוק בין טומאה להכשר דלענין טומאה אי נימא דמחוברין טמאים לא משכחת מקצתו טהור כלל. משא"כ לענין הכשר אף אם נימא דמחוברים מקבלים הכשר אכתי יש חילוק אחר בין מתן בידי"ש למתן בידי"א. א"כ משכחת מקצתו טהור דמה שירדו גשמים בידי"ש אינו מזיק. ומעתה זהו כונת התוס' בתי' דל"ד כלל הכשר לטומאה דאין זה היתה כ"כ אם נאמר דהרי הוכשר הכל ע"י גשמים ולא משכחת מקצתי טהור דהרי גשמים הוי בידי"ש ואינו מכשיר וקיצרי בדבריהם וסמכו על התו"כ ודו"ק:

ומעתה אחר שביררנו דעיקר לימוד של התו"כ הנ"ל בין תלושים למחוברים ובין בידי"ש לבידי"א הוא משני המקראות הנ"ל דאל"כ לא משכחת לה מקצתו טמא ומקצתו טהור. א"כ כ"ז אי נימא דכשהוכשר מקצתו הוכשר כילו אבל אי נימא דהוכשר מקצתו לא הוכשר כולו א"כ בלא"ה משכחת לה מקצתו טמא ומקצתו טהור כשלא הוכשר רק מקצתו. ויתקיימו שני מקראות הנ"ל ובזה יבואר לשון הש"ס הנ"ל כשם שיש יד לטומאה כך יש יד להכשר (וכשבא מים על מקצת הוכשר כולו (וא"כ ממילא) כשם שאין מקבלים טומאה אלא תלושים כך אין מקבלים הכשר אלא תלושים (דאל"כ איך יתקיימו שני

המקראות) ודו"ק. ע"כ הדבר ברור דא"צ שיבא מים על כולו ודי בהכשר מקצתו ונפשט הספק שלו בעזה"י:

ומ"ש כת"ר דאי נימא דבעינן דוקא הכשר כולו יתיישבו דברי התוס' ריש חולין בטמא במוקדשין שמא יגע בבשר והקשו דהא מפרכסת ה"ה כחי' ותי' שמא יגע אח"כ ולא תי' דהחשש שמא יגע בבני מעיים דהוי כמנחא בדיקולא. וצ"ל דא"א לומר כן מכח קו' התוס' שם דבמה הוכשר דהא דם קדשים אינו מכשיר ועכצ"ל שהעבירה בנהר. וא"כ אי נימא דבעינן הכשר כולו א"כ אף שהעבירה בנהר עדיין הב"מ שבפנים לא הוכשרו. וע"כ א"א לומר שמא יגע בב"מ דהק"ל במה הוכשרו עכ"ד אני אומר גם לפי האמת דל"ב הכשר כולו מ"מ הב"מ לא הוכשרו בנהר כיון דחשיבי כמנחא בדיקולא וצריכין הכשר בפ"ע כמ"ש הר"מ פ"ב מטו"א לענין אבר ובשר המדולדין דבחיי הבהמה הוי ס' אם נעשה יד לאבר והוא בעיא פ' העור והרוטב ודו"ק:

אך מ"ש כת"ר ליישב בזה גם קו' הת"ח על תי' התוס' הנ"ל דהחשש שמא יגע אח"כ והרי הש"ס פריך דאיטמי במאי כו' חרב ה"ה כחלל כו' ואזיל סכין ומטמא לבשר דמיירי בשעת שחיטה. וכ' די"ל קו' התוס' דחשש שמא יגע בב"מ דאינה כחי' ואי תיקשי דדם קדשים אינו מכשיר י"ל דאתיא כמ"ד דהוכשר בשחיטה. והא דלא תי' כן משום דהכשר שחיטה אינו אלא דרבנן ול"ש לגזור שמא יגע דהוי גז' לגז'. משא"כ שם דפריך הגמ' דאזל סכין ומטמא לבשר בטומאה ודאית לזה י"ל דמיירי בב"מ ובהכשר שחיטה עכ"ד במח"כ אין דברי' נכונים דהא בב"מ אין הסכין נוגע בודאי רק בבשר והבשר אינו טמא דמפרכסת ה"ה כחי' ובב"מ אינו רק חשש שמא יגע ואכתי בהכשר שחיטה הוי גזלג"ז ומה תיקן בזה:

ולפע"ד נראה ליישב קו' הת"ח עפ"ד התוס' חולין פ"ד גבי קדשי ב"ה דפריך וליפרקינהו שיהיו ראויים לאכילה ולכסינהו ומשני לאו בני העמדה והערכה נינהו והק' תוס' דהא מפרכסת ה"ה כחי' ותי' ה"ר שמעי' דדוקא ישראל בטמאה ונכרי בטהורה דלא משתרי באכילה הוי כחי' משא"כ היכא דע"י שחיטה משתרי באכילה ל"ש לומר דהוי כחי' עיי"ש. ועכצ"ל הא דלא תי' התוס' כאן בטמא במוקדשין משים דמשתרי באכילה. כיון דמיירי בקדשי מזבח דעדיין לא משתרי באכילה לבד דמחוסר עדיין קבלה זריקה והולכה שפיר י"ל דחשיב כחי' משא"כ שם דמיירי בקדשי בה"ב דכשיפדו יהיו מיד חולין ומותרין בשחיטה. וא"כ מיושב קו' הת"ח דבש"ס דפריך על גוף אוקימתא מתני' דהכל שוחטין דמיירי בחולין שנעשו עטה"ק דשוחט לכתחילה בסכין ארוכה ובחולין ודאי משתרי בשחיטה ול"ש לומר מפרכסת כחי' וא"כ אזל סכין ומטמא לבשר בשעת

שחיטה. אבל התוס' הק' על טמא במוקדשין והוצרכו לתרץ שמא יגע אח"כ ודו"ק. ואין בידי ס' הת"ח לעיין בו ויתר דבריו בישוב קו' הת"ח נאים הם וראויים למי שאמרן:

ב) **ואשר** תמה כ"ת טל הכ"מ פ"ו מאה"ט שכ' דאינו נטהר רק בעלותו מהמקוה. מש"ס נדרים ע"ו דקאמר מקוה תוכיח שמטהר את הטמאים ואיני מציל על הטהורים מליטמא ופי' הר"ן אם נגע בשרץ בשעה שהוא במים א"כ ע"כ דהא דמטהר את הטמאים ג"כ בשעה שהוא במים. הנה גם בפיררש"י חומש פ' שמיני כ"כ אבל אין מזה ראי' כלל דהא גם להכ"מ עכ"פ עיקר טהרה הוא ע"י המים רק דאינו נטהר ע"י המים רק בעלייתו א"כ שפיר קאמר דאף דהמים מטהרים הטמאים דעלי' גרידא אינה מטהרת מ"מ אינו מציל את הטהורים בשעה שהוא במים:

אך יש להקשות על הכ"מ מברייתא דתו"כ פ' שמיני פ' ז' וז"ל ונוגע בנבלתם יטמא הלל אומר אפי' הם בתוך המים שהייתי אומר הואיל והארץ מעלה הטמאים מטומאתם והמקוה מעלה את הטמאים מה הארץ מצלת על הטהורים מליטמא אף המקוה יציל על הטהורים ת"ל ונוגע אפי' הם בתוך המים עיי"ש. וכיון דמדמי לה לארץ. והרי הארץ מטהרת הטמא מיד שנשרש בארץ ע"כ דמקוה ג"כ מטהרת בעודו במים דאל"כ י"ל מה לארץ שכן מטהרת בעודו בארץ משא"כ מים לכך אינו מציל ומכאן ראי' גדולה:

אמנם לדעתי ברור דאין כונת הכ"מ לומר דאינו טהור רק אחר שעלה. דבמה נטהר אז רק הכונה דאינו נטהר רק בעלותו היינו בגמר טבילה ברגע האחרונה בעת שעולה דאז המים מטהרים אותו ולא מקודם ובא לפרש בזה דברי הרמב"ם שפ' דאם פשט ידו ונגע חוץ למקוה ה"ז מטמא בגדים וע"ז כ' הטעם דאינו נטהר רק בעלותו מהמים והיינו דכ"ז ששוהה במים ואינו גומר בדעתו לצאת משם עדיין אינו טהור רק בשעה שעולה. וכ"כ בתשו' תשב"ץ ח"ג סי' ל"ד דאם נחסרו המים בגמר טבילה אינו טהור. משמע דאף שכבר שהה הרבה במים מ"מ אם נחסר מהמקוה קודם שגמר בדעתו לצאת ממנה אינו טהור. וטעמא רבא איכא במלתא דהא באמת כל טבילה לתרומה וקדשים צריך כוונה כמבואר בר"מ פ"א דמקואות ה"ח וכ"כ הרמב"ם פי"א דמקואות ה"ב וז"ל שאין הטומאה טיט או צואה שתעבור במים אלא גזה"כ הוא והדבר תלוי בכוונת הלב כו' עיי"ש. ואף בנדה לבעלה שטבלה בלא כוונה יש פלוגתא עיין ב"י וש"ע יו"ד סי' קצ"ח. ומעתה בטמא היורד לטבול ומכוין לטהר עצמו בטבילה זו. ועדיין א"י אם בתחלת טבילה או באמצע או בגמר. וע"כ לא נטהר עד רגע אחרונה בשעה שעולה מהמים דאז ברור שנשלם כוונת הטבילה. וע"כ כ"ז שעדיין במקוה ונגע חוץ למקוה עדיין מטמא בגדים וז"ב ואמת בכוונת הכ"מ דאל"כ אין טעם לדבר ומעתה ל"ק עליו גם מהתו"כ הנ"ל

דבאמת גם המים מטהרים בעודו בתוכם רק בשעה שעולה כמו הארץ ולכך ה"א דיציל גם על הטהורים – ובתשו' אחרת הבאתי ראי' לפי' זה מסוגיא דנודר הנאה מן המעיין והארכתי בזה ואכ"ם:

ובזה מיושב ג"כ קו' כת"ר מש"ס ברכות דפשט אכל ולא בירך מטבל ועלה דאומר בעלייתו ברוך ולהכ"מ בשעת העלי' עדיין הוא עובר לעשייתן ול"ד לאכילה. ולהנ"ל נכון דבאמת בשעה שמתחיל לעלות כבר נגמר הטבילה – וגם מ"ש מש"ס ביצה י"ח בנדה שמערמת וטובלת בבגדי' והק' כ"ת דממ"נ אם הוא יצאה ראשון נטמא הוא מהבגדים. ואם הוציאה הבגדים ראשונה נטמאו הבגדים ממנה – להנ"ל לק"מ דבשעה שגומרת בדעתה לעלות נטהרה היא ובגדיו כא'. ומכ"ש למ"ד נרה ל"ב כוונה והכי קיי"ל פשיטא דלק"מ דל"ש כלל דינו של הכ"מ. דהוא רק מטעם כוונה וכנ"ל ודו"ק:

וגם הראי' שהביא מיבמות מ"ו בעבדי' דר"א דמסרוהו לרבינא:

ולר"א ברי' דרבא לאטבולי' ורמי לי' ארומא בצווארי' ארפו לי' וצמצמו לי' כדי דלא לימא לשם ב"ח אני טובל. ואי נימא דמהני הטבילה במים ל"ל הצמצום. הא כיון שכבר עלתה לו' טבילה לשם עבדות איך יטבול. לשם ב"ח. וע"כ דל"מ עד שעלה וכיון דצמצם הוי חציצה הוי כמו עלה מקצתו דמהני עכ"ד – לא הבנתי דמאי מהני עלי' מקצת הרי מבואר ברמב"ם דאף שהוציא ידו חוץ למקוה ונגע מטמא בגדים – ולפמ"ש הדבר נכון דכיון דהצמצום הוי חציצה א"כ הוי גמר הטבילה. וממילא עלתה לו טבילה אף שלא עלה עדיין והצמצום הי' צריך בכדי להטיל עליו עבדות כפי' רש"י שם. ואדרבה יש ראי' משם לדברי ממ"ש הב"י סי' רס"ז דהא דאמר בש"ס שם כד דלי' רישא ממיא אנחי' לי' זולטא דטינא ארישא הי' רק להראות להעם – ולהכ"מ הנ"ל בלא"ה הי' צריך להניח המסא כד דלי' רישא דאז נגמר הטבילה. וע"כ כמ"ש וז"ב ואמת בעזה"י דברי ידידו הדו"ש:

תשובה ג

כוח"ט לאהובי ש"ב הרב החריף ובקי החסיד מו"ה אהרן דאהל נ"י.

ידידות מכתבו קבלתי והנני לעשות רצונו להשיב חו"ד אודות הד"ת. בראובן שגבה משמעון בחובו קאמפראמיס אורטהייל שיש לו על לוי באיזה סך מסויים. ולוי לא רצה לשלם לראובן. והזמינו ראובן לד"ת בפני ב"ד וסירב מלבא לד"ת. ונתנו הב"ד רשות לראובן לגבות בערכאות ותבע אותו בערכאות ונתחייב לוי לשלם וגם משכנו אותו אח"כ עשה לוי קלאגע לראובן מזה והוצרך ראובן לישבע וגבה מעותיו וכעת אשר ראה כי אין לו שום תקוה בדיניהם בא לתבוע לפני דייני ישראל וראובן ממאן לעמוד אתו לד"ת

לאשר סירב מקודם גם גרם לו היזק. כי במשך זמן הפראצעס זה שנה ומחצה ירד הלוה מנכסיו ואין לו שום מקום לגבות עתה משמעון. וגם אם יטעון לוי עתה טענות שקר. לא נוכל לברר לו ע"כ תורף טענותיהם – :

תשובה הנה כבר ראה השואל דברי הרמ"א חו"מ סי' כ"ו במי שהלך לפני עש"ג ונתחייב בדיניהם וחזר ותבעי לפני דייני ישראל אין נזקקים לו. ואף להי"א דנזקקים מ"מ בגרם הפסד לבע"ד או שכבר שילם אין נזקקים לו.

אמנם באמת דין זה אינו נוגע כלל לנדון שלפנינו דשם מיירי דוקא בתובע שהלך בערכאות ולא רצה לציית ד"ת דאין נזקקין לו אח"כ משום קנס ועיין בתומים שתמה ע"ז דאם זכה בדא"ה שלא עפ"י ד"ת מי התיר להנתבע להחזיק בממון התובע שלא כד"ת. ודר"מ ל"ש בכה"ג עיי"ש שהאריך בזה. ודחק למצוא טעם כיון שהלך חשכים וקלקל מעשיו לדון בדא"ה אין אנו אחראין לשמוע בקולו עוד משום קנס ומטעם זה העלה הנה"מ דגם אם עוותו המשפט אין נזקקים לו. משא"כ בנתבע המסרב לד"ת דלא עבר רק בשוא"ת והתובע התחיל בעבירה תחילה לילך בעש"ג דאז אין בידינו רק לכופו לציית דינ' ישראל ולא לגזול ממנו מעות. והוא מבואר ברמב"ם ובש"ע שם ס"ב דאם הבע"ד אלם וא"י להציל בדייני ישראל דנוטל רשות מב"ד ומציל את שלו מיד בע"ד הרי דלא התירו רק להציל את שלו. ואף דהסמ"ע כ' שם סק"ה דיכולים ליתן לו רשות להוציא בדייני עכו"ם וא"צ לכופו לעשות מה שישראל אומרים לו עיין בנה"מ שם סק"ג דזה מיירי דוקא כשידוע לב"ד שחייב לו כגון במלוה בשטר (ודוקא בשטר כשר) אבל כשא"י לב"ד שחייב לי א"י לכופו רק לדון לפני דייני ישראל וכ"כ עוד הנה"מ בסי' י"ד סק"ה לענין מ"ש הרמ"א דאם מחמת סירובו הוצרך להוליכו בערכאות דצריך לשלם לו הוצאות. דה"ד כשיכולים הב"ד ליתן לו פס"ד שלא בפני' דאז הוי הכפי' לקיים דין ישראל אבל כשאין הב"ד יודעים אם חייב לשלם אז אין הב"ד יכולים ליתן רשות לילך בערכאות לכופו לשלם והוי כהוציא שלא ברשות ב"ד דאינו חייב להחזיר לו כמבואר ברמ"א שם ואני תמה שהביא הנה"מ ס' זו מדעתו ובאמת הדבר מבואר בתשו' הרדב"ז ח"א סי' קע"ב באמצע התשו' דאפי' ב"ד שבעיר אין להם כח לתת רשות לילך בערכאות אם לא שנתברר להם שא' מהם רוצה לגזול את חבירו ולא מצי למיכפיי' ופ' דחייב שמעון לפרוע לראובן הפסדו. וכן מבואר בתשו' תשב"ץ ח"ב סי' ר"צ ובח"ד שם בטור השלישי ביתר ביאור דאם הבע"ד אלם מתרין בו בתראה המפורסמת וגובה בדיניהם והביא ראי' מפ' החובל קרית לחברך ולא ענך גודא רבא שדי עלוי' ופי' רבותינו הצרפתים אם הזמנת חבירך לדין ולא רצה לילך דחה עליו כותל גדול להוציא ממנו עי"ג דכיון שנעשה סרבן

בב"ד חובטין אותו עי"ג וא"ל עשה מה שישראל אומרים לך. וז"ל הרמב"ם כו' ובע"ד אלם וא"י להוציא בד"י כו' נוטל רשות' מב"ד ומציל בדייני עכו"ם מיד בע"ד הרי להדיא מכל פוסקים הראשונים דא"י ליתן רשות רק לכופו לקיים ד"י ובלא רשות ב"ד א"י לכופו כלל כמבואר במהרי"ק שורש קנ"ד ובתשו' ברית אברהם חיו"ד סי' ס"ג וכיון שזכינו לדין דכל שא"י לב"ד בבירור שחייב לו א"י ליתן רשות רק לכופו לד"י א"כ איך אפשר לומר שאם נתחייב הנתבע בדיניהם לא יתחייב התובע לעמוד לד"ת כלל הלא עכ"פ צריך לציית ד"י. ע"כ הדבר פשוט וברור דהרמ"א בסי' כ"ו לא מיירי רק בתובע המסרב ועובר בקום ועשה לתבוע בערכאות דאז קנסינן לי' כמ"ש התומים. משא"כ כאן בנתבע המסרב דעכ"פ התובע התחיל לילך בערכאות ומבואר בתשב"ץ שם דהוי כגזלן ופסול לעדות עד שישלם מה שנטל ממנו בדיניהם שלא כדינינו ואם קידש אשה באותו ממון אינה מקודשת וכי בשביל שלא הלך הנתבע לד"ת הותר לגזול אותו וכבר בארנו דנט"ר מהב"ד ל"מ רק בשטר כשר וברור להם שחייב לו משא"כ בקאמפארמים דנ"ד דל"ה עפ"י ד"ת ומבואר בסי' ס"ח בחו"מ ס"א בהג"ה דצריך שיהי' כשר גם לפי דינינו ול"מ דד"מ. ומבואר בתשו' נאות דשא דקאמפראמיס הוא שטר פשרה ופשרה צריכה קנין ומבואר בתומים ונה"מ סי' ס"ח סק"ו דבלא היו בו קנין לכ"ע פסול גם להי"ח שם – ושטר כזה צריך לבא דוקא לפני דייני ישראל. וכבר הארכתי בזה בספרי מ"ש סי' צ"ח לבאר שיטת הפוסקים בזה – ואם כי בתשו' חו"י סי' קנ"ג חקר בזה אם אחר שלקח כתב סרבנות' ונטל רשות בא הלוה לידי הפסד שלקחו ממנו קנס בערכאות אם צריך לשלם היזקו כדין מסור. וכ' כיון דמלשון הרא"ש משמע דאחר שנעשה סרבן שוב אינו מחויב לשלם היזקו מי יוכל להוציא ממון מהמלוה להמסרב מספק עיי"ש מ"מ זה שייך דוקא בקנס כיון שהמלוה לא נהנה מזה אבל אם נהנה המלוה שקבל יותר מהמגיע לו עפ"י ד"ת ודאי דצריך להחזיר לו ואפי' בתובע המסרב דמבואר בש"ע דאין נזקקין לו כ' הנה"מ שם סק"ג דאם יודע הנתבע שחייב לו צריך לשלם ואם הוא מסופק צריך לדון לפני דייני ישראל שלא יהי' ס' גזל עיי"ש. וא"כ בנתבע המסרב דל"ש קנם, ודאי מוטל על הב"ד לדון אותי בד"י ומחויב לעמוד עמו לד"ת וז"פ וברור:

אך כאשר יבאו למשפט לא יוכל הנתבע לתבוע הוצאות שגרם לו התובע אף שאמר שהי' מוכרח להוציא הוצאות אלו להציל עצמו אע"ג דבארנו דאין לקנות אותו. גם על הקלאגע שעשה אח"כ דהכל הי' להציל עצמו מ"מ ההוצאות א"צ להחזיר לו כמבואר בתשו' נא"ד סי' נ"ב דמשעה שנעשה סרבן אף שלא נטל רשות מב"ד שוב אינו מחויב להחזיר לו עבור הוצאות והביא ראי' מסי' שפ"ח ס"ה דכ' חייב לשלם לו היזקו אם לא

הי' חבירו סרבן. משמע דאם הי' חבירו סרבן א"צ רשות מב"ד כלל לענין זה. לזאת הדבר פשוט וברור דצריך לעמוד עמו לד"ת ומה שטען שגרם לו היזק שירד הלוה מנכסיו אינו אלא גרמא בעלמא דלא עשה מעשה בידים. וגם ל"ה ברי היזקא ומלתא דל"ש. ומה שלא יוכל לברר בעדים. הלא יוכל להתברר עפ"י שבועה כנלפע"ד ברור וה' יצילני משגיאות ויראיני בתורתו נפלאות ידידו שארי הדו"ש באהבה:

תשובה ד

כבוד ידי"נ הרב המופלג החסיד מו"ה צבי יהודה בוייער נ"י מבוטשאטש:

היום אשלמה נדרי אשר הבטחתיו ביום ג' בהיותי במחניכם לעיין בדין מי שהזכיר בתפלת שחרית דשבת נוסח תפלת מוסף. והי' מבוכה גדולה בין הלומדים דמחניכם בנזכר באמצע תפלתי שטעה אם חוזר לראש יש מהם הורו שחוזר לראש התפלה עפ"י מה שמצאו בסדור דה"ח דיני תפלת ערבית דשבת אות ג' דל"מ אם יחזור לישמח משה. ורבים תמהו ע"ז וגם כבודו תמה ע"ז דאמאי לא די אם יתחיל ישמח משה דהרי רק ג"ר וג' אחרונות חשובות כאחת ולא אמצעיות כמבואר בש"ע וכבר שאלו זאת לכמה רבנים גדולים ונלאו כל חכמי לב ליישבו אם לא בדוחק גדיל ולכל הדחוקים אינו מיושב מ"ש הדה"ח דין זה בשם המג"א ולא נמצא כן במג"א ובקש מאתי להגיד חו"ד בזה:

תשובה לדעתי דברי הדה"ח נאמנו מאד ומיוסדים עפ"ד המג"א סי' רס"ח סק"ח. ומקודם אבאר דברי המג"א הנ"ל התמוהים. שכ' ע"ד המחבר שם שכ' וי"א שאם החליף מוסף באחרת אי אחרת בשל מוסף חוזר. וע"ז כ' המג"א ונ"ל שמ"מ יצא ידי מוסף וחוזר ומתפלל שחרית. ומובן מדבריו אשר הוא חולק על הי"א דהא להי"א דחוזר משמע דא"י ידי מוסף. וביא"פ שם הגי' דצ"ל דנ"ל דאם התפלל מוסף במקום שחרית יצא ועיין לקמן סי' רפ"ו. ובמח"כ לא תיקן כלום. דא"כ למה כ' המג"א בלשון ונ"ל דהרי מבואר להדיא דין זה בסי' רפ"ו. ובלב"ש מחק תיבת דמ"מ רק דנ"ל דיצא ידי מוסף ובא להשמיענו דאפי' כיון לשם שחרית אין הכוונה מפסיד הברכה. עיי"ש ולפירושו ע"כ המג"א חולק על הי"א. דלהמג"א ל"ש לשון חוזר דהא בלא"ה לא התפלל רק תפלה א' וצריך להתפלל עוד תפלה א' רק דלא ידענו אם שחרית או מוסף והל"ל דמתפלל שחרית ומהו לשון חוזר דמשמע דגם לתפלה א' אינו עולה. ואיך יחלוק המג"א על הי"א בלי ראי'. אמנם המק"ח בסיף ספרו בהגהות ובאורים לאו"ח הגי' כמו שהיא הגירסא לפנינו ונ"ל שמ"מ יצא ידי מוסף עיי"ש. והוא יותר תמי'. איך הבין דברי המג"א שבא לפרש דברי המחבר. והרי אדרבה הוא להיפוך מדברי הי"א כמ"ש כל המפרשים הנ"ל והוצרכו להגי'.

ונלע"ד דדבר גדול אמר בזה לפרש דברי המג"א דאין כונתו כלל להביא הדין המבואר בסי' רפ"ו. רק כונתו מאחר דבכל סי' רס"ח מיירי בהתחיל ברכה אחרת ונזכר באמצע התפלה שטעה ודאי גם לענין מוסף מיירי בכה"ג ובא ללמדינו דין חדש דאף דבשאר תפלות אם טעה ונזכר אפי' באמצע ג"א חוזר רק עד ראש ברכות האמצעות ומרויח הג' ראשונות. משא"כ בתפלת מוסף אם הזכיר אותה בשחרית כיון שיוכל לצאת ידי תפלת מוסף. ע"כ אפי' נזכר באמצע התפלה ל"מ דיחזיר עד ישמח משה ויהי' הברכה האמצעית שהזכיר או לפעמים גם מקצת מג' אחרונות לבטלה. הלא טוב לי שיסיים כל התפלה לצאת ידי תפלת מוסף ולא יהי' שום ברכה לבטלה ויתפלל אח"כ שחרית:

ומעתה זה כונת המג"א ונ"ל שמ"מ יצא (בצרי) ידי מוסף ויתפלל אח"כ שחרית. וכעין זה כ' הט"ז סס"י רכ"ז ולפי"ז אינו חולק כלל על הי"א שבמחבר. רק לפרש דבריהם דהא דכ' חוזר היינו כ"א לפי דינו דאם התפלל אחרת בשל מוסף אינו חוזר רק עד תכנת שבת וירויח עכ"פ הג"ר דא"א בענין אחר לתקן מ"ש לבטלה ואם התפלל מוסף בשחרית. לא יחזיר עד ישמח משה ויפסיד הברכות האמצעיות לבטלה רק יצא ידי מוסף ויסיים כל התפלה וחוזר לראש להתפלל שחרית וזה אמת וברור בכונת המג"א. ולזה כיון המק"ח בהגהותיו בלי ספק. רק שהמדפיסים לא העתיקו נקודת הצירי בתיבת יצא. ומובן מאליו דגם בסדר דה"ח העתיק דברי המג"א אלו ולכך כ' בדיני מוסף שבת אות ה' אם החליף תפלת מוסף באחרת כגון שאמר במוסף ישמח משה ונזכר אפי' באמצע ברכות אחרונות פוסק וחוזר לתכנת שבת. וכן כאן בדיני ערבית אות ג' גבי החליף תפלת שבת זב"ז אף אם נזכר באמצע ברכה פוסק ומתחיל תפלה הצריכה משא"כ כאן בהתפלל מוסף במקום שחרית שינה לשונו ולא כ' דפוסק. רק כ' וכן אם נזכר באמצע תפלת מוסף חוזר לראש התפלה. (וכונתו שיסיים מקודם אותה תפלה לצאת ידי מוסף. ולצאת ידי שחרית חוזר לראש התפלה) ול"מ שיחזיר לישמח משה (והיינו שאם בא לצאת ידי שחרית במה שיחזור לישמח משה ל"מ דא"כ יהי' כל ברכות האמצעיות לבטלה) ודבריו מכוונים ממ"ש להגהות שלו במק"ח וז"ב ואמת בעהי"ת להלכה למעשה. ידידו הדו"ש:

תשובה ה

שלמא רבא. לגברא רבא. טובינא דחכימי כבוד ידי"נ הרב הגאון החריף הצדיק המפורסם. ערוגת הבושם בנש"ק מו"ה יעקב יוסף הכהן נ"י האבד"ק שדה חדש יע"א:

אחדש"ה ושלום תורתו וצדקתו החביב עלי היום אשלמה נדרי אשר הבטחתיו להשיבו על שאלתו בדבר ניטל לחי העליון בעוף ושהתה יותר מחצי שנה והטילה הרבה בציס.

מהו דין התרנגולת והבצים. וכת"ה האריך עוד בחריפות ובקיאות. והוטב בעיני פלפולו. ונאא לא מצינא לאסגויי בהדי' בדרך הזה כי עמוס הטרדות אנכי. ורק הנוגע לענין דינא. ואת אשר ישים ה' בפי אותו אשמור לדבר –.

תשובה הנה טריפות זה דניטל לחי העליון חידש הרמב"ם ז"ל עפ"י חכמת הטבע שנברא בבע"ח לכסות פי הקנה שלא יכנס בריאה נשימת רוח הקר וימות פתאום החי. והטור חולק עליו כיון שלא נמצא בש"ס. ורוב הפוסקים הסכימו לדבריו. גם ביו"ד סי' ל"ג ס"ב כ' שראוי לחוש לדבריו. ועיין בפלתי שכתב הטעם שלא נמנה בש"ס משום דהטריפות אינו ברור דיש מין שטבעם חזק לבל יכנס בם הרוח ויוכלו לחיות וגם להרמב"ם אינו אלא ס"ט. והב"ח כ' דלכך לא שנאו במשנה כיון שהוא דבר פשוט שלא יוכל לחיות ונכלל בזה הכלל דכל שאין כמוה חי' טריפה וכן הסכמת הפוסקים ולפי"ז הוי ודאי טריפה. ומבואר ברמ"א יו"ד סי' נ"ז דכ"מ שהוא ודאי טריפה אפי' נשתהה יב"ח והיא חי אסור וממילא ל"מ גם הטלת בצים לדעתו:

אך הדגמ"ר בסי' כ"ט הקשה דלמה הוצרך הללמ"ס בח' טריפות והכתיב בתורה זאת החי' אשר תאכלו הא שאינה חי' לא תאכל והי' יכול מרע"ה לידע עפ"י חכמת הטבע איזה חי' ותי' דנ"מ אם יחיו יב"ח דאי משום קרא דזאת החי' ה"א דכל שחיתה אפ"ת שהוא דרך נס מ"מ ה"ה חי' לכך הוצרך הללמ"ס דאפי' אם יחי' שנים רבות היא טריפה וע"ז אמרו לאפוקי לקותא דרכיש שבזה מהני יב"ח כיון שאינה הללמ"ס עיי"ש. ובהגהת אמרי ברוך על הדגמ"ר השיג ע"ז וכ' וז"ל חלילה לחדש כן ואף בניטל לחי עליון שלא למדנו אלא מחכמתו של הרמב"ם אפי' ראינו שחי יב"ח טריפה עיי"ש ולכאורה נראה דדין זה תלוי בפלוגתא דלהדגמ"ר מהני בזה שהיית יב"ח או לידה ולהא"ב ל"מ:

אמנם באמת דברי הדגמ"ר תמוהים והוא נגד דברי הרמ"א דכ"מ שהוא ודאי טריפה ל"מ שהיית יב"ח ולא חולק כלל בין טריפות שהיא הללמ"ס או שאר טריפות וגם מה שהחליט דאם יחי' יב"ח עפ"י נס יהי' כשר והרי ברשב"א סי' צ"ח מבואר דא"א כלל לומר דחי ע"י נס. והמעיד ע"ז עד שקר הוא. ואם כי דבריו לקוחים מדברי הש"ך סי' נ"ז סקמ"ח שהביא בשם הרשב"א דאם חי יב"ח אסור דאין להכחיש בשום ענין דברי חז"ל שאמרו שהוא טריפה ומבואר שם ברשב"א דהה דחי' יב"ח ע"כ נס הוא אבל עכ"פ טריפה הוא. אבל בתשו' ח"ץ סי' מ"ז תמה עליו דהמעיין בתשו' הרשב"א סי' צ"ח כל דבריו סובבין על קוטב שאין תולין בנס. וגם מדקאמר שאין להכחיש דברי חז"ל. ואי נימא דמשכחת שיחי' ע"י נם ל"ש בזה הכחשה בדין והוראה שהורו שהוא טריפה וע"כ דהם אמרו שאינו במציאות כלל שיחיו יב"ח וע"ז שייך לשון הכחשה אם יעידו שחי

יב"ח. וע"ז טרח הרשב"א להביא ראיות דאפי' יבאו כמה עדים להעיד ע"ז סהדי שקרי נינהו עיי"ש שהאריך ג"כ להביא ראיות דאין תולין במעשה נסים אפי' יבואו עדים סהדי שקרי נינהו עיי"ש. ובאמת הוא פליאה נשגבה על בעל הש"ך ז"ל שראה תשו' זו והוציא מדבריו להיפוך ח"ו לומר ששכח ממה שראו עיניו ומשמשו ידיו. ומלבד כ"ז הוא דבר זר לומר שיזדמן ענין נסי בבהמות שאין בהם זכות וחובה. למה ישנה השי"ת הטבע בשבילם. ועיין בס' תולדות יצחק להגאון מהר"י קארו ז"ל זקינו של הב"י פ' בהר שכ' שיש בעלי טבע כמו הדומם והצומח. ובעלי רצון נקראים הבע"ח בלתי מדברים. ובעלי בחירה שהוא האדם. אבל יש הפרש ביניהם. אם כי הבעלי טבע משועבדים לבעלי רצון ולבעלי בחירה אך בשביל הבעלי רצון מתקיים הטבע שעושים פעולתם כפי הטבע שיבוא גשמים בעתם ונתנה הארץ יבולה כעובדא דאלכסנדר מוקדן במ"ר וע"ז אמרו אדם ובהמה תושיע ה'. אבל בעבור בעלי בחירה מתחזקים יותר מטבעם עיי"ש. וכעין זה כ' הבנין אריאל פ' חקת בפ' כי הבאתם אל המדבר הזה למות שם אנחנו ובעירינו. דכיון שבמדבר א"א לזון מפי הטבע. ובדרך נס לא יספיק זכות הבהמות עיי"ש דבריו כי נעמו. הרי דלא יצוייר כלל ענין נס בבהמות. ומאין למד הש"ך מדברי הרשב"א לומר דתולין בנס ובדברי הש"ך גופה הי' אפשר לדחוק דאין כונתו דלהרשב"א תולין בנס. רק דבא לאפוקי ממ"ש מהרש"ל כפי' ראשון של הרשב"א דמיעוט חיין עפ"י הטבע אבל מסקנתו דעפ"י הטבע א"א שיח' רק ע"י נס וזה א"א בבהמות. ע"כ אמרינן דסהדי שקרי נינהו והיא טריפה. אבל הוא דוחק לפרש כן. וגם אכתי דברי הרמ"א מוקשין שהביא בשם הרשב"א דכ"מ שהוא ודאי טריפה אפי' נשתהה יב"ח והוא מי אסור דהרי לא יצוייר כלל שיחיו. ואמרינן סהדי שקרי נינהו להרשב"א:

ע"כ נלפע"ד דדברי הש"ך והרמ"א מדוקדקים ומוכרחים בדברי הרשב"א. ומוכרח אנו להמחיק דברי הרשב"א הצריכים לעניינו ולפרש דבריו ובזה נבין דברי הרמ"א והש"ך ז"ל:

והנה ז"ל הרשב"א ז"ל ואם יש מי שלבו ניקפו ויאמר שמא לא דברו חכמים אלא על הרוב כו' אבל אפשר שמקצתן חיים חזק גופם וטבעם א"כ כבר בטלת כלל משנתינו שאמרה שאין כמוה חי' שכל מה שמנו חז"ל כו' א"א לחיות שכן אמרו דרך כלל טריפה אינה מי'. א"כ זה שראינוה שחיתה מעידה שאין זה טריפות ולא ע"ע מעידה אלא מטהרת עצמה ומטהרה חברותי' ואינך נמנע משני פנינים או שתאמר שאין טריפה חי' וזו שחיתה מעידה שאין זה טריפות. או שתאמר שזו הכריעה כו' כתנא דברייתא דאמר טריפה חי' דאם תתפוס חבל ההבל בשני ראשיו ותאמר כו' שאין רוב הנטרפין באותן טריפות חיים.

אבל יש שחיים ממנו וכל שחי' ממנו יב"ח יצא זה עצמו מכלל הטרפות זה בטל מכמה טעמים הא' שדרך כלל אמרו שאין טריפות אלא שאין כמוה חי' הא יש כמוה חי' אינה טריפות כלל. ועוד שהרי שנינו בברייתא כו' מאי אהדרוה לי' חברי לר"י הק' לי' ישפוך לארץ מרירתי ועדיין איוב קיים א"ל אין מזכירים מעשה נסים דאלת"ה יפלח כליותי ולא יחמול ה"נ דחיי אלא ניסא שאני שנא' אך את נפשו שמור. אלמא ע"כ שמענו מכאן שא"א לטריפות שמנו חכמים לצאת מגדר זה שא"כ מי' ממה שהקשו מאיוב שחי' וא"א לומר כיון שראינו שחיות הנה יב"ח ולא מעידין בפנינו שאין זו מאותן שנטרפות בהן דא"כ מאי ק"ל איוב ולמה הוצרכו לשים אותה על נם במקום שהטבע נוהג ומגלה מ"ע שאין זה מהנטרפין בכך ועוד כו' אלא שכ"מ שנקרא כדבר הזה רעיון רוח ודברי הבאי שומר נפשו ירחק מהם אין זה אלא עורון ותמהון לב – ואם תשיב ומה נעשה וכבר ראינו בעינינו יתרת רגל ששהתה יב"ח זהו שאמר ריב"ל לריב"נ על דא את סמיך כלומר א"א וכאלו אתה מעיד ע"ד שא"א שראית בעיניך או סבה אחרת יש. וכן בכאן שואלין אותו מאין אתה יודע ששהתה זו שמא שכחת או טעית או נתחלף לך זמן בזמן או בהמה זו באחרת שא"א להעיד שתהא בהמה זו בן עיניו כל יב"ח. ואם יתחזק בטעותו ויאמר לא כי אהבתי זרים והם אשר ראו עיניהם ואחריהם אלך נאמר אליו להוציא לעז ע"ד חכמים א"א ויבטל המעיד ואלף כיו"ב ולא תבטל נקודה א' ממה שהסכימו חז"ל ודברים שנאמרו למשה מסיני עכ"ל הצריך לעניינו:

ואם נפרש דברי הרשב"א כהבנת הח"ץ ז"ל דא"א להזדמן כלל שיחי' יב"ח גם עפ"י נס לאיזה צורך האריך הרשב"א וכ' ומה נעשה וכבר ראינו בעינינו. וגם ואם יתחזק בטעותו כו' הם אשר בעיניהם ואחריהם אילך הל"ל בפשיטות שכל המעיד כן עד שקר הוא כי לא יצויר כלל וגם מלשון שכ' וכבר ראינו בעינינו משמע שידוע לנו כן בבירור. א"כ מה הועיל במה שיכחיש העד וידחה אותו בקש. אבל האמת עד לעצמו כי חי' יב"ח והוא נגד הכלל המסור בידינו:

אמנם ביאור דבריו כך הוא אחר שדחה דעת האומרים דמיעוטא חיין יב"ח דזה סותר הכלל דאין כמוה חי' דהמעיד שחי לא ללמד על עצמו יצא אלא על הכלל כולו יצא וא"א לומר שחיות יב"ח ולא מעידין בפנינו שאין זה מהנטרפות אלא הוי ממש כמעיד בפנינו על כל הכלל דאל"כ מאי ק"ל מאיוב ומשני דניסא שאני דאם תי כנס אינו סותר הכלל דהכלל הוא רק עפ"י הטבע וע"ז אמר ומה נעשה וכבר ראינו בעינינו יתרת רגל שחי יב"ח דזה יוכל הזדמן (קודם שעלה ע"ד לחלק בין יתרת לשאר טריפות) ואף דהי' אפשר לומר דחי ע"י נם דאינו סותר הכלל מ"מ ודאי גם הרשב"א ידע מכל ראיות הח"ץ הנ"ל

דאין תולין בנס וכמבואר בש"ס דאין מזכירים מעשה נסים. א"כ הוקשה לו דהתינח באיוב שידוע שהי' בנס אבל אנן לא נתלה בנס וא"כ נכחיש הכלל שא"כ חי' כמ"ש הרשב"א עצמו בסי' תי"ח בתשו' הבדרשי דמ"ט ע"א ד"ה החלק ה"ג כי השי"ת לא יחדש המופתים כ"א ע"צ המעט שיוכל כמו ולא נחם ד"א פלשתים כו' פן ינחם ואיך לא הי' השי"ת מונע הפלשתים מהלחם בהם או שיחזק לבם שלא ינחמו וכן ב"פ איך אלך ושמע שאול ולא השיבו ה' אני אמנענו מהיזקך ועוד ראיות שהשי"ת לא יחדש נסים אלא לצורך חיזוק האמונה וכדומה ע"ז סיים הרשב"א שאם יבא לסתור הכלל אי"ז נאמר סהדי שקרי נינהו וכמ"ש התוס' כתובות גבי מחכו טלה במערבא אתא גברא וקאי ואת אמרת ל"ת וה"ק התוס' מה בכך דהא תרי כמאה ותי' דבדבר הגלוי לכל העולם א"א תרי כמאה וה"ה בדבר המקובל לנו עפ"י המסורה וכ"כ הפמ"א ח"א סי' כ"ד בהשמטות דתלינן אפי' בדבר דל"ש כדי לחזק קבלתינו – אבל אנחנו שראינו בעינינו וידענו בבירור שחי ע"כ נחלה שחי עפ"י נס ובזה מיושב מ"ש התשב"ץ בספר יבין שמועה פ"ט וז"ל ומענין שנחלקו רז"ל אם טריפה חי' יב"ח היא דבר תימא למה לא בדקו הדבר אם היא חי' או לא. והרמב"ן ז"ל תי' ע"ז שכבר בדקו ומצאו שאינה חי' ואעפ"כ לא נמנע החולק מלומר שהיא חי' וסובר שחמה במקרה אבל הוא דוחק דלא מצינו זאת בש"ס וגם דה"ל לנסות בכמה בהמות כדי לברר האמת דהמקרה לא יתמיד ולסברת הרשב"א הנ"ל לק"מ דכיון שיכול להיות שחי עפ"י נם רק דאנן לא סמכינן ע"ז להקל נגד הכלל המסור בידינו ומוכרחין לותר דסהדי שקרי נינהו אבל אם נבא עי"ז להוכיח דטריפה חי' אינו מוכרח דיוכל להיות דחי ע"י נס וע"כ לא התחילו חז"ל לנסות דמה תועלת יהי' אם יחי' י"ל דהי' ע"י נס. ואם לא יחי' י"ל דהוי דרך מקרה ועדיין בס' מומרת ובחנם תמה מהרש"ל טל הרשב"א דמה נעשה אם יהי' להמעיד ס"מ בבהמה דהרי גם הרשב"א כ' ומה נעשה וכבר ראינו בעינינו כו' רק דכ' דכל מה דאפשר ליישב שהי' בטעות וכדומה תלינן ואם לאו ודאי בנס הוא. וכ"ז להאיש הרואה בעצמו אבל להתיר כל הכלל לעלמא מכח דנם ל"ש ע"ז אמרינן סהדי שקרי הם ואף שכבר הבאתי בשם המפרשים דל"ש נם בבע"ח מ"מ ס' הרשב"א כמ"ש בס' גן המלך סי' קמ"א דלפעמים מצינו השגחה בנם גם לבע"ח ע"י זכות כחי שמצינו במדרש בדור המבול דאותן בע"ח שלא נזקקו לשאינן מינן ניצולו עיי"ש הארכתי בזה לבאר דברי הרשב"א להצדיק הרמ"א והש"ך שבארו דבריו כן וז"ב: **ובזה** מיושב ג"כ מ"ש בתשו' טוטו"ד מה"ק סי' ט"ה דכיון שאנו חולין שחי ע"י נם למה לא נתלה ג"כ שנתרפאה לגמרי ע"י נס ולהכשירה ולפמ"ש אין כאן קו' כלל דהש"ך

לא קאמר שתולין בנס דאף שאנחנו מאמינים שחי ע"י נס מ"מ אנו מוכרחים להכחיש העדים בכדי שלא לסתור הכלל:

ומיושב ג"כ בזה קו' כת"ה על הרשב"א מש"ס חילין נ"ח דפריך למ"ד טריפה אינה יולדת מביצת טריפה שאסורה ומולד טריפה דאר"א לא יקרב לגבי מזבח ומוקי לה בעיברה ולבסוף נטרפה הא משכחת לה בעיברה ע"י נס. ולפמ"ש לק"מ דהא לענין הולד והביצה ל"ש ס' הרשב"א כלל דהא ממ"נ אם באמת עברה ע"פ נם ה"ה יצאה מהכלל וכשרה היא וגם הולד והביצה כשרים. ועכ"ל דסהדי שקרי נינהו והולד אינו מהבהמה זו והביצה אינה מעוף הזה. א"כ ודאי הולד והביצה כשרים ואמאי אר"א לא יקרב למזבח והביצה אסורה לכ"א. וטכנ"ל דמיירי בעיברה ואח"ך נטרפה וז"ב ודו"ק:

ומעתה גם דברי הדגמ"ר נכונים וברורים דודאי ראה דברי הרשב"א דאמרינן שהרי שקרי נינהו. רק דכ"ז אחרי שנאמרה הללמ"ס על ח' טריפות ואחרי שכללו חו"ל כל שאין כמוה חי' טריפה אנו מוכרחים להכחיש העדים שלא יסתור הכלל והלכה, אבל הוא הק' לאיזה צורך נאמרה הללמ"ס הא קרא כתיב זאת החי' ושאינה חי' לא תיכול וה"ל למרע"ה לידע טפ"י חכמת הטבע איזהו חי' לזה שפיר חי' דבלאו הללמ"ס אם הי' מזדמן שיחי' ודאי לא היינו יכולים להכחיש העדים מחמת הטבע כמ"ש הפלתי סי' ח' ואפי' נאמר דדרך נס הי' מ"מ הי' מכשירים אותה וע"כ הוצרך הללמ"ס דהוא טריפה אפי' חי שנים הרבה. ואפי' יהי' כמה עדים לא יועיל. ול"ק עלי' קו' הא"ב הנ"ל דחלילה לחדש כן דגם הוא לא חידש זאת לענין דינא דמודה דאחר שנאמר הכלל כל שא"כ חי' אין להכשיר ולא בא רק לתרץ קושיא כאמור ודו"ק:

אך סוף דברי הדגמ"ר שבא ליישב פסקי הריב"ש דפ' טרפות שהם הללמ"ס ופ' ג"כ להא דרכיש. אינו מיושב עדיין. דהא באמת להלכה אין שום נ"מ וכנ"ל. דגם בהא דרכיש לא כיכל להכשיר להרשב"א. לפע"ד נ"ל הנ"מ בדרך זה. עפמ"ש בטוטו"ד מה"ת סי' רי"ג להסתפק בשני עדים שהעידו שבהמה זו טריפה שנדרסה וכדומה ואינו ניכר לנו. ואח"כ חיתה יב"ח. לשיטת הרשב"א דגם מיעוט אינן חיים רק בנס. אי גם בכה"ג תולין בנס. או אמרינן סהדי שקרי נינהו ולא נטרפה כלל. ופשיט לה מש"ס סוטה וא"ו גבי באו עדים שהיא טמאה כו' דאתו עדים אימת אי קמי דשתאי זינה היא אלא לבתר דשתאי כו' אלא א"א המים בודקים אותה אגלאי מלתא למפרע דסהדי שקרי נינהו. ומשני זכות תולה ולמה לא אמרינן דדרך נס הוא הרי דניחא טפי לומר סהדי שקרי נינהו מלתלות בנס דל"ש. והוצרך לומר זכות תולה דשכיח. וא"כ בבהמה דל"ש זכות וכיון דחי יב"ח ע"כ העדים משקרים ואינה טריפה עיי"ש. ובאמת יש לדחות ראי' זו דשם כיון דמפורש

בתורה דהמים בודקים ונס ל"ש מוכרח לומר דהעדים משקרים. משא"כ כאן כמו דלא ידעינן שהבהמה נטרפה רק מפי שני עדים. כן אינו ידוע שחיתה יב"ח רק עפ"י עדים. ומאי חזית להאמין להאחרונים יותר מהראשונים. נימא דאותן שאומרים שחיתה שקרי נינהו והיא טריפה. ולא להכשירה ולהכחיש המעידים שנטרפה וכיון דתרי לגבי תרי הוי ס' השקול. והיכא דאתילד ריעותא מחיים אזלינן לחומרא כמבואר ברמ"א יו"ד סי' נ' ובש"ך שם:

אמנם לפמ"ש לפרש דברי רשב"א דבאמת י"ל שחי דרך נס. א"כ אין כאן תו"ת כלל דהא גם לדברי האומרים שנטרפה מ"מ אם חי' יב"ח היא כשרה מה"ד. אף אם חי' ע"י נס כשרה היא. רק כדי שלא נלמוד מזה להכחיש הכלל מוכרחין אנו להכחיש העדים. א"כ בכה"ג טוב יותר להעמיד על שורת הדין ולהתירה ואפ"ה לא נכחיש הכלל. ונאמר דאותן שמעידין שנטרפה שקר העידו וא"כ כ"ז בשאר טריפות שאינם הללמ"ס שמה"ד כשרה בחי' יב"ח. אבל בטריפות שהם הללמ"ס דאפי' יחי' שנים רבות הוי טריפה ודאי מחייבים אנו לקבל עדות המעידים שנטרפה. ושפיר פ' הרמב"ם לטריפות שהם הללמ"ס ופ' להא דרכיש. ונ"מ אם רק העידו עדים שראו לקותא דרכיש בבהמה זו (ומשכחת לה דראו בחיי' דלקתה הכוליא כמו דמצינו בש"ס ר"פ בהמה המקשה וביו"ד סס"י י"ד במושיט ידו למעי הבהמה וחתך מן הטחול ומן הכליות והניח החתיכות במעי. כן יצוייר שהושיט ידו למעי' וראו שלקתה הכוליא באופן דמטרפא בי'). ואח"כ חיתה יב"ח. דמכשירין אותה ואם הי' טריפות זה מהלל"ם הי' טריפה כאמור ודו"ק:

וכ"ז לשיטת הרשב"א אבל הרש"ל ביש"ש סי' פ' השיג עליו. וכ' דבאמת א' מאלף יש שחיות ואפ"ה אינו סותר בזה הכלל דלא אמרו רק כל שא"כ חי' טריפה ולא שכמוה חי' כשרה ולכך ל"מ שהי' רק בס"ט או ס' פלוגתא. וסיים אח"כ מ"מ בשמוטת גוף דהחשש משום נקיבת הריאה וכן בנפחתה גולגולת משום נקיבת הקרום מהני שהי' יב"ח וחכמים שהטריפו על הרוב דברו עיי"ש. והפמ"ג בשפ"ד בסי' ל' אות ה' תמה עליו דאמאי נימא דהוא ממיעוט שלא נפסק הקרום נימא דהוא ממיעוט טריפות דחיין:

והנראה בד"ז דהנה בלא"ה צריך להבין דברי הרש"ל אמאי באמת לדידי' ל"מ שהי' גם לודאי טריפה נהי דלא נוכל עי"ז להכשיר הכלל. משום דלא אמרו כל שכמוה חי' כשרה אבל אותה בהמה שחיתה נכשר דהא עיקר טריפות משום שאין כמוה חי' וסופה למות. וכיון שחיתה חזינן דלא הי' סופה למות. ובאמת הדבר נכון דהפוסקים הקשו למה מטרפינן משום סופה למות והא לא קיי"ל כר"ש דאמר כל העומד לזרוק כזרוק דמי. ועיין בח"ס ביו"ד סי' רנ"ו שכ' דל"ד לכל העומד לשרוף משום דעדיין מחוסר מעשה

משא"כ בכל העומד לשרוף דבשעה שבאה המכה כבר החל הנגף והולך וסוער עד שמת ואינו מחוסר מעשה וע"כ גם רבנן מודו בזה. עיי"ש. ולכך ס"ל להרש"ל דכיון שכבר נטרפה. אף שהיא מהמיעוט מ"מ אינה חוזר להכשירה. כיון דלא נעשה בה מעשה המכשירה (ול"ד לריאה דאינקבה וסביך בבישרא שכ' הש"ך בשמו סי' מ"ד ס"ק ט"ו שחוזר להכשירו ע"י הסיבוך. משא"כ כאן דלא נעשה שום מעשה) וא"כ כ"ז בטרפות מחמת עצמו אבל בטרפות ע"ש סופו דעדיין לא התחיל בה הטורף. דהרי הקרום עדיין לא ניקב ואין בו התחלת טריפות ורק שחששו אם אין הגנה מגולגולת ונקב הקרום והוא מחוסר מעשה עדיין רק דלר"ש דאמר כה"פ לזרוק גם בכאן אסור אבל אנן דלא קיי"ל כר"ש וכיון שחיתה יב"ח למה נטריף. ועיין בטוטו"ד מה"ת סי' י"ב שהקשה בנוטל לחי העליון דטריפה רק משום שסופו ליכנס נשימת רוח הקר לריאה ומשמע ברמב"ם דדוקא אם תצא לחוץ יש חשש זה וא"כ הוי מחוסר מעשה ולמה נימא כמתה דמי עיי"ש. ובאמת י"ל בזה עפ"ד התוס' יבמות קי"ט ובחולין לענין רוב נשים מתעברות דלא הוי רוב התלוי במעשה משום שבדרך טבע אדם נזקק לאשתו הוי כמו ממילא. א"כ ה"נ כיון שהבהמה מועדת לצאת החוצה לא מיקרי מחוסר מעשה. אבל כ"ז תוך יב"ח. משא"כ אחר שחיתה יב"ח דחזינן דל"ה סופה למות רק דצ"ל כיון שכבר התחיל בה הטריפות אינו חוזר להכשירו וכ"ס הח"ס הנ"ל. וא"כ כשאינה טריפה לע"ע רק שסופה לינקב דעדיין לא התחיל בה מעשה הטורף וצ"ל כיון שסופה לינקב כנקוב דמי. והרי בזה לא קיי"ל כר"ש וכנ"ל וע"כ מהני יב"ח:

העולה מכ"ז לענין דינא בניטל לחי העליון לדעת המהרש"ל ודאי מהני שהיית יב"ח או עיבור ולידה. כיון דעדיין לא נכנס בו נשימת רוח הקר ומחוסר מעשה. וגם די"ל דהוי ס' פלוגתא כיון דהטור חולק על הרמב"ם. ובס' פלוגתא מהני יב"ח ואף דהגאון מהרש"ק ז"ל בהקדמתו לס' תורת זבח פקפק ע"ז ופי' פי' אחר בדברי הרש"ל מ"מ בספרו טוטו"ד מה"ת סי' נ"ו דלגבי אותה בהמה ודאי מהני יב"ח בס' פלוגתא. ואף דבכה"ג דניטל הלחי רבו המטריפין. ובתשו' נא"ד סי' י"ד החליט דהיכא דרבו המטריפין ל"מ יב"ח והפמ"ג נסתפק בזה. מ"מ כאן כיון דלדעת הפלתי גם להרמב"ם גופי' אינו אלא ס"ט. דמהני יב"ח גם להרמב"ם. וגם דהוא רק טריפות ע"ש סופו דלרש"ל מהני יב"ח כנ"ל. ע"כ לדעתי יש לסמוך בפשיטות דמהני בזה שהיית יב"ח או עיבור ולידה ולענין הולד והביצה פשיטא דכשרים גם להרשב"א מטעם ממ"נ כאשר בארתי בעזה"י בזה באריכות ובזה הנני ידידו אוהבו דוש"ת ושלום תורתו באהבה. שמואל יצחק שור האבד"ק הנ"ל:

תשובה ו

יצו ה' את הברכה לאהובי חתני הרב החריף המופלג בנש"ק משולש ביוחסין מו"ה יעקב שמשון שפירא נכד הרה"ג הצדיק משפיטיווקא זצ"ל.

מכתבך השגתי וע"ד שאלתך אודות הביהכנ"ס הגדולה במחניכם עיר שאטץ אשר היא קטנה מהכיל רוב העם המתפללים בתוכה. כי נתרבו יושבי העיר תה"ל וההכרח להרחיב הבנין וא"א בענין אחר כ"א להכניס גם העזרה עם הביהמ"ד קטן העומד שם לתוך בנין הביהכנ"ס ולבנות מאדש בחצר ביהכנ"ס עזרה אחרת גם לבנות ביהמ"ד אחר סמוך לביהכנ"ס הגדולה וכבר הכינו כל הכסף הצריך לבנין. וגם יש מקום אחר להתפלל במשך זמן הבנין. אם רשאים עפ"י הד"ת לשנות מביהמ"ד לביהכנ"ס כי אם לא יעשו עתה ויומשך הדבר מי יודע אם לעת כזאת תהי' הממשלה תחת ידכם ואולי יהי' אח"כ תח"י פריצי עמינו וירצו לבנות טעמפעל. ורצונכם לשמוע דעתי לדינא בזה:

תשובה הנה כבר ראו עיניך פסק הלכה בש"ע או"ח סי' קנ"ג כריב"ל דאסר לעשות מביהמ"ד ביהכנ"ס. ואשר הקשה ע"ז הרב מו"ה שמואל מו"צ דמחניכם דלפי"ז אמאי לא חשיב במשנה מכרו ביהכנ"ס לוקחין בדמיו ביהמ"ד זה ודאי קושיא הוא על ריב"ל וכן הקשה הפמ"ג בספרו ראש יוסף ר"פ בני העיר האומנם כ' הפוסקים דבשביל קושיא לא נשתנה הדין כי כל קו' יש לה תירוץ:

ונלפענ"ד לתרץ בדרך נכון דבלא"ה חקר הפמ"ג רס"י קנ"ג גם בס' ראש יוסף שם איך הדין במכרו ביהמ"ד אם לוקחין בדמיו תיבה דבטור וכן ברמב"ם לא זכרו הדרגות רק בביהכנ"ס ולא בביהמ"ד והניח בצ"ע ובאמר דבר תימה הוא דאח"כ מיד לענין גבו מעות הזכירו הרמב"ם והטור ביהכנ"ס או ביהמ"ד וכאן לענין הדרגות השמיטו ביהמ"ד והלא דבר הוא. והנראה בזה עפמ"ש הב"י סי' קנ"ג בשם תשו' הרא"ש כלל י"ג סי' י"ד דכיון שמוכרים ביהכנ"ס לקנות ספרים כ"ש שמוכרים אותה ללמוד תורה כי מה תועלת יש בקנית ספרים ותורות אם לא ללמוד בהם. ויתירה מעלת הלומד ממעלת ס"ת ותו כו' אין מוכרין ס"ת אלא ללמוד תורה ולישא אשה עיי"ש:

ומעתה י"ל דבזה פליגי ריב"ל ור"י. ריב"ל ס"ל דלבנות ביהמ"ד הוי בכלל ללמוד תורה וזה עדיף אפי' מס"ת. ע"כ ס"ל דשרי לעשות מבי כנישתא בי רבנן ולא להיפוך. ור"י ס"ל דביהמ"ד לא הוי בכלל ללמוד תורה כיון דאפשר ללמוד בביתו. ובית שמגדלין בו תפלה עדיף לכך ס"ל דמותר לעשות מביהמ"ד ביהכנ"ס ולא מביהכנ"ס ביהמ"ד ואנן קיי"ל כריב"ל. וכיון דלריב"ל הוי בכלל ללמוד תורה. א"כ במכרו ביהמ"ד אסור לקנות בדמיו מטפחת דהא ביהמ"ד עדיף אפי' מס"ת. ולכך לא מנו הטור והרמב"ם הדרגות

בביהמ"ד דבאמת אסור לקנות בדמיו תיבה ומטפחת. וגם דלא יתכן לומר לשון דיעבד מכרו ביהכנ"ס יקחו ביהמ"ד דמשמע לכתחילה לא. כמו שדייק ב"י מלשון דהא גם לכתחילה שרי לעשות מביהכנ"ס ביהמ"ד לריב"ל. ומיושב קו' הראש יוסף הנ"ל וז"ב ודו"ק:

ובזה אמרתי בדרך חידוד ליישב סוגיית הש"ס פ"ק דברכות א"ל רבא לרפרם ב"פ לימא לן מר מהני מילי מעליתא דאמרת משמי' דר"ח במילי דבי כנישתא. א"ל הכי אר"ח מ"ד אוהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב אוהב ה' שערים המצויינים בהלכה מכל ב"כ וב"מ. ותמהו כולם דהא הוא רצה לשמוע מילי מעלייתא מביהכנ"ס והוא שבח שערים המצויינים בהלכה. ועיין במהרש"א בח"א הקשה ג"כ דהא דקאמר גם מכל ב"מ והיינו שערים המצויינים בהלכה ותי' דשערים המצויינים בהלכה היינו מקום שקובע לו ת"ח לעצמו לגרסתו ביחוד שמשם יוצא הלכה פסוקה. משא"כ ביהמ"ד יש לומדים מקרא ויש משנה ואינו יוצא משם הלכה פסוקה עיי"ש. אבל עדיין אינו מיושב מה ענין זה למילי מעלייתא דביהכנ"ס ועוד צריך להבין מה דחקו לרבא לשמוע שבח ביהכנ"ס וכי לא הי' לו חידושים אחרים לשמוע. ואמרתי בזה דבש"ס מגילה כ"ו אר"פ משמי' דר' מבי כנישתא לבי רבנן מותר מבי רבנן לבי כנישתא אסור (והיינו כריב"ל) ור"פ משמי' דרבא מתני איפכא עיי"ש א"כ רבא ע"כ כר"י ס"ל דביהמ"ד לא הוי בכלל ללמוד תורה. דיכול ללמוד בביתו. [א"כ ממילא מוכח מהמשנה דלא תנו מכרו ביהכנ"ס יקחו ביהמ"ד דאסור לעשות מביהכנ"ס ביהמ"ד] וע"כ רבא לשיטתי רצה לשמוע מילי מעלייתא מבי כנישתא דקדושתו חמורה ומזה יהי' ראי' לדבריו ולזה הגיד לו רפרם מדברי ר"ח דשערים המצויינים בהלכה שלומד הת"ח בביתו עדיף מביהמ"ד. וממילא ביהמ"ד ל"ה בכלל ללמוד תורה. וזה סיוע גדולה לרבא ודו"ק. ואם כי הוא דרך חידוד אבל נכון הוא:

נחזור לענינינו דרוב הפוסקים פסקו כריב"ל דאסור לעשות מביהמ"ד ביהכנ"ס. ועיין בתשו' הג' רע"צ ז"ל סי' ע' דביהמ"ד שבזמנינו כ"ע מודו דחמור מביהכנ"ס דדוקא בזמניהם שהתפלה הי' דוקא בביהכנ"ס וביהמ"ד הי' רק ללמוד וכיון שדרשו קרא דוכל בית גדול שמגדלין בו תפלה ע"כ ס"ל דביהכנ"ס עדיף אבל בזמנינו שמתפללין ג"כ בביהמ"ד בקביעות ואדרבה בימי החורף מתפללים בו יותר מביהכנ"ס ואית בי' תורה ותפלה גם ר"י מודה דאסור לשנות מביהמ"ד לביהכנ"ס עיי"ש שהאריך בזה:

אך ע"י זט"ה במעמד א"ה מבואר בש"ס ובש"ע שם ס"ז דבכפרים יכולים למכור. ועיין בבדה"ב בשם תשו' הרא"ש דגם ביהמ"ד יכולים הקהל להשכיר, אף החמור מיהכנ"ס. אבל בכרכים א"י למכור. והמג"א שם סקל"ז הביא בשם המ"ב דהאידנא יכולים זט"ה

למכור אפי' בכרכים וכ"כ הב"י בשם מרדכי ישן אך דמסיק ע"ז דדוקא בבנאוהו משלהם. ובתשו' פ"י ח"א סי' ז' כ' להתיר משני טעמים א' דכרך לא נקרא רק עיר גדולה שבגדולות והשני דבזה"ז שיש ראשים בכל קהלה ואם נתרבו הקהל הרשות בידם למחות לזרים מליכנס לביהכנ"ס גם מוכרים מקומות בביהכנ"ס וכ"א מקומי ידוע אין לך אדעתא דדהו אתו גדול מזה ואדרבה גם דעת אנשי העיר א"צ דהם כראשי גליות ואין ח"ו מאנשי העיר מכנים ראשו בעסקיהם גם בכרכים מהני:

הן אמת שהגאון מהרש"ק ז"ל בס' ק"ס וגם בס' סת"מ נלחם במלחמות תנופה נגד הרב מלבוב לאסור בביהכנ"ס מזאלישטשיק. היינו דוקא בביהכנ"ס אבל בביהמ"ד כ' בהדיא להתיר בספרו שנות חיים סי' שמ"ה בתשו' ליארמוטה דביהמ"ד ודאי אין לו דין כרך דדוקא ביהכנ"ס שהיא גדולה ומחזקת הרבים יש לחוש שמא בנאוהו ע"ד רבים או רבים נתנו נדבות לזה. משא"כ ביהמ"ד שדרך הוא להיות קטנה א"כ לא גרע מביהכנ"ס של טרסיים שהי' בירושלים דאמרינן בש"ס כיון דזוטא היא ואינהו עבדינהו ה"ל דין כפר אף דירושלים ודאי הוי כרך. כן ה"נ בבתי מדרשות שלנו. ובזה מיושב לשון הש"ס דזוטא היא ואינהו עבדינהו דמשמע דשני טעמים הם והי' די בטעם א' דאינהו עבדינהו וע"כ כאן דיש שני חששות בכרך א' משום דרבים נתנו נדבה. והב' משום דשמא הקדישים לכל העולם. וע"ז אמר כיון דזוטא הוא ודאי אינהו עבדינהו ולא אקדשיה. וסיים שם לסמוך ע"ד הא"ר סי' קנ"ג סקט"ו דבזמן הזה יש להקל גם בכרכים ול"ב תלו בדעת יחיד והוא פוסק אחרון מפורסם וכדאי לסמוך עליו בזה וכ"ז לענין למכור – אמנם אם רוצים זט"ה לשנות בלא מכירה יש עוד חשש לפמ"ש הר"ן בפ' ב"ה דהא דיכולין זט"ה למכור היינו משום דחלה קדושת ביהכנ"ס על המעות ומעות קלישא קדושתן ויכולין להוציאן לחולין אבל בלא מכירה א"א להפקיע קדושתו בכדי – אך במג"א שם סקכ"ח הביא בשם המ"ב דאם בנו אחרת חל הקדושה על החדשה ויכולין להוציא הישנה גם לדבר הרשות. וכ"כ המג"א סי' קנ"ב סק"ב דבזה יש היתר גם לכרכים כיון דכל העולם מרוצים לזה כיון שיש ביהכנ"ס אחרת עיי"ש:

העולה מכל מ"ש דבנידון שלנו שרוצים הקהל לבנות ביהמ"ד אחר סמוך לביהכנ"ס וכבר מוכן הכל. וגם יש ביהמ"ד אחר ללמוד בו במשך הזמן הבנין כפי המבואר בסי' קנ"ב בודאי אין בזה שום חשש והרשות ביד זט"ה להכניס הביהמ"ד בתוך הביהכנ"ס גם מחמת החשש שכתבת שמא ירצו אח"כ לבנות טעמפיל בודאי כל העולים ניחא להו וכמ"ש כעין זה בתשו' הר"מ לובלין לענין הביהכנ"ס דק' לוקאוו הובא במג"א סקל"ז:

שוב ראיתי בפחד יצחק אות הביא בשם תשו' דבר שמואל סי' שמ"ו להתיר להכניס הביהמ"ד שאצל ביהכנ"ס לביהכנ"ס בשעה"ד עיי"ש וכדאי הוא לסמוך עליו ובזה הנני חותנך אוהבך:

תשובה ז

רב ברכות לכבוד ידי"נ הרב החריף ובקי המפורסים לתהלה מו"ה בערל קומיל נ"י דומ"ץ בק' סאסיב

אחדש"ה הנני להשיבו ע"ד שאלתו באשה ששמה מעריסה בריינא רבקה וכעת נקראת בפ"כ רבקה לבד ורק אמה קוראה בשני השמות וכן נכתב בכתובתה איך להתנהג בגט. וכבר ראה דברי הט"ג בלק"ש באשה שנקראת סאסיא טאבא ואח"כ רובא קורין אותה טאבא דיש לכתוב ב' גיטין בא' סאסיא טאבא דמתקריא טאבא והשני טאבא דמתקריא סאסיא טאבא ותמה עליו למה הצריך ב' גיטין כיון דהסכים בעצמו דאם כ' סאסיא טאבא לבד כשר עכ"פ די אם נכתוב סאסיא טאבא דמתקריא טאבא. וגם הביא בשם תשו' משיב דבר שהקשה על מ"ש דדי בסאסיא טאבא לבד משום דהוי קיצה"ש דהרי אפי' באלחנן חנן דהוא שם א' ובודאי הוא קיצה"ש ואפ"ה כותבין דמתקרי עכ"ד:

תשובה הנה בתשו' בית אפרים ביאר היטב טעמו ונימוקו וא"צ לכפול הדברים רק בשביל מה שנתחדש לי בזה וראייתו נכונה מדברי הד"מ מס' קכ"ט אות י"ט שכ' ששם הס"ג דאם נתנו לו שם א' במילתו ונשתנה מחמת חולי יש לכתוב דמתקרי אבל אם נתנו לו ב' שמות במילתו יש לכתוב בלא דמתקרי. ויש לכתוב השם שקורין אותו בו תחילה. ובמהרי"ל כ' דיש לכתוב שם המנהג (ר"ל השם שנוהגין לקרות בו) לבסוף ולא נהירא אלא כדברי המרדכי דלעיל עכ"ל. ושם ע"כ מיירי בכה"ג דנקרא אח"כ בשם א' דאל"כ מאי קמ"ל. וגם מיירי דלפעמים קורין בשני השמות דאל"כ הוי שם הנשתקע וא"צ לכותבו ואפ"ה פ' לכתוב שני השמות בלא דמתקרי ול"ח למה שקורין בשם א' לבד משום דהוי קיצה"ש ול"ד לאלחנן חנן דשם חנן הוא שם בפ"ע ומי יודע אם הוא קיצור משם אלחנן או הוא שם אחר ע"כ צריך לכתבו. משא"כ כאן דשני השמות נכתבו בפי' בגט והכל יודעין שמה שנקרא בשם א' הוי קיצה"ש עיי"ש. הרי שתי' שם בעצמו הקו' מאלחנן חנן רק שתמה שם מאוד על הד"מ הנ"ל במ"ש ויש לכתוב השם שקורין אותו בו תחילה במאי מיירי אי דנקרא מלידה ראובן שמעון וכ"ע קרי לי' ראובן פשיטא דיש לכתוב ראובן שמעון ואי דכ"ע קרי לי' שמעון איך יהפוך הסדר ויכתוב שמעון ואח"כ ראובן בלא דמתקרי הא ה"ל שינוי השם ועיי"ש שדחק בזה דמיירי בא"י איך הי' שמו

מעריסה וא"י איך עולה לתורה ע"כ מקדימין השם הרגיל בפ"כ עיי"ש ואם כי גם הגאון בית מאיר ז"ל כ' לפרש כן אבל הוא דוחק גדול דכל כי האי ה"ל לפרש:

ונראה שהרב בית אפרים ז"ל בעצמו הרגיש בדוחק זה ע"כ כ' שם בסד"ה שוב עיינתי וז"ל ובמק"א כתבתי במה שי"ל דמ"ש ויש לכתוב השם שקורין אותו בו תחילה קאי אלעיל בנשתנה אח"כ וכדמשמע ממ"ש אח"ז ובמהרי"ל כ' כו' דמזה מבואר דלאו משמות הלידה איירי עיי"ש:

וראיתי בס' אהלי שם להגאון מוהר"ש ג"פ שהאריך בדקדוקים לסתור פי' הראשין של הבא"פ ולהכריח כפי' השני ושמח שמחה גדולה בזה כאלו חידש זאת מדעתו ובאמת במחכ"ת הגאונים הנ"ל גם פי' השני הוא דוחק גדול דאי נימא דהאי ויש לכתוב כו' קאי אמ"ש למעלה בשם מ"ה למה שינה בלשונו וכ' מקודם וכותבין השם שקורין אותו בו תחילה ואח"כ בשם מהרי"ל כ' דיש לכתוב שם המנהג בסוף ולא כ' ג"כ כותבין השם שקורין אותו בסוף – וגם מה דפשיטא לי' דמהרי"ל מיירי בשמ"ח ומזה הוכיח דגם מקודם מיירי בכה"ג. ולדעתי א"א לומר כלל דמהרי"ל ס"ל לכתוב השם מ"ח בסוף דהרי הב"י הביא שם בשם תשו' אשכנזית בא' שהי' שמו יהודה ונשתנה מ"ח למשה להקדימו ולכתוב משה דמתקרי יהודה והרי תשו' אשכנזית שהביא ב"י הוא תשו' מהרי"ל כמבואר בט"ז או"ח סי' קפ"ח וסי' ר"ו סק"ב ובכ"ד הרי דנתן המהרי"ל קדימה לשמ"ח ואיך כ' כאן לכתבו בסוף ומלבד זה הוא דוחק גדול לומר דקאי אלמעלה כיון דהפסיק בנתיים בשמות הלידה:

ובאמת נלפע"ד במח"כ הגאונים הנ"ל יש לפרש בפשיטות דברי הד"מ והוא ברור ואמת בעזה"י דהאי תחילה וסוף אין הפי' כלל לענין להקדים שם הזה בגט דא"כ הל"ל ויקדימו שם שקורין אותו בו רק הכינה דאם ניתנו לו שני שמות מלידה אף שאח"כ נקרא רק בשם א' מ"מ כותבין בגט השם שקורין אותו בו תחילה היינו מה שקורין אותו תחילה במילתו בשני' השמות ואין משגיחין על מה שנהגו אח"כ לקרותו רק בשם אחד דהוי קיצה"ש ועז"כ אח"כ ובמהרי"ל כ' דכותבין שם המנהג לבסוף והיינו דכותבין כמו שנהגו בסוף לקרותו בשם א'. וע"ז סיים הד"מ ולא נהירא אלא כדברי המרדכי דלעיל והיינו דדוקא שם שנשתנה מ"ח הוא עיקר לכתבו. אבל לא שם המנהג שנהגו בעצמם ודלא כמהרי"ל וזה פי' נכון ואמת בעזה"י וקרוב לפשוטו ומיושבים כל הדקדוקים והקושיות של הבא"פ ושל הבעל אהלי שם. ובחנם נתחבטו הגדולים:

נחזור לענינינו דעכ"פ מבואר להדיא בד"מ דדי לכתוב שני השמות לבד רק דהב"א חשש אולי אינו קיצה"ש ממש ואפי' אם הוא קיצה"ש אולי יש לו דמיון לאלחנן חנן דכיון

דקיצה"ש הוא שם בפ"ע יש לכתוב הקיצור וגם בלא"ה אם כ' קיצה"ש אינו מזיק ע"כ כ' דיש לכתוב גם דמתקריא טאבא אח"כ חשש עוד לפמ"ש הב"מ בא' שהי' שמו יעקב ישראל ונקרא בפ"כ ישראל דאם כ' יעקב ישראל דמתקרי ישראל פסול אפי' דיעבד דלשון זה משמע דשם ישראל עצמו יש שינוי בקריאתו וז"א באמת עיי"ש ביאור דבריו דלשון דמתקרי ל"ש רק בשם חדש אשר לא נזכר מקודם משא"כ כאן דהשם ישראל כבר נזכר רק שהיו מחובר לשם יעקב והעולם אין קורין בשם יעקב. א"כ עיקר השינוי הוא שאין קורין אותו יעקב. אבל בשם ישראל אין שינוי ואיך יכתוב דמתקרי ישראל. הא גם מקודם הי' נקרא ישראל ע"כ הצריך שני גיטין ולכתוב טאבא דמתקרי סאסיא טאבא לצאת דעת הב"מ שלא לכתוב ע"ש טאבא דמתקרי – ובזה י"ל ג"כ קו' המשיב דבר הנ"ל דאינו דומה לאלחנן חנן דשם כיון דמקודם לא מקרא חנן רק אלחנן ושייך לשון דמתקרי ע"כ יש לכתוב הקיצור משא"כ כאן דגם מקודם נקראת טאבא ושייך חשש הב"מ ודו"ק. ואף דהב"א אינו מסכים להב"מ לפסול דיעבד מ"מ משום חומר א"א יש ליתן ב' גיטין. ולעשות כהנוב"י סי' צ' משום חשש ברירה וכן אנו נוהגים ועיין בחא"ש סי' ל"ח וסי' נ"ד הסכים לגמרי להב"מ עיי"ש:

וע"ד המבואר בלק"ש שם לכתוב מרים בילא דמתקרי בילא וע"ז פקפק רו"מ הא בשם לעז כותבין המכונה יעיין בתשו' ס' יהושע לה"ג מטרניפאל ז"ל סי' ק"ה דשם בילא שאני כיון שניתן לה מלידה וכבר נכתב בגט ביחד עם שם מרים ואין לה שם הקודש ל"ש לכתוב ע"ז המכונה עיי"ש שהאריך:

ואשר דרש מאתי אודות סידור הגט אם אני נוהג לצרף ב"ד לזה. הנה כפי המבואר בסה"ג בש"ע ס"ד דסידור הגט אין צריך ב"ד דאינו דין אלא לימוד וכן בט"ז שם סק"א דא"צ אלא שנים לעדים. אך בתומים חו"מ סי' ט' הביא מתוספת קידושין גם מתרגום יונתן ב"ע דפי' לתרע בי דינא מבואר דצריך ב"ד אולם י"ל דהוא מטעם דכל מי שא"י בטוב גיטין וקידושין כו' ע"כ צריך ג' דא"א דלית בינייהו חד דגמיר כמבואר בחו"מ סי' ג' ומבואר באה"ע סי' קמ"א וקמ"ב דאם המסדר הוא ע"ה פסול הגט. ע"כ אני נוהג כמ"ש הח"ס באו"ח סי' נ"א ובאהע"ז סי' ס"ד וס"ה לצרף עמי ב' בשעת סידור וקבלת עדות גם בהתרת נדרים ולא יותר ומגודל טרדותי לא אוכל להאריך יותר והנני ידידו:

תשובה ח

יעקב איש תם. לו נאוה תהלה כבוד ידידי הרב וכו' מו"ה יעקב נ"י בראנפעלד מקראקא יע"א:

אחדש"ה דבריו הנעימים הגיעוני ומאוד יקרו לי דבריו הבנויים על קו הישר והשכל דובר מישרים. והן לא אכחד קושט דבר אמת כי דעתי הי' שלא להשיב בענין זה לחומר הנושא וכבר דשו בי רבים בתשובותיהם זה אוסר וזה מתיר ולא הניחו מקום להתגדר בו ומהגם כי כבר הי' למראה עיני כ"ת כל הראשונים והאחרונים המדברים מזה. אך לאשר הגיעני מכתבו שנית כי רוצה בתשובה מוכרח אני לבטל דעתי ולהשיבו מפני הכבוד ואשר יורונו משמים אותו אדבר.

תורף שאלתו באיש א' שהי' לו חולי האבן ר"ל ונתרפא. ועתה נולד לו כאב גדול ר"ל בבצים שלו ל"פ עד כי כושל כח הסבל והרופאים בקראקא ובע"מ ויען שפטו אשר אם לא יעשו לו רפואה ימות בודאי בשנה זו ואין לי תקנה רק לחתוך לו ביצה א' או שניהם יוכל לחיות ורק מי יודע אם יוכל לסבול הכאב כי רבים מתי עי"ז. וע"ז שאל בשתים א' אם יוכל להכניס עצמו לסכנה לבל יהיו ח"ו כמאבד עצמו לדעת ב' אם יעזור לו ה' לעמוד חי אחר החיתוך אם יהי' כשר לבא בקהל. וע"ז פלפל רו"מ בחכמה בחריפות ובקיאות ובקש דעתי לדינא בזה:

תשובה על ראשון ראשון – הנה כ"ת הביא מש"ס ע"ז כ"ז א"ר אר"י ס' חי ס' מת אין מתרפאין מהם. ודאי מת מתרפאין מהם לח"ש ל"ח וכ' התוס' שם דאף דגם לחיי שעה מפקחין הגל בשבת מ"מ כיון דאם לא יתרפא בודאי ימות שבקינן הודאי למיעבד הספק. וא"כ מכ"ש כאן דאין חשש שמא יהרגנו במזיד דהא רופא מומחה הוא דלא מרע נפשי' רק שמא ימות מחמת החיתוך. וכיון דאם לא יתרפא בודאי ימות מותר לעשות הרפואה. וכן הביא מהשבו"י ח"ג סי' ע"ה במי שקדחו אש באבר א' ואמדוהו למיתה אם לא יחתכו האבר והתיר ג"כ מטעם הנ"ל עכ"ד ובאמת הגאון מהרש"ק ז"ל בס' שנות חיים סי' צ"ב הביא ג"כ מש"ס הנ"ל ודחק לפרש הש"ס בענין אחר והוא דוחק. ובאמת גם לפי פשט לשון הש"ס אין ראי' לדין שלפנינו דבש"ס מיירי היכא דברור לנו שימות כגון ההוא דטרקי' זיבורא המבואר בע"ז י"ב דמחיי לא חיי או עכ"פ בטריפה המבואר בסנהדרין ע"ח דהורגו פטור דודאי ימות מחולי זה. וגם כפי המבואר בלבוש סי' קנ"ה ס"א וז"ל אבל אם ודאי ימות אלא שרוצים לפקחו לחיי שעה מתרפאין ממנו דלשמא יקרב מיתתו ל"ח. משמע מלשונו דבלא הרפואה ימות מיד – וגם הרפואה לא יהי' רק לח"ש משא"כ כאן דאין כאן רק אומדנא של שלא יוכל לסבול הכאב זמן ארוך כמו שנה איך נסמוך על אומדנא של רופאים גוים או אפי' ישראלים פושעים להכניס עצמו לסכנה. והוא מבואר בתשו' ב"ח החדשות סי' ל"ו דאומד רופאים ל"מ רק כשרים בני ברית ולא גוים אפי' הרבה מומחים אין נאמנים רק לענין חולה בשבת ויה"כ משום דס' נפשות להקל וכ"כ

בתשו' ח"ס חיו"ד סי' קנ"ח וקפ"ה וקע"ו דאין הרופאים נאמנים רק על הכלל ולא על איש זה בפרט ודוקא לענין שבת ויוה"כ סמכינן משום ס' פק"נ וא"כ ל"ש ס' התוס' דשבקינן הודאי למיעבד הס' דאכתי ס' וס' הוא והרי מבואר בסנהדרין ע"ח דאף דאמדוהו למיתה אין הורגין המכה שמא לא ימות אלא חובשין אותו הרי דאפי' אומד אנשים כשרים לא הוי כודאי ואפי' בגוסס ביד"ש אמרינן שם דמוקמינן בחזקת חי כמבואר בתוס' שם ומהא דהשבו"י ג"כ אין ראי' דשם מיירי בחולי בראנד ר"ל שידוע לכל שהולך ושורף ומכלה כל האברים ל"פ וא"צ בקיאות כלל משא"כ כאן דהוא רק אומדנא של הרופאים לא חשיב כודאי ובזה י"ל ג"כ מ"ש רו"מ על הריב"א הובא ברדב"ז ח"ג סי' תמ"ד שלא רצה לאכול ביה"כ אף שהרופאים אמדוהו שאם לא יאכל ודאי ימות ואם יאכל שמא יחי' מטעם בו"ש ברי עדיף והוא נגד הש"ס הנ"ל. ולהנ"ל נכון דכיון דאמירת הרופאים לא הוי רק ס' א"כ הוי ס"ס להחמיר שמא גם אם יאכל ימות ושמא גם אם לא יאכל יחי'. וי"ל דס"ל להריב"א כדעת הרמב"ם דהיכא דאיכא ס"ס להחמיר גם בפ"נ אזלינן לחומרא. ועיין בייע"ק או"ח סי' שכ"ט שהאריך לבאר דעת הרמב"ם והטור שחולק עליו והרדב"ז שהשיג עליו מבואר בלשונו שסובר כהטור וש"ע דאזלינן לקולא גם בס"ס דלא עדיף מרובא עיי"ש ודו"ק:

אמנם לדינא דעתי מסכמת להתיר לחתוך ולא מטעמי' משום דודאי ימות רק אפי' נימא דהוי רק ס' מ"מ מותר דשם דוקא אסרו בס' חי משום דהנכרי חשוד להורגו במזיד משא"כ כאן ברופא מומחה דלא מרע אומנותו ואין חשש רק שמא לא יסבול הכאב בכה"ג מותר גם בס' כמו שאבאר דהנה רש"י ז"ל פי' שם הא דס' חי אין מתרפאין משום דהנכרי ודאי קטיל לי' עיי"ש ודבריו תמוהין דהא בש"ס לא מצינו אלא דנכרי חשוד אש"ד ושמא יהרגנו אבל לא ודאי וגם דמי הכריחו לפרש כן והלא הי' די לפרש דשמא יהרגנו ועוד דסותר דברי עצמו מיני' ובי' שהרי פי' גבי ודאי מת מתרפאין דנכרי מאי עביד לי' הא בלא"ה ימות ושמא ירפאנו הנכרי הרי דאינו רק ס' וגם דלדידי' ישאר קו' התוס' מהא דמפקחין הגל בשבת לחיי' שעה ול"ש תי' התוס' דשבקינן הודאי ועבדינן הס' דהא ג"ז ודאי הוא וכבר תמה בזה הגאון מוהרש"ק ז"ל ותי' בדוחק גדול:

ונלפע"ד לתרץ בזה דהוקשה לרש"י ז"ל בהא דסתם הש"ס דס' חי אין מתרפאין מהם לפמ"ש הפוסקים דהמאבד עצמו מחמת כאב ויסורים אינו בכלל מע"ל ר"ל כמבואר בתשו' בשמים ראש ובבית אפרים חיו"ד בסופי והביא ראי' משאול שאמר עמד עלי כו' א"כ לפעמים משכחת להתיר גם בס' חי אם הוא קץ בחייו מפני היסורים ר"ל למה לא יתרפא. וצ"ל דל"ד להא דשאול דשם כיון שגם ההורגו הי' מתכוין לטובת שאול

להקל מעליו היסורין ועיין בפר"ד בדרך הרבים דרוש י"ג דאף שהוכרח להרוג עצמו שלא יתעללו בו הפלשתים מ"מ עשה ע"י אחר כדי להקל מעליו העונש. משא"כ אם האחר מכוין להורגו במזיד והוא מוזהר על ש"ד א"כ המוסר עצמו בידו ודאי עובר על לפ"ע לת"מ כמו שאסור להושיט אמה"ח לבני נח ואפי' בספק לפ"ע אסור כמבואר בתשו' פנ"י חיו"ד סי' ג' ולכך אסור בס' חי דשמא יהרגנו:

ומעתה זה כונת רש"י ז"ל דהנכרי ודאי קטיל לי' והיינו שאם יהרגנו ודאי יעבור על ש"ד ולא יעשה לטובתו וא"כ הישראל עובר על לפ"ע ולא בא לומר שודאי יהרוג רק דאם יהרגנו ודאי יעשה במזיד ויעבור על ש"ד אבל במת בודאי דהנכרי לא יעבור על ש"ד דמאי עביד לי' הא בלא"ה ימות והרי אפי' בהורג הטריפה פטור ושמא ירפאנו הנכרי וע"כ מותר ומיושב גם קו' התוס' דשבקינן הודאי למיעבד הס' דבאמת ל"ה רק ס' וז"ב ונכון לפי חומר הנושא בפירש"י וגם אמת לדינא:

וא"כ כ"ז היכא דיש חשש דיעשה כן במתכוין. משא"כ בנ"ד במומחה דאין חשש כלל שמא יתכוין להורגו. דאדרבה. אנן סהדי דודאי ישתדל בכל מאמצי כחו לרפאותו רק דחיישינן לקלקול מחמת חולשת החולה ובזה בודאי לא יעבור הרופא על ש"ד דלא גרע מאב הרודה את בנו והרב המכה את תלמידו המבואר בש"ס מכות ח' דפטור וה"ה ברופא כמ"ש בתשו' ח"ס חאו"ח סי' קע"ז וא"כ המוסר עצמו בידו ודאי אינו עובר על לפ"ע א"כ גם בס' חי מותר להתרפאות וז"ב ופשוט ורק אם הוא מסכים משום גודל הכאב ר"ל כן נלפע"ד אם יסכים עמי עוד רב א':

וע"ד שאלה השני' אשר שאל אם יעזור ה' שיתרפא מחלי' אחר החיתוך אם יוכשר לבא בקהל הן כל יקר ראתה עיני פלוגתת הפוסקים ראשונים ואחרונים בזה ואף אני אענה חלקי בעזה"י:

הנה בש"ע אעה"ז סי' ה' ס"י מבואר פלוגתת הרמב"ם והרא"ש בפצוע דכא ע"י חילי לדעת הרמב"ם הוי כבידי שמים וכשר ולהרא"ש ורש"י חשוב כבידי אדם ופסול ודוקא ע"י רעמים וברד או ממעי אמו הוי ביד"ש וכ' דהכי משמע בירושלמי והב"ח והב"ש שם כתבו דגם רש"י בעצמו ביבמות כ' ד' להיפוך וכן בדף ע"ה ודעת הרא"ש יחידאה הוא:

ולפע"ד ודאי רש"י ס"ל כהרא"ש ואין כאן שום סתירה כלל דעיקר ראייתו ממה שפירש"י שם גבי פצ"ד וכרית שפכה וסריס אדם או חולצין או מייבמין ופירש"י סרים אדם ולא שנסתרס מאליו ע"י חולי הרי דע"י חולי לא הוי כמו ביד"א ולפע"ד כונתו בזה. דהנה הרמב"ם פ"ב מאשות הי"ג וי"ד אחר שמנה סימני סריס שערו לקוי ובשרו מחליק וכדומה סיים ע"ז וסריס זה הוא הנקרא סריס חמה בכ"מ אבל הבן שחתכו או ניתקו או

מיעכו כו' כמו שהעכו"ם עושים הוא הנקרא סרים אדם וכ' הה"מ וז"ל נתבאר בסוגיא סתמא דמתני' הכי וכ' ע"ז הלח"מ וז"ל כלומר אל יקשה בעיניך שהבן שנתקו גידי' או מיעכו אותם ביד"ש כלומר שניטלו מחמת חולי למה נקרא סרים אדם ולא סרים חמה דשם נתבאר דסריס חמה לא נקרא אלא שלא ראה שעה אחת בכשרות אבל לקה אחר שיצא ממעי אמו בין ביד"ש בין ביד"א נקרא סרים אדם עיי"ש ובספר יהושע להגאון מטרניפאל סי' פ"ח תמה ע"ז דהוא נגד דברי הרמב"ם פט"ז מא"ב דע"י חולי הוי כמו ביד"ש עיי"ש ולדעתי אין כאן קו' כלל דכוונת הלח"מ לפרש דהוקשה להה"מ איך כ' הרמב"ם אחר הסימנים הנ"ל דזהו הנקרא סרים חמה משמע דבלא סימנים אלו לא מצינו סרים חמה וזה א"א דהרי הרמב"ם ס"ל דע"י חולי הוי כמו ביד"ש והרי מי שנסתרס ע"י חולי ודאי אין בו סימנים אלו דאטו אחר שנסתרס נשתנה להיות בשרו מחליק ושערו לקוי ואפ"ה הוא בכלל ביד"ש להרמב"ם ולא סריס אדם וא"כ יסתור הרמב"ם דברי עצמו ע"כ כ' הה"מ דנתבאר בסוגיא דסתמא דמתני' הכי וכוונתו להמבואר בסוגיא דף פ' אר"ע סריס אדם חולץ וחולצין לאשתו מפני שה"ל שעת הכושר סרים חמה אינו חולץ מפני של"ה לו שעת הכושר עיי"ש. הרי דבמקום דסריס אדם קיל מסריס חמה כגון לענין חליצה ויבום דס"ח אינו חולץ ומייבם וסריס אדם חולץ ומייבם הדבר תלוי רק אם ה"ל שעת הכושר וא"כ לענין זה ודאי ע"י חולי דינו כסריס אדם כיון דה"ל שעת הכושר. וכן מבואר בברייתא להדיא סרים אדם והזקן או חולצין או מייבמין. והרי פסולא דזקן מחמת תשות כחו הוי ע"י חולי ואפ"ה חולץ כמו סריס אדם וכן מבואר שם איזה סרים חמה של"ה שעה א' בכשרות. וה"ה לענין חליצה ויבום – משא"כ לענין פסול לבא בקהל דבידי אדם חמור מביד"ש כ' הרמב"ם פט"ז מא"ב דע"י חולי הוי כמו ביד"ש. וע"כ שפיר דייק הרמב"ם פ"ב מאשות וכ' אחר סימני סריס דזהו הנקרא סרים חמה בכ"מ. והיינו גם לענין חליצה ויבום משא"כ באין לו סימנים אלו כגון ע"י חולי אף דלענין פסיל קהל הוי כביד"ש אבל לא בכ"מ דלענין חליצה ויבום הוי כמו ביד"א וזה מדוקדק מדברי הלח"מ שכ' דשם נתבאר דס"ח לא נקרא אלא שלא ראה שעה א' בכשרות והיינו לענין יבום וחליצה. וע"כ כ' הרמב"ם בכ"מ וז"ב בכוונת הה"מ והלח"מ ודו"ק:

ומעתה מבואר דא"א לפרש כוונת רש"י ז"ל שכ' ולא שנסתרס ע"י חולי דבא לומר דע"י חולי אין דינו כן. דהרי חשיב שם ג"כ סרים אדם והזקן והרי זקן ודאי הוי ע"י חולי ותשות כח ואפ"ה חולץ. רק כונתו. לפרש דסריס אדם היינו שלא ע"י חולי. ולכך הוצרך לחשוב אח"כ והזקן דאם נאמר דסתם ס"א גם ע"י חולי בכלל א"כ האי והזקן הוא ללא צורך

וע"כ דמסריס אדם לחוד לא הוי ידעינן אם הי' ע"י חולי וכיון דכ' בהדיא והזקן ממילא שמעינן דגם ע"י חילי שוה דינו לסריס אדם וז"ב:

ובזה מיושב ג"כ קו' הב"ח מרש"י ע"ה שכ' וז"ל סריס חמה ס"ד הלא כל ס"ח ביד"ש הוא מחמת חולי והא לאו חילי הוא. הרי דס"ל דחולי חשיב ביד"ש. ועיי"ש שדחק בזה דהאי חולי היינו לקותא ממעי אמו. ועדיין ק' במאי דסיים והא לאו חולי הוא הל"ל והא לאו ממעי אמו הוא. ולדעתי לק"מ דכוונתו לפרש שם דכיון דר"י אומר דביצה א' אינו אלא כס"ח וכשר ומשמע דשוה בכל דיניו לס"ח וכמו דכשר לבא בקהל. כן לענין חליצה ויבום אינו ראוי לחלוץ ולייבם. ולכך פריך ס"ח ס"ד דיהי' שוה בכל דיניו דהרי כל ס"ח אף שהוא ביד"ש מ"מ מחמת חולי הוא דיש בו איזה לקותא ע"כ א"ר לחליצה ויבום. והא דביצה א' אין בו שום חולי ולכך כשר לבא בקהל ולמה יפסל לחליצה וא"כ אף שי"ל שם ס"ח אבל לא דין ס"ח ומשני אלא ה"ה כסריס חמה וכשר והיינו דרק לענין הכשר הוא ס"ח ולא לכל דיניו וז"ב בכוונתו ולכך הוצרך לומר והזקן בפירוש דאינו בכלל ס"א דאין שם סריס אדם עליו. אבל דיני שוה לס"א לענין יבום וחליצה כנ"ל. ובזה מיושב ג"כ קו' רו"מ מש"ס יבמות דקאמר אין לך אדם שלא נעשה ס"ח שעה א' קודם מותו. הרי שקרא לתשות כח ס"ח. וכבר העיר בזה בס' יהושע סי' הנ"ל גם בח"ס הרגיש בזה. ולפמ"ש לק"מ דבאמת נקרא בשם ס"ח. אבל בדיניהם הם חלוקים וז"ב – נחזור לענינינו דדברי רש"י אינם סותרים כלל ודעת רש"י כהרא"ש דלענין פסול קהל ע"י חולי דינו כמו ביד"א ופסול:

וראיתי בברכי יוסף אהע"ז סי' ה' כ' שהתוס' מסכימים להרמב"ם והכי נקטינן. והיינו מדפי' תוס' בברייתא פ"ד וכ"ש וסרים אדם. היינו שהם סרים אדם. ולשיטת רש"י שפיר י"ל או סרים אדם. והיינו דפ"ד וכ"ש מיירי מחמת חילי וע"כ דע"י חולי הוי כביד"ש כדעת הרמב"ם. עיי"ש. ובאמת לפמ"ש בכוונת רש"י שכ' ולא שנסתרס ע"י חולי דאי נימא דמיירי ע"י חולי א"כ גם זקן בכלל ולמה כ' אח"כ והזקן. א"כ גם לרש"י ע"כ צ"ל דלא מיירי על ידי חולי וע"כ יפרש כפי' התוס' דהיינו ס"א. וא"כ ביררנו דדעת הרא"ש לאו יחידאה הוא וראוי להחמיר כדבריהם:

אמנם דאיתא תשובה א' להגאון בעל ישועת יעקב ז"ל שכ' דגם לרש"י דמחמיר ע"י חולי אינו רק ס' פ"ד דאל"כ מאי חילוק בין רעמים וברד לע"י חולי הא שניהם אינם ממעי אמו. וע"כ דע"י חולי א"י זמן והענין שנעשה פ"ד ומה גרם לו משא"כ ברעמים וברד שידוע בבירור הזמן וענין וע"כ מחמירים ע"י חולי מס' שמא אינו כלל ביד"ש וע"כ העלה דגם לרש"י אינו אלא פסול דרבנן ובזה מיושב ג"כ דברי רש"י הנ"ל שכ' ולא

מחמת חולי דאי ע"י חולי הוי רק דרבנן ול"ה אפשר להוכיח דחיי"ל ליבום רמיא מה"ת ועכצ"ל דמיירי בע"י אדם ממש. ואם כי פירושו בדברי רש"י אינו מוכרח דאכתי ה"ל לפרש בין ביד"א בין ע"י חולי. אבל לדינא נראין דבריו דאינו אלא ס' פ"ד. ומעתה כיון דהר"ת מכשיר לגמרי בניטל ביצה א' אפי' ביד"א. רק דהרמ"א כ' בסי' ה' דטוב לחוש באסור דאורייתא לדברי הרמב"ן וסייעתו המחמירון וא"כ אם ינטל ביצה א' ע"י חולי דגם להמחמירין אינו אלא פסול דרבנן גם הרמ"א מודה דאין חשש כלל. ובלא"ה כבר הסכימו האחרונים הנוב"י והבית אפרים והח"ס לדעת ר"ת ע"כ בכה"ג ודאי יש להקל בניטל ע"י חולי וז"פ. אבל בניטלו שניהם ע"י חולי אף דלהרמב"ם כשר מהראוי להחמיר כאשר בארתי למעלה:

אך דכ"ז בנתקלקלו אברים אלו ע"י חולי אבל אם חתכו אדם לצורך רפואה יש בזה פלוגתת הפוסקים. ובישועת יעקב בתשובה הובא בס' י"י כ' לסמוך על הישׁ"ש ביבמות פ' הערל שכ' דמ"ש הרמב"ם פט"ז מא"ב או שנולד בהם שחין והמסה אותן או שכרתן ה"ז כשר לבא בקהל שכל אלו ביד"ש. היינו שכרתן אדם אח"כ והביא ראי' מהירושלמי שכ' וז"ל הרי שעלתה בו חטטין מי מחכך או מסייתו ה"ה ביד"א כמו שהוא ביד"ש הרי דגם אם נעשה ע"י אדם כשר עיי"ש. (ובזה י"ל קו' הח"מ סי ה' סק"א ע"ד המחבר שכ' דפ"ד וכרות שפכה אינו בקדושתו. והרי הרמב"ם פ"ו מב"מ מנה י"ב מומין באיברי זרע שהכהנים נפסלו בהם וכרות שפכה א' מהם ואפ"ה אוכל בקדשים דכתיב בבע"מ ומרוח אשך מקדשי הקדשים יאכל הרי דל"ה זר ומבואר בשם דאפי' אם נולד המום אח"כ ולהנ"ל לק"מ די"ל דמיירי שנעשה ע"י אדם לרפואה דאז ל"ה זר דכשר לבא בקהל כמו ביד"ש):

וראיתי לכ"ת בפלפולו הביא בשם הק"נ שתמה על הישׁ"ש הנ"ל וכ' שטעה בהבנת דברי הירושלמי וחשב שהוא מימרא בפ"ע ובאמת הוא סיים דבריו שכ' מקודם ליישב שני הברייתות אית תנא תנא ביד"א פסול ביד"ש כשר. ואית תנא תנא בין ביד"א בין ביד"ש פסול. דהא דתנא ביד"ש כשר ר"י בנו של ריב"ב הוא דמכשר בבעל ביצה אחת והא דתנא פסול רבנן היא ואח"כ אמר ר"א כילה רבנן היא הרי שהי' מחכך או מסיית כו' הרי שבא לתרץ דהא דתנא פסול מיירי בכה"ג כגון שגמרו ביד"א דאף שתחלתו הי' ביד"ש כיון שהוא ביד"א ג"כ כמו ביד"ש פסול. אבל להישׁ"ש דבכה"ג כשר איך יתירצו שני הברייתות ולא משכחת פסולא כלל וכן תמהו עליו כל האחרונים וכ"ה הלך בדרך רחוקה ליישב דבריו דהירושלמי מתרץ דהא דתנא פסול מיירי שלא נולדה החולי בגוף הבצים רק ע"י חולי אבן או שבורה והא דתנא כשר מיירי שנולד החולי בגוף הבצים

ואח"כ נכרתו ביד"א אז הוי כמו ביד"ש וכשר והאריך בזה והוא דוחק גדול לפרש ביד"ש פסול. הייני של"ה בביצה שום חולי רק אדם כרתו ע"י חולי אחר א"כ איך קראו ביד"ש הא עיקר הפסול משים שנעשה ביד"א ועכ"פ העיקר חסר מן הספר ולאיזה צורך פירש ר"א הא דתנא כשר בהי' מחכך או מסיית. ויותר ה"ל לפרש הא דתנא פסול שלא הי' בה שום חולי כלל דזה חידוש יותר דקראו ביד"ש ובאמת נעשה ע"י אדם:

וליישב דברי הישׁ"ש נלפע"ד דח"ו לא טעה בהבנת הירושלמי ופירושו נכון מאוד בירושלמי וכוונתו דמקודם בא הירושלמי ליישב הברייתות דהא דתנא ביד"ש כשר ר"י בנו של ריב"ב הוא (והיינו כפי' הרמב"ן דר"י בנו של ריב"ב מיירי ביד"ש ולא כר"ת) וע"ז אמר אח"כ ר"א דכולהו רבנן היא היינו דשני הברייתות כרבנן ור"י בנו של ריב"ב מיירי באופן זה הרי שהי' מחכך או מסיית כו' ה"ז ביד"א כמו ביד"ש דבזה מכשר ר"י בנו של ריב"ב וממילא רבנן דפליגי עלי' פסלי דוקא בכה"ג אבל ביד"ש ממש גם לרבנן כשר וממילא שני הברייתות נכונים דהא דתנא כשר מיירי ביד"ש לחוד והא דתנא בין ביד"א בין ביד"ש פסול מיירי בכה"ג כשהוא ביד"א וגם ביד"ש ושני הברייתות אליבא דרבנן ור"א לא בא לפרש רק דברי ר"י בנו של ריב"ב וממילא שני הברייתות נכונים אליבא דרבנן דביד"ש ממש מודי רבנן דכשר וזה הפי' נכון מאוד בפי' הירושלמי הנ"ל וכיון דשני הברייתות הם אליבא דרבנן ואנן קיי"ל כר"י בנו של ריב"ב כמ"ש התוס' והפוסקים ע"כ שפיר פ' הרש"ל בישׁ"ש להקל גם בגמרו ביד"א. ובזה מיושב ג"כ קי' הרש"ל על הפוסקים שהוכיחו מהירושלמי דר"י מיירי ביד"ש ותמה על גדולים כאלו שלא ראי דזה רק לפי הס"ד בירושלמי דהא דתנא כשר כר"י אבל מסקנת ר"א הוא דזה ג"כ כרבנן אתיא ור"י ע"כ איירי ביד"א עיי"ש. ובאמת היא תימה גדולה לכאורה אך לפמ"ש לפרש דברי הירושלמי א"כ גם לפי המסקנא ר"י לא איירי ביד"א לגמרי רק התחלתו הי' ביד"ש וגמרו ביד"א בזה מכשיר ר"י ורבנן פסלי גם בכה"ג וז"ב וצ"ל דגם הרש"ל לא תמה רק ע"מ שהוכיחו מהירושלמי דר"י מיירי ביד"ש ממש וכ' דזה רק להס"ד ובאמת אינו תימה כ"כ דעכ"פ הוכיחו דר"י לא מיירי ביד"א לגמרי גם להמסקנא ולהס"ד הוי ביד"ש ממש ודו"ק:

אמנם באמת לדעתי ד"ז דגמרו ביד"א במחלוקת שנוי' ואני מצאתי בתורת כהנים סדר תזריע וז"ל יכול נמרט ראשו מחמת חולי יהא טמא ת"ל בקרחת או בגבחת מה קרחת ביד"ש אף גבחת ביד"ש. אי מה קרחת שאינו עתיד לגדל שער מניין לרבית אכל נשא וסך נשא ת"ל קרחת קרחת ריבה עיי"ש ולכאורה משמע מזה דממעט מחמת חולי משום שאינו ביד"ש. וזהו כשיטת רש"י והרא"ש הנ"ל ודלא כרמב"ם אבל ברמב"ם פט"ז מט"צ

פ' דמחמת חילי טמא. ועיין בכ"מ שם דהרמב"ם גורס בתו"כ יכול מחמת חולי יהי' טהור וע"ז קאמר מה קרחת ביד"ש וה"ה מחמת חולי שהוא כביד"ש הוא טמא עיי"ש אולם הקרבן אהרן כ' שם בתו"כ דגם לפי הגירסא שלפנינו יכיל יהי' טמא פרושו כן דה"א דיהי' טומאת נתק ולא טומאת נגעי עור בשר ת"ל קרחת ביד"ש וה"ה כל חולי שהוא כביד"ש טמא טומאת נגעי עור בשר עיי"ש ולפי"ז צ"ל מאי דמסיים התו"כ אח"כ אי מה קרחת שאינו עתיד לגדל שער מניין לרבות אכל נשא וסך נשא והוא סותר להאמור למעלה מה קרחת ביד"ש וממעט כ"מ שאינו ביד"ש ובין אם נימא דע"י חילי הוי כביד"ש או דממעט חולי משום שאיני ביד"ש מ"מ איך מרבה אח"כ גם אכל נשא וסמך נשא דודאי הוי ביד"א. וע"כ דמרבה כ"ד א"כ איך יתכן מ"ש למעלה מה קרחת ביד"ש וע"כ מוכח מזה דגם באכל וסך נשא אף שנעשה בגרמת האדם מ"מ כיון שאינו נושר השער תיכף רק שמתיש כח הצמיחה. ואח"כ נושר השער ע"י חולשא הוי ממש כמו ע"י חילי. ולא הוצרך קרא לרבות רק מפני שמגדל שער אח"כ. ומזה נוכל ללמוד בעלמא היכא שהוא ע"י חולי אפי' נעשה בה מעשה אדם ג"כ הוי כמו ע"י חולי לבד:

אכן הר"ש ספ"י דנגעים גרס להיפך יכול יהי' טמא ת"ל בקרחת כו' אי מה קרחת ביד"ש כו' מניין לרבות אכל נשא ת"ל קרחת ריבה. ועיין בקרבן אהרן שפי' דלגירסא זו אכל נשא אינו מגדל שער רק דהרבותא הוא כיון שאינו ביד"ש עיי"ש. הרי דלדידי' אם הי' ע"י גרמת אדם שוב ל"ה כמו ע"י חולי. דא"א לומר דמודה דהוי ע"י חילי רק דס"ל דגם ע"י חולי אינו ביד"ש דא"כ למה פתח יכול נמרט ראשו ע"י חולי שאינו מגדל שער וסיים מניין אכל נשא. וע"כ דע"י חולי באמת טמא משום נגעי עור בשר כיון שהוא ביד"ש ואינו מגדל שער. רק בסך נשא אף שאינו מגדל שער מ"מ אינו ביד"ש כיון שהוא בגרמת אדם. הרי מבואר דיש פלוגתא בזה בין הרמב"ם והרא"ש ז"ל ותלוי בחילוקי גרסאות דלהר"ש אם גמרו ביד"א אינו כמו ע"י חולי ולהרמב"ם ז"ל אף אם גמרי אדם הוי כמו ע"י חולי. ומזה ראי' ברורה לדעת הרש"ל ביש"ש דמ"ש הרמב"ם שהמסה אותן אי כרתן הייני ביד"א ואפ"ה כשר וז"ב וכן מוכרח לפי הגירסא שלפנינו בתו"כ ובקרבן אהרן:

העולה מדברינו דאם יחתכו לו ביצה א' כיון דלדעת כ"פ הוי כמו ע"י חולי דאפי' לרש"י אין כאן חשש אסור דאורייתא כנ"ל ולהרמב"ם כשר לגמרי. ואף דלגי' הר"ש הוי כמי ביד"א. מ"מ יש לסמוך ע"ד ר"ת דמיקל בביצה א' גם ביד"א ולהקל אבל אם ח"ו יחתכו שניהם דאין לצד היתר רק לסמוך על הרמב"ם ולעומת זה יש לחוש לגי' הר"ש דגמרו ביד"א ל"ה כמו ע"י חולי אין בידי להקל וה' ישלח לו רפואה שלימה מן השמים ובזה הנני ידידו:

תשובה ט

שלום וברכה לכבוד ידי"נ הרב החריף ובקי משנתי סדורה וערוכה מו"ה מענדלי שפירא נ"י מו"צ בק' האראדענקא

מכתבו עם שאלתי שאלת חכם חצי תשובה הגיעני ע"ד הגט אשר שם המגרש מיכאל ואביו הי' שמו לתורה שואל נתן וחותם נתן לבד ובפ"כ נקרא רק נתי' בקמץ והמסדר כ' בגט מיכאל בן שואל נתן דמתקרי נשיא והארי' רו"מ לפסול הגט. נהניתי מדבריי כי הם בנויים על קי הישר בהשכל ודעת. ואם אמנם כי אינני כעת במזג הבריאות עכ"ז פניתי להשיבך למען אהבתך וגם לאפרושי מאסורא. אך בקצרה:

הנה אם אמנם כי שם נתי' הוא קיצה"ש משם נתן כמו שמי' מישעי' וכדומה יא"צ לכותבו כלל מ"מ כיון שעולה לתורה בשני השמות ונקרא בפ"כ בשם א' וצריך לכתוב דמתקרי מחויב לכתוב בגט כמו שנקרא בלי שום שינוי כמבואר בתשו' טוטי"ד מה"ק סס"י ק"נ לענין ישעי' צבי שקורין שעי' הירש צריך לכתוב דמתקרי שעי' הירש ולא ישעי' בלשון דמתקרי כי צ"ל בלי שינוי. וכ"כ בסיף ס' ט"ג בכללים אות י"א דאם אינו עולה לס"ת בשם שעי' צריך לכתוב שם הקודש שעולין בי לס"ת ושם אשר נקרא בו שעי' ולא ישעי' א"כ ה"נ בשם נתיא ודאי צ"ל דמתקרי נתי'. ולענין איך לכתוב שם נתי' ודאי מה"ד ראוי' לכתוב בתיו והא כיון שידוע לכל שנגזר משם נתן כמבואר בב"ש ש"נ אות א' לענין שם סתירה דכיון שידוע שנגזר משם אסתר יש לכתוב בתיו והא. ובט"ג שם סק"י דהיכא דידוע שהי' שמה מעריסה אסתר לכ"ע יש לכתוב כן. וכ"כ המהרי"ט בשניות חאה"ע סי' י"א לענין שם שטרופולה שמקצת ב"א אומרים שנגזר משם אסתר ודחה אותם דא"כ הי' ראוי לכתוב בסמך ותיו. וכ"כ בס' עז"נ לבעל ג"פ לענין שם אסתרולה דלכאורה הי' נראה לכותבו בטית כמ"ש הרמ"א סי' קכ"ט סל"א כל כינוי שהוא בלשון לעז וצ"ל תיו או טית כותבין טית אמנם הדבר פשוט כיון דנגזר משם אסתר י"ל אסתרולה בתיו. וכ"כ הרח"ש סי' יו"ד לענין שם שבתולה וכ"כ הב"ש עוד בכ"מ לענין שם תמרה ושם שארקה. ואפי' בשם סירקא שאיני שוה בנקודה לשם שרה ס"ל למהרש"ל וט"ז לכתוב בשין כיון שהוא קריב לשם שרה. כ"ש כאן שידוע ששמו הוא נתן וקיצרו שמו ודאי יש לכתוב בתיו:

אך דמכל הנ"ל לא שמענו רק איך לכתוב לכתחלה. אבל לענין אם יש לפסול בדיעבד ובמקום עיגון. הדבר מבואר בתשו' בית אפרים חאהע"ז סי' פ"ז לענין א' שהי' שמו מעריסה מתתיהו ובפ"כ הי' נקרא מתי'. והמסדר כ' בגט מאטיא בטית וא' והעלה שם דצריך לכתוב מתיה בתיו והא. ואפי' בדיעבד פסול אם כ' בטית דהוי שינוי השם ממש ועיי"ש שהאריך הרבה והביא ג"כ משם סתירה וכ' דאף דאפשר לומר דהב"ש לא כ"כ

רק לענין כתיבה לכתחילה מ"מ ל"ד לכאן דשם הקורא בגט סטירה בטית לא יראה שינוי בשם האשה דמה לו לחקור לידע מקיר מחצבי שהוא נגזר משם אסתר משא"כ כאן שהאיש הזה מעת הילדו היחל לקריא בשם מתתיהו וכך הוא עלייתו לתורה וא"כ אם יכתוב בטית יאמרו שאין זה המגרש ואע"ג שכך הברת הטית כמו התי' מ"מ כיון שמעיקר הדין י"ל בתי' איכא קפידא אפי' בדיעבד וסיים ואפשר דאפי' במקום עיגון פסול שהרי שם אחר הוא לגמרי שאינו שייך לשמו כלל. ועיי"ש שכ' לפסול גם בכ' מתיא בתי' וא' לבסוף - אולם בס' חא"ש מובא שם נתיא באלף בסוף. וצ"ל עפמ"ש בבא"פ סי' צ"ד לענין שם חנציא דאף דנגזר משם חנה והי' צ"ל בהא בסוף מ"מ מחמת שנוהגים בחתימה שלא לכתוב הא אצל יוד מחמת אותיות השם אע"ג דבגט אין קפידא מ"מ אתי למיטעי שיאמרו שהה"א י"ל הברה בפ"ע ע"כ טוב לכתוב בא'. וכ"כ בט"ג ש"נ אות ש' סק"ז. א"כ י"ל דמטעם זה י"ל גם נתיא בא' בסוף משא"כ בשם מתיא פסל הבא"פ כיון דמצינו בש"ס מתיא בן חרש יאמרו שהוא שם אחר אם יכתוב באלף. א"כ כאן אם כ' שין במקום תי' ודאי פסול אפי' דיעבד ואפשר אפי' במקום עיגון כמ"ש הב"א וכ"ש הוא משם דכאן יש לטעות ולקרוא בשין ימנית. וכבר הבאתי בספרי מ"ש סי' ס"ג בשם הרבה דגם באבי המגרש פסיל בשינוי וז"פ ידידו הדו"ש:

תשובה י

ברכת שמים מעל לכבוד ידידי הרב המאוה"ג חריף ובקי בנש"ק מו"ה יצחק מייאיר נ"י אבד"ק ראזינטוב:

מכתבו היקר עם שאלתו השגתי ואם אמנם כי אנכי מוטרד מאוד הן בטרדא דמתא והן להשיב שאלות הנחוצים עכ"ז למען כבוד תורתו וכבוד אבותיו הקדושים נ"ע לקחתי לי מועד להשיבו אך בקצרה:

אשר שאל בשתים אודות הכשר חביתין מיין של כל השנה אם יכול להגעילם לתת בהם יין של פסח מחמת החשש שבזמנינו כמעט רוב היינות של חמץ מערבין בו שפירסוס מיי"ש וכבר כ' הלבוש שאינו מועיל הגעלה לכלי היי"ש אם לא שבשלו במים ואפר והשנית אם אפשר בהגעלה אם צריך דוקא לפתוח השוליים. ויש בזה הפסד גדול אי אולי די להגעילם דרך נקבי הברזות כי בנקל אפשר לנקר היטב ע"י הנקב הנ"ל בכלי העשוי לכך וגם יוכל להכניס שם נר ע"י כלי מדראט לראות אם הוא מנוקר היטב ובלא"ה היין שלנו מסונן היטב ואין בו חשש שישאר בין הנסרים כי אם אינו נקי מתקלקל היין עכת"ד שאלתו:

תשובה הנה כבר נשאל ע"ז הגאון מלבוב מהרי"א הלוי ז"ל בתשובותיו ח"א סי' מ"ו אם נתנו יין לחביתין הנ"ל בלא הגעלה כלל קודם פסח והעלה להתיר ובלבד שיערה אותם קו"פ לכלי של פסח משלשה טעמים הטעם הא' דאפי' אם נימא דיי"ש הניתן ביין לחזקו הוי כדבר המעמיד ול"מ ס' אפי' קו"פ מ"מ אותה בליעה מועטת שנבלע בכלי בודאי אין בו כח להעמיד היין השני דהא היין הראשון לא נאסר כולו דל"א חנ"נ קו"פ כמ"ש המג"א סי' תמ"ז סקל"ח וא"צ לשער ביין השני רק לפ"ע וכיון דל"ה עכשיו דבר המעמיד שפיר בטיל ביין השני ול"ד למ"ש הט"ז סי' תמ"ב סק"ד לאסור המע"ד שנתחמץ בשמרי מעד מחמת שהמעד הראשון נתחמץ בשמרי שכר עיי"ש דשם השמרים במעד גם עכשיו הוא דבר המעמיד כמ"ש הט"ז שם משא"כ בנ"ד דל"ה עכשיו דבר המעמיד עכ"ד ודבריו צריכים ביאור דהא גם במעד שכ' הט"ז מיירי בשמרים של מעד שאין חשש רק משום שהמעד הראשון נתחלף בשמרי שכר ובמג"א שם הביא בשם הרמב"ן דאפי' אם המעד הזה הוא רביעי או חמישי מזה שנתחמץ בשמרי שכר ואפ"ה אסרו בפסח א"כ בכה"ג ודאי לא נשאר משמרי שכר רק מעט דמעט שאין בו כדי להעמיד ובט"ז שם מבואר דאפי' נתחמץ בכלי הבלוע מהמעד ואותו הבלוע יש בה כח חימוץ מהמעד. א"כ ודאי אותי חלק הבלוע בי מהשמרי שכר אין בי כח להחמיץ ומותר הבלוע הוא של מעד ההיתר ואפ"ה אסור וצ"ל בכוונתו עפמ"ש המקו"ח שם דהא הוי זוז"ג דהא אין המחימץ מחמץ אלא לפי חשבון והרי רוב שמרים הם ממעד ותי' עפמ"ש המג"א שם בשם הרדב"ז בגבינה שהועמד בקיבה שהיתה בכלי חמץ דאסור לאוכלה ומותר להשהותה ובגוף התשובה ברדב"ז ח"א סי' תפ"ז מבואר הטעם משום דהחמץ גופי' אינו מעמיד והא דאסור לאוכלה משום דהקיבה נאסרה כולה ואוסרת הגבינה ואף דהוי נב"נ לא שרי נטבנ"ט אלא בב"ח ולא בחמץ והא דאינו בטל בס' משום דחמץ בפסח במשהו עכ"ל (ועיין בבאה"ט שהביא בשם הבאה"ט ישן ונ"ל שהעמיד בפסח ולא ידעתי למה ובפמ"ג תי' משום דחמב"פ במשהו וגם במה"ש תמה דהא הבליעה חמץ אינו מעמיד ותי' דמשום משהו אסר לה וכנראה אשר לא ראו גוף התשובה דכ"כ בפירוש) וע"ז ה"ק המקו"ח דהא נתבטל קו"פ ואינו חו"נ. ועכצ"ל כיון דחשבינן למעמיד כאלו היא בעין והקיבה אלו היתה בעין ודאי דהי' אסור לאכלה דהחמץ לא נתבטל בקיבה דבקיבה הי' טעם גמור וא"כ ה"נ בשמרים כיון דהם מעמיד הוי כאלו אוכל השמרים בעין והשמרים ודאי אסורים דבשמרים ניכר פעולת השמרים הראשונים האסורים וע"כ ל"ה זוז"ג דגם השמרים של מעד הי' אסורים עיי"ש ודבריו נכונים מאוד ומעתה כ"ז ניחא בשמרים דגם עתה השמרים מעמידים המעד אף דאין בהם רק חלק קטן מהשמרים של אסיר מ"מ כיון

דמעמיד והוי כח המעמיד גם בתוך הפסח והוי כאלו הם בעיני' והשמרים כולם אסורים כמ"ש המקו"ח משא"כ כאן דאף שהיי"ש הי' מעמיד היין הראשון אבל עתה היין הא' אינו נותן שום חיזוק ביין השני והבלוע מחלק היי"ש שבחבית גם אם הי' בעין לפ"ע ודאי אין בו כח להעמיד היין השני א"כ עתה אין שום כח המעמיד בפסח ול"ה כמי בעין כלל בתוך הפסח. וקו"פ ודאי לא נעשה היין הראשון נבילה. וא"כ הבליעה המועטת שפיר בטיל ביין השני. וכדברי הה"ג מלבוב הנ"ל וראיתי בס' עיקרי הד"ט חאו"ח סי' י"ח הביא בשם קיל אליהו תמה על הרדב"ז שכ' שהקיבה היתה מלוחה בכלי חמץ דהא אין מליחה לכלים להפליט ולא מצא מענה עיי"ש. ובאמת המג"א בסי' תמ"ב נשמר מזה וכ' דמיירי שהיתה הקיבה מעל"ע בכלי חמץ אבל בתשו' רדב"ז עצמו שם מבואר דאסר הגבינות מטעם מליח כרותח וצ"ל בזה עפמ"ש הא"ר דהא אחר מעל"ע הוי נטלפ"ג ועיין במחוקק יהודה שכ' ליישב דכיון דהי' מלוח והציר הזב מהקיבה הוא חריף ואף לאחר מעל"ע משוי לשבח עיי"ש וי"ל דלכך הוצרך הרדב"ז לומר מטעם מליח כרותח ובאמת מיירי בכבוש מעל"ע כהמג"א. וזה י"ל גם בכוונת הב"י סי' תמ"ז שתמה למה התירו בשר מליח שנמלח קו"פ בכלים שהם בלועים מחמץ וכ' שדוחק לחלק בפליטת כלים בין דבר המליח לדבר המבושל. ועיין בפמ"ג והח"י שדחו קו' זו דהא אין מליחה לכלים להפליט ולהנ"ל שפיר תמה הב"י דהא אכתי יש נ"מ לענין קיבה שנכבש במלחו מעל"ע ודו"ק. ועוד טעם אחר כ' הגאון הנ"ל דאף אי נימא דהוי מעמיד הא מעמיד אינו אלא דרבנן ולענין דרבנן חמץ מקרי היתירא בלע א"כ מועיל נטבנ"ט ומ"ש המג"א ס"ק כ"ד דבחמץ אינו מועיל נבנ"ט היינו היכא דאסורא בלע ושמו עליו. משא"כ לענין מעמיד דרבנן. ועוד כיון דסתם כלים אב"י וכאן יש עוד ס' שמא גם ביין הראשין לא נתערב יי"ש ואף דיי"ש חריף טפי מ"מ כיון שכבר בטל ביין הראשון אין כאן חריפות גדול עיי"ש – ובאמת כפי המבואר בתשו' רדב"ז הנ"ל דלענין לאכול בפסח ל"מ נטבנ"ט אפי' במעמיד דהא שם הגבינה לא נאסרה רק משום שהקיבה מעמיד ואף שהבלוע חמץ אינו מעמיד עיי"ש. אך הגאון לא התיר רק באופן שיערה אותם קו"פ לכלי של פסח. ובתשו' פמ"א ח"א סי' ע"ה אסר ג"כ בנתן יין לתוך כלים ישנים של יי"ש לשתות תוך הפסח ובצירוף כל היתרים הנ"ל התיר לאחר הפסח. ובתשו' שבס"ס לסי' רצ"ג פקפק על ההיתר של הפמ"א עיי"ש:

ומעתה נבא לשאלה השני' אם רוצה להכשירם שיהי' ראוי למלא בהם יין לפסח אי מהני ואיך יהי' ההכשר והנה בפמ"א בתשו' הנ"ל כ' דאף שכ' הט"ז והמג"א דיי"ש הוא דבר חזק ונו"ט לשבח ואפי' אב"י אסור מ"מ זה דוקא בדבש אבל ביין הוא בהיפוך שהוא נו"ט

לפגם עיי"ש – אמנם היתר זה ל"ש בנ"ד דאדרבה הוא משביח מאוד ביין ע"י השפירטוס האלו כמ"ש הגאון מצאנז ז"ל בתשו' ד"ח ח"א סי' ס"ב שביאר היטב ענין מלאכה זו שמערבים יי"ש ביין ונותנים עוד דברים חמוצים ומיני בשמים ויש שעושים ממנו יין טוב לשתי' בפ"ע ויש שנותנים ממני רק מעט ליינות אחרים להמתיקם עיי"ש הרי שעכ"פ אינו נוטלפ"ג ביין. אך בזה יפה כ' כת"ר דכיון דעיקר החשש דל"מ הגעלה בכלי היי"ש הוא משום הריח וכאן לא ניכר כלל הריח גם ביין הא' מכ"ש ביין שנותנים בו עכשיו ואפי' לטעם שהביא הח"י סקנ"ז דל"מ הגעלה בכלי יי"ש משום דלא גרע מבית שאור מ"מ הרי סיים ג"כ דאם בישלו במים ואפר עד שנסתלק הריח מותר להגעילו מבואר דאם נסתלק הריח ל"ה כבית שאור וכ"כ האחרונים לענין כלים שהיו מחזיקין בו סובין ובארשט דכ' הט"ז סק"כ דאם מחזיקין בו מים איזה זמן קו"פ מותר אף דהיו כבית שאור מ"מ כיון שהמים מפיגין טעמן וריחן ל"ה כבית שאור א"כ כ"ש כאן דמעיקרא לא הי' שום ריח מיי"ש:

אך לפמ"ש הט"ז סי' תנ"א סקכ"ד בשם הב"ח שאין להכשיר חבית של שכר שא"א לנקר בין הנסרים שלא ישאר שם משהו זוהמא והוא חמץ גמור וכנראה שכן הסכמת המג"א שם סקל"ט ומ"ש המג"א שם אח"כ דעת הלבוש הוא רק לענין דיעבד וכן הסכימו כל האחרונים א"כ י"ל דה"ה ביי"ש יש חשש זה אפי' במקום דליכא ריחא אבל באמת נראה מכל הפוסקים דלא הזכירו ביי"ש חומרא זו. וגם בט"ז סקכ"ז כ' סתם ביי"ש דאם נסתלק הריח מותר להגעילו ולא הזכיר דברי הב"ח וכן כל האחרונים נראה מזה דדוקא בשכר הנעשה משעורים ונשאר החמץ בשולי החבית לכך חשש הב"ח שנשאר בעין משא"כ ביי"ש דאין בו ממש רק זיעה בעלמא ומהגם בזמנינו דהרוב הם מתפוחי אדמה והדגן הוא מועט כמ"ש הח"ס אין בו חשש כ"כ. ואפי' אי נימא דגם בחבית מיי"ש שייך חשש זה מ"מ בנ"ד שלא הי' יי"ש בעין רק מעט ממנו מעורב ביין ודאי לא גרע ממ"ש המג"א שם להדיא אחר דברי הב"ח הנ"ל דבמי דבש אף שנתבשל ביורה שבשלו בו שכר תוך מעל"ע מ"מ יש להתיר החבית של מ"ד הנ"ל בהגעלה עיי"ש ול"ח שנשאר הזוהמא מהשכר מכ"ש דאין לחוש על מעט יי"ש הנבלע ביין הראשון.

אולם עדיין נשאר עלינו לבאר במ"ש הט"ז לענין בארשט מסיבין הנ"ל דמהני נתינת מים איזה זמן קו"פ ולא הזכיר שם החשש של הב"ח דהא נשאר הסובין בין הנסרים יותר משעורים הנ"ל ועיין בס' מחוקק יהודה שכ' באמת בזה דבכלי עץ העשוים מנסרים ל"מ נתינת מים וגם פקפק שם על הראי' שהביא הט"ז משקים ישינים דשם משפשפן ומתכבס היטב כמ"ש הח"י שם וגם בט"ז סי' תנ"ג החמיר גם בשקים ולפענ"ד נראה

ליישב דברי הט"ז עפמ"ש הב"ח בתשו' הישינות סי' ק"ז בנפה שניפו בה קמח ואח"כ שאבו בה הזוהמא של מי דבש בשעת בישולו קו"פ וכ' שאין חשש משום קמח הנדבק בדופני הנפה דבשעה ששאבו הזוהמא של מ"ד נימוח הכל ולא נשאר שום דבר בעין ובטל בס' קו"פ והביא ראי' ע"ז שהרי מהרא"י התיר לכבס השק שהי' בו קמח רק שיתיר התפירות ול"ח שמא יש שום דבר בעין בין אריגת החוטין שבשק ויתערב בקמח של פסח. א"ו דאמרינן כיון שבאו עליו מים נימוח כל הקמח שהי' בשק ולא נשאר שום דבר בעין וכ' שהוא דבר פשוט וא"צ לראי' עיי"ש וא"כ הן הן ממש דברי הט"ז בכאן ול"ק מ"ש עלי' במחוקק דשם בשקים אינם משתמשים בהם בדבר לח שיתן טעם דהרי גם בשקים יש חשש מהנדבק בין הנקבים שיתערב בקמח וע"כ דבמים נימוח הכל כמ"ש הב"ח ומ"ש להתיר התפירות הוא משום דבמקום התפירות אין מגיעים מים ואף שהט"ז החמיר בסי' תנ"ג לירא שמים ה"ד בשק שדרכי לידבק בו יותר ע"י המים משא"כ בכלי עץ דודאי נימוח הכל במים ואין חשש כלל ודו"ק. ולפי"ז יש לומר דגם בחבית של שכר מהני נתינת מים ומה שלא הזכיר זאת בחבית שכר היינו משום שעפ"י הרוב עשויים בשתי שוליים ואין רגילים להחזיק בו מים משא"כ חביות מבארשט עפ"י הרוב הוא פתוח ובנקל להחזיק בו מים וכ"כ להדיא בס' ח"א כלל קכ"ה דגם בחבית שכר מהני מים רק שהביא אח"כ חומרא של הב"ח ולפע"ד נראה כמ"ש. ואם כי לא מלאני לבי להקל בחבית של שכר נגד האחרונים הנ"ל אך בנ"ד דאין כאן רק חשש תערובת מעט יי"ש בין הראשון ודאי לכל היותר א"צ רק נתינת מים וג"ז הוא לחומרא יתירה:

אמנם לענין המנהג שכ' הט"ז וכל האחרינים לפתוח א' משוליו ובא"ר הביא בשם הפרישה להחמיר בזה אפי' בדיעבד בלא פתח השוליים משום חמץ בעין שבין נסר לנסר אבל בש"ע של הגאון מלאדע ז"ל סי' תנ"א סס"ד פ' דאם הדיחה היטב ולא פתח השוליים מיתר היין בדיעבד עיי"ש וצ"ל דאף דכ' בעצמו סי' תמ"ז אות נ"ג גבי חבית שדבקו בו נסרים בבצק דאסור לשתות היין בפסח דהטעם של הרמ"א משום כיון שנתן היין בידים הוי כמתכוין לבטל האסור ולכך מה שנפלט מהבצק תוך הפסח ביין ואף שנתנו קו"פ כיון שהי' במתכוין עיי"ש ולכאורה גם בלא פתח השוליים יש חשש זה. וי"ל בזה עפמ"ש הט"ז ביו"ד סס"י קל"ח בגת שבא לנגבה מכבד כדרכו ואין מחייבין אותי ללקט חרצנים וכ' בט"ז שם דאף דהיכא דאפשר בע"א הוי כמבטל אסור לכתחילה מ"מ כאן הוי כא"א בע"א דאחר שכבס אותו כראוי לא הטריחוהו עוד לחפש אחר החרצנים דכ"מ שהי' בעין אזיל לי' ע"י הכיבוס עיי"ש ולהסביר דבריו י"ל עפמ"ש בחבורי מ"ש סי' צ"א דהא דשרי באין כוונתו לבטל האסור היינו ביש הוכחה דאין כונתו לבטל והבאתי מפר"ח או"ח סי'

תנ"ג בדבש שנפלו בתוכו נמלים כיון שרוצה להפריד האסור מן ההיתר אין כאן מבטל אסור דאל"כ איך התירה התורה להגעיל וע"כ כמ"ש הר"ן פא"מ כיון שכוונתו להכשיר הכלי ואינו נהנה מהאסור שרי הרי שמפרש דברי הר"ן כיון שעוסק בהגעלת הכלי ורוצה להפריד האסור ודאי אין כוונתו לבטל עיי"ש שהארכתי בזה ומובן בזה היטב החילוק של הט"ז דהא דאסרו באפשר בע"א היינו דכשאפשר בע"א אין הוכחה דאין כוונתו לבטל משא"כ כאן שעוסק להכשיר ולכבס הגת וחזינן דרוצה להפריד האסור הוי הוכחה גדולה דאין כוונתו לבטל לכך מותר גם באפשר בע"א. ומעתה ה"ה בנ"ד שעוסק בהדחה וניקור והחזקת מים והגעלה אף אם ישאר איזהו משהו בעין ל"ה מבטל אסור דאין כוונתו לבטל וכפי מ"ש כ"ת יוכל לנקר היטב גם בלא פתיחת השולים. וגם דהוי ס' אולי גם ביין הראשון לא נתערב בו יי"ש. והיכא דיש ספק אם נתערב אסור כלל מבטלין אסור לכתחלה כמ"ש הש"ך יו"ד סי' פ"ד וצ"ב וכאן דיש טורח והפסד גדול בפתיחת השוליים לדברי כ"ת מכל הנהו טעמי הנ"ל דעתי מסכמת להתיר לנקר היטב ע"י נקב הברזא ולעיין שם אח"כ ע"י נר אם הוא נקי ואח"כ ימלא שם מים ויעמדו שם ב' או ג' ימים ואח"כ לשפוך המים ולנגבם מהמים צוננים ולהגעילם ויוכל להכניס בהם יין לפסח. והנני ידידו דו"ש:

תשובה יא

כבוד ידי"נ ורב חביבי הרב החריף ובקי מתמיד ומצא כדי מדתו כ"ש מו"ה מענדיל שפירא מו"צ ד"ק יאנאלניצא יע"א:

מכתבו היקר הגיעני והנאני בשמעי משלומו יה"ר דחירום רישי' אכולי כרכא וע"ד שאלתו באיש א' שמכר חמצו כדת וכ' בשט"מ שכל החמוצים שנשכחו ממנו הוא נותן לו במתנה גמורה ואח"כ נזכר מכמה מדות יי"ש שה"ל אצל ישראל אחר שהי' רגיל להפקיד אצלו ורו"מ חשש בזה משום דבר שאינו מסויים המבואר בחו"מ סי' ר"ט דל"ק ופלפל בחכמה בזה והוטב בעיני כי דבריו נאמרו בהשכל ובקש מאתי להגיד חו"ד בזה:

תשובה הנה באמת המק"ח סי' תמ"ח כ' דכשמוכר החמץ יפרט כל מין חמץ שמוכר דאל"כ הוי כמוכר דבר שאינו מסויים דל"ק כמבואר בסי' ר"ט ואף שאומר כל חמץ ל"ה כמינו ידוע אולם בהגהות אמרי ברוך סי' רמ"א כ' דההוא דסי' ר"ט אין הטעם כלל משום דשאמ"ס דהא א"ל כ"ח שבבית זה מכור לך הרי סיים לו ורק משום דלא סמכא דעת הלוקח שא"י אם יש בו' תבן או זהב והוי כמשחק בקוביא וזה שייך דוקא במכר אבל במתנה דהמקבל ודאי סמכא דעתי' באמת קונה עיי"ש ובחבורי סי' ס"ת כתבתי דגם

הפמ"ג במשבצות סי' תמ"ת דאם א"ל כ"מ שבחדר זה שלך דקנה מטעם חצר היינו ג"כ במתנה. וא"כ כאן דלא סיים לו רק נתן לו כל חמץ הנשכח ממנו באיזה מקום שהוא דהוי ממש דשאמ"ס ותלוי בפלוגתת הרמב"ם והראב"ד המבואר בסי' רמ"א ס"ד דכשם שהמוכר צריך לסיים הממכר כך הנותן להרמב"ם והראב"ד השיג עליו דבין במכר ובין במתנה קנה. והט"ז שם הכריע כהראב"ד דקנה. ורו"מ העיר בזה דכאן גרע מדשאמ"ס דשם עכ"פ ייחד המקום. משא"כ כאן שנותן לי החמץ שי"ל בכל העולם דאין מינו ידוע ואין מקומו ידוע על מה יחול המכר או המתנה ולא נמצא כזה בשום פוסק וי"ל דכאן לכ"ע ל"ק אמנם באמת מצינו כ"פ בש"ס וש"ע במקנה כל המטלטלים שי"ל בכל העולם ולית מאן דחש לדשאמ"ס ומהם בחו"מ סי' רמ"ח ס"י וי"א בנותן מתנה ואמר מטלטלין שי"ל לפ' נוטל כל כלי תשמישו כו' ואם אמר כל מטלטלים כו' אמר נכסי לפ' נוטל כל המטלטלין כו' הרי דעכ"פ המתנה קיימת אף דלא סיים המקום ולא העין ולא הזכיר כלל מדשאמ"ס. אולם אי מהא לא אריא. די"ל בזה כמ"ש הש"ך סס"י ר"ג לענין ב' שקנו זמ"ז להחליף על כל אשר להם די"א דל"מ והוא מטעם דשאמ"ס כמ"ש הנה"מ שם וי"א דמהני וכ' הש"ך דהת"ה מודה להריב"ש דהוי אסמכתא רק דמיירי בקנו ממנו בבד"ת בענין דל"ה אסמכתא עיי"ש. ה"ה כאן י"ל דכיון דלא מיירי שם רק לענין מה נכלל בלשון נכסי או בלשון מטלטלים. א"כ י"ל דמיירי היכא דהקנה בקנין המועיל דל"ה דשאמ"ס: **אך** ממקומו הוא מוכרע בסי' רמ"א ס"ד דבא לומר כיצד הוי דשאמ"ס כגון הכותב לחבירו קרקע מנכסי נתונים לך או כל נכסי נתונים לך חוץ ממקצתם הואיל ולא סיים הדבר שנתן לו וא"י ל"ק ובט"ז שם כ' דלא תיקשי להרמב"ם מאומר בית מביתי אני נותן לך דהוי מתנה דשם מיירי במראה לו הבתים עיי"ש מבואר דכאן מיירי באינו מראה לו הקרקעות ואפ"ה י"א דקנה וכ"פ הט"ז. ואין לדחות דעכ"פ מינו ידוע דהרי הדרישה הביא בשם הבעל מגדול עוז דגם קרקע ל"ה מינו ידוע דשם קרקע כלל שדות כרמים גנות ופרדסים יערות בורות שיחין ומערות וכדומה ואף שהסמ"ע כ' שם דל"ד לסי' ר"ט דשם אין מינו ידוע דשמא אין שם אלא תבן משמע דכאן הוי מינו ידוע. אבל באמת ז"א דאי נימא דכאן מיירי במינו ידוע הרי מבואר בסי' ר"ט דבמינו ידוע לכ"ע קנה וכבר העיר בזה הגאון מהרי"א הלוי בתשובותי' ח"ב סי' קי"ח. אולם לדעתי כוונת הסמ"ע שם כמ"ש הפרישה דבסי' ר"ט מיירי דאין מינו ידוע די"ל שאין שם אלא תבן דאינו שוה כלום משא"כ כאן דסמכא דעת הלוקח שעכ"פ יתן לו איזה קרקע שהוא שוה איזה סך וא"כ עכ"פ אין מקומו ידוע ואין מינו ידוע ומכ"ש באומר. כל נכסי נתונים לך דודאי אין מינו ומקומו ידוע ואפ"ה פליגי בזה וממילא נסתר החשש של רו"מ רק דאכתי י"ל דכאן

בחמץ דמי ממש להא דסי' ר"ט דיוכל להיות שיש איזה מין חמץ שנשכח ממנו שאינו שוה מאומה כמו תבן ובכה"ג לכ"ע ל"ק כמ"ש הסמ"ע דבא ליישב למה לא כ' המחבר גם בסי' ר"ט די"ח משום דיוכל להיות שאין שם אלא תבן וצ"ל כמ"ש למעלה עפ"ד הא"ב. דהא עיקר הטעם בסי' ר"ט משום דלא ס"ד הלוקח ולכך במתנה קנה וזה שייך דוקא שם שמכר כ"מ שיש בבית זה דהוי דבר מסויים משא"כ כאן במוכר הנשכחות דהוי דשאח"ס ממש לכ"ע ל"ק דלא גמר ומקנה:

אמנם לאשר כבר נתפשט המנהג בכל תפוצת ישראל לכתוב בשט"מ שמקנה לו כל מה שנשכח ממנו או במתנה או לפי שער שבשוק וכן נהנו כל מורי הוראה החיוב עלינו ליישב מנהגם כי תורה הוא והנראה בד"ז דהנה הטור אחר שהביא דברי הרמב"ם בסי' רמ"א דדשאמ"ס ל"ק כ' מו וז"ל ואני כתבתי למעלה שגם במכר יכול להקנות דשאמ"ם וכ' ע"ז הפרישה דכוונתו לח"ש בסי' ס' ובסי' ר"ז דגם דבר שאינו קצוב יכול לשעבד ודלא כהרמב"ם א"כ מכ"ש דבר קצוב אלא שאינו מסויים דיכול להקנותו עיי"ש הרי דדבר שאמ"ם עכ"פ לא גרע מדבר שאינו קצוב דג"כ הטעם משום דלא גמר ומקנה ואף דהפרישה הביא אח"כ פי' אחר על הטור מ"מ לא חזר מסברא זו ומעתה לפמ"ש התומים בסי' ס' אות ד' ואות ה' דגם להרמב"ם דא"י להתחייב בדשא"ק היינו במתחייב עצמו ליתן מכיסו דאז אמרינן הואיל ואיני קצוב לא סמכא דעתי' להכניס עצמו בחיוב אבל אם מקנה לו מה שיוצא מן השדה הן רב הן מעט ואינו מתחייב עצמו לשלם עבורם מה אכפת לי' בדשא"ק הא הוא לא מתחייב עצמי רק מה שיוצא מן השדה אם מעט ואם הרבה יאכל עיי"ש שהביא הרבה ראיות לזה ויישב בזה הרבה קו' על הרמב"ם והרשב"א ובזה נוכל ליישב בפשיטות בהא דסי' רמ"ח הנ"ל דלא הזכירו מדשאמ"ס בהקדם דברי הנה"מ סי' שט"ו שכ' דאף דא"י למכור פירות שדה משום דשלב"ל מ"מ יכול להשכיר מטעם דבמשכיר הוי כאלו חייב עצמו להעמיד לו פירות השדה כמו במשכיר חמור סתם דצריך להעמיד לו חמור עיי"ש. ובאמת דבריו נאמנו מאוד דדוקא במוכר לו הפירות דאין להמוכר עוד שייכות בדבר הנמכר וצריך קנין לגוף דבר הנמכר ע"כ הוי דשלב"ל משא"כ במשכיר דאכתי המשכיר אגיד גבי החפץ וא"י ליקח מעצמו ע"כ הוי כחייב עצמו להעמיד לו עיי"ש. שהאריך בזה. ומעתה ל"ק עוד מסי' רמ"ת הנ"ל דשם דמקנה לו כל המטלטלים או כל הנכסים שי"ל ואינו תלוי עוד בדעת המוכר או הנותן רק כ"מ שהוא בכלל נכסים או מטלטלין הוא שלו אינו כלל בכלל דשאמ"ס דלא גרע מדבר שאינו קצוב דבכה"ג יכול להקנות לו דהוא מסלק זכותו מכל וכל וגמר להקנות משא"כ בסי' רמ"א דאמר קרקע א' מנכסי או כל נכסי חוץ ממקצתן דעדיין תלוי בדעת המוכר לבחור

לו איזה קרקע והוי כמו שקבל ע"ע במיוב. ולכך להרמב"ם א"י להתחייב בדשאמ"ס או דשא"ק ולהחולקים יכול להקנות וז"פ וממילא הא דסי' ר"ט באומר כ"מ שבבית זה אינו מטעם דשאמ"ס מלבד טעמו של הא"ב רק מטעם דהוי כמקנה לו כ"מ שיוצא פירות השדה דגמר ומקנה כנ"ל ורק הטעם כמשחק בקוביא כמ"ש הא"ב. וע"כ גם בחמץ כיון שאין המוכר משעבד ומחייב עצמו להעמיד לו כל הנשכח ממנו רק שמסלק עצמו זה ודאי גמר ומקנה ואין לחוש רק משום דלא ס"ד דלוקח וא"כ במתנה פשיטא דקנה וכן במוכר לו לפי שער שבשוק ג"כ סמכא דעת הלוקח דהא אינו מתחייב עצמו סכום דמים רק כפי שער שבשוק:

איברא דבתשו' מהרי"ט בשניות חחו"מ סי' כ"ג משמע דבתורת חיוב מהני בדשאמ"ס דהביא שם בשם מהרשד"מ שיכול להתחייב גם לאדם שאינו מבורר יעיי"ש שכ' דאם אפי' לא הי' בעולם כלל מועיל ע"י שעבוד כשישנו בעולם אלא שאינו מבורר לא כ"ש והוא דחה זאת דשא"ה דשעבודא חייל על גופו וגופו איתי' בעולם אבל כשהזוכה אינו בעולם או דאיתי' ואינו מבורר דכמאן דליתי' דמי מאי מהניא לי' שגופו של מזכה איתי' בעולם הלא בלא"ה הדבר איתי' בעולם אלא דליתי' לזוכה דליזכי עיי"ש מבואר דלדידי' דין דבר שאינו מבורר כדין דשלב"ל אך די"ל דכ"כ לדידן לפ"מ דקיי"ל דגם בדשא"ק יכול להתחייב אבל להרמב"ם דל"מ חיוב בדשא"ק י"ל דה"ה בדשאמ"ס:

ועוד י"ל בזה עפמ"ש הקצוה"ח סי' ס' סק"ב בישוב דברי הרמב"ם משו"ס דאין מוציאין לאכילת פירות מנכסים משועבדים משמע דמב"ח גובה אפי' בדשא"ק ותי' דכיון דטעמא דהרמב"ם בדשא"ק הוא משום אסמכתא משום דלא גמר בלבו להקנות וכיון דקיימ"ל אחריות ט"ס כו' וכיון דידוע שבלבו הי' להקנות תו ליכא משום אסמכתא עיי"ש. וא"כ ה"ה כאן בחמץ ודאי גמר בלבו להקנות כדי להפקיע אסור חמץ ול"ש אסמכתא ולכך קנה גם בדשאמ"ס – אך שראיתי בתשו' שו"מ מה"ח ח"ד סי' י' שכ' דגם לדידן דיכול להקנות בדשאמ"ס מ"מ לענין חמץ דבלא"ה הוי ערמה י"ל כמ"ש הסמ"ע בסי' קל"א דאף למאי דקיי"ל דיכול להקנות בדשא"ק ול"ה אסמכתא מ"מ בערב דהוי ג"כ אסמכתא ודאי אינו מועיל דהוי תרתי לריעותא וה"ה כאן בחמץ דהוי ערמה ודשאמ"ס עיי"ש. ואם כי לדעתי אין דמיון לשם דשם הוי שני הריעותות משם א' דערב הוי אסמכתא ודשא"ק ג"כ הוי אסמכתא משא"כ כאן דודאי גמר ומקנה. רק דהערמה הוא מפני שהגוי אין לו לשלם אולם לפ"מ שבארתי דכאן ל"ה כלל דבר שאמ"ס וגם להרמב"ם קנה ודאי דאין חשש בזה ולענין דינא גם הרב שם הסכים להתיר וגם הגאון מהרי"א הלוי שם סי' קי"ח ובסי' ק"מ הסכים להתיר מטעם דאין דין אסמכתא בעכו"ם. ומעתה יש ידים ורגלים למנהגם

של ישראל – והדבר פשוט להתיר ומ"ש מדוע לא הזכרתי בספרי הקולא מכח דיי"ש היא זיעה בעלמא ונוקשה דע ידידי כי אני מקובל מרבותי הגאונים נ"ע שלא להזכיר היתרים כי אלו בעוה"ר נמצא שועלים מחבלים כרמים ויוכל לבא ח"ו לידי מכשול ע"כ הס מלהזכיר היתרים אלו:

וע"ד שאלתו בסרכא שלא כסדרן מתוך הקמט וס' אם הוא בתולדה. הנה דעת הראש אפרים סי' ל"ה סק"ב דאם הבקיאין אומרים שהקמט אינו בתולדה אינו מצטרף לריעותא אחרת אך אם יש שם סרכא שלכס"ד ועוברת ע"י מיעוך יש להטרוף וביאור שם בס"ק קכ"ו הטעם כיון דהמיעוך קולא גדולה אין להאמין להבודק ועוד דאפי' בקלקול מתולדה אפשר שנתנוונה והולכת עד שניקבה רק דאין להחזיק ריעותא משא"כ שלכס"ד שהיא בחזקת טריפה והמיעוך קולא גדולה אין להקל עיי"ש. אמנם על טעם הראשין יש לפקפק דאף אם לא נאמין להבודק עכ"פ הוי ס' תר"ל. וצ"ל דהוא לשיטתו דפ' בדיני תר"ל סכ"ד להחמיר בס' תר"ל. אבל למאי דקיי"ל כהפמ"ג ודעימי' להקל בס' תר"ל נסתר טעם זה אך הלב"ש סי' ל"ו ס"ק קמ"ב כ' דבא"א להבחין אם היא מתולדה יש להחמיר דל"ד לשאר ס' תר"ל דמקילין כיון דהחב"ש והנמשכים אחריו מחמירין בקמט אפי' ניכר שהוא מברייתו די להקל נגדם בודאי מתולדה אבל לא מספק עיי"ש – אולם לפמ"ש בתשו' טוטו"ד מה"ת סי' ק"ג דהריעותא מתולדה כיון דחי יב"ח אינו מצטרף עוד לריעותא עיי"ש ודברנו נאמנו מאוד דאחר שהוא בתולדה ע"כ דחי יב"ח ואיך נחשבינהו לריעותא וא"כ ודאי הוי ממש כשאר ס' תרל"ר דכשר. וגם הטעם השני של הר"א נדחה דהרי מה שחי' יב"ח מעיד דאינה מתנוונה והולכת ועיי"ש בטוס"ד גם בקו"א סי' ע"ג שדחה דברי הלב"ש אולם לא הזכיר שם מדברי רא"פ הנ"ל ומי ירים ראש להקל נגד הרא"פ אך לאשר בתשו' רח"כ סי' ח' מיקל בסרכא על הקמט ע"כ לדעתי המיקל בהפ"מ בכה"ג שא"א להבחין אם הוא בתולדה גם בסרכא שלכס"ד העוברת ע"י מיעוך אין מזחיחין אותו ובזה הנני ידידו אוהבו דו"ש באהבה:

תשובה יב

יצו ה' את הברכה. לכבוד ידידי הרב החריף מו"ה אלעזר רוקח נ"י חתן הרב אבד"ק אורזיראן

מכתבו עם שאלתו הגיעני ע"ד אשה שהי' לה בן בחיי בעלה ולא הניקה אותו רק י"ב חודש מחמת רכותה ואחר שלשה חדשים למיתת בעלה המליטה עוד בן א' ולא הניקה אותו רק י"ג חדשים מהתענג ומרוך ואף גם זאת רק על דד א' ומרוב תשית כחה ירקה

איזה פעמים דם ונתנו לה הנשים עצה לגמול את הולד וכעת כבר עברו חמשה חדשים אחרי הגמל את הילד ונשתדכה לאיש והוא אומר שא"י להמתין עד כלות כד"ח כי צריך עקרת הבית ואם לא יתירו לו לישא בתוך הזמן כד"ח יתיר הקשר והאשה בוכה כי קשה עלי' לשבת בבית אבי' ורו"מ פתח בכחא דהיתרא עפ"ד הפ"י בקו"א לכתובות סי' ק"נ ורצונו לשמוע חוו"ד בזה לדינא:

תשובה אם אמנם כי מאוד נכמרו רחמי על האשה האומללה אך מה אעשה כי חפשתי על כל הצדדים ולא מצאתי עפ"י הד"ת שום תרופה להתירה להנשא וגם הפ"י בעצמו שם החמיר מאוד בזה רק דהמעשה שם הי' שלא התחילה להניק עדיין ונתנה בנה למינקת וכבר פסק חלבה והמורה הורה בטעות להתירה אחר ט"ו חודש וע"ז פ' הפנ"י להקל בשעת הדחק ומזה אין שום ראי' לכאן דשם כיון שעדיין לא התחילה להניק אינה כלל בכלל הגזירה דמינקת חבירו כמ"ש הפוסקים ובתשו' מהר"מ מר"ב הביא ראי' דבלא התחילה להניק יש להתיר מש"ס כתובות ס' ת"ר מניקה שמת בעלה ה"ז לא תתארס מד כד"ח ולא קאמר רבותא טפי מעוברת שמת בעלה לא הנשא עד כד"ח ש"מ דלא מיקרי מינקת רק בהתחילה להניק עיי"ש. משא"כ כאן דכבר התחילה להניק י"ג חדשים ונכנסה בכלל מינקת חבירו מי ירים ראשו להקל נגד מסקנת הש"ס. והרי חזינן דאפי' אביי שסמך עצמו על המתירים אחר ט"ו חודש מ"מ אחר ששמע הא דרב ושמואל רהט בתרי' תלתא פרסי למיהדר עובדא ואם כי הח"צ בתשו' סי' ס"ד התיר עפ"י עדות הרופאים שהחלב זלה ארסיי ומזיק לילד מ"מ אין להביא ראי' לדין זה להתיר כיון שהיניקה מזיק לאשה דשאני התם כיון שמזיק לולד לא נכנסה בכלל מינקת חבירו דאף אם תרצה להניק לא שבקינן לה. וגם ע"ז השיגו הגאונים דאין הרופאים נאמנים בזה וגם בסוף ס' בני אהובי הראה עפ"י חכמת הרפואה ששקר הוא דאם הי' חלבה ארסיי היתה האשה צריכה להיות מוכת שחין משא"כ כאן שהניקה בחיי בעלה יב"ח וגם אח"כ יג"ח יחיו לא הי' שום היזק לילד ורק מחמת חולשתה לא יכלה להניק יותר והיכן מצינו לעקור תקנת חכמים משום חולשתה אדרבה מצינו בכ"מ דלא פליג רבנן בתקנתם כמו בחדשי הבחנה דאפי' קטנה או זקינה צריכה להמתין. ואי נימא כן תתבטל כל התקנה שכמעט כל הנשים בזמנינו א"י להניק יותר משנה ואפ"ה אסורא להנשא עד כד"ח כמ"ש הפ"י בעצמו דגם בזמן הש"ס ידעו דרוב תינוקת א"צ לינק כ"כ דאל"כ לא הי' ר"ח וחביריו מתירים בט"ו חודש ואפ"ה חששו למיעוט וכ"כ הגאון מהרי"א הלוי בתשו' ח"א סי' קס"ג דאין לדמות סכנת האשה לסכנת הולד:

ובזה י"ל גם הדיוק של הגאון בני אהובה שם בש"ס דקאמר מקודם תלתא בבי נתנה בנה למינקת או גמלתו או מת ואח"כ מסיים הלכתא גמלתו אסור מת מותר ולא הזכיר עוד מנתנה בנה למינקת עיי"ש ולפמ"ש נכון דהא דגמלתו אסור מיירי בהתחילה להניק משא"כ בנתנה בנה למינקת דמיירי בלא התחילה להניק בזה יש צדדי קילא כמ"ש הפנ"י והח"ץ וכנ"ל וכ"כ להדיא בנוב"י מה"ת סי' ל"ז בהניקה ששה חדשים ואח"כ גמלתו אף שא"צ לינק עוד מ"מ אסור דגזרינן שמא תגמלנו בעת שעדיין צריך לינק ומ"ש רו"מ צד להתיר כיון שבעת שגמלתו לא ידעה עדיין מעסק שידוכין האלו לדעתי אין בזה שום צד קולא דהרי בילדה בחיי בעלה ושכרו מינקת ודאי לא ידעה עדיין שתצטרך להנשא ועכ"ז מבואר בש"ע סי"ג סי"א דדוקא בפסק חלבה וגם ששכרה המינקת ג"ח בחיי בעלה ולא פחות ועיין בב"ש וט"ז שם מבואר דתרתי בעינן פסק חלבה וגם שכרה מינקת ג"ח קודם שמת אבל ילדה אחר מיתת בעלה ודאי ל"מ גמלתו וגם מ"ש להתיר משום תקנת האשה כבר כ' הב"ש שם סקכ"ד דאין לחוש משום חורבן בית ולא לקלקול בחירתה. ואף שהשבו"י כתב בסי' צ"ז להתיר משום תועלת היתומים שלה עיי"ש דמיירי דיקא בלא התחילה להניק וגם ע"ז השיג בתשו' הרא"מ סי' נ' עיי"ש באורך ועיין בתשו' נוב"י הנ"ל כ' שאין להתיר משום תועלת בנים קטנים כיון שהגזירה משום סכנת ולד ואין דוחין נפש מפני נפשות ילדים אחרים:

ומ"ש רו"מ בשם תשו' ח"ס סי' למד להקל באופן שהבעל יחייב עצמו להחזיק הולד על ברכי התורה עד י"ג שנה ותמה ע"ז מהענין שמיטת הדד לתלמוד תורה הנה גברא רבא אומר מלתא לא תכיחו עלי' כי דבריו נאמנו מאוד ואדרבה היא החמיר שם שלא לסמוך על מה שרוב בנים בזמנינו אין יונקים כ"כ דא"כ יבטל אסור מינקת חבירו רק דסמך בלא התחילה להניק ע"ד הרמ"א דמיקל במופקרת לזנות ועז"כ דאף דכ' הריב"ש דאין לחוש לקלקול בחירתה היינו כשאין החשש רק על האשה ולא על הולד משא"כ כאן שיש חשש שהולד עצמו יצא לתרבות רעה אם יבא למקום שרוב באי' לא ישובון ולא ישיגו ארחות חיים ואמדינן דעת הולד שאינו רוצה בתק"ח שחששו לו לחיי העוה"ז ולטורדו מעה"ב עיי"ש. וע"כ סיים שפיר ע"ז דכיון שעיקר ההיתר כאן להביא את הולד לחיי העוה"ב עכ"פ מחויב הבעל לקבל עליו לגדלו על ברכי התורה להביאו לחיי העוה"ב שלא יהיו קרח מכאן ומכאן וז"פ וברור ועיין בח"ס ח"ב סי' קכ"ז צירף שם ג' היתרים מחמת שלא התחילה להניק וגם תשכור מינקת וגם משים עוני האשה מ"מ לא רצה להיות מן המנויים וסיים אי לדידי תציית האשה כיון שכל עיקרה משום הרווחת ממון וחשש עניות כדאים הם דברי חז"ל ותקנתיהם להעשיר ולרפאות ולהחכים עיי"ש.

ובתשו' נטע שעשועים השיג ג"כ על השבו"י וגם בתשו' שו"מ בכמה תשו' מה"ק ומה"ת והליתאי החמיר מאוד בזה וכ' שלא לסמוך על הפ"י ומכ"ש בכאן שאין שום צד להתיר כיון שהתחילה להניק ולא הי' שום כתב תעידה מרופאים שהחלב מזיק רק שיחת נשים אשר החלב קשה לאשה וזה ודאי ל"מ וע"ז נאמר אל תשיג גביל עולם ובשדי יתומים אל תבא כמבואר בירושלמי הובא בתוס' סוטה כ"ו ובמדרש מייתי לה משום לא תבשל גדי בחלב אמו ובפרט במקום סכנה שהענישו במיתה ועיני ר"ל כמבואר בפ"י שם ובתפארת למשה ע"כ ידידי כלך מדרך זה ואני לא אוכל להאמין אם יצאו הדברים מפי חותנו הרה"ג להתיר ואם אמת הדבר יודיעיני בטובו על מה תמך יתידותיו אולי אמצא בהם איזה טעם ואתו הסליחה בזה ומחמת גודל טרדותי וחלישות כחי לא אוכל להאריך יותר בזה. ידידו:

תשובה יג

שלומים אלף לשר האלף כבוד ידי"נ הרב הגאון החריף הצדיק המפו' פרי עץ הדר בקודש נאדר בנש"ק כקש"ת מו"ה יעקב יוסף הכהן נ"י האבד"ק שדה חדש יע"א:

אחד"ש ושלום תורתו וצדקתו החביב עלי חמדת קונטרסו השגתי לנכון אורו עיני כי יהל אור תורתו לנגד פני האמנם טרדות רבות סבבוני וגם כי רבו השואלים כעת מכ"ז נתתי לו משפט הקדימה כי לאו אורח ארעא למיקם גברא רבא אבראי וגם כי הוא ענין נחוץ להלכה אך בקיצור נמרץ בדבר הנוגע להלכה לפי מיעוט הזמן:

שאלתו שאלת חכם חצי תשובה במומר ששלח לישראל א' מ"י נאכנאהמע איזה חביות ארוק והישראל לא נתן שום ערבון מקודם והגיע הפסח. והישראל מכרו קו"פ בכלל מכירה החמץ שלו ואחר הפסח פדאו מהבאן והביאו לביתו וע"ז חשש כת"ר דאף דהי' רשות ביד הישראל למכרו כמבואר בש"ע סי' תמ"ג והוא מש"ס פסחים ע"ג בעובדא דיוחנן חקיקאי מ"מ כיון שהקנינים הנהוגים בזמנינו הם רק דרבנן ואינו מועיל רק מטעם שכבר ביטל וא"ע רק מדרבנן ומועיל קנין דרבנן. וכיון שהמומר אינו מבטל חמצו ל"מ קנין דרבנן וצדד כת"ר להקל מחמת הביטול של ישראל הקינה ופלפל בחכמה בזה נהניתי מאוד מפלפולו דילדא אימי' כוותי' תלד. אולם הנוגע לדינא בזה:

הנה אם לא הי' מוכרו הישראל קו"פ ג"כ הי' מקום להקל כיון שהמומר מסר אותו להבאהן והבאהן קבל עליו אחריות וידוע דעת הגאונים בטור או"ח סי' ת"מ בישראל שהפקיד חמצו אצל נכרי והגוי קבל עליו אחריות אין המפקיד עובר עליו. אך בתשו' פנים מאירות ח"ב סי' מ"ג כ' דגם להגאונים כיון דהעגלון אינו מקבל עליו רק אחריות

דגניבה ואבידה ולא יוקרא וזולא א"כ ברשותו דהמפקיד קיימא אף דלענין גוי שהפקיד חמצו אצל ישראל הסכימו הפוסקים דאפי' אם הישראל אינו חייב אלא בגניבה ואבידה חייב לבער היינו לחומרא אבל לא להיפוך באם חיוב גנו"א על הגוי אין לפטור המפקיד משום זה והאריך שם בראיות עיי"ש. ואם כי לפ"ד הרמב"ן פ' בא דאפי' אם הגוי לא קבל עליו שום אחריות אינו עובר המפקיד ובשאג"א סי' פ"ג האריך דגם הגאונים לא הוצרכו לקבלת אחריות רק לחייב הנפקד ישראל בביעורו אבל לפטור המפקיד גם להגאונים פטור כיון שאיני ברשותו אבל באמת אין לסמוך ע"ז להלכה דכבר נפסק בש"ע סי' ת"מ להלכה כר"י דגם המפקיד עובר וכ"פ בתשו' רדב"ז ח"א סי' תק"ב דראוי לפסוק כר"י והרא"ש דעובר עליו המפקיד:

אמנם כ"ז באם לא הי' הקונה מוכר החמץ אבל עתה אחר שמכר החמץ לנכרי כדינו קו"פ ודאי אין בזה שום חשש ואם כי מ"ש כת"ר מש"ע סי' תמ"ג בישראל שהפקיד אצל ישראל אחר דיכול למוכרו. ואם לא ימצא קונים בשעה ה' יכול למכור גם קודם כמ"ש המג"א. יש לדחות דשם כיון שהמפקיד ישראל התורה עשתה אותו שליח למכור שלא יעבור המפקיד בב"י כמ"ש שם במג"א וגם מטעם השבת אבידה לבעלים כמבואר בש"ס וכן מציצו לענין חלה ברמ"א יו"ד סי' שכ"ח דמותר להפריש בלא רשותה ואף להי"ח שם מ"מ היכא דאיכא ודאי קלקול העיסה מותר להפריש בלא דעת בעה"ב וכאן אין קלקול גדול מזה שיצטרך לבער הכל משא"כ כאן בישראל מומר דאינו מחויב להפרישו מאסור כמ"ש הש"ך ביו"ד סי' קנ"א סק"ו וגם אינו שייך טעם דהשבת אבידה דאסור להחזיר לו אבידה כמבואר בחו"מ סי' רס"ו ס"ב וי"ל דדינו כגוי שכ' הפמ"ג במשבצות סי' ת"מ סק"א לענין גוים שמעמידים קמח אצל ישראל והאחריות על הישראל דלמוכרם א"א שאינו בידו ול"ד לסי' תמ"ג דזכין לאדם כו' ועשהו שליח עיי"ש. אך המקו"ח סי' ת"מ סק"א כ' דיכול למוכרו אפי' בכה"ג כיון דמטא זמן אסורא והכל מצוין עליו לבערו ובב"ק צ"ח מבואר דהכל פטורין עליו כששורפו ואלו הגוי היה ידע מזה הוה מייאש נפשי' מיני וקנייי' הישראל ביאוש וכיון שאבוד ממנו ומכ"א מהני אפי' יאוש שלא מדעת אבל גם לדברי המק"ח אין דמיון לכאן דשם כיון שהופקד אצל ישראל י"ל דהכל מצווין לבערו ומייאש נפשי' מיני' כיון שהישראל קע"א ואף שיצטרך הישראל לשלם לו עכ"פ בדיניהם מ"מ מגוף החמץ מייאש עצמו משא"כ כאן שמונח על הבאהן ואינו מוטל על שום אדם לבערו וגם לא יניחו לשום אדם ליטול בלי תשלומין ומהגם שמכר קודם זמן אסור דאינו מצווה עוד לבערו. ואף שהמק"ח בסי' תמ"ג לענין מפקיד ונפקד ישראל דאם מכר גם קודם שעה ה' בכסף או סיטומתא והחמץ עדיין אצלו דמהני המכירה עיי"ש כל

היתרים שלו שייך דוקא בהופקד אצל ישראל עיי"ש שהביא מהש"ך סי' שכ"ח דכיון שנתרצה עכשיו אמרינן דגם למפרע ניחא לי' כמו בכלך אצל יפות. והמעיין בש"ך שם יראה דבמומר ל"ש ס' זו דכ' שם דאף דבעלמא יאוש של"מ ל"ה יאוש. היינו משום שגם עתה בע"כ מתייאש משום שא"י היכן הוא ע"כ אמרינן דלמפרע לא ניחא לי'. משא"כ היכא שידוע שמתרצה עכשיו משום שאינו מקפיד ע"כ אמרינן דגם למפרע ניחא לי'. וא"כ מבואר דזה דוקא בישראל דידעינן שמתרצה עכשיו שלא יעבור בב"י. משא"כ בישראל מומר שידוע שגם עתה בע"כ מתייאש כיון שהכל מצווין לבערו ודאי למפרע לא ניחא לי' ובפרט לפמ"ש בספרי מנחת שי סי' כ"ד לפרש דברי הש"ך דדוקא היכא דליכא שים צד חובה אלא זכות גמור אמרינן דניחא לי' א"כ ודאי ל"ש זה בגוי ובישראל מומר וז"ב הרי מבואר דגם לפי ההיתר של המק"ח למכור החמץ של גוי שהפקיד אצל ישראל וקע"א. מ"מ כאן א"י למכור:

אולם אנכי תה"ל כתבתי בתשובה לחכם א' דרך אחר להתיר למכור חמץ של גוי שהפקיד אצל ישראל מטעם הפקעת הלואתו עפ"ד החמ"ח בא"ע סי' כ"ח סק"ג שתמה על הרמ"א שם שכ' בקדשה בגזל כותי דמקודשת דהא אסור מה"ת וצריך להחזיר לגוי וכ' וז"ל ובד"מ העתיק זה מתשו' מהרי"ו ושם מיירי במכר משכון של כותי לחבירו וחבירו קדש בו אשה וזה אפשר הוא דרבנן דהמשכון בהיתר אתא לידי ומכירת המשכון הוי כהפקעת הלואתו עיי"ש. ואם כי ברש"י ב"ק קי"ג מבואר דהיכא דהגוי ידע מהחוב אסור לעשוק מ"מ כל הפוסקים הסכימו דשייך בכ"מ הפקעת הלואתו ועיין בתומים סי' ע"ב שכ' ליישב קו' הש"ך שם ס"ק קכ"ג דכיון דהוי משכון של כותי א"כ מיד כשהלוה עליו נעשה הפקר וזכה בו מטעם הפקעת הלואתו עיי"ש שכ' דאף בפקדון דעת הרבה פוסקים דמותר [וצ"ל דרש"י ז"ל שפי' דוקא בטוען נתתי לאביך היינו דזה מותר אפי' לכתחילה כדמוכח בש"ס שם דפריך ע"ע הפקעת הלואתו הוא משמע דמותר אפי' לכתחילה] ועיין בנה"מ ס"ק קנ"ב שהשיג על התומים דהפקעת הלואתו ל"ש אלא היכא שגילה דעתי שרוצה לזכות בי וכ"כ בשער המשפט סי' שמ"ח באורך. מ"מ כאן כשהישראל מוכר החמץ של גוי אין לך ג"ד יותר מזה שרוצה לזכות בו ולמוכרו ודאי מהני המכירה מטעם הפקעת הלואתו. אך גם היתר זה ל"ש בנ"ד כיון שעדיין לא בא החמץ לרשותי של הישראל ל"ש הפקעת הלואתו הרי דאין ללמוד מדינים אלי שום היתר מכירה לנ"ד:

אמנם אחר העיון היטב נראה היתר פשוט למכור החמץ הנ"ל. ואדרבה אף להמחמירים בשם למכור מ"מ כאן מותר למוכרו בלי שום פקפוק. דכל הפוסקים הנ"ל מדברים בגוי המפקיד חמץ שלו לישראל ע"ד שיחזיר לו החמץ כי הוא צריך לו משא"כ כאן שהמומר

שלח החמץ לישראל ע"י הבאהן שישאר החמץ ביד הישראל וישלם לו דמים. ומה לו להמומר אם הישראל יקנה אותו לעצמו אי ימכור לאחר. ועיין בנה"מ סי' קפ"ב סק"ב במוכר שמסר חפץ לשליח עכו"ם וכ' להלוקח ע"י לך משיך וקני דמהני כשמשך דהגוי מעשה קוף בעלמא עבד וגם מבואר בנ"י פ"ק דב"מ בשם הר"ן דהא דמגבי' מציאה לחבירו דקנה חבירו וזכין שלב"פ הוא משום מגו דזכה לנפשי' וא"כ כיון דכאן יכול לזכות בעצמו יכול להיות שליח למכרו לחבירו ג"כ וגם כ"כ למעלה בשם הש"ך סי' שנ"ח דהיכא דהוי זכות גמיר אנן סהדי דודאי נתרצה למכירה ואין לך זכות גמור יותר מזה שהמומר רצה באמת למכור הסחורה וע"ד כן שלחו ובלא"ה כ' בתשו' פנים מאירות ח"ב סי' נ"ב דאם לא הי' בעה"ב בביתי ומכר איש אחר חמצו הוי כשלוחו וזכין לאדם שלא בפניו והביא כמה ראיות לזה עיי"ש וכאן אף שהוא מומר מ"מ כיון שרצה למכור ודאי זכות היא לו. וא"כ הדבר פשוט דהמכירה הוי מכירה גמורה וז"ב:

ומעתה לא נשאר לנו רק החשש שכ' כת"ר כיון שהמומר לא ביטל חמצו ובאמת גם מזה אין חשש כלל דהרי בלא"ה המק"ח סי' תמ"ח סק"ה חקר. דגם אם המוכר ביטל חמצו מ"מ כיון שהמכירה הוא במקום ביעור המוטל עליו. ואם המכירה ל"ה כדין לא קיים מצות ביעור. ואף דהישראל גמר ומקנה משום אסור חמץ מ"מ הרי בעינן דעת שניהם והאריך בזה ומסקנתו שם דבדיעבד ודאי מותר כיון דפלוגתא דרבוותא הוי ס' חמץ ואחה"פ ודאי מותר ואפי' בפסח כיון דבג"ד ליכא אלא אסור דרבנן ובדרבנן מותר בספק פלוגתא דרבוותא עיי"ש. ובתשו' שבו"י ח"א סי' כ' כתב ג"כ להתיר בחמץ שעבר עה"פ היכא דאיכא פלוגתא דרביותא אפי' באכילה כמו בס' חמץ. א"כ בנ"ד כפי שבארנו דלדעת הרמב"ן והר"ן אפי' בלא מכירה שרי כיון שהיו על הבאהן ברשות ובאחריות הגוי. ומהגם אחר שמכרו והי' בידו רשות למכרו כאשר בארנו ולדעת כ"פ גוי קינה בכסף מדאורייתא. ועיין בתשו' מהר"ם מר"ב סי' י"א דאפי' להסוברים דל"ק בכסף היינו משום דלא סמכא דעת הגוי שמא יחזיר בו הישראל משא"כ בחמץ דהגוי יודע שהישראל אינו רשאי לחזור בו משום איסור חמץ כ"ע מודו דקנה עיי"ש אבל עכ"פ הוי ספיקא דדינא. וא"כ פשוט דיש להקל בחמץ שעה"פ גם בלא ביטול. ואף דהפמ"ג סי' תמ"ח סק"ד בא"א נסתפק בזה כיון שהספק נולד בשל תורה מ"מ כיון דבלא"ה יש פלוגתת רש"י ותוס' אי קנין דרבנן מהני לדאורייתא. כבר כ' הח"ס חיו"ד סי' שי"ד לענין קנין סיטימתא דמקילין מס"ס דלמא הוי קנין דאורייתא ואת"ל דרבנן דלמא הלכה דגם קנין דרבנן מהני לדאורייתא עיי"ש. וא"כ כ"ש כאן דיש עוד ס' שמא הלכה כרמב"ן דאינו עובר כלל וכנ"ל. ואיכא שלשה ספיקות לקולא ודאי יש להקל. וגם לפמ"ש הח"ס או"ח

סי' קי"ז דאפי' למ"ד קנין אגב דרבנן וקנין דרבנן ל"מ לדאורייתא מ"מ לענין חמץ ודאי מהני דהא דל"מ קנין דרבנן אף דהוי הפקר ב"ד משום דהפקר ב"ד ל"מ רק להוציא מרשות המקנה ולא להקנותו לקונה וא"כ בחמץ דל"ב רק שיצא מרשותו באמת סגי בהפקר ב"ד ומהני אף לדאורייתא מכל הלין טעמי נראה ברור דאין שום חשש על החמץ הנ"ל ויש לי עוד הרבה לדבר בזה אך אין הזמן מסכים:

וע"ד פלפולו מה שחידש כת"ר ליישב דברי מהרי"ט ח"א סי' קכ"ז דא"י לומר לשליח צא והקדש עבורי דל"מ משום דמילי לא מימסרן לשליח והמח"א בדיני שלוחין סי' ז' השיג עליו מש"ס פ"ק דתמורה דקאמר דאי מקדיש עושה תמורה מצינו תמורה בצבור כגון שאמרו לאחד צא והקדש לנו ומילי לא מימסרן היינו שא"י למסור לשליח אחר. וכ' כת"ר ליישב עפ"ד הכ"מ פ"ד מתרומות ה"ט בשם הר"י קורקס דאף לר"י דאתי דבור ומבטל דביר מ"מ בתרומה כיון דרחמנא רמיין חוב עליו לתרום הוי הדבור כמעשה וא"י לבטל משא"כ בהקדש דאינו חיבה עליו ועפי"ז חולק דגם בהקדש היכא שכבר מחייב קרבן יכול לעשות שליח להקדיש גם למהרי"ט. וא"כ משכחת הא דתמורה צא והקדש עלינו בכה"ג דהי' מחויבים בקרבן ולא עשו שליח אלא להפריש ועפי"ז חידש כת"ר עוד ליישב קו' האחרונים במה שתיקנו חז"ל בנשתטית להשליש גט ליתן לה כשתשתפה מה הועילו בזה דהא יכול לבטל השליחות כשתשתפה. ולזה תי' כת"ר דכיון שאחר שתשתפה יהיו עליו אסיר חרגמ"ה ויהי' מחויב לגרש הוי הדבור כמעשה וא"י לבטל עכ"ד הנה אם כי דבר השכל אמר בזה אבל אינו אמת במחכ"ת מכמה טעמים א' דאף אם נידה לסברא זו דהיכא דמחויב לעשות הוי הדבור כמעשה מ"מ אין לו דמיון להא דגירושין. דזה דוקא באם היי מקום לומר דבשעה שעשה השליח הי' חוב עליו הי' שייך לומר דהוי כמעשה משא"כ כאן דבשעת השליחות לא היו עליו חיוב חרגמ"ה כיון שהיתה שיטה. ואיך נאמר כשתשתפה אח"כ יחשב הדבור שהגיד בשעת השליחות למפרע כמעשה זה ודאי לא אמרינן. והוא מבואר בנוב"י מ"ק חו"מ סי' ל' אות י"א דגם להרמב"ם דס"ל כתיבה כדבור דמי היינו בכותב עדותו לפני הב"ד דמעשה הכתיבה הוי כדבור אבל אם בא הכתב אח"כ לפני הב"ד ודאי ל"ה כדבור ולכך עדות שבשטר ל"ה רק מדרבנן עיי"ש. ועוד דהא גם אחר שתשתפה אין חיוב עליו לגרש הראשונה רק השני'.

אך מלבד זאת גוף הס' א"א לומר כלל דלפי"ז מאי הקשו התוס' גיטין ל"ג ד"ה ואפקינהו רבנן לקידושין מיני' דא"כ יאפה על ב"א דכשיבאו עדים שזינתה ישלח לה גט ויבטל שלא בפני השליח ופקעי קידושין ונמצא שהיא פנוי' ועוד הק' הר"ש דא"כ איך מחייבין מיתה בא"א שזינתה הא התראת ס' הוא שמא ישלח גט ויבטל. עיי"ש ולדברי כ"ת אין

התחלה לקו' אלו דהרי אחר שזנתה החיוב עליו לגרשה ול"מ ביטול כלל אפי' בפני השליח ולמה יפקיעו הקידושין וע"כ דאף אם מוטל עליו בחוב מ"מ הדבור ל"ה כמעשה. ובאמת המעיין בכ"מ שם יראה דעיקר חילוק שלו דבקידושין יש קפידא גדולה להנשא להגין לה ומדרך להקפיד ע"ז. ע"כ יכול לבטלו בדבור משא"כ בתרומה דהחיוב עליו עכ"פ לתרום ועפ"י הרוב אין מדרך להקפיד אם זה יתרום או זה ע"כ א"י לבטל רק בשינה עיי"ש ותראה כדברי דאין העיקר תלוי משום דחוב רמיי' עליו רק משום דאין מדרך להקפיד בכה"ג בתרומה. וא"כ בהקדש אף אם כבר מחייב בקרבן. מ"מ כיון דיש קפידא בהפרשה גופה איזה בהמה יפריש י"ל דיכיל לבטל. וא"כ הוי ג"כ רק מילי וא"י לעשות שליח והדרא קו' המח"א הנ"ל לדוכתה וגם בגט י"ל דיש קפידא כמו בקידושין והוי רק מילי ויכיל לבטל אף אם החובה עליו לגרש וגם מ"ש כ"ת להרי"ק למה מהני שאלה בתרומה הא הדבור חשיב מעשה. לק"מ דהא גם להרי"ק בתרומה דהוי כמעשה מ"מ היכא דשינה יכיל לבטל כמ"ש הכ"מ שם להדיא וא"כ הרי בכל שאלה יש חרטה דמעיקרא ועיין בנוב"י סי' קמ"ו והוי כמו שינה דיכול לבטל:

אולם גוף הסברא שכ' כת"ר לחלק בין מחויב קרבן לא נפלאת היא ולא רחוקה והיא מבואר בח"ס חיו"ד סי' שכ"א דבתרומה דעיקר המצוה הוא הפרשה והדבור הוא רק טפל למעשה ולכך הוי כמעשה משא"כ בהקדש דאין בי רק דיבור ל"ה כמעשה עיי"ש. וא"כ בשלחו להפריש הקרבן וכבר מחויב בקרבן דהדבור טפל להפרשה י"ל דהוי כמעשה כמו בתרומה וי"ל דבכה"ג מיירי בש"ס דתמורה ומיושב קי' המח"א על מהרי"ט ומרוב טרדותי וחלישות כחי לא אוכל להאריך יותר נהניתי על אשר כ' לי שישלח לי במתנה ספרו של כבוד אביו הה"צ הגאון זצלה"ה ידידי הדו"ש ושלום תורתו באהבה:

תשובה יד

שלמא רבא. לגברא רבא כבוד ידי"נ הרב הגאון חריף ובקי המפורסם לתהלה מאוד נעלה כ"ש מו"ה יחיאל מיכל הובנר ני' האבד"ק ניזנוב:

אחד"ש ושלום תורתו מכתבו היקר השגתי ואם אמנם כי טרדות רבות סבבוני מנוחה הדריכיני עכ"ז למען אהבתו וכבודו כי רב הוא פניתי להשיבו ע"ד האיש אשר שהה עם אשתו עשר שנים ולא ילדה ועוד טענות אחרות שיש לי על אשתו. ויש בידו כתב סירוב מהרב הגאבד"ק סטאניסלאב וב"ד אשר הזמין אותה כ"פ לפניו לד"ת והיא הקשה ערפה לבלתי שמוע בקול מורים ומעכת"ה פתח בכחא דהיתרא להתיר לו לגרש בע"כ או לישא אחרת עפ"ד הב"ש סס"י קנ"ד דגם בזה"ז אחר חרגמ"ה אם שהתה י"ש ולא

ילדה יכול לגרש בע"כ. וגם מחמת שמסרבת לשמוע בקול מורים. והאריך בזה. ורצונו לשמוע דעתי לדינא בזה:

תשובה אנכי לא אוכל להסכים בהיתר זה לא לגרש בע"כ ולא לישא אשה על אשתו. בדור פרוץ כזה כמ"ש במהרי"ק שורש ס"ג הובא בתשו' מהרשד"מ אה"ע סי' ק"כ שלא החליטו הדבר להתיר לבעל לישא אשה אחרת במורדות וסיים ע"ז וז"ל וק"ו ב"ב של ק"ו אנו בעונותינו ובפרט כי הדור פרוץ ואם יותר במורדת יבא להתיר באינה מורדת ואפי' הקדיחה תבשילו יאמר שהיא מורדת כי יתן עיניו באשה אחרת. רק שצדד שם להתיר כיון שעברו קרוב לד' שנים שמרדה בו והיא מלתא דל"ש ויש ס"ס שמא לא גזר ר"ג רק עד סוף אלף החמישי ושמא לא תיקן במורדת כזו וגם בזה כ' הח"ק סי' קכ"ד דאין לצרף לספק דהגזירה שייכא גם האידנא כ"ש כאן דזה מקרוב ביום ד' בא נכתב הכתב סירוב. ודאי אין שום סברא להתיר. וכ"כ בתשו' לחם רב סי' נ"ה דאין להתיר במורדת וגם בנוב"י מה"ת סי' ק"ב אחר כל הצדדי היתר שהאריך שם דמהר"י מינץ מודה אף דס"ל דאין להתיר אפי' במקום מצוה מ"מ היכא שהאשה אינה רוצה לקבל גט מודה דלא גזר רגמ"ה אח"כ סיים ע"ז דמעולם לא שמענו להתיר חר"ג למי ששהתה י"ש ולא ילדה משום שחשו לדעת הפוסקים שאינו נוהג בחו"ל. וגם בגוף הדבר שהחליט בדעת הר"י מינץ במחכת"ה יש לפקפק ולפענ"ד פשיט דהרי"מ מחמיר גם אם האשה אינה רוצה לקבל גט כמו שאבאר. והנה ז"ל הרי"מ בתשובותיו סי' י' הצריך לענינינו. אחר שהרעיש העולם על האיש גרשון שסמך עצמו על הר"א מזרחי שהתיר לו לישא אשה אחרת הביא לשין הרא"מ שכ' במקום שצריך לקיים פ"ו אין לחוש לדברי הגאון רגמ"ה נ"ע וא"צ התרה בדבר כי במקום מפ"ו לא גזר והביא ראי' מראבי' במרדכי פ' החולץ. ועז"כ הרי"מ וז"ל שהי' אפשר לפרש דבריו שר"ל במקום יבום והיינו כמ"ש ראבי' כו'. ואם ר"ל הדברים כפשוטן א"כ גזירת הגאון אינה כ"א במקום שקיים פ"ו וז"א ועוד לר' אמי דאמר כל הנושא אשה על אשתו יוציא ויתן כתובה וכי ל"ל לר"א מפ"ו וכ"ת ר"א מיירי בי"ל בנים שכבר קיים פ"ו הא ליתא דהא בפ' הבע"י כי' אלמא ר"א מיירי בל"ל בנים. וכ"ת הא לית הלכה כר"א דהא הרי"ף פ' כרבא דנושא אדם כמה נשים מ"מ ר"א גופי' כו' א"ו פ"ו אינה דוחה אפי' י"ל אשה כל דהו. ועוד הרי המרדכי שפוסק כרבא כ' ע"ד רבא ומיהו האדנא שיש חר"ג שלא לישא ב' נשים הלכך יתן כתובה אביאסף עכ"ל. אלמא האדנא אחר גזירת הגאון הוי דינא אפי' לרבא כר"א דאמר יוציא ויתן כתובה ואינו מועיל לו מפ"ו. עכ"ל הרי"מ. ובכנה"ג הביא בשם כמה פוסקים דהרי"מ לא החמיר אלא אם המניעה ממנו שאינו רוצה לגרש. אבל אם המניעה ממנה שאינה רוצה לקבל גט

גם הרי"מ מודה דלא גזר רגמ"ה. ובשב יעקב סי' מ"ב דחה זאת דא"כ דהרי"מ מיירי דוקא באינו רוצה לגרש איך כ' דגם במקום מצוה גזר הגאון מאי מצוה יש כאן דהא אין כאן ביטול פ"ו דהא בידו לגרשה ועוד דא"א דהרי"מ מודה אם אינה רוצה לקבל גט לא גזר ר"ג א"כ למה הוצרך לדחוק ולפרש דברי הרא"מ במקום יבום. הא יותר הי' אפשר לפרש כשאינה רוצה לקבל גט. וע"כ דהרי"מ ס"ל דגם בכה"ג גזר הגאון עיי"ש. והנוב"י שם האריך להשיג על הש"י דודאי באינה רוצה לקבל גט מידה הרי"מ. ולא השיג על הרא"מ רק כשהוא אינו רוצה לגרש. וס"ל ע"כ דגם בכה"ג היי ביטול פ"ו. דאל"כ בלא"ה ק' עליו במ"ש על ר"א דאמר יוציא ויתן כתיבה וכי ל"ל לר"א מפ"ו מה ענין נתינת כתובה לביטול פ"ו וכן אח"כ שהביא מהמרדכי דאמר יתן כתיבה הוכיח מזה דאינו מועיל מפ"ו מה ענין נתינת כתובה לביטול פ"ו ע"כ דהרי"מ מחשיב גם זאת לביטול פ"ו. אבל כשהמניעה מהאשה מודה הרי"מ דלא גזר ר"ג ומ"ש לפרש דברי הרא"מ במקום יבום. היינו משום שהרא"ם הביא ראי' מראבי' דמיירי במקום יבום ע"כ כ' דגם הוא מיירי במקום יבום ולזה סיים והיינו כמ"ש ראבי' עיי"ש שהאריך בזה. ובמחכ"ת של הנוב"י דבריו דחוקים. דאיזה סברא הוא לומר דאם היא רצונה לקבל גט והוא אינו רוצה לגרש יתירו לו משום ביטול פ"ו וכי מצינו חוטא נשכר. ועוד דאכתי ק' איך מקשה בפשיטות על ר"א וכי ל"ל פ"ו דלמא מיירי כשיש לו בנקל לשלם הכתובה דל"ה ביטול פ"ו. וכן אח"כ כשהוכיח ממרדכי דקאמר יתן כתובה דלמא מיירי בכה"ג דל"ה ביטול מצוה (ועיין בב"ש סי' קי"ט סק"ז משמע דמפרש דברי המרדכי באמת גם שלא במקום מצוה דהיכא דניתן כתובה לא גזר ר"ג). וביותר ק' דאף אי מהרי"מ מחשיב זאת לביטול פ"ו. מ"מ מנ"ל להרעיש העולם על רא"מ דלמא מיירי שאינה רוצה לקבל גט כדמשמע מפשטת לשונו שכ' במקום שצריך לקיים פ"ו. ואפי' אי נימא דהוי ידע דהמעשה כך הי' ה"ל ללמד זכות שהרא"מ לא ידע מזה. וגם דהעיקר חסר מן הספר. וגם מה שדחק בדברי הרי"מ דלכך רצה לפרש דברי הרא"מ במצות יבום. משום דהראבי' מיירי מזה הוא דוחק גדול דלמא הוציא דברי הרא"מ מפשוטן דהוא כ' שצריך לקיים מפ"ו. ואיך נפרש לענין יבום דמאי ענין פ"ו ליבום. הא הי' לפניו דרך מחוור לפרש כפשוטו שאינו רוצה לקבל גט:

אמנם לפענ"ד הפי' הפשוט הוא בדברי הרי"מ שעיקר השגתו על הרא"מ הי' שכ' במקום שצריך לקיים מפ"ו. ולא כ' במקום ביטול פ"ו. מזה הוכיח דאפי' היכא דליכא ביטול פ"ו כגון שהברירה הי' בידו לגרש. או אפי' י"ל אשה אחרת ב"ב כל שעדיין לא קיים פ"ו לא גזר ר"ג כמי שסיים אח"כ בהדיא ואי ר"ל הדברים כפשוטן א"כ גזירת הגאון

אינה כ"א במקום שקיים פ"י. והטעם כיון דהחיוב עליו עוד מה"ת לקיים פ"ו ועדיין לא קיים. לא הי' בכח רגמ"ה לתקן בזה נגד ד"ת שמא לא יזכה להבנות מזו רק מהאחרת וע"כ לא גזר רק על מי שכבר קיים פ"ו. וע"ז שפיר הקשה רי"מ מר"א דאמר כל הנושא אשה על אשתו יוציא ויתן כתיבה ומיירי באין לו בנים ואפ"ה הי' בכחו לתקן לגרש אשתו הראשונה ולא חש שמא לא יזכה להבנות מהשני' דהא עדיין לא קיים פ"ו. וע"כ דזה ל"ה נגד ד"ת דאינו מחויב מה"ת רק לישא אשה ובהדי כבשא דרחמנא ל"ל. וזה מבואר להדיא בדבריו שסיים א"ו פ"ו א"ד אפי' י"ל אשה כל דהו. וכן הוכחתו מהמרדכי מדקאמר דגם אחר חר"ג יוציא ויתן כתובה. מבואר דל"ה ביטול ד"ת כיון שי"ל אשה. ודבריו נאמנו מאוד וגדולה מזו הביא בתשו' רח"כ ז"ל בסוף ספרו בשם א' קדוש לפרש דהא דתנא במתני' שהה עם אשתו י"ש ולא ילדה אינו רשאי ליבטל ובברייתא תנא יוציא ויתן כתובה. ובמשנה לא תנא כתובה רק דברייתא באה לפרש המשנה דדוקא אם רצונה לקבל גט עם הכתובה והוא יש בידו לשלם אז אינו רשאי ליבטל. אבל אם אין לו לשלם או שאינה רוצה לקבל גט והוא נשבע שלא לישא אחרת או אחר חר"ג אניס הוא ואינו מבטל מ"ע כלל. דאין חיוב על האדם לקיים כל מ"ע רק שאסור לבטל כמו שאינו מחויב כ"א לדור בא"י כדי שיקיים מצות התלוים בה והביא ראי' מאברהם של"ה לו רק בן א' ישמעאל כמה שנים ולמה לא נתנה לו שרה רשות לגרש אותה או לישא אחרת. אפי' אי נימא דהי' מושבע לה עכ"פ היתה נותנות לו רשות. וע"כ דכיון דאינו מחויב דאנוס הוא גם אותה אין כופין ושניהם יוצאו יד"ש עיי"ש וא"כ ה"ה לדידן אחר חר"ג. ומעתה מהוכחות אלו מבואר דגם באינה רוצה לקבל גט גזר ר"ג להרי"מ וז"ב ודו"ק. ולא מלאני לבי לסתור פירושו של הנוב"י אך לאשר ראיתי בשו"מ מהד"ק סי' קי"ד בשם הגוא"י שהעיד שהנוב"י שלח תשובה זו לחכמי בראדי ולא הסכימו לדבריו והשיג עליו לזאת גם אנכי לא מנעתי לכתוב דעתי בזה. אך מה שסיים הנוב"י דהרי"מ לא השיג רק על מה שהיקל הרא"מ בלא התרה אבל ע"י ק' רבנים ודאי יכיל להתיר זה ודאי אמת הוא כדמוכח פשט לשונו שם. ובלא"ה הרבה פוסקים השיגו על הרי"מ. וס"ל דבמקום מצוה לא תיקן. וכ"כ הרדב"ז ח"א סי' קכ"ו. ובתשו' ב"י ה' נשואין סי' י"ד עיי"ש:

אך בב"ש סי' א' סק"ז ובסס"י קנ"ד לא הזכיר רק לגרש בע"כ בשהתה י"ש ולא ילדה ולא לישא אשה אחרת. ועיין בכנה"ג הביא משם בעל תומת ישרים לפסיק כהמרדכי דגזר אפי' במקום מצוה וכ' דמ"ש המרדכי יוציא ויתן כתובה י"ל דמיירי אפי' בלא רצון האשה דרצה להעמיד תקנת רגמ"ה לענין אסיר ב' נשים ולא לענין לגרש בע"כ דאם יתירו לגרש בע"כ אז יתקיים פ"ו ויתקיים גזירת הגאון במקצת עיי"ש ודבריו סתומים דהא

אם יתירו אסיר ב' נשים ויאסרו לגרש בע"כ יתקיים ג"כ גזירת הגאון במקצת ויתקיים פ"ו. והנראה בד"ז דהנה הרמ"א סי' קי"ט ס"ה כ' י"א דבמקום מצוה יכיל לגרש בע"כ אי מתירים לו לישא ב' נשים משמע מלשונו דלגרש בע"כ א"צ שום התרה וכ"כ להדיא שם בח"מ וב"ש בשם הרמ"פ דלגרש בע"כ א"צ שום התרה ולישא על אשתי צריך התרה ממאה רבנים והא מלתא טעמא בעי וכבר עמדו בזה הפוסקים בנוב"י ובח"ס. ולדעתי נראה בדרך פשיט לפמ"ש הרמב"ם בפ"ב מגיטין לענין כופין איתי עד שיאמר רוצה אני דל"ה אנוס אלא כשנלחץ לעשות דבר שאינו מחייב בו מה"ת כי' לפיכך זה שא"ר לגרש מאחר שרוצה להיות מישראל ורוצה לעשות מצית ולהתרחק מעבירות ויצה"ר תוקפו וכיון שהוכה עד ששש כחי כבר גירש לרצונו עיי"ש ועיין בתשו' חו"י סי' נ"ה דלפי"ז האי עד שיאמר רוצה אני ל"ד דא"צ כלל לאמירתו דממילא הוי לרצונו עיי"ש שהאריך. ומעתה להסוברים בנ"ד דכופין איתו לקיים מפ"ו (דלא כמ"ש בתשו' רח"כ הנ"ל) א"כ היא ג"כ מחויבת בזה שלא לבטל איתו ממ"ע. והתירו לגרשה בע"כ לכוף אותה לזה ממילא הוי לרצונה כיון שמקיים בזה המצוה. וא"כ ממילא לא עבר כלל על חר"ג דהא הוא לא גזר אלא שלא לגרש בלא רצונה וכאן הוי לרצונה במקום מצוה. וע"כ א"צ התרה וא"כ נתקיים גם גזירת הגאון במקצת. משא"כ אם יתירו לו לישא ב' נשים דאז באמת יעבור על חר"ג מחמת קיום המצוה ע"כ צריך התרה מק' רבנים. ולכך לא הזכיר הב"ש רק לגרש בע"כ:

ובזה מיושב ג"כ סתירת הרמ"א שהביא הנוב"י במהד"ק סי' א' דבסי' קט"ו כ' סתם בעוברת ע"ד דיכול לגרש בע"כ ובסי' א הביא שני דיעות אם מותר לישא ב' נשים במקום מצוה. ולפי"ז לק"מ דכיון דאסורה לו ומחויבת להתגרש כ"ע מודו דל"ש בזה חר"ג כלל ומ"ש שם הנוב"י דאי נימא דיש חילוק בין לגרש בע"כ ובין לישא ב' נשים א"כ נסתר לגמרי ראיות הב"ש שם להד"מ שכ' דבזה"ז א"צ ק"ר להתיר כי כבר כלה זמן חר"ג ואינו אלא מנהג שנהגו להחמיר ולכך כלל שני דינים אלו כשנשתטית אי שהוא מה"ד לגרשה ש"מ שניהם שוים וכשהוא מה"ד לא תיקן ר"ג כמ"ש בסי' קט"ו עכ"ל. ולחילוק הנ"ל אין ראי' כלל די"ל דבאמת אפי' כשהוא מה"ד לגרש צריך ק"ר ימה שהתיר בסי' קט"ו. היינו לגרש בע"כ ובאמת לפמ"ש ראיית הב"ש נכונה מאוד. דהרי הרמ"א כ' שם וז"ל ובמקום שהראשונה אינה בת גירושין כגון שנשתטית או שהיא מה"ד לגרשה ואינה רוצה ליקח גט ממני יש להקל להתיר לי לישא אחרת. והדבר תמי' לכאורה דמה בכך שאינה רוצה לקבל גט הלא טוב לנו לכופה לקבל הגט מלהתיר לו לישא. בשלמא בנשתטית דאין בה דעת ול"ש רצון גבה משא"כ כשהוא מה"ד לגרשה מוטב לכופה ולא יעבור על חר"ג

וא"צ שום התרה לזה למה נטריח אותו לבקש ק"ר להתיר לו ב' נשים. ומדכלל אלו שני דינים יחד משמע דגם כשהוא מה"ד לגרשה טוב לו להתיר ב' נשים וכיון דמבואר בסי' קט"ו דכשמה"ד לגרשה א"צ התרה. א"כ ע"כ דגם לענין ב' נשים א"צ ק"ר וא"כ ממילא גם בנשתטית א"צ ק"ר וזה ראי' להד"מ:

ובדרך זה י"ל ג"כ קו' הדמ"ר בסי' קנ"ד על הב"ש שכ' מקודם בשם הגהמ"ר דצ"ע אם יכיל לגרש בע"כ ואח"כ הביא תשו' ר"ג גופי' דיכול לגרש בע"כ. ובתשו' שם אינו מבואר כלל לגרש בע"כ רק דכ' דכופין אותו משים ביטול פ"ו דכ"כ דאגוד בה לא נסיב אחריתי ונדחק בדגמ"ר גם בתשו' סי' ק"ב דדייק מדכ' הגמ"ר לא נסיב אחריתי ולא כ' דא"א למיסב אחריתי משום חרגמ"ה משמע דבמקום מצוה לא גזר עיי"ש ומלבד דהוא דוחק גדול הוא נגד דבריו בנוב"י דבזה גירושין בע"כ חמור מלישא ב' נשים א"כ איך למד מכאן לענין גירושין בע"כ ולדברינו הנ"ל הדבר נכון. דאדרבה כל היכא דכופין אותו היא מחויבת ג"כ והוי לרצונה ול"ג ר"ג א"כ שפיר הוכיח מדכ' דכופין אותו ממילא מותר לגרש בע"כ וז"ב ודו"ק. אמנם לדינא כ' הנוב"י במה"ק שם בעצמו לחוש לדברי השב יעקב שלא להתיר היכא דלא פשעה כגון ששהתה י' שנים. גם במורדת קשה להתיר כאמור למעלה וגם בתשו' שו"מ מהד"ג סי' ש"נ כ' דגם במורדת על בעלה כמה שנים חלילה להתיר בדור פרוץ כזה המרובה על העומד ולא מצינו להתיר חר"ג לא לגרש בע"כ ולא לישא אשה על אשתי רק בנשתטית ולא במורדת וגם אדונינו הגאון מהרש"ק ז"ל מעולם לא נמנה להתיר במורדת וגם בתשו' מהרי"א הלוי אחרי שצדד כל צדדי היתר סיים וז"ל כיון דמעולם לא שמענו להתיר חר"ג למי ששהתה י"ש ולא ילדה לא לגרש בע"כ ולא לישא אחרת לזאת אינו מסכים בהיתר זה ובפרט בזה"ז ע"כ גם אנכי לא נמניתי להתיר בזה ואתו הסליחה גם מדם כת"ר בשם הנוב"י קמא סי' א' דחולק בין תקנת ר"ג שלא לגרש בע"כ לזה לא קבע שים זמן ובתקנה שלא לישא על אשתו לא גזר רק עד סוף אלף החמישי – אם כי גם בח"ס אה"ע ח"א סי' ג' כ"כ אבל אנכי לא ידעתי אנה מצאו כן. ואדרבה מדברי מהרשד"מ א"ע סי' ק"כ מבואר להיפוך דשני התקנות שוים. עיי"ש שהביא מתשו' הרשב"א הביאה מהרי"ק שירש ק"א וז"ל תקנת ר"ג לא ראיתי ולא נתפשטה בכל ארצותינו כו' וכו' נ"ל שלא עשה אלא לגדור בפני הפריצים כי' אבל באלו שאמרנו שהוא מה"ד או מן החיוב לגרש או לישא אחרת בזה ל"ג הרב כו' כ"ש ששמענו שלא גזר אלא לזמן סוף אלף החמישי עיי"ש. הרי דגם לענין גירושין קבע זמן. והנני באהבתו כה"י ידידו דו"ש ושלו' תורתו באה"ר:

תשובה טו

ברכת שמים מעל לכבוד ידידי הרב הגאון וכו' מו"ה אברהם מתתי' חלפן נ"י בעהמ"ח ס' בית האוצר.

אחרי תת שלום להדרת תורתו כמשפט השגתי מכתבו היקר תוכו רצוף אהבה זו תורה גם ספרו הנחמד השגתי ומצאתי בו דברים נחמדים כו' ואם כי אינני מופנה מכל צד טרדות רבות סביב שתו עלי עכ"ז למען כבודו ולמען לימודו לקחתי לי מועד לעיין בדבריו והנני להשיבו בקצרה לפי מיעוט הזמן:

ע"ד מה שהביא בשם הרב מוואשא אודות חמץ שנמצא בבאר' שכ' הגוא"י סי' מ"ט. להתיר עפ"י תשו' רש"י דחמץ שאינו עובר בב"י אינו במשהו והקשה ע"ז דהא בכל חמץ שבטלו א"ע בב"י ואיך מצינו חמץ במשהו. וכ' הוא עפ"ד הפמ"ג בפתיחה לסי' תמ"ב דלענין ב"י ל"ש ביטול כמו בטומאת משא בכורות כ"ג. וע"כ משום לתא דב"י החמירו במשהו גם באכילה וע"כ היכא דליכא ב"י גם באכילה ל"ה במשהו משא"כ בביטל חמצו. מיד כשיתערב בשלו יחזור ויזכה בה ושוב יעבור בב"י. ע"כ גם באכילה אוסר במשהו. אבל בחמץ של נכרי דאינו עיבר בב"י אינו אסיר במשהו כמ"ש הגוא"י עכת"ד:

והנה אם כי כדברים האלו ממש כ' בתשו' ב"י להגאון מפרעמיסלא נ"י סי' ס"ו אבל באמת לפי המבואר בתשו' רש"י הובא בב"י סי' תמ"ז דהא דחמץ במשהו ה"מ כשהוא בעיני' דקנסינן לי' משום שעבר בב"י משא"כ בבשר מלוח ממלח שלא נבדק עיי"ש. הרי דמטעם קנם קאסר לי' במשהו וא"כ בביטל חמצו אף אם יתערב אח"כ בשוגג בשלו למה נקנסי' וגם דאכתי קשה דהרי רש"י ז"ל כ' בעצמו בס' פרדס הגדול סי' קכ"ו לענין עריבה דבפחות מכזית איני עובר בב"י (דלא כהמג"א בסי' תמ"ב סק"י) א"כ ל"ש קנס ולא יאסור במשהו וזה לא מצינו בשום מקום ועיין בלח"מ פ"ד מחו"מ שכ' דהא דכ' הרמב"ם דחמץ במשהו משום שיל"מ איך יל"מ והא אסור להשהותה שלא יעבור בב"י רק משום דבפחות מכזית א"ע בב"י ומותר להשהותה ואסור במשהו ע"כ גזרו גם בכזית משום ל"פ. ואי נימא דלרש"י בפחות מכזית אינו אסור כלל במשהו א"כ נולד פלוגתא חדשה בין הרמב"ם לרש"י ולא ה"ל להפוסקים לשתוק מזה. וגם דמתשו' רש"י גופא שם דכ' ההיתר בבשר מלוח משום שנתערב קו"פ ולא כ' משום דבתוך המלח ודאי לא נתערב כזית חמץ מבואר דאפי' בפחות מכזית הוי במשהו. וא"כ תיקשי מדיד' אדידי' דהא כ' להדיא דפחות מכזית א"ע בב"י ואפ"ה אוסר במשהו – וגם גוף הס' שכ' הרב דהא דגזרו אסור משהו באכילה הוא רק משום לתא דב"י דאין לו ביטול. אין לה מקום דהרי התוס' ר"פ א"ע כ' בשם ר"ת דבתערובת ליכא ב"י דלא אתרבו מכל מחמצת רק

לאכילה. ובצל"ח שם כ' דטעמו של הרמב"ם דס"ל דעובר בב"י כיון דאתרבו לאכילה ה"ה לב"י עיי"ש. א"כ עיקר אסור ב"י בתערובת הוא רק משום אסור אכילה. ואיך נימא דלענין אכילה הי' בטל בס' רק משום ב"י לא יתבטל א"כ תלי תניא בדלא תניא. וגם במג"א סי' תמ"ז כ' דלכ"ע היכא דבטל מדאורייתא כגון מב"מ א"ע בב"י:

אמנם לדעתי נראה בכוונת תשו' רש"י דאף דחמץ בזמנו במשהו מ"מ הוא רק קנסא וכמו דמצינו לר"ש דאסר גם לאחר זמנו וקאמר בש"ס ה"מ בעיני' אבל ע"י תערובות לא קניס כן בזמנו לא קנים רק היכא שעבר בב"י משא"כ בבשר מלוח דלא עבר בב"י כיון שנתערב קו"פ לא נודע כלל אם יש חמץ בתערובת הזה ע"כ לא גזרו כלל אסור משהו בזה וכעין זה כ' הט"ז סי' תמ"ז סק"ז דבבשר מלוח לכ"ע ל"א חו"נ דיש ספק שמא לא הי' חמץ במלח כלל. ומזה יש ללמוד ג"כ לענין חמץ של נכרי אם נתערב בבית הנכרי כמ"ש בשע"ת סי' תס"ז סק"ל דכיון דאין בו חומרא דב"י לא גזרו על תערובתו לאסור במשהו וכיון שנתבטל אצל הנכרי שוב ה"ל כחמץ שנתבטל קו"פ דאינו חו"נ וכן מדוקדק לשון רש"י ז"ל בטור דעיקר ההיתר משים דל"ג בתערובת. וביותר בב"י שכ' בשמו וז"ל אבל ע"י תערובת כי הכא דאיכא למיחש שמא נמלח בדבר שי"ב חמץ אינו אסור אלא בנו"ט הרי דעיקר הקולא משום תערובת ורק ספק. וא"כ אין שום קושיא ממי שביטל חמצו. וגם מפחות מכזית דשם כיון דהחמץ בעין ודאי גזרו אסור משהו גם היכא דליכא ב"י משים ל"פ וגם בחמץ של נכרי אם הוא בעין ודאי אוסר במשהו. כמבואר בתשו' רשב"א סי' קע"ז הובא בש"ך יו"ד סי' פ"ח לענין אסור להעלות חמץ של גוי על השלחן כיון דחמץ במשהו א"א שלא יתערב פירור א' משל גוי בשל ישראל הרי דגם פירור א' דהוא פחות מכזית וגם הוא של גוי ואפ"ה אוסר במשהו והיתר של רש"י אינו אלא בתערובת שנתערב קו"פ ועיי"ש בב"י דגם בפליטת כלים לא אסר רק משום שאין בתוך הכלי ששים נגד הכלי והיינו כיון דאינו בעין ולפי"ז גם בחמץ שנמצא בבאר בפסח אם יש חשש שמא הי' פירורין בין המים שנשאבו עבור הישראל בפסח א"כ הרי התערובת נעשה ביד הישראל ודאי יש לאסור ובס' שנות חיים להגאון מהרש"ק ז"ל סי' שין התיר ג"כ בקהלות אשר משתמשים מים מנהרות המושכים כמה פרסאות ועוברים דרך גראלנעם ונתערב שם מים החמוצים מטעם כיון דהתערובת נעשה בעודם ביד גוי קודם שמילאם הישראל עיי"ש משא"כ כאן. כן נלפע"ד לדינא:

וע"ד מ"ש כת"ר ליישב דברי המק"ח שהבאתי בספרי סי' א' שהקשה על הפר"ח בסי' תמ"ז במה שתמה על הר"ן שהביא ראי' דמותר לטחון חיטים מבוקעות עם שאינם מבוקעות דבטל קו"פ אף שעדיין היתר הוא מצמר גמלים וצמר רחילים דהיתר בהיתר

בטל. והפר"ח השיג דשא"ה דעכ"פ אסור שעטנז נוהג לעולם משא"כ חמץ דקו"פ שרי לגמרי וע"ז תמה המק"ח דהא אחר שש אסור מדאורייתא והוי אסור בהיתר ושייך בי' ביטול והר"ן לשיטתו דס"ל אחר ו' במשהו וע"ז הקשיתי בספרי דנראה מדבריו דהאי והר"ן לשיטתו הוא לחזק קושייתו על הפר"ח ונהפוך הוא דאדרבה בזה מתיישבים דברי הפר"ח דכיון דהר"ן ס"ל דע"פ כל היום במשהו א"כ אימתי מתבטל דקודם שש מותר לגמרי ול"ש ביטול ול"ד לצ"ג. ואחר שש הוא במשהו ול"ב. ועז"כ כת"ר דהאי והר"ן לשיטתו בא ליישב דברי הר"ן דלכאורה קו' שהקשה על הפר"ח ק' ג"כ על הר"ן שכ' ג"כ דיש להחמיר למעשה שלא יתבטל. וק' עליו ג"כ דהא מתבטל בע"פ וע"כ כ' דהר"ן לשיטתו דע"פ במשהו אבל על הפר"ח דכ' לדינא דאם נתערב צריך לאוכלו קו"פ קשה עכ"ד ובמחכ"ת אין דבריו מובנים דהא להר"ן דמדמה לה לצ"ג א"כ גם קודם שש מתבטל אף שהוא היתר גמור א"כ מה בכך דאחר שש במשהו א"כ מהו החשש עוד בזה ואפ"ת דלמעשה לא רצה לסמוך ע"ד שיתבטל בהיתר ממש מ"מ הרי מבואר בלשון הר"ן שם שכ' ודקדק בלשונו וכיון שבזמן היתרו לא יתבטל מתי יתבטל אחר איסורו ונמצא דהוי מבטל אסור לכתחלה וכיון דעיקר החשש שלו משום בטל אסור לכתחלה. א"כ גם אי ס"ל דבע"פ בס' שייך ג"כ חשש זה דמא"ל א"כ מה הועיל המק"ח בזה דהר"ן לשיטתו ועכצ"ל כמ"ש בספרי שם ודו"ק.

ומה שפקפק כת"ר על מ"ש בספרי סי' י"ד דבמקום שיש תקנה שילכו שני שו"ב ביחד אף אם השו"ב האחרים אינם רוצים לילך עמו לא בטלה התקנה משום זה. ופקפק ע"ז דההוא עניא מאי קעביד אם אין רוצים לילך עמו. יעיין ש"ך חו"מ סי' כ"א אנוס רחמנא פטרי' אמרינן אבל אונס רחמנא חייבי' ל"א ה"נ כיון שהשו"ב הוא רק פועל של הקהל והקהל משו תקנה בענין שו"ב ואם הוא אינו מקיים תקנתם מה לקהל בכך שהוא אנוס משו"ב אחרים אונם רחמנא חייבי' לקהל ל"א:

וע"ד מ"ש כת"ר בספרו סי' ח' לחלק בהא דאין מעבירין על המצות בשתי מצות הוי דאורייתא ובמצוה א' הוא דרבנן ומ"ש המג"א בסי' כ"ה דבנוטל הפלה ש"ר בידו קודם ש"י הוי כמעביר על המצוה ולא מעביר ממש היינו משום שעדיין לא הגיע זמן תש"ר הוי רק חדא מצוה והוי דרבנן. הנה מ"ש בפי' דברי המג"א נכון הוא כי כן מבואר בתשו' רדב"ז ח"א סי' תקכ"ט וז"ל ואי לאו דמסתפינא אמינא דאין כאן מעביר על המצות כיון שהוא מחויב לקשור ש"י תחלה עדיין לא הגיע זמן ש"ר והא דאמרינן שאין מעבירין על המצות היינו כעין מעביר וגם מבואר שם דהא דאין מעבירין דרבנן הוא וקרא דושמרתם אסמכתא בעלמא אך מה שחילק בין שתי מצות למצוה א' אין נראה כן מדעת הרדב"ז

שכ' בח"א סי' קפ"ז דכי היכא דקיי"ל אין מעבירין על המצות ואין מדקדקין איזה קלה ואיזה חמורה כך אין מעבירין על העבירות כיון שמוטל עלינו לייסרו על עבירה א' אין מעבירין עלי' עיי"ש. הרי דאף דלגבי ב"ד חדא מצוה הוא להלקות המחייב מלקות ואפ"ה אין מעבירין:

ומ"ש שם עוד בסי' נ' דאף דהט"ז יו"ד סי' צ"ט כ' דאומר מותר שוגג הוא מ"מ אם אומר שלא ידע מאסור השגת גבול ל"ה שוגג דידוע האסור לכל וזיל קרי בי רב הוא הנה לפי המבואר בתשו' מהרי"ק הובא בט"ז שם באשה שזנתה וסברה שמותר לזנות דאסורה משום דלא כתיב ומעלה מעל בה' רק ומעלה מעל באשה מוכח דאף שלא נתכוונה למרוד בה' עיי"ש הרי דאי לאו קרא ה"א דהוי שוגג אף דאסור א"א ידוע לכל אך מתוס' קידושין נ"ג ד"ה אף במכר דכ' וז"ל וראי' דתמעול מעל הוי במזיד דהא כתיב איש כי תשטה אשתו ומעלה בו מעל וכשמזנה ע"כ מזידה היא עיי"ש מבואר דלא משכחת שוגג כלל במזנה כיון דידוע אסורי' דאל"כ משכחת גם שוגג באומר מותר ואסיים ואומר שלום לו ולתורתו כנפשו ונפש ידידו:

תשובה טז

יצו ה' את הברכה לכבוד ידידי הרב החריף ובקי כו' מו"ה ודוב קומיל נ"י דומ"ץ בק' סאסוב:

ידידות מכתבו קבלתי וע"ד שאלתו בא' שנתן החלב בפסח בתוך כלים שמחזיק בהם החלב כל השנה והכלים הללו אין משתמשים בהם שום חמץ. רק יוכל להיות במשך השנה שהיו בהם איזה בליעה מחמץ מה דינו לאחר הפסח:

תשובה הנה בודאי ידע רו"מ כי אני מחמיר בזה ליתן דוקא החלב בפסח בכלים חדשים אמנם בדיעבד שכבר נתן בכלים ישינים וכבר עבר הפסח ורו"מ כ' כי יש בזה הפ"מ נראה להתיר החלב מכמה טעמים. אם כי המק"ח סי' תמ"ז אית י"ב כ' שמ"ש הח"י להתיר להשהות מה שנאסר מפליטת כלים ה"ד כשהורק קו"פ לכלי פסח אבל אם עומד בפסח בכלי חמץ מקבל טעם חדש ואסור וגם בתשו' דברי חיים ח"ב סי' ל"ו מחמיר גם לאחר הפסח. מ"מ י"ל דזה דוקא בכלים הבלועים מחמץ משא"כ בכלים אלו שאינם משתמשים בו חמץ אף דרחוק היא במשך השנה שלא יהיו בה איזה בליעה מחמץ אבל היא על צד המיעוט. א"כ יש לדמות למ"ש המג"א סי' ת"נ בשם המעגלי צדק בכלים המיוחדים לרחיצה ולכיבוס אעפ"י שעכ"פ בלעו חמץ מ"מ כיון שהוא רק מיעוט אם נתבשל בהם תבשיל מותר למוכרם לעכו"ם ואין אסורים בהנאה. ודברי המחבר ורמ"א

עולים רק על כלים שמבשלין בהם חמץ ממש עיי"ש במחה"ש. וא"כ פשיטא דמותר לאחר הפסח. ומכ"ש דיש ספק אם נשתמש בהם חמץ כלל ודעת הח"י סי' תמ"ט דס' חמץ שעבר עה"פ מותר אפי' באכילה ואפי' אי נימא דהוי ס' הרגיל ול"ה ספק מ"מ יש לצרף עוד היתר כיון דהאיש בודאי מכר חמצו לגוי קו"פ ובכללם כל הכלים הבלועים מחמץ. והרי דעת כמה פוסקים דחמץ של עכו"ם אינו אוסר במשהו. כמבואר בשע"ת סי' תס"ז סק"ל דכיון שכבר פקע שם חמץ מעליו בהיותו ביד עכו"ם הוי כנתערב קו"פ כ"ש כאן דאינו רק פליטה מהכלים של גוי ובגוף הכלים רוב בליעות הם בהיתר ואין בו כדי ליתן טעם בחלב ודאי אין אוסר במשהו. ואם כי בתשו' ד"ח שם נראה שהרגיש בזה וכ' וז"ל ומה שר"ל דחמצו ש"ג אינו אוסר. ישתקע הדבר ולא יאמר דאטו חמצו ש"ג איני איסר בנו"ט וממילא דגזרינן מיני אטו אינו מיני וגם דעיקר הטעם משום כרת ולא בדילי וכאן ג"כ לא בדיל – אולם כבר הבאתי בתשו' אחת כ"פ שהסכימו לס' זו. והיא הגאון בגוא"י סי' מ"ט והביא מדברי תשו' רש"י המובא בטור וב"י סי' תמ"ז לענין תערובת חמץ דכיון שא"ע עליו בב"י לא קנסינן לי' לאסור במשהו וה"ה בחמץ שנתערב ביד הנכרי ובארתי טעמי דלא קנסו אלא כשהוא בעיני' כמו דלא קניס ר"ש אחה"פ אלא כשהוא בעיני' וכן האריך הג' מהרש"ק ז"ל בס' שנות חיים סי' ש"א דגם אי נימא טעמא דמשהו משום שי"ב כרת יש מקום לחלק בין חמץ ש"ג. ומכ"ש דיש ס' אולי טעמו הוא משום דעובר בב"י ואז ודאי ליכא חשש בש"ג א"כ באיסור משהו דרבנן יש להקל עיי"ש באורך. והפוסקים המחמירים בש"ג היינו כשהחמץ בעין ולא כשיתערב ביד הגוי. וא"כ בנ"ד דאין כאן רק בליעה משהי בכלים ש"ג ודאי לא גזרו עליו אסור משהו. ומהגם בכלים הללו שאין משתמשים בהם חמץ כלל ע"כ בפשיטות יש להתיר החלב לאחר הפסח וז"ב ופשוט ובזה הנני ידידו הדו"ש:

תשובה יז

כבוד ידידי הרב החריף ובקי מו"ה ליב יאפיטר נ"י מו"צ דק' בורשטין.

היום השגתי מכתבך עם שלשה שאלות והנני להשיבך על אתר בקיצור. א) באיש א' שמכר חמצו ושכח למכור חבית א' מאסקאליס ונזכר בע"פ אחר חצות ולחסרון ידיעתו מכר המאסאקאליס אז לישראל מוזג. והישראל הקונה כבר מכר חמצו ומזיגה שלו לעכו"ם. והמוזג הנכרי קבל המאסאקאליס לרשות המזיגה שלו ומכר מקצתם, והוא מסתפק ושואל מה דינם של הנשארים. ואם מחויב הקונה ישראל לשלם בעדם. ואם מותר המוכר לקבל המעות עבורם.

תשובה לדעתי אין בזה שום חשש כלל. ומותרים המאסקאליס לאחר הפסח וגם יוכל המוכר לקבל המעות בעדם. א' דכיון דמבואר בסי' תמ"ז ס"ה בדגים שנמלחו קו"פ ולא נזהרו בהם דמותר לאכלם בפסח ואפי' להמחמירין שם מ"מ סגי להו בהדחה קו"פ. והפוסקים הביאו בשם מהרי"ל דאם לא הדיחו קו"פ ידיחו אפי' בפסח ואי משום שנחתכו הבצלים בסכין של חמץ. הרי מבואר ביו"ד סי' צ"ב ס"ב לענין מרקחת חריפים של עכו"ם דאין לחוש דמסתמא י"ל כלים מיוחדים לכך. ואף אם נחתכו קו"פ בסכין חמץ כ"כ הח"י רס"י תמ"ב דפליטת הכלים אינו אלא משהו ומותר להשהותו. ואי משום שמא נדבק בו חמץ בעין. מבואר במג"א סי' תס"ז סק"ח לענין המשקה מפירות היבישים דאעפ"י שיש חשש שמא נדבק חמץ בעין איתו המעט בטל בס' ואף ששורה. גם בפסח מ"מ לא החמירו מס' עיי"ש ולא נשאר חשש רק ממה ששורה גם בפסח ומבואר שם דאם נשרה בפסח בכלי חמץ יש להחמיר והמק"ח כ' דאפי' להח"י דמיקל בפליטת כלים מ"מ דוקא אם הורק לכלי פסח קו"פ דאל"כ נעשה פליטה חדשה בפסח. גם מזה אין חשש כלל מלבד דא"י כלל אם החבית הם של חמץ. רק אפי' אם נחליט שהחבית של חמץ ואפי' אם נחוש שמא נתערב או נדבק בי חמץ בעין מ"מ כיון שנזכר בע"פ בעת שלא הי' אוסר במשהו א"כ הי' רשות בידו למוכרו גם לישראל וכיון שהגוי המוזג משכו לרשותו בע"פ ע"מ למוכרו ולהרויח בה לעצמו. א"כ קנאו במשיכה זו אחר שהי' דמיו קצובים שבודאי הגיד לישראל הקונה המקח. כמבואר בש"ס ב"ב פ"ח גבי האי גברא דאייתי קרא כו' דא"י להקדישו וקאמר וה"מ דקייצי דמייהו. הרי דהיכא דדמיו קצובים מיד שמשכו זכה בו ושוב ל"ה של הישראל. גם בפ"ג דדמאי מ"ב הלוקח ירק מהשוק כו' לא יחזיר עד שיעשר שאינו מעושר אלא מנין ורע"ב שם כיון שידוע כמה אגודות בפרוטה ונעשה שלו וכ"כ בחו"מ סי' ר' סי"א ואף דמבואר שם דחפץ שהמוכר קץ בו ורודף למכרו הוא ברשות המוכר וה"ה כאן מחמת אסור חמץ רודף למכרן. עיי"ש בסמ"ע דכ"ז שלא גילה הלוקח דעתי שאינו חפץ בו חייב באונסין ואף אם הי' חמץ גמור בכה"ג אינו נאסר לאחר הפסח כמבואר בתשו' נוב"י קמא סי' כ' דלענין חמץ שעה"פ סמכינן אמ"ד דא"ע בב"י עד הלילה. וכיון שלא עבר הישראל בב"י קודם שמשכו הגוי ל"ש קנס לאסור לאחה"פ וכן מבואר להדיא בצל"ח פסחים ואו דאם מכר חמץ לגוי אחר חצות והגוי משכו לרשותו אע"ג דל"ה ברשותו למכרו מ"מ כיון שמשכו הגוי שוב אין הישראל עיבר בב"י ולהפוסקים דא"ע בב"י עד הלילה מותר לאחה"פ עיי"ש מכ"ש כאן שאינו אלא חשש חמץ משהו דלכ"ע לא עבר עליו בע"פ קודם שמשכו הגוי ודאי מותר לאחה"פ וז"פ יברור:

אמנם בשאלה השני' בחלב שהעמיד בפסח בכלים שמעמידים בהם חלב כל שנה כבר הארכתי בכמה תשובות להקל בזה ואם כי לכתחלה יש להחמיר אבל בדיעבד מותר החלב לאחר הפסח:

ועד השלשה הנני בא באחד שכ' בשט"מ שמכר לערל באנבאנים בעד ב' ריינש וייחד לו זויית ואח"כ מצא עוד באנבאנים בזוית אחרת ששכח למוכרם רק הבאנבאנים שמכר אינם שוים שני ריינש אם מותרים הב"ב שלא מכרם לאחה"פ:

הנה בתשו' ד"ח ח"ב סי' מ"ז כ' דאף שמכר לו מאותו מין ואינן שוה כ"כ מ"מ אם אינו עומד בזוית שייחד לו אינו נכלל בהמכירה אך דכ"ז בחמץ גמור אבל אותן הב"ב אם כי במג"א סי' תס"ז סק"ט מבואר דגרעינים המחופים בבלילות צוקר אסור להשהותם. אמנם בתשו' פ"י ח"א ססי' ט"ו כ' שנתברר לו שמבשלין הצוקר במים וצריך קמח לזה והוי מי פירות עם מים ואינו אלא חמץ נוקשה ומותר להשהותה עיי"ש. ובשע"ת סי' תמ"ב פקפק בזה לענין להשהותו לכתחילה די"ל שמא נתחמץ הקמח קודם שנתערב הצוקר עיי"ש מ"מ כיון דאינו אלא ס' וכבר עבר הפסח ודאי יש לסמוך להקל ובפרט אחר שמכר ב"ב ובזה הנני ידידו הדו"ש:

תשובה יח

יצו ה' את הברכה לכבוד ידידי הרב וכו' מו"ה יעקב נ"י בראנפעלד מקראקא יע"א.

אחד"ש זה איזה ימים השגתי מכתבי מכתבי עם שאלתו שאלת חכם כו'. ועתה באתי להשיבו מפני הכבוד ע"ד שאלתו בישראל שמכר שלשים חביתים יי"ש לנכרי בע"פ קודם זמן אסורו ולא קבל כסף רק שלחו ע"י שלוחו לחצרו של נכרי המושכר לישראל אחר והגוי הקונה עמד בצד חצרו וכת"ר הורה להקל בזה ובקש דעתי לדינא בזה:

תשובה הנה מ"ש כבודו דאף דאין שליחות לגוי מ"מ חצרו קנה עפמ"ש המח"א ה' שליחין סי' י"א דפועל מהני גם בגוי דידו כיד בעה"ב וע"כ הטעם כיון דמחויב לעשות שליחותו הוי כמו חצר דבע"כ מותיב בה וא"כ חצר גופה ודאי דמהני בגוי עכ"ד. ואם כי גם בתשו' ד"ח יו"ד סי' פ"א כ' סברא זו דחצר דמיא לפועל אבל אינו מוכרח דאדרבה י"ל להיפוך כיון דהא דפועל מהני הוא רק מטעם דידו כידו והרי חצר דגברא משום שליחות אתרבי ולא משום יד ומכ"ש לפמ"ש הנה"מ בחוה"מ סי' ק"ה להשיג על הש"ך שם והביא בשם המהרש"א והתומים דגם פועל א"י לתפוס במקום שחב לאחרים מטעם דבפועל ל"א דידו כיד בעה"ב ממש. דאינו משועבד כמו עבד כנעני ורק היכא דמצי זכי לנפשי' אמרינן דהבע"ב זכה מידי משא"כ היכא דל"מ זכי לנפשי' כגון בחש"ו דא"י

לזכות לנפשי' ל"מ. וא"כ פשיטא דה"ה חצר דא"י לזכות לנפשי' כמ"ש שם הנה"מ בשם הנ"י:

ומ"ש ליישב בזה קי' המפרשים בהא דמבעיא בש"ס אי הני כהני שליחי דרחמנא נינהי או שלוחי דידן כו' והקשו אמאי לא פשיט מהא דמקבלין נדונ"ד מעכו"ם והא אין שליחות לגוי. וע"כ מטעם דהוי כפועל עכ"ד. – ובמח"כ אין זה סברא כלל. דהא אפי' למאי דס"ד דמצי עביד שליח אפי' היכא דל"מ עביד בעצמו מ"מ הא כל עדיפותא דפועל הוא משום דידו כידו והוי כאלו עושה בעצמו א"כ פשיטא דל"ש זה רק היכא דמצי עביד בעצמו וכיון דהגוי בעצמו א"י להקריב. איך שייך לומר בפועל דהוי כאלו הגוי עושה בעצמי ועכ"ל מטעם שליחות והרי אין שליחות לגוי. ועוד דאף דהש"ך בסי' ק"ה חידש דשליח בשכר יש לו דין פועל. מ"מ ל"ה ס' זו כלל בכהן לענין הקרבה. דאפי' למ"ש הקצוה"ח דכהן הוי כפועל משום דכתיב שכר הוא לכם חלף עבודתכם. מ"מ כיון דכהנים משלחן גבוה קזכי א"כ אינו מקבל שכר מהבעלים רק משל גבוה. וא"כ אינו כלל פועל של הבעלים וז"פ:

ובזה נדחה ג"כ הראי' שהביא כ' מזבחים קט"ז לענין קדשי נכרים בבמה דאסור לעשות שליחותן ולסייען. ומאי קמ"ל פשיטא דהא בלא"ה כיון דאין שליחות לעכו"ם א"כ הוי כאלו הישראל בעצמי מקריב בבמה וע"כ משים דהכהן היי כפועל. ולפמ"ש דהכהן אינו פועל של הבעלים. וגם ל"ש כלל דין פועל כיון דהגוי א"י להקריב בעצמו א"כ נדחה תי' זה. ומלבד זה אפי' אם הי' לו דין פועל מ"מ לענין דבר עבירה ודאי גם בפועל אמרינן אין שליח לד"ע כמבואר בחו"מ סי' ל"ב בשוכר עידי שקר דפטור מד"א אף דשכרם והוי כפועלים. וע"כ דלענין זה אינו דומה לחצר דבע"כ מותיב בה ואין בה דעת משא"כ באדם בר דעת דאמרינן דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין ואשלד"ע ובשער המשפט סי' קפ"ב כ' להדיא דבפועל ג"כ אמרינן אשלד"ע והביא כמה ראיות לזה והוא מוכרח מהטעם שכ' המח"א שם דהוי כפועל ששכרו ללקט מציאות דהוא משועבד לעשות מלאכתי וכ"ז במעשה הנעשה בהיתר אבל באיסור לד"ע ודאי אינו משועבד לעשות מלאכה של אסור. וגם המח"א כ' בעצמו ה' שלוחין סי' כ"ז דגם בתופס לבע"ח במקום שחב לאחרים ל"מ רק היכא דיכול לזכות בקנין גמור. משא"כ אם אינו תופס רק למשכון וזה ל"ש כלל בכהן. ובאמת גוף הקו' בהא דהוצרך הש"ס להשמיעינו דאסור לעשות שליחותן לא מטעם דהוי כפועל דהא משכחת לה גם בישראל ששחט דודאי אינו כפועל. והרי שחיטה בזר כשירה. ואפי' למ"ש התוס' שם דלא מיירי בשחיטה דאיכא כרת. רק בשאר עבודות. מ"מ הרי אר"י במשנה זבחים קי"ג דאין כיהון בבמה א"כ נעשה הכל

ע"י זרים ואינו פועל כלל. ורק בא להשמיעינו דל"ת דכיון דקדשי גוים נינהו גם ישראל מותר להקריבם בבמה וז"פ:

אמנם מ"ש כ' בעצמו להקשות טל ס' הקצוה"ח שכ' דכהן הוי כפועל מש"ס גיטין נ"ג דפריך למ"ד היזק שא"נ שמי' היזק מכהנים שפגלו במקדש דאינן חייבים אלא מפני תיקון העולם. ואי נימא דהוי כפועל הרי כ' התב"ש סי' י"ח דשומר חייב גם בהיזק שאינו ניכר א"כ ק' גם למ"ד היזק שא"נ ל"ש היזק והניח בצ"ע, הנה באמת לפמ"ש הש"ך סי' שס"ג סק"ז דגם בשומר אומר באסה"נ הש"ל ודלא כהרש"ל וכ"כ המג"א סי' ת"מ. א"כ עכצ"ל דבהא דתב"ש שאני משום דעביד מעשה בידים וכמ"ש התוס' ב"ק צ"ח ד"ה הצרים דבעביד מעשה חייב. משא"כ כאן במפגל דל"ע מעשה וכמ"ש הרמב"ן בדד"ג. א"כ למ"ד היזק שא"נ ל"ש היזק לק"מ מכהנים שפגלו די"ל הש"ל. וע"כ אינו חייב אלא מפני פה"מ. אך דלפמ"ש השאר המשפט סי' ס"ו סקל"ד דאף להש"ך דהשומר י"ל הש"ל ה"ד בסתם שומר אבל היכא דקבל עליו שמירה בפי' גם מהיזק שא"נ ודאי חייב באחריות. כמו דש"ש חייב בגניבה ואבידה אף דהוא לא עשה שום היזק כלל רק כיון שקבל עליו השמירה חייב וה"ה אם קבל שמירה מהזק שא"נ וראי' מחו"מ סס"י רכ"ה דאם המוכר קבל עליו אחריות דאתי מעלמא אמרינן דגם אחריות ניסוך קבל עליו אף דניסוך הוי היזק שא"נ והביא כמה ראיות לזה עיי"ש. וא"כ כאן נמי כיין דהכהן קבל עליו להקריבו לגבוה. הוי כמקבל עליו בפי' שיהי' ראוי' לגבוה. וכל שנתפגל שוב איני ראוי' לגבוה. וחייב גם בהיזק שא"נ אולם בלא"ה אין כאן שום קו' כלל דכאן ל"ש לחייבו מדין שומר כלל דאין דין שומרים בהקדש. ואפי' למ"ש בס' תרומת הכרי סי' ס"ו דאם הדיוט הפקיד דבר של הקדש יש בו דין שומרים מדלא כתב כספו או כליו רק כסף או כלים עיי"ש. מ"מ זה שייך דוקא בהפקיד בידו ע"ד להשיב לידו. אבל כשנתן בידו ע"ד למסור להקדש ודאי דין הקדש י"ל ואינו בדין שומרים וז"פ. ועוד דעכ"פ א"א לחייבו יותר מאלו הי' של הדיוט דאינו חייב רק בגניבה ואבידה. דבזה י"ל כיון דהדיוט נתנו בידו דינו כהדיוט. אבל בהיזק דאינו ניכר. כמו פגול דל"ש כלל בהדיוט רק בהקדש פשיטא דאין לחייבו ע"ז משום שהדיוט מסרו לידי. ולק"מ. ומהגם לפמ"ש למעלה דהכהן אינו כלל פועל של הבעלים ודאי אין לחייבו מדין שומר לכך לא פריך רק למ"ד שמי' היזק דחייב מדרבנן משום מזיק הקדש כמבואר תוס' גיטין מ"ט:

אמנם לענין דינא הסכימו הרבה פוסקים דחצר קונה בגוי והביאו ראי' מע"ז פ"א דפריך ותקני ליה כליו וכלים מטעם חצר הוא. ועיין במק"ח סי' תמ"ח שהוכיח דדוקא בקטן וקטנה דל"ש בהו חצר המשתמרת אמרינן דחצר דגברי משום שליחות אתרבאי אבל

הגוי קני כשהחצר משתמרת ובמהרי"ט אלגזי רפ"ב דבכורות כ' דאם נימא דגוי לגוי עושה. שליח ה"ה דחצר קונה לגוי וכ"כ הפמ"ג והמחה"ש. ואם כי המג"א ס"ל דגם גוי לגוי אינו עושה שליח אך בש"ך סי' רמ"ג פ' כהמ"ב דגוי לגוי עושה שליח. ועיין בב"ש א"ע סי' ה' הביא ראי' מת"ה דלא כהמ"ב אך בקצוה"ח סי' קפ"ח דחה ראי' זו עיי"ש. וכיון דכבר עבר עליו הפסח ודאי דיש לסמוך על המ"ב. ואף דהחצר הי' מושכר לישראל כבר הסכימו רוב הפוסקים כהרמב"ם דחצר השוכר קונה להמשכיר ואפי' להחוששים לדעת הראב"ד עכ"פ הוי ס' דדינא. ויש להקל בחמץ שע"ע הפסח כמבואר בתשו' בא"פ סי' מ"א עיי"ש ואין בזה שום חשש. ובזה הנני ידידו:

תשובה יט

כבוד ידי"נ עוז הרב המאוה"ג חריף ובקי מהולל בשער רבים חה"ש אוצר בלום ירא ה' מו"ה נחום אורי נ"י האבד"ק סלאטווינא יע"א:

אחדשה"ט מכתבו עם קונטריסו הנעים הגיעני והנאני כי דבריו נאמרו בהשכל ודעת ואם כי בגוף הדין אינימ מסכים עמו כך דרכי של תורה דכתיב בה אמת:

אשר שאל בשתים בגליל א' אשר הרבנים דשם לא הורשו לסדר קידושין יען לא השלימו חוקם המדיני. ורב מבי א' פעל ע"י טרחא בהשתדלות משרי המלוכה ליתן לו רשיון לסדר קידושין בכל הגליל והחזיק בזה שמנה שנים. וכעת נתמנה רב בעיר א' מהגליל ע"י פיזור סך רב ופעל מהמשלה ליתן לו הרשיון. והרב הראשון תובע כי האי פוסק לחיותי' אשר התפרנס מזה. והשני – במדינות רוסיא הי' בכל עיר רבנים. ממונים מהממשלה לסדר קידושין וגיטין ונקראו קאזאניא רבנים. וכעת נתמנו בכמה עיירות רבנים מלומדים לפי החוק וניתן להם רשות לסדר קידושין. וטענו הקאזאני רבנים שהם מסיגים גבולם וכת"ה האריך בפלפולו לזכות את הרבנים הקודמים מטעם עני המהפך בחררה ואנא לא מצינא לאסגויי בהדי' על דרך הזה אשר עמוס הטרדות אנכי נוסף ע"ז חלישות כחי. ואכתוב הנוגע לדינא בזה:

תשובה. הנה כל פלפולו אינו נוגע לדין שלנו דשכר חופות וקידושין אין לו דמיון לשאר הכנסות כמבואר ברמ"א יו"ד סס"י רמ"ה דגם רב היושב בעיר ולומד לרבים יכול רב אחר לבא לשם ולהנהיג רבנות אפי' מקפח קצת פרנסת הראשון משכר חופות וקידושין ומבואר שם דאפי' קבלו את הרב הראשון. ובש"ך שם בשם פסקי מהרי"א הטעם משום דעל קבול פרס זה אנו בושים ואיך נחזיק זה למחי' לאסור בזה השגת גבול. ורק מצד המנהג אפשר יש לאסור. והיינו שנתקבל מהעיר. ובח"ס יו"ד סי' ר"ל ובחו"מ סי' ר"א

כ' דזה דוקא בימיהם שלא קבלו את הרב כפועל רק כל ת"ח הנהיג בני עירו וממילא ה"ל שכר מחופות וקידושין אבל בזמנינו שמקבלין רב כפועל וקוצבין לו שכרו מחופות השני הוי כגזלן עיי"ש. מבואר מזה דכל שלא קבלו אותו הקהל אין לו שום טענה. ואפי' בקבלוהו הקהל כפועל פקפק הגאון מסאנז ז"ל בתשו' ד"ח דהוי דשלבל"ע כיון דהחתן והכלה לא נתחתנו עדיין ואולי לא נולדו כלל, ולפענ"ד אין זו טענה כלל דבשכירות פועל קנה אפי' בדשלבל"ע כמבואר בנ"ה סי' שט"ו ושי"ב דכל משכיר כחוב הגוף דמיא להעמיד לו תדע דבמשכיר חמור סתם חייב להעמיד לו חמור ובמוכר כה"ג פטור וכ"כ בתשו' שו"מ מה"ק ח"ב סי' ל"ג בשם הרשב"א. וגם בהבטיח לפועל בשכרו דשלבל"ע חייב כמבואר במהרי"ט אלגזי רפ"א דבכורות ד"ה אברא. וכ"כ בקצוה"ח סס"י של"ב וכ' דזה ענין יעקב ולבן שקנה יעקב הולדות אף דהוי דשלבל"ע אבל כ"ז בקבלו אותו הקהל דשייך בזה שכירות פועל אבל לא בהחזיק מעצמו ואף דמשמע מהח"ס דבזמן הש"ע לא קבלו את הרב. ואפ"ה כ' הש"ך דמצד המנהג עכ"פ אפשר לאסור. אך באמת א"א לומר כן דהרי מבואר ברמ"א להדיא כגון שקבלו עליהם לרב ומקבל פרס רק כוונתו דבימיהם היו מקבלים רב להיות תופס ישיבה ולא להיות משועבד לקהל ונתנו לו שכר עבור זה וממילא נקרא לחופה ובזה שייך המנהג של הש"ך. אבל בזמנינו שקוצבין לו שכרו מחופות ודאי השני הוי כגזלן ובתשו' שבו"י א"ג סי' קס"א ואח"כ בתשו' מהג' בעל כנסת יחזקאל שבימי ר"א גזרו כל הגאונים בח' שלא יסדר קידושין בלתי הרב או מו"ץ הנבחר מהעיר משא"כ ברבני רוסיא שנתקבלו רק מהממשלה לא ידעתי במה זכו שלא יוכל אחר לסדר קידושין אי מטעם דד"מ כבר האריך בתשו' תשב"ץ ח"א סי' קנ"ח דל"ש בזה דד"מ ובפרט היכא שיש אסור בדבר דל"ש דד"מ עיי"ש וכפי הנשמע הרבנים הללו אין בהם ריח תורה ואחז"ל כל מי שא"י בטיב גיטין וקידושין כו' וגם מבואר ברמ"א חו"מ סי' ג' דרשות המלך אינו מועיל אם לא שקבלוהו הקהל עפ"י כתב המלך ואפי' להי"א דבגמיר וסביר מהני היינו רק לפוטרו אם טעה וגם בתומים העתיק מתשו' מהר"מ מר"ב שר"ת ורשב"מ וק"נ רבנים החמירו שלא ליטול שררה מהמלך בלי רשות הקהל וגם הרמ"א מסיים דהעושה כן מצער הצבור ועתיד ליתן את הדין א"כ ודאי שייך בזה ס' פסקי מהרי"א הנ"ל דעל פרס זה אנו בושים ואיך נוכל לדון בזה איסור הסגת גבול:

ומעתה גם בשאלה הראשונה ברב ממדינתינו. אם כי הוא מנוקה מהח' של הרשב"ם כי מלשון התקנה המבואר שלא יוטל שררה על חבירו והרי הרב לא בקש שום שררה רק אומנות בעלמא לקבל שכר טרחא וגם הוא רב גמיר וסביר מ"מ לא ידעתי במה יזכה כיון שלא קבלוהו הקהל ואינו פועל שלהם ול"ש היתר של הח"ס הנ"ל וגם ל"ש בזה

שום מנהג שכתב הש"ך דהוא מלתא דל"ש וא"כ עכ"פ לא עדיף מרב התופס ישיבה בימיהם דיכול רב אחר לבא לשם וגם בקובע חנות בצד חנותו של חבירו בסי' קנ"ו בחו"מ הביא רמ"א י"א דאם רבים צריכים לתורתו יכול לקבוע חנות וכן ברוכלים שם מבואר דת"ח יכול לקבוע בכ"מ וגם א"א לזכות אותו מטעם מכירי כהונה דהרי מבואר בתשו' ח"ץ סי' ע' דנגד ת"ח או קרוב ל"ש דין מכירי כהונה ומהגם דכאן הוא לצורך רבים ומבואר בכ"מ פ"ו מת"ת דרבים לגבי יחיד הוי כרב נגד תלמיד חפשתי על כל הצדדים ולא מצאתי שום צד אסור הסגת גבול בזה. ומרוב. טרדותי לא אוכל להאריך יותר ידידו הדו"ש באהבה רבה:

תשובה כ

שלום אין קץ לפלא יועץ כבוד ידידי הרב הגדול בתורה חריף ובקי נפלא חה"ש אוצר בלום כ"ש מו"ה ישראל לעמבערסקי נ"י האבד"ק סמילא במחוז קיוב יע"א. אחרי תת שלום להדרת תורתו כמשפט אם אמנם כי תואר פניו לא ראיתי אף לא ידעתי אכנהו אך מכותלי מכתבו ניכר כי ת"ח גדול הוא כי הגיעני מגילה עפה אפיק ועייל שפה בפלפולא חריפא עיניו כיונים על אפיקי הפוסקים וגם כי יגיד עליו ריעו ידידינו הרב ר' אליעזר מארגאשיס מלבוב אשר רב נכבד הוא מוכרח אני להשיבו ואת אשר ישים ה' בפי אותו אשמור לדבר.

שאלתו בגביר א' אשר כל מסחרו הי' בהלואה ברבית הן ליהודים ולהבדיל לאינם יהודים עתה לעת זקנתו בבוא לחשוב עם קונהו עבר עליו רוח טהרה וירא לנפשו אולי לא הי' ההיתר שלו כדת ויש בזה חשש רבית או גזל דאורייתא ונפשו בשאלתו כדת מה לעשות לצאת יד"ש למען יחדל מעושק ידיו והציע לפני ששה ספיקות בענין זה. א) כי לפעמים הלוה א"י כלל ענין הה"ע רק נסמך על השטר שכתוב בו עצה"ע כתיקון מהר"ם. ב) אם יש לסמוך על מה שעברו כמה שנים ולא תבעו מסתמא מחלו לו אעפ"י שלא מחלו בפירוש. ג) אם לפעמים נתאחר הפרעון מזמן המוגבל בשטר אם מותר לו לקבל עסקא. ד) לפעמים מקבל הלוה המעות להשיא בתו או לפרנסת ביתו ואינו נו"נ בהם והוי ערמה באסור דאורייתא. ה) אם מקבל העסקא מקודם וכותבים השטר על כל הסך וכולל קרן עם רבית. ו) אם הלוה אינו משלם ומוכרח לכופו בערכאות וכת"ה האריך בזה ובקש להשיבו על כל פרט ופרט והנני להשיבו על ראשון ראשון:

בהיתר הס' הא' הביא כ"ת בשם הגאון החסיד מלאדע ז"ל שכ' בה' רבית שלי סי' מ"ו שאם אין הלוה יודע אופן ההיתר ממכירת הכסף אסור לקבל ממנו רבית ומזה למד

כ"ת גם לענין ה"ע שלנו פלגא מלוה ופ"פ דאם א"י אופן ההיתר שתיקן מהר"ם אסור להלות לו וע"ז האריך כ"ת להשיג עליו מהא דקיי"ל בחו"מ סי' מ"ה וסי' ס"א דאפי' המלוה מודה שחתם עד שלא קראו מתחייב בכ"מ שכתוב בו מטעם שכ' הרמב"ן דכל הסומך על נאמנות של אחרים גומר בדעתו להתחייב בכ"מ שיאמר והאריך בזה וסיים וז"ל סוף דבר במחילה מכבוד עצמותיו הקדושים דבריו אינם מוכרחים ואין לחוש להם כלל וכלל עכ"ד ובמחילה מכ"ת לא ידעתי במה הכהו להרב ז"ל ודבריו ברורים ומוכרחים ואין חולק עליו והרי הרב ז"ל בעצמו רמז לדברי הרמב"ן אלא שחילק בין דינו לדין של הרמב"ן דאין להם דמיון זל"ז כמו שאבאר דהנה ז"ל הרב ז"ל סי' מ"ו שם ומה שנוהגים בקצת מקומות לכתוב שט"ח עצה"כ שמוכר לו כסף צרוף פחות הרבה משוויו ליתן מיד בו ביום ואם לא יתנו לזמ"פ יתחייב לשלם לו קנס כו"כ כפי הריוח שמתפשר עמו והלוה מודה שי"ל כל הכסף עכשיו ברשותו כו' אין זה מנהג יפה שהודאה לשקר אינה מועלת כלים שאף שמועלת בד"מ מ"מ להתיר אסור אין הודאת שקר מועלת ואז"ל אם אין הלוה יודע כלל עיקר ההיתר כסף כו' ואף שבד"מ כשהלוה חותם עצמו בשטר מתחייב בכ"מ שכתוב בו אף שא"י כלום מ"מ להתיר אסור רבית א"א אלא ע"י קנס במו"מ וזה לא נתכוין למכור כלל אלא ללוות הלואה גמורה ואיך יקנה אם הלוה אינו מקנה לו עכ"ל. הרי דהביא בעצמו לשון הרמב"ן דמתחייב בכ"מ שכתב בו. וכ' לחלק במלות קצרות. ואני אבאר דהחילוק הוא דודאי גם להרמב"ן דסומך על הסופר בכ"מ שיאמר אבל דוקא באותו ענין שמצוה לכתוב כגון אם בא לכתוב שטר שמכר לו חיטים הוא סומך על הסופר שיכתוב בכל מיני חיזוק לקיים מכירת החיטים. אבל עכ"פ אינו עולה ע"ד שיכתוב הסופר שמוכר שדה או ביתו ע"ז ודאי אינו מסכים. וא"כ כאן נמי כשבא הלוה לכתוב עליו שטר הלואה איך יכתוב הסופר שמוכר לו כסף זה הוא ענין חדש שלא עלה ע"ד כלל והוי ממש כאילו כותב שמוכר ביתו. וע"ז אינו סומך על הסופר וחילוק זה מבואר בחו"מ סי' ס"א ס"ה שכ' שם האי מאן דבעי למיכתב שטרא בכל לישנא דזכוותא כו' קאי לכל כללי בתחלת עניינא אבל תנאים כגון נאמנות בהלואה לא חשבינן עד דמפרשי ובין לפי' הסמ"ע שם דקאי רק על מה שמסתמא כל המתחייב נפשו בשט"ח הי' דעתו ע"ז הענין. ובין לפי' הש"ך שם דאין הכונה רק על מה שמוזכר בשטר אבל נאמנות שלא הוזכר שם אינו בכלל אם לא שידע המנהג שכותבין כן בכל השטרות עיי"ש. עכ"פ מדברי שניהם נלמד דאינו מתחייב על ענין חדש של"ה בדעתו וגם בנוב"י קמא חחו"מ סי' ל' ד"ה ואדרבה כ' וז"ל דאף דבחו"מ סי' ס"א כ' דכל הקונה בק"ס דעתו שיכתבו כמנהג המדינה. היינו בדברים שנקנה בהם קנין אבל שבאה

באסמכתא דאינה מטעם קנין אינו נכלל בק"ס כ"ז שאינו מצוה בפי' לכתוב עיי"ש. הרי להדיא דא"י הסופר לכתוב ענינים חדשים וה"ה כאן א"י לכתוב מכירת הכסף הוי כמו שבועה באסמכתא הא חדא. ועוד דאיך שייך להתיר לקבל רבית מחמת הקנס שלא נתן לו בזמנו. אם הלוה לא ידע כלל שנכתב בו חיוב נתינת הכסף דהא אפי' נימא שהוא מחויב ליתן לו אבל עכ"פ אנוס הוא במה שלא ידע זמן הנתינה ואונס רחמנא פטרי' כמבואר באו"ח סי' ק"ח ס"ח דאם שכח להתפלל מחמת שסבור שעדיין י"ל זמן מקרי אנוס עיי"ש במג"א סקי"א שהביא מהאגודה הובא בב"י חו"מ סי' ר"ז דל"ה אונס כמו במוכר בית בבתי ע"ח דהוצרך הלל לתקן שיניח מעותיו ללשכה ול"א דה"ל אנוס כיון שהלוקח נטמן ביום האחרון מטעם דהי' יכול ליתן מקודם. והמג"א דחה דאפי' הי' אנוס מ"מ כיון שהלוקח קנה מהדין. אין האונס שלו מחייב ללוקח להחזיר לו דאונס רחמנא חייבי' ל"א עיי"ש. וא"כ כאן לענין שיצטרך לשלם קנס. זה ודאי הוי בכלל אונס רחמנא פטרי'. ולכ"ע פטור וזה מרומז הכל בדברי הרב שכ' מקודם דאין הודעת שקר מועלת. אח"כ כ' דאף דבד"מ מתחייב בכ"מ שכ' בו מ"מ כיון שא"א להתיר אלא ע"י קנס במו"מ וזה לא נתכוין להקנות כלל רמז בזה דהוי הודאה בשקר. וגם א"א לחייבו בקנס משום שהוא אנוס. ואף דהנוב"י כ' שם דדוקא בשטר בעדים אבל אם חותם הבע"ד בעצמו הוא מתחייב בכ"מ משכתוב בו גם לענין שבועה אף שלא נשבע. א"כ יש מקום לומר דכיון שחותם בעצמו על ה"ע מהני הודאה גם למכירת הכסף. אמנם בתשו' ברית אברהם חיו"ד סי' נ"ט תמה על הנוב"י דכיון דמהני שאלה על שבועה מכ"ש אם לא נשבע כלל. גם בקצוה"ח ונה"מ סי' כ"ז השיגו על הנוב"י דהא דאמרינן דמתחייב בכ"מ שכתוב הוא רק מדין נאמנות כמו שנאמן השליש לומר שנתן הגט לגירושין כן מאמין להסופר וכ"ז בין אדם לחבירו משא"כ בשבועה דאינו קנין רק דב"ד כופין אותו לאפרושי מאסורא וכל שידוע לב"ד שא"ב אסור למה יכולו וגם בשליש אם עדים מכחישים א"נ ובאסור דהוא בינו לשמים עד בשחק נאמן. ובאמת המחבר ביו"ד סי' קס"ט סי"ג פ' לענין משכון דאפי' עדים מעידים שהוא של ישראל ל"מ כיון שהודה תחלה שאינו שלו. ומהרש"ל שם חלק ע"ז כמבואר בט"ז וש"ך דל"ש לומר לענין אסור הודאת בע"ד כמאה עדים דמי. וכ"פ הט"ז שם סקי"ד וסי' קע"ג סק"ט דהודאת שקר ל"מ לענין אסיר. וא"כ צדקי דברי הרב מלאדע ז"ל ודבריו ברורים ומוכרחים:

אך שראיתי לכ"ת בהיתר הס' הד' הביא דברי הט"ז הנ"ל וכ' ע"ז כיון שהב"ח והש"ך בנקה"כ סי' קס"ט סקי"ד ובקצוה"ח סי' קצ"ד ובגליון רש"א חלקו על הט"ז כדאי הם לסמוך עליהם אבל באמת הב"ח והנקה"כ לא השיגו רק בסי' קס"ט במזכה לו המשכון

בשביל הגוי דזכה הגוי בהודאתו. אבל בסי' קע"ג במוכר לו כסף וידוע שאין לו אותו סך רק סומך על הודאתו בזה לא השיגו כלל וטעמא רבא איכא במלתא כמי שאבאר. דהנה הקצוה"ח ובגליון רש"א הקשו על הט"ז מדברי התוס' ב"מ מ"ו ד"ה וניקנינהו ניהלי' אג"ק שהק' דליקני לי' המעות בהודאה כמו שקנה רב מרי מרבא ע"י הודאת אסור גיורא עיי"ש הרי דמהני הודאה גם לענין אסורא שיפדה מע"ש בלא חומש. אך דכ' שם דדברי התוס' סותרים זא"ז למ"ש בב"ק ק"ד ד"ה אגב אסיפא דביתי' שכ' וז"ל ומ"ש בהרשאה והקניתי לו ד"א קרקע אף שאין לו קרקע י"מ משום דהודעת בע"ד כמאה עדים דמי כו' וההוא דפ' הזהב גבי הי' עומד בגורן דפריך וליקני לי' אג"ק ומשני דל"ל ארעא. התם מדאורייתא בעינן דאית לי' ארעא. דאי לית לי' ארטא ל"ה קרויין מעותי' מדאורייתא שיוכל לפדות בהם מע"ש עיי"ש משמע דלענין אסור דאורייתא ל"מ הודאה. והוא נגד תוס' ב"מ הנ"ל עיי"ש שהאריך בתמי' זו:

ולפע"ד נראה ליישב כ"ז דהנה ענין הודאה מצינו על שני אופנים, הא' מטעם הודאת בע"ד. והשני מטעם דהודאה בעצמה הוא הקנין כמו בהודאת אסור גיורא. ועיין בנוב"י סי' הנ"ל שכ' וז"ל לגוף הדין אני אומר שאפי' אם לא זזה יד היורשים מיד הקצין והם יודעים שמעולם לא קבל בק"ס עכ"ז כיון שהודה ההודאה בעצמה היא הקנין וכ"מ מלשון הגמ' ב"ב קמ"ט. רק דבדבר שהוא אסמכתא ממש דגם קנין ל"מ או דשלבל"ע או דבר שא"ב אז ל"מ הודאה ג"כ עיי"ש. והנ"מ בין שני הטעמים היכא דידוע דלא הקנה לו מעולם. או שהמלוה מודה בזה דאיכא הודאת התובע להיפוך דאז ל"מ הודאת הנתבע כמבואר בחידושי הרשב"א מ' גבי נתתי שדה פ' לפ' ובסמ"ע סי' רמ"ה סק"ח ובט"ז יו"ד סי' רס"ז סע"ה דאז צ"ל משום דהודאה עצמה היא הקנין והיכא דל"מ בי' קנין כגון דשלבל"ע וכדומה דל"מ גם קנין אודייתא כמ"ש בנוב"י הנ"ל וכן מבואר בקצוה"ח סי' ס' דחוב ע"פ אינו נקנה משום דהוי דבר שא"ב אז צ"ל משום הודאת בע"ד:

ובזה מיושב קו' הנה"מ סי' ס' ס"ו בכ' בשטר שנתתי לו מאה זהובים ואח"כ טען שבשעת כתיבת השטר ל"ה בידו וא"א מקנה דשלבל"ע וכ' הרמ"א דרבים חולקים דכל האומר נתתי הוי הודאת בע"ד ואמרינן דהקנה באוה"מ. ותמה הנה"מ דהרי אפי' בידוע דלא הקנה באוה"מ מ"מ ההודאה בעצמה הוי קנין ולהנ"ל נכון דכיון דשם הוי דשלבל"ע ולא נקנה בקנין גם קנין אודייתא ל"מ וצ"ל מטעם הודאת בע"ד ודו"ק. ומעתה נאמר לחלק דהיכא דל"מ בי' קנין רק משום הודאת בע"ד נגעי בה א"כ אף דלענין ממון מהני גם הודאה בשקר משום הפקר ב"ד הפקר כמ"ש הפוסקים מ"מ לענין אסור דאורייתא ודאי ל"מ כמ"ש המל"מ פ"ד דמלוה הי"ד דהפקר ב"ד ל"מ רק לענין אסור דרבנן אבל

אסור דאורייתא לא מפקינן זולת אי איכא מגדר מלתא כמו בפרוזבל וכן בקידושין דאפקינהו לקידושין. עיי"ש. ולכך כ' התוס' ב"ק הנ"ל דכיון דל"ל ארעא אין קרויין מעותיו מדאורייתא. ול"ק מ"ש עליהם הקצוה"ח סי' קצ"ד דאף אי נימא דאורייתא הוי קנין דרבנן מועיל גם לדאורייתא כמ"ש הב"י לענין מעמ"ש דכאן ל"ש כלל קנין דמקנה לו ד"א קרקע כיון דל"ל קרקע וצ"ל מטעם הודאת בע"ד דמהני גם בשקר מטעם הפקר ב"ד ובדאורייתא ל"מ הפקר ב"ד כנ"ל ולכך אין קרוים מעותיו מדאורייתא. אבל היכא דהודאה גופה הוי הקנין מהני גם באסור דאורייתא ולכך שם בב"מ מ"ו שהקשו התוס' דליקני לי' המעות שי"ל בביתו ע"י הודאה. שפיר הקשו דכיון שי"ל המעות בביתו ואז ההודאה בעצמה הוא הקנין ודאי מהני גם לענין אסור דאורייתא ואין כאן סתירה כלל ומיושב קו' הקצוה"ח הנ"ל:

ובזה נוכל ליישב דברי נקוה"כ בסי' קס"ב התמוהים בהא דכ' שם הט"ז סק"ב להקשות על הרמ"א דכ' דאין המלוה י"ל הקניתי מעט משלי דל"מ בלא דעת הלוה והק' דמ"ש מפרוזבול בחו"מ סי' ס"ז דמהני אפי' שלא בפניו כיון שהוא מדרבנן וכאן בהלואת סאה בסאה דהוא ג"כ דרבנן ל"מ והניח בצ"ע ותמה עליו הנה"כ דמה ענין ול"ו דשם ההיתר הוא דרבנן וכאן האסור דהלואת סאה בסאה הוא דרבנן עיי"ש. ודבריו תמוהים דהא ק"ו ומה שם דהאסור דאורייתא וההיתר רק דרבנן מ"מ מותר גם שלא בפניו. מכ"ש כאן דכל האסור רק דרבנן. גם בתשו' יריעות האוהל סי' ל"ח הקשה עליו דהא גם שמטה בזה"ז הוא רק דרבנן וגם דמאי נ"מ הא עכ"פ שניהם דרבנן עיי"ש. ולפמ"ש דבריו נכונים דבאמת אם מקנה לו שלא בפניו ל"ה קנין כיון דאינו מתכוין לקנות כמבואר ב"ק ס"ו זה מתייאש וזה א"ר לקנות. ורק כיון דחכמים תיקנו פרוזבל מהני מטעם הפקר ב"ד. וא"כ כ"ז היכא דההיתר מצד תקיח משא"כ בהלואת סאה בסאה דליכא תקנת חכמים כלל. ול"ש בזה הפקר ב"ד ולא באנו להקל רק משום דהוי אסור דרבנן ודאי ל"מ שלא בפניו כיון דאינו מתכוין לקנות וז"ב:

ומעתה שפיר כ' הט"ז בסי' קע"ג במכר לו כסף וידוע שא"ל אותו סך דל"מ הודאה בשקר להפקיע אסור רבית דבזה הכל מודים כיון דל"ש בו קנין דהא אינו ברשותו משא"כ בהא דסי' קס"ט דמזכה לו המשכון בשביל העכו"ם די"ל דזכה העכו"ם בהודאתו מטעם קנין כמו באסור גיורא ולכך השיגו הב"ח והנה"כ על הט"ז וס"ל דבאמת מהני ודעת הט"ז דס"ל דגם בזה ל"מ י"ל עפמ"ש התשב"ץ ח"א סי' קנ"ג דאפי' אי נימא דהודאה מהני גם בבריא מ"מ דוקא היכא שאינו חב לאחרים בהודאה זו עיי"ש. ומעתה י"ל דס"ל להט"ז דכיון שהודאה זו נוגע לענין אסור דאורייתא הוי כמו חב לאחרים כיון דמפקיע בהודאה

זו אסור דאורייתא. וי"ל דגם התוס' הנ"ל מודים בזה דשם בשעת הודאתו עדיין אינו מפקיע שום אסור רק שאח"כ נולד שפודה בו המע"ש ודו"ק נחזור לענינינו דהדין של הרב מלאדע ז"ל במוכר לו כסף ואין לו כסף לכ"ע ל"מ הודאה בשקר דהא ל"ש בו קנין וגם הב"ח ונה"כ מודים בזה אמנם מה שלמד כ"ת מזה לענין ה"ע שלנו אין לו שום דמיון כלל דבזה ל"ש כל החומרות הנ"ל דהא באמת השטר נעשה על הלואה בעסקא וזה יודע כל לוה רק שא"י אופני היתר של מהר"מ ובזה בודאי שייך ס' הרמב"ן דסומך על הסופר דהא צוה לכתוב שטר ה"ע ומתחייב בכל אופנים שיכתוב הסופר וגם שוב ליכא אסור דאורייתא בכה"ג כמ"ש הח"ס אה"ע ח"ב סי' נ"א וז"ל ועוד מאן לימא לן דנכשלים ברבית דאורייתא ומעולם לא שמעתי תיבת רבית יוצא מפיהם אלא רווחים והיינו עסקא ליתן לו חלקו בריוח ואם לא ירויח לא יתן לו ואף שאינו מקבל הפסד ואינו נותן לו ש"ע מ"מ אסור דאורייתא ליכא עיי"ש וכיון שאינו דאורייתא ודאי מהני הודאה ולכך לא הזכיר הרב ז"ל בסי' מ"ה לענין ה"ע שלנו תנאי זה שידע אופני ההיתר רק בסי' מ"ו לענין היתר הכסף וע"כ דבה"ע שלנו אין שום חשש. וכ"כ בטוטו"ד מה"ק סי' ר"ח דכיון דכן המנהג אפי' לא התנו כלל מהני וגם בתשו' שערי אפרים סי' קמ"א הביא ראיות לזה מסי' קע"ב ס"ג לענין משכנתא דסורא או בנכייתא דאזלינן בתר מנהג העיר ואפי' לא התנו כהתנו דמי. וא"כ בה"ע שלנו דהלכה רווחת בישראל לנהוג עפ"י אופנים של מהר"מ ודאי מהני אף שהלוה לא ידע לכ"ע ואין בזה שום חשש ונדנוד אסור חלילה. וז"ב לדינא והותר הס' הא':

עתה נדבר אודות הס' השני אם נאמר דמה שלא תבעו כמה שנים מחל לו. הנה דעת הסמ"ע חו"מ סי' ט' דרבית חייב להחזיר אפי' בלא תביעה משום דכתיב וחי אחיך עמך. והט"ז שם השיג עליו מדברי רש"י פא"נ שכ' כופין אותו להחזיר אם תבעו בחייו הרי דבעינן תביעה וסיים ומעשה הי' בא' של"ה לו לשלם רק מה שלקח ממנו א' ר"ק ובא המלוה לגבות אותו הרבית כו' מדר"נ ונ"ל שא"צ ליתן כיון שאין כאן תביעה מהלוה כו' דבעינן תביעה כו' וכ"כ הט"ז ביו"ד קס"א בשינוי לשון קצת. ובברכ"י חו"מ סי' ט' הק' על הט"ז מדוע לא הזכיר דברי חמיו הב"ח ז"ל שכ' להדיא דגם ברבית ובשוחד בעינן תביעה ודרכו תמיד להביאו עיי"ש:

ולפע"ד נראה דהט"ז בכיון שינה לשונו מלשון הב"ח שהב"ח כ' מטעם מחילה והט"ז כ' משום דאין כאן דין ממון כלל ויש מרחק רב ביניהם לדינא כמו שאבאר והט"ז ס"ל כוותי' ולא מטעמי' והוא דלהב"ח דהעיקר מטעם מחילה א"כ לשיטת הגאונים המבואר ברמב"ם וטור סי' ק"ס דברבית ל"מ מחילה מחויב לשלם גם בלא תביעה ולשיטת

הרמב"ם וסייעתו דמהני מחילה אפי' אם תבעו אח"כ פטור דכבר מחל לו וגם דאפי' לצאת יד"ש אינו מחויב עוד משא"כ לטעמו של הט"ז אפי' להגאונים כ"ז שלא תבעו אינו מחויב ליתן ואחר שתבעו מחויב ליתן גם להרמב"ם וגם בלא תבעו מחויב לצאת יד"ש וכ"כ בתשו' שבו"י ח"א סי' קל"ה דכ"ז שלא מחלו בפי' יכול לתבוע כ"ז שירצה וכ"ז שלא תבעו אין ב"ד נזקקין לו דבלא"ה אין לדיין לפסוק ממה שתבעו כמבואר בחו"מ סי' י"ז. אך אם רוצה לצאת יד"ש ולשוב בתשובה צריך להחזיר אפי' אינו תובעו כדכתיב בשמואל א' את מי עשקתי כו' ואשיב לכם עיי"ש וי"ל דלהס"ז אין הטעם כלל משום מחילה רק כמ"ש הרשב"א ובש"ע סי' קס"א דר"ק לא נחתינן לנכסי' ובריב"ש סי' ש"ה דגבי רבית אין שום שעבוד נכסים רק דמצוה רמיא עלי' ואין זה דבר שבממון לירד לנכסיו ולכך הבנים פטורים ומש"ה ס"ל להט"ז דכיון שאין כאן שעבוד נכסים אינו מחויב לשלם כ"ז שלא תבעו ועיין בס' מנחת חינוך הק' ע"ז מתוס' ב"ק מ"ג ד"ה מאי לאו דבכופר ג"כ הבנים פטורים. א"כ מאי מבעיא בש"ס אי ממשכנים אכופר או דמי לחטאת תפ"ל דאין ממשכנים דהא אין יורדים לנכסיו כמו ברבית דהבנים פטורים ואין יורדים לנכסיו ולפע"ד לק"מ דבלא"ה הק' המל"מ פ"ד ממלוה על הרשב"א דאיך מייתי ראי' מהא דהבנים פטורים דלמא שאני בנים דמיעט קרא. וע"כ נלפע"ד דלא בא הרשב"א להוכיח דכיון דהבנים פטורים אין יורדים לנכסיו רק אדרבה יליף להיפוך כיון דלא נחתינן לנכסי' מקרא דוחי אחיך עמך ע"כ דאין כאן שעבוד נכסים א"כ ממילא הבנים פטורים וכמ"ש בס' שער המשפט דקרא דוחי אחיך עמך בא לומר דל"א אעל"מ ולא קנה הרבית כלל וצריך להחזיר ולכך כ' וחי אחיך עמך אהדר לי' כי היכי דניחי' אבל באמת קני לי' עיי"ש באורך. א"כ אינו מוכח מקרא זה לפטור הבנים כלל רק דיליף לפטור הבנים מהא דלא נחתינן לנכסי'. וא"כ לענין כופר שפיר י"ל דאף דהבנים פטורים להביא קרבן על אביהם מ"מ הוא בעצמו כשהוא בחיים י"ל דממשכנים אותו ונחתינן לנכסי' דהרשב"א אינו מוכיח רק דהיכא דלא נחתינן לנכסי' וליכא שעבוד נכסים הבנים פטורים אבל באמת י"ל דאף דהבנים פטורים מ"מ נחתינן לנכסי' ומיושב קו' המל"מ והמנ"ח הנ"ל. ובזה מיושב ג"כ מ"ש הט"ז בחו"מ סי' צ"ט בשם הריב"ש בכ' בשטר כ"ז שיתבענו דאפ"ה מוציאין ממנו מדר"נ והוא סותר מ"ש כאן וגם בסי' ע"ג כ' הט"ז בנשבע לפרוע דחייב אפי' בלא תביעה מכ"ז מבואר דהחילוק הוא דדוקא לענין רבית ס"ל לט"ז דאינו חייב בלא תביעה משום דליכא שעבוד נכסים אבל בשאר חוב כיון שמשועבד מכבר ודאי דחייב גם בלי תביעה ול"א דמחל לו:

ומ"ש כת"ר בשם השאילת יעבץ דהוי מחילה אעפ"י שלא פירש בפי'. הנה זה ודאי אמת הוא כמו דמצינו בטענו חיטין והודה לו בשעורים דס"ל לכמה פוסקים דהוא מטעם מחילה וכן מצינו ברמ"א חו"מ סי' רפ"א ס"ב בא' שבקש מחבירו שימחול לו השבועה וא"ל יהי כדבריך הוי מחילה אף שלא מחל בפירוש. וכ"כ מהרי"ט בשניות חאה"ע סי' כ' בשם מהר"א די בוטין דכיון שאמר אין לי עליך שום תביעה די לשון זה למחול אף שלא אמר אני מוחל כדאמרינן פ"ק דקידושין לענין ע"ע לימא לי' באפי תרי זיל אלימא דאמירת זיל סגי למחילת עבודת שש שנים עיי"ש אולם כפי המבואר במהרי"ט ח"א סי' מ"ה דל"מ מחילה בלב אלא באומדנא דמוכח וכיון דכאן ל"ה אומדנא דמוכח די"ל דלא תבעו מפני הבושה או שכח או שסבור עדיין יש לו זמן ועכ"פ הוי ספיקא דאורייתא ומחויב לצאת יד"ש גם בלא תבעו גם ברבית וראי' מש"ס פא"נ דפריך אי דעבד תשובה מאי בעי גבי' הא י"ל דלא תבעו וע"כ דלצאת יד"ש ודאי חייב. גם בלי תביעה אפי' ברבית ואדרבה ברבית כיון דס"ל להט"ז דכ"ז שלא תבעו ליכא חיוב ממון ודאי דל"ש מחילה כלל כמבואר בשטמ"ק כתובות ל"ו בשם הירושלמי דל"מ מחילה בקנס כיון דאינו חייב עד שעמד בדין וגם בתשו' הר"ן. סי' כ"ג ובחו"מ סי' ר"ט דא"י למחול דשלבל"ע:

אמנם בתשו' מהרי"ט בשניות חאה"ע סי' כ"א כ' לענין מחילה שמחל להחתן המזונות דהוי מחילה גם למה שזן אותו אח"כ ומייתי מתשו' הרשב"א הובא בחו"מ סי' רמ"א במוחל לחבירו מה שיטול מנכסיו דיכול לחזור בו קודם שיטול אבל אחר שנטל מה שנטל נטל והביא שם גם דברי הר"ן הנ"ל דנראה כחולק ע"ז וכ' דל"פ דהר"ן לא כ' רק דל"מ מחילה למה שנתחייב אח"כ מחדש עיי"ש ובתשו' שו"מ קמא ח"ג סי' קנ"ח הבין בכוונתו דדוקא למה שנתחייב אח"כ ל"מ מחילה אבל אם נתחייב כבר רק שהוא דשלבל"ע מועיל מחילה וע"ז תמה שם על רוב גאונו שאין ערוך אליו בחריפותו ובקיאותו איך כ' נגד הדין הפשוט דל"מ מחילה בדשלבל"ע עיי"ש. ולפע"ד דברי מהרי"ט נכונים. דהרי גם לענין קנין ממש בדשלבל"ע הדין כן דקודם שבא לעולם יכול לחזור בו. ואם תפס אתר שבא לעולם מהני וזהו באמת הטעם בסי' רמ"א דמה שנטל נטל כיון שתפס כמ"ש בנה"מ שם וא"כ ה"ה בעובדא דמהרי"ט שזן אותו המוחל בעצמו אחר המחילה לא גרע מאלו תפס הנמחל בעצמו. משא"כ בעובדא דהר"ן שם שקבל מבנו שט"ח חוש על החוב אחר המחילה דמה שקבל השט"ת מחדש לא גרע מחזר בו אחר המחילה דמהני החזרה. וז"ש המהרי"ט דאף שהבן מוחזק במעותיו כיון שנתחייב מחדש ל"מ המחילה וז"פ וברור. ומעתה הדבר פשוט לשיטה הט"ז דל"מ מחילה ברבית

דממ"נ קודם שתבא אין עליו חיוב כלל ול"מ מחילה ואחר שתבעו ונולד החוב הרי אז חזר ממחילתו ודו"ק:

עוד נ"ל דגם לשיטת הב"ח דבלא תבעו מחל לו מ"מ ל"מ רק לענין שלא לכופו להחזיר. אבל הוא בעצמו ודאי אינו מקיים המ"ע עד שיחזיר דאל"כ איך כ' הרמב"ם דרבית הוי נל"ע והרי בלא תבעו ליכא עשה וע"כ דגם בזה איכא עשה מדלא חילק. אך שראיתי בס' שער המשפט סי' ט' שכ' דכיון דבלא תבעו הוי מחילה א"כ הוי כקבלה והוי כקיים העשה אף דלא קיים בידים כמבואר בש"ס תמורה דבעי למימר דתמורה הוי נל"ע אף דלא קיים העשה בידים עיי"ש. ובעיני הוא דוחק גדול דאיך מקיים היא העשה במה שחבירו מוחל לו. ול"ד לתמורה דא"א לקיים העשה באופן אמר משא"כ כאן דעיקר המצוה הוא להחזיר ממש ואיך יוצא ע"י מחילת חבירו. וראי' מש"ס מכות ט"ז דפריך והרי משכון כו' ומשכחת לה בטלו ולא בטלי כששרפו ומשני כיון דאיתי' בתשלומין כו' והרי משכונו של גר כו' גברא בר תשלומין הוא ולא משני דל"ה ביטלו כיון שיכול לקיים העשה גם אחר ששרפו ע"י מחילה. וע"כ דבמחילת חבירו הוא אינו מקיים העשה:

ובזה מיושב קושיות הקצוה"ח סי' ט' מהא דאמרו הגזלנים ומלוי ברבית שהחזירו אין מקבלים מהם ולמה מחזירים לצאת יד"ש והרי שם מיירי בלא תביעה דאם הי' רוצה לתבוע ודאי הי' מקבל וא"כ למה מחזיר. ולפמ"ש לק"מ. דהא עכ"פ אינו מקיים המ"ע עד שיחזיר ממש. ואם כי שם בקצוה"ח בעצמו רצה לחלק דלענין לצאת יד"ש חייב אפי' בלא תביעה. ודחה זאת עפמ"ש התוס' בר"פ א"נ דלמ"ד ר"ק א"י בדיינים לא הי' יכול לתרץ לצאת יד"ש שאני דלדידי' גם לצאת יד"ש א"צ להחזיר בכפי'. ורק למ"ד יוצאה בדיינים צריך להחזיר לצי"ש הרי דאין חילוק בין דין שמים לדין ב"ד עיי"ש מ"מ אין זה נוגע כלל לדברי. דודאי למ"ד ר"ק אינה יו"ב והיינו כמו דדריש בש"ס שם מקרא דלמורא ניתן ולא להשבין או שאר לימודים שם. א"כ לדידי' ליכא בזה שום מ"ע כלל להחזיר וא"כ למה יתחייב לצי"ש משא"כ לדידן דר"ק יו"ב ואיכא מ"ע להחזיר ורק שאין כופין להחזיר משום דלא תבעו וא"כ שפיר י"ל דעכ"פ אינו מקיים המ"ע עד שיחזיר ממש ושפיר אמר למה מחזירין לצי"ש ודו"ק.

ובזה מיושב דברי הטור סי' ק"ס שאחר שהביא דברי הגאונים דל"מ מחילה ברבית כ' וז"ל והרמב"ם חולק ע"ז וכ' דהמחילה מועלת. וא"א הרא"ש ז"ל כ' ודאי אם לקח הרבית ממנו וצריך להחזיר מועיל מחילה לפטרו כמו גזל. אבל בשעת לקיחת הרבית אסור לקבלו עיי"ש. ודבריו צריכים ביאור דהא גם הרמב"ם לא כ' דמועיל מחילה רק במה שכבר לקח כמ"ש הה"מ. וכן מוכח להדיא מהראי' שהביא הרמב"ם מגולנים

ומלוי ברבית שהחזירו דאין מקבלים ומועיל מחילה וזה מיירי כשכבר לקח. וגם ממ"ש הרמב"ם שאין הוראה זו נכונה אלא מאחר שאומרים למלוה להחזיר וידוע שד"ז אסור הוא אם רצה למחול מוחל. הרי דמיירי כשכבר לקח וא"כ במה מולק הרא"ש על הרמב"ם ועיין בב"ת שדחק בזה וכ' דהרמב"ם לא חלק רק לענין קנין. ולפמ"ש הדבר נכון דודאי גם הרמב"ם מודה דלענין תיקון המ"ע ל"מ ממילה ולא פליג על הגאונים רק אחר שקיים המ"ע וא"ל להחזיר וידע שד"ז אסור הוא ולכך מועיל ממילה אחר החשובה ולכך האריך הרמב"ם בלשונו אמר שא"ל להחזיר כו' ולכך הביא ראי' מגזלנים ומלוי ברבית שהחזירו דכבר החזירו וקיימו המ"ע אז מהני המחילה. והרא"ש ס"ל דגם קודם שהחזיר מועיל מחילה. ומיושב בזה גם קו' המל"מ פ"ד ממלוה מהא דאסור להלות לב"ב ברבית שלא ירגילום. משמע דבל"ה הוי מותר מטעם מחילה ולפמ"ש י"ל דקמ"ל דבכה"ג גם אחר שקיים המ"ע אסור שלא ירגילום. מכ"ז נ"ל פשוט דגם הב"ח לא כ' דבלא תבעו מחל רק לענין שאין כופין אבל לענין קיום המ"ע ודאי אינו מקיים עד שיחזיר גם בלא תבעו. ועיין תוס' ב"ק מ"ג ד"ה מאי לאו כ' דבכופר ל"ש מחילה כיון דלכפרה אתי. וא"כ ה"ה במ"ע זו דבאה לכפרה ולתיקון הלאו ודאי ל"מ מחילה אפי' בפירוש מכ"ש בלא תבעו דהוא רק בלב. וגם הוי ס' דאורייתא שמא לא מחל וז"ב. – והותר הס' השני:

ועד השלשה הנני בא אם נתאחר הפרעון מזמן המוגבל בשטר ה"ע כבר ראה כ"ת דברי הט"ז סי' קע"ז דכ' דמחויב ליתן הריוח. וגם דברי הלב"ש בח"ד דהכריע דאין כופין את הלוה ליתן ריוח. אבל אם כבר נתן מעצמו מותר לקבל ואין בו משום רבית כמבואר בש"ך סי' קע"ז סקמ"א דאפי' הי' מתחלה הלואה גמורה ואח"כ אמר למחצית שכר מ"מ מותר לקבל מכ"ש אם הי' מתחלה עצה"ע. ומבואר שם בש"ע ס"ו דאפי' אם אח"כ נמלכו ועשו קצבה ביניהם בדרך רבית מ"מ אם הריוח בנכסים מותר ליתן לו כיון דמעיקרא בהיתר אתא לידי' וכ"ש כאן דלא נעשה אח"כ שום שינוי ושום קצבה באסור רק נשארו בשתיקה אין שום חשש כלל. ובודאי מותר לקבל ומ"ש כ"ת בשם השבו"י סי' ס"ד דאסר לקבל הרבית. אין ראי' משם. דהשבו"י שם מיירי שמקודם היו הלואה גמורה בלא ה"ע ואח"כ כשתבעו ליתן לו המעות שיוכל להרויח בהם הבטיח ליתן לו ריוח בלי שום היתר בזה כ' דהוי רבית. אבל אם היו מקודם בתורת עיסקא. הרי מבואר בתשו' תשב"ץ ח"ב סי' רכ"ט דאפי' חלקו השותפות ונשאר אצל השותף מעות והרויח בהם צריך ליתן הריוח וכ"כ בתשו' מהרשד"ם סי' ועיין בספר שפר המשפט הביא בשם קו' הסמ"ע שפ' כט"ז הנ"ל. וגם פ' דאם הפסיד א"צ המלוה ליתן בהפסד ובתשו' שו"מ מה"ק ח"ג סי' קס"א פקפק ע"ז דא"כ אינו שותף רק לריוח ולא להפסד וכ' דכיון דעכ"פ גרם לו היזק במה

שלא החזיר לו המעות הוי כמו גזלן שרוצה להשיב הגזילה ואף דמבטל כיסו ש"ת פטור ה"ד בנחית אדעתא דגזלנותא והודיע לב"ד שדעתו לעסוק לעצמו אבל בסתם אמרינן שהי' דעתו ליתן ריוח לבעל המעות עיי"ש והוא מעין ההיתר שכ' כ"ת ואין להאריך יותר בפרט זה כי הדבר פשוט שאין חשש כלל כמה שכבר קבל עכ"פ וז"ב:

אמנם אודות הס' הד' אם המקבל אינו בר מסחר כלל כמו מלמד וסופר וכדומה וכ' כת"ר דשמע בשם השו"מ להתיר כיון שאם ל"ה לו אותן המעות ל"ה אפשר לו ללמד וע"ז תמה דהרי בנותן מעות לקנות פירות והוא אומר לא לקחתי אין לו עליו אלא תרעומת ובמה יתחייב המלמד ליתן הריוח כיון שלא נו"נ כלום במעותיו – הנה אמת נכון הדבר כי כן מבואר בתשו' שו"מ קמא ח"ג סי' ק"ס ולפי מה שביאר שם טעם הדבר דענין ה"ע שיהי' שותף לכל מה שירויח בכל העסקים וכל מה שהאדם עושה להרויח פרנסתו מקרי ריוח. וא"כ אותן מעות ה"ל לעזר שיוכל להרויח פרנסתו ונקרא עסקא עיי"ש וממילא ל"ק קו' דאין לו דמיון כלל לנותן מעות לקנות פירות והוי כמו תנאי וכיון ששינה בתנאי לכך אין לן אלא תרעומת משא"כ דסתם עסקא שיהי' שותף לכל העסקים א"כ אין כאן שום שינוי כלל וצריך ליתן הרווחים אך אי קשיא הא קשיא ממ"ש בש"ע שם ס"ז בנתן לו למחצית שכר ואח"כ עשו קצבה ביניהם ואם הרויחו במעות מותר ליתן לו הריוח כיון דמעיקרא בהיתרא אתא לידי' מ"מ מבואר שם דאם הוציא המעות ביציאותיו ונתן ריוח הוי רבית אף שהי' האחריות על המלוה ואמאי ל"א דזה שהוציא ביציאותיו הי' עזר שירויח בעסק אחר מבואר דלא כהשו"מ – אבל באמת גם מזה לק"מ דהנה בחו"ד שם סק"ו הקשה דאמאי מותר ליתן הריוח הא מבואר בס"ה בשינה ועשה לעצמו קנאו להתחייב באחריות ואסור ליתן אפי' מהריוח. ותי' דהכא מיירי שנשאר אחריות חצי הפקדון על הנותן רק שהוסיף להבטיח לו ריוח אפי' אם לא יהי' ריוח והתנאי השני שהתנה באסור בטל ותנאי הראשון קיים ומותר לקבל ריוח עפ"י תנאי הראשון ואם יהי' יותר אמרינן דמחל המותר וא"כ ל"ד כלל לשינה דנתחייב באחריות ולכך אסור ליתן הריוח משא"כ כאן דלא שינה כלל ואינו חייב באחריות עפ"י התנאי הא' עיי"ש. ומעתה הדבר נכון דכ"ז היכא דלא הוציא המעות ביציאותי' ולא שינה משא"כ אם הוציא המעות דהוי שינוי ממש דהא לא נתן לו ע"ת זה וממילא חייב באחריות ואסור ליתן הרבית יז"ב. משא"כ בה"ע שלנו כיון שהוא שותף לכל העניינים וע"ד כן נתן כמ"ש השו"מ והמנהג הוא לעשות עם המעות כרצונו לכל מה שירצה וא"כ לא הוי' שינוי כלל במה שהוציא ביציאותיו כמבואר ברמ"א ס"ה שם להדיא דאף דאם נוטל מהעסק לצרכו הוי כגזלן וכל הריוח שלו והמעות מלוה ואסור ליטול רבית מ"מ אם נהגו שלא להקפיד בכך הוי כאלו

התנו והא דס"ז ע"כ מיירי כשאין המנהג כן. וא"כ בזמנינו דידוע המנהג שלא להקפיד ודאי מותר ליטול הרבית וצדקו דברי השו"מ וז"פ:

וראיתי לכת"ר שהביא בשם הר הכרמל להחמיר בזה ובשם השערי דיעה להקל. ותמה עליו על שהחמיר בזה וכי משים שהלוה עשה שלא כדין והוציא המעות ביציאותי' נקנים המלוה. ולפמ"ש הדבר מובן היטב דכיון שעשה שינוי הוי כגזלן וחייב באחריות ולכך ס"ל דאסור ליטול הרבית גם מ"ש כ"ת מטעם מבטל כיסו נכון הוא ועיין בתשו' ח"ס חו"מ סי' מ"ח דעכ"פ מותר לקבל הריוח כמ"ש בהיתר הג' בשם התשב"ץ סי' רכ"ט. וגם מ"ש כ"ת לדמות למת הלוה דמוציאין מיורשיו וכ' דיש לחלק דהיורשים הרויחו עיין בתשו' אבקת רוכל סי' קל"ו שהשיב למארן האר"י זצ"ל דאפי' במתעסק שמת דבטל העסקא מ"מ לא הדרא בעצמה למרה רק אחר שחזר בו הנותן וכ"ז שלא חזר העסק קיים. אבל בתשו' רח"כ יו"ד סי' כ"ו וכ"ז משמע דהעסקא בטל מעצמי ולא הביא כלל דברי הא"ר הנ"ל. אמנם כ"ז לענין שאינם חייבים היורשים ליתן אבל אם נתנו בעצמם ממה שהרויחו ודאי מותר לקבל וז"ב ופוק חזי מאי עמא דבר כל הפועלים ומלמדים מקבלים מעות עצה"ע:

אך בס' החמישי בכלל הקרן עם הרבית לא ידעתי שום היתר דאף להב"ח בתשו' ל"ג וגם בש"ך סי' קע"ז סקמ"ט דכ' דמותר לקבל הרבית מ"מ היינו בכותב הקרן לבדו בשטר אבל בכולל הקרן עם הרבית ודאי דאסור להרא"ש כמ"ש הדגמ"ר שם. וגם בפ"ת ובטוטו"ד סי' ר"ח ובשו"מ מהד"ג ימה שצדד כ"ת להקל משום דמקבל הריוח עבור השבועה אינו נכון כמבואר בסי' קע"ז ס"ו ובט"ז שם ועיין בחו"ד שם סקל"ג דאפי' התנה שלא יתן רק אם יהי' ריוח ואפי' כ' בלשון אסור:

ומ"ש כת"ר דאף אם נשארו אצלן מיעוטא דמיעוטא מעות של אסורא כיון דכמה ממעותיו נאבדו ומדאורייתא בטל ברוב ממון של היתר ע"כ תילין דהמעות של אסור נאבדו ואף שהתוס' במעילה כ"א כ' דממונא לא בטל מדאורייתא שא"ה דהפרוטה של הקדש הוא גוף הקדושה משא"כ כאן דהמעות גופייהו אין בהם אסור רק דהוא עביד אסורא וכיון שהאסור נתבטל גם הממון בטל הנה אם כי דבר חכמה אמר בזה אבל אינו אמת דאיך שייך בזה ביטול כיון שהוא מחויב לקיים המ"ע להחזיר ואיך יתבטל המ"ע שלו:

אמנם בגוף דברי התוס' שם במעילה שכ' דמטבע חשיב ולא בטיל. תמה המל"מ דהא הא דדבר חשוב ל"ב הוא רק מדרבנן י"ל לפענ"ד עפמ"ש הש"ש שמעתא ו' פ"ד על התוס' הנ"ל דמאי הק' ליבטל ברובא והא קיי"ל ביצה ל"ח דממונא ל"ב. ואף דאמרינן

שם דאסור תחומין שבו בטל היינו משום דתחומין הוי אסור בפ"ע ואינו תלוי באסור גזל דאפי' השאיל לו כליו נמי הוי כרגלי הבעלים אבל בהקדש אסיר מעילה תלוי במה שמעל בנכסי גבוה ואיך שייך ביטול ותי' דבהקדש אין דנין תורת ממון רק דין איסור ולכך פריך ליבטל האסור ברישא עיי"ש הרי להיפוך מס' כ"ת דכ' דהקדש הוא כמו גוף האסור אך באמת דברי הש"ש מחוסרין תבלין דאכתי איך יתבטל אסור הקדש כיון דהממון ל"ב והוא שייך לגבוה דכ"ה דאיתי' בי גזא דרחמנא איתי' וגם דלפי"ז גם תי' התוס' אינו מובן דמה בכך דמטבע חשוב מ"מ האסור שבו מתבטל ולקרב הדבר אל השכל נראה עפ"י המבואר ברמ"א חו"מ סי' רצ"ב ס"י בנתן לחבירו מעות להוליכו על אחריותו ונאבד מקצתו דההפסד לפ"ע ובנתן לו דבר מסויים י"ל שלך נאבד. ובסמ"ע שם הטעם דבדבר שאין קפידא להחליף וליתן לו מעות אחרים הוי כאלו הכל חתיכה א' ומעורב ביחד לכך ההפסד לפ"ע משא"כ בדבר מסויים דכ"א חפץ בשלו ע"כ הוי כאלו כל חתיכה עומד בפ"ע וי"ל שלך נאבד. ומעתה לפי המבואר בש"ס ביצה דממון אינו בטל וצריך להחזיר לחבירו שלו ודאי יש חילוק בדבר שאין קפידא להחליף יוכל ליתן מעות אחרים ובדבר שיש קפידא צריך להחזיר שלו דוקא. וא"כ שפיר הק' התוס' דליבטל ברובא דכיון דמצד המטבע עצמו אין קפידא להחליף ורק עיקר הקפידא משים שהוא של הקדש ומועלין בה ועז"ק דיתבטל אסור הקדש ברוב כמו כל אסור המתבטל ברוב אף שגוף האסור נשאר בתערובת מ"מ שם האסור נתבטל ממנו ונימא כאן ג"כ שאסור הקדש נתבטל ממנו ואף שהממון יהי' שייך להקדש מ"מ כיון שהוא רק מדין ממון אין קפידא להחליפם וליתן אחרת תחתי' ואמאי מעל וזה הסביר הש"ש דהאסור שבה יבטל ברישא וכ"ז שהוא בתערובת לא ימעול עד שיברור פרוטה להקדש. וע"ז שפיר תי' התוס' כיון דמטבע חשיב ול"ב אף שהוא מדרבנן מ"מ כיון שעכ"פ מדרבנן יש בה חשיבות מצ"ע הוי עכ"פ קפידא להחליף וצריך להחזיר גוף המטבע דלא גרע מממון הדיוט וא"כ בכ"מ שהוא בי גזא דרחמנא איתי' א"כ ממילא גם מה"ת לא פקע שם הקדש מינה ומיושב קו' המל"מ הנ"ל – וא"כ בנ"ד כיון דגוף הרבית צריך להחזיר ודאי ל"ש ביטול כלל דממונא ל"ב ע"כ לא ידעתי לזה שום היתר ואחרי שבארנו דאינו מקיים המ"ע עד שיחזיר הרבית נפשט ספיקו של כ"ת היכא שצריך לציי"ש אם סגי בעונשו שמים או מחויב לשלם דהא ידאי דאינו מקיים המ"ע עד שישלם:

ואודות הס' הששי בדורינו שאין כח ב"ד יפה אם יכול לתבוע בערכאות יעיין בתשו' תשבץ ח"ד טור ה"ג סי' ויו שכ' להדיא דאסור מדאורייתא לדין בערכאות אפי' עם עכו"ם ועובר בלאו דלא עשה כן לכל גוי אם לא שהבע"ד אלם ולא ציית נוטל רשות מב"ד ועיין

בספרי מ"ש סי' צ"ח דאפי' נתרצה בפי' לדוני בערכאות ל"מ הארכתי בזה יותר מדאי והנני מברכו ישגה אחריתו מראשיתו ויכון כסאו לעד עד עמוד הכהן לאורים ידידו הדו"ש ושלום תורתו באה"ר.

תשובה כא

כבוד ידידי הרב המאוה"ג הישיש מו"ה ישראל שמואל נ"י דומו"צ בק' דראהביטש. **אחד"ש** ושלום תורתו. מכתבו הגיעני ושם רצוף מכתב הערוך אל כ"ת מאת איש א' מליסקא שמו אברהם ירוחם פישל וחתם עצמו בשם דומו"צ וערער על הגט שסדר כ"ת להאיש איצק וויינבערגער לאשר גיסו הטעה אותו באומרו אשר הוא מחויב לגרש אשתו על אשר גירש את אשתו הראשונה בע"כ ואח"כ ישאנה מחדש. וע"ז הראה בקיאותו בתשו' מהר"ם לובלין ותשו' מ"ב אשר הסכימו לפסול גט כזה וכ' שאף אם ימצא באיזה תשובות צדדים להתיר עכ"פ מידי ס' לא יצא עד אשר ידרוש מגאוני זמנינו עכ"ד המכתב. וכאשר ראיתי כן תמהתי על איש אשר בשם דיין יכונה יכתוב כדברים האלה. מכותלו מכתבו ניכר שפחמי הוא לא קרא ולא שנה. לו יהובנא לי' שמעשה זו דומה להא דמהר"מ לובלין ג"כ לא הי' מקום לערער כיון שהוא דיעה דחוי' וכבר נפסקה הלכה בש"ע אה"ע סי' קמ"ה. ס"ט דלא כמהרמ"ל כמבואר שם בב"ש ס"ק ט"ז דאם האשה אינה רוצה אח"כ להנשא לו אין בה חשש אסור דכל חכמי הדור חלקו על מהרמ"ל וכן בט"ז שם כ' דמהרמ"ל האריך בדברים דחויים שאינם ע"צ האמת וכבר חלקי עליו כמעט כל הרבנים ומחו לי' מאה עוכלא בעוכלא והסכימו בזה שכל המוציא לעז על גט זה הוא כמוציא לעז על גם כשר וכ' הוכחה גדולה לזה דאם היו בזה חשש תנאי בלא"ה הגט פסול אף אם תרצה לישא אותו כדין כל תנאי קידם כתיבת התורף. וכן הב"ח בסי' קמ"ח הביא מעשה זו וכ' דחלקו על מהרמ"ל כל גדולי הדור וכל דבריו נשברים ונסתרים והם היפך האמת והוכחתיו ע"פ והוא בעצמו ע"כ מוכרח להודות שהיא מגורשת גמורה שהרי נוהגין לקרוע הגט עיי"ש. גם בתשו' הב"ח החדשות סי' צ' כ' להסמ"ע וז"ל כבר גליתי דעתי העני' והסכמתי עם רבותי וחבירי ביריד יערוסלב שאין בדברי המערער על הגט שום ממשית והם בכלל מוצאי לעז. ואיך טחו עיני האיש מראות בדברי הש"ע ומפרשי הטור אשר כל בית ישראל נשען עליהם ולסמוך על דיעה דחוי' כזו. וגם מ"ש מתשו' מ"ב דמי להביא עורבא דאייתי נירא לקוני' דהרי אדרבה מבואר במ"ב סי' מ"ה דביריד יעריסלב נמנו ורבו המתירים וכרוזא קרי בחיל לבטל המערערים:

וראיתי בתשו' ד"ח להגאון מצאנז ז"ל הביא ראי' ג"כ להתיר מש"ס קידושין ס"ג באומר הא"מ לאחר שאגרשך דא"מ ואמאי הא נהי דהוי דשלב"ל מ"מ נימא דהגט ל"ה גט כלל דהא גירש אותה ע"ד שיתקיימו הקידושין שניים וע"כ דלא כמהרמ"ל וזה ל"ה תנאי כלל עיי"ש. ובאמת ראי' זו יש לדחות דהא שם כיון דקידושין אלו א"א שיחולו א"כ הוי תנאי שא"א לקיימו כמו ע"מ שתעלי לרקיע ואין התנאי חל. ואי משום שתוכל להנשא לו אח"כ באמת י"ל דמחויבת להנשא לו אח"כ כיון שהיחלט בדעתו שלא לגרש רק באופן שתהי' אשתו אח"כ ושם בש"ס אינו מבואר רק דקידושין אלו לא חלו. אבל לפי האמת א"ז סברא כלל דהא ל"ה שם תנאי כלל רק שהוא הי' טועה בדעתו שהקידושין שנים חלו ומה לה בכך הוא הטעה א"ע וה"ל לשאול לחכם הדין וע"כ א"צ להנשא לו כלל וז"פ:

אמנם המרש"א ז"ל סוף גיטין בפסקא המתחלת למען ידעו הדורות. להבין ולהורות. הביא ראי' ברורה מהתוס' פמ"ש ופ' הזהב. בשם ר"ת לענין כל היוצא למלחמת ב"ד גט כריתות כותב לאשתי. שכ' ולכך היתה ב"ש מותרת לדוד שהיו נותנין גט גמור בלי שום תנאי ובצנעה כדי שלא יהי' רבים קופצים עלי' לישאנה. וכשחזר מהמלחמה הי' כונסה והיתה ב"ש פנוי' גמורה. הרי להדיא דאף דכונת שניהם הי' להנשא לו אח"כ מ"מ כיון שמגרש אותה בלי תנאי ל"מ דעתם הראשונה ודלא כמהרמ"ל עיי"ש היטב. והמהרש"א הי' ג"כ מהמתירין ביריד יערוסלב כמבואר במ"ב. והב"ח בתשו' הנ"ל העמיד ג"כ כל יסודו ע"ז דכיון שע"כ אומר בשעת הגט כפי הנוסח שמגרש בלי תנאי אף אם הי' מקודם איזה תנאי מפורש אמרינן אתי דבור ומבטל דבור ומכ"ש אם ל"ה רק דברים בעלמא איך יעלה על לב אדם לערער ע"ז. וסיים בזה"ל א"ז אלא הבל ורעיון רוח ופשוט טפי מביעתא בכותחא א"ז אלא אטלולא וחוכא ואסור יש בזה להצריכה גט אחר ח"ו:

ובזה עלה בדעתי ליישב קו' עצומה שהק' בתשו' חו"י סי' נ"ה בהא דמצינו בגיטין כופין אותו עד שיאמר רוצה אני דמשמע דלא סגי בלא אמירת רוצה אני דאל"כ הל"ל עד שיתרצה או עד שיתן. וק' מה מהני אמירה זו כיון שהוא ע"י כפי'. וברמב"ם ספ"ב דגיטין רצה ליישב זה וכ' כיון שהוא מחויב בזה מה"ת וכ"א מישראל בודאי רוצה לקיים מצות התורה אלא שהיצה"ר מעכב וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני כבר גירש לרצונו. עיי"ש. וגם ע"ז תמה החו"י דא"כ ל"ל האמירה הא די במה שהוכה עד שתשש יצרו בודאי. ועוד דטעם זה הי' נכון אם הי' למכות סכום קצוב ואחר קבלת כל הסכום אינו ירא עוד ממכות אחרות ואמר רוצה אני אז הי' רואין שתשש יצרו משא"כ עכשיו שאין קץ למכותיו עד שיאמר ר"א. א"כ מנ"ל שתשש יצרו דלמא אומר כן מחמת היראה פן יוסיפו להכותי. עיי"ש שהאריך בזה. ולפמ"ש למעלה הדברים נכונים די"ל

דבאמה מהני הכפי' לחוד דבודאי כבר חשש יצרו כמ"ש הרמב"ם רק שאנו חוששים שמא במשך הזמן דברו איזה דברים או שהבטיח שיחזור וישא אותה או שאר ענינים דומה לזה וי"ל אח"כ שמא ע"ד זה הי' מגרש לכך הצריכו שיאמר בפי' רוצה אני דאז אמרינן אתי דבור ומבטל דבור כמ"ש הב"ח. והרמ"ל בעצמו הביא ס' הב"ח הנ"ל ודחאו בקש. ודחי' כזו חוזר ונראית אחר שיש לזה סמך גדול מש"ס הנ"ל. הרי ביררנו שכל חכמי הדורות הסכימו להתיר גם במעשה דמהרמ"ל:

וכ"ז לפי השקר שהציע המגרש שגירש אשתו הראשונה בע"כ. אמנם האמת הברור אשר הרשע הזה לא גירש כלל את אשתו הראשונה לפי המכתבים אשר השגתי מטשערנאוויץ מהרב הגאון דשם ומהרב הדיין מסאדיגורע אשר הביא לפניו את אחותו וגירש אותה וקבל ממנו כתב התרה שגירש את אשתו בכדי שיוכל לישא אשה על אשתו ואח"כ נודע להם ערמתו והדפיסו זאת בעלי העתים. והוא עדיין עומד באסור שתי נשים והטעה את האשה. ובכזה מצינו בש"ס ב"ב מ"ח הוא עשה עמה שלא כהוגן לפיכך עשו לו שלא כהוגן. ומהגם כי גיסו לא עשה עמו שלא כהוגן ולא הטעה אותו כלל. דהרי באמת הי' צריך לגרשה מהדין שלא יהי' באסור שתי נשים כמבואר בב"ש סס"י א' דאף בנשתטית שנשא אחרת בהיתר מ"מ אחר שתשתפה מחויב לגרשה שלא יהי' באסור ב' נשים ועיין בתשו' שו"מ מהד"ק ח"א סי' קכ"ג דאף אם הראשונה מקבלת גט ברצון מ"מ כיון שנשא באסור מחויב לגרש אשתו השני' אפי' אחר גירושי הראשונה משים קנס שלא יחרוך רמי' צדו. וגם דלולא דגלי קרא בחייל' דתפסי בהו קידושין גם בזה לא היו תופסים הקידושין משום אעל"מ. א"כ עכ"פ מחויב לגרש שלא יהנו מעשיו עיי"ש שהאריך בזה עפ"י הדין דמחויב לגרש א"כ גיסו דינא קא"ל:

ומעתה ל"ד כלל להא דמהרמ"ל מכמה טעמים חדא דעיקר טעמו של הרמ"ל, דאי לא הבטיחה לו לישאנה לא הי' מסכים לגרשה. והיינו כיון של"ה מחויב בדבר. משא"כ כאן שהי' מחויב לגרשה עפ"י הדין. ודאי הסכים בכל לבו. ואפי' אם יאמר שהוא אינו חושש לד"ת ולא הסכים אינו נאמן דאין אדם מע"ר. ובפרט שהוא מודה שגירש משום שגיסו הגיד לו שכן הוא מה"ד. והרי כן הוא האמת:

ועוד ששם עיקר הכעס הי' כיון שעשו עמו שלא כהוגן וכאן אדרבה הוא עשה עמהם שלא כהוגן שהטעה אותם להנשא לו באסור בערמה אשר לא נשמע כמוהו בודאי גם מהרמ"ל יודה דאין בזה שום חשש כ"ש אחרי שבירנו דגם במעשה דמהרמ"ל אין שום חשש וכל המערער בזה ראוי לנזיפה והמורה הזה יורה כבן סורר ומורה ועלינו יערה רוח הבורא. ידידו הדו"ש ושלום תורתו:

תשובה כב

דברי שלום ואמת אל כבוד ידידי הרב הה"ג חריף ובקי שושילתא דיחוסא. המפורסם לתהלה. מאוד נעלה מו"ה נפתלי הירץ תאומים נ"י האבד"ק ווולקאטש יע"א.

אחד"ש ושלום תורתו. נשלח אלי מהרב המו"ץ מדראהביטש נ"י קונטרס א' מכ"ת לערער על גט הניתן בעיר דראהביטש עפ"י הטענה שטען לפניו הבעל שאחי האשה הטעה אותו באמרו אשר הוא מחויב לגרשה ביען כי גירש אשתו הראשונה בע"כ. ואחר שיגרש את הראשונה בגט כשר תחזור ותנשא לו וכן הגיד לו ג"כ איש א' מופלג בתורה וע"ס זה גירש אותה וכן גילה דעתו לפני העדים (שמות העדים נמחקו בהעברת קולמס בקונטריסו כי להד"מ) ואחר הגט כתבה האשה לבעלה כי מצדה היתה מוכנת לקיים דברו רק אחי' מעכב על ידה וע"ז האריך כ"ת שהאשה אסורה להנשא עפ"ד מהרמ"ל סי' קכ"ב:

ומאוד נפלאתי על כת"ר בזה מי הכניסו לתגר זה לכתוב פס"ד לצד א' טרם יתברר לו הדבר אם אמת הוא. נגד תקנת הקדמונים הובא בכנה"ג וברמ"א חו"מ סי' י"ז שלא לכתוב פסק בדרך א"כ והריב"ש כתב להדיא דל"ד בד"מ אלא אפי' באו"ה ומהגם בענין גט ה"ל לחוש שלא ילכד במצודת ח' ר"ת ז"ל. וחוץ לזה גם לפי טענת שקר של הבעל לא הי' מקום להרעיש העולם בזה. כי דעת מהרמ"ל הוא דחוי' וכל חכמי דורו חלקו עליו ומחו לי' מאה עוכלי בעוכלא וכ"פ להלכה בש"ע אה"ע סי' קמ"ה ס"ט. כמבואר בב"ש שם ובט"ז. וכבר הבאתי בתשו' לדראהביטש בעסק זה דברי כל הפוסקים הראשונים שהאריכו לבטל דברי המערערין. ונמנו וגמרו שהמוציא לעז על גט זה הוי כמוציא לעז על גט כשר:

ומה שהאריך כ"ת להביא ראיות לדברי מהרמ"ל דגט הניתן מאהבה שלא תזקק ליבם וכדומה אינו גט כלל. אינם ראיות כלל. בראשון ממ"ש ראי' מבסה"ט פ' מטות שכ' מהמסורה דכמו דכל היוצא למלחמה ב"ד גט כריתות כותב לאשתו כן נמי כל היוצא למלחמת משה. והקשו עליו דא"כ איך הוכיח בש"ס ריש קידושין דמיתת הבעל מתיר מקרא דפן ימות במלחמה ואיש אחר יקחנה. דלמא משום שהי' נותנים גט יקחנה איש אחר ולא משום המיתה וע"כ דגט כזה שניתן באהבה אינו מתיר להנשא לעלמא רק כדי שתפרד ממנו ולא יקרא עוד אישה. ואם ימות לא יקרא אחי' יבמה כמ"ש הלבוש הובא במהרמ"ל סי' קנ"ג. ומזה מוכיח הש"ס דע"כ מיתת הבעל מתיר. עכ"ד. ובאמת דברים הללו א"א להולמן דגם לדבריו אכתי מה יענה למשנה מפורשת סוטה פ' משוח מלחמה משנה ב' א' המארס את הבתולה או את האלמנה ואפי' שומרת יבם ואפי' שמע

שמת אחי' במלחמה חוזר ובא לו. ולדברי בעה"ט דכל היוצא למלחמת משה הי' כותב גט כריתות. וגם לדבריו עכ"פ מהני שלא תזקק ליבם. א"כ מה נ"מ ליבם אם מת אחיו במלחמה הא עוד אינה זקוקה לו ואדרבה אסורה לו משום גרושת אחיו. וגם זה רבות בשנים הקשה אותי חותני הרב הגדול בתורה מו"ה שמשון מרגליות ז"ל על הבסה"ס מהא דקאמר בש"ס שם בקידושין מתקיף לה ר"ש ברי' דר"א דלמא מאי אחר יבם דאיך יכול היבם ליקחנה והלא כבר אסורה לו משום גרושת אחיו וזה אינו מיושב בתי' של כ"ת. והוא קו' גדולה:

ומלבד זה טעה בזה טעות גדול. דדברי הלבוש אינם ענין לכאן כלל. ול"ד כלל כי עוכלא לדנא. דהא עיקר ס' הלבוש שם כיון דבתורה לא נרמז כלל שהבעל יתן גט לאשתו רק אם לא תמצא מן בעיניו לשנאתה אותה. אבל במגרש מאהבה שלא תזקק ליבום לא מצינו וי"ל שאין הגט כורת כלל. וכן ממ"ש ביבמות פ' האשה רבה דדריש מקרא ואשה גרושה מאישה דאפי' לא נתגרשה אלא מאישה פסולה לכהונה ופירש"י שכ' לה גט וא"ל ה"א מגורשת ממני ואי את מותרת לכ"א וזה ריח הגט. והרי בגט כזה אם יגרש משנאה תהי' האשה עגונה כל ימי' דשוב אין לה בעל שיגרשנה. ואין זה דרכי נועם של התורה. ומבואר במשנה פ' בתרא דגיטין בכה"ג דחכ"א אינו גט. וע"כ כאן מיירי במגרש מאהבה. וכיון דכונתו לטובת האשה לא חששה התורה לזה ודי אם תהי' נפרדת ממנו אם ימות ולא תזקק ליבם. ואם לא ימות באמת יחזיר וישאנה ולכך משתדלין בגט שכ"מ אחר שעמד מחליו מכניסין אותה לחופה והוא מה"ד דאזלינן בתר כונתו שלא בא להתירה לעלמא. עיי"ש שהאריך בזה במתק שפתי' באר היטב:

ומעתה כ"ז אחר דידעינן דמיתת הבעל מתיר ואין חשש רק שתהי' זקוקה ליבם שפיר כ' הלבוש דלאהבתה בא להתירה מזיקת היבם. אבל להתירה לעלמא הוא ללא צורך דממ"נ אם ימות בלא"ה תהי' מותרת לעלמא. ואם לא ימות יחזור וישאנה בעצמו. משא"כ להס"ד דמה"ב אינו מתיר. א"כ איך נאמר דלאהבתה בא רק להתירה מיבם ולא לעלמא הא אדרבה הוא מגרע כחה בזה אם ימות עדיין תהי' אסורה לכ"א. ועוד מוסיף לה צער שגם ליבם תהי' אסורה ותשאר עגונה כל ימי' איך יעלה עה"ד לומר כן. וע"כ אם נימא דמה"ב אינו מחיר צ"ל דכוונתו הי' בגט זה להתירה לכ"א דאל"כ לאיזה צורך נתן לה הגט. א"כ הדק"ל לבעה"ט מנ"ל דמה"ב מתיר דלמא איש אחר יקחנה מחמת הגט ובמחכ"ת לא עיין היטב בדברי הלביש ושגה ברואה. וממילא גם מ"ש כ"ח בזה דלפמ"ש הלבוש שם דגט כזה ל"מ רק מדעתה ולא בע"כ. א"כ בנ"ד שגם האשה היתה מוטעת שאחי' הטעה את שניהם באומרו שמחויב לגרש מה"ד כיון שגירש אשתו הראשונה

בע"כ. א"כ הוי שלא מדעתה וגט כזה ל"מ בע"כ. ג"כ טעות הוא דהרי הלבוש לא כ' רק דאם נותן הבעל גט כזה לשנאתו ל"מ דהרי יוכל לעגן אותה כל ימי' אבל אם הבעל נותן הגט מאהבה. וגם האשה מסכמת לחזור ולישא אותו. מה בכך שאחי' הטעה אותם. וכי בשביל כך ירצה הבעל לעגן אותה. וז"פ. ואין ענין דברי הלבוש לכאן כלל:

ובגוף הקו' על הבעה"ט כבר חי' הגאון בעל אור חדש בספרו חקר הלכה חקירה ח' וגם בתשו' תפארת יוסף חיו"ד סי' כ"א. ושניהם כוונו לד"א דכיון דבעה"ט הביא ממסורה דחלוץ הנעל וגם ועבר לכם כל חלוץ. ומזה לא מוכח רק דהיו כותבים גט לפטור מיבום. משא"כ אי נימא דמה"ב אינו מתיר. וא"כ צריך כל היוצא למלחמה אפי' י"ל בנים ואין לו אחים לכתוב גט לאשתו ע"כ דלא דרשינן מסרה זו דל"ש לקרותו חלוץ כלל. וכיון דלא נרמז בחירה ע"כ דל"ה כותבים בימי משה עיי"ש שהאריכו בזה:

ואם כי די בזה ליישב קישייתם הנ"ל וגם קו' חותני הרב ז"ל נתיישב בזה. דהא אתקפתא דר"ש ברי' דר"א הוא ג"כ להס"ד דמה"ב איני מתיר. אמנם קושייתו עומדת כחומה מה יענה הבעה"ט למשנה מפורשת וגם הרמב"ם פסקה להלכה בספרו דאם שמע שמת אחיו במלחמה חוזר ובא לו. ומביא זאת על קרא דמי האיש אשר ארם אשה עיי"ש. וכיון דבימי משה הי' כותב גט כריתות וכן בימי דוד. וכן יהי' בימות המשיח כאשר יבא הג"צ ב"ב. א"כ מה נ"מ ליבם במיתת אחיו הלא פטורה כבר מיבום וגם אסורה לו מחמת הגט:

ולפענ"ד נ"ל קו' זו בדרך פשוט דבלא"ה דקדקו האחרונים הנ"ל דכיון דכל היוצא כו' למה הוצרך לומר פן ימות הא גם בלא מיתה יכול אתר ליקחנה ע"י הגט לפירר"ח. תוס' כתובות מ' דהגט הי' לחלוטין וגם י"ל כיון, דנרמז מהמסורה דכל מי שאין לו בנים וי"ל אחים עכ"פ הוצרך לכתוב גט א"כ למה הכריז דוקא במי שארס אשה ולא לקחה יצריך לדחוק דדוקא בזה שייך ע"נ טפי כמו בכרם ובמת. וביותר יש להבין כיון שגם בטרם צאתו למלחמה כבר נתן לה גט משום תשש זה שמא ימות למה הוצרך הכהן והשוטר עתה להזהירו ע"ז הרי כבר סבור וקבל. והנראה בזה. עפמ"ש הרמב"ן ע"מ שהכהן אמר מקודם לא יפקד מכם איש כי ה' ההולך לפניכם לא תיראו ואח"כ בא השוטר ואמר פן ימות במלחמה. וכ' וז"ל שהכהן ראוי לומר אל אוזן הצדיקים שיבטחו בה' ואם יהי' כן לא יפקד מהם איש. ובאשר הכהן משרת ה' ראוי לו לומר כן אבל השוטר מדבר בדרך הטבע אל אותן אנשים שאין בטחונם חזק עיי"ש. מבואר מזה שבאמת הבוטח בה' והולך ללחום מלתמת ה' אין לו לירא משום דבר. כי ה' ההולך עמהם. וע"כ מה שכתבו גט לנשותיהם אינו מחמת מורא המלחמה רק ממיתה טבעית כדרך כל הארץ וע"כ נ"ל פשוט שנותן השלשה תששוות ארם אשה ולא לקתה ובנה בית ולא חנכו

וכרם ולא חיללו. המבואר בתוכחה אשה תארם כו' כרם תטע כו' בית תבנה כו'. והוא מקללת אם לא ישמעו ח"ו משא"כ עכשיו בהולכין למלחמה ועושין רצונו של מקום לא חשו לזה כלל ול"ה כותבין גט כלל. וזה למדתי מדברי הספורנו ז"ל שכ' פן ימות במלחמה. וז"ל שמא יש עליו עבירה שבשבילה יענש זה העונש המבואר בתוכחה ויזיק לאחיו שיניא את לבם וזולתם ע"כ מבואר דפרט דוקא ג' חששות אלו המבואר בתוכחה. וע"כ אני אומר שאותן הג' ענינים לא כתבו גט כלל ולא חששו בצדיקים כאלו שיבא להם עונש המבואר בתוכחה ח"ו ולכך הוצרך השוטר המזהיר עפ"י הטבע להזהירם ע"ז עפ"י הטבע כמ"ש הרמב"ן הנ"ל ושמא יש בהם איזה עבירה שיענשו בעונש זה כמ"ש הספורנו ומעתה מיושב כל הקושיות הנ"ל וגם דברי בעה"ט דאף דכל היוצא כו' כתבו גט להציל מיבום היינו בנשואים אבל לא בארוסין מטעם הנ"ל ושפיר דייק הש"ס דמה"ב מתיר דכאן ל"ה גט כלל, וגם במשנה דסוטה בשמע שמת אחיו במלחמה היינו בארוסין דלא נתן גט וגם האתקפתא דר"ש דקאי ג"כ על הקרא דארס אשה לק"מ ומיושב הכל ודו"ק – ועיין במהרש"א סוף גיטין בפסקא המתחלת למען ידעו הדורות הביא ראי' מתוס' הנ"ל דלא כהלבוש מדכ' שהי' מגרשין בצנעה שלא יקפצו עליהם לישאינה מוכח שהיו הנשים מותרות להנשא גם בחיי בעליהם אף שהגט הי' מאהבה שלא תיזקק ליבום עיי"ש ומהרש"א הי' מהמתירין ביריד יערסלאב:

ומ"ש כת"ר עוד דבזה יתיישב קו' התוס' ב"ב קמ"ו בהא דקאמר מאן תנא דאזיל בתר אומדנא ר"ש שזורי הוא דקאמר אף המסוכן והק' התוס' דהי' י"ל רבנן דידי' הוא דהא גם מיוצא בקולר ומפרש ויוציא בשיירא מוכח דאזלי בתר אומדנא ולהלבוש לק"מ דכיון דבמסוכן הוי רק גט מאהבה וכמו שפירש"י שם דלפטור את אשתו מהיבום נתכוין א"כ אינו מועיל להתיר לעלמא רק לאחר מותו תפטור מהיבום ולכך דומה ממש למתנת שכ"מ דל"מ רק אחר מותו משא"כ במפרש ויוציא בשיירא דמועיל גם בחייו שלא תשאר עגונה עכ"ד. ובאמת ג"ז אינו נכון דהא אדרבה להלבוש גם ביוצא בקולר ליהרג ומפרש ויוצא בשיירא הוי גט מאהבה ואמאי באמת יועיל להתיר לעלמא ומ"ש רש"י גבי מסוכן דלפטור מהיבום נתכוין כונתו בפשיטות כיון דבכל הני יוצא בקולר שייך לומר דטרוד הי' ושכח לומר תנו משא"כ במסוכן איזה טרדא י"ל בחליו ששכח לומר תנו ע"כ אמר דהי' טרוד ג"כ לפטור אשתו מהיבום ומ"ש בשם הרב הג' רצ"ה אורינשטיין ז"ל שלא להקל באסור א"א אני לא ראיתי דבריו ומי יחוש לי גם אלף כמותו לא יכריעו נגד כל הועד ביריד יעריסלאב גדולי הפוסקים שהסכימו שכל המערער על גט הזה נלכד במצודת חר"ת ז"ל. וכל הדן נגד הכרעת חכמי הדורות נידון כזקן ממרא כמבואר ברמב"ם

פ"ב מממרים ומעשה דר"א בב"מ יוכיח שאמר כותלי ביהמ"ד יוכיחו וב"ק יוצאה ועפ"כ עמד ר"י על רגליו ואמר לא בשמים הוא כבר אמרה תורה אחרי רבים להטות. וגם אמרו ב"ש במקום ב"ה אינה משנה מפני שרבים הם.

ומ"ש עוד כ"ת דגם החולקים על מהרמ"ל יודו בגט זה דפסול כיון שהטעו אותו אנשים בני תורה באמרם שמוכרח הוא עפ"י התורה לגרש אשתו ולבו הוא דאנסי' ובהדיא שנינו דגט מוטעה פסול. והביא בשם איזה תשובה הנקרא חמדה גנוזה דבגט מוטעה לא נחלקו כלל על מהרמ"ל. והאריך בזה גם בזה לא אמר כלום דהרי מבואר בהתו' הב"ח סי' צ"א להדיא וז"ל דההוא דגט מוטעה פסול אינו אלא כשא"ל בשליחות האשה תן לה גט ע"מ שתתן לך מאתים זוז ולא נתנה לו אז הוי הטעאה. אבל אם א"ל בלא שליחות האשה תן לה גט ע"מ שאתן לך ר' זוז ולא נתן לה אין זה גט מוטעה שהרי כשנתן הגט ליד האשה לא התנה שום תנאי וכ"מ מלשון הברייתא כו' איזהו חליצה מוטעת כי' וכוותי' גבי גט אי לא קיהיב לי' פסול שהרי שליחי האשה הי' מתנים עמו כו' אבל איש אחר שמתנה עם הבעל ומבטיחו ואח"כ נתן הגט סתם פשיטא דאין זה בכלל גט מוטעה עיי"ש שהאריך בפרט זה דכל דההטעאה ל"ה מהאשה או משלוחה אין זה גט מוטעה וא"כ בנ"ד שעיקר טעות הבעל כפי מכתבו של"ה כלל בעצת האשה להטעות אותו רק אחי' הגיד לו זאת איזה חשש גט מוטעה יש כאן ותמי' לי איך כ' דהחולקים על מהרמ"ל יודו בזה דהרי הב"ח חילק להדיא ע"ז ואולי כוונתו למ"ש בתשו' מהרמ"ל סי' קכ"ו למהרש"א ז"ל וז"ל גם מ"ש כ"ת אך מ"ש דהוי גט בטעות שהטעו אותו בענין הקישור כו' לפום ריהטא הי' נראה שהוא נאמן ע"ע כו' ואינו נאמן על אשתו כו' ומזה הוכיח כ"ת דאם הי' נאמן על אשתו הי' פסול גם למהרש"ק משום גט מוטעה ובאמת אין ראי' מזה דודאי הגידו למהרש"א שההטעאה היתה בעצת האשה או שלוחי' ובזה יתיישב ג"כ מה שתמה מהרמ"ל עליו בזה וז"ל לא ידעתי כונתו בזה דמה צריך הכא נאמנות הבעל הלא הקישור והתנאים חדשים חתומים ביד הבעל ומתוכם מבורר שהטעו אותו עיי"ש ולפמ"ש דברי מהרש"א נכונים דמה בכך שהתנאים מוכנים וקיימים אבל מנא ידעינן שהי' בעצת האשה ושלוחי' ולכך הצריך נאמנות הבעל וע"כ כ' דא"נ על אשתו ודו"ק:

הנה עד כה דברתי לפי טענות שקר שהציע הבעל לפניו אבל באמת שקר בימינו וכזב בשמאלו ונדון שלנו לא נגע ולא פגע להא דמהרמ"ל ואימא לי' איזי גופא דעובדא הכי הוה.

ביום אשר הכין האיש בליעל הזה לישא את האשה הנ"ל השגתי דילוג רב מהרב הגאון מו"ה בנימן ווייס נ"י אבד"ק טשערנאוויץ שלא לסדר לו קידושין ביען כי יש

לו אשה בטשערנאוויץ ולא גירש אותה כלל ולה ילדה א' ממנו ושלחתי לקרוא את העוכר הזה והוכחתיו ע"פ והראה לי מכתב תעודה מהרב הדיין מסאדוגורע חתום בחותם אמת אשר לפניו גירש אשתו כד"ת עוד בחודש אייר ועכ"ז הי' לבי נוקפי מחמת הד"ר מטשערנאוויץ ואמרתי אולי יש בזה איזה ערמה ושלחתי עוד הפעם ד"ר להדיין מסאדוגורע להוריפיני אם אמת הדבר והשיב לי כי אמת נכון הדבר. ע"כ צויתי לסדר לו קידושין וביום השני נסע לדרכו עם האשה אח"כ השגתי מכתבם מהדיין הנ"ל כי הבליעל בא אליו בערמה עם אחותו והגיד כי אשתו הוא. והביא עמו אשה א' להעיד עלי' וכתב להם ג"פ וגם נתן לו המכתב העידה וכעת נתברר לו ששקר הוא ואחותו היתה וגם מהרב מטשערנאוויץ השגתי מכתבים כאלו והי' לי צער גדול מזה כי באה תקלה על ידי ח"ו ובקשתי מאת אחי האשה שיסע לשם וישתדל שיתן לה ג"פ שלא יהיו באסור שתי נשים כמבואר בש"ע – וכן עשה – עתה אשאלהו אם אפי' הגיד לו גיסו שאחר שיגרש האשה הראשונה תחזור ותנשא לו מה בכך כיון שעכ"פ הי' מחויב לגרש האשה הזאת עפ"י הדין תבא עליו ברכה שעשה רצין חכמים ועיין בתשו' שו"מ מהד"ק ח"א סי' קכ"ו דגם אם האשה הראשונה מקבלת גט ברצון מחויב לגרש אשה השני' ולבטל הקידושין שנעשו באסור חר"ג ומה ענין זה להא דמהרמ"ל דשם הי' עיקר טעות המערערים דלולא הבטחה שלהם לא הי' מגרשה משא"כ כאן שהי' מחויב לגרשה עפ"י הדין ואף אם יאמר שלא הי' חושש לחרגמ"ה ולא הי' מגרשה אם לא הטעוהו אינו נאמן ע"ז דאין אדם מע"ר ואף דחזינן שכבר עבר ע"ז ונשארה באסור מ"מ שייך בזה א"א מע"ר ואמרינן דנתחרט אח"כ דגם פושעי ישראל מלאים חרטות ועיין ב"ש אה"ע סי' י"ז סק"כ דגם בעבד שהוא בחזקת בעל עבירות אמרינן אין אדם מע"ר ואף דבישו"ש פ' החובל הובא במג"א או"ח סי' רע"ח וביא"פ שם בא משמע כן מ"מ כאן דעשה מעשה המוכיח שנתחרט למה נימא דעשה בכפי' ובטעות והרי הרמב"ם כ' דאף היכא שכופין אותו עד שאומר רוצה אני אמרינן דמגרש מרצונו כ"ש כאן שמודה בעצמו שנתן הגט מחמת שגיסו הגיד לו שכן הוא עפ"י הדין א"כ החליט בדעתו לעשות כפי הדין והרי באמת הדין כן ואף שהבטיח לו שתחזור ותנשא לו אם לא תרצה לקיים אין לו עלי' אלא תרעומת דהא א"א לומר שלא הי' נותן לה הגט כיון דהי' מחויב לגרשה:

וכן מבואר בתשו' מהרשד"מ חאה"ע סי' ק' באמצע התשובה לענין א' שרצה לגרש אחר ב' שנים והטעו אותו שאינו רשאי לעשות שום תנאי וכ' שם לחלק בין זה ובין חליצה מוטעת שא"ל שיוכל לישא אח"כ וז"ל שכיון שא"ל החכם עתה צריך שתאמר כן שיהי' ג"פ והוא כן עשה אעפ"י שהטעוהו לומר שאח"כ יועיל התנאי אין בכך כלום ואין לו

על החכם אלא תרעומת ול"ד לחלוץ לה שאי אתה מפסיד בדבר דהתם לא עקר זיקתו באותה החליצה ולהכי פסולה עכ"ד. הרי להדיא לחלק דכל שנתן הגט אדעת שיועיל לחלוטין אעפ"י שהבטיחו לו לעשות לאח"ז אין בכך כלום משא"כ בחליצה שבגוף החליצה לא כיון להתירה א"נ ה"ה ממש בנ"ד כיון שנתן גט ע"ד להתירה אינו מזיק ההבטחה שהבטיח לו גיסו ומלבד זה כל הערעור בעובדא דמהרמ"ל הי' כיון שעשו עמו שלא כהוגן וכאן אדרבה הוא עשה מעשה רשע שלא גירש את אשתו והטעה את האשה הזאת ובכזה מבואר בש"ס ב"ב מ"ח הוא עשה עמו שלא כהוגן ובפרט דכאן לא עשו שלא כדת כלל וכאשר יעיין כ"ת בתשו' תשב"ץ ח"א סי' א' אשר הרבה בגנות הרבנים המערערים על הגט של ר"י בר"י מאטאליא יראה כי לא טוב עשה בזה להוציא לעז על בת ישראל עפ"ד איש רשע בליעל מגולח הזקן כופר בתורת משה וכל ענין הגט הוא כמצחק בעיניו ומוכן הוא לעבור על חרגמ"ה בטרם יחקור על הדבר דאז הי' נודע לו האמת כי הרשע עשה בערמה לצודד נפשות ואם אמנם כי דבריו לא ירעו ולא ישחיתו באשר כבר נתפרסם בעלי העתים את המעשה רע אשר עשה הבליעל הזה ע"י המכתבים מטשערנאוויץ וסאדיגורע עכ"ז החובה על כת"ר להשיב הספרים אשר שלח ולא יוציא לעז בחנם על בת ישראל. ולולא את פני כ"ת אני נושא הייתי מרעיש העולם ע"ז. אך אני חס על תורתו וכבוד אבותיו הקדושים נ"ע ואקוה אשר יתן מקום לדברי ואז אשאר ידידו הדו"ש:

ואח"כ השגתי מכתב מהרב הג' הנ"ל שחזר מדבריו. והסכים שאין שום חשש על האשה.

תשובה כג

בין המצרים. יזרח אור. לישרים כבוד אהובי יד"נ עוז הרב החריף ובקי למד ושנה הרבה מו"ה יוסף טוואלב נ"י.

מכתבו היקר השגתי שמחתי בשמעי משלומו ואם כי אנכי היום סמכוני באשישות זה חודש ימים אשר נפלתי למשכב ל"ע. אך למען אהבתו ולמען לימודו. קמתי היום ממטתי להשיבו אך בקיצור לחלישות כחי:

ע"ד שאלתו בבן כפר ששלח חלבו ע"י גוי הנוסע בדרך המלך ששכיחים עוברים ושבים בלי שום חותם. והאיש אשר נשלח לו לא ידע אם יש איזה חשש בדבר. והעמיד החלב בקדרות. ואח"כ מכר הכל. רק ערך חצי רבע סמעטינא נתערב בתוך ערך לוג סמעטינא שהי' לו מקודם. והי' הפ"מ לאסור כל הכלים שנכבש בהם החלב מעל"ע והורה כ"ת להשהות הכלים מעל"ע ולהתירם גם התערובת מסמעטינא הכשיר. והביא כמה ראיות

לדבריו וגם מתשו' יהודה יעלה סי' קכ"ה שהורה להתיר בכ"ח להשהותם מעל"ע ואיש א' מערער על הוראתו לזאת נפשו בשאלתו להגיד דעתי בזה:

תשובה. לדעתי הדבר פשוט להתיר מלבד הטעמים שכ' רו"מ רק דבלא"ה אין דין זה נוגע כלל לדין חלב של עכו"ם שהחמיר הרמ"א לאסור הכלים. דהרי כאן הוא חלב של ישראל רק שנשלח ע"י עכו"ם. והרי כ' הש"ך סי' קי"ח סק"ח דהא דחלב ששלחו ע"י גוי צריך חותם א' היינו כמו בדג וש"ד דבעינן שי"ל ריוח הה"נ בחלב דוקא היכא דיש לחוש שה"ל איזה ריוח בחליפין מחלב טמא דאי ל"ל רוחא א"צ חותם כלל עיי"ש. וכן מבואר בתוס' ע"ז י"ב דל"ח שהחליפו כדי להכשיל את ישראל וכ"פ המג"א או"ח סי' כ' סק"א וכ"פ כל הפוסקים. ועיין בתשו' ח"ץ סי' ל"ט כ' הטעם דאף שהגוי רוצה להנקם מישראל מ"מ כיון שהישראל לא ידע מזה ליכא נקמה. ובתשו' מהרי"ט ח"א סי' מ"ב. ובשניות סי' ג' הקשה על ס' זו ממשנה דדמאי דמפקיד אצל נכרי ה"ה כפירותיו אף שהגוי אין לו ריוח. וגם מהא דס"פ א"מ דחמפ"ג מותר בחותם א' כיון דאיכא חותם א' לא טרח ומזייף. ופירש"י במידי דל"ל רוחא. מבואר דעכ"פ בעינן חותם א' אפי' היכא דל"ל ריוח ועוד מכמה מקומות ועיי"ש שתי' דהא דחיישינן לחליפין בל"ל ריוח היינו במתרמי לי' עכ"פ בנקל להחליף בלי שום טורח כמו בחיטין וכן בחלב דבקל יכול לערב חלב טמא ע"כ צריך חותם א'. משא"כ בהא דתוס' דצריך לכוין החתיכות שיהו שוין שלא ירגיש בו הישראל. וכן בארבא דצריך לקנות יין ביוקר כדי להכשיל לישראל וכה"ג לא טרח עיי"ש. והוא ס' ישרה:

ובזה נוכל ליישב דברי המג"א סי' כ' הנ"ל שכ' שם לענין שולח תכלת ע"י גוי דצריך ב' חותמות וז"ל ומיהו דוקא אם י"ל שנהנה בחליפין ואפשר אם הם שזורין ומופסקין שרי וע"ל סי' י"א. עיי"ש. ועיין במחה"ש שם שנדחק בזה דהא בסי' י"א הביא שני דיעות אי מהני שזורין ומופסקין די"ל דטרח גם בבגד כולי האי וכ' שם לפרש בשני דרכים. או דקאי אלמעלה לענין לקנות מתגר דיש עוד ס' דלא מרע אומנותו. ועי"ל דמיירי בחותם א'. ובאמת שני הפירושים דחוקים דאכתי אין לו שייכות למ"ש מקודם שנהנה בחליפין. ולפמ"ש מהרי"ט הנ"ל דבריו מדוקדקים דכיון דבעינן שיהי' נהנה בחליפין א"כ אם הם שזורין ומופסקין, אפי' לאותן הסוברים דחוששין שמא יטריח עצמו לעשות כן גם בבגד. מ"מ עכ"פ טורח הוא. וכיון שכ' שם המג"א מקודם די"ל דוקא בתכלת שדמיו יקרים צריך ב' חותמות משא"כ בלבן דא"ל הנאה כ"כ. ואח"כ הביא מהש"ע ות"ח דאפי' באין דמיו יקרים צריך ב"ח. ועז"כ ומיהו דוקא אם י"ל שנהנה בחליפין. והיינו אם עכ"פ ה"ל קצת הנאה אעפ"י שאין דמיו יקרים מ"מ שייך קצת הנאה אבל באין לו הנאה כלל ל"ח.

ועז"כ המג"א ואפשר דאם הם שוורים ומופסקים שרי. והיינו כיון דעכ"פ אין בזה הנאה גדולה שאין דמיו יקרים. וגם יש בזה טורח ע"כ י"ל דל"ח. וע"כ כ' רק דרך אפשר כיון דעכ"פ איכא הנאה קצת. ודו"ק. נחזור לענינינו דעכ"פ מבואר במהרי"ט דהיכא דאיכא טורח ל"ח לחליפין והא דצריך בחלב ח"א היינו משום דיכול לערב בקל חלב טמא וא"כ כ"ז שייך בזמנם דהי' שכיח חלב טמא משא"כ בזמנינו דאינו בנמצא כלל חלב טמא כמ"ש התשב"ץ ח"ד בטור הראשון סי' ל"ב דבזמנינו ל"ש כלל חלב טמא דלכלבתא וחזירתא אין חולבין וחמורתא וסיסמא מאיס אצלם וגמלים מניקות לא נמצא בארצינו ואף אם ימצא א' מני אלף אשר יהי' לו חלב טמאה הוא ביוקר כפלי כפלים מחלב בהמה טהורה וכ"כ הרדב"ז ח"ד סי' אלף קמ"ז עיי"ש שסמך ע"ז גם לענין חלב של גוי וכ' דל"ה גזירה כללית. וכן בפר"ח ובתשו' שתי הלחם האריכו בזה ואף דאין סומכין ע"ז לענין חלב של גוי ממש כיון שכבר נאסר במנין וכן הוקבע בש"ע אבל עכ"פ לא נוכל להכחיש החוש והאמת דאינו שכיח במקומינו חלב טמא ועכ"פ הוא ביוקר הרבה מחלב טהור ואין שום סברא שיהי' נהנה בחליפין ומ"ש הח"ץ שם די"ל שמא הי' רעב או צמא בדרך והוצרך לשתות להנאתו ולמלאותו אח"כ. גם לחשש זה אין לחוש כאן דעכ"פ יותר בנקל ה"ל להשלים בחלב טהור ולא לטרוח אחר חלב טמא. וגם הי' מקום להתיר בכאן כיון שהוא דרך המלך ושכיחי עוברים ושבים. ומבואר בסי' קי"ח ס"ז דאם שלח עי"ג במקום מעבר לרבים מותר בלא חותם. אמנם בש"ס ע"ז ל"א מוכח דלא מקרי מעבר לרבים רק בעיר והיכא דשכיחי רבים. מהא דמשני ר"ז כאן בעיר (קפיד כותי שמא יגע הגוי ביינו ולא זבני מיני') כאן בדרך. ופריך עלה ר"י דהא הני בעיר נמי בדרך אתו (ושמא נגע בדרך) ומשני בין הגיתית שנו כיון דכ"ע אפכו (מצויין אז בדרכים) מרתת. עיי"ש. ולא משני דמיירי בדרך ששכיחי עוברים ושבים. וע"כ דל"מ אלא היכא דמצויון הרבה ב"א כמו בין הגיתות דאז שכיחי בדרך כמו בעיר אבל דרך המלך לחוד ל"מ. אך דא"צ לזה דבזמנינו אין לחוש כלל. כאשר בארנו. ואם רו"מ הורה להשהות הכ"ח מעל"ע בודאי יפה עשה. למען לא ילמדו להקל גם לכתחלה כי בעוה"ר נעשה להם כהיתר. דברי ידידו הדו"ש באהבה:

תשובה כד

רב שלום לכבוד ידידי הרב החריף המופלג וו"ח מו"ה דוב קומיל נ"י.

אחד"ש מכתבו היקר השגתי. וע"ד שאלתו בעופות החדשים שצוארם ערום בלא נוצות ואדום. ויש להם ג' סימני טהרה. ורבים העידו שבמדינת אמעריקא אוכלים אותם. אם יכולים לסמוך על מסורה שלהם:

תשובה. כבר נשאלתי כ"פ על עופות האלה והכשרתי אותם. וטעם ההיתר שלי אם כי הסכימו הרא"ש והרשב"א שאפי' י"ל ג' סימנים אין לאכול שום עוף שלא נודע לנו בלי מסורת וכ"פ ביו"ד סי' פ"ב לחוש לדעת רש"י ז"ל. וכבר נתחבטו הגדולים לענין היתר אוזות הבר בתשו' צ"צ ובכו"פ. וכן לענין עופות אינדיק. וזה מקרוב הרעישו הגדולים לענין קובריצר הינר. וכ"ז הי' לאשר הי' שינוי גדול מעופות שלנו הן בגידול כל האברים. והן בקול. לכך הי' מקום לספק. לא כן בעופות האלו שאין בגופם שום שינוי כלל וגם מנהגם ופרצופם שוה לגמרי רק שצוארם נשאר ערום ומחמת זה הצואר אדם פשיטא דהוא בכלל המסורה של שאר העופות. וכ"מ בש"ס ב"ק נ"ה אווז ואוז הבר כלאים זב"ז מ"ט אילימא משום דהאי ארוך קועי' והאי זוטר קועי' אלא מעתה גמלא פרסא וגמלא טייעא דהאי אלים קועי' והאי קטין קועי' (פירש"י שזה צוארו עב וזה צוארו דק) ה"נ דהוי תרי מינים ומשני דהאי ביעי' מבחוץ והאי מבפנים. הרי דבשיש שינוי מעט בצוארו ל"ה מין אחר וא"כ ממילא דנאכל באותו מסורות שאוכלים שאר העופות. ועיין בח"ס חיו"ד שדחה בזה דברי הגאון מהר"מ מווינא הובא בתשו' צ"צ שהוכיחו מזה דאווז הבר טהור הוא דאל"כ מאי קמ"ל דהוי כלאים פשיטא כיון דזה טמא וזה טהור. והח"ס דחה זאת דאם ל"ה לו רק השינוי דארוך קועי' דהוי שינוי מעט אכתי הי' נאכל במסירת שאכלו איוז וכיון דהשמיענו דהם שני מינים מטעם דבציו מבחוץ. שוב אינו נאכל במסורת של האיוז דמין אחר הוא עיי"ש א"כ באמת י"ל דטמא עיי"ש ודבריו נכונים. א"כ ה"ה כאן דהוי שינוי מעט שפיר מהני המסורה מעופות שלנו. ועיין בש"ך סי' פ"ב סק"ח בשם מהרש"ל דגם האדנא מהני ג' סמנים רק שידקדק היטב שלא יהי' הזפק משונה בתוארו אבל בגדלו וקטנו אין להקפיד עיי"ש וכ"מ מתשו' רלב"ח סי' ק"ד שכ' לענין סנונית לבנה דאמרינן בש"ס דבירוקה כרסה אסור לשני הלשונות. משא"כ בקיוורא כרסה ומרבינן לה מלמיני דעורב העמקי אף שבהרותי' לבנות כפירש"י שם מ"מ כיון שבגודל הגוף וצורתו דומה לעורב העמקי יותר מחיוורא כרסה וגם כי עיקר גופם שחור אף שי"ב בהרות לבנות ל"ל בה עיי"ש הרי שתלוי במה שבעיקר גופם דומים להדדי והה"נ כאן שכל גופם שוה אף שבמקום א' יש שינוי בנוצות מה בכך וגם בשינוי גדול יש מקום לומר דדוקא אם הוא ניכר מתולדה כמו באווז דבציו מבחוץ משא"כ כאן דשינוי זה אינו ניכר כלל בתולדה דכולם נולדים ערום בלא נוצות ודו"ק:

ועוד יש ראיה ברורה להתיר מגמ' ערוכה חולין ס"ה אחרים אומרים שכן עם טמאים טמא עם טהורים טהור ופריך כמאן כר"א דתניא ר"א אומר לא לחנם הלך זרזיר אצל עורב אלא מפני שהוא מינו ומשני אפ"ת רבנן שכן ונדמה קאמרינן ופירש"י דומה להם במראיתו ועיין בר"ן שכ' כונתו בפרצופו ומנהגו וא"כ בנ"ד דמתגדלים יחד עם עופות שלנו ודומה ממש בפרצופו ומנהגו ודאי הוא טהור ודו"ק:

וראיתי בתשו' משיב דבר ח"ב סי' כ"ב שכ' דאין לסמוך על שכן ונדמה רק לחומרא לבטל ח"כ שלו אבל לא להחזיקן בטהורה עי"ז אך בתשו' הגאון מצאנז ז"ל בספרו ד"ח ח"ב סי' מ"ח בתשובתו להגאון ז"ל מבוטשאטש כ' וז"ל גם היתר השני מכח שכן ונדמה הנה מ"ש א' מהרבנים דאין אומרים שכן ונדמה להתיר הבל יפצה פיהו. וכן מבואר בר"ן וברי"ו דכמו שאומרים שכן ונדמה לאסור כן אומרים להתיר – אך לפע"ד דל"מ שכן רק אם העוף מתדבק בטמאים אף שיש לפני' טהורים אמרינן ממינו הוא אבל אם חובשין עוף טמא אצל טהורים ועופות טמאים אינו בנמצא כלל מסתמא הולך עם הטהור דעכ"פ מסוג שלו הוא ול"מ שכן עם הטהורים גם נדמה אינו דומה כלל לטהורה לא בגידול רחבו וגופו וגם לא באיברין העתקתי לשונו כי הוא נצרך לענינינו:

והנה מ"ש הרב דשכן נקרא דוקא בשבק טמאים ומתחבר עם הטהורים, זה ודאי אמת נכון הוא ובזה מיושב קו' הח"ס בתשו' הנ"ל בחולין ס"ג ר' אומר גלוי וידוע לפני מי שאמר והי' העולם כו' שעופות טהורים מרובים כו' לעולם ישנה לתלמידו דרך קצרה שהרי הזכיר הטמאים ולא הטהורים והק' לר"א דאמר שכן אעפ"י שאינו נדמה א"כ אף אם הוא מכיר כל המינים טמאים מ"מ העוף הזה שמא הוא שכינו של נץ או אי'. א"כ ה"ל להזכיר הטהורים מזה הוכיח דר' ע"כ ס"ל כרבנן דבעינן שכן ונדמה עיי"ש. ולפ"ד הרב הנ"ל באמת גם לר"א מיושב דלדידי' בשכן שאינו נדמה ע"כ דס"ל דבעינן שכן שאינו מתחבר כלל עם הטהורים א"כ שוב אין לחוש שמא הוא שכינו של נץ או אי' דהרי חזינן דמתחבר עם הטהורים ובכה"ג גם ר"א מודה דמותר. אבל לרבנן דבעי גם נדמה דל"ק ק' זו שפיר י"ל דס"ל דדי בשכן עם הטמאים אף שמתחבר ג"כ לטהורים כיון שהוא נדמה ג"כ לטמאים:

ובזה ארווח לן ליישב פסק הרמב"ם פ"א ממא"ס שחשב זרזור בין המינים האסורים שכן נאמר בעורב למינהו להביא את הזרזור הרי דפ' כר"א דלא לחנם הלך זרזיר כו' ואח"כ כ' וכל השוכן עם הטמאים ונדמה להם ה"ז טמא. הרי דבעי שכן ונדמה כרבנן ותמהו ע"ז הכ"מ ומהרלב"ח וגם בתשו' הרדב"ז ח"ה בלשונות הרמב"ם סי' ר"א ובכו"פ בסוגיא דפני נשר דהרמב"ם מזכה שטרא אליבא דב"ת. ועוד דקדק הכו"פ בלשון הש"ס דאמר

אפ"ת רבנן שכן ונדמה קאמרינן משמע דכר"א ודאי אתיא רק דגם לרבנן ניחא והלא אי נימא דלאחרים בעי שכן ונדמה א"כ ע"כ לא אתיא כר"א דהא זרזיז אינו נדמה עיי"ש שהאריכו בזה

והנראה ליישב כ"ז וניישב מקודם דברי רש"י בגמ' התמוהים מאוד דפי' גבי שכן ונדמה שכן כמו שוכן והוא תמי' הפלא ופלא מה בעי רש"י בזה וצ"ל בד"ז דבאמת י"ל בגמ' הביא בשם אחרים שכן עם הטמאים טמא ועם הטהורים טהור ובתוספתא פ"ג דחולין כ' בזה"ל השוכן עם הטמאים ונדמה לטמאים טמא השוכן עם הטהורים ונדמה לטהורים טהור ומדוע בגמ' לא הביא רק שכן לבד וצ"ל דיש חילוק בין לשון שכן לשוכן והוא עפמ"ש הט"ז או"ח סי' קי"ח בשם הר' מנוח שא"ל המלך השופט דלשון המשפט משמע שהוא בעצמו הוא המשפט כמו שאנו אומרים הוא החכמה הוא המדע שא"ל עליו ית' חכם ומבין שמשמע שהוא קונה החכמה והתבונה מאחר עיי"ש – וכוונת הט"ז עפמ"ש הרמב"ן פ' תולדות ע"פ כי ציד בפיו כי הכתוב יכנה את האיש במעשהו לתדירתו כמו שבתך בתוך מרמה או ואני תפלה עיי"ש שקורא את עשי' בשם ציד לתדירתו כן לשון משפט שהוא מתעצם עם המשפט לא כן לשון שופט ועיין באפ"י בדרוש מים קדושים – ומעתה נבין ג"כ החילוק בין לשון שכן לשוכן דשכן היינו שהוא בטבעי שכן אצל עוף א' ואפי' רואה מין אחר אינו מתחבר כלל עמהם. משא"כ לשון שוכן הוא רק במקרה כמו שופט. ומעתה י"ל דאין כאן סתירה מברייתא שהובא בגמ' להתוספתא דבתוספתא כ' שוכן לכך בעינן גם נדמה משא"כ בגמ' כ' שכן עם הטמאים שאינו מתחבר כלל עם הטהורים ע"כ טמא גם באינו נדמה ע"כ קאמר כמאן כר"א דלפי"ז גם בזרזיר שהולך רק אצל טמאים כמ"ש ר"א לא לחנם כו' ולכך טמא אף שאינו נדמה ומשני אפ"ת רבנן שכן ונדמה קאמרינן היינו דגם בברייתא בגמ' בעי נדמה ג"כ אלא שקיצר וע"כ פירש"י לתי' זה שכן כמו שוכן והיינו דאינו דיוק כלל בלשון הברייתא אלא שקיצר ומיושב דקדוקו של הכו"פ דבאמת יותר מיושב לשון הברייתא יותר לר"א כיון דתני שכן וגם לא תני נדמה רק דגם לרבנן צ"ל דקיצר בלשון ומעתה שוב אינם סותרים פסקי הרמב"ם דאף דפ' כר"א בזרזיר מ"מ יוכל לסבור בשוכן עם הטמאים דבעי נדמה ג"כ ושאני זרזיר דאינו מתחבר כלל עם הטהורים והוא מחלק בין שכן לשוכן ודו"ק כי הוא נכון מאוד – ומעתה בנ"ד שהוא שוכן תמיד עם העופות שלנו וגם הוא נדמה ממש בתוארו ופרצופו ומנהגו אף שי"ב איזה שינוי בצוארו בודאי יש לסמוך על הג' סימנים וא"צ מסורת חדשה כנלע"ד ברור בעזה"י ובזה הנני ידידו דו"ש באהבה:

תשובה כה

עוד להרב הנ"ל

אחד"ש מכתבו עם שאלתו הגיעני ע"ד העיסה שמערבין בה תפוחי אדמה שמגררין ת"א על מורג חרוץ ונותנים בה מעט שאור או שמרים ומעט קמח אם מותר להפריש חלה מאותה העיסה מיני' ובי' וכבר ראה תשו' ח"ס ח"ו סי' י"ח שכ' שאין להפריש חלה מעיסה זו וגם העתיק לי תשובה מרב א' מגאוני זמנינו שהאריך להשיג על הח"ס וכ' שאין בדבריו ממש כלל וכבר הדפיס זאת בספרו ובקש דעתי לדינא בזה:

תשובה. ראיתי את כל דברי הרב המשיג ודמי האי אינש כדלא גמיר אינשי שמעתתא ותמהני איך נשתכחה תורה מישראל ואיך מלאו לבו להשיג על הח"ס ולא ידע אפי פי' המשנה ולא הבין כלל הסוגיא ולא דברי הח"ס כמו בר בי רב דחד יומא כאשר אבאר בעזה"י:

הנה הרב הנ"ל כ' מקודם להשיג על מ"ש הח"ס מתוס' ר"ה י"ג ד"ה חוץ דאין בילה רק ביין ושמן ומים לבד ומדהוצרכו התוס' להכריח שם דגם במים יש בילה ש"מ דבדם ודבש אין בילה וא"כ אם עשה עיסה עם א' מהמינים הנ"ל אין להפריש ממנו חלה לשיטה זו ובמחכ"ת לא דק דודאי לא עלה זאת ע"ד התוס' כו' (ומזה נדבר אח"כ אי"ה איך שגה בזה) ולע"ע נדבר במה שסיים וז"ל אף אם נניח כשיטה זו אין מקום לדברי הח"ס במה שחידש לפי"ז דהיכא שעשה עיסה עם א' מהמינים הלחים חוץ יין שמן ומים. שאין להפריש חלה מעיסה מו"ב דא"כ מה נעשה במשנה מפורשת פ"ב דחלה עיסה שנילושה במ"פ חייבת בחלה ומפורש ברמב"ם שהוא יין ושמן ודבש ומשמע דמפרש מו"ב עכ"ד וע"ז אומר אני אוי להם לבריות מעלבונה של תורה ולא פסק חיכא מפומי כולי יומא דהא עיקר החשש של הח"ס כיון דחזינן דאפי' בדם ודבש אין בילה א"כ כ"ש בשאר מינים לחים חוץ מיין ושמן ודבש ומכ"ש בת"א ודאי דאין בילה א"כ י"ל שמא לא נבללו יפה הת"א בעיסה ושמא יקח החלה מן הת"א לבד דהא אחר שנגבל אינו ניכר כ"כ בעיסה ויהי' מן הפטור על החיוב וא"כ מאי ענין זה להמשנה דעיסה שנילושה במ"פ דאטו המ"פ נשאר בעין בעיסה עד שנחוש שמא יקח חלה מהמ"פ לבד והלא המ"פ הם רק נבלעים בקמח ומדבקים העיסה שתילוש ביחד ומה ענין זה לפלוגתא דיש בילה או אין בילה דזה שייך דוקא אם נתערב בעיסה מין א' הפטור מחלה והוא בעין ונתערב ואינו ניכר אז יש ס' אי יש בילה והוי הכל א' או אין בילה ולא נבלל יפה י"ל שמא יקח מן הפטור לבד משא"כ כשכל העיסה חייב בחלה רק שנדבק ע"י מ"פ והמ"פ שוב אינו בעין מה בכך אם לא נבלל העיסה היטב הא א"צ רק קירוב העיסות שישוכו זב"ז

ואדרבה לדבריו למה הוצרכו התוס' להוכיח דגם במים יש בילה דהא אם אין בילה במים לא תמצא שום עיסה חייב בחלה דהא רוב עיסות מגובלות במים ועיקר חיוב חלה משעת נתינת המים ולא בעודו קמח והרי גוף המים אין בהם חיוב חלה ומקרא מלא הוא ראשית עריסותיכם חלה תרימו. וע"כ דזה עיקר המצוה. דהעיסה המתדבק ע"י מים הוא החייבת בחלה. וא"כ ה"ה אם נתדבק העיסה ע"י מ"פ. ומ"ש דאין בילה רק ביין ושמן ומים הייני דאלו המינים לבדם נבללים זב"ז בלא תערובת קמח. ומזה הוכיח הח"ס דבדם ודבש אין בילה. היינו שהדם ודבש לבדם אין מתערבים ונבללים יפה זב"ז. א"כ מכ"ש בקמח עם תפוחי אדמה ודאי אינו נבלל זב"ז דהא אין בילה אלא בדבר המפורש היינו יין ושמן ומים. וע"ז סיים מש"ה אין להפריש מו"ב בעיסה שנתערב בה מין הנ"ל היינו ת"א. ולזה כ' אח"כ דלמאי דקיי"ל כהרא"ש וסמ"ק דלכל דבר לח יש בילה וא"כ קמח בקמח היינו ק"ח עם קמח מת"א דהוי לח בלח עדיף מיין ושמן דנבלל היטב בלישה ומותר להפריש מו"ב. והרב הנ"ל העתיק לשון הח"ס בטעות וז"ל וא"כ אם עשה עיסה עם א' מהמינים הנ"ל אין להפריש מו"ב. נראה שהבין. דעשה עיסה מקמח חיוב רק שנלוש עם יין ושמן. וכן סיים בפירוש דלדעת הח"ס אם עשה עיסה עם א' מהמינים הלחים יין ושמן ומים אין להפריש מו"ב. והוא טעות גדול אשר לא יטעה בזה בר ב"ר דחד יומא. דהח"ס לא כ' רק לענין נתערב ת"א שהם בעין ואינם נבלעים היטב. כאשר בארנו. רק שהביא ראי' מדם ודבש דאינו נבלל בפ"ע מכ"ש ת"א עם קמח וז"פ. ומאי ענין זה לעיסה שנילושה במ"פ דהמ"פ אינם בעין. רק דפלוגתתם הוא עפ"י הירושלמי פ"ב דחלה דריב"ל אמר דאינו מחבר אלא א' מז' משקין והוא מברייתא דרשב"י נאמר כאן חלה ונאמר להלן וחלת לחם שמן מה להלן שמן שהוא מז' משקין אף כאן שמן. ור"י ס' דמ"פ מחבר העיסה לחלה כמו מים. וסתם משנה שלנו כר"י דאין חילוק בין מ"פ לשאר משקין ובתשו' הרשב"א סי' תס"ד כ' דברייתא דרשב"א אינו סותר למשנתינו דלא בא רשב"י לומר רק דל"ת כיון דכתיב ראשית עריסותיכם וסתם עיסה נילושה במים ע"כ אמר דה"ה שמן. וכיון דאתרבי ה"ה שאר משקים עיי"ש. וגם בתשו' תשב"ץ ח"ב סי' רצ"א כ' וז"ל הפ' הב' מה הן הדברים החייבים בחלה כו' מפי השמועה למדו שאינו קרוי לחם אלא דבר הבא לידי מצה וחימוץ. ובדקו חכמים ולא מצאו אלא ה' מינים אלו כו' עיסה שנילושה במים ושמן ודבש ומכל שאר המשקים חייבת בחלה ואעפ"י שמ"פ אינם מחמיצים לא הקפידה תורה רק על דברים הבאים לידי חימוץ וזו קראו לחם ולא נתמעט מפסח אלא מפני שהיא מצה עשירה ויש מסתפק בדבר כל שנילושה במים בלא משקים כלל. והראשון נראה עיקר עיי"ש. הרי מבואר דלפ"מ דקיי"ל להלכה אף שהמ"פ

אין מביאין לידי חימוץ מ"מ כיון שהקמח הוא ממין הבא לידי חימוץ מה בכך שנילוש ע"י מ"פ כיון שאינם בעין בעיסה. ומעתה כל הראיות שהביא שם דכונת המשנה בנילוש במ"פ דמפריש מו"ב מהש"ך שכ' כיון דלהרא"ש פטיר מחלה יש להפריש ממק"א. וגם מ"ש מתוס' בכורות י"ב דכ' דכיון שא"א להפריש מו"ב הוי כמו מחויב עה"פ הכל הוא פלפול של הבל. ואינו ראוי ונאה אפי' לתינוק היודע ספר:

אך המהרי"ט אלגאזי ריש ה' חלה תמה ע"ד תוס' בכורות י"ב הנ"ל למה לא יפרישו ממק"א דהא עיסת שביעית עפ"י הדין חייבת בחלה לכ"ע רק משום שמא יטמא ויצטרך לשורפה והתורה אמרה לאכלה ולא לשריפה אבל עכ"פ אינו פטור ואיך כ' דהוי מחיוב עה"פ. עיי"ש שפי' דברי התוס' בדרך אחר ובאמת דברי התוס' שם ד"ה כיון צריכים ביעור במ"ש דכיון דלאו בת חלה הוא ול"מ לאפרושי מגופה הוי כמו מהחיוב עה"פ. והלא מצינו כ"פ במשנה וש"ס דאם י"ל פרנסה ממק"א כו'. ולפענד"נ דעת התוס' לחלק דדוקא היכא דיש בגוף העיסה מין החייב בחלה רק שיש בו איזה ספק או איזה תערובת אז ודאי טוב להפריש ממק"א בכדי לפטור אותו מין או לצאת יד"ס. משא"כ בשביעית אף שמה"ד היתה חייבת מ"מ כיון דהשתא דגזרו משום שמא יטמא אין בה שום צד חיוב ואין שום ס' כלל להפריש הוי כמו מחיוב עה"פ וז"ב:

וגם מ"ש בתחילת תשובתו (שרמזתי למעלה) דהח"ס לא דק בדברי התוס' שכ' בשמם דבדם אין בילה דהרי בש"ס זבחים פ' גבי צלוחית שנפלו לתוכה מים כ"ש דאמרינן שם בשלמא לרבנן יש בילה ופיררש"י שם כדתנן במתני' אם לא נמלך ונתן כשר אלמא י"ב ושם מיירי בדם. וכן מקשינן שם לר"א ממשנה דמיירי בדם. הרי דגם בדם יש בילה עכ"ד. במח"כ אינה השגה כלל דבאמת התוס' השיגו אפיררש"י שם וכ' דממשנה אין ראי' דבדם י"ב די"ל דמיירי בנתן למעלה שיעור תחתונים ועוד. ובש"ס שם מקשה על ר"א מכח כ"ש כיון דאפי' בדם י"ב מכ"ש במים ומשני דבאמת בדם א"ב רק שנתן שיעור תחתונים ועוד וא"כ הח"ס שפיר כ' לשי' התוס'. ואיך השיג מרש"י אמנם באמת גם לדעתי דקדוק זה של הח"ס אינו מוכרח דבאמת י"ל דהא דכ' התוס' בר"ה דה"ה במים י"ב. באו לומר דאף דמבואר בש"ס מכות ד' אר"י א"ר חבית מלאה מים שנפלה לים הגדול הטובל שם לא עלתה לו טבילה חיישינן לג' לוגין שלא יהי' במק"א הרי דגם במים א"ב ע"כ הוצרכו לומר דלענין הזאה י"ב כמבואר בזבחים:

ועיין בתשו' חו"י סי' ק"י דל"ד לשאר אסור שנפל להיתר דל"ח שמא לא נתערב יפה כיון שמערין מכלי לכלי מתערב יפה. משא"כ כשנפלה עם החבית ונשבר החבית ונשארו המים י"ל דלא נתערבו עיי"ש. ובודאי גם התוס' ס"ל חילוק זה ולכך כ' דגם במים י"ב

וא"כ ה"ה בדם ודבש. מ"מ אעפ"י שאינו מוכרח דקדוק זה. מי יבא אחר המלך לדחות דברי הח"ס ומהגם שלא ע"ז בנה יסודו דהרי כ' בפי' דלא קיי"ל כהתוס' ואפי' בקמח וקמח י"ב מ"מ כאן דמי לשאור ש"ע דלכ"ע אין בילה. והרב הנ"ל כ' דל"ד דשאני בשאור שהוא מב"מ עם העיסה ואינו ניכר בשעת הפרשה י"ל שמא יקח כל החלה מהשאור. משא"כ בת"א שהוא א"מ עם הקמח וניכר בשעת הפרשה ובודאי לא יקח כל החלה פתרא כי יהי' ניכר רק שי"ל שמה יהי' מעורב בהחלה מת"א ובזה אין חשש. דאפי' אין בילה מ"מ די בכ"ש לחלה. – זהו חילוק נכון אמנם באמת בענין שאלתך גם להח"ס אין בו חשש. כפי המבואר בשאלה שמפרין ת"א ומערבין בו מעט שאור או שמרים ומעט קמח. וזה בודאי אין בו טעם דגן כלל כידוע. ומבואר ביו"ד סי' שכ"ט ס"ט וי' דבאין בה טעם דגן לכ"ע פטורה ועיין במג"א סי' ר"ח סקט"ו דאינו חייב בחלה עד שיהא בו כזית בכא"פ וזה ודאי לא נמצא בעיסה זו. ע"כ בנידן שאלתך אינו נוגע כלל להא דהח"ס. והוא פטורה מהחלה. ומשנה דעיסה שנילוש במ"פ ודאי מיירי ג"כ בי"ב טעם דגן ועיקר העיסה חייב בחלה. ומ"ש בשם ס' חלת לחם סי' ח' סק"ל שהק' על משנה זו מהירושלמי ריש חלה דבעינן דוקא דבר הבא לידי חימוץ ומ"פ אינו מחמיץ כמ"ש הה"מ פ"ו מחו"מ. במח"כ לא ראה דברי התשב"ץ הנ"ל שהבאתי דלא הקפידה תורה רק על דברים הבאים לידי חימוץ. הארכתי בזה אם כי הם דברים פשוטים כדי להוציא מלבך דעתו של בעל התשובה. וה' יצילינו משגיאות ויראיני בתורתו נפלאות. ידידי הדו"ש:

תשובה כו

עוד להרב הנ"ל.

מכתבו הגיעני במועדו. ואחר עד עתה מלהשיבו מרוב טרדותי ועתה באתי אשר הוגד לו כי במכתבי להרב ממחנכם דברת עליו דברים קשים. שקר ענה בו האיש כי מדרכי לחבב לומדי תורה ורק לאשר הרב כ' לי כי כ"ה מקנטר נגדו לא רציתי להתערב בזה:

וע"ד שאלתו באיש א' שקנה מערל בית עם גינה ובה אלנות רבים ואח"כ נודע לו אשר רובם מרכיבים האלנות מין בשא"מ. וכבר ראוי עיניו דברי הש"ע והפוסקים ובקש דעתי לדינא איך להתנהג בזה:

תשובה. הנה ביו"ד סי' רצ"ה ס"ז פ' דאסור לקיים המורכב. וכן לענין כלאי זרעים פ' בסי' רצ"ז ס"ג דאסור לקיים כלאים ואם קיימן איני לוקה. והוא מהרמב"ם פ"א מכלאים ה"ג ומסתימת דבריהם משמע דאין חילוק בין קיים ע"י מעשה או בלא מעשה. אמנם מדברי הכ"מ שם משמע דמפרש דברי הרמב"ם דוקא במקיים בלא מעשה. אבל במקיים

במעשה לוקה ג"כ מדכ' שם דהרמב"ם פ' כת"ק דר"ע דדוקא במנכש ומחפה לוקה. ואף דהר"מ כ' בפ"ה דשבת דמנכש חייב משום חורש כרבה. ומבואר במ"ק דלדידי' ע"כ מנכש אינו חייב רק משים מקיים דחרישה בכלאים לוקה. וצ"ל דכולה ר"ע היא. מ"מ אפי' למאי דמוקי כולה כר"ע משמע דרבנן פליגי עליו ואמרי דמקיים אינו לוקה ונקטינן כוותייהו וא"נ ספיקא היא אי פליגי רבנן ספיקא לקולא. וברפ"ח דכלאים שנינו כלאי זרעים אסורים לזרוע ולקיים ואמרינן עלה בירושלמי מה כר"ע דאמר המקיים עובר בל"ת אר"י ד"ה הוא שאסור בשלא קיים ע"י מעשה אבל אם קיים ע"י מעשה לוקה כהא דתני המחפה בכלאים לוקה. עיי"ש. מבואר מדבריו דהוכיח מהירושלמי דרבנן לא פטרי רק במקיים בלא מעשה. וכן מיירי הר"ם כאן. אבל במנכש פ' דלוקה דגם רבנן ס"ל כן [וצ"ל דבמ"ק דמוקי כר"ע אף דמיירי ע"י מעשה. היינו משום דלר"ע מצינו בהדיא דלקי משא"כ לרבנן לא מצינו בהדיא דעי"מ לוקה.] אולם בתוס' ע"ז ס"ד מבואר דר"ע אינו מחייב רק במקיים ע"י מעשה כגון שעשה סייג וגדר סביב הכלאים. ובמקיים בלא מעשה ליכא אסורא כלל דהא הקשו שם איך מוכיח הש"ס מהא דעוקרין עמו בכלאים למעט התיפלה. דלמעוטי בתיפלה ש"ד מנ"ל דאיכא אסורא כלל במקיים שלא עי"מ ותי' בדוחק דהא דעוקר אח"כ משוי לי' להקיום מעשה. ומשמע דלרבנן גם במעשה אינו לוקה והוא נגד הירושלמי. וכן הק' החס"ס יו"ד סי' רפ"ח. ובלא"ה צריך להבין דברי התוס' שם בקושייתם. דמנ"ל דאסור דהא כיון דלר"ע איכא לאו במקיים דכלאים בשדך לא וכן לאו שאין בו מעשה אסור ואין לוקין אך דזה י"ל מפמ"ש הכ"מ פי"ב מעכו"ם דהאיש המתגלח אם לא סייע למגלח להקיף לא די שאינו לוקה אלא דלא עבר כלל על ל"ת כיון שלא עשה מעשה. ותמהו עליו החי"ץ והנוב"י תנינא חאו"ח סי' ע"ו דהא כמה לאוין שאין בהם מעשה דלא לקי ואפ"ה עבר על ל"ת ובנוב"י שם תי' דהיכא דגלי רחמנא דקפיד גם בלי מעשה כגון בנותר וחמץ וכדומה. ודאי עובר על ל"ת. משא"כ במקיף דכתיב לא תקיפו א' מקיף וא' ניקף. וכיון דאידשו רבא ור"א דמשכחת מעשה גם בניקף. אמרינן דבלא מעשה לא נאמרה הל"ת כלל עיי"ש. כן ה"נ ממש כאן כיון דהתורה אמרה לא תזרע כלאים דמשמע במעשה ואף דדריש ג"כ שדך כלאים לא למקיים כיון דלפירש"י ג"ז משכחת במעשה שפיר י"ל דבלא מעשה לא אזהרה התורה כלל כמו בלא תקיפו. לכך הוצרכו לדחוק דעקירה שאח"כ מחשבה מעשה ודו"ק. ולפי"ז תיקשי זה ג"כ לשיטת הירושלמי דרבנן ס"ל דבמעשה לוקין ובל"מ אסור מנ"ל אסיר בזה והנה הכ"מ שם הביא אח"כ י"מ דר"ע ס"ל אסור ואין לוקין אלא במעשה ותמה עליהם דא"כ

מנ"ל דאסור ועוד דהירושלמי הוה תיובתייהו ובשעה"מ שם תמה עליו דהא גם לדידי' דרבנן ס"ל כן תיקשי ג"כ מנ"ל דאסור ועוד דדברי הי"מ הם רש"י ותוס' עיי"ש שהאריך: **והנראה** בזה דהנה אף דהתוס' כ"כ במכות ד' ובכמה דוכתי דר"ע לא אמר דלוקין אלא במעשה אבל בב"ק פ"א ד"ה אין מחייבין אותו לעקור כ' דאצטריך לר"ע דאמר המקיים לוקה ובאמת לאו מלקות ממש רק אסור מלקות [ולכך ל"א אין לוקין רק אין מחייבין אותו לעקור] א"נ גם לרבנן עכ"פ אסור מדרבנן משום מה"ע הרי מבואר להיפוך דלר"ע ליכא רק אסירא דאורייתא ולרבנן רק אסור דרבנן ומאין יצא להם כן ונראה דפלוגתא זו היא בירושלמי פ"ח שם גבי הא דאר"י המחפה בכלאים לוקה א"ל ר' יוחנן ולאו מתני' היא כלאים בכרם איך אפשר כלאים ע"י חרישה לא במחפה והוה ר"י מקלס לי' כי' א"ל ר"ל בתר הני קילוסה יכיל אנא פתיר לה כר"ע דרע"א המקיים כלאים עובר בל"ת ודחי כלום אר"ע אלא לעבור שמא ללקות והכא ללקות אנן קיימין עיי"ש הרי דלר' יוחנן אליבא דר"ע א"ע אלא בל"ת אף דמחפה הוי מעשה ולר"ל באמת לוקין וע"כ פי' התוס' סוגיא דשם אליבא דר' יוחנן דלר"ע גם במעשה אין לוקין ולרבנן דפליגי עליו ליכא אלא אסור דרבנן ומעתה יתפרש גם דברי הירושלמי שהביא הכ"מ בהא דקאמר במתני' כ"ז אסירים לזרוע ולקיים משמע דליכא מלקות ולז"א מה כר"ע דאמר המקיים עובר בל"ת והיינו דנאמר דר"ע ג"כ אינו מחייב מלקות [ולפי"ז תיקשי הא דמחפה לוקה] וע"ז אר"י ד"ה שהוא אסור במקיים שלא עי"מ והיינו דכאן מיירי דוקא שלא עי"מ ובזה גם רבנן מודו דאסור אבל במקיים עי"מ באמת לוקה לר"ע כדתני המחפה בכלאים לוקה וזה ודאי אתיא כר"ע אבל לרבנן באמת לא לקי אפי' במעשה ול"ק כלל על הי"מ – [ומ"מ הכ"מ שפיר הק' על הי"מ לשיטתו דודאי הוא ראה ג"כ דברי רש"י ותוס' רק דהי"מ פי' כן דעת הרמב"ם דלכך פ' בה"ג דאינו רק אסור ובמנכש פ' דליקה משום דס"ל כר"ע וע"ז הק' דמנ"ל להרמב"ם דר"ע אסר גם בל"מ כקו' התוס' וע"כ שיצא לו מהירושלמי דבל"מ ג"כ אסור ובירושלמי מבואר דגם לרבנן עי"מ לוקה וגם דברי התוס' דע"ז הנ"ל נכונים ואינו נגד הירושלמי ודו"ק ובזה מיושב גם קו' המל"מ שם שהקש' דמש"ס ע"ז הנ"ל מוכח דלרבנן ליכא אסורא כלל והיינו מדאמר שם אי לרבנן לקיומי נמי שרי ולהנ"ל י"ל כיון דיש ס' ופלוגתא בדעת רבנן אי ס"ל דעובר בל"ת או אולי ס"ל דאינו רק איסור דרבנן א"כ שפיר פריך הש"ס ממ"נ דא"נ דגם לרבנן עובר בל"ת א"כ אכתי מוכח דמותר לעקור דלמעוטי תיפלה ש"ד וע"כ אתה צריך לדחות דלרבנן א"ע בל"ת ג"כ א"כ למה הוצרך להתיר משום מיעוטי תיפלה הא לקיומא נמי שרי ודו"ק:

והנה כ"ז בכלאי זרעים אבל בכלאי אלנות אינו מבואר ברמב"ם אם אסור לקיים רק שכ' דהוא בכלל שדך לא תזרע ומ"מ אינו אסור אלא הרכבה בלבד ובתשו' הרדב"ז ח"ה בלשונות הרמב"ם סי' ר' כ' דהא דכ' הרמב"ם דאסור לישראל להניח לגוי שירכיב לו אלנות כלאים היינו משום דמותר לקיימן לכך הוצרך לכתוב דאסור לומר לנכרי אבל בכ"ז דאסור לקיימן פשיטא דאסיר לומר לנכרי ומ"ש הרמב"ם שם בכ"ז דמותר לומר לגוי היינו בשדה של גוי עיי"ש. וכן בספר הכלבו סי' צ"א הובא בבר"י מיקל בזה לקיים המורכבים ומ"ש המחבר דאסור לקיים המורכב נ"ל דאינו אלא אסור דרבנן לפמ"ש הט"ז סי' רצ"ז סק"ד דבכ"ז משמע מהמחבר דיש בהם אסור תורה מדכ' ואם קיימן אינו לוקה הרי מבואר דבלא"ה היינו מפרשים הא דאסור לקיים הוא רק מדרבנן וא"כ כאן במורכב דלא כ' רק אסור לקיים ודאי דאינו אסור רק מדרבנן – וא"כ כ"ז באותן אלנות שידוע שהם מורכבים אבל אם א"י שהם מורכבים ה"ל ספיקא דרבנן לקולא וראיתי בתשו' ח"ס סי' הנ"ל נשאל ג"כ ע"ז וכ' דנהגו להקל ונתן טעם למנהג דאף דלהרמב"ם אסור לקיים בכ"ז אפי' בלא מעשה מ"מ ה"מ בא"י אבל בח"ל מותר כיון דבכ"ז ליכא אסור בח"ל רק דהרכבת אילן ילפינן בהיקשא מכלאי בהמה ואמרינן דון ומינה מה כלאי בהמה מותר לקיים בלא מעשה ה"ה הרכבת אילן עיי"ש ובתשו' ב"ש ח"ב סי' קע"ו תמה עליו דהרי בעובדא שלו קנה הישראל האלנות מן הגוי והקני' חשוב מעשה כמ"ש הרמב"ם פ"א מחו"מ דהקונה חמב"פ לוקה משום דהקני' חשוב מעשה ומבואר בתוס' שבועות מ"ז דכל שתחלת הלבושה הי' במעשה גם השהי' ששוהה אח"כ חשוב מעשה כ"ז שאינו פושט ובמל"מ ספ"ג מב"ו נסתפק אם מתחלה הי' בשוגג אי חשיב אח"כ מעשה – ולפע"ד אין מזה קו' על הח"ס מלבד די"ל דהרמב"ם מיירי בשקנה ע"י מעשה כגון משיכה או ענין אחר אבל הקני' לחוד ל"ח מעשה רק אפי' אי נימא דהקני' דכאן ג"כ הי' עי"מ או דנימא דמה שיצא מרשותו לרשותו חשוב מעשה מ"מ ל"ד לשם דהרי מלשין הר"מ מבואר דדוקא קנה חמץ בפסח אבל קנה חמץ קידם פסח אינו לוקה וכ"כ הפוסקים והביאו ראי' ממ"ש הרמב"ם פ"ה ממלכים בנכנס למצרים אף שנשתקע שם אין לוקין כיון דהכניסה הי' בהיתר עיי"ש וא"כ כאן בנ"ד כיון דבשעת הקני' עדיין לא הי' שום אסור אם רוצה לעקור הכלאים דהוי כמו בחמץ שמשהה ע"מ לבערו דאינו עובר ועוד דמבואר ברמב"ם פ"ה מכלאים ובש"ע באנס שזרע הכרם כשיצא האנס יקצור הזרע מיד אפי' בחש"מ וכו' וכ' הכ"מ שם דהא דהתירו לקצור בחוה"מ אינו משום דבר האבד דהא לא נאסר משום דהאנס לא הי' יכול לאסור דבר שאינו שלו זולת אם יש חשש שיוסיף מאתים במועד דאז הוי דבר האבד מ"מ התירו שלא יהי' נראה כמקיים כלאים

עיי"ש מבואר מזה דאין האסור משום שמקיים הכלאים שגדלו ברשות הגוי כיון שדעתו לעקרו אח"כ רק האסור אם יוסיפו מאתים ברשותו א"כ ה"נ כיון דבשעת הקני' עדיין אין כאן שום אסור הוי ממש כמו קנה חמץ קו"פ דעדיין היתר הוא דאינו לוקה שוב מצאתי בתשו' טוטו"ד מה"ק שכ' ג"כ להתיר בכלאי אלנות במשהה ע"מ לעקור והאריך בזה עיי"ש בסי' רנ"א והעלה לדינא דאפי' להלב"ש בח"ד שהביא בשם הכנ"י דאסור לקיים מ"מ מותר למוכרו לנכרי אפי' באילן שמכירין בו שהוא מורכב ובס' אם הוא מורכב מותר לקיימו אף דהוי ס' חסרון ידיעה כיון דאינו אסור הקיום בח"ל רק מדרבנן מכ"ש אם אומן אומר שהוא מב"מ יש לסמוך עליו בזה עיי"ש באורך וגם בתשו' דברי חיים להגאון מצאנז ז"ל ח"א סי' ס' כ' ג"כ לקיים המנהג שנהגו להתיר מטעם כיון דמותר לזרוע שני מיני אילנות כמבואר ברמב"ם וש"ע ואינו אסור רק להרכיב וכיון שעכשיו אינו מרכיב דמה שגדל אח"כ באסור אינו רק מה שנצמח מעירוב הכחות והוי רק כמו שמערב שני מיני אלנות ומה שהרכיב הגוי מקודם מה לו בכך ואף להטור סי' רצ"ה שהחמיר בשני מיני אילנות היינו בא"י אבל בח"ל מותר וגם מה"ע ליכא דידוע דישראל אינו עוסק בזה וגם דאינו ניכר היטב ומנהגן ש"י תורה היא עיי"ש ודבריו נכונים. וא"כ אפי' בודאי מורכב הי' מקום להתיר מכ"ש בנ"ד דאינו אלא ס' מורכב ודאי יש להקל מכל הטעמים שכתבתי ע"כ לדעתי אין חשש בזה והנני ידידו דו"ש באהבה:

תשובה כז

פרי צדיק עץ חיים. כבוד ידידי הרב החריף ובקי זך הרעיון ויפה נוף בנש"ק מו"ה אליעזר הורוויץ נ"י בההה"צ אבד"ק מעליץ יע"א.

אחדש"ה מכתבו היקר השגתי ואתו הסליחה אשר לא השבתיו ביען כי אינני בבריאות השלימות. לזאת איני משיב רק הנחוץ להלכה אך לאשר עוררני כעת במכתבו שנית אמרתי לאו אורח ארעא למיקם בנש"ק אבראי עיינתי במכתבו והנני להשיבו בקצרה.

מ"ש כ"ת להקשות בש"ס ב"ק ע"ז וע"ו דרב דימי אר"י מוקי הא דר"ש דמחייב דו"ה בקדשים בשוחט תמימים בפנים לשם בעלים דהוי שחיטה ראוי' ונשפך הדם ורבין אר"י מוקי בשוחט שלא לשם בעלים ור"ל אמר בשוחט בע"מ בחוץ כו' כל העומד לזרק כזרוק דמי וכה"ע לפדות כפדוי דמי ופריך שם ר"ל מ"ט ל"א כר"י וע"ז הק' כ' דהא י"ל דר"ל ס"ל כרב אשי מנחות ק"א דס"ל כה"ע לפדות כפדוי דמי וכה"ע לזרוק לאו כזרוק דמי משום דמחוסר מעשה וע"כ הוצרך לאוקמי בשוחט בע"מ דהוי רק מחוסר פדי' ואף דהתוס' כ' שם דלרבין דמוקי בשוחט של"ש בעלים ונזרק בסוף כ"ע מודו מ"מ ר"ל ל"מ

לאוקמי כרבין דהרי בהפלאה הק' דהא המחשב בקדשים לוקה וא"כ איני משלם דו"ה ותי' דר"י ס"ל לשאב"מ אין לוקין עליו וא"כ ר"ל דס"ל דלוקין על לשאב"מ ע"כ צריך לאוקמי כר"ד בשוחט לשם בעלים ונשפך הדם ומשום כה"ע לזרוק. והדק"ל דלמא ס"ל כר"א ע"כ קושייתו. והוא קו' מושכלת:

תשובה. הנה בפשיטות י"ל קו' הפלאה ור"ל מצי לאוקמי כר"י. בשוחט בסתם דאף דמבואר בש"ס ריש זבחים דאמרינן סתמא לשמו קאי היינו כשזבחו הבעלים עצמם או שליחם. אבל כאן שהגנב זבחי. ודאי הוי סתמא של"ש בעלים דלאיזה צורך גנבו לשחוט לשם בעלים וע"כ גם בסתם הוי של"ש. ואינו חייב כלל משום מחשב בקדשים דהא לא חשב כלום ואפ"ה הוי שחיטה ראוי. ובזה מיושב גם קו' התוס' שם דהוה מצי לאוקמי בשוחט לשם זבח אחר. ולהנ"ל לק"מ דלענין זבח אחר ודאי גם בגנב אמרינן דסתמא שחטו לשם זבח הראשון וצ"ל שחשב בפי' של"ש זבח ויעבור על לא יחשב ולא יתכן למ"ד לשאב"מ לוקין ולכך מוקי של"ש בעלים דמיירי בסתמא ולכ"ע חייב בדו"ה ובלא"ה י"ל קו' התוס' עפמ"ש המקנה קידושין כ"ג בהא דכל הזבחים שנזבחו של"ש כשרים דהא שחיטת קדשים בעי שליחות והוי שינוי בשליחות. ותי' דבגוף השחיטה לא עשה שינוי. עיי"ש. וא"כ בגנב דלא עשאו שליח כלל ודאי פסולה השחיטה והוי שחיטה שא"ר. וגם לאוקימתא דר"ד בשוחט תמימים לש"ב. ק' ג"כ דהא אין כאן שליחות. וצ"ל עפמ"ש הר"ן נדרים ל"ו. גבי בהמה שנמצאת בירושלים כו' זכרים יקרבו עולות דכיון שנאבדה ודאי דעת בעלים הוא שכל כהן שירצה להקריב יקריב כן נמי י"ל בנגנב דדעת בעלים שכל כהן שירצה יקריב. אבל כ"ז שייך דוקא אם שוחט לשם אותו זבח אבל לשם זבח אחר ודאי אין דעת בעלים מסכים. וע"כ פסולה השחיטה. לכך הוצרך לאוקמי בשוחט שלא לשם בעלים דא"צ שליחות מבעה"ב ודו"ק:

אמנם באמת א"צ לכ"ז דהמעיין היטב בסוגיא דמנחות שם נראה דאין כאן שום קו' כלל. דאף דהתוס' שם ד"ה דא"ב זרק כ' להדיא דשינויא דר"י בשוחט תמימים לא יתכן לר"א זה רק לפי הס"ד דר"א אמר בכ"מ דלר"ש כה"ע ליזרק לאו כזרוק דמי אבל להמסקנא דפריך הש"ס ע"ז ממעילה דאמרינן כזרוק דמי ומשני מעילה מטומאה קא רמית מעילה משום קדושה ולאו קדושה היא לבתר דפקעה קדושה במאי הדרא רכבא לה. טומאה משום אוכלא ולאו אוכלא הוא וכ"כ דל"ה אוכלא אע"ג ואע"ג דחזי למיהוי אוכלא לא מקבל טומאה הלכך ל"א בה א"ב זרק. כן פירש"י. וצריך להבין ס' רש"י דאמאי לא נימא גם לענין טומאה כמו לענין מעילה שפירש"י דלבתר דפקעה קדושתה שנראה לזרוק ולהיות מותרת לכהנים וקיי"ל כה"ע לזרוק כזרוק דמי במאי הדרא קדושה ה"נ

נימא לענין טומאה. וצ"ל ס' רש"י עפמ"ש התוס' ב"ק שם סד"ה פרה מטמאה ט"א דל"א כה"ע לעשות כעשה דמי אלא באוכל האסור להיות כמותר אבל ל"מ לשאינו אוכל ליחשב כאוכל ועיין בפנ"י ביאר כונתם דנהי דלאפוקי מטומאה אמרינן כה"ע בכ"ע. אבל להכניסו לטומאה ל"א כה"ה לשוויא אוכלא עיי"ש הרי דגם טומאה יש חילוק בין אפוקי לעיולא וא"כ גם לענין מעילה דהוי לאפוקי מקדושתה להיות מותרת לכהנים שפיר אמרינן כה"ע כזרוק דמי ושוב לא הדרא קדושה אף שלוה אח"כ אבל התוס' שם ד"ה לא ראוי' השיגו אפירש"י ופי' וז"ל ומשני ר"א במעילה כיון דפקעה קודם פסול תו לא רכבא אחר פסול. אבל טומאה מידי דחזי לאכילה השתא לא אשכחן ומתבטל ראוי דידה ועיין בטה"ק ביאר כוונתם דבמעילה כיון דעכשיו ל"ש בה מעולה וצ"ל דנמעול למפרע קודם שנפסלה וזה א"א דהא אתמול לפי ראות עינינו היתה עומדת לזרוק וכזרוק דמי אף שעכשיו נתגלה של"ה עומדת ליזרק מ"מ א"א למעול למפרע. משא"כ טומאה דבעינן שיהי' עתה חזי לאכילה אף שאם באמת הי"ל שעת הכושר. מהני גם אחר שנתקלקל מ"מ הרי עתה נתברר שגם אתמול ל"ה לה שה"כ. עיי"ש וזה א' ישרה וא"כ כאן בשוחט תמימים ונשפך הדם בין לרש"י בין לתוס' ודאי דמי ממש להא דמעילה. דאנו דנין על שעת הזביחה אם היתה ראוי' לזרוק וגם דהוי לאפוקי מקדושה להיות מותר א"כ גם רב אשי מודה דכה"ע ליזרק כזרוק דמי ודו"ק:

ומ"ש ליישב קושייתי בחבורי סי' ס"ט בש"ס סנהדרין מ"א והא י"ל לאוסרה על בועלה שני באנו דהא גם באונס אסורה. וכ' לחלק דבבועל שני מותרות באונס הנה מלשון הירושלמי הובא בתוס' ר"פ כשם מבואר דאין חילוק בין בועל שני לראשון וגם לפמ"ש האחרונים בהא דמוקי בזנתה וחזרה וזנתה דהא בזנות השני כבר הוא בעולה ואינה נערה המאורסה וכ' לפרש דעידי זנות שני באו מקודם ונאסרה לבעלה ואח"כ באו עידי זנות ראשון עיי"ש בתשו' גור אריֵ'. א"כ הא דפריך והא י"ל לאוסרה על בועלה שני באנו היינו בועל ראשין. וע"ז הקשיתי דהי' י"ל באונס ודו"ק. את זאת ראיתי להשיבו למען כבוד אבותיו הקדושים והנני מברכו בכ"ט כנפשו ונפש ידידו הדו"ש:

תשובה כח

שלום שלום אמור בכפילא. להנהו תרי צנתרי דדהבא הרבנים הגדולים חריפים ובקיאים כ"ש מו"ה שמואל נ"י ומו"ה ישראל ליב נ"י יושבי על מדין ומו"ץ דק' שאטץ.

אחד"ש ושלום תורתכם. זה זמן כביר השגתי מכתבכם היקר אודות היתר נשתטית ומרוב טרדותי נאבד ממני המכתב. וכעת בבא מכתבכם שנית עם העתק מהשאלה הנני להשיב לכם דעתי:

אודות האיש ר' נתן בר' זלמן ממח"ק אשר אשתו יצאה מדעת ר"ל והרופאים אומרים נואש והבעל עברו רוב שנותיו ועדיין לא קיים פ"ו. גם דעתי מסכמת להתיר ע"י מאה רבנים כמבואר בתשו' הב"ח סי' צ"ג ובחבורו סי' א' וסי' קי"ט לקיים כל חיובי ממון וליתן הגט ביד שליח להולכה ליתן לה כשתשתפה ולקיים כפי המבואר בנוב"י מה"ק סי' ג' להתחייב עצמו ליתן גט חדש עפ"י האופנים שבארתי בספרי תשו' מ"ש סי' כ"ו וכ"ז ואז הנני נמנה עמכם:

אמנם בשאלה השני' אודות ר' צבי הירש ב"ר משלם מכפר דראנישטש אשר אשתו נפלה במרה שחורה ל"ע ואין רואין ממנה סימני שטות כפי הצעת השאלה רק שא"א להתנהג עמה באשות כלל. ודעתיכם להתיר עפ"ד הגאון מצאנז בתשו' ד"ח ח"ב סי' מ"א שכ' דכל שא"י לדור עמה נתן רגמ"ה רשות להתיר הח'. אני חוכך בזה להחמיר. אם כי נראה כן גם מלשון הב"ח בתשו' ובחבורו שכ' וז"ל ולבי אומר לי שכך קבלו מפי רגמ"ה שהחרים שלא לישא אשה על אשתו כשיגיע איזה ענין בין איש לאשתו שאינו ראוי להחזיק בח' זה יתירו אותו בהסכמת מ"ר כדי שלא יהא הדבר קל בעיני הדורות ליקח אשה על אשתו. ולכאורה משמע מזה כמ"ש הד"ח שהרשות ניתן ביד ב"ד להתיר בכ"ע אם א"א להתנהג באשות אבל באמת לא כן הוא כי הב"ח שם בנה עיקר יסודו עפ"ד רמ"א שכ' דבמקום שאין הראשונה בת גירושין כגון שנשתטית או שהוא מה"ד לגרשה וא"ר לקבל גט ממנו יש להקל להתיר לו לישא אשה על אשתו. הרי דרגמ"ה לא הסכים להתיר רק במקום שאינה בת גירושין. וא"כ כל שאין רואים בה סימני שטות ויודעת לשמור גיטה ולשמור עצמה דהיא בת גירושין מה"ת ואף מדרבנן מתגרשת דל"ש בזה מנהג הפקר כמבואר בש"ס יבמות קי"ג ועיין בתשו' מהרש"ל סי' ס"ה ובג"פ סי' קי"ט ססקל"א בשם המבי"ט ואיך נתיר לו לישא אשה אחרת. ואם כי בלא"ה נותנים גט ליד שליח להולכה מטעם שכ' הנוב"י שם סי' ג' די"ל דרגמ"ה לא הסכים להתיר הח' כ"א בנתינת הגט מ"מ אינו מועיל רק בנשתטית ממש. וטעמא רבא איכא במלתא לפמ"ש בתשו' רח"כ אה"ע סי' ד' טעם נתינת גט הזה. כיון שנחלקו הקדמונים רבינו שמחה וראבי' ור"א בשיעור דיודעת לשמור גיטה די"א כשרואה צרור וזורקו אגוז ונוטלו חשוב יודעת לשמור גיטה. וא"כ דלמא באמת היא בת גירושין וא"א להתיר הח' ולכך מוסר הגט דממ"נ אם א"י לשמור גיטה הרי אינה בת גירושין ומתירין הח'. ואם יודעת לשמור

גיטה הרי יכול ליתן גט בעצמו ומצי למיעבד שליח ג"כ. ול"ק קו' המגי' במל"מ והפ"י אך דעדיין נשאר עלינו להבין דמה פעל בגט הזה אם היא ב"ג דהא כ"ז שלא הגיע הגט לידה אינה מגורשת והוא עומד באסור שתי נשים וע"כ צ"ל דכיון שהוא יוצא יד"ח בנתינת הגט ומצדו אין שום עיכוב לשליח ליתנו בכ"ע שירצה. רק שהשליח מעוכב מצד תק"ח בס' שמא אינה ב"ג שוב אין עליו אסור ב' נשים וע"ז הסכים רגמ"ה להתיר הח' אף שלא הגיע הגט לידה. כיון שא"א ליתן לה מס' וז"ב. ומעתה כ"ז היכא שבאמת נשתטית וא"א ליתן לה הגט. רק מחששא רחוקה נותנים הגט ע"כ הסכים ר"ג להתיר הח'. אבל אם אנו רואים שאין בה סימני שטות ועפ"י הדין תוכל להתגרש. רק שאנו מחמירין מחששא רחוקה איך נוכל להתיר הח' כ"ז שלא בא הגט לידה זולת אם הדין נותן לגרשה והוא א"ר לקבלו אחר התראה וז"ב

ומ"ש ע"ד רח"כ שכ' דנותנים הגט שמא יודעת לשמור גיטה והיא ב"ג. דהא עכ"פ מדרבנן אינה מתגרשת שלא ינהגו בה מנהג הפקר. וא"כ אינה ב"ג מדרבנן. ע"ז יפה השיב חתני החריף מו"ה יעקב שמשון נ"י דכיון דחרגמ"ה הוא מדאורייתא. ואיך נתיר הח' דאורייתא משום גזירה דרבנן שלא ינהגו מנהג הפקר. ועיין בתשו' הר"ן סי' ל"ח ובנוב"י מה"ק סי' ע"ז דתקנת רגמ"ה הוא דאורייתא ודוחה שבועה וכ"כ בח"ס אה"ע סי' ג' דהוא דאורייתא. ומ"ש הב"ש סי' א' דס' בתקנה לקולא היינו משים דכך התנה ודוקא לענין ב' נשים ולא לגרש בע"כ עיי"ש. [וא"ל לפי"ז למה הוצרכו ליתן גט משום ס' שמא יכולה לשמור גיטה ול"א ספק לקולא אבל ז"א דל"א ס' לקולא רק היכא שיש ספק בעיקר התקנה אם נתקנה באופן זה. אבל אם אין הס' בתקנה רק בגוף הדבר כמו כאן אם יודעת לשמור גיטה בכה"ג ודאי ס' לחומרא] ואני מוסיף דאפי' להנוב"י מה"ת סי' קמ"ו דח' הוא רק מדברי קבלה כשאר אסד"ר מ"מ א"א לומר דמשום גזירה שלא ינהגו בה מנהג הפקר נבטל חרגמ"ה. דהרי מבואר בש"ס ריש כתובות גבי תק"ח לישא ברביעי ומשום סכנת הטפסר נהגו לישא בג' ופריך ולדרוש להו דאונס שרי ולא לבטל תק"ח ומשני איכא פרוצות ואיכא נמי כהנת הרי דמשום אונס לא מבטלין תק"ח וא"כ לפ"מ שהאריך הישועות יעקב אה"ע סי' קע"ח דכמו דפיתוי קטנה אונס הוא כן פיתוי שוטה אונס הוא עיי"ש. וא"כ גם אם ינהגו בה מנהג הפקר יהי' אצלה רק אונס ולא נבטל משום זה תקנת רגמ"ה ודו"ק:

ומלבד זה ל"ק קושייתם על רח"כ ז"ל דכשם שיש חשש שמא יודעת לשמור גיטה כן יש לחוש שמא יודעת לשמור עצמה ג"כ דאז אפי' מדרבנן מתגרשת כמ"ש בתשו' מהרש"ל סי' ס"ה ובכנה"ג דאף שהיא שוטה מ"מ י"ל דיכולה לשמור עצמה. כדמוכח

בש"ס יבמות קי"ג דאמר ד"ת שוטה מתגרשת רק מדרבנן אינה מתגרשת שלא ינהגו בה מנהג הפקר ופריך ה"ד אי דידעה לשמור עצמה וידעה לשמור גיטה מי נהגי בה מנהג הפקר. הרי דמשכחת שוטה דידעה לשמור עצמה. ולא ק"ל רק דלא נהגו בה מנהג הפקר. וכ"כ בספר יהושע סי' צ"א דבכל שוטה יש ס' שמא ידעה לשמור עצמה ג"כ. וע"כ צ"ל כן בכונת הרח"כ דאל"כ בלא"ה ק' לדידי' איך מועיל הגט דהא אם א"י לשמור עצמה ול"מ לגרש מדרבנן ל"מ משוי שליח. כקו' המגי' במל"מ ולא הועיל כלום בתירוצו, [ולהסוברים דעכ"פ בדיעבד מגורשת י"ל כמ"ש הב"י בפי' סדר חליצה לענין יבום דאף דאסור לישא ב' נשים מ"מ כיון דמה"ד שרי ליבומי רק דאסור שבועה רמא עלי' הוי ראוי ליבום] אבל לפי הי"א שהביא בסי' קי"ט דאפי' דיעבד אינה מגורשת. וסברתם נראה עפ"ד הט"ז או"ח סס"י תקכ"ד דהיכא דאיכא איזה אסד"ר או שבועה דהוא מלתא דל"ש לעבור ע"ז י"ל דבדיעבד המעשה קיים. אבל היכא דליכא רק תקנה לטובת האשה או יתומים הוצרכו לבטל המעשה אפי' דיעבד דאל"כ מה הועילו חכמים בתקנתן וכ"כ מהרי"ט בשניות אה"ע סי' ל"ט לענין ח' לקדש בעשרה וא"כ כאן דהתקנה הוא לטובת האשה ע"כ הוצרכו לתקן שלא יועיל הגט אפי' בדיעבד וא"כ ל"מ משוי שליח. וע"כ דס"ל דאם א"י לשמור עצמה כיון דמדרבנן א"י להתגרש א"כ אינה בת גירושין ויכולים להתיר הח'. ועיקר החשש הוא שמא יודעת לשמור גיטה ולשמור עצמה ג"כ דהוא ב"ג גם מדרבנן ויכול ליתן הגט להשליח, מכח ממ"נ. ואף שהשליח א"י ליתן לה הגט כיון שאין העיכוב מצדו הסכים רגמ"ה להתיר הח':

ועי"ל בזה עפ"ד הט"ז באה"ע סי' קי"ט שכ' דיש לסמוך על הב"ח להתיר הח' וליתן הגט ביד שליח להולכה שלא כדברי מהרש"ל דלא מסתבר לחוש שלא ינהגו בה מנהג הפקר דזהו דוקא בדורות הראשונים שהיו מותרים לישא אחרת ול"ה לבעל הפסד משא"כ בדורותינו שיש חר"ג שלא לישא ב' נשים ואתה מפסיד להבעל בבטול פ"ו והרהור עבירה למה נשגיח לטובת האשה ולא נשגיח בטובת האיש. מבואר מדבריו דכיון שאינו רשאי בדורינו לישא ב' נשים ע"כ לא חששו לחששא דגרירא. וממילא מותר לגרש אפי' א"י לשמור עצמה. אח"כ סיים הט"ז וז"ל אבל להתיר לו ליתן גט אף שמותר מה"ד כיון שיודעת לשמור גיטה אין להתיר כיון דיש סרך איסורא דאורייתא בא"י לשמור גיטה אבל להתיר לישא אחרת כיון שאינו סרך אסור דאורייתא כו' עיי"ש מבואר מזה דאין להתיר ליתן גט רק לישא ב' נשים ועיין בתשו' ב"ש אה"ע סי' צ"ד הקשה דדבריו סותרים זא"ז דלפי"ז דמתירין ב' נשים שוב אין חילוק בין דורות הראשונים ובין דורינו עיי"ש. – ובאמת אין כאן שום סתירה והצעת דבריו כך הוא דודאי בדורותינו שיש חרגמ"ה הי'

מהראוי שלא לחוש לחששא דגרירא והיו מהראוי ליתן גט אך דליתן גט א"א משום חשש אסור דאורייתא שמא א"י לשמור גיטה. וכיון שאינה ב"ג שפיר מתירין חר"ג לישא ב' נשים. ואף דמ"מ מחויב ליתן גט ביד שליח להולכה משום ס' שמא יכולה לשמור גיטה מ"מ אין בזה סרך אסור דאורייתא. ודו"ק. ומעתה אין כאן שום קו' על רח"כ דאף אם נימא דבודאי א"י לשמור עצמה מ"מ כיון שאין בזה חשש אסור דאורייתא רק אסור דרבנן משום גרירא. י"ל דלענין להתיר חר"ג לטובת הבעל לא נשגיח לטובת האשה. ואף דלא נוכל ליתנו לאשה מס' דאורייתא שמא א"י לשמור גיטה ואינה ב"ג ועי"ז מתירים הח' מ"מ לא מקרי ל"מ עביד ומשוי שליח דשמא יכולה לשמור גיטה ולגרירא ל"ח בדורינו כמ"ש הט"ז. ובלא"ה י"ל דלענין חששא דגרירא ל"ש לומר כ"מ דל"מ עביד ל"מ שליח כמ"ש הח"ס אה"ע ח"ב סס"י ג' דאפי' להפוסקים דגם דיעבד אינו מגורשת היינו מטעם קנס אבל הגט בעצמו כשר וראוי להתגרש מקרי ול"ש בזה לומר כ"מ דל"מ עביד עיי"ש:

נחזור לענינינו דכ"ז בנשתטית גמורה אבל באשה זו שאין בה רק עצבון רוח ומרה שחורה דודאי יכולה לשמור גיטה ולענין חששא דגרירא בא"י לשמור עצמה האריך הח"ס שם סי' ב' דכיון שהוא מדרבנן סמכינן אירושלמי דעד שיראו בה כל סימני שטות ביחד או שמאבדת מה שנותנים לה מתגרשת עיי"ש. וגם בספרי שו"ת מ"ש סי' נ"ח הארכתי בזה. וכיון דהוי ב"ג איך נוכל להתיר חר"ג אולי לא הסכים להתיר רק באינה ב"ג כמ"ש הרמ"א ובאופן שימסור גט ביד שליח להולכה כמ"ש הנוב"י הנ"ל:

ועפ"ד הנוב"י הנ"ל יש מקום ליישב קו' הבית מאיר סי' קי"ט ובתשו' הנספחות סי' י"ג דמה תועלת יש בהשלשת הגט ממ"נ כשתשתפה אם ירצה ליתן גט יוכל לכתוב וליתן ואם לא ירצה יוכל לבטל השליחות דקיי"ל כר"י דאתי דבור ומבטל דבור עיי"ש. ולהנ"ל הדבר נכון דהנה הכ"מ פ"ד מתרומות הביא בשם הרי"ק דהא דל"מ לבטל השליחות שעושה לתרום אף דאתי דבור ומבטל דבור מ"מ כיון דחוב עליו לתרום ואם יבטל השליחות מוכרח לתרום פעם אחרת הוי הדבור כמעשה וא"י לבטל עיי"ש וא"כ הה"נ כאן כיון שמבלעדי גט הזה א"א לבטל חר"ג שהרי לא הסכים רגמ"ה לבטל רק באופן זה ואם יבטל הגט יהי' באסור ב' נשים ע"כ הוי דבור כמעשה וא"י לבטל ודו"ק. כ"ז כתבתי לפ"מ שראיתי בהצעת השאלה. אמנם באמת בעניני השוטים אין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות. אם תבינו אשר בכלל שוטה תחשב האשה הזאת תוכלו לעשות כפי הסכמת הפוסקים כאשר בארתי על שאלה הראשונה. ובזה הנני ידידכם הדו"ש:

תשובה כט

שלמא רבא לגברא רבא כבוד ידי"נ הרב הגאון הגדול המפורסם. דולה מים מבורות עמוקים סוע"ה פאר הדור כ"ש מו"ה שלום מרדכי הכהן נ"י האבד"ק ברעזאן יע"א:

חמדת קונטריסו השגתי לנכון אורו עיני כי יהל אור תורתו לנגד פני. האומנם טרדות רבות סבבוני וגם אינני בבריאות ל"ע. נוסף ע"ז אשר מעולם אני מונע עצמי מלהמנות בענינים הללו אך אדעתא דגברא רבא כי"ב לא נדרנא ולקחתי לי מועד לעיין בדבריו הנעימים אשר כ' להתיר להאיש ר' יוסף בהר"ב מו"ה אהרן יהודא מהרומלוב לישא אשה על אשתו, אחרי אשר יעשה כפי המוטל עליו בהסכמת מאה רבנים. והנני לכתוב לו מה שראיתי לפקפק בדבריו:

מ"ש בקונטריסו אות ג' בשם הרח"כ בתשובותיו סי' ג' דגם באין ידו משגת להשליש כתובה יש מקום להתיר חדר"ג מטעם אומדנא דאדעתא דהכי נשאה שאם תשתטה ולא יהי' בידו לשלם כתובתה שישא אחרת כדי שלא יהי' מעוגן לעולם. וע"ז העיר הדר"ג בשם רב א' מדברי הח"ץ בתשו' סי' מ"א שהקשה בהא דפריך הש"ס ב"ק ק"י ביבמה שנפלה לפני מוכה שחין נימא אומדנא דאדעתא דהכי לא קדשה נפשה. דהרי קיי"ל אין פותחין בנולד דל"ש ותי' דהתם בשעת קידושין עדיין אינה זקוקה ליבם ובשעה שאתה בא לזקקה ליבם ע"י מיתת הבעל הרי הנולד כבר לפניך. ובתשו' מע"צ סי' ד' תי' דקו' הש"ס כשהיבם הי' מו"ש בשעת קידושי בעלה וא"כ בנ"ד ל"ש אומדנא דאין פותחין בנולד כשתשתטה אשתו ולא יהי' בידו לפרוע כתובתה. והאריך בזה:

הנה אם כי כ"כ המהרי"ט בראשונות סי' קי"ח ד"ה ומעתה דא"א לומר דלא חלה השבועה על מה שלא עלה בדעתו דאדרבה כל מלתא דל"ש חמיר טפי שהנודר אינו חושש לו ואעפ"כ נודר וחייל נדרו ואפי' מתורת פתח לא פתחינן לי' כו' אלמא כל מלתא דל"ש לא פתחינן בהכי עיי"ש. מ"מ באמת דברי הרח"כ נכונים ואינו נוגע כלל להא דהח"ץ ושפתי כהן ישמרו דעת. ודבריו נאמרו בדיוק. דכ' שם בטעמו דבלא"ה אפי' אם לא תיקן ר"ג בכה"ג מ"מ יהא אסור לישא אחרת מטעם המבואר בש"ע דבמקום שנהגו שלא לישא אלא אשה א' אינו רשאי לישא אחרת עלי' דכיון שנהגו הוי כאלו התנו כן. ועכ"ל דהואיל וברשות אשתו מותר ה"ל כאלו התנה עמה נמי להיפוך דהיא אינסבא לי' נמי אדעתא דהכי כשיהי' איזה הכרח יהי' רשאי לישא אחרת כמ"ש הח"מ דהוי אומדנא לטובתה שלא ישא בלא רשותה כן אמרינן אומדנא לטובתו. וא"כ ה"ה לענין כתובה אמרינן אומדנא כאלו התנה עמה והוי כמו ברשותו עיי"ש. מבואר כונתו כיון דחזינן דהאסור לישא אחרת אינו נקשר עם הקידושין דהרי ברשותה מותר א"כ הוי רק

כמו תנאי וחיוב אחר שנתחייב בעת הקידושין דאל"כ ל"ה מהני רשותה וכיון שכן כמו דאמרינן כאלו התנו לטובתה כן מהני לטובת האיש דאנן סהדי דאדעתא דהכי נתרצו ול"ז וכמו דאמרינן בחיוב אחריות בחו"מ סי' רכ"ה דאונסא דל"ש לא קבל עליו כן אמרינן בחיוב זה שנתחייב שלא לישא אחרת דמלתא דל"ש לא קבל עליו וכיון שכן הדין לענין האסור ב' נשים מצד המנהג בלא חדר"ג ממילא פשוט דהה"נ אחר חדר"ג דל"מ רשותה ול"ש היתר זה מ"מ בנ"ד דנשתטית דאמרינן דבכה"ג לא תיקן ר"ג רק דאנו מסופקין אולי לא הסכים ר"ג להתיר עד שישליש הכתובה מ"מ הרי לענין כתובה ודאי מהני מחילה שלה דכל תנאי שבממון קיים ודאי אמרינן דהוי כאלו התנה עמה שאם תשתטה ולא יוכל להשליש הכתובה ישאר הכתובה חוב עלי' – הארכתי בביאור דבריו כי נאמרו בקצור ומזה נולדו קושיות הנ"ל והמעיין היטב בדבריו יראה כי כן כונתו:

ומעתה אין ע"ז שום קו' כלל מהא דהח"ץ דהרי הח"ץ בעצמו שם סד"ה אלא שבתוס' פד"א הרגיש במ"ש דאין פותחין בנולד דזה סותר למה דאמרינן לענין חיוב כל אונסא דל"ש לא אסיק אדעתי'. ותי' ע"ז דשאני בנדרים ושבועות דכיון שנשבע או נדר שלא יהנה לפ' או שלא יכנס לבית זה מיד חל האסור ואח"כ כשנעשה סופר או הבית נעשה בהכנ"ס בא לעקור הנדר ולומר דהוי טעות ע"כ אמרינן דאין פותחין כיון דל"ש אמרינן דאפי' אסיק אדעתי' הי' נודר [כיון דכבר הי' עליו חזקת אסור] משא"כ כשמתחייב באיזה דבר ובשעה שבא עליו החיוב לעשות כבר האונס לפנינו אין בנו כח לחייבו כיון דעדיין ל"ה עליו חזקת חיוב – זהו חלק א' – אח"כ כתב שם דלהנהו אונסא המבואר בש"ס דקביל עליו כל אונסא דמתיליד וכדומה א"צ לחילוק זה דאפי' בשבועה כה"ג שנשבע על הכלל ולא ע"ד פרטי אמרינן דאונסא דל"ש אינו בכלל זה רק מהרא"ש בתשו' דמיירי בפי' דבריו ואפ"ה כ' דבל"ש לא אסיק אדעתי' צריך לחלק בחילוק הנ"ל ואפי' למ"ש מהרי"ק דברי הרא"ש אפי' בשבועה צ"ל דאף שנשבע מ"מ לא נחייב לכונסה עד שיגיע הזמן ובהגיע הזמן כבר האונס לפנינו וכן ביבמה שנפלה לפני מו"ש דבשעה שקדשה ל"ה זקוקה ליבם ובשעה שהוזקקה ליבם כבר האונס לפני' משא"כ בנדרים שחלים מיד [והדר"ג לא הביא רק החילוק הזה]. וכפי מה שפירשנו דברי הרח"כ ל"ש בזה כל החילוקים הנ"ל כיון דהקדים דאסור נישואי ב' נשים מכח המנהג אינו תלוי בקידושין רק תנאי וחיוב מבחוץ דאל"כ ל"ה מהני רשותה וכן חיוב הכתובה אחר חר"ג הוא רק תנאי א"כ שפיר דמי לשאר חיוב דאונסא דל"ש לא קבל עליו וא"צ לעקור בזה הקדושין דהוי כאלו התנה ול"ד לנדרים ושבועות וכן ליבמה שנפלה לפני מו"ש דשם א"א לומר כלל שהקידושין תלו עד שתזקק ליבם ואח"כ יתבטלו דהוי כאומר היום את

אשתי ולמחר א"א אשתי דל"א כלום כמבואר בנדרים בסוגיא דב"פ וע"כ צריך לעקור הקידושין למפרע וזה ל"א וע"כ הוצרך לומר למהרי"ק דבשעה שהוזקקה ליבם כבר האונס לפני' משא"כ בנ"ד לענין חיוב כתובה דהתנאי אינו תלוי בקידושין וא"צ לעקור הקדושין. וגם האסור לישא אחרת הוא ענין כולל ולא פרטי. וע"כ שפיר אמרינן אומדנא דמה דל"ש לא קבל עליו כמו בשאר חיוב ואינו דומה כלל להא דאין פותחין בנולד וז"ב ופשוט – ועיין בג"פ סי' קי"ט סקל"ג בשם הרח"ש סי' ל"ג דאפי' נשבע שלא ישא אחרת מ"מ בנשתטית אמרינן אומדנא דמוכת דלא נשבע אדעתא דהכי וגם הח"ץ רמז לתשו' זו עיי"ש:

גם מ"ש באות ח' מקונטריסו בדבר השלשת הגט ליישב דברי מהרי"ט בשניות חחו"מ סי' כ"ג שחידש דהא דאמרינן בנזיר י"ב כ"מ דל"מ עביד השתא לא משוי שלית היינו שאין בדעתו ש"א לעשות שלית אלא במה דמצי עביד השתא ודוקא מהסתם אמרינן כן אבל אי פריש בהדיא שעושהו שלית גם לזה מהני ותמהו המל"מ בפ"ט מאשות ושאר אחרונים דהרי פריך שם בש"ס מהאומר לאפטרופס שלו כל נדרים שתדור אשתו מכאן כו' יכול יהי' מופרין ת"ל אשה יקימנו ואשה יפרנו הא לא"ה מצי מיפר ואלו גבי דידי' תניא האומר לאשתו כל כו' וחכ"א אינו מופר. ולשי' מהרי"ט מאי קושיא דהא פירש נדרים שתדור אח"כ ועז"כ הדר"ג ליישב בדרך פלפול עפמ"ש המהרי"ט ח"א סי' קכ"ז דבהקדש ל"מ שליחות דהוי מילי ולא מימסרו לשליח ובתרומה שאני משום דרחמנא קרי' מעשה ובנוב"י מה"ת סי' קמ"ז תמה עליו מהא דמהני שליח בהפרת נדרים עיי"ש. ולזה י"ל דהקדש אפשר בשאלה משא"כ הפרה דא"א לבטלה אבל כ"מ דל"מ עביד השתא ודאי הוי רק מילי ול"מ שליחות. אך לפי המבואר במח"א ה' שלוחין סי' ואו בעושה שלית ע"ד שי"ב מעשה וגם על מילי חייל בכולל וא"כ י"ל דכיון דאומר לאפטרופס שלו דהוי שלוחו לכל הענינים תל השליחות בכולל גם על הפרה וא"כ שפיר הקשה הש"ס למה דמשני דמסתמא ל"ש שליח במה דל"מ עביד השתא וכיון שעיקר השליחות להפרה לשי' המהרי"ט מחמת שאמר בפי' והרי זה הוי מילי ולא חל עכ"ד:

והנה אם כי דבר חכמה אמר בזה אבל אינו אמת מכמה טעמים חדא דמ"ש בשם המח"א דחל השליחות על מילי ע"י כולל לא נמצא שם כלל ואינו ראוי להיות נאמר דאיך יחול שליחות ע"ד שא"ב ממש ואדרבה מבואר שם להיפוך ממה שהביא מהתוס' רי"ד והמרדכי דקידושין הוי מילי ואף שמסר לו גם טבעת לקידושין הוי מילי ול"ד לגירושין שמוסר בידו הגט ויכול לגרש בע"כ עיי"ש וגם בסי' י' שם רצה לחלק בדוחק דגם למהרי"ט דפי' בפי' מהני גם בל"מ עביד השתא מ"מ בכולל כל נדרים ל"מ הרי

אדרבה דכולל גרע טפי – ועוד דבמהרי"ט סי' קכ"ז גופי' מבואר להדיא להיפוך דהרי עיקר המעשה הי' שם באפטרופסים שמינה אותם אבי היתום על כל נכסיו ואפ"ה כ' שא"י להקדיש דה"ל מילי ואיך אפשר לתרץ דברי מהרי"ט עפ"י סברא זו ואם כי בח"ס חיו"ד סי' שכ"א כ' דהא דלמהרי"ט מהני שליחות בתרומה הוא משום דתרומה עיקר הוא ההפרשה והדבור והמחשבה הוא רק טפל להפרשה ע"כ ל"ה מילי משא"כ בהקדש דעיקר הוא הדבור עיי"ש אבל אינו ענין לזה דבתרומה באותו ענין שליחות י"ב מעשה אף די"ב גם מילי מ"מ אינו מבטל שליחות המעשה משא"כ בשני שליחות נפרדים איך יועיל השליחות שי"ב מעשה להשני שהוא מילי – ועוד דלפ"ד עיקר קו' הש"ס הוא דע"כ בסתמא דעתו לעשות שליח גם במה דל"מ עביד השתא וע"כ מהני באומר לאפטרופס בכולל דאי אין דעתו רק מה שאמר בפי' ה"ל מילי וז"א דאדרבה יש להוכיח משם להיפוך דודאי אין דעתו ע"מ דל"מ עביד השתא דאל"כ למה הצריכו לומר לאפטרופס כל נדרים שתדור הא בלא"ה הוי אפטרופס ויכול להפר ול"ל להתנא להאריך כ"כ הל"ל בקיצור אפטרופס שהפר יכול יהי' מופרין וע"כ דנדרים שתדור אח"כ אינו בכלל אפטרופסות דאין דעתו לזה ועוד דגם לדבריו ופירושו אין כאן שום קו' דשפיר י"ל דאפי' נאמר דבסתם אין דעתו למשוי שלית במה דל"מ עביד וצ"ל בפירוש מ"מ י"ל דמיירי דבשעה שעשה אותו אפטרופס הגיד לו ג"כ כל נדרים שתדור וחל בכולל ול"ה מילי:

ולפע"ד י"ל בפשיטות דהנה אמת נכון הדבר דשליחות זה ה"ל מילי כמ"ש בס' בני אהובי בפ"ט מאשות ה"ו דאפי' מינוהו להיות שליח לאחר שיהי' שעת הכושר לחול שליחותו מ"מ כיון שבשעת מינוי השליחות א"א לעשותו לא הוא ולא שלוחו הוי רק מילי בעלמא עיי"ש אך דמ"מ י"ל קו' הנוב"י הנ"ל דמהני הפרה ע"י שלית כיון דכל הנודרות ע"ד בעלה היא נודרות והרי הבעל גילה דעתו שאינו רוצה בנדר הזה בטל הנדר ועיין בר"ן נדרים סוף דע"ג ול"ד להקדש וכיון שכן י"ל דאף במה דל"מ עביד וה"ל ודאי מילי מועיל השליחות אמנם ז"פ דל"א דדעת השליח הוי כדעת הבעל דהרי גם שמיטת השליח אינו כשמיעת הבעל כמ"ש הרא"ש שם דע"ב דבמידי דממילא ל"ש שליחות וכיון שהאשה נדרה אחר מינוי השליחות מנ"ל לומר אם דעת הבעל הי' בשעת נדרה להפר או לא וע"כ ס"ל להש"ס דבהא תליא אם נימא דסתמא דעת הבעל לשויא שלית גם על נדרים שתדור ע"כ דהי' בטוח שלא תשתנה דעתו אח"כ וע"כ מהני הפרת השליח אף דהוי מילי כיון דנדרה ע"ד בעלה והוי כנדר על תנאי משא"כ אי נימא דדעתו אינו בסתמא רק ע"מ שיוכל לעשות עכשיו ע"כ אפי' אומר לשליח שיפר הנדרים שתדור מ"מ אינו אלא ג"ד מדעתו עכשיו. אבל מי יודע אם בשעת נדרה לא נשתנה דעתו וכמ"ש הר"ן ריש

דע"ג דלכך עשה שליח לזה ולא הפר בעצמו כדי שיוכל לחזור אח"כ משליחותו וע"כ מהראוי שלא יועיל השליחות משום דה"ל מילי ודו"ק ואם כי זהו ג"כ דרך פלפול אך קרובים יותר אל השכל דהא בהא תליא דכיון דל"ש שתשתנה דעתו אח"כ ע"כ אמרינן דמסתמא דעתו לעשות שלית גם אלהבא ואי נימא דמסתם אינו עושה שלית להבא ע"כ משום דעשוי להשתנות וא"כ גם פירש ל"מ:

גם מ"ש באות זיין דאף לדידן דקיי"ל דאין פותחין בנולד ונסתר ההיתר של רח"כ יש לדון ע"ד הצ"צ שחשש אולי לא הסכים ר"ג להתיר רק באופן שישליש הכתובה דהרי בח"ע וחציו ב"ת כופין את רבו לשחררו ולהפסיד ממונו בשביל ביטול פ"ו ז"א טענה כלל דאין מדמין גזירת חכמים זל"ז וי"ל דאחר שראה כל הקלקולים הבאים מזה כמו שלא הסכים להתיר בלא ק"ר כן לא הסכים עד שישליש במזומן הכתובה כמבואר בכל בו סי' קנ"ד ובמהרמ"מ סי' ק"ב – ואפי' אם נעשה כעצת הצ"צ למכור הכתובה בטוה"נ וליתן הסך לאביו שיפרנסה מהריוח והקרן ישאר קיים לכחובתה גם בזה לא נצא יד"ח כי בתשו' ח"צ סי' מ"ה שדא נרגא בזה כיון דטוה"נ לאשה ואין הבעל אוכל פירות במה נפטר מחיוב המזונות והוא המציא עצה אחרת שימכור הכתובה במעט יותר משווי' ומה שמוותר שלא יירש זה המותר יוכל לחשוב למזונות עיי"ש. אבל ג"ז הוא קולא גדולה ומכ"ש לפמ"ש הב"ח בישניות סי' כ"ד דאם התקשר עצמו בקנס והשליש מעות ליתן גט לאשתו שוב אינו יורשה א"כ נסתר היתר זה – וגם ההיתר שכ' הדר"ג משום שהיו בה המחלה הזאת קודם הנשואין אבדה כתובתה ג"ז אינו דכ"ז אם היתה בת דעת ונוכל להזמינה לד"ת ולשמוע טענותי' וראיותי'. אבל אחר שאינה בת דעת צריכין אנו לחוש לטובתה ולטעון עבורה. אך לפמ"ש בתחלת מכתבי ליישב דברי הרח"כ ודאי דנוכל לסמוך על היתר של רח"כ מטעם אומדנא וכנ"ל ועכ"ז ע"ד מהיות טוב נכון לעשות כמ"ש בתשו' ב"ש חאה"ע סי' צ"ה שילוה לעצמו מעות לפי שעה להשליש ביד השליש בכדי להתיר חר"ג ואח"כ ילוה לו השליש המעות בחזרה נגד וועקסיל וזה דרך מרווח לצאת מכל החששות את זאת ראיתי לכתוב לכבודו לאות אשר עיינתי בדבריו הנחמדים ובזה אצא ואומר שלום למר ולתורתו כנפשו ונפש ידידו אוהבו:

תשובה ל

בחיפק שתא. תיחי ברכתא. שתא בריכא. וחיי אריכא. ומזוני רויחא. לכבוד יד"נ וחמדת לבבי הרב הגאון החריף ובקי מו"ה שלום הכהן נ"י האבד"ק פידהייץ יע"א.

חמדת קונטריסו הגיע עדי שמחתי בשלומו ושלום תורתו ושש אנכי על אמרותי' כמוצא שלל רב ולמען אהבתו לקחתי לי מועד ועברתי בין בתרי אמרותי ואח אשר ישים ה' בפי אותו אשמור לדבר:

פתח דבריו יאיר ליישב קו' הנוב"י מה"ת סי' קמ"ז בחיו"ד על המהרי"ט ח"א סי' קכ"ז שכ' דל"מ הקדש ע"י שליח מטעם דמילי לא מימסרן לשליח והוא נגד הש"ס נזיר י"ב דאי לאו דכתיב אשה יקימנו ואשה יפרנו הוי מהני לכ"ע הפרה ע"י שליח ואף דהוי מילי ועז"כ כת"ה לחדש בזה דהא דכ"מ דל"מ עבידו השתא ל"מ משוי שליח הוא מטעם דהוי דשלבל"ע ולפי"ז לפי קו' הש"ס שם דבא לומר דמצי משוי שליח ע"כ צ"ל דס"ל דכיון דגוף של השליח הוי כגוף של המשלח [ודלא כתוס' רי"ד והקצוה"ח סי' קפ"ב] א"כ הוי כמו דקל לפירותי' דמהני גם בדבר שלבל"ע. וא"כ ל"ש לומר מילי לא מימסרן לשליח דהא הוי כגופו של המשלח ממש אבל באמת למסקנא דל"מ משוי שליח בכה"ג ול"ה כגופו שפיר כ' המהרי"ט דגם בהקדש ל"מ משום מילי עכת"ד:

הנה אם כי דבר השכל הוא אבל אין לו שום דמיון כלל כי עוכלא לדנא דשא"ה דבא למכיר הפירות להקונה. ואם הפירות עדיין לא באו לעולם מ"מ יבואו מדקל זה וכשהוא מוכר הדקל שבא כבר לעולם והפירות יגדלו מדקל זה ע"כ מהני משא"כ כאן שמוסר להשליח נדרי אשתו שיוכל להפר לה ואתה בא לאמר שהנדרים עדיין לא באו לעולם והם הפירות ואם הי' למסור גם אשתו אז שייך לומר דהוי כדקל לפירותיו. אבל מה יועיל בזה שגוף השליח הוי כגוף המשלח והרי השליח אינו הדקל של הנדרים והוא מבואר בתוס' פ' השולח דמ"ב גבי עבד שמכרו רבו לקנס דקאמר תיבעי לר"מ ע"כ ל"א ר"מ אדם מקנה דשלב"ל אלא כגון פירות דקל דעבידי דאתו אבל הכא מי יימר דמינגח כו' וכ' התוס' שם דהאיבעיא הוא די"ל דאפי' לרבנן קנה דהוי כמו דקל לפירותיו דהא קאי שור והא קאי עבד. א"ד דאפי' לר"מ ל"ק דל"ד לפירות דקל שהפירות יוצאים. מגוף הדקל ועבידי דאתו אבל קנסא מעלמא אתיא ולא עבידי דאתו עיי"ש – כונתם במה שהוסיפו על דברי הש"ס דהפירות יוצאים מגוף הדקל ובש"ס ל"א רק עבידי דאתי. והאי עפמ"ש בתוס' כתובות נ"ח גבי לאחר שאתגייר בשם הר"א משאנזא דהיכא דהגוף בעולם ל"ב עבידי דאתו. ולכך הוצרכו התוס' כאן לחלק דדוקא כשהפירות יוצאים מגוף הדקל ל"ה עבידי דאתו אכל בקנס עבד דמעלמא אתו ולא מגוף העבד בעינן עבידי דאתו אפי' הגוף בעולם ול"ה כדקל לפירותיו וז"ב. וא"כ ה"ה כאן שהנדרים אינם יוצאים מהשליח מה מהני שגוף השליח בעולם ואם כונת כת"ה שהפירות הן ההפרה. מה שייך בזה דשלבל"ע הלא המיפר והפרה כבר באו לעולם. וכמו שנוכל אח"כ לומר מופר לך כן עכשיו י"ל

כן רק שהנדרים לא באו לעולם. ואם יאמר אשר כח ההפרה ל"ב לעולם כיון דאין לה ע"מ לחול ולזה מהני גוף של השליח שיהי' כמו דקל לפירותיו. אבל באמת ג"ז אינו דאטו כח הפרה תלוי בשליח הלא הוא תלוי רק בבעל. והוא מוסר כח זה לשליח. א"כ הבעל הוי הדקל ולא השליח. ואטו אמרינן שגוף המשלח הוי כגוף של השליח. אדרבה להיפוך מצינו שהשליח הוי כמשלח ולא להיפוך. וא"כ במה שמוסר לשליח להפר ודאי ה"ל מילי ול"מ:

גם מ"ש ליישב קו' המל"מ על המהרי"ט ח"ב חו"מ סי' כ"ג שכ' דהא דל"מ שלית במה דל"מ עביד השתא. היינו דאין דעתו לעשות שליח. אבל אי פריש מהני. מהא דאומר לאפטרופס בפי' כל נדרים שתדור כו' ואפ"ה ל"מ עפ"ד הר"ן דהא דכל הנודרת ע"ד בעלה היא נודרת הוא משום קפידא דבעל ולפי המבואר כתובות ע"ב דכל דלא קפדי בי' אינשי ל"ה קפידי' קפידא ולכך פריך הש"ס כיון דאמרת דאין דעתו של אדם לעשות שליח במה דל"מ עביד השתא. ע"כ אף שהוא עשה שליח ע"ז ל"מ משום דלא קפדי בי' אינשי ענ"ד. דברים הללו א"א להולמן דאטו משום דאין מקפידין על נדריו. אין דעתו לעשות שליח. רק משום דעדיין א"י איזה נדרים תדור ואולי יהי' ניחא לי' בהם. אבל בשעת שמיעת הנדר ודאי כ"א מקפיד. וא"כ כיון שהוא פי' שיפר גם הנדרים שאח"כ והוא נדרה בדברים שדרך ב"א להקפיד למה לא יועיל ההפרה מה בכך שבעת מינוי השליחות לא קפדי בה אינשי אבל בשעת הנדר ע"ד בעלה נודרת וע"כ דגם באומר בפי' ל"מ ודלא כמהרי"ט וכבר כתבתי בתשו' ליישב דברי מהרי"ט מכל הקושיות הנ"ל:

ומ"ש עוד להקשות ע"ד הרח"כ בתשו' חאה"ע סי' ד' שכ' בטעמא דמשלישין הגט משום ס' שמא א"י לשמור גיטה. א"כ מה פעל בהשלשה הא אכתי איכא ס' דלמא היתה שוטה ול"ה גט ותי' עפ"ד הרמב"ם פ"ז מאשות בלאחר שיחלוץ לך יבמך דהוי מקודשת כיון שיכול לקדשה עכשיו מס'. וה"ה כאן כיון דיכול לגרשה עכשיו מס' יכול לגרשה לאחר שתשתפה וע"כ יכול לעשות שליח. הנה ראה בעצמו שאין לו דמיון לזה. ולפי"ז למה אינו מגרשה בעצמו על אחר שתשתפה וע"כ דאם היא שוטה באמת אין לה יד להתגרש גם אלהבא כמ"ש כת"ר בעצמו. אבל באמת אין כאן שום קו' דהרח"כ לא כ' רק לענין היתר הבעל מאסור ב' נשים דהרי א"י להתיר חר"ג רק אם אינה בת גירושין ושמא אינה עדיין בכלל שוטה ויודעת לשמור גיטה. והיא ב"ג וא"י להתיר חר"ג ולימסור לה גט א"א שמא היא שוטה. וע"כ משלישין הגט ביד שלית הולכה דממ"נ אם היא שוטה גמורה הרי הותר חר"ג דאינה ב"ג ואם אינה שוטה הרי נתן הגט ואין מניעה מצדו רק מצד חשש של השליח וכבר הארכתי בזה בתשו' אחרת:

ומ"ש עוד להשיג על מ"ש בספרי שו"ת מ"ש סי' כ"ז דאם ניתן הבעל בטחון שמחויב לגרש אשתו מחדש בעת שתשתפה יש תשש ברירה והעליתי בזה כונה עמוקה בדברי הנוב"י. ועז"כ כת"ה דל"ד לנתינת שני גיטין דשם בשעת נתינת הגט ליד האשה עדיין לא הוברר איזה גט כשר ע"כ יש חשש ברירה משא"כ דאין חשש רק בעת שנותן לשליח וקודם הנתינה ליד האשה יתברר הדבר ומאוד תמה אני על דבריו דהרי בארתי היטב בתשו' והבאתי דברי הנוב"י מה"ת שפלפל עם ב"א הגאון ז"ל סי' ק"כ וקכ"א וקכ"ב דבנתינה ל"ש כלל ברירה דל"ב לשמה רק בכתיבה עיי"ש בסי' קכ"ב שכ' להסביר הדבר דכאן דכתיבת הגט צ"ל לשם גירושין ואם הבעל והסופר יודעים אשר מוכרח ליתן ב' גיטין ויודעים ג"כ שבשני הגיטין אסור לגרש משום שני ספרים וצריך לכוין שגט א' יהי' כחספא א"כ שני הגיטין לא נכתבו לשם גירושין ושניהם פסולין עיי"ש וא"כ כאן נמי חמש כן הוא כיון שתקבל עליו מיד ליתן גט אחר לכשתשתפה א"כ הגט שהוא נותן ביד השליח לא נכתב לשם גירושין. ובעזה"י דברי נכונים ובזה הנני ידידו דו"ש באהבה:

תשובה לא

למאן דלא חזינא קא מברכינא ברב שלמא. להבחור המופלג כ' מרדכי בלעך נ"י. (וכעת הוא הרה"ח אבד"ק אוסציא)

מכתבך עם שאלתך הגיעני בשבוע העברה. ואחרי קראי בו נאבד מאתי לזאת לא השבתי, עתה בבא מכתבך שנית – אמרתי להשיב לך מהעולה על זכרוני עת קראי מכתבך למען הלהיב לבבך לשקוד על דלתי התירה:

ע"ד שאלתך אם מותר לצאת בבתי עינים שקורין ברילין העשויין לקצרי הראות במקום שאין עירוב ללכת למנין וכבר ראו עיניך דברי הח"א כלל נ"ו בה' שבת שאסר לשאת את הבריל על החוטם משום דלמא נפיל ואתו לאתויי ד"א ברה"ר. וכתבת לצדד להתיר משום שברילין הללו יש להם ידות חזקים ואין לחוש שמא יפלו. והח"א ודאי מיירי בברילין פשוטים וגם כיון דא"י לילך בלא הבריל הוי כמו חיגר שא"י לילך בלא מקל דמותר לצאת במקל והארכת בזה:

תשובה. הנה מטעמים אלו לחוד לא הי' כדאי להתיר, הטעם הראשון שכ' משום שהידות חזקים. אם כי כן מבואר בתוס' שבת דנ"ח ד"ה מ"ש דכ' דבזנגין שיוצאין בהם בני מלכים ל"ל דלמא מיפסק דמסתמא תקועים הם יפה בשלשלאות של כסף. אבל המעיין היטב בסוגיא שם יראה דהתוס' לא כ"כ רק לפי הס"ד. אבל למאי דמשני דמחי בי' מימחא. וכן למאי דמוקי רבא בדס"ז בארוג בכסותו. ודאי ל"ת מה שתקוע בשלשלת של כסף.

כמ"ש התוס' שם להדיא סד"ה הבח"ט. דבזוג שבצוארו אסור אפי' בארוג בחתיכת הבגד שסביב צוארו וא"י ליפול אלא ע"י חתיכה עיי"ש. הרי דאפי' מחובר ממש שא"א ליפול כלל ל"ח. ודוקא ארוג בכסותו מהני והטעם עפמ"ש התוס' שם מקודם דהא דלא התירו בחותם שבכסותי אפי' בארוג משום דגזרו ארוג בכסותו אטו אינו ארוג. ודוקא בזוג שבכסותו לא גזרו כיון שדרך לאורגו בכל הבגדים שאין שום בגד שלא יהא ראוי לנוי ותכשיט כזה ע"כ לא הטריחוהו לפוסקו מכל הבגדים. משא"כ בחותם שאין דרך לאורגו בכל הבגדים עיי"ש וא"כ ה"ה בזוג שבצוארו עיי"ש היטב ומכ"ש דל"מ מה שתקוע בשלשלת של כסף יפה דודאי יש לגזור אטו אינו תקוע. וכ"כ הרמ"א סי' ש"א סכ"ג דל"ח ארוג רק בדבר שדרכו להיות מחובר עיי"ש במג"א. וא"כ פשוט דהתוס' לא כ' דמהני שלשלאות רק להס"ד. ולכך סיימו ע"ו דלמאי דמשני בארוג בכסותו נמי א"ש. ומאי בעי להשמיעינו בזה. וע"כ דבאו להשמיעינו דאף דלתי' רבא ל"מ שלשלאות רק דבלא"ה א"ש כיון דדרכו להיות מחובר לא גזרו ודו"ק. וכ"כ הפמ"ג בספרו ראש יוסף ס"פ במה אשה דלרבא דמוקי לה בארוג אין חילוק בין בני מלכים לכל אדם דבאינו ארוג אפי' לב"מ אסור אפי' תלויים בשלשלאות דל"ש מיפסק דל"פ מז"ל משום רובא דאסורין אף בני מלכים אסורים עיי"ש. וכפי מה שבארתי הדברים מבוארים בתוס' הנ"ל וראיתי בשו"ת שו"מ מהד"ג ח"א סי' ק"ט כ' ג"כ לענין ברילין הירוקים דאפי' י"ל מוטות ונסבך בשערות הראש לפעמים ניתק מעל עיניו ונופל. ולפמ"ש א"צ כלל לטעם זה דאפי' א"א כלל להונתק מ"מ אסור משום גזירה [ומעתה לפי"ז גם לחי' של רבא דמיירי בארוג בכסותו מ"מ צריכים אנחנו לתי' של הירושלמי המובא בתוס' שבת דס"ז דמוקי הא דבני מלכים בקטנים והא דלא יצא בזוג שבצוארו בגדולים דהא לענין זוג שבצוארו ל"מ ארוג וכנ"ל. וכיון דלא מחלק כאן בין צוארו לכסותו ע"כ דמיירי בקטנים ובזה יתיישב קו' מחה"ש על המג"א סי' ש"א ס"ק ל"ב דלאיזה צורך הביא כאן דברי הירושלמי דהא כאן מיירי בארוג בכסותו עיי"ש. דשפיר י"ל כיון דהמחבר לא חילק בין דבר שדרכו להיות מחובר א"כ גם זוג שבצוארו בכלל ההיתר ועכצ"ל דמיירי בקטן כחי' הירושלמי ודו"ק]:

וגם ההיתר השני שכתבת משום דא"י לילך בלא הבריל הוי כמו חיגר שא"י לילך בלא מקל ג"ז לא נכון בעיני דאף שגם הח"א סיים בזה ודומה לחיגר ומזה יצא לך דכפי המבואר שם דאם א"י לילך בלא מקל מותר. וה"ה כאן בבריל אבל באמת אין דמיון כלל לזה דהרי מבואר שם סי"ח דגם סומא גמור אסור לו לצאת במקל והטעם כמ"ש הט"ז שם בשם הרא"ש כיון שיכול לילך בלא מקל ואינו עושה רק לתקן פסיעותיו עיי"ש. וע"כ דל"ד לחיגר שאינו יכול לילך ברגליו בלא המקל. משא"כ בסומא דההילוך אינו קשה

לו דרגליו המה בריאים רק לתקן פסיעותיו וא"כ כ"ש כאן בקצרי הראות דהם בריאים ושלימים על כל איבריהם גם הרגלים גם העינים בריאים הם רק שיוכל לילך בטוב יותר אם יראה למרחוק ודאי לא עדיף מסומא גמור ועיין בתשו' הרדב"ז ח"ו סי' קס"ג דאסר לפסח לילך במקל מק"ו מסומא. וזה ודאי ג"כ מטעם דפסח יכול לילך ברגליו רק שעם המקל ילך יותר בטוב ע"כ קשה לסמוך על היתרים אלו - אך מ"ש לחוש דלמא אתו לאחויי בזה יפה כתבת דדעת כ"פ דבאיש ל"ש החשש דאתו לאחוויי. ובלא"ה כ' הרמ"א להקל בזה"ז משום דגם בחול לובשין תכשיטין ול"ח דלמא אתו לאחויי. וגם בתשו' עה"ג סי' פ' כ' ג"כ דמה שלובשין גם בחול אין בו התפארות:

אמנם לענין החשש דלמא נפיל הנ"ל עיקר צד ההיתר לסמוך ע"ד הרמב"ם והתוס' דעתה אין לנו רה"ר כמבואר בסי' ש"ג וכן הסכימו רוב הפוסקים כמ"ש בתשו' ב"א או"ח סי' כ"ו. והפוסקים הביאו סמך לזה ומטו בה משמי' דהפ"י ז"ל, דהרי מרע"ה הזהיר על הוצאה מויעבירו קול במחנה אחר ששמע והמלאכה היתה דים. והוא עפ"י פירש"י בחומש דמחשבון מחצית השקל של ס' רבוא נשלם מאה ככר לאדנים. ולכך כאשר ראה מרע"ה שהמלאכה היתה דים. ומזה ראה שיש ס' רבוא והוי רה"ר גמור ולכך הזהיר על הוצאה. והוא רמז נכון. וגם בתשו' מהרשד"ם חאו"ח סי' ד' כ' לענין כובע שלובשים האנשים מפני הגשמים דאף דהוי משוי דהא אינו אלא לאצולי טינוף מ"מ כיון דהוצאה מרה"י לרה"ר אין חיוב אלא במוציא דרך הוצאה ביד. אבל כל שלא הוציא כדרך המוציאין פטור. א"כ בהוצאה שלנו שאינו אלא מרה"י לכרמלית יש להורות בפה מלא שאין כאן אסור עיי"ש באורך. ובאמת הט"ז והמג"א סי' ש"א ס"ס חלקו על הב"ח שכ' לענין מחט שא"נ דבמעמדת קישורי' הוי שלא כדרך המוציאין. וס"ל דכיון דגם בחול מיציאה בכך הוי כדרך המוציאין. אך כמה פוסקים הסכימו להב"ח. וגם דעיקר ראיית המג"א שם סק"ז מדפריך בגמ' מחט שא"נ למאי חזיא ופירש"י כיון דלאו תכשיט הוא הוי משוי וליחייב חטאת ולא משני דאין דרך הוצאה בכך וע"כ דזה הוי כדרך הוצאה - ובאמת לפמ"ש הפנ"י שם לפרש דאין כונת רש"י דליחייב חטאת דודאי פטור דאין דרך הוצאה בכך רק דמקשה כיון דלא חזי לתכשיט ואין הפטור רק משום שאינו כדרך הוצאה לא ה"ל לחשבו בכלל שאר דברים המנויין שם דפטורים משום תכשיט. ומשני דחולקת בה שערה ומיושב קו' התוס' שם עיי"ש ולפי"ז אין שום סתירה להב"ח ואדרבה סייעתא הוא דל"ת גם קו' השני' של המג"א מתוס' די"א דאם תחובה בבגדה הוי דרך הוצאה בכ"מ דהרי לפי' הפנ"י רש"י לא ס"ל כהתוס' בזה:

וראיתי בשו"ת שו"ת סי' הנ"ל שכ' דהפנ"י שם בד"ס וגם מ"ש בדנ"ס לענין עיר של זהב דל"ה כדרך המוציאין לא ראה דברי המג"א והט"ז שהשיגו על הב"ח. ובמחכ"ת לא ידעתי במה הכהו. דאטו הפנ"י משועבד לפירושו של המג"א דהרי לפי מה שפי' הוא דברי הב"ח נכונים ובפרט קושייתו גבי עיר של זהב ודאי נכונה הוא ואינו נוגע כלל לדברי המג"א דהקשה שם אמאי ר"מ מחייב חטאת בעיר של זהב דהרי ר"מ ס"ל בדמ"א דגם אומן דרך אמנתו פטור דל"ה כדרך המוציאין וקאמר שם אביי אימור רשמעת לי' לר"מ במידי דלאו אורחי' (ופירש"י דאפי' אומן אין דרך הוצאתו אלא ביד רק כשרוצה להכריז שהוא אומן מוציא באופן זה במידי דאורחי' מי שמעת לי' (ופירש"י כגון כים של זב דאין דרכו אלא בכך) וא"כ ה"ה בעיר של זהב דלאו תכשיט הוא ולא מלבוש רק משוי ואין דרך משא להוציא על ראשו או על מצחו ואמאי מחייב ר"מ חטאת עיי"ש. וזה ודאי קו' הוא דאפי' למ"ש המג"א בשם התוס' הוא רק היכא דתחוב בבגדה הוי דרך הוצאה משא"כ עיר של זהב דלר"ה הוא רק עטרה להראש ואינו שייך כלל בגדי' ואפי' לרש"י שהוא מחובר למלבוש ע"י לשון כמבואר בש"ע סי' ש"ג ס"ד וגם אינה לובשה בחול. וא"כ גם להט"ז ומג"א ל"ה כדרך המוציאין ודו"ק. עכ"פ מבואר דלשיטת הב"ח ורש"י ל"ה כדרך הוצאה. וא"כ שפיר יש לסמוך ולומר דבזה"ז אין לנו דה"ר כמ"ש בתשו' מהרשד"ם הנ"ל. אך לאשר כי הסכימו הפוסקים דיש לחוש להחמיר לעצמו היכא דאפשר כמבואר בש"ע של הגאון מלאדע ז"ל. אך במקום מצוה ללכת למנין ולצורך גדול ודאי יש לסמוך ולהקל אם א"א לו לילך בלא הבריל ולומר דאין לנו רה"ר דזה מהני גם לענין החשש דלמא נפיל. ויתר הדברים אינני זוכר רק איזה פלפול לענין שבועת כה"ג ביה"כ תעיין בח"ס או"ת סי' קע"ו כ"ז כתבתי למען הלהיב לבבך לתורה ולבלתי לכת אחרי הבחורים המבלים ימיהם בהבלי הזמן חזק ואמץ בתורה כי היא חיינו ואורך ימינו:

תשובה לב

בורא עולם בקנין. ישפות שלום לשואל כענין. המופלג חריף ושנון זך הרעיון כ"ש מו"ה צבי הירש בראנפעלד מקראקא יע"א:

אחד"ש ע"ד שאלתו אודות מכונת הסשטעראטעפיא בבית הדפוס וכה מעשהו בתחילה יסדרו האותיות של עופרת הנצרך לדפוס ואח"כ יקחו פסת נייר עב וידחוקוהו ע"פ האותיות עד אשר נחקקים האותיות בתוך הנייר והוא נקרא מאטאריצען, ואח"כ יקחו בדיל ועופרת ויתיכום על המאטאריצען ע"י המכונה המיוחדת לזה ומתפשט העופרת ונכנס לתוך חקוקי הנייר ואתר שיתקרר נעשו האותיות בולטת. וזה נקרא פלאטען

ומדפיסים בזה הספרים כמה שנים. וברבית הימים מתטשטשים כמה אותיות ולא יסכנו עוד למלאכת הדפוס. וההכרח להתיכם שנית ועפ"י הרוב יש בהם שמות שאינם נמחקים ולפעמים השמות לא נטשטשו עדיין. ולהניחם כך הוא הפ"מ. וגם לגוד ולחתוך השמות הוא ג"כ הפ"מ. אם יש היתר להתיכם – ורו"מ פתח בכחא דהיתרא. ופלפל בחכמה ודבריו נאמרו בהשכל ודעת. וגם כבר הסכימו בהיתר זה ידידינו הרב הגאבד"ק קראקא וגם ידידינו הרב הגאבד"ק בראזאן ובקש מאתי לחזות דעי בזה:

תשובה. הנה כבר כתבתי לו אשר גדרתי בעדי שלא להשיב בעניני הוראה זולת לרב היושב כסאות למשפט מטעם הכמוס עמדי. ואך לאשר רו"מ עוררני זה שלשה פעמים בבקשה עצומה להשיב לו ובל יאמרו הרב כמה קשה וגם לאשר שלח אלי תשובת הרב הג' מברעזאן והחיוב עלי להשיבה אליו לזאת מוכרח אני להשיבו ת"ד בזה:

הנה ההיתר שכ' רו"מ מטעם שהאותיות מהופכין כחומר חותם והה"ג אבד"ק קראקא הביא סמוכין לזה מדברי הכותב בע"י בירושלמי שקלים גם הה"ג מברעזאן החליט זאת להלכה מכמה ראיות – אני אינני מסכים בזה לדינא וראיותיהם אינם ראיות כאשר אבאר בעזה"י אחת לאחת. ואם כי הפת"ש ביו"ד סי' רע"ו הביא ס' זו בשם רבינו יונה לא כ' זאת רק דרך אפשר והוא להניף בעלמא – והדבר פשוט אצלי דגם כתב מהופך אסור למחוק בשמות הקדושים כמבואר בש"ס שבת ק"ד שהביא רו"מ בהא דאר"ח כתב שבלוחות נקרא מבפנים ונקרא מבחוץ כגון נבוב בובן כו'. ופיררש"י האותיות הפוכין ותיבות הפוכות. ואפ"ה נאמר בהם כתובים משני עבריהם. וכן הסברא נותנות. כיון דעכ"פ נקראים היטב משמאל לימין הוי כתב. וידוע דהלבוש הביא דכל פינות שאתה פינה הוא מימין לשמאל כמו שאנו ב"ב כותבין. ובא"ר בשם מיו"ט הביא דבאמת האותיות עצמם נמשכות משמאל לימין. ובתשו' מהרי"ל סי' מ' תמה באמת למה כותבין השורות מימין לשמאל ותי' דמרע"ה ראה את מורו ית' ופנה לימינו עיי"ש. הרי דעושים זאת רק לכבוד השכינה. כיון שכן נכתב בלוחות מבפנים. אבל מבחוץ צד שכנגד השכינה. שפיר הי' נקרא משמאל לימין. וע"כ נאמר כתובים משני עבריהם. דבאמת שניהם נקראים כתב וגם מדברי הכותב בע"י אין סתירה לזה, דהוא לא כ' אלא לפרש דברי ר' סימאי שלא רצה לפרש שהי' חקוקה כיון דכתב מהופך עכ"פ אינו דרך כתיבה דנהי דהכתב מימין לשמאל הוא רק לכבוד השכינה. מ"מ הוי דרך כתיבה חשובה אבל משמאל לימין אינו דרך כתיבה. כמו שהי' בפנים. ובתורה כתיב מזה ומזה הם כתובים משמע ששני הצדדים הי' שוים עיי"ש שביאר זאת בלשונו דלכך לא הביא ראי' פרישי' דקרא דכתיב כתובים משני עבריהם דהי' אפשר לומר דכונתו בחקיקה. ורק מדכ' אח"כ לשון מיותר מזה ומזה

הם כתובים דהוא כפל לשון משמע דבא לחדש דשני הצדדים היו בדרך כתיבה ממש עיי"ש הרי דאי לאו הכפל לשון הי' אפשר לפרש על חקיקה. אף דבצד השני' הכתב מהופך ובתורה כתיב כתובים משני עבריהם. הרי להדיא דג"ז נקרא כתב ורק מהכפל לשון מוכרח דשני הצדדים שוים בדרך כתיבה וז"ב ובחנם עשו פלוגתא בזה:

ומ"ש הרב הג' מברעזאן דמהרש"א כתב שם במ"א דהאותיות ל"ה הפוכות רק התיבות הפוכות בלוחות ומזה הוכיח דאותיות הפוכות אינו כתב – תמה אני עליו בזה דאדרבה המהרש"א כ' שם להיפוך דהאותיות היו הפוכות ומשם ראי' דהוי כתב עיי"ש שהק' דמאי קמ"ל ר"ח דנקרא מבפנים ובחוץ הא כבר אמרו דמי"ם וסמ"ך שבלוחות בנס הי' עומדים וא"כ היא היא. וע"ז תי דר"ת חידש במה שסיים כגון נבוב בובן כו' והיינו דל"ת דבחוץ נקרא ג"כ נביב רק שבפנים נקרא מימין לשמאל ובחוץ נקרא משמאל לימין וא"כ ל"ה חידוש בלוחות רק דהחידוש הוא בלוחות דאף בקריאת התיבות מבחוץ מימין לשמאל והיינו נבוב יהי' נקרא מבחוץ בובן רק שהאותיות מהופכות אפ"ה יש בהם כונה וסוד כמו בא"ת ב"ש עיי"ש היטב כי כן מבואר שם. א"כ אדרבה מוכח משם דאפי' נקרא מצד השני בובן והאותיות מהופכות ממש אפ"ה נאמר כתובים משני עבריהם. הרי דהוי כתב ולא ידעתי איך נסתבך בדברי מהרש"א אלו:

וגם מ"ש ראי' מתוס' מ"ק מ"ט ד"ה וטווה על יריכו דאותיות מהופכין ל"ה כתב. אינה ראי' כלל דהתוס' לא כ' שם רק לענין היתר חוה"מ דמותר לכתוב ע"י שינוי. וזה עכ"פ הוי שינוי בכתיבה דדרך כתיבה הוי מימין לשמאל עיי"ש שכ' דלכך לא הזכירו שינוי רק בציצית דבתפלין א"א בשינוי דבעינן כתיבה תמה ועז"כ דגם ע"י היפוך הכתב ל"ה מתירין לכתוב בחוה"מ דאף שאינה מלאכה כיון שהוא ע"י שינוי מ"מ הא גם טרחא אסרינן אח"כ כ' דמתני' לא איירי ע"י היפוך. וי"ל דע"י היפוך באמת מיתר מטעם שינוי וז"פ. ואיך נוכל ללמוד מדברי תוס' אלו דל"ה כתב:

וגם הראי' שהביא הה"ג מברעזאן מדברי הה"מ פ"א משבת שהביא בשם רה"ג לפרש המשנה דהכותב שתי אותיות כו' בין משתי סמניות כו' חייב דג' סמניות היינו שאינם אותיות ידועות בכתב כגון נונין הפוכין גבי ויהי בנסוע. אלמא דנונין הפוכין אינם אותיות. אינה ראי' כלל. ואדרבה משם ראי' להיפוך דלדבריו ל"ל לסיים הנונין הפוכין מויהי בנסוע. אטו לא ידענא תמונת נון הפוכה או איזה אות אחר הפוך. וע"כ דבאמת אות אחר הפוך אין שום רבותא שיתחייב בשבת דהוא הוי כתב ממש – ואלי סימן אחר שאינו אות ודאי אינו חייב. ורק אות הפוך שאינו דרך כתיבה ונכתב רק לסימן כמו הנונין הפוכין גבי ויהי בנסוע שאינו אותיות ידיעות וגם לא נכתבו רק לסימן בעלמא

אפ"ה חייב. וז"ב – ובזה נדחה ג"כ הוכחת הגאון רח"כ ז"ל בתשו' סי' נ' שהוכיח דהנון הוא מגוף הפ' דאל"כ למה קרו לה שתי אותיות ה"ל לכתוב שתי סמניות ואם בא לומר דסי' לחוד אינו חייב אם אינו אות א"כ למה חייב על הנ' הפוכה כיון שהוא מהופך. וע"כ דהנון הוא מגוף הפ' וע"כ קרי לה אות. עיי"ש. ולפמ"ש אין זה הוכחה כלל. די"ל דבאמת אינו חייב על סימן לחוד רק כיון שהנון הפוכה אות הוא. וכנ"ל. והרבותא הוא דלא נכתבה במקום זה לשם אות רק לסימן ודו"ק – ומכ"ש מ"ש הרב עוד דגם לרח"כ דהוא מגוף הפ' הוא מהללמ"ס להכשיר בכאן אף שאינה אות. הא ודאי ליתא דהרי הרח"כ כ' שם בפירוש בסי' נ"ג ד"ה ועתה נבא. דאות הפוך אינה בכלל הפסד צורת האות וגם מ"ש דשא"ה דההיפוך הוא רק ראשה למטה ורגלה למעלה. ז"א דהמעיין בתשו' מהר"מ לובלין סי' ע"ז הביא מהזוהר דנון של ובניתה היא הפוכה מלפנים לאחור וגם הביא שם הנון הפיכה של וימת תרח בתרן שהביא הרב. עיי"ש. באופן שלפע"ד אין שום צד לומר דאותיות הפוכות ל"ה כתב:

ומלבד כ"ז גם לדברי הרב דכתב הפוך ל"ה כתב לא ידעתי אנה מצא דין זה דבכה"ג מותר למחוק והיכן מצינו לענין קדושת השם דבעינן כתב ממש. והרי כ' הבה"ב בשם או"ת והובא גם בבל"י סי' רע"ו דאם כ' בכתב של גוים או משיטא או מצוייר במשי ע"י תפירה אסור למוחקו והרי לכמה פוסקים כתב גוים לאו כתב הוא. וגם מצוייר במשי לכ"ע לאו כתב הוא כמבואר בש"ם ניטין כ' אבל לא בכתב שע"ג כיפה ואנדרוכתי. ופיררש"י תכשיט ורוקמין עליו צורות במחט. ואם רקמו עליו הגט אינו כתב הרי דאינו כתב כלל ואפ"ה כ' הא"ת דאסור למחקו. מבואר דאינו תלוי זב"ז. דאפי' ל"ה כתב מ"ח כיון שנראה שהוא שם הקודש אסור למוחקו. וכן מבואר בתשב"ץ ח"א סי' ב' וז"ל כי מחיקת השם אסורה מה"ת בכ"ע אפי' כתב בלא שרטוט ואפי' כ' לבדו ובכ"מ שנכתב כי מה ענין דברים אלו לענין ואבדתם את שמם לא תעשי. בכ"מ שנכתב שם מהשמות אסור למוחקו והמוחקו לוקה עיי"ש שהביא כמה ראיות לזה. וכ"כ בתשו' ח"ס יו"ד סי' רנ"ו לענין דיו דלענין קדושת השם אין חילוק דאפי' נכתב בכל צבע אסור למחקו דהתם לא כתיב וכתבתם דנילף כתיבה בדיו אלא לא תעשון כן לה' א' וכיון שע"ז הנכתבת בכל צבע מ"ע ואבדתם ממילא ל"ת כן לה' א' עיי"ש וז"פ:

אמנם ההיתר השני שכ' רו"מ מחמת שהשמות לא נכתבו בכינה. נכון הוא. ומה שהעיר ע"ז הה"ג מברעזאן מדברי הרא"ש בפירושו לפ"ד דמכשירין מ"א השוחה לשתות כו' בפיו ובשפמו כו' כיון דא"א לו לשתות אם לא שיגעו המים בשפמו כו' הוי כאלו אחשבינהו כו' כיון דא"א לו בלא אלו המים בשעת עשיית מלאכתו הוי כאלו אחשבינהו

מ"ד אמלאכת שבת דכל פס"ר הוי כמתכוין עיי"ש. הרי דאם א"א בע"מ חשיב כונה א"כ ה"נ כשמהסך העופרת לצורך חומשים שי"ב גם שמות א"א שלא יתהוו עי"ז בליטות שמות והוי כמתכוין לקדשו עכ"ד – במחכ"ת דימה ענינים נפרדים דשא"ה דא"צ שיבאו המים ע"י אדם רק ג"ד דניחא לי' ע"כ אמרינן כיון ששחה לשתות וידע שיגע המים בשפמו הוי ג"ד דניחא לי'. משא"כ כאן דבעינן כונה לקדש ובלא כונה אינו שם כלל מה מהני פס"ר אם הוא אינו מכוין וחילוק זה מבואר בהה"מ פי"ב משבת במ"ש הרמב"ם דמכבה גחלת של מתכת פטור ואם נתכוין לצרף חייב. כ' הה"מ דמ"ש הרמב"ם דתלוי בכונתו נראה דכל שאינו מכוין אינו ראוי לומר פס"ר וליחייב מפני שכשהוא מתכוין עושה מלאכה. וכשאינו מתכוין אין בו מלאכה כלל שהרי אינו רוצה לעשות ממנו כלי כו' עיי"ש. ובלח"מ שם הסביר זאת דדוקא במיחם שנעשה כלי מעצמו ע"י הצירוף בלא כונתו אז שייך פס"ר משא"כ בגחלת שבאמת אינו כלי רק ע"י כונתו. ואם אינו מתכוין מה יועיל פס"ר עיי"ש היטב. וא"כ ה"ה ממש כאן כיון שבלא כונתו אינו שם כלל והוי חול מה מועיל פס"ר לעשותו קודש. משא"כ במכשירין שם דכבר בא עליו מים ואינו מחוסר רק ג"ד דני"ל ולזה ודאי מהני פס"ר וז"ב. אך לאשר דעת הפר"ח דאפי' לא נכתב בכונה אסור למחוק דלא גרע משם שנכתב על ידות הכלים. והברכ"י יו"ד סי' רע"ו הביאו. גם הביא דעת הרשב"ץ דמשמע מדבריו דאינו קדוש ע"כ כ' לחלק דדוקא אם לא ידע כלל בעת שכ' השם הקדוש דמותר למחוק אבל אם ידע שכתב שמו של הקב"ה אפי' לא נתכוין לקדשו אסור למחוק. והאריך בראיות ע"ז. וכן דעת המח"א ב"ה ס"ת בסופו. וא"כ בנ"ד שלא ידע כלל בשעה שנעשו השמות ונכנס העופרת מעצמו לתוך חקוקי הנייר י"ל דמותר למחוק לכ"ע. אולם בתשב"ץ ח"א סי' קכ"ז מבואר דאפי' ידע שכותב השם מותר למחוק וראייתו מש"ס פ' הנזקין גבי אזכרות שמו לא כתבתי לשמן. דפריך וליעבר עליו קולמס וליקדשי' עיי"ש. אבל באמת יש לחלק דשא"ה גבי ס"ת כיון שיודע שהספר יפסול משום זה. ויצטרך תיקון. ע"כ לא קנה מקומו כאן ונכתב ע"ד לעקרו ממקום זה וע"כ מותר להעביר קולמס. ודומה למ"ש התוס' עירובין ל"א ד"ה ונתן הכסף דהקשו מהא דבונין בחיל ואח"כ מקדישין הרי דמחללין מעות הקדש על הבנין ותי' בתי' השני דשא"ה במקום מקדש. כיון דאי לא קדיש עומד לתלישה חשיב כתלוש עיי"ש וה"ה ממש כאן בס"ת. משא"כ בשם שכתוב על ידות הכלים דאפי' אי לא קדיש אינו מחויב לעקרו ממקום זה י"ל דאסור למחקו. ולפי"ז בנ"ד הי' מקום להחמיר כמו בשם שכתוב על ידות הכלים:

אבל באמת נ"ד אינו נוגע כלל לזה דשם עכ"פ עשה מעשה בכתיבת השם רק שמחוסר כונה וי"ל כמ"ש הרדב"ז ח"א סי' פ"ז משום דאמרינן בקדשים סכין מושכתן למה שהן. משא"כ בנ"ד כפי ציור השאלה אינו עושה שום מעשה בגוף האותיות רק שהוא מתיך העופרת והוא נכנס מאליו לתוך חקוקי הנייר ובמה יתקדש השם. כמ"ש רבינו יונה ברכות די"ב גבי פתח אדעתא דשיכרא דאפי' למ"ד מצות אצ"כ היינו בדבר שי"ב מעשה שהמעשה במקום כונה. אבל דבר התלוי באמירה או במחשבה וכיון שאינו מכוין וגם אינו עושה מעשה נמצא שלא עשה דבר מהמצוה – עיי"ש. ול"מ לדעת השב יעקב והרבה פוסקים דשם הנכתב בח"ת מותר למחקו א"כ כ"ש בנעשה מאליו – ורק אפי' לדעת האוסרים בנכתב ע"י ח"ת. היינו כיון שעכ"פ נתהווה צורת האות ע"י מעשיו שחקק התוך ועי"ז בולטין היריכות. משא"כ כאן שלא ידע ולא ראה כלל בעת שנכנס העופרת לתוך חקוקי האותיות ובמה יתקדש וכדמות ראי' לזה ממ"ש הרמב"ן בחי' פ' הספינה גבי אין מועלין במה שבתוכן דאף דקני חצר להקדש מ"מ אין מעילה בזכייתה. ובקצוה"ח סי' ר' ביאר הסברא דכיון דהקדש קני לה ממילא בלא דעת אחרת מקנה ל"ש בה מעילה. כן נמי לענין מחיקה כיון דהקדש קני ממילא ע"י היתוך ל"ש בה אסור מחיקה:

גם ההיתר שכ' רו"מ משום דנעשה מתחילה ע"ד לחזור ולהתיכו יש להקל למחקם. ג"כ נכון הוא כמ"ש החו"י לענין המטבעות הנטבעות במדינת שוויידין בשם בן ד' דכיון שנטבעו להוציאן הוי ככתיבה בפי' לשם חול וז"פ דגם אי נימא דסתמא לשמה קאי מ"מ אם כיון בפי' שלא לקדש ודאי אינו קדוש כמ"ש הפוסקים למ"ד מאצ"כ מ"מ אם כיון בפי' שלא לצאת לא יצא. ובתשו' משיב כהלכה ח"ב סי' פ' כ' היתר זה לענין כל הדפוסים שמסדרים האותיות של האזכרות ואח"כ סותרים אותם והוי כמוחק. וצ"ל משום דכוון בפי' שלא לקדש. ועיי"ש שכ' היתר לענין הקארעקטין שנדפסו דמותר לאבדם משום דנעשו מתחילה ע"ד לאבדם. והביא ראיות לזה וראיתי שהביא רו"מ אשר הה"ג מקראקא דחה זאת. ממגלת סוטה דנכתב אדעתא דמחיקה. ואפ"ה איכא אסור מחיקה דלא התירה תורה אלא בשביל לעשות שלום בין איש לאשתו ושוב חזר ודחה דשם לא נעשה ע"מ למחוק כיון שאם אמרה איני שותה אינו נמחק. ועוד הביא מש"ס סוכה נ"ד שנשא ק"ו בעצמו ומה לעשות שלום בין איש לאשתו אמרה תורה שם שנכתב בקדושה ימחה על המים. הכא דקפא תהומא עאכ"ו. והרי שם נכתב השם אחספא ע"ד למוחקו מיד עכ"ד – ובאמת אין מכל אלו שום ראי' כלל. דהרי במגילת סוטה מחויב לכתוב השם בקדושה ובטהרה ובכל דינין כדי שיפעול פעולתו. א"כ ל"ה כותב ע"ד למחוק דהא אדרבה כותב אדעתא דקדושה וזה עיקר מצותו להמחה מעל המים. ואם ל"ה המצוה בכך בודאי ל"ה

רשאי למחוק וכן שם דקפא תהומא דמוכרח לכתוב בקדושה כדי שיפעול פעולתו ולולי הק"ו הי' אסור למחוק וגם בתשו' תשב"ץ ח"א סי' ב' מבואר דמגילת סוטה צריכה כל דקדוקי ס"ת וטעונה גניזה כיון שניתנה להגות בה שלאחר שנכתבה המגילה הי' קורין אל האשה הרי דנכתבה מתחילה לשם קדושה. אבל בנ"ד שלא נעשה לשם קדושה כלל רק לשימוש לצורך הדפוס ולאבדם אח"כ ודאי מותר המחיקה. ועיין בבל"י סי' רע"ו הביא בשם לחה"פ. לענין אנשים שעושים שאלות חלום וכותבים השם תוך היד דהוי כנכתב לשם חול ומותר למוחקו. והבל"י שם השיג עליו דהא צריך לכתוב השם בכונה כדי שיודיעו לו בחלום עיי"ש. וזה ממש כדברינו לענין פ' סוטה, [ומהירושלמי שהביא התוס' סוטה די"ז דהתירו לכתוב על עור טמאה אין סתירה לזה. די"ל דכיון דלא נכתב ע"ד להתקיים במים רבים אף שהוא בקדושה ל"ש בזה מהמותר בפיך לולא החשש שמא תאמר איני שותה ודו"ק. וכן מ"ש שם שאינו מטמא את הידים הוא ג"כ מטעם זה דלא רצו לגזור בזה כיון דהוא רק לשעה] ועוד יש צד להתיר עפמ"ש התשב"ץ שם סי' ב' דפ' כהרי"ף דכותבין מגילה לתינוק להתלמד בה. ואסור לאבדן ביד ואם אין שם אזכרות אסור מדרבנן. וביש אזכרות אסור מה"ת ולוקין עליו. ורק אם צריך לכתוב פ' אחרת על מגילה הזאת מותר למחקו שכיון שעבר זמן פ' זו הוי כהיכל שצריך תיקון דמותר לסתרו ולבנותו. עיי"ש דמסיק דאף באסור דאורייתא מותר משום עת לעשות לה' דהא אפי' בכתיבה דאיכא אסור דאורייתא מותר משום עת לעשות. רק דבאזכרות ל"ש להקל משום עת לעשות דהא אפשר לכתוב בלא אזכרות או ע"י שינוי עיי"ש. וא"כ כאן בדפוס דהתירו ג"כ משום עת לעשות כמבואר בפוסקים. והוא מוכרח להדפיס גם האזכרות ושייך גם באזכרות עת לעשות ודאי מותר אם צריך להתיכם מחדש. ומכ"ש בצירוף היתרים הנ"ל שנעשו מאליו ושלא בכונה וע"מ להתיכם ע"כ יש להקל בזה. ומרוב טרדותי לא יכולתי להאריך יותר. ידידו מוקירו ומכבדו:

תשובה לג

החיים והשלום יחדיו יהי' תמים יחולו על ראש כבוד הרב וכו' מו"ה יעקב בראנפעלד מקראקא יע"א.

אחד"ש ע"ד שאלתו באשה א' שנתקדשה לאיש א' כדמו"י בפני עדים כשרים. אח"כ בא איש א' עם ע"א המעיד לו אשר זה כשתי שנים שנתקדשה לו אשה הנ"ל בפני עד זה והאשה אומרת כי אינה זוכרת כלל מזה אם יש לחוש לדבריו להצריכה גט מאיש הזה וכבר ראה כ"ת דברי המחבר באה"ע סי' מ"ב דהמקדש בע"א אין חוששין לקידושין אפי'

שניהם מודים רק שהרמ"א הביא בשם הרשב"ץ להחמיר כדעת הסמ"ג ולחוש לקידושין אם לא במקום עיגון ודוחק. וע"ז פלפל כ"ת בחכמה להחזיק דעת הסמ"ג וביקש דעתי לדינא בזה:

תשובה. לדעתי אין בזה שום חשש כלל לחוש לקידושין הראשונים כאשר אבאר בעזה"י – דהנה באמת דעת הסמ"ג היא חומרא גדולה דהרי כל סוגיית הש"ס בקידושין ס"ה דהמקדש בע"א א"ח לקידושין אפי' שניהם מודים. רק דקאמר אח"כ מאי הוי עלה ר"כ אמר א"ח לקידושין ר"פ אמר חוששין וכו' הסמ"ג כיון דלא איפסקא הלכתא ראוי להחמיר. והנוב"י מה"ת סי' ע"ה כ' בהיתר הראשון די"ל דעת הגאונים המקילין דר"פ ל"א חוששין רק דרבנן ויש להקל בספק. ועיי"ש דנראה דל"ה הדבר ברור בעיניו. ובקש שם צדדים אחרים להקל ותמהני דהלא כן מבואר להדיא בתשב"ץ ח"א סי' ק"ל. שכ' שם וז"ל דכיון שבה"ג והרי"ף והרמב"ם ובעה"ט והרא"ש וס' עמודי גולה וכל הראשונים ורוב האחרונים פ' דא"ח לקידושין בע"א. וגם סוגיית הש"ס בכ"מ דאין דשב"ע פחות משנים. ואע"ג דמסיק הש"ס מאי הוי עלה ר"כ אמר א"ח ר"פ אמר חוששין האי חוששין מדרבנן קאמר וכיון שכן יש לפסוק לקולא ככל סד"ר. ועוד דאפי' תימא דמדאורייתא קאמר כיון דאמר חוששין משמע דמספקא לי'. ור"כ דאמר א"ח מיפשט פשיטא לי'. לא שבקינן מאי דפשיטא לי' לר"כ משום ספיקא דר"פ. והוי יודע שבסמ"ג כ' דלא סגי בלא גט ואין דבריו נכונים וכ"כ הרשב"א ז"ל בתשובה לא' מהתלמידים שהי' סומך על הסמ"ג וז"ל מי סני לך ה"ג והרי"ף והרמב"ם ז"ל וכל הגאונים שאתה מראה עצמך כאיש אמת ומחמיר מכל אלו ומכל מה שנהגו בכל הארצות לסמוך על שיטת הגמ' דהא רב ושמואל וב"ד רבה ור"נ ור"כ דאמרי המקדש בע"א א"ח לקידושין אפי' שניהם מודים ואע"ג דפליגי ר"כ ור"פ ולא איפסקא הלכתא כחד מינייהו. אינו מכריע לנו נגד שיטת התלמוד דאין דשב"ע פחות משנים כו' וכו' ואף אם יש פוסק א' שמחמיר בטל במיעוטו עיי"ש לשונו הזהב. ותשובת רשב"א זו הועתקה באריכות גם בסי' קנ"ד שם שהתלמיד כ' אלא שיזהר שלא יתירה בלא גט וכעס עליו הרשב"א וכ' וז"ל. מי אתה הרב הגדול שאתה מזהירינו על הוראותי ומיישר אורחותי. ומה המה עצתיך. הלהן הוראותי תשברנה. הלהן תעגנה. איני רואה אותך רק ככסיל כו' וכו' ואתה בשמועה זו חסר דעת עיי"ש שהאריך הרבה. העתקתי דבריהם הנעימים. לאשר הנוב"י ז"ל כ' זאת מדעתו. ולו הי' רואה תשובות אלו הי' שמח ול"ה מבקש טעמים אחרים. וגם בתשו' מהרשד"ם חאהע"ז סי' ס"ה כ' באמצע התשו' וז"ל דאעפ"י דיש קצת פוסקים המחמירים בקידושי ע"א להצריכה גט משום חומרא. מ"מ רווחא שמעתא דל"ח לה כלל. כי ה"ג ורי"ף ורמב"ם וכל הגאונים ורוב

האחרונים ז"ל לא חשו להנהו קידושין כלל עיי"ש. הרי דמפורש כמ"ש הנוב"י בהיתר הראשון דדעת הסמ"ג יחידאי והאחרונים שנמשכו אחריו הגוף הולך אחר העיקר. והרי מצאתי לב' תנאים גדולים המסייעים להנוב"י הרשב"א והרשב"ץ ומהרשד"מ ודאי ראוי לסמוך עליהם הא חדא:

ועוד יש טעם להתיר כיון דגם הסמ"ג לא חשש לקידושין רק בשניהם מודים ולא כשהאשה מכחשת. כמבואר ברמ"א סי' מ"ב ובמהרי"ט ח"א סי' ט"ו ובמהרשד"ם סי' ל' והב"ח וכל הפוסקים ומטעם דהא האיבעיא בש"ס לא קאי אלא בשניהם מודים אבל באינם מודים הכל מודים דא"ח לקידושין וא"כ ל"ש למיפרך מאי הוי עלה רק בשניהם מודים וע"ז אר"פ דחוששין והסמ"ג חשש לדבריו אבל במכחישים אין חשש כלל וא"כ ה"ה בנ"ד שאומרת איני זוכר דעכ"פ ל"ה הודעה וכמ"ש כ"ת בשם הנוב"י בהיתר השביעי. ועיין במקנה בקו"א סי' מ"ב כ' ליישב דהא דהמקדש בע"א א"ח לקידושין ע"כ מיירי בשותקת או אומרת א"י דאל"כ פשיטא. וגם התוס' קידושין פ' האומר וגם ביבמות בפ' האשה רבה כ' דגם שתקה ל"ה ממש כהודאה רק רגלים לדבר שסומך ע"ד העד. וגם דעת המחבר ביו"ד סי' קכ"ז דדוקא בשותק בדבר דה"ל למידע דאל"כ י"ל דשותק מפני שא"י בירור הדבר מכ"ש באומרת בפי' איני זוכר ודאי עכ"פ ל"ה כהודאה והרי ר"פ ל"א דחוששין רק בהודאה. וגם בתשו' הב"ח הישנות סי' צ"ז האריך דלאו דוקא במכחשת אלא אפי' אומרת נתכוונתי לשחוק הוי כמכחשת. דאינו נקרא מודה לדברי העד אלא באומרת נתכוונתי להיות לו לאשה בקידושין אלו כמ"ש העד ודוקא ע"ז אר"פ דחוששין ולא באופן אחר דמה לי אם אומרת להד"מ או אומרת לשחוק כיונתי כו' דלדברי המחמיר נמי א"ח לקידושין אלא בשניהם מודים כו' וא"כ בנ"ד כו' והיא אומרת שלא הבינה ולא עלה על לבה לשם קידושין א"כ אינם מודים לדברי העד וא"ח לקידושין וכ"מ להדיא ממ"ש הב"י רס"י מ"ב משם הרשב"ץ דגם להסמ"ג אין לחוש רק בשניהם מודים אבל אם יש הכחשה ביניהם לא כמ"ש הרשב"א באשה טוענת דמשטה היתה. הרי לך בהדיא דטענת משטה היינו אינה מודה כו' עיי"ש ותמיהני על הח"מ והב"ש סי' מ"ב שהבינו דעת הב"ח דבטוענת משטה נאמנת במגו דלהד"מ והב"ש שם סק"ו הקשה עליו מנסכא דר"א דא"נ במגו נגד ע"א. והמגי' בט"ז שם השיג עליהם עיי"ש והרי הב"ח בתשו' זו כפל ושילש כ"פ בלשונו דטענת משטה גופי' הוי הכחשה וא"צ למגו וכנ"ל:

וגם מ"ש הב"ש שם דמ"ש הרשב"א אם אמר משטה הייתי הוי הכחשה היינו כשאמר בפיו בשעת הקדושין שכונתו להשטות עיי"ש נראה מדבריו דהבין דראיית הב"ח דמשטה שוה להכחשה ממה שהרשב"ץ הביא ראי' דא"א ל"מ בהכחשה ממ"ש הרשב"א

דמהני טענת משטה. הרי דמשטה והכחשה שוים. וע"ז דחה הב"ש דהרשב"א מיירי שאמר בפיו להשטות ולא לקידושין. וכן ראיתי בתשו' הב"ח החדשות סי' פ"ט שגם חתנו הגאון בעל ט"ז השיג על הב"ח בזה. וכ' דכיון דהרשב"ץ לא העתיק תשו' הרשב"א רק דרך העברה וי"ל דבגוף התשו' של הרשב"א מיירי במכחשת עיי"ש. ובמחכ"ת אין כן כונתו כלל דא"כ הוי תלי תניא בדלא תניא דהרי ע"א בהכחשה מבואר בש"ס ומזה ילפינן למשטה ולא להיפוך. והם הבינו כן יען כי לא היו לפניהם עוד תשובת התשב"ץ. ואנחנו תהו"ל זכינו לאורו ומצאתי תשו' זו המובא בב"י בתשב"ץ סס"י ע' שכ' וז"ל ועוד דאפי' בע"א לא חשש החושש אלא בשניהם מודים אבל כשיש הכחשה ביניהם א"ח לקידושין וכ"כ הרשב"א ז"ל. וכיון שהאשה טוענת שלא בתורת קידושין לקחה ומשטה היתה ליכא למ"ד דחוששין לקידושין אפי' בע"א המכחישה עכ"ל. ובודאי לתשובה זו כיון הב"י הרי דלא הביא מהרשב"א ראי' רק דל"מ ע"א בהכחשה. ובודאי רמז לתשו' הרשב"א שהביא בס' קנ"ד שהבאתי למעלה. ומזה למד הרשב"ץ גם לענין משטה הייתי דהוי כהכחשה א"כ שפיר הביא הב"ח ראי' מהתשב"ץ דמשטה הוי בעצמה הכחשה. דאל"כ איך מביא ראי' מהרשב"א דהרי הרשב"א שם מיירי בהכחשה כמ"ש התשב"ץ בשמו בסי' קנ"ד. והתשב"ץ שם בסי' פ' מיירי להדיא כשטוענת עכשיו, משטה הייתי בשעת הקדושין כיון שלא היו אז רק נשים וידעתי שאין עדות נשים כלום. והוא מבואר שלא כדברי הב"ש שרצה לפרש שאמרה בפי' בשעת הקידושין שהיא אינה מקבלת לקידושין רק להשטות ובחנם השיגו עליו חתנו הט"ז וגם הב"ש וז"ב ואמת. נחזור לענינינו דכיון דהאי מאי הוי עלה לא קאי רק על שניהם מודים וע"ז אר"פ דחוששין ולא באופן אחר וא"כ ה"ה באומרת איני זוכר דעכ"פ ל"ה הודאה והוי כמו משטה דא"ח וכמ"ש הנוב"י ואדרבה תמהני על הנוב"י שחידש ס' זו מדעתו. והוא מבואר במהרי"ט בשניות חאהע"ז סי' מ"ג באמצע התשו' שכ' וז"ל ונראה דאפי' לאותן שחששו במקדש בע"א הכא ליכא למיחש הואיל והאשה מכחשת כו' וכו' ושמא תאמר הכא לא מיקרי הכחשה מה שהאשה אומרת להד"ם דהא יש ב' עדים המכחישים אותה כו' הא ליתא דא"א צריכים להכחשה של האשה לבטל דברי העד אלא כל שאין הבע"ד שותק ומודה אין עדותו של ע"א כלום דאפי' בשאר אסורים שע"א נאמן לא הימני' רחמנא אלא בשתיקתו של בע"ד ואם שתק בדבר דלא ה"ל למידע אין שתיקתו כהודעה ול"מ העד כמ"ש התוס' שם כ"ש בדשב"ע דחמיר טפי הלכך אפ"ת דל"מ זה הכחשה גם הודאה לא מקרי שיהיו ע"א נאמן עליו עכ"ל עיי"ש. הרי להדיא דכל שאינה מודה ממש ל"מ העד והוא ממש כס' הנוב"י בהיתר השביעי הנ"ל:

אמנם לפי"ז ישאר קו' האחרונים שהקשו בהא דעא"נ בהודאה ממ"ש הר"ן גבי שליח נעשה עד דאפי' מודה האשה שקבלה קידושין ל"מ כיון שא"נ בדבורם אלא מצד הודאתה וכ"כ הב"ש סי' ל"ה דעד הצריך סיוע אינו עד ואמאי מהני כאן ע"א בהודאה ותירצו דכאן א"צ הודאתה דדי בשותקת או אומרת א"י ורק שלא תכחיש ולפמ"ש כאן דבעינן הודאה ממש הדק"ל. אבל באמת אין כאן קו' כלל דה"ד היכא דבעי ממש אבל למ"ד דחוששין לקידושין בע"א ע"כ ס"ל דל"ב עדות ממש א"כ סגי שיהי' נאמן ע"י הודאת בע"ד וכמ"ש הט"ז ביו"ד סי' צ"ח לענין מסל"ת דאע"ג דל"מ מסל"ת בדאורייתא היינו במידי דבעי עדות גמורה. אבל באסור דל"ב עדות אלא ביש הוכחה סגי ע"כ מהני מסל"ת עיי"ש. וזה מבואר ברש"י ז"ל גבי שניהם מודים מאי וז"ל טעמא דע"א משום דלא מהימן הוא והא הימנוהו. הרי דהוא רק משום הוכחה דהימנוהו. ודו"ק:

ומה שתמה כת"ר על הנוב"י מדברי הרמב"ן והרשב"א כתובות כ"ב גבי תרגמא בע"א דהא דהוצרך להכחשת העד דר"פ לטעמי' דבע"א חוששין לקידושין ומיירי ששותקת או א"י דאומר שאבי' קבל הקידושין והיא א"י או שזרק לה הקידושין ס' קרוב לו. הרי דגם בשותק או א"י נאמן העד. וכ' שצע"ג. ובאמת ח"ו לא נעלמו מהנוב"י ומהרי"ט דברי הרמב"ן והרשב"א הנ"ל. וגם הב"ש הביא דבריהם בסק"ז. רק דהרי המהרי"ט כ' עיקר טעמו עפ"ד התוס' דגם בשאר אסורים ל"מ שתיקה אלא בדבר דה"ל למידע דהוי כהודאה א"כ חזינן דל"מ ע"א אלא בהודאה ממש מכ"ש בדשב"ע דל"מ שתיקה או א"י כמ"ש לשונו למעלה. וא"כ הרמב"ן והרשב"א לשיטתייהו אזלי דאפי' שותק מפני שא"י בירור הדבר נאמן העד כמ"ש הש"ך בשמם ביו"ד סי' קכ"ז סקט"ז וכיון דל"ב לדידהו הודאה ממש. שפיר מהני גם שתיקה או א"י להאמין להעד. אבל לדידן דקיי"ל כרוב הפוסקים הט"ו ואו"ה והאגודה והסמ"ק דאין העד נאמן אלא כשהבע"ד שותק בדבר דה"ל למידע. הרי דבעינן הודעה ממש. מכ"ש בדשב"ע כשהאשה א"י עכ"פ ל"ה הודעה כמ"ש המהרי"ט ואין העד נאמן:

אמנם ליישב אליבא דהרמב"ן והרשב"א סוגיית הש"ס דאיך אפשר לומר דפריך הש"ס מאי הוי עלה על ע"א בהכחשה דהא הפלוגתא ל"ה אלא בשניהם מודים. נלפע"ד דרך חדש. דבאמת לפ"מ דפריך רב אחדבוי מברייתא דחבילה דמבואר שם דאף דהאשה מכחשת ואומרת אלו שני עבדי. וחבילה שלי אפ"ה נאמן העד רק דקאמר ותסברא. ומשני דאתיא כר"מ דמטלטלי משתעבדי לכתובה וזה בא להשמיענו. ובאמת רבנן פליגי עלי' בש"ס כתובות פ' ופ"א. וא"כ לרבנן ודאי מוכח מברייתא דחבילה דגם באינה מודה מהני ע"א. ואפי' נימא דהכחשת האשה בשה ל"ה הכחשה כיון ששני העדים מכחישין

אותה עכ"פ שאין החבילה שלה. אבל עכ"פ ל"ה הודאה כמ"ש במהרי"ט הנ"ל. וכיון דעכ"פ לדידהו מוכח דגם בלא הודאה נאמן ע"א וא"כ שפיר י"ל דפריך מאי הוי עלה אי נימא באמת דברייתא אתיא כר"מ או לא וע"ז אר"כ א"ח דברייתא אתיא כר"מ ור"פ לא רצה לאוקמי כר"מ ע"כ אמר חוששין וממילא גם בלא הודאה חוששין ודו"ק:

ובזה י"ל ג"כ סוגיית הש"ס שבועות ל"ב אר"פ הכל מודים בעד מיתה שהוא חייב כו' וקאמר ש"מ משביע עידי קרקע חייב ופיררש"י דעד מיתה עד קרקע הוא שאין כתובה נגבית ממטלטלי. ולכאורה ק' מנ"ל הא דלמא ס"ל כר"מ דכתובה נגבית ממטלטלי. ולפמ"ש הדבר נכון דשפיר הוכיח מר"פ לשיטתו בכאן דס"ל חוששין משום דלא רצה לאוקמי כר"מ ע"כ דלא ס"ל כר"מ. וא"כ עד מיתה עד קרקע הוא וממילא ש"מ משביע עד קרקע חייב. וכ"ז לשיטת הרמב"ן והרשב"א הנ"ל. אבל התוס' לשיטתם דכתבו שם בכתובות ד"ה ר"מ היא דמיתמי גם ר"מ מודה דאינה נגבית ממטלטלי וא"כ בלא"ה מוכח דמשביע ע"ק חייב דהא בעד מיתה בא לגבות מיתומים גם ר"מ מודה, אך דלפי"ז תקשי מ"ש התוס' שם דקאי נמי אהכל מודים בעד סוטה. והרי בעד סוטה הוא בחיים וא"כ שפיר י"ל דאתי כר"מ. ועיין בקצוה"ח סי' ל"ט סק"א שהקשה מדל"א דאר"פ מדאורייתא מיחזי חזי כו' וא"כ כאן נמי מדאורייתא גבי ממטלטלי. ועיי"ש שתי' דעד מיתה גופה הוא רק דרבנן. ולפ"ד ג"כ תיקשי דאיך אפשר לומר דקאי גם אעד סוטה דהא עד סוטה דאורייתא וכבר הארכתי בזה במק"א ואכ"מ:

אך באמת בנ"ד אין שום נ"מ בזה דגם הרמב"ן והרשב"א יודו בנ"ד דא"צ גט. דהנה המקנה בקו"א סי' מ"ז הקשה על הרשב"א והראב"ד דמוקי לה בשותקת או א"י דהא קיי"ל בכ"ד בש"ס דאין דשב"ע פחות משנים. ואף דלכתחלה לא תנשא. מ"מ הא משמע בסוגיא דלולא העד שאמר לא נתקדשה אפי' אם נשאת תצא. ותי' דהא דאמרינן אין דשב"ע פחות משנים. היינו כעובדא דהאי סמיא שכבר היתה נשואה לו בהיתר. ולכך לא תצא. אבל כאן שעדיין לא נשאת הוי כמו קלא דקמי נשואין דאפי' נשאת תצא עיי"ש. וא"כ כאן בנ"ד דכבר נשאת לאחר קודם שבא העד בכה"ג ודאי לכ"ע אינו נאמן העד – וז"ב – העולה מזה דלפע"ד אין בזה שום חשש קידושין מכמה טעמים א' משום דכל הפוסקים מסכימים להקל בזה. וגם בביאורי הגר"א כ' דלית מאן דחש לחומרא של הסמ"ג. והשני משום דאינה זוכרת והוי כמו הכחשה דגם הסמ"ג מודה דא"ח וגם אחר שקבלה קידושין מאחר וכ"כ הכה"ג סי' מ"ב בשם מהר"מ מטראני. גם דבלא"ה אין כאן חשש דאורייתא כמ"ש התשב"ץ ומהרי"ט וגם הרמ"א עצמו דבמקום דחק ועיגון יש

להקל וא"כ כאן שנשאת לאחר אין דחק גדול מזה ודאי אין להחמיר כלל וז"ב. ומרוב טרדותי לא אוכל להאריך יותר כי הפסיקוני טרדות שונות:

וע"ד פלפולו מ"ש ליישב קו' הנוב"י בהא דהאיש מקדש בו ובשלוחו. כיון דאסור לקדש כו' א"כ הוי שלד"ע ובטל השליחות. וע"ז תי' כיון דזכות הוא לה אמרינן דנעשה שליח קבלה של האשה. ובאמת ז"א. דא"כ למה הוצרך עוד לומר בסיפא האשה מתקדשת בה ובשלוחה דהא ממילא נדע מהרישא דהאשה עושה שליח דהא גם שליח הבעל מוכרח להיות שליח של האשה. ול"ד כלל למ"ש רש"י דנעשה שליח הולכה של הבעל דשם הבעל מוסר לו הגט שפיר אמרינן דאם א"י להיות שליח קבלה עכ"פ הוא מוסר לו להוליכו. אבל שם האשה לא ראתה השליח מעולם ואיך יהי' שליח שלה ואי משום זכי' א"כ ה"ל להתקדש תיכף בקבלת השליח. ומלבד זאת אין מקום כלל לסברא זו ואימת מינתה אותה לשליח. וגם צריך עדים במינוי השליח. וגם דאכתי משכחת לה כשרואה אותה הבעל מקודם. וע"כ דקו' הנוב"י הוא רק מדכ' סתם בו ובשלוחו משמע דאפי' לא ראה וא"כ מה ענין זה לשליח נעשה עד שכ' רו"מ:

–

גם מ"ש רו"מ ליישב קו' התוס' ב"ב קל"ד דר"י אתא לאשמעינן דא"נ לומר גירשתי למפרע אף די"ל מגו דלישלח לה גט ויבטל שלא בפני השליח מכח האי תקנה גופה שלא יחפה על ב"א. דבריו נכונים בזה. אך עדיין מחוסרים תבלין דאמאי באמת לא יהי' נאמן במגו דהא אם ירצה לחפות על ב"א יוכל לחפות כדין ומה לו לשקר. ונראה להמתיק הדברים ולקרב אל השכל. די"ל דהוי כמו מגו לגרוע דלפעמים משכחת לה שלא יוכל לשלוח גט ולבטל כגון שהיתה נשואה לאיש אחר מקודם שנשאת לו. ובעל הראשון נתן לה גט בתנאי שתנשא לו עד זמן פ'. והיא נשאת לו בזמן הקצוב ואז נגמרו גירושי בעל הראשון כמבואר באה"ע סי' קמ"ג ואח"ז זנתה. וא"כ אם ישלח לה גט ויבטל שלא בפני השליח ויפקיעו רבנן הקידושין ממנו א"כ בזה יתבטל הגט הראשון דהא לא נתקיים התנאי ותהי' א"א מבעלה הראשון. ולכך הוצרך לומר גירשתי למפרע דאז שוב אינה א"א מהשני דהא נתגרשה ממנו ומהראשון ג"כ אינה א"א דהא קיימה התנאי ונשאת לו בזמן פ' ובזה יחפה עלי' ומטעם זה תיקנו זמן בגיטין ותיקנו שלא יהי' נאמן לומר גירשתי למפרע ודו"ק. וביתר פלפולו לא עיינתי כי עמוס הטרדות אנכי ואתו הסליחה והנני ידידו:

תשובה לד

יצו ה' את הברכה לכבוד ידי"נ עוז רחימא דלבאי הרב הגדול בתוי"ר חריף ובקי משולש ביוחסין מו"ה מנחם מענדיל באב"ד נ"י האבד"ק האמאר.

מכתבו הנחמד הגיעני לנכון. ואם אמנם כי תש כח אנכי כעת למאוד. וגם אני אחוז בסבך הטרדות אך למען אהבתו ולמען כבודו פניתי להשיבו אך בקיצור. והנני למלאות שאלתו להעתיק הטענות. ואלו הם – איש א' ושמו ר' יעקב מוחזק לשו"ב בשלשה כפרים בשמם ראם מאלדיוויצע וועטרה מאלדאוויצע דארוס באה. והוא דר בכפר א'. ואח"כ נתרבה השחיטה בכפר השני, הביא השו"ב לעצמו מסייע א' ושמו ר' ישראל, ואנשי הכפר חרה להם ע"ז והביאו שו"ב אחר ונתגבר המחלוקת עד שנגמר ביניהם אח"כ באו שני השו"ב לד"ת לוויזניצא ונגמר ביניהם אשר המסייע הנ"ל יתן להשו"ב החדש שני מאות ריניש אשר יסע משם. והשו"ב ר' יעקב הלוה לר' ישראל הסך שני מאות ריניש. והתפשרו ביניהם שיהי' שחיטת הכפרים בשותפות ויהי' לר' יעקב ששים פ' ולר' ישראל ארבעים פ', ואם יהי' הוספה על השחיטה יתחלק ג"כ באופן זה ור' ישראל יתן לו א' ריניש בכל שבוע על החוב הנ"ל. אח"כ השתדל ר' ישראל לקבל הוספה בכפר השני באמרו שאין לו פרנסה. ולא רצה ליתן לר"י חלק מהוספה. והי' מחלוקת ביניהם והתפשרו מחדש שמההוספה יקבל ר' ישראל ששים פ' ור' יעקב ארבעים פ'. ועל החוב לא יתן רק חצי ריניש לשבוע. ועשו כתב ע"ז באסור שחיטה אח"כ נתעורר עוד מחלוקת ביניהם והתפשרו מחדש בקגא"ס שיהיו הכל בשותפות מחצה למחצה. ורק שר' יעקב יקבל קדימה משכר הזביחה שני ריניש בכל שבוע וקבלו עליהם כ"ז באסור שחיטה וכן התנהגו עד כה. ועתה כאשר יצא הדת החדש ונעשה קולטס עפ"י פקודת המלך. ועשו הקהל פרס קצוב לשני השו"ב שנים ושבעים ריניש בכל חודש. ועתה רצון השו"ב ר' יעקב לקבל גם מזה המעות קדימה ויקבל הוא ארבעים ריניש לחודש. ור' ישראל לא יקבל רק שנים ושלשים ריניש כפי הפס"ד הנ"ל. והר' ישראל טוען שיחלוקו שוה בשוה מכמה טעמים א' באשר ההשואה לא היתה רק אם יקבלו הפרם מהזובחים וכעת הוא מהקהל. והשני כי הי' אז אנוס להפשר וגם לא קרא כלל הפס"ד. וגם הבוררים אמרו לו אז בע"פ אשר הקדימה לא יתן רק עד שיסולק החוב משני מאות ריניש הנ"ל. אף שנכתב בפס"ד לצ"ע ע"כ תורף טענותיהם. והקהל הסכימו שיבאו השו"ב לד"ת וכפי שיצא עפ"י דתוה"ק כן יקום. ונתנו עיניהם בי ובקשו מאתי להגיד חו"ד עפ"י דתוה"ק והנני להשיב לו כאשר יורוני משמים וה' יצילני משגיאות ויראיני בתורתו נפלאות:

תשובה. הנה אם אמנם כי לכאורה יש מקום לטענת ר' ישראל כיון שנשתנה הענין ואינם מקבלים השכירות רק מהקולטס. ואף שהקולטס מקבלים ההכנסה מזובחי הזבח מ"מ כיון שניתן דת המלך בכל עיר להעמיד קולטס. ונתן רשות בידם לקבל שו"ב ולהעביר שו"ב ולגרוע ולהוסיף על שכירותם ואין מוחה בידם א"כ י"ל בזה דד"מ דינא. והרי נתנו כעת הקהל לכ"א מהשותפים בשוה ובטל השותפות הראשון. ויש לדמות. למ"ש הרדב"ז בתשו' ח"א סי' ק"כ בראובן ושמעון שהחזיקו לקנות תבואה מאוצר המלך והתחייבו עצמם ליתן ללוי ויהודה חלק רביעית כ"ז שיהי' להם סחורה זו ונשבעו ע"ז. אח"כ בא נחשון ולקח הסחורה משרי המלך והוצרך ראובן להשתתף עמו על מחצה. והשותפים תובעים חלק רביעית. והשיב דמה"ד א"צ ראובן ליתן להם חלק אפי' ממחצה שלו כיון שבא יד נחשון באמצע. ומ"ש כ"ז שהסחורה בידי היינו מסכום ומכר הראשון. משא"כ עתה פנים חדשות באו לכאן ובטל השותפות הראשון. וראי' ממקבל עליו לזון בת אשתו כ"ז שהוא עמה גרשה והחזירה פטור מלזון אותה דכ"ז שהוא עמה מנשואין הראשונים קאמר עיי"ש באורך. וא"כ כאן נמי י"ל כיון שהמעות מוכרח לבא ליד הקולטס ובידם לחלק כרצונם בטל שותפות הראשון:

אולם אחרי העיון אין לו דמיון כלל להא דרדב"ז ולהא דמקבל לזון בת אשתו. דשאני הא דהרדב"ז דנחשון קנה הסחורה מאוצר המלך כדין המבואר להדיא ברדב"ז עצמו ח"ד סי' נ"ד דנהי דלא טוב עשה ומותר למיקרי' רשע כמו כל עני המהפך בחררה. מ"מ מה"ד אמרינן דד"מ דינא שמסלקין את הלוקח אפי' תוך זמנו אם הוסיפו עליו אין כאן חזקה ואין כאן גזל דאפי' בקרקע של אחרים אם הי' דין המלך שכ"מ. שלא יפרעו מם ימכרו קרקעו וקנה אותו ישראל אחר זכה בו. וכ"ש דבר שהוא של המלך בעצמו עיי"ש באורך ואדרבה בתשו' מהרי"ט ח"א סי' צ"ה מבואר דל"ש כלל בעסקי המלך דין דעני המהפך בחררה כיון דהממון הוא לצורך מלחמות האויבים הוי נכסי רבים. דמאן פייס ומאן מחל עיי"ש. וא"כ נחשון כדין קנה. וראובן זכה מידו ע"כ בטל מכר הראשון וכן בהא דבת אשתו. כיון דבידו הי' לגרש ובנשואין השניים פנים חדשות באו לכאן וא"כ הכל נעשה בהיתר. משא"כ בנ"ד אף שהמנהיגים י"ל רשות מהמלך לעשות כרצונם מ"מ בדבר שאינו נוגע למלך ודאי מחויבים לעשות הכל עפ"י הד"ת דגם המנהיגים בכלל כל ישראל הם. ואפי' להרמ"א חו"מ סי' שס"ט דגם בדבר שאינו נוגע למלך רק לתקנת בני המדינה אמרינן דד"מ דינא. כ"כ ע"ז הש"ך בסי' ע"ג סקל"ט דזה רק בדבר שאין הדין מפורש אצלינו. אבל לא ח"ו נגד ד"ת דאל"כ בטלה ד"ת ח"ו. ועוד דל"ש לומר דד"מ דינא רק היכא שגזר המלך בפירוש לעשות כן, משא"כ כאן לא הי' גזירת המלכות דוקא להשיג

גבול השו"ב ולהוציא בלעם מפיהם רק נתן להם רשות בדרך כלל לעשות כרצונם וידוע כי המלך חפץ חסד הוא ורצונו שיתנהג בשלום ובמישור ומלך במשפט יעמיד ארץ:

וזה מבואר בתשו' תשב"ץ ח"א סי' קנ"ח וקנ"ט לענין דיין שנתמנה מפי המלך ושלא יהי' רשות לאחר לדון אם מותר לדון לאוהב ושונא. וכ' שם דל"ש לומר בזה דד"מ דינא כיון שאסור יש בדבר. וא"ל דאניס הוא עפ"י גזירת המלך דאינו אנוס כלל דהרי אין שוטר המלך עומד עליו לומר דייני' לפלוני ואי לא קטילנא לך. ואפי' אם הי' אנוס. מחויב למסור עצמו לכ"ד ולא יעבור דאפי' על עבירה קלה אמרינן בסנהדרין יהרג ואל יעבור עיי"ש בתשו'. וא"כ ה"נ במנהיגים שנתמנו מהמלך לא עדיפי מדיינים שנתמנו מפי המלך וה"נ מחויבים להתנהג עפ"י הד"ת כמ"ש התשב"ץ וכיון שכן הרי עפ"י דינינו כל שהשו"ב לא פשעו א"י הקהל להעבירם מאומנתם ומחויבים ליתן להם שכרם משלם כמ"ש כל הפוסקים ובארתי זה באריכות בספרי שו"ת מנחת שי סי' ל"ו. ואם הקהל ירצו לעשות שלא כהוגן ולגרוע שכירות השו"ב האחד וליתן להשני ודאי אסור להשני לקבל מחמת אסור השגת גבול כמבואר בחו"מ סי' רל"ז דאסור למלמד להשכיר עצמו למי שי"ל מלמד אחר בתוך ביתו ואף דשם התנה דאם הבע"ב אינו רוצה במלמד זה מותר. היינו משום שהברירה ביד הבע"ב לדחותו משא"כ בשו"ב שא"י הקהל לדחותו כנ"ל. וגם לא לגרוע שכירותו וא"כ ה"ה כאן כיון שזכה הראשון לקבל שני ריניש לשבוע מעות קדימה אינו רשאי השו"ב השני לקבל לעצמו מה שגרעו להראשון שלא ע"פ ד"ת ואפי' אם יאמר ר' ישראל שגם עתה אינו מגיע לחלקו יותר מכפי ההכנסה שה"ל מקודם ואינו נהנה ממה שגרעו להשו"ב הישן – מ"מ אחרי שכפי הנראה הקהל מסרו הדבר לדון עפ"י דת והם אנשים השומעים לקול מורים ולא באו לרחק ולא לקרב רק לקיים פקודת המלך ולקצוב השכר לשו"ב. וחשבו בודאי לפי דעתם אשר כן עלה הכנסת הזביחה ואפי' טעו בחשבונם עכ"פ לא נתבטל תנאי השותפות בזה. הגע בעצמך אם הזובחים בעצמם היו מגרעים הכנסת הזביחה. וכי הי' נפטר מלתת הקדומה כפי הפשר. ואף דלדעת כמה פוסקים בחו"מ סי' קפ"ו דיכולים השותפים לחזור בהם ממה שירויחו להבא דהוי דשלבל"ע. עיין בתשו' מהרשד"מ חו"מ סי' קנ"ד דאם יש בזה צד אסור או שבועה א"י המוחזק לומר קי"ל כפוסקים האלו אלא מוציאין ממנו. וכאן נמי הי' בכתב הזה אסור שחיטה ואזלינן לחומרא:

ומ"ש שהי' אנוס על פשר זה אינו טענה כיון שלא מסר מודעה תחילה כמבואר חו"מ סי' כ"ה ס"ג דפשרה דינה כמכר ול"מ אונס בלא מודעה. ומהגם דהפשר הי' לטובתו כי עפ"י הי' מחויב ליתן לר' יעקב חלק מהוספה כיון שהי' ע"י בקשתו כמבואר בחו"מ סי'

קע"ח דהשותף הוי כשליח לבקש בשביל כולם ועוד דזה לא מקרי אנוס כלל במה של"ה לו פרנסה. דהא האונס לא בא מחמת חבירו רק הוא בעצמו אנוס מאליו לפרנס אשתו ובניו כמבואר בתשב"ץ ח"א סי' צ"ה דל"ה אונס אלא מחמת הכאה או יסורים אחרים אבל העושה מחמת שהי' מוטל עליו לקיים שבועתו ל"ה אונס. וכ"מ בש"ע אה"ע סי' קל"ד ובט"ז שם סק"ו:

וגם מה שטען שהדיינים אמרו לו בע"פ. אפי' אם האמת כן אין ביכולתם לחזור ממ"ש בפס"ד לצ"ע כמבואר בחו"מ סי' כ"ג ומה שלא קרא הפס"ד ודאי אינה טענה כיון שסמך עצמו על הדיינים. והתחייב עצמו לקיים דבריהם למה הוצרך לקרותו כמבואר בחו"מ סי' מ"ה ובכ"פ ועיין בנוב"י חו"מ סי' למ"ד דכת"י עדיף משטר

העולה מכל הנ"ל לפי דעתי יקבל ר' יעקב הקדימה כפי הפס"ד. אם יסכים כת"ר לזה – ומחמת כי אני מוכרח כעת להשיב להרבה שואלים ולכבודו נתתי משפט הקדימה. ולקצר אני צריך ידידו הדו"ש:

תשובה לה

כבוד ידי"נ הרב המאוה"ג חריף ובקי המפורסים לתהלה מאוד נעלה כ"ש מו"ה ישעי' נ"י האבד"ק אזיפאליא יע"א.

אחד"ש מכתבו היקר השגתי ובקראי בו נשבר לבי בקרבי ונפשי עלי תשתוחח בראותי שפלות קרן התירה ולומדי' שחו לעפר. אין מחזיק בידם להצילם מידי אכזרים ואין חומל על צרת נפשם. ואין מרחם על שפך דמם כמים המוגרים אשר לא יאספו. ה' ירחם עלינו במהרה להרים קרן התורה:

וע"ד שאלתו בשו"ב שחתם עצמו וגם קבל עליו בפה בפירוש אסור שחיטה ע"ד ג' היינו הרב האב"ד ואביו וחותנו שלא לשחוט ולא לבדוק בלא רשות הרב וגם שיתנו להרב שכירותיו משלם בלא שום מגרעת. וכעת קמו אנשי הקהל ורוצים לגרוע מהשכירות ועוד רוצים ממנו איזה ענינים ומכריחים אח הרב ע"י זינדארין להרשות להשו"ב לשחוט. מחמת שרוצים בטובת השו"ב אם רשאי השו"ב לשחוט ע"ס היתר זה שנעשה באונס ואם מותרים הקהל לאכול משחיטתו:

תשובה. הנה מבואר ביו"ד סי' רכ"ח ס"כ וכ"א בנודר ע"ד חבירו ולתועלתו דצריך התרה ואין מתירין אלא מדעתו ורצונו כמבואר בש"ך שם. ובנודר ע"ד ג' שהוא ע"ד רבים מפורשים אין להתיר אלא לדבר מצוה – אמנם בנ"ד דעיקר השבועה לא היתה אלא שלא לשחוט בלי רשות הרב וכיון שהרב נותן לו רשות י"ל דגם בלא התרה מותר כמבואר

שם סל"ח בנשבע שלא לעשות איזה דבר שלא ברשות פ' כיון שנתן לו רשות הותר וא"צ התרה. ואם כי מבואר שם בש"ך ס"ק צ"ט הטעם דמהני נתינת רשות כיון שלא נשבע ע"ד חבירו שלא שיתף את חבירו בעיקר הנדר אלא שלא לעשות אותו דבר שלא ברשות פ'. א"כ כשנותן לו רשות א"צ התרה. עכ"ד ולכאורה משמע מזה דאם נשבע ע"ד חבירו שלא יעשה בלא רשותו ל"מ רשות שלו. אבל א"א לומר כן דמה בכך שנשבע ע"ד חבירו. דהא כשנותן לו רשות אינו עובר כלל על השבועה. דהא לא נשבע אלא שלא ישחוט בלא רשותו. ולא גרע מנשבע לפרוע לחבירו המבואר שם בסל"ט דיכול להתיר נדרו שלא עפ"י חכם שיאמר הריני כאלו התקבלתי – הרי דמהני מחילת הבע"ח בלי התרה. וא"כ ודאי ה"ה בנשבע שלא יעשה בלא רשות. מ"מ כיון שנתן רשות קיים השבועה וא"צ התרה רק דכונת הש"ך ליישב דל"ת ממ"ש שם בסל"ז בנשבע עד"ח שלא לעשות דבר פ' אעפ"י שנתן לו חבירו רשות צריך שיתירו לו ג' הדיוטות. ואמאי מהני כאן רשות. ע"כ ת' הש"ך דשאני בסל"ז דנשבע סתם עד"ח שלא לעשות. אבל לא התנה בשבועתו שיהי' מועיל רשות חבירו ולכך צריך התרה אא"כ אומר שדעתו הי' כשנשבע ע"ת שחבירו יסכים דאז אם לא הסכים לא חל הנדר כלל כמ"ש הש"ך ס"ק צ"ח משא"כ כאן שלא שיתף את חבירו בעיקר הנדר – ורק שהזכירו ע"י תנאי שלא יעשה בלא רשות חבירו ובכה"ג ודאי אם חבירו נותן לו רשות אינו עובר כלל על השבועה. וז"ב. ופשוט למדקדק היטב בדברי הש"ך. וא"כ עיקר ההיתר הוא כיון שהתנה בתנאי מפורש. אבל אין כונתו כלל לחלק בין נשבע ע"ד חבירו או לא – וא"כ בנ"ד נמי כיון שעיקר השבועה היתה שלא לשחוט בלי רשות הרב וגם שיתנו להרב שכירותו ומאחר שהרב נותן רשות לשחוט בלי השכירות א"כ אין השו"ב עובר כלל על השבועה דהא ע"ד כן נשבע. וא"צ כלל התרה ולא הסכמת אבי הרב וחותנו שנשבע ע"ד – כיון שעיקר השבועה היתה שלא לשחוט בלי רשות הרב והרי נתן רשות. ואף שנשבעו שלא ישחוט עד שיתנו להרב שכירותו. הרי מה שנתן רשות הוי כאומר הריני כאלו התקבלתי. ועיין בפת"ש סס"י רל"ב שהביא בשם המקור ברוך דאצ"ל בפי' הריני כאלו התקבלתי דבזה"ז משביעים ע"ד כן שאם ימחול או יפטור בטל השבועה עיי"ש:

אמנם כ"ז אם הי' נותן הרב הרשות ברצון אבל כאן שהכריחוהו ליתן רשות. הרי מבואר בש"ע סס"י רכ"ח דהיתר שנעשה באונס אינו כלום ועיין בתשו' חו"י סי' נ"ה שחקר בהא דאמרו בגיטין כופין אותו עד שיאמר רוצה אני דכיון שכופין אותו איך יאמר רוצה אני ואפי' להרמב"ם ז"ל שפי' מחמת שהנפש משתוקקת לקיים רצון בוראו רק שיצרו תוקפו וכיון שהוכה עד שתשש כחו ויצרו ואומר רוצה אני כבר גירש לרצונו. אכתי תיקשי ל"ל

למימר עד שיאמר ריצה אני והי' די לומר כופין אותו עד שיגרש דאז ממילא תשש יצרו. ותו דבמומר מאי איכא למימר. ועוד האריך בזה. והעלה בזה דכיון דאנן מספקינן אם כבר תשש יצרו ורק אם אמר בפי' רוצה אני אז מאמינים לו שכן הוא. עיי"ש שהאריך. הרי דגם שם ל"מ מה שצוה לכתוב הגט אף שעושה בזה רצון המקום מ"מ בעינן שיאמר בפי' רוצה אני מכ"ש כאן דאין בזה שום צד מצוה וגלוי לכל האונס. אשר מוכרח הוא ליתן רשות ואינו רוצה בלב שלם. ודאי ל"מ נתינת רשות שלו להתיר להשו"ב לשחוט. והן אמת שאם יברר השו"ב שהוא אנוס ג"כ לשחוט ע"י הזינדארין אחר נתינת רשות מהרב אין עליו אשמה בזה כמבואר בש"ע סי' רכ"ח סמ"ז בהג"ה דאם צריכין לעבור על הח' מפני גזירת המלכות אין אסור בדבר ומ"מ הח' בתוקפו. אבל כפי הצעת שאלת כת"ה אשר הקהל עושים כל הכפיות לטובת השו"ב א"כ לדידי' ל"ה אונס כלל דהא יוכל לבקש מהקהל שיניחו לו. כמבואר סי' רל"ב סי"ז בנשבע לדור במקום חמיו אם סבב הוא או אחרים בשבילו שלא לילך למקום חמיו אינו אונס. והלב יודע אם לעקל או לעקלקלות. וגם דהרי עפ"י גזירת המלך אינו אנוס רק על השחיטה ולא על הבדיקה ועכ"פ בבדיקה עביד אסורא ע"כ הדבר פשוט שהשו"ב אינו רשאי לבדוק עד אשר יסלקו להרב שכירותו וגם כת"ה אינו מחויב להרשות להם רק על השחיטה ולא על הבדיקה. ולא יהי' להשו"ב שום צד היתר. ובזה הנני ידידו דו"ש:
להרה"ג הנ"ל.

תשובה לו

מכתבו היקר עם הקונטרסים אשר שלח לי השגתי וראיתי כי דבריו מיוסדים על אדני השכל כו' אחת אזכיר מה שראיתי בדבריו סי' י"ב שכ' ליישב דברי הרמב"ם פי"א מה"ע ה"ב דאם אמרו המזומים עמנו הייתם וגם הלוה או ההורג הוי רק הכחשה. והוא נגד סוגיא דקידושין מ"ג גבי צאו וקדשו לי האשה הן הן שלוחיו הן עדיו. והרי להרמב"ם ל"ה עדות דאי אי"ל דיהי' הכחשה והזמה ביחד. והוא קו' המקנה במקומו וגם קו' הגאון רח"י ז"ל הובא בתומים רס"י ל"ח מפ' רבעני לאונסי. וגם הקו' ממסית סנהדרין ס"ז דאמר לשנים הן עדיו. ועז"כ לתרץ דטעמו של הרמב"ם ז"ל דלכך בטלה הזמה משום דהוי עדות שאאי"ל די"ל להציל את הנדון באנו. וא"ל דהי' יכולים להכחישם לבד. דהא גם אי נימא דכונתם להזים. ל"ל הכחשה הא הי' די בהזמה לחוד וא"כ חד מינייהו מיותר או הזמה או הכחשה ושני הצדדים שקולים משא"כ בכל הנהו דל"ה שום הכחשה רק הזמה בלחוד. ורק כיון שהעדים עצמם בע"ד הם מוכחשים ממילא שפיר הוי אפשר

להזימם דאי"ל להציל את הנדון באנו דא"כ ל"ה להזים רק להכחיש וע"כ דבאו להרגם ולכך הזימו. והכחשה בא ממילא עכ"ד ואם כי דבר חכמה הוא אבל אינו אמת דאי נימא דלהרמב"ם הטעם משום דהוי עדות שאאי"ל, א"כ בטל כל העדות ול"מ לא להכחשה ולא להזמה. ואיך כ' הרמב"ם שם דהוי הכחשה. ועוד דהרי הרמב"ם מיירי שם גם במלוה ילוה. ולדעת התומים סי' ל"ג וסייעתו דלהרמב"ם בממון ל"ב עדות שאאי"ל:

ואשר אני אחזה ביישיב דברי הרמב"ם מכל הקושיות הנ"ל נ"ל עפמ"ש המהרי"ט בשניות חאהע"ז סי' ל"ז לענין הזמה שלא בפניהם דפ' הריב"ש דמהני כי היכא דיכול לפוסלם בגזלנותא שלב"פ. ומהרלב"ח דחה דבריו דהזמה שאני דחידוש הוא ואין לך בו אלא חידושו דהיינו בפגיהם דוקא אבל שלב"פ הוי כשני כתי' עדים המכחישות זא"ז. ועז"כ שם המהרי"ט דל"ד כלל. דשאני בהכחשה שמכחישים גופה של עדות, אלו אומרים הלוה זא"ז ואלו אומרים לא הלוה כשם שהשניים אומרים שהראשונים העידו שקר על המלוה. כך הראשונים אומרים שהשניים העידו שקר על הלוה וע"כ הוי שניהם מוכחשות. משא"כ בהזמה שאינם מכחישים גוף העדות רק אומרים שהעדים היו עמהם. א"כ האחרונים פוסלים את הראשונים שהעידו שקר על המלוה. אבל הראשונים א"י לומר שהשניים העידו שקר על הלוה. שהרי לא העידו על הבע"ד רק שהעידו שקר על הראשונים וע"ז א"נ שהרי נוגעים בעדותן לגבי עצמם. א"כ אין כאן חידוש כלל מה שנפסלו הראשונים ויכולים להזים שלב"פ. רק החידוש הוא העונש מכאשר זמם. משום שחשבו להפסיד לזה וע"ז י"ל מאי חזית דסמכת אהני שלא שלא ראו ההלואה סמוך אהני שאמרו שראו הלואה ולא הפסידו כלום עיי"ש דבריו כי נעמו:

ומעתה נבין טעמו של הרמב"ם דהיכא דאיכא הכחשה והזמה ביחד שאמרו עמנו הייתם אתם וגם הלוה. כיון שגם האחרונים מעידים גם על הבע"ד. א"כ כמו שהאחרונים פוסלים את הראשונים שהעידו שקר על המלוה כך הראשונים פוסלים את האחרונים שהעידו שקר על הלוה. דהא לענין הבע"ד גם הראשונים אינן נוגעים. ובטל כל העדות כיון שהעידו בב"א ול"ה כשאר הזמה רק כהכחשה. עפ"י חילוקו של המהרי"ט הנ"ל. וזה סברא נכונה מאד. ומעתה ל"ק קו' המקנה והתומים הנ"ל. דהא בההיא דקידושין ובנרבע ובמסית אין האחרונים מעידים רק על העדים. וא"י הראשונים להכחישם בזה דהם נוגעים בעדות לגבי עצמם. ואע"ג שנמשך מהזמה זו ביטול העדות. כיון שהם בעצמם בע"ד א"נ לפסול האחרונים. דהם נוגעים, משא"כ בהכחשה והזמה ביחד דלגבי הבע"ד אינם נוגעים וכנ"ל ודו"ק. גם לפמ"ש המהרי"ט שם בראש התשובה מחלוקת הפוסקים מהר"י בי רב ומהרלב"ח ומהר"י באסאן ומסקנתו לחלק בין אם רואים שהעדים

באו להזים או להכחיש. עיי"ש. הי' מקום ג"כ ליישב הקו' הנ"ל אך הסברא שכתבתי הוא ברורה ואמיתי בעזה"י:

עוד זאת ראיתי שם בסי' י"ג שחקר אם שכח בתפלת ר"ח יעו"י ונזכר באלהי נצור דחוזר לעבודה. אם יכול להפסיק לקדיש וקדושה:

או נימא דהוי כעומד באמצע תפלה. וכ' דזה תלוי בפלוגתא שהביאו התוס' ברכות כ"ו לענין אם לא הזכיר של ר"ח במנחה אם ישלים במוצאי ר"ח וכן במנחה של שבת דלהפוסקים שם דא"צ להשלים. כיון דכבר התפלל רק שלא הזכיר ר"ח ושבת ומה ירויח בהשלמה דג"כ לא יזכיר ר"ח ושבת, א"כ דחשבי לי' כאלו כבר התפלל שוב ל"ה כעומד באמצע תפלה. ויכול להפסיק. משא"כ להפוסקים דצריך להשלים. הרי דלא חשבי לי' כאלו התפלל כבר הוי כעומד באמצע תפלה עכ"ד:

ובאמת לדעתי לא עלה ע"ד שים פוסק לומר דהוי כאלו כבר התפלל. דהרי גם בש"ע סס"י ק"ח הובאו שני הדיעות. ואפ"ה פ' בש"ע סי' רס"ח ס"ד דבלא הזכיר של שבת לא יצא ואין שום חולק בזה. וכן מבואר בט"ז סס"י ק"ד בלא אמר יעו"י הוי כאלו לא אמר ברכת רצה כלל. וכאלו לא אמר רק מ"ז ברכות ולא יצא לכ"ע. וא"כ לאיזה ענין נאמר דהוי כאלו כבר התפלל ואם כונתו דאף שלא יצא וצריך לחזור ולהתפלל מ"מ התפלה בפ"ע חשובה תפלה זה ודאי אינו דא"כ ל"ש לומר בזה חוזר לעבודה דאיך יהי' צירוף ג' אחרונות עם ברכות הראשונות וה"ל עכ"פ לחזור לראש וע"כ דדעת בעל האומרים דא"צ להשלים מטעם דלא תיקנו בכה"ג תפלת השלמה דדוקא היכא שלא התפלל כלל. או אפי' התפלל וטעה רק שבתפלה השני' ישלים הטעות שייך השלמה. אבל היכא שלא ירויח כלום בהשלמה לא תיקנו השלמה:

ובזה י"ל טעמו של הרדב"ז ח"א סי' שס"א דאם שכח להתפלל במ"ש. מתפלל שחרית שתים ואינו מזכיר אתה חוננתנו ובמג"א סי' רצ"ד סק"א הביאו ונרשם שם בטעות רדב"ז ח"ב ותמה עליו דהא עיקר התקנה הי' שיבדיל בתפלה. ואפי' המבדיל על הכוס צריך שיבדיל בתפלה עיי"ש שכ' שאין בידו גוף התשובה ואנחנו תה"ל זכינו לאורו. וז"ל שם ומסתברא לי דאפי' יחיד המתפלל ביום א' תפלת תשלומין אצ"ל אתה חוננתנו ול"מ אם הבדיל כבר. אלא אפי' לא הבדיל אצ"ל א"ח כיון שהוא חייב להבדיל שלא תיקנו תשלומין לדבר שי"ל תקנה וכיון שאתה חוננתנו י"ל תקנה בהבדלה אין לו תשלומין עכ"ל. כונתו אף דמבואר בש"ס המבדיל על הכוס צריך שיבדיל בתפלה היינו במוצ"ש שעדיין זמנו הוא. ולא התפלל עדיין צריך להזכיר בתפלתו אתה חוננתנו. אבל אם כבר התפלל ולא הזכיר הבדלה. אינו חוזר ומבדיל בתפלה כיון שי"ל תקנה להבדיל על הכום.

ע"ז אמר הרדב"ז דכיון שלא תיקנו בהבדלה תשלומין היכא דלא הזכיר אתה חוננתנו משום שי"ל תקנה. ע"כ גם בלא התפלל בלילה ומתפלל ביום לתשלומין ג"כ אינו מבדיל. כיון שלא נתקן הבדלה לענין תשלומין לא פלוג רבנן בין התפלל ללא התפלל. רק כל תפלה שבאה להשלמה אינו מבדיל. רק במתפלל תפלת חובה בזמנו. ול"ק קו' המג"א וז"ב וה"ה ממש בנ"ד סובר בעל דיעה זו דלא תיקנו תשלומין אלא אם ירויח בתשלומין. אבל חלילה לא עלה ע"ד שום פוסק לומר דיצא ידי תפלה כמבואר להדיא בט"ז הנ"ל דהוי כאלו לא התפלל כלל:

וגם מ"ש כת"ר להתיר להפסיק לקדיש וקדושה עפ"י המבואר בש"ס ובש"ע סי' ק"ג ביצא ממנו רוח מלמטה דאומר רבון תוך התפלה מטעם כיון שכבר מופסק ועומד ע"י הרוח ה"ה כאן כיון שכבר הפסיק בג' אחרונות יכול להפסיק גם לקדושה וכ' שכבר הסכים לדבריו הרב הגאוה"ק מהרי"ש ז"ל אבד"ק לבוב. הנה אם אמנם כי חביבים עלי שמעתתי' דהרב מלבוב ז"ל. מ"מ אינני מסכים עמו בזה ולא אשא פני איש לדעתי אין שום ראי' מזה כלל דבאמת צריך להבין סברא זו והיא כהלכתא בלא טעמא אטו משום שכבר הפסיק יכול להפסיק עוד. וכי מי שאוכל שום וריחו נודף יאכל שום אחר ועוד דמבואר במג"א סי' ק"ד סק"ו לענין שח במזיד בק"ש דא"צ לחזור לראש והביא ראי' מר"א דאזיל במבואות המטונפות וקרי ק"ש (ברכות כ"ד) אשתוק. אח"כ א"ל לר"י להיכן יחזור א"ל אם שהית לגמור כולה חוזר לראש הרי דאע"ג דהפסיק בדבור ושאל לר"י אפ"ה א"ח לראש אלא בשהה לגמור את כולה ולפ"ד כ"ת מאי ראי' משם דהא שם כבר הי' מופסיק ע"י מקום המטונף ע"כ הי' רשאי להפסיק. ועוד יש להביא כמה ראיות לזה ואכ"מ ע"כ נ"ל לקרב הדבר אל השכל דבלא"ה דקדקו הפוסקים בהא דל"א בש"ס רק הפסק מהרוח ולא חשיב הפסק מחמת שתיקה או הילוך. ע"כ נ"ל הסברא עפמ"ש בד"מ הובא בט"ז ומג"א סי' צ"ט ס"ב לענין רקיקה בתפלה דזורקו לשמאלו ולא ימינו שמשמאלו הוא ימין של הקב"ה כמבואר בסי' קכ"ג משום דכשרוקק מסלק ממנו כבוד השכינה עיי"ש בט"ז. וא"כ ה"ה כאן שמרחיק ד"א ומפיח ובהרחקה בזוי' ודאי מרחיק עצמו מן השכינה. וכן מבואר להדיא בש"ע של התניא דלכך חוזר למקומו ולא יגמור תפלתו שם. משום דכיון שבקש להתעטף נתרחק מהשכינה לכך צריך לחזור למקום שקבע לשכינה עיי"ש ומעתה י"ל דלכך התירו רבנן לומר רבון ג"כ כיון דנהג קלות ראש כזה באמצע התפלה ונתרחק ממנו השכינה ונתעטש אין לך הפסק והס"ד יותר מזה ואם יחזור אח"כ לתפלתו אין זה כבוד המקום. והוא מחויב לומר קודם שיחזור לתפלתו רבון כו' לגלות דעתו שלא עשה כן מפני קלות דעתו רק על צד ההכרח וא"כ הוי אמירתו

לצורך התפלה ומותר להפסיק בזה כיון שהוא מענין התפלה וזה מבואר בכונת רש"י והמג"א כיון שכבר מופסק ועומד ע"י הרוח. והיינו שאין מקום לחזיר לתפלתו אחר הפסקה זו עד שיאמר הרבון ע"כ התירו להפסיק בזה. וז"ב בכונתם. וא"כ שפיר הביא המג"א בסי' ק"ד ראי' מר"א דהוי אזיל במבואות המטונפות הנ"ל. דשם אין שייך לומר דהוא מופסק ועומד במה שהלך במבואות המטונפות דהא לא עשה בזה שום ק"ר נגד כבוד השכינה וא"כ ה"ה בנ"ד ודאי אין ללמוד שום היתר מזה להפסיק קודם שישלים הג' אחרונות כיון שלא עשה קלות במה ששכח יעו"י. וז"ב ודו"ק:

וע"ד מ"ש במכתבו במה שנהגו העולם ללחוש על עין הרע ולומר פסוקים אף שכבר נחלה ואינו להגן רק להתרפאות, והוא נגד המבואר בטוש"ע יו"ד סי' קע"ט וברמב"ם פי"א מעכו"ם ועל מה סמכו בזה. לדעתי נראה שיצא להם כן מדברי הריטב"א שביעית מ"ו גבי אסור להתרפאות בד"ת וז"ל כ' התוס' כי מ"ש אסור להתרפאות בד"ת דוקא שלא במקום סכנה אבל במקום סכנה מותר כמבואר פ' במה אשה. לאישא צמירתא נימא כו' וכן מה שנוהגים לקרות פסוקים ליולדת. ונראה שא"צ לכך שכל אלו להגן עליו עיי"ש. ולכאורה איני מובן דהא מלשון הגמ' לאישא צמירתא כו' משמע שכבר נחלה בחולי זו. וצ"ל כונתו. דאף שכבר נחלה. מ"מ הפסוקים אלו אינם מועילים לרפואה על חליו רק להגן שלא יחלה יותר כדרך רפואות הטבע שעושה רפואות שלא יכבד החולי. וממילא מתגבר הטבע. וא"כ ה"ה בלחש של עה"ר י"ל שהוא ג"כ רק להגן שלא יחלה יותר וגם במרדכי שבת פ' שמנה שרצים הביא בשם הר"י מפריש לפרש הירושלמי דקאמר לוחשין על העין בשבת דה"פ אדם החולה מחמת עה"ר לוחשין עליו בשבת משום דסכנה גדולה היא, עיי"ש. וא"כ גם לתוס' הנ"ל מותר דסכנה הוא. והנח להם לישראל. ידידו אוהבו דו"ש וש"ת:

תשובה לז

ברכת שמים מעל לכבוד אהובי ידי"נ עוז הרב הג' החריף מו"ה שמואל מרגליות נ"י האבד"ק טאלמיטש. ולבנו הרב החריף המושלם מו"ה יצחק נ"י.

אחד"ש ושלום תורתכם באהבה מכתבכם היקר הגיע לידי ביום ב' שבוע זו. ומבוקשכם להשיב ע"ד השאלה באשה אשר ראה הבעל בעצמו ממנה כמה דברים מכוערים. ופרט אותם באותיותם גם שלחתם גב"ע מהבד"צ דק' קאלאמייא. וגם גב"ע מהבד"צ דק' אבארטין. וגם קלא דלא פסיק מכמה פנינים מכוערים וכמעט ברי לו שזנתה. ואינו באפשרי עוד לדור עמה. וזה כמה שנים הוא אסור בכבלי העיגון ועד מתי ליעגן וליזול

לזאת מבקש הבעל להתיר לו לישא אשה על אשתו או לגרשה בע"כ. ואם כי טרידנא טובא עכ"ז למען אהבתם וכת"ר לא אוכל להשיב פניכם ריקם והנני להשיב אך בקיצור כפי מיעוט הזמן:

תשובה. הנה מכל הגב"ע לא ראיתי שום תועלת. ואין כאן אפי' עידי כיעור כי בגב"ע מקאלאמייא לא ראו שום יחוד כלל רק בבאו למאלץ הויז ראה שיצאה האשה עם האיש דאדיא לחצר. ומזה שפט העד כי מקודם היו שניהם ביחד במקום האופל וזה אינו אלא השערה בעלמא. ואף אם הי' שם אולי לא שהו כלל. וגם הגב"ע מאברטין שהעיד ששמע בלילה שהאיש קלמן הלך לחדר שהיתה האשה ישינה שם ושהה שם רבע שעה. ג"ז אין בו ממש מלבד שהעד הגיד שהי' ישן שם עוד ילד בן י"ב שנה ואולי הי' ער באותו זמן ול"ה יחוד כלל רק אפי' הי' יחוד הא קיי"ל דאין אוסרין על היחוד – ומהגם דכבר הסכימו רוב הפוסקים הובא בב"ש סי' י"א סק"ו דביש לה בנים אין מוציאין מן הבעל אפי' בעידי כיעור וקלא דלא פסק:

וגם מה שראה הבעל בעצמו – אף דמבואר ברמב"ם פכ"ד מאשות ובש"ע סי' קט"ו ס"ז בבעל שראה אשתו שזנתה או שא' לו א' מקרובי' כו' שהוא מאמינם וסומכת דעתו עליהם שזנתה בין שהי' האומר איש בין אשה כו' חייב להוציאה ואסור לו לבא עלי' עיי"ש. מ"מ היינו דוקא בראה זנות ממש. אבל כאן לא ראו זנות ממש רק מעשה כיעור. זולת המעשה הנרשם באות יו"ד מר"ח חשון תרנ"ד שהלכה מקודם לבית המבשלת ושמע משם קול נשימה כדרך המשמשים. ומעשה כזה מבואר בתשו' הרשב"א סי' תתל"ב ששמע מאחורי הכותל שהיתה אשתו ביחד עם בחור א' ושמע קול נשימה כדרך המשמשים. ופ' הג' כ"ח דודאי אסורה עליו דלא בעינן דוקא כמכחול בשפופרת אלא משירא' אותם כדרך המנאפים וכיון ששמע אותם מנשימין יחד הוי. כדרך המנאפים ובלבד שברי לו שאשתו היתה שם. אמנם אח"ז בתשו' תתל"ג הביא תשו' מהר"מ ב"ב שהשיג ע"ז דהא אין אוסרים על היחוד אלא בקינוי וסתירה או שוכב בקירוב בשר אבל מה ששמע אותם מנשימים שמא הי' איזה שחוק בעלמא שמשתגעים זע"ז ועי"ז משתמעי קול גניחותייהו עיי"ש שסיים שא"י להתיר מה שאסר מורו הר' חזקי' והיא בתשו' מהר"מ ב"ב בדפוס סי' צ"ח והועתק ג"כ בתשו' מיימוני השייכים לה' אשות סי' ח' והמעתיק שם הביא ראי' משילהי נדרים דקאמר שמא נתנה עיני' באחר. ואם תאסור אשתו בכה"ג מה הועילו חכמים בתקנתן כל הנותנות עיני' באחר תוכל ליפטר מבעלה בדרך הזה עיי"ש. ובלא"ה כ"כ הב"ח בתשו' הישנות סי' צ"ח דגם בראה הבעל שזנתה

ויש קלא דל"פ אין מוציאין מבעלה ביש לה בנים. ועוד הוסיף שם בסי' צ"ט דבזה"ז דאיכא אויבים ביתר שאת ויתר עז ל"ש כלל קלא דל"פ:

אמנם באמת דבנ"ד לפי מה שהגיד הבעל שראה בעת חזרתה מבית המבשלת והפשיטה בגד העליון הי' חלוקה מלוכלך בש"ז וטומאתה בשולי'. א"כ שוב ל"ש הסברא של מהר"מ ב"ב שי"ל שהי' רק מיעוך שדים ושגעון בעלמא והוי כמו שראה מעשה זנות ממש. והרי מבואר בתשו' הרשב"א סי' תקנ"ז דאפי' לא ראה הבעל רק דברים שמראים שזנתה רשות בידו לגרשה ולולא רגמ"ה הי' כופה אותה בשוטים וגם בתשו' מיימוני הנ"ל אחר שהביא שם המעתיק ראי' למהר"מ ב"ב סיים וז"ל אמנם אם שמע באותו ענין שבדה לו בלבו ודאי וברור של"ה ד"א אלא תשמיש חלילה לו לקיימה ואף שאין ב"ד יכולים לכופו להוציאה הוא יצא יד"ש ויגרש לץ ויצא מדון ולא גרע מא"ל אדם אחר שדעתו סומכת עליו שזנתה אשתו שצריך להוציאה כו' עיי"ש. ומבואר באה"ע סי' קט"ו ס"ד במשחקת עם הבחורים דמצוה עליו שיוציאנה ומבואר בח"מ וב"ש שם דל"ד משחקת עם בחורים רק אפי' שיחה יתירה הוי בכלל מדברת עם כל אדם ונקרא רשע כשאינה מגרשה כמבואר בהגמי"י פכ"ד מאשות ומרדכי והרא"ש פ' המדיר. ובתשו' הרשב"א הוכיח זה מהא דאמרי ב"ש לא יגרש את אשתו אא"כ מצא בה ערות דבר ואף דיליף בגמ' בג"ש דבעינן עדים ודאי לאו היינו עידי טומאה דא"כ פשיטא דמחויב לגרשה. ועוד דא"כ ל"ל הלאו דמחזיר גרושתו דהא בלא"ה אסורה לו מקודם וע"כ דמירי בעידי כיעור לחוד. ואפ"ה מצוה לגרשה כמבואר בגמ' מאי כי ימות האיש האחרון כדאי הוא למיתה שזה הוציא רשעה מביתו וזה הכניסה וכיון דעכ"פ מצוה לגרשה כ"כ הרשב"א סי' תקנ"ז דיכול לגרשה בע"כ דלא תיקן רגמ"ה בזה וכ"כ הרמ"א שם סי' קט"ו והרשב"א הוסיף שם דאפי' אינו אלא מדת חסידות להוציא לא תיקן רגמ"ה שלא יתנהג במדת חסידות עיי"ש:

וגם מ"ש שם באות ח' שטען הבעל שא"ל בפירוש שלא תסתר ולא תדבר עם האיש הזה והוא נסתרה עמו אח"כ כ"פ זה ודאי טענה גדולה היא כמבואר בש"ע סי' קע"ח ס"ז דלא יאמר אדם לאשתו אפי' בינו לבינה אל תסתרי משום דילמא קיי"ל כריב"א דמהני קינוי בל"ב ומבואר בסי' קט"ו ס"ט בא"ל בל"ב אל תסתרי עם איש פ' וראה שנסתרה ושהתה עמו כדי טומאה היא אסורה לו וחייב להוציא:

אך הרמ"א סי' קע"ח הביא י"א דבזה"ז דאיכא חר"ג שלא לגרש בע"כ א"נ לומר שמאמינה או להאמין לדברי העד שמא ענ"ב ומנדון אותו על שאומר שמאמינה וגרם לבטל חר"ג ועיין בב"ש שם תמה למה מנדין אותו דהא הי"א לא כ"כ רק לשי' התוס' דנאמן יד ודאי

הוי גורם לבטל חר"ג אבל לדיעה זו דאינו נאמן. א"כ אינו גורם אח"כ לבטל חר"ג ועיין בהגהות א"ב שם שכ' לפרש דברי הרמ"א דאף דאין מאמינים לו מ"מ הוא בעצמו שוויא אנפשי' חד"א וצריך לגרש וכיון שאין מאמינים לו ומחזיקים אותו לשקרן מנדין אותו וגם בס' בני אהובה להגאון ר' יהונתן כ' לפרש הא דמנדין אותו היינו משום דהוא מורד – ובאמת פשט לשונו של הרמ"א לא משמע כן שהרי כ' דמנדין אותו משום שגרם לבטל חר"ג ולדבריו למה מנדין הלא לא גרם כלל לבטל חר"ג. וגם לשון הגהמו"י פכ"ד מאשות שהביא שם הבני אהובה מורין להיפוך שכ' וז"ל הורה הר"י האומר אשתו זנתה אינה אסירה עליו דלאו כ"כ שמא עיניו נתן באחרת ועוד דיש לנדות האוסר אשתו כמגרש בע"כ דסוף סוף הוא מבטל תקנת הגאונים. ולפי הפירושים הנ"ל הרי אינו מבטל כלל בזה תקנת הגאונים אמנם באמת בהגהמי"י שלפנינו אין הגרסא כן רק דיש לנדות האוסר אשתו במגרש בע"כ ול"ג כמגרש כמו שהעתיק הבני אהובה ומבואר כונתו דמקודם כ' דאינה אסורה שאין מאמינים לו והיינו דאין הב"ד כופין אותה לקבל גט ואח"כ כ' דאם הוא בעצמו מגרש בע"כ מנדין אותו אף דיוכל להיות שהאמת אתו ונהי דאין מאמינין לו לכופה לקבל גט מ"מ אחר שכבר עשה ונתן הגט ה"א דאין מודין וע"כ כ' דגם מנדין אותו ובזה מתפרש שפיר דברי הרמ"א שכ' שגרם לבטל חר"ג אבל באמת הרמ"א לא העתיק דין זה רק באומר שמאמינה או שמאמין לדברי העד אבל לא באומר שראה בעצמו שזנתה והדבר תמוה מאד לנדות באומר שראה שזנתה כי מה יעשה העלוב הזה אם ראה בעצמו שזנתה אשתו ואומר האמת ואיך נאכיל לו דבר האסור לו וכ"כ המהרש"ל והנוב"י תנינא סי' י"א דבראה שזנתה יש להאמינו יותר וגם במאמין לעד תמה בתשו' ברית אברהם סי' פ"ח דמה יעשה אם לבו אנסו להאמין להעד. וגם על הדיעה דכופין אותו לשמש עמה תמה דמ"ש ממומין בסי' קי"ז דאין כופין אותו להוליד בני שנואה. ועיין בספר בני אהובה להגאון בעל או"ת ז"ל פכ"ד מאשות כ' דהרמ"א לא הביא דיעה זאת רק לרווחא דמלתא ועיקר דעתו נוטה להלכה כדיעה האחרונה דגם בזה"ז נאמן ועיי"ש שמסיק להלכה בראה בעצמו שזנתה גם בזה"ז אמרינן שאחד"א ויש לנדותו על תנאי אם בזדון לבו רוצה בשקר לבטל חר"ג וגם בתשו' ברית אברהם שם כתב דהיכא דיש רגלים לדבר כ"ע מודו דאין מנדין אותו ויכול לגרשה בע"כ דהא לא גרע דברי הבעל אחר חר"ג מדבורא דידה דחשו לשמא נתנה עיני' באחר ואפ"ה ביש רגלים לדבר נאמנת וא"כ ברגילה להתייחד דהוי רגל"ד כמבואר בב"ש סי' ואו סקכ"ד דנתייחדה הוי רגל"ד דלא כמ"ש בתשו' מהר"י באסאן דיחוד ל"ה רגל"ד וא"כ לכ"ע מהימן וגם כ' שם דהיכא דאיכא קלא דל"פ ל"ח שמא ענ"ב וכאן בודאי נתייחדה כ"פ והוי כגל"ד וגם קלא דל"פ וגם

מהרש"ל ביש"ש יבמות פ"ב כ' וז"ל ומחמת כל הראיות קמאי ובתראי אומר אני הלכה למעשה שמוציאה בגט אפי' האידנא וכו' ובימי חורפי בא מעשה לידי בא' ששאל אותי שאשתו הודית לו שזנתה והשבתי לו אל תאמן כי ענ"ב והשיב לו אני מאמין לה אמרתי לו א"כ אסורה עליך ואסרתי עלי' כו' ונתקבצו עלי כל בני הקהלה לומר למה אתה אוסר ומפריד בין איש לאשתו כו' ולקח האיש את אשתו לביתו כו' נעשה נם ונתגלה קלונם כו' והודו שניהם בבושה וזכיתי ליתן גט ביניהם כ"ז מעורר אותי לאסרה היכא שמאמין כ"ש היכא שראה בעצמו שראוי' להוציאה ממנו שלא להאכילו דבר אסור עכ"ל:

ולפי"ז הי' מקום להתיר לו להוציאה גם בלי היתר ממאה רבנים – אמנם בתשו' ברית אברהם סי' פ"ט פ' דאין להקל נגד דעת הב"ש והח"מ סי' קי"ט דגם היכא דמצוה לגרשה צריך היתר ק"ר כמ"ש מהרמ"פ בתשו' סי' י"ג דגזירת רגמ"ה הי' דגם אם ימצא הטעם מבואר לא יתירו רק עפ"י ק"ר מג' ארצות וכ"מ מדברי הב"ש סי' א' ס"ק כ"ג מדברי הרמ"א דהשוה דין נשתטית להיכא דצריך מה"ד לגרשה וא"כ למאי שכ' הב"ח דקבלה בידו בנשתטית שלא להפיר בלא ק"ר ה"ה בעוברת ע"ד ועיי"ש – וכ"כ הב"ח בתשו' הישנית סי' צ"ג וז"ל ולבי אומר לי שכך קבלה מפי רגמ"ה שהחרים שלא לישא אשה על אשתו שכשיגיע איזה ענין בין איש לאשתו שאינו ראוי להחזיק בח' זה יתירו אותו בהסכמת מאה רבנים כדי שלא יהי' הדבר קל בעיני הדורות כו' עכ"ל, ואם כי בתשו' עה"ג סי' ל"ז באמצע התשו' הביא דברי הב"ח סי' א' וכ' ע"ז דדוקא היכא שמה"ד לגרשה אבל לא מהחיוב דבמקום שמחויב להוציאה ודאי בזה לא תיקנו חר"ג כלל וא"כ אם הקלא הוא מדברים המכוערים שמצוה לגרשה א"צ. ק"ר מ"מ בכאן דאיכא כמה דיעות דאין הבעל נאמן ודאי אין להתיר לו בלא הסכמת ק"ר וכמ"ש הבר"א הנ"ל כן נלפע"ד ברור (ובנידון איך להתנהג בזה בענין השלשת הגט בענין כזה או לזכות גט בארתי במקום אחר בעזה"י בענין כיוצא בזה) וה' יצילני משגיאות ויראיני מתורתו נפלאות ויש לי עוד כמה ראיות לזה אך מטרדת הזמן הפסיקוני באמצע הפרק וגם זה המעט לא כתבתי רק למען אהבתכם ולקיים הבטחתי ינחם ה' במעגלי צדק ויפרוס עליהם סוכת שלומו כעתירת ידידם דו"ש ושלום תורתם באהבה:

תשובה לח

אדמהו אכנהו לפאר ולתהלה כבוד הרב המאוה"ג כו' כ"ש מו"ה שמעריל נ"י ראבד"ק זאבלטוב יע"א.

אחד"ש ושלום תורתו מכתבו היקר השגתי ואשר דרש מאתי בדבר אשה א' שמרדה בבעלה ועזבה אותו זה יותר מארבעה שנים והרחוקה נדוד לא נודע מקומה אי'. וגם כבר הרתה לזנונים בעת היותה בטשערנאוויץ ורצון כ"ת להתיר להבעל ע"י מאה רבנים לישא אשה אחרת ובאופן שיזכה לאשתו גט ע"י אחר ואח"כ יעשה שליח להולכה וגם להשליש ח"כ על הכתובה. וכ' כי כבר הסכימו עמו כמה גדולים ובקש מאתי אשר גם ידי תיכון עמו בכחא דהיתרא:

תשובה. הנה בשאלתו לא ביאר איך נודע שהרתה לזנונים בטשערנאוויץ אם היו עדות ברורה שזנתה ברצון ונאסרה לבעלה. הרי מבואר באה"ע סי' קט"ו ס"ד ברמ"א דיכול לגרש בע"כ בעוברת על דת ואין בזה משום חרגמ"ה. וכן בסי' קט"ו ס"ה כ' הרמ"א דר"ג החרים שלא לגרש אשה שלא מדעתה אם לא שעברה ע"ד מבואר דבכה"ג לא תיקן כלל ר"ג. וגם בסי' א' כ' הרמ"א כשנשתטית או שהוא מה"ד לגרשה וא"ר לקבל גט יש להקל להתיר לו לישא אחרת וכ' הב"ש שם דמדכלל שני הדינים יחד. משמע דבזה"ז א"צ מאה רבנים כמו היכא שמה"ד לגרשה דמבואר בסי' קט"ו דלא תיקן ר"ג וא"צ מאה רבנים. ואף שהביא אח"כ משם הב"ח דקבלה בידו שלא להתיר בלא ק"ר היינו בנשתטית. אבל לא בעוברת ע"ד. דהרי הב"ח כ' שם להשליש סך הכתובה ות"כ ובאופן אחר אין להתיר. וכן האריך בתשו' סי' צ"ג. ואפ"ה כ' בחבורו סי' ע"ח סק"ג דאם שני עדים מעידים שהשבאי לקח אותה לאשה כו' אז ודאי נבעלה ברצון מותר לו לישא אשה אחרת וא"צ לזכות לה גט ולא לייחד לה הכתובה הרי דא"צ היתר מק"ר. וא"צ לזכות לה גט כלל. והרמ"א הביא בסי' א' המנהג בקצת מקומות במומרת לזכות לה גט. אבל עכ"פ אם מזכה לה גט א"צ ק"ר ועיין בתשו' עה"ג סי' ל"ה הביא שהגאון בעל הט"ז ז"ל התיר בק' העלישויא באיש שנשתמדה אשתו ר"ל בלא זיכוי ובלא ק"ר. והצ"צ השיג עליו ומה"ג יישב דבריו דכיון דל"ה שם מנהג לא הצריך ק"ר ולא זיכוי. אך דהרמ"א סס"י ק"מ ס"ה כ' דאשה הנאסרת על בעלה מזכה לה גט ע"י אחר. והביא בשם מהרי"ק דיש מחמירין בזה. והב"ש שם כ' דדעת הרמ"א לחלק בין מומרת לנאסרה. והט"ז שם באמת הקשה על הרמ"א דמחמיר בזה. ועיין בתשו' שבות יעקב ח"א סי' ק"כ כ' באשה שזנתה דאף שהסכימו האחרונים שלא להתיר לישא אחרת בלא ק"ר מ"מ כיון שהוא הוצאה גדולה וטרחא יתירה לכן הדרך הנכון לגרש בע"כ או לזכות לה הגט ע"י אחר דודאי זכות הוא לה כמ"ש הג"א פ"ק דגיטין בשם א"ז וז"ל ואשה שנאסרה על בעלה ימסור הבעל גט ליד מי שירצה ויאמר בלשון זה זכה בגט זה לאשתי פ' והרי היא מגורשת בקבלתו של זה כי זכות הוא לה אף שמהרי"ק בתשו' סי' קמ"א חושש לדעת הרי"ף דלענין התרת האשה ל"מ זכי' עד שיגיע

גט לידה וע"כ כ' הרמ"א ויש מחמירין אכן באמת הדבר תמי' על מהרי"ק שחושש לדעת יחיד דהרי רש"י ותוס' והרא"ש ושאר גדולי פוסקים חולקים על הרי"ף ופשטא דסוגיא כוותייהו וזה חומרא דאתי לידי קולא לענן הבעל עיי"ש שהאריך רק דשם ל"ה אפשר לזכות כיון דהאשה היו בפנינו וצווחת שאינה רוצית לקבל גט ע"כ המציא דרך אחר עיי"ש ואם כי מ"ש בראש דבריו דהאחרונים הסכימו שלא להתיר בלא ק"ר. כבר הבאתי דהב"ח לא הביא רק לענין נשתטית ולא בעוברת ע"ד. והרי הוא הי' עיקר המחמיר. אבל עכ"פ מבואר בדבריו דמותר לזכות לה גט וא"צ ק"ר ולא לחוש לדעת המחמירין וגם בתשו' הישנות סי' קמ"א כ' הב"ח באשה שנשבית ולא נודע מקומה דיש לזכות לה גט וא"צ ק"ר. ובתשו' שב יעקב כ' ליישב דהרמ"א בס' א' דכלל נשתטית עם היכא שמה"ד לגרשה דצריך ק"ר היינו היכא שהיא לא פשעה כגון ברמ"ת או שהה י"ש ולא ילדה. אבל בפשעה כמו עוברת ע"ד. א"צ ק"ר ובתשו' ח"ס אה"ע סי' ג' הסביר הדברים משום דלישא ב' נשים דהתנה ר"ג להתיר ע"י ק"ר ע"כ לא היתיר אפי' במקום מצוה כ"א בק"ר משא"כ לגרש בע"כ לא ניתן רשות להתיר כלל ע"כ התירו במקום מצוה. מ"מ היכא דלא פשעה. טוב יותר להתיר ע"י ק"ר לישא אחרת מלגרש אותה בע"כ משא"כ בפשעה לא נטריח אותו לבקש ק"ר וטוב לגרש בע"כ ובמומרת אם א"א לגרשה נהגו לזכות לה גט דזכות הוא לה ולא יצטרך להטריח בקיר. ומהרי"ק ס"ל דבמקום מצוה כזו לא גזר ר"ג וא"צ לזה ק"ר ולמה לנו לעשות נגד דעת הרי"ף משום תקנת המרשעת הזאת. עיי"ש דמסיק דכאן דנתפשט המנהג כעת שלא להתיר בלא ק"ר. א"כ ודאי טוב יותר לזכות לה הגט ולא לחוש לדעת הרי"ף שהוא יחיד ולהטריח אותו לבקש ק"ר וגם בתשו' פ"מ סי' ד' כ' דגם בנשתטית אלו הי' אפשר לזכות לה גט הי' מותר בלא ק"ר רק דא"א כדי שלא ינהגו בה מנהג הפקר ואם כי הנוב"י קמא סי' צ"ב פקפק קצת דנאסרת ל"ד לפומרת שמא תחזור בה מ"מ נראה שלא החליט הדבר ובתשו' שו"מ ח"ג סי' צ"ז כ' שמצא בהג"א בשם הא"ז דבנאסרה יש לזכות לה ואלו ראה הנוב"י זאת ל"ה מהנדת בדבר ודבריו תמוהים מאד כי מי לא ראה דברי הא"ז הנ"ל כאשר כבר העתקתי דברי השבו"י וגם הת"ה הביאו ועל יסוד זה נשען הדיעה הראשונה של הרמ"א שם. והרי הב"ש והנוב"י כ' לחלק בין מומרת לנאסרת עפ"י הדיעה האחרונה ברמ"א ואינו ענין זל"ז. וגם השו"מ במ"ת סי' ק"כ כ' ג"כ לזכות גט ולא הזכיר מק"ר:

אמנם אם לא הי' שום בירור על זנות רק קול בעלמא ל"ס לזכות לה גט דאיזה זכות יש לה בזה ורק משום דהוא מורדות זה כמה שנים אם כי כבר הארכתי בתשו' (הוא לעיל סי' י"ד) והבאתי ממהר"ק וכמה פוסקים ראשונים ואחרונים שלא להתיר במורדות וגם

בטוטו"ד מה"ת על יו"ד סי' קכ"ד כ' דאין דעתו נוחה להתיר במורדות אפי' ע"י ק"ר אך בנ"ד שכבר עבר כמה שנים ובכה"ג כ' בתשו' מהרשד"מ חאה"ע סי' ק"כ להתיר אחר ארבעה שנים – וגם כאן שיצא הקול שהרתה לזנונים בכה"ג ודאי יש להתירו ע"י ק"ר אבל לא לזכות לה גט כיון דאין לה זכות בזה ואי נחמיר לעשות גם זה אולי האמת הוא שזנתה והגט זכות הוא לה אבל ז"א דהא תקנתה קלקלתה דשמא תסמוך ע"ז להנשא בגט זה. ובאמת בכה"ג אינה מתגרשת עד שיגיע גט לידה וגם כפי אשר העיד הגאון רח"כ ז"ל בתשו' סי' ד' בשם הגאון המנוח המגיד מלבוב (שהי' אבי' של הפמ"ג ז"ל שבגליל לביב אין המנהג לזכות לה גט אפי' בנשתמדה א"כ בלא"ה יש לפקפק בגלילותינו על זיכוי הגט אם אנו נגררנו בתר בני אוסטרייך או לגליל לבוב וגם בס' מנהג כ' העה"ג דא"צ לזכות לה גט ע"כ טוב יותר לעשות ע"י שליח להולכה וכמו בנשתטית ואדרבה בכאן ל"ש החשש של המגי' במל"מ מטעם כ"מ דל"מ עביד:

אך אם בנ"ד הי' עכ"פ ע"א על הזנות והבעל מאמין לדבריו או כדומה להשאלה המבואר בברית אברהם סי' פ"ח אז בודאי יש לעשות כפי המבואר שם בסי' פ"ט וסי' צ' לזכות לה מקודם ואח"כ למסור הגט הזה ע"י שליח להולכה הכל כפי המבואר שם גם בענין הכתובה. ואחר אשר כת"ר לא ביאר שאלתו הוכרחתי לבאר כל אופנים בזה וה' יצילינו משגיאות ידידו הדו"ש:

שוב מצאתי בתשו' פנים מאירות ח"ב סי' י"ב האריך דהב"ח לא הצריך ק"ר אלא בנשתטית דא"א לזכות לה גט אבל בעוברת ע"ד לא תיקן כלל ר"ג והא"ז דכ' בנאסרת לזכות לה גט היינו כיון דס"ל דזכות הוא לה ודאי יש לעשות כן לכתחילה להפקיע חר"ג אבל היכא דאין לה זכות בזה וא"א לזכות לה גט ודאי ר"ג לא תיקן ויכול לגרש בע"כ ואם תמאן לקבל ותענן את בעלה יוכל לישא אחרת כי ר"ג לא תיקן בזה עיי"ש הרי כדברינו:

תשובה לט

חדות ימים ושנות עולמים לכבוד ידי"נ הרב החריף ובקי החכם השלם המפורסם לתהלה מאד נעלה כ"ש מו"ה אלעזר רויזין נ"י דומ"ץ דק' ראזוואדוב יצ"ו.

מכתבו היקר עם שאלתו שאלת חכם חצי תשובה השגתי לנכון אך לאשר הוא בעסק ד"מ לא אוכל להשיבו על הטענות כי אולי כ"ת הוא א' מבע"ד וכבר הזהירו חז"ל שלא להשיב לא' מבע"ד משום עורכי הדיינים לזאת הנני להשיב רק על פלפולו במה שאינו נוגע לדינא:

ע"ד מקומות ביהכ"נ אם הקונים יש לה קה"ג או אינו קנוי להם רק לישיבה וכבר רא' עיני' דברי הח"ס בחאו"ח סי' כ"ט שכ' דיש להם קנין הגוף. וכ"ת הביא ראי' מש"ס יומא י"ב לענין ביהכ"נ דמחלק בין כרכים לכפרים ופריך ודכפרים מי מטמא בנגעים והתניא לאחוזה עד שיכבשו אותה כו' חלקו לבית אבות ואין כ"א מכיר את שלו מניין ת"ל ובא אשר לו הבית מי שמיוחד לו יצא אלו שאין מיוחדין לו. ואמאי לא משני דמיירי בביהכנ"ס שקנה כ"א מקום מיוחד. וע"כ דאפי' קנה מקום מיוחד מ"מ לאחר שנפל או שנשרף אין לו בגוף הקרקע ואין לו אלא קנין פירות ואח"כ מצא ראי' זו באחרונים ורמז לתשו' בר ליואי חאו"ח סי' ה'. ועיינתי שם. וראיתי שהביא מתוס' ב"ב כ"ז ד"ה לא שש עשרה שכ' דאפי' למ"ד ק"פ כקה"ג דמי מ"מ בקונה אילן א' לכ"ע אינו מביא וקורא דגרע ממוכר לזמן דעכ"פ קנוי לו הקרקע עד הזמן משא"כ כאן דאם נתייבש האילן מיד אין לו קרקע כלל. וא"כ ה"ה כאן בביהכנ"ס כיון דאם נפל אין לו בגוף הקרקע כלל כ"ע מודו דק"פ לאו כקה"ג דמי. ולא מיקרי אשר לו הבית ולכן אינו מטמא בנגעים אפי' קנה כ"א מקומו עכ"ד. ובאמת אין משם ראי' לפמ"ש התוס' שם בתי' השני לחלק דאפי' למ"ד ק"פ כקה"ג דמי היינו היכא דקני לכ"ד למישטח בי' פירא ולזרוע סילקא וירקא. אבל בקונה אילן א' דאין לו אלא יניקה לבדה לאו כקה"ג דמי. א"כ הה"נ בכאן בביהכנ"ס אפי' אי נימא דקני לי' אפי' נפל. מ"מ דאינו קנוי לו רק לישיבה בשעת התפלה ולא לשאר דברים אינו כקה"ג. וע"כ לא משני בקנה מקומו דאפי' בכה"ג לא מיקרי אשר לו הבית. ואם כי יש לחלק קצת דשם בקונה אילן א' כיון דהקרקע ראוי לכל תשמישין והוא אין לו רק היניקה לבדה ע"כ אין לו בה קה"ג. משא"כ גבי ביהכנ"ס דאינו ראוי כלל לתשמיש אחר משום קדושתה רק לישיבה. וכיון דקנוי לו לכ"מ שראוי להשתמש בה הוי קה"ג ויש להכריח חילוק זה עפ"ד הרשב"ם ב"ב קל"ז גבי אתרוג דאפי' למ"ד ק"פ לאו כקה"ג דמי מ"מ מיפק לא נפיק למאי יהבי' ניהלי' ופיררשב"ם שם שהרי אין בו פירות אחרות והגוף א"י למכור ולאכול ולא ליתן לראשון אלא לקיים בו מצות נטילה ולכך קרינן בי' עיי"ש הרי דאם קנוי לי' לכ"מ שיוכל להשתמש בו לכם קרינן וא"כ ה"ה דמקרי מיוחד אליו לענין ביהכנ"ס. אך דלפי"ז מה יועיל אי נימא דבנפל אין לו זכות מ"מ כ"ז שהוא בידו יכול להשתמש בה כ"מ דאפשר להשתמש. דהוי גבי אתרוג לכם. וה"ה בביהכנ"ס דהוי מיוחד אליו. והדק"ל דה"ל לשנויי דמיירי כשקנה מקום והוא מכיר את מקומו ומיקרי מיוחד אליו. וצ"ל דקו' הש"ס הוא מדחזינן דבעינן שיהי' מכיר כ"א את שלו. הרי דלא סגי במה שי"ל חלק בבית רק דבעינן שיוכל להשתמש כ"ז שירצה. וכיון שאינו מכיר את שלו יוכל חבירו למחות בידו ול"ה מיוחד אליו א"כ ה"ה בביהכנ"ס אפי' מכיר

מקומו מ"מ כיון שא"י להשתמש כ"ד משום קדושה שוב ל"ה מיוחד אליו. דכך לי מה שי"ל מניעה מצד הקדושה. כמו שי"ל מניעה מחמת שותפו. ואף דמקרי לכם מ"מ ל"ה מיוחד אליו ודו"ק. וא"כ אין שום ראי' כלל לנ"ד דשפיר י"ל די"ל קנין אפי' נפל. ואפ"ה א"א לשנויי בקנה מקומו דאפ"ה ל"ה מיוחד אלא מחמת קדושת ביהכנ"ס ודו"ק:

אמנם בתשו' שמן רוקח סי' ב' פי' ג"כ דאין לו זכות בגוף הקרקע והביא ראי' מחו"מ סי' רי"ב דכיון דאינו רשאי לחפור בורות אין לו רק ק"פ עיי"ש וראיתי בתשו' שו"מ מהד"ק ח"ב סי' כ"א השיג עליו דלא מצינו שם רק דהיכא שאין לו רק ק"פ אינו רשאי לחפור בורות אבל לא להיפוך לומר דאם א"ר לחפור בורות אין לו רק ק"פ. ומהגם דהא דא"ר לחפור בורות הוא רק משים קדושת ביהכנ"ס. ובאמת י"ל בכוונת השמן רוקח דבא להביא ראי' דכל שמכר ק"פ מ"מ א"ר לחפור בורות כיון שאיני נכלל בכל המכירה דהמוכר צריך לפרש ממכרו ויסיים אותו כמו שמצינו בחו"מ סי' רי"ד לענין בור ודות ועומקא ורומא וא"כ הה"נ כאן בביהכנ"ס שמכרו זט"ה בסתם למה נאמר שמכרו לו קה"ג או קנין עולם. דהא סתם מקים אין מוכרים רק לישיבה ודו"ק:

ובאמת לנידון שאלתו אין שום נפקותא בזה דכ"ז אחר שנהרס או נחרב אבל כ"ז שביהכנ"ס קיים ודאי אין שום אדם יכול לדחותו ממקום הקנוי לי כמבואר בנה"מ סי' קס"ב וגם המג"א סי' ק"נ סק"ה לא כ' שיקוב הדין ביניהם רק כשנחרב הביהכנ"ס ולא כ"ז שהוא קיים וז"פ.

ומה שהעור עוד בתשו' בר ליואי שם הביאו גם כ"ת בהא דבעי הש"ס לומר דגם ביהכנ"ס דכרכים מטמא בנגעים מש"ס סנהדרין ע"א כמאן אזלא הא דתניא עה"נ לא הי' ולא עתיד להיות כר"א דתניא רא"א עיר שיש בה אפי' מזוזה א' אינה נעשית עה"נ דא"ק ואת כל שללה תקבץ אל תוך רחובה ושרפת ושרפת וכיון דאיכא מזוזה א"א דכתיב לא תעשון כו' הרי דהיכא דא"א לקיים קרא כדכתיב בטל הדין וא"כ ה"ה בנגעים דכתיב ונתץ את הבית וביהכנ"ס הא אסור לנתוץ משים לא תעשין ולמכור ג"כ א"א בכרכים ואיך חל טומאת נגעים והאריך שם בזה ותי' דכיון דחל טומאת נגעים אתא עשה דונתץ ודחה ל"ת דל"ת כן. משא"כ בעה"נ דכתיב שללה ולא שלל שמים וכיון דכתיב לא תעשון הוי שלל שמים ובזה הונח לו דברי רש"י סנהדרין קי"ג ד"ה דכתיב ואבדתם התמוהים שכ' וז"ל ובמזוזה הואיל וכתיב בה אזכרות א"א לשורפה מקרא דלא תעשון ואנן בעינן שללה וליכא דהא שלל שמים הוא דק' למא הוצרך טעמא דשלל שמים כיון דכתיב ל"ת ממילא לא חל אסיר עה"נ ולהנ"ל נכון דכיון דאיכא שלל שמים לכך אינו דוחה העשה דושרפת את הל"ת דל"ת כן ולילא טעם דשלל שמים ה"א דדוחה עכ"ד ובמחכ"ת גברא רבא חזינא

ותיובתא לא חזינן דהרי אדרבה בש"ס שם קי"ג מבואר דמתני' דלא כר"א דהרי קאמר כתבי הקדש וגנזי ואפ"ה נעשה עה"נ משום דכתיב שללה ולא שלל שמים ור"א ע"כ לא דריש מיעוט דשללה ולכך א"א לקיים קרא דושרפת אבל לפסק הלכה דמשנה השלל שמים אינו בכלל ושרפת וא"כ מאי קושיא מר"א רק דיש להקשות דאפי' לדידן ה"ד משום דכתיב שללה דשלל שמים אינו בכלל אבל בלא"ה צריך לקיים קרא כדכתיב כמו בנקטעה יד העדים דפטור משום דא"א לקיים יד העדים תהי' בו וא"כ כאן בביהכנ"ס דליכא מיעוט וא"א לקיים ונתץ לא יחול טומאת נגעים – אבל באמת ג"ז אינו קו' כלל דהא בנותץ ע"מ לבנות מותר בביהכנ"ס דההוא נתיצה בנין מיקרי ואיני עובר משום ל"ת וכן בס"ת מותר במוחק ע"מ לתקן כמבואר באו"ח סי' קנ"א בב"י ובט"ז וכן בחזא בי' תיוהא מותר לסתור וכאן שנולד בו נגע לא גרע מחזא ביה תיוהא וא"כ אפשר לקיים קרא כדכתיב וז"פ ואין כאן אפי' רוח קו' ומ"ש בכונת רש"י קי"ג תמה אני עליו בפירושו וזה דאכתי קשיא דהי' די לומר טעם דשללה ולא שלל שמים לחוד ולכך א"א לשרוף למה הוצרך לומר טעמא דל"ת – וגם למאי הוצרך לומר ואנן שללה בעינן וליכא. ובאמת דברי רש"י פשוטים ומדוקדקים דבא לפרש הא דמתני' דלא כר"א לכך קאמר דלר"א הטעם משום דא"א לשרוף המזוזה מחמת ל"ת כן וע"כ אינו נעשה עה"נ והרי המשנה אמרה כתבי הקודש יגנזו והשאר ישרוף דכתיב ושרפת את כל שללה ולא שלל שמים דאינו בכלל שללה א"כ למה יעכב המזוזה מלעשות עה"נ דהא המזוזה אינו בכלל שללה וז"כ רש"י דמקודם מפרש טעמא של ר"א דמזוזה א"א לשורפה משום ל"ת ואח"כ מתחיל לפרש למה מתני' דלא כר"א. ועז"כ ואנן (במתני') שללה בעינן וליכא (דהא מזוזה אינה שללה) דשלל שמים היא וז"ב ואמת בכונת רש"י ז"ל וא"כ אדרבה מאן דדריש שללה. ל"ש עוד הלאו דל"ת ור"א דקאמר טעמא דל"ת ע"כ דלא דריש שללה ודו"ק את כ"ז ראיתי להשיבו למען כבודו ולמען לימודו ובגוף הטענות לא השבתי מטעם האמור ואתו הסליחה בזה – והנני ידידו מוקירו כערכו הרם.

תשובה מ

מרחוק אקרא בשלום כבוד ידי"נ ורב חביבי הרב וכו' יראת ה' אוצרו מו"ה יעקב בראנפעלד נ"י מקראקא

אחד"ש מכתבו הנעים מלא ברכת ה' עם שאלת חכם חצי תשובה השגתי ואם אמנם כי אנכי מוטרד מאד. עכ"ז למען אהבתו וכבוד תורתו לקחתי לי מועד להשיבו אך בקצרה לפי מיעוט הזמן:

שאלתו באיש א' ירא ה' מסחרו בבגדים ישונים אשר בלי ס' נמצא באיזה בגד תפור בתוך הלאטצין שעטנז והוא מוכר ליהודים ולא"י רק שהוא מזהיר את היהודים להסיר השעטנז ולפעמים מזדמן איזה קונה אשר משיב לו כי אינו מקפיד ע"ז והוא מכיר בו אשר כן האמת אך אם לא ימכור לו ימצא בחנות אחרת או אצל גוים הבאים ליום השוק אם אין בזה תשש משים לפ"ע ל"ת מכשול וכ"ת צדד בזה להקל והביא כל הפוסקים המדברים כמעט לא הניח מקום להתגדר בו ובקש דעתי לדינא בזה והנני להשיבו על ראשון ראשון:

תשובה. הנה זה יצא לו ראשונה להקל מטעם כיון דלדעת רש"י המבואר ביו"ד ר"ס ש' אינו אלא שעטנז דרבנן דבעינן שוע טוי ונוז ביחד, ולדעת כ"פ באסור דרבנן ליכע לפ"ע. לדעתי אין בזה כדי סמיכה נגד פסק הלכה שם דהוי שעטנז דאורייתא דלא כרש"י. וגם מבואר ביו"ד סי' ק"ס דגם ברבית דרבנן עובר בלפ"ע וכן מבואר בתוס' ע"ז כ"ב ד"ה ות"ל משום לפ"ע. כמ"ש כת"ר בעצמו וגם דהוא תוספתא מפורשת פ"ב דדמאי שכ' וז"ל אבטיח וניקר יין ונתגלה תן לי ואוכלנה ואשתנו לא יתן שאין מאכילין לאדם דבר האסור לו כיו"ב לא יושיט אבמה"ח לב"נ. הרי דאין חילוק בין משקים שנתגלו דהוא חומרא דרבנן ובין אמה"ח שהוא דאורייתא. ואפי' למ"ש בספרי שו"ת מנחת שי סי' כ"א בשם ביאור הגר"א ואו"ח סי' תרי"ב שדקדק מהתוספתא לחלק דבאמה"ח אסור גם בסתם דשמא עשה אסור אבל בשאר דברים אין אסור אלא באומר בפי' תן לי ואוכלנה. עיי"ש. ועכ"פ בנ"ד שהקונה אמר בפי' שילבש הבגד כך בלא הסרת השעטנז. ודאי לכ"ע שייך לפ"ע גם בדרבנן. ואדרבה דעת כ"פ דגם באסד"ר עובר בלפ"ע מדאורייתא כמ"ש כת"ר בעצמו בשם הפ"י. וכ"כ הבא"פ חאו"ח סי' ל"ו. ובמנחת חינוך ובהשמטות לסי' רל"ח. וסברתם נכונה דלא גרע המכשול באסד"ר מנותן אבן בדרך או משיא עצה שאינה הוגנת לו דעובר בלפ"ע מה"ת:

ועוד נלפע"ד דעיקר הראי' שהביאו הפוסקים הנ"ל מדברי התוס' חגיגה י"א והרא"ש ריש מו"ק דבדרבנן ל"ש לפ"ע מדכתבו אחר' שהעלו שם דמלאכת חוה"מ אינו אלא דרבנן וז"ל והא דאמרינן גבי כותי בע"ז כ"ב ות"ל משום לפ"ע (במלאכת חוה"מ) משום דסמך פשטא דקרא הוי והצדוקים מודים בו ע"כ. הרי דאי הוי דרבנן ל"ש להקשות ות"ל משום לפ"ע. ולפי"ז סותרים דבריהם למ"ש בע"ז כ"ב עיין במנ"ח שם אינה ראי' כלל. דאם נפרש דברי התוס' כפשוטן. אינו נכון תי' שתי' דהוי אסמכתא הא אכתי הוי רק דרבנן. והרי גם בפ"ז שם כ' התוס' בשם ר"ת דהוי אסמכתא. ואפ"ה לא דחו בזה הראי' שהביאו מקודם לר"ת לענין לפ"ע בדרבנן – וגם דלמה האריכו התוס' והרא"ש

בדבריהם וכ' והא דאמרינן בע"ז גבי כותי ות"ל משום לפ"ע הי' די לומר והא דאמרינן בע"ז כ"ב ות"ל משום לפ"ע. וגם לאיזה צורך סיימו והצדוקים מודים בו. אם כוונתם כיון שהצדוקים מודים בו בודאי לא יעשה מלאכה בחוה"מ דהרי אדרבה רשב"א א', דלא ישכיר שדהו לכותי. הרי דחיישינן שיעשה מלאכה ע"כ נלפע"ד לפרש דברי התוס' עפמ"ש הט"א וגם בתשו' שו"מ מה"ת ח"ב סי' ואו במה דפריך בע"ז ות"ל משום לפ"ע הא נ"מ אם יוכל לשכור במק"א דל"ש לפ"ע כמבואר בריש ע"ז דדוקא בדקאי בתרי מד"נ שייך לפ"ע. ואפי' להמל"מ פ"ד ממלוה דהיכא דצריך לשכור מישראל אחר שייך לפ"ע דהא גם הישראל השני יעבור. אכתי משכחת לה דיוכל לשכור מעכו"ם ועיי"ש שתי' עפמ"ש הרמ"א ביו"ד סי' קנ"א די"מ גם בי"ל במק"א הוי מסייע יע"ע:

ומעתה לפמ"ש הדגמ"ר שם דבישראל העושה בשוגג ודאי מצוה להפרישו אבל במומר שעושה במזיד אינו מצוה להפרישו עיי"ש וא"כ כאן דמסיק הש"ס אריסותא ל"ל לרשב"א והא דמותר בנכרי משום דציית משא"כ כיתי דלא ציית דאמר אנא גמירנא טפי מינך. הרי דמיירי שהכותי טועה בדין. וסבור שהוא מבין פשט הפסוק יותר מבעה"ב והרי כ' הט"ז ביו"ד סי' צ"ט והמג"א באו"ח סי' ק"ד דטועה בדין מקרי שוגג וע"כ מצוין להפרישו וע"כ פריך ות"ל משום לפ"ע. וכ"ז אי נימא דמלאכת חוה"מ הוי דאורייתא שפיה י"ל דהוא טועה בדין דאינו מפרש הקרא כראוי משא"כ אי נימא דהוי דרבנן דבזה ודאי הכותים כופרים לגמרי וה"ל מזיד. הדק"ל מאי פריך ות"ל משום לפ"ע. הא נ"מ בי"ל לקנות במק"א. ומעתה ז"כ התוס' בחגיגה אחר שכ' דמלאכת חוה"מ דרבנן כ' והא דאמרינן בע"ז גבי כותי (דהוא גר ודינו כישראל ות"ל משום לפ"ע והרי בדרבנן ודאי הכותי עובר במזיד ואינו מצווה להפריש ול"ש לפ"ע. ע"כ תי' שפיר דהוי אסמכתא פשוטה והצדוקים מודים בה. וא"כ שפיר משכחת לה דעובר בשוגג ושייך לפ"ע ודו"ק. ומעתה אין שום סתירה מתוס' חגיגה לתוס' ע"ז. ומעתה י"ל דלכ"ע עובר לפ"ע גם מדרבנן ודו"ק:

וראיתי בישועת יעקב או"ח סי' רמ"ד הביא ג"כ ראי' דשייך לפ"ע בדרבנן מהא דפריך בע"ז כ"ב ות"ל משום לפ"ע לפי המבואר בא"ע סי' ה' דאם הנכרי אינו מסרס בעצמו רק מוסר לכותי אחר לסרסו הוי לפני דלפני דשרי א"כ י"ל דלכך קא' רשב"א לא ישכיר מרחצו לכותי מפני שנקראת ע"ש וכותי זה עושה מלאכה בחוש"מ דנ"מ אם הכותי יעשה מלאכתו ע"י אחר דל"ש לפ"ע דהוי לפני דלפני ואינו אסור רק משום שנקראת ע"ש. ועכ"ל דכיון דהכותי עכ"פ יעבור על שבות דאמירה לנכרי לעשות מלאכה. ע"כ עובר הישראל בלפ"ע במה שמכשילו לכותי באסור שבות דרבנן. הרי דגם בדרבנן שייך

לפ"ע עכ"ד. ובאמת אכתי אינו מיושב לפמ"ש התוס' שם להוכיח מהא דנכרי אריסותי' עביד דמותר בקבלנות. א"כ אכתי נ"מ לענין אם יעשה ע"י עכו"ם בקבלנות דליכא לפ"ע כלל. ומהגם לפי המבואר בע"ז ט"ו דלענין לפ"ע כל היכא דאיכא למיתלא תלינן. א"כ ה"ה כאן דלענין חשש לפ"ע נוכל לתלות שנעשה בקבלנות ע"כ הוצרך לומר משום שנקראת ע"ש דלענין חשש זה אין לתלות לקולא ולומר שיעשה בקבלנות וחיישינן דלמא יעבוד בעצמו. ובזה יהי' דבריו בדיוק שכ' וכותי זה עושה מלאכה בחש"מ. בא לרמוז באצבע דכותי זה בעצמו יעשה מלאכה ולא ימסור בקבלה אפי' ע"י אחר. אבל באמת לק"מ דהרי הש"ס משני דארוסתי' לרשב"א ל"ל וא"כ י"ל דלדידי' גם בקבלנות אסור וע"ז פריך הש"ס ות"ל משום לפ"ע ובזה מיושב קו' התוס' שם דה"ל להקשות האי ות"ל על רשב"א גופי' ולהנ"ל נכון דמקודם ל"ה אפשר להקשות כיון דס"ל דנכרי מותר באריסות. א"כ מותר ג"כ בקבלנות. א"כ ל"ש לפ"ע דאפשר למיתלא שיעשה בקבלנות. וע"כ המתין עד לבתר שתי' הש"ס ארוסתי' לרשב"א ל"ל דאז הקשה ות"ל משום לפ"ע. ובזה מיושב ג"כ קו' התוס' שם ד"ה אבל נכרי מאי שרי דלמא נקט כותי וכ"ש נכרי. ולהנ"ל נכון דשפיר דייקי הש"ס דנכרי שרי דאל"כ למה לא אמר רשב"א הטעם משום לפ"ע וכנ"ל. וע"כ משום דהי' סבור דאריסות וקבלנות מותר. א"כ יש לתלות שיעשה בקבלנות וליכא אסור דלפ"ע וע"כ הוצרך לומר חששא דנקראת ע"ש. א"כ מזה מבואר דהישראל בעצמו יוכל להשכיר לגוי בקבלנות. דאי אסיר גם בגוי א"כ הל"ל גם בכותי הטעם משום לפ"ע ומיושבים שני הקו' של התוס' ודו"ק:

ומעתה כיון דביררנו דגם בדרבנן שייך לפ"ע. וגם אפי' יכול לקנות במק"א מ"מ בישראל מחויב להפרישו. כמ"ש הרמ"א יו"ד סי' קנ"א לא נשאר לנו צד היתר. ואף דשם בסי' קנ"א כ' דנהגו להקל היינו מטעם דכ' הש"ך בשם הד"מ דנהגו להקל בשותפות עם הגוי דאין מוזהרים על השיתוף וזה שייך רק באסור דע"ז ולא באסור אחר וכ"כ החו"י סס"י קפ"ה. ואף למ"ש הש"ך והדגמ"ר שם דבישראל העושה במזיד אינו מחויב להפרישו ואינו עובר משום מסייע יע"ע. והי' מקום לומר גם כאן דכיון דהמוכר מזהיר הקונים להסיר השעטנז והם עוברים במזיד אינו עובר:

הנה מלבד דרבים חולקים ע"ז וגם הבאתי בספרי מ"ש דפת גדולי הראשונים שלא כדעת הש"ך והדגמ"ר והם התשב"ץ בתשו' ח"ג סי' קל"ג לענין פסח שעושים הישמעאלים דכ' שהישראל אינו רשאי לשחוט להם כיון דב"נ אינו רשאי להוסיף על ז' מצות וב"נ ששבת ח"מ אינו רשאי לשחוט להם והוא חייב למנעם ואעפ"י שא"ע על לפ"ע אלא בדקאי בתרי עד"נ מ"מ אסור לסייעם שהרי חייב להפרישם עיי"ש הרי דגם בגוי חייב

להפרישו וכ"כ הרדב"ז סוף ח"ב בתשו' הקראים. וגם במג"א סי' שמ"ז כ' דלשי' רש"י גם בגוי אסור לסייע:

אך מלבד זאת נ"ל פשוט דגם להש"ך והדגמ"ר דיקא בעובר להכעיס דאז כיון דיוכל לקנות במק"א אם לא יתן לו הוא ישתדל לקנות במק"א. משא"כ בעובר לתיאבון ודאי מקרי מסייע יע"ע דאם לא יתן לו הוא שמא יזדמן לו בגד במק"א בלא שעטנז. ובודאי לא יעבור כיון דאינו מתכוין להכעיס וז"פ וברור – תדע דהא גם בנותן לחמותו המבואר בחולין ואו דמעשר את שהוא נותן לה אמאי הא יכול להגיד לה שהוא אינו מעושר ואם לא תשמע לו תהי' כמזידה ושוב אין חשש, וע"כ כיון דעכ"פ הוא גורם האסור חשוב מסייע יע"ע. וה"ה כאן שייך חשש מסייע. וז"ב ואמת. ומיושב בזה כמה קושיות ומ"ש כ"ת מדברי התוס' קידושין נ"ו ד"ה אבל במתכוין שהשיגו על רש"י דמאי לפ"ע איכא הכא הא י"ל במק"א ול"ש לפ"ע אלא בדקאי בתרי עד"נ. באמת י"ל דהתוס' מודו דשייך משום מסייע יע"ע. ולא השיגו רק על מ"ש רש"י לשון לפ"ע. עי"ל דס"ל כש"ך הנ"ל דבמזיד ל"ש מסייע יפ"ע דהא שם מיירי במזיד ומתכוין. ורש"י ז"ל ס"ל דגם במזיד שייך אסור מסייע כשי' הפוסקים שהבאתי ובמקנה שם כ' ליישב קו' התוס' ולחלק דהא דבעינן דקאי בתרי מד"נ היינו היכא שיכול ליקח אותו דבר בעצמו במק"א אבל אם א"י ליקח אותו דבר אף שיכול ליקח כיו"ב איכא אסור. וכ"ת הק' עליו מש"ס ע"ז ה' דקא' נ"מ דאי"ל בהמה לדידי'. הרי דגם בכה"ג אינו עובר וכ"פ הרמ"א סי' קנ"א דאם יכול לקנות במק"א אין בזה משום לפ"ע. ולפמ"ש בספרי מ"ש סי' כ' לפרש דברי המג"א סי' שמ"ז. שבא ליישב שיטת רש"י כיון דלענין לפ"ע כל היכא דאיכא למיתלא תלינן ע"כ תולין שבודאי יקריב בהמה שלו ולא יקריב בהמה זו. ממילא גם על המקנה לק"מ וגם לפמ"ש הפמ"ג בספרו ראש יוסף ריש מס' שבת דבאי"ל בהמה לדידי' יש להתיר מטעם ס' לפ"ע ע"כ נכונים דברי המקנה:

אמנם דלפי"ז גם בנ"ד הי' מקום להתיר כיון דא"י בבירור אם יש שעטנז בבגד זה וס' לפ"ע שרי. אבל באמת גם ע"ז א"א לסמוך. אם כי גם הפ"י בתשו' ח"א סי' ג' וח"ב סי' ט"ז כ"כ דלפ"ע אינו אסור רק בודאי ולא בס'. אולם אין זה ענין לנ"ד דשם הוי ס' אם יעבור וא"א לברר הס' משא"כ כאן דאפשר לברר ולראות אם יש בו שעטנז ל"ה ס' כלל. ואפי' ס"ס דאיכא לברורי ל"ה ס"ס כמבואר בש"ך סי' ק"י סוף דיני ס"ס. וכן בסד"ר דאיכא לברורי כמבואר בנוב"י קמא חיו"ד סי' מ"ג ונ"ז. וגם על החזקה אין סומכין במקום שיכול לברר כמבואר ביו"ד סי' א' ואם כי להנוב"י שם היכא דליכא חז"א א"צ לברר י"ל דכאן נמי ליכא חז"א כמבואר ברמ"א סי' קכ"ז גבי שני חתיכ' א' כשירה וא' טריפה דל"ה

חז"א ולהט"ז שם גם חתיכת בשר שאינה מנוקרת ל"ה חז"א. אבל האחרונים חולקים על הנוב"י בזה וס"ל דגם בחז"א צריך לברר ועיין בנ"צ:

אך מה שיש לצדד להתיר בזה הוא עפמ"ש הגאון מרעכניץ ז"ל בתשו' הרא"מ סי' נ"ג לענין חייט התופר כלאים לישראל עבריין דכ' וז"ל. נראה ברור דל"מ מסייע יע"ע רק במסייע בגופו או בממונו משלו דרך שאלה. אבל במוכרו לגמרי ל"מ מסייע דהרי קבל דמים ומכרו לגמרי וברשותי' דלוקח קאי דהרי לא אמרו לא תמכור נפה וכברה רק לא תשאיל ובכ"מ שאסרו משום לפ"ע קתני לא ימכור פרה חורשת וכדומה. ובכ"מ שאסרו משום מסייע קתני לא תשאיל עיי"ש שמתרץ בזה ג"כ דברי הר"ן דאסר משום מסייע יע"ע בדלא קאי בתרי עד"נ דלא יסתור לש"ס ע"ז דבאי"ל בהמה לדידי' שרי דשם מיירי במכירה דליכא מסייע. וכאן תני לא יושיט לכך כ' הר"ן דאסור משום מסייע עיי"ש שהאריך בזה – ודבריו נכונים מאוד. וחילוק זה מצינו גם בב"י ביו"ד סי' קנ"א הובא גם בש"ך שם סקט"ז לענין אסור להשכיר בית לעכו"ם לדירה מפני שמכניס בה אלילים בקבע. וכ' הב"י דלמכור מותר אף לדורה כיון שקנאו עכו"ם ואין לישראל זכות בו אעפ"י שמכניס בה הגוי ע"ז ל"ל בה. וזה י"ל בכונת הש"ג ריש ע"ז שהניח בצ"ע אם מותר למכור לגוי היכא די"ל לקנות במק"א. ולכאורה תמי' דהרי מבואר בש"ס דבאי"ל בהמה לדידי' מותר. וצ"ל דהספק הוא כיון שהוא דרך מכירה. וכן התוס' קידושין הנ"ל לא יסתרו להר"ן כיון דשם מיירי בדרך מכירה – ומ"מ י"ל דגם לשי' רש"י שם דאוסר. אף שהוא דרך מכירה אין סתירה לדברינו. דהרי עיקר סברתינו כיון שהאסור נעשה אחר שכבר נכנס לרשותו של לוקח אין המוכר עובר משא"כ שם דהאסור נעשה בשעת המכירה שהוא מחלל המעשר במזיד ואז עדיין לא יצא מרשות מוכר וע"כ עובר משום מסייע וז"ב ואם כי אין דעתו מכרעת נגד הרמ"א שהביא היש מחמירין גם לענין מכירה מ"מ כיון דהרמ"א לא הכריע כהמחמירין ואדרבה כ' דנהגו להקל. ואף דכבר הבאתי בשם הש"ך והד"מ דזה רק לענין פ"ז אבל עכ"פ לענין שאר אסורים ספיקא מיהו הוי ע"כ נוכל לסמוך ע"ד הגאון הנ"ל להקל וגם דלפמ"ש בתשו' הרדב"ז סח"ב סי' תרצ"ו לענין הקראים דלכך בדלא קאי בתרי עד"נ אין כאן אסור תורה. כיון שהוא יודע שהוא אסור דלמא הדר בי' ולא עביד ולכך אינו אסור אלא משום מסייע מדרבנן. הרי דאיכא עוד ס' דלמא הדר בי'. וכאן דנתוסף לנו עוד ס' שמא אין בבגד זה שום שעטנז כלל א"כ הוי כאן ג' ספיקות שמא אין כאן שום אסור כלל ואת"ל די"ב שעטנז שמא יחזור בו ויסיר השעטנז אחר שהודיעו. ואפי' אם לא יסיר שמא במכירה אין אסור כלל כדעת הרא"מ הנ"ל. וכפי המבואר בש"ס וש"ע יו"ד סי' ט"ז ס"ו דלוקח בהמה אינו חושש שמא נשחטה אמה או

בנה היום ובש"ך שם סק"ז בשם הר"ן דא"צ לשאול כלל ע"ז דאיכא ספיקא טובא שמא אין אם לזה. ואת"ל י"ל אם שמא לא לקחה לשוחטה ואת"ל לשחיטה שמא מכאן ולאחר כמה ימים עיי"ש, הרי מבואר דהיכא דאיכא ג' ספיקות א"צ לשאול כלל וא"צ לברר. וכ"כ הבית מאור דיני ס"ס דין ל"ה א"כ כאן נמי ממש להא דמיא דיש ס' אם יש כאן אסור כלל ועוד ב' ס'. ועיין בש"ך סי' כ"ג דס' דפלוגתא עדיף מספיקא דגוף המעשה א"כ בודאי יש לסמוך להקל למכור לישראל חשוד אם הוא מזהיר אותו להסיר השעטנז ובפרט דאין כאן אלא חשש דרבנן משום מסייע יע"ע. העולה מכל האמור לדינא דאם אינו ידוע בבירור שיש בבגד זה שעטנז. והוא מזהיר אותו להסיר השעטנז ודאי מותר למכור לו. ואם נודע בבירור שיש בבגד זה שעטנז ודאי אסור למכור לישראל חשוד אפי' אם מודיעו להסיר השעטנז. וכ"ז ברור ונכון בעזה"י יותר אין להאריך. והנני בזה ידידו הדו"ש באהבה:

תשובה מא

ברכת שמים מעל לכבוד ידי"נ ולבי הרב הג' חריף ובקי דייק וגרים. מפורסם לתהלה כ"ש מו"ה נחום אורי נ"י האבד"ק סלאטווינא יע"א.

אחד"ש ושלום תורתו מכתבו היקר לי השגתי ושמחתי בשמעי משלומו ושלום תורתו גם חידושי תורתו הוטבו בעיני ואנא לא מצינא לאסגויי בהדי' ע"ד הזה כי עמוס הטרדות אנכי ותש כח. ומהגם כי הימים האלה יומי דחושבנא ואין הזמן גרמא לעסוק בפלפולים. עכ"ז למען כבודו ואהבתו חשתי ולא התמהמהתי להשיבו על אתר בענין הנוגע לדינא ואתו הסליחה אם נטיתי מדבריו כי תורה דכתיב בה אמת אין מחניפין בה:

ע"ד הד"ת שבא לפניו – ותורף טענותיהם כי טען התובע אשר הוא הי' לו חזקת החליבה מאדון א' כמה שנים. וגם הי' לו זוית א' במרתף של האדון להחזיק שם החלב. אח"כ הי' בינו ובין האדון דו"ד מעסק ממון וגם רצה הוספה מאתו על החליבה. ואז שכר הנתבע החליבה בתוך זמן השכירות שלו ותבע אותו אז לד"ת וטען הנתבע שהי' אנוס מחמת העסקים שלו. ויצא אז הפס"ד מהה"ג מראווע שיקבל הנתבע בח' אם הי' אנוס. ואחר כלות השכירות שלי יחזיר לו העסק ואח"כ עשה הוא פראצעס להאדון והאדון פקד להממונה שלו להתפשר עמו ושלא להשכיר עוד להשני. ואחר כלות השכירות תבע עוד הפעם לד"ת והנתבע הבטיח שלא ישכור עוד, ושלח האדון אחר התובע שישכור החליבה. והנתבע הקדים עצמו ושכר עוד הפעם החליבה. וכבר עבר האונס:

הנתבע משיב כי האונס הי' לאשר כל פרנסתו מאדון הזה בעניני סרסרות, וגם הפחיד אותו שיעשה לו רעה וכבר קבל בח' ע"ז ועדיין האונס קיים ומה שלא רצה האדון בתחילה להשכיר להתובע ל"ה בשביל הוספה רק שלא שילם לו הראטע וגם ל"ה לו זוית במרתף כי גם הוא אין לו שום זוית. וגם לא פסקו הב"ד להחזיר לו אחר כלות השכירות רק הוא בעצמו לא רצה לשכור משום לזות שפתים רק מחמת שלא רצו להשכיר לתובע. הי' מוכרח לשכור מחמת שלא עשה קינדיגונוג והטענות באו ברוב ענין. אך זה תורף טענותיהם וגם ראיתי התשובה מהה"ג מראווע וכ"ת האריך בפלפול רק לזכות את הנתבע מכל וכל והעברתי עיני על כל דבריו. ואת אשר ישים ה' בפי אותו אשמור לדבר:

תשובה. הנה דברי הרב מראווע אינם נכונים בעיני ומרפסים איגרא. בראשון אשר החליט לקיים חזקת החליבה עפ"ד תשו' ד"ח מחמת חזקת המרתף כמבואר בפסקו. איך מלאו לבו לפרוץ גדר החזקה מטעם אונס. הלא מבואר ברמ"א יו"ד סי' רל"ב סי"ד בגזר השלטון אחר עדות אם א"י להשמט יעידו וישלמו לניזק נזקו ואל יצילו עצמם בממון חבריהם. ואם כי נראה מדבריו שם שנשמר מזה וכ' להדיא ראי' מדברי התוס' שכ' בדבר של הפקר שא"י למצוא במק"א ל"ש דין עני המהפך בחררה כ"ש כאן שהפחידו שאם לא ישכור יהי' לו הפסד שאינו מחויב להפסיד ממונו עבור פרנסת חבירו ועל אופן זה לא הי' התקנה וע"ז בנה יסוד ההיתר שלו:

ובמחכ"ת הפריז על המדה להקל בדבר שכל הגאונים והצדיקים נ"נ מסרו נפשם להחזיק תקנה זו לטובת הכלל ישראל. והוא סמך עצמו על משענת קנה רצוץ לפרוץ גדרן של ראשונים. ולא עיין כלל במקום מוצא הדין דאין זה ענין כלל לדין עני המה"ב דהרי בתשו' הב"ח סי' ס"א שמשם מקור דין התקנה מבואר להדיא דכל חכירת אורנדא אינו מה"ד דאין בו חזקה. ולא דין עני המה"ב שיהי' נקרא רשע כיון דיש ריוח גדול ואינו נמצא במק"א כמו הפקר ומציאה ורק מצד תקנת המדינה נדון חזקה באורנדא וכל העובר ע"ז מלבד העונשים אשר יחולו על ראשו מתק"ח נקרא מזיק בידים וחייב מדד"ג לשלם כל הוצאות והיזקות עיי"ש. הרי מבואר דתקנת המדינה שלא להשיג גבול הי' אפי' בדבר שאינו מצוי במק"א ואפי' י"ל ריוח גדול ואין היתר מצד הפקר ומציאה. וא"כ אין ראי' מהתוס' הנ"ל ואם בא לחלק מסברא דהיכא די"ל הפסד לא תיקנו. ג"ז אינו סברא כלל דהא הוי מציל עצמו בממון חבירו כמ"ש הרמ"א הנ"ל. וגם בתשו' מהר"מ לובלין אשר כל עניני חזקה שלנו נשען עליו כי הוא הי' רב בגליל לבוב. לא כן התקנות הנמצאים בכנה"ג שהי' מערי תוגרמה. והוא כ' בסי' ס"ב דאף שיש מקום לדבר בחזקת אורנדא אם שייך מה"ד השגת גבול או עני המה"ב. מ"מ מאחר שכבר נתפשט המנהג במדינות

אלו שכל מי שמוחזק באיזה אורנדא אסור לשום בר ישראל לשוכרה להשיג גבולו א"כ ש"מ דכל חזקת אורנדא חשבינן לה כממון גמור של המחזיק ועפי"ז העלה שם שאין רשות לשום אדם לשוכרה זולת אחר שיתברר בירור גמור שאין לראשון עוד כח ואפשרות לשוב ולהחזיק באורנדא שלו. או אחר שיראה לנו בראי' ברורה שמחלה או שנתייאש ממנה ואז יוכל אחר להציל לעצמו. ואחד כ"ז קבל ממהר"ש הרופא שמחויב ליתן להמחזיק הראשון איזה סך וכל עוד שהמחזיק הראשון מהדר לחזור לחזקתו הראשונה איני רשאי שום אדם לשוכרה עיי"ש. הרי דראו הראשונים כל היתרים הללו ואפ"ה גזרו בתיקון המדינה שלא להשיג גבול. ולדעת הרב מראווע שאם ירא שיפסיד פרנסתו מסרסרות עי"ז מותר לפרוץ גדר א"כ נפלה תקנה זו בבירא. כי לכל אדון יש סרסור יהודי או מערופיא. ואם היא יוכל לשכור מה הועילו חכמים בתקנתן ובטלה תקחז"ל וכעין שכ' הש"ך ביו"ד סי' ל"ט. ולפ"ד כל מי שאין לו פרנסה יוכל להשיג גבול אורנדא ולקפח לחבירו פרנסתו. ומאי חזית דדמא דידך סומק טפי. וגם דאם הי' אנוס לשכור החליבה. מי הי' אנוס ליקח הריוח מהחליבה וכפי שהעיד העד קבל פ"א מאה וארבעים ר'. והרי לפ"ד הרמ"א הנ"ל גם באונס מחויב לשלם לחבירו נזקי מכ"ש שלא לקבל לעצמו הריוח. וגם הר"מ לובלין כ' שהוא כממונו ממש. ומה לו לאונסו של זה ואיך יציל עצמי בממון חבירו:

אמנם בגוף חזקת החליבה שדן בה עפ"ד תשו' דברי חיים. יש לפקפק בזה. דבאמת דברי התשו' הנ"ל אינם מובנים לכאורה דמה ענין הדירה לחליבה. מלבד מ"ש כ"ת בעצמו דהא אסורא בתר ממונא גריר. דבזה י"ל דכ"ז הוא רק בענין א' שיש בו אסור וממון. אבל כאן דשני ענינים נפרדים הם הדירה והחליבה לא נגרר א' אחר חבירו. דאטו אם יקנה א' כמה חפצים מגזלן וימצא בתוכם חפץ א' שגזל מחבירו נאמר כיון שצריך להחזיר להנגזל חפץ הגזול יחזיר גם החפצים שהם באמת של הגזלן. רק דמלבד כ"ז הרי מבואר בתשו' הרדב"ז ח"א סי' קנ"ט דאם יש לא' חזקה בבית א' יוכל השני לשכור כל החצר ביחד עיי"ש. ומ"ש בח"ס חו"מ סי' ק"ד לייפות כחי משום הדירה. יש לפרש בכונתו דכיון דיש דירה פשוט דעובר על הח' משים הדירה. אבל לא בא לומר דע"י הדירה יהי' מוכרח להחזיר הכל וצ"ל בכונתו דהי' לו ס' אם התקנה הי' גם על החליבה. ואם נתפשט גם במדינתינו והי' מקום להקל. ורק אם יש בית דירה ועבר בודאי על ח' דהרי הרמ"א הביא מנהג זה במדינתינו דלא כרש"ל. א"כ פשה שלא כהוגן אז מחמירין עליו גם לענין החליבה כמו דמצינו בש"ס יבמות ק"י בעובדא דורש הוא עשה שלא כהוגן כו' וכן בב"מ סוף פרק השואל כאשר עשה כן יעשה לו וכ"מ מסיום דבריו שכ' דא"צ ראי' רק להכות

על קדקוד הפורץ גדר עיי"ש ומעתה אין משם ראי' לנדון שלנו דשם נשכר השני גם הבית דירה ועבר על הח' לא כן בנ"ד לו יהיבנא שהראשון שכר גם המרתף אבל השני ודאי לא שכר המרתף ול"ש כלל טעמו של הד"ח זולת אם נאמר דהחליבה שהי' לו הי' טפל להמרתף וזה בודאי א"א דהרי ידוע דעיקר שכירותו הי' החליבה ומכ"ש זוית א' מהמרתף בודאי לא הי' שוכר בלא החליבה כמ"ש כ"ת בעצמו:

וגם אין לסמוך על מ"ש בתשו' מה"ש סי' מ"ד כי בק' שינאווע וראפשיץ דנין חזקה זו כמ"ש כ"ת דאין ללמוד ממקום למקום אחר – ובאמת הדבר מבואר בתשו' מהרי"ט ח"ב סס"י ל' וז"ל. ומעתה בעיר חדשה כו' שהי' נוהגים מאליהם דיני חזקות מסתם ויש ספק באיזה פרט אם להוסיף על מה שנהגו שם אין להביא ראי' ממה שנהגו במקום עיקר התקנה דאמרינן זה קבלו כאן וזה לא קבלו ואוקמינן על ד"ת והבא מכח התקנה ידו עה"ת עיי"ש הרי דאף במקום שקבלו התקנה אין להביא ראי' ממק"א על פרט א' שלא קבלו מכ"ש במקום שא"י כלל אם קבלו ועיין בתשו' מהרשד"מ סי' רכ"ח הביא בשם הרד"ך דהיכא דאיכא אומדנא דמוכח מוסיפין על התקנה וכן הביא דברי הב"י בשם תשו' תשב"ץ והוא ביו"ד סי' רכ"ח בנשבע שלא יעשה יין למכור מפני שהעלילו עליו שמכר לישמעאלים דאף היין העשוי מקודם בכלל דהולכין אחר כונת הנודר אח"כ הביא בשם מהר"י טייטצק והת"ה שחולקים ע"ז דתקנה הוו כנדרים דבעינן פיו ולבו שוים. וגם בתשו' מהרי"ט ח"א סי' ז' השיג ג"כ על התשב"ץ מטעם זה דבעינן פיו ולבו שוים עיי"ש ואני מוסיף דבתשב"ץ עצמו מבואר להיפוך כי בח"ב סי' ס"א כ' לענין התקנה שלא להוסיף בשכירות בתים דאם נתן המלך בית לא' ממשרתי' כיון שלא הוסיף על השכירות אינו בלשון ההסכמה ול"א הכל לפי הנודר אלא באומדנא דמוכח כו' ועוד דל"א הכל לפי הנודר אלא להקל עליו ולגרוע ממנו אבל להוסיף ע"ד לא מצינו דהרי בעינן שיהי' פיו ולבו שוים עיי"ש הרי דלמסקנת התשב"ץ אין מוסיפין אפי' באומדנא דמוכח והתשובה שהביא הב"י אולי נפל בה איזה טעות כידוע אשר לפני הב"י לא הי' גוף תשו' התשב"ץ – וא"כ עכ"פ גוף התקנה ודאי אין ללמוד ממקום למקום באופן שכל דברי הרב מראווע תמוהים בעיני:

אולם אחר שקבלו עליהם אז הפס"ד של הב"ד וכבר נעשה מעשה ע"פ ונולד אח"כ הכחשה ביניהם אם פסקו בפי' שמחויב להחזיר אחר כלות השכירות הנ"ל נראה פשוט שמחייב הנתבע לקב"ח ע"ז. ומ"ש כת"ר שאין שייך בזה קב"ח רק לאיים עליו אשר הוא עומד בס' ח' והעיד כי ישב בדין עם כמה רבנים מובהקים ופסקו כן לא כן אנכי עמדי כי בתשו' מהרשד"מ סי' רכ"ח מבואר להיפוך דמחייב לקב"ח ע"ז אם לא עשה

ערמה וסיים שם וז"ל וא"ל דמאי אלמי' דהאי ח' מהאי ח' משום שבעיני העולם חמור ח' האחרון מהראשון עיי"ש שהביא כמה ראיות לזה דא"ד שביעה וח' להבא לשעבר ואף שאין להשביע ע"ז מ"מ יש להחרים סתם עיי"ש ובזה הפרט הדין עם הרב מראווע.

אך מ"ש כ"ת דאף שפסקו כן הוי טעות בד"מ כיון שהרב בעל ברכת רצ"ה והרמ"ץ פ' דל"ש חזקה בחליבה במחכ"ת הפריז על המדה בזה דהרי הרב בעל שו"מ מה"ד ח"ג סי' צ"ד פ' בפשיטות דחליבה הוי חזקה כמו אורנדא הן על פרה והן על טאפ והוא הי' בקי במנהגים יותר מהברכת רצ"ה וגם הרמ"ץ הי' רק איזה שנים רב בעיר סאמבור ואח"כ נעשה סוחר. והרי הרב מצאנז ז"ל עכ"פ הי' מסופק בזה ואיך שייך לומר ע"ז טעות בד"מ הס מלהזכיר וגם מ"ש כ"ת כיון שהחזיק השני ג"ש בהותר הוי כמו שדר בו עכו"ם ג"ש הנה גם בדר עכו"ם ג"ש אינו מוסכם והרשד"מ ובעל לחם רב פ' דס' להחמיר ובעינן שתהי' ריקנית מכל וכל. ואפי' להמקילין בזה אינו דומה לכאן דשם אתא אחר ואפסקי' ושוב ל"ה דוחה למחזיק הראשון משא"כ כאן שהוא בעצמי שכר העסק ואם התירו לו איזה זמן בשביל זה לא פקע החזקה. כמבואר בתשו' לח"ר להגאון בעל לחם משנה סי' קמ"ב דאפי' אם אמר ראובן בפי' שהוא מוחל החזקה ונכנס שמעון לשם ודר ג"ש ואח"כ באו יורשי ראובן לתבוע החזקה כאן דאין לשון מחילה מועיל בקרקע אם ל"א בלשון מתנה או שאמר כן מחמת אונס התוגר צריך להחזיר החזקה ול"ש לומר קי"ל בס' ח' הרי דאף שעכ"פ דר ג"ש בהיתר מ"מ ל"ה הפסק. וגם מה שהכחיש הנתבע שגירש אותו האדון מחמת שלא שילם הראטע ג"ז אינה טענה כמבואר בתשו' ד"ח ח"א סי' כ"ב דבמדינתינו אפי' אם אינו משלם ראטע אינו מבטל החזקה דאל"כ בטלו כל דיני חזקות במדינתינו ומהגם דבנ"ד הוא אומר שה"ל טענות נגד האדון וכי נכוף אותי שישלם יותר מהמגיע ממני וגם דהרי הרמ"ל כ' דכל שהוא באפשרות שיקבל העסק אסור להב' לשכור ומה שטען של"ה משכירין לו עד שיפטור מהפראצעס אולי באמת הי' מסכים לפטור הפראצעס היוצא מזה דאחר שקבל התובע פסק הדיינים עכ"פ מחויב הנתבע לקב"ח אם לא פסקו שמחויב להחזיר אחר כלות השכירות וז"ב והנני ידידו:

תשובה מב

לכבוד ידי"נ הרב הה"ג חריף ובקי שמו נודע בשערים לגאון ולתפארת מו"ה שמשון חמיידיש האב"ד דפעה"ק זלאזיץ יע"א:

מכתבו הגיעני עם ח"ת מגילה עפהאפיק ועייל שפה. והנאני והנני לתשובתו פתח דבריו יאיר לתמוה על המל"מ פ"י ממא"ס ה' י"א שכ' דלפמ"ש התוס' יבמות פ"א ד"ה מאי

דלמ"ד תרומה בזה"ז דרבנן דקדושה ראשונה לא קדשה לע"ל גם כה"כ בזה"ז אינו אלא דרבנן דבטלה קדושת הארץ ומזה הקשו לר"ל כיון דתרומה בזה"ז דרבנן אמאי תני ר"מ כל שדרכו למנות שנינו הא בדרבנן ל"א כל שדרכו עיי"ש. וא"כ ה"ה לחדש בזה"ז למ"ד דחדש בחו"ל דרבנן הה"נ בזה"ז אפי' בא"י אינו אלא דרבנן וע"ז תמה כתר"ה דמנ"ל ללמוד חדש מכה"כ דהרי מבואר בש"ס מנחות ס"ח רב ושמואל דאמרי תרווייהו בזמן שביהמ"ק עומר מתיר בזמן שאין ביהמ"ק האור המזרח מתיר מ"ט תרי קראי כתיבי כתיב עד עצם היום הזה וכתיב עד הביאכם כאן בזמן שביהמ"ק כאן בזמן שאין ביהמ"ק הרי דאיכא קרא מיותר לרבות גם כשאין ביהמ"ק. משא"כ בכה"כ דליכא קרא. ובאמת הוא קושיא עצומה. וכבר הקשה זאת גם לכבוד ידידינו הרב הגאון מו"ה י"ש נ"ז אבד"ק לבוב והשיב לו די"ל דס"ל לרב ושמואל דחדש בחו"ל דאורייתא אבל למ"ד חדש בחו"ל דרבנן דבטלה קדושת הארץ י"ל דבזה"ז גם בא"י אינו אלא דרבנן. והביא ראי' מסוגיא שם דאמר רבינא אמרה לי אם אבוך ל"ה אכיל חדש אלא באורתא דשובסר נגהי תמניסר דס"ל כר"י וחייש לספיקא ואם איתא מאי ראי' מר"י דמיירי בא"י לחוש בח"ל לספיקא. ומזה מוכח דחדש בחו"ל שוה לא"י בזה"ז דאם בח"ל אינו נוהג גם בזה"ז בא"י אינו נוהג עכ"ד. (וכעת נדפס מהגאון שו"ת שו"מ מהדו"ג נדפס תשובה זו בח"א סי' קס"ב) ולא הונח לו בישוב זה ובקש מאתי לעיין בזה:

תשובה ע"ז אני אומר הקשה אדם קשה כברזל. ולא ידעתי מה הועיל הה"ג מלבוב בתי' זה. דאכתי תיקשי על המל"מ מנ"ל לומר דחדש שוה לכה"כ. דאף אי נימא דרו"ש ס"ל חדש בח"ל דאורייתא מ"מ מנ"ל לומר דמ"ד חדש בח"ל דרבנן פליגי על רו"ש בזה. בדרשא דקראי. וא"כ שוב אין ראי' מדברי התוס'. בשלמא אם היו נמצא בתוס' הדין מפורש גם לענין חדש הייני מוכרחים ליישב כן. אמנם אם לא מצינו בתוס' רק בכה"כ מנ"ל לבדות פלוגתא חדשה וללמוד גם לחדש. והוא תימה באמת:

ואשר אני אחזה ליישב בזה והוא נכון בעזה"י דהמל"מ שפיר הוכיח מתוס' הנ"ל דכיון דכה"כ אינו נוהג בא"י בזה"ז ה"ה לחדש למ"ד בח"ל דרבנן גם בא"י אינו אלא דרבנן דשני דינים אלו תלוים זב"ז כאשר אבאר בעזה"י. דהנה בש"ס קידושין ל"ח תנו רשב"י שלש מצות נצטוו ישראל כו' חדש וערלה וכלאים ונוהגים בין בארץ ובין בח"ל ידין הוא שינהגו. ומה חדש שיש היתר לאסורו. ואין אסורו אסור עולם כו'. וה"ה לערלה בשתים ובתוס' שם הקשו למה לא יליף גם טבל ותרומה בק"ו ותי' דמה לתרומה שכן ישנה בשאלה עיי"ש. אח"כ הביא בגמ' שם סתם משנה דערלה החדש אסור מה"ת בכ"מ והערלה הלכה והכלאים מד"ס. וכ' התוס' שם דלכך לא יליף כלאים בק"ו מחדש

משום דבכלאים כתיב שדך למעוטי זרעים שבחו"ל עיי"ש. הרי מבואר מסוגיא זו דאי לאו דכתיב בכלאים שדך למעוטי ח"ל הוה ילפינן כלאים בק"ו מחדש וכיון שכן כ"ז בח"ל ממש. אבל בא"י דליכא קרא דשדך למעוט שפיר הוי ילפינן כה"כ מחדש בק"ו. משא"כ בתרומה דליכא למילף בק"ו מחדש כיון דתרומה ישנה בשאלה וכנ"ל. וא"כ הדק"ל איך למדו התוס' אסור כה"כ בזה"ז מתרומה בזה"ז. הא בכה"כ יש ללמוד בק"ו מחדש דנוהג בזה"ז מתרומה בזה"ז שא"א ללמוד בק"ו מחדש וא"כ לכאורה דברי התוס' בעצמם מחוסרים הבנה ובאמת הדבר נכון דדוקא לרשב"י דלא דריש כלל שדך למעט ח"ל שפיר איכא ק"ו מחדש. משא"כ אחר ddרשינן שדך למעט ח"ל ממילא גם לענין א"י בזה"ז לא נוכל ללמוד בק"ו מחדש די"ל מה לחדש שכן נוהג בח"ל משא"כ בכה"כ דאינו נוהג בח"ל מקרא דשדך וע"כ גם בא"י בזה"ז אינו נוהג. ומעתה נכונים דברי התוס' ddהרי קושייתם הוא לר"מ דאמר כל שדרכו למנות. והרי ר"מ פ' בכ"מ כסתם משנה. וא"כ ודאי ס"ל כסתם משנה דערלה דכלאים מד"ס ודריש שדך וכנ"ל. וא"כ גם בכלאים ליכא ק"ו ודמי ממש לתרומה ודו"ק:

ומעתה כ"ז לסתם משנה דערלה דחדש נוהג מה"ת בכ"מ והערלה הלכה והכלאים מד"ס. אולם לפמ"ש הפנ"י בקו"א לקדושין להאמוראים דס"ל חדש בח"ל דרבנן. והוא נגד המשנה הנ"ל רק דסתמא אחרינא אשכחו בפ' כל קרבנות צבור דבאין מארץ. ומח"ל חוץ מעומר ושה"ל דאין באין אלא מן החדש ומן הארץ וקאמר בגמ' שם דס"ל דחדש א"נ בח"ל ולכך אין מביאין עומר מח"ל והך סתמא דמנחות עיקר חדא דאתמר בדוכתי' ועוד דה"ל תרי סתמי כו' עיי"ש. וכיון שכן הדק"ל מאי הקשו תוס' מתרומה לכה"כ דהא י"ל דר"מ ס"ל כסתם משנה דמנחות דגם חדש אינו נוהג בח"ל. וא"כ שפיר איכא ק"ו מחדש לכה"כ לענין א"י בזה"ז דנוהג דא"א לדחות מה לכה"כ שא"נ בח"ל דהא גם חדש א"נ בח"ל. ואפ"ה נוהג בא"י אפי' בזה"ז מיתורא דקרא והרי בתרומא ליכא ק"ו. ועכצ"ל דהי' פשוט להתוס' דאם חדש א"נ בח"ל גם בא"י בזה"ז א"נ דבטלה קדושת הארץ. וא"כ ממילא גם בכה"כ כן הוא כמו בתרומה. ושפיר הוכיח המל"מ מתוס' הנ"ל דכיון דדומה כה"כ לתרומה. ולא למדו ק"ו מחדש ע"כ דגם חדש א"נ בזה"ז אפי' בא"י והא בהא תליא ודו"ק הוא דבר נחמד בעזהי"ת:

ועדיין נשאר עלינו לבאר מאין פשוט לתוס' ס' זו דכיון שבטלה קדושת הארץ א"נ חדש ג"כ. דהרי איכא קרא מיותר לרב ושמואל לבזמן שאין ביהמ"ק. וגם במשנה שם דאמרי ר"י והלא מה"ת אסור ופירש"י שנאמר עד עצם ובזמן שאין ביהמ"ק משתעי קרא כדמוקי בגמ'. הרי דהי' פשוט זאת לר"י עד שהוקשה לו למה הוצרך ריב"ז לתקן שיהי' יום הנף

אסור משחרב ביהמ"ק ואפי' אי נימא דס"ל חדש בח"ל דאורייתא. אבל עכ"פ מנ"ל ל להתוס' דלמ"ד חדש בח"ל דרבנן לא דריש הקרא לבזמן שאין ביהמ"ק:

והנ"ל בדין זה דהנה בסוגייא שם פליגי ר"י ור"ל על רו"ש ואמרי דאפילו בזמן שבית המקדש לא האיר המזרח מתיר והכתיב עד הביאכם למצוה והדתנן משקרב העומר הותר חדש מיד למצוה מבואר מזה דר"י ור"ל לא דרשו קרא א' לבזמן שאין ביהמ"ק דאל"כ מנ"ל דעד הביאכם הוא רק למצוה דלמא לעכב בזמן ביהמ"ק וע"כ דלא ניחא להו להפסיק הקרא בסכינא חריפא ולמימר דרישא דקרא בזמן שאין ביהמ"ק וסיפא בזמן ביהמ"ק רק הכל בזמן א' וסיפא למצוה ואח"כ פריך הש"ס מהא דריב"ז התקין שיהי' יום הנף כולו אסור משום גזירה דאשתקד כו' וכי משום מצוה ניקום ונגזור ומשני ריב"ז בשיטת ר"י אמרה עיי"ש ובתוס' שם תמהו דלפי"ז ליכא עוד שום תנא דס"ל האיר המזרח מתיר דגם ריב"ז ס"ל כר"י דעד ועד בכלל ואיך אמרו ר"י ור"ל האיר המזרח מתיר:

וראיתי במכתבו דמר הביא בשם בעל טורי אבן בחידושי ר"ה דף למד בחידושי אבני שוהם שכ' ע"ד תוס' הנ"ל שנעלם מהם לפי שעה פלוגתא דתנאי עירוכין ספ"ד דתניא מיום הראשון עד יום השביעי יכול א' ולא א' בכלל ז' ולא ז' בכלל ת"ל עד א' ועשרים לחודש בערב ר' אומר א"צ ומפרש התם פלוגתייהו:

דלת"ק עד ולע"ב ולר' מוע"ד בכלל ול"ק על ר"י ור"ל וכ"פ. כ' ליישב עפמ"ש המקנה קידושין ל"ח ד"ה אלא למ"ד לאחר ירושה וישיבה בשם הב"ח לפרש הירושלמי דס"ל לתנאי דבי ר"י בתרא דנאסרו בחדש מידן בכניסתן לארץ דס"ל מושבותיכם בכ"מ שאתם יושבים והבאת עומר לא נתחייבו ע"ד י"ד שנה והא דאכלו ממחרת הפסח אף שלא הי' עומר עדיין דס"ל האיר המזרח מתיר וא"כ י"ל דר"י ור"ל כוותי' ס"ל דע"ד ולא ע"ב וע"ז הקשה עוד דכיון דבלא"ה לא מיתוקמא ר"י ור"ל כריב"ז ור"י מעיקרא מאי ק"ל מריב"ז דאטו משום מצוה ניקום ונגזור והוצרך לדחוק דבשי' ר"י אמרה ור"י טעה בדבריו דסבור דמדרבנן אמר ל"ל כולי האי מה בכך דריב"ז לא ס"ל כוותייהו אטו תנאי שקלת מעלמא והאריך בפלפולו:

ולפע"ד נראה ליישב בפשיטות דח"ו לא נעלם מהתוס' דאיכא תנאי דס"ל עד ולע"ב רק דקושייתם הוא באופן אחר דבלא"ה צריך להבין למה הקשו רק על ר"י ור"ל דהא גם על רו"ש ק' דהרי הם ג"כ ס"ל האיר המזרח מתיר והרי ר"י ס"ל עוע"ב וגם כפי הנראה מלשון רש"י הנ"ל שכ' טעמא דר"י משום דקרא משתעי בזמן שאין ביהמ"ק וכדמוקי בגמ' הרי דס"ל כרו"ש וגם בק"א פ' אמור מבואר דרב ושמואל אמרו טעם על משנה זו. והרי אמרו להדיא להיפוך דהאיר המזרח מתיר וראיתי לכ"ה שהרגיש קצת בזה וכ'

דלרו"ש ל"ק דעכ"פ ריב"ז סבר כותייהו. אבל באמת ג"ז אינו. חדא דלפ"ד רב ושמואל דאיכא קרא מיותר דבזמן שאין ביהמ"ק האיר המזרח מתיר איך גזור ריב"ז לאסור כל יום הנ"ל משום גזירה הלא דבר המפורש בתורה להיתר אין כח ביד חכמים לאסור ולגזור כמבואר בתוס' פא"נ ס"ד ובכ"מ וגם בט"ז או"ח סי' תקפ"ח לענין וביום אפי' בשבת. ובט"ז יו"ד סי' קי"ז ובחו"מ סי' ב' – רק דלזה הי' אפשר לחלק דדוקא במקום שההיתר מפורש בתורה. משא"כ כאן שאינו מפורש בתורה להתיר אחר האור המזרח. רק האסור נכתב דעד שהאיר המזרח אסור לאכול ובכה"ג י"ל דיכולים לגזור וזה אמת. אבל בלא"ה כ' התוס' שם דמתוך דוחק קושיא אחרת הוצרך הש"ס לומר דריב"ז בשיטת ר"י אמרה דאל"כ מחצות ולהלן לישתרי א"כ גם לרו"ש ע"כ צריך לאוקמי כן וא"כ ליכא שום תנא דס"ל עד ולע"ב. וגם לדידהו ק' איך ס"ל דהאיר המזרח מתיר. ע"כ נראה פשוט דודאי ידעי התוס' דאיכא תנאי אחרינא דס"ל עד ולפ"ב. ומ"מ שפיר כ' רב ושמואל טעמייהו משום דתרי קראי כתיבי וחד לבזמן שאין ביהמ"ק. וע"כ לדידהו דס"ל עד ולע"ב האיר המזרח מתיר ולמ"ד עד ועד בכלל אזי כשאין ביהמ"ק כל היום אסור. וקרא א' לבזמן שביהמ"ק לכ"ע עד הבאת עומר. ומיתוקמא טעמייהו לכ"ע ע"כ קבעו בש"ס טעם זה גם לריב"ז ור"י דבזה אין חילוק רק אי עו"ע בכלל או לא וזה הוי פלוגתא דתנאי משא"כ לר"י ור"ל דליכא קרא אלא לבזמן ביהמ"ק. וקרא השני רק למצוה. בשלמא אי נימא דהאיר המזרח מתיר י"ל דלמצוה בעי עומר משא"כ לתנאי דכל היום אסור א"א כלל לומר כן. דהא תיכף אחר העומר הותר חדש מיד וא"צ להמתין כל היום וע"כ לומר דקרא א' אתא בזמן שאין ביהמ"ק דצריך כל היום. ומקודם הי' סבור דריב"ז ס' עול"ע בכלל. וכיון שהוצרך לתקן לאסור כה"י ע"כ דקרא לא אתא רק לביהמ"ק וממנו למדו זאת ע"כ פריך אטו משום מצוה ניקום ונגזור ומשני בשי' ר"מ אמרה. וא"כ תרווייהו ס"ל דקרא או אתא לבזמן שאין ביהמ"ק. ולזה שפיר תמהו התוס' דמנ"ל לר"י ור"ל לאוקמי קראי בזמן ביהמ"ק וא' הוא רק למצוה ואף דאיכא תנאי דס"ל עול"ע בכלל. וע"כ ס"ל האיר המזרח מתיר. מ"מ י"ל דל"פ בזה על ריב"ז ור"י דחד קרא אתא לבזמן שאין ביהמ"ק – וא"כ הבאת עומר בזמן ביהמ"ק הוא לעכב ולא למצוה. וע"כ לא הקשו זאת רק על ר"י ור"ל ולא על רו"ש – ודו"ק:

ומעתה שפיר הוכיחו התוס' ביבמות דע"כ צ"ל לר"י ור"ל דס"ל כהסוברים דחדש בח"ל דרבנן. וא"כ גם בא"י בזה"ז ג"כ אינו אלא דרבנן וא"כ א"א לאוקמי קרא א' לבזמן שאין ביהמ"ק דאז ליכא אסור חדש כלל – וריב"ז ור"י ע"כ ס"ל חדש בח"ל דאורייתא. ומיושב הכל בעזה"י ואם כי דרך פלפול הוא הוא נכון בס"ד דברי ידידו:

אחר כמה שנים נשאלתי ממופלג אחד מ' פסח שמפרליר נ"י ע"ד המל"מ הנ"ל במ"ש דגם ס' ערלה בא"י בזה"ז מופר. דהרי גם בח"ל אמרו הטעם דמקילין בס' אף שהוא הלכה למשה מסיני מ"מ כך נאמרה הלכה דספיקה מותר ובא"י ודאי לא נאמר בסיני להקל אחר החורבן בס'. ומהראוי להחמיר בס'. והשבתי דאין כאן קו' כלל. דהרי ס' התוס' והמל"מ להקל בא"י בזה"ז משום דבטלה קדושת הארץ וא"כ נכלל בכלל ח"ל. ומהגם לפמ"ש הט"ז בסי' רצ"ד סקי"ג לפרש לשון אימא הלכה כך נאמרה. היינו דלא נאמר בפירוש כן רק מדהוצרך הכ' לאסור בפי' בא"י ולא סמך על הלכה ע"כ דכ"מ שלא אסרה התורה בפי' ספיקו מותר. א"כ ה"ה בא"י בזה"ז אחר שבטלה קדושת הארץ וז"פ ומ"ש עוד דברמב"ם הי"ג מבואר דס' ערלה בא"י אסור. לא ידעתי מה הוקשה לו דהרי הרמב"ם באמת ס"ל דגם תרומה נוהג מה"ת בא"י גם שלא בפני הבית וכ"פ בש"ע יו"ד סי' של"א. והמל"מ לא כ' רק דלמ"ד תרומה א"נ בזה"ז בא"י וה"ה ערלה. וגם מ"ש על המל"מ לענין חדש מסוגיא מנחות ס"ח ר"ה ור"פ אכלי נגהי שיתסר קסברי חדש בח"ל דרבנן. ולא קאמר חדש בזה"ז דרבנן משמע דבא"י נוהג מדאורייתא. אינו מוכרח. דכיון דהם היו בח"ל. הי' די לומר דבח"ל דרבנן. וממילא נדע דגם בא"י בזה"ז הדין כן. ואולי לא ס"ל גם בתרומה דבזה"ז דרבנן ודו"ק:

תשובה מג

בספירת העומר יצילהו השומר לכבוד. ידידי הרב הגדול בתורה מו"ה גרשון עפשטיין נ"י מו"צ דק' מאגרוב יע"א.

מכתבו עם שאלתו השגתי ולמען כבודו חשתי ולא התמהמתי להשיבו ע"ד הד"ת אשר בא לפניו בשני בתים סמוכים זל"ז וביניהם שביל שקורין לוק שיורד לשם המי גשמים מהגגות. ורוצה א' מהשותפים לפתוח חלין בכותלו לצד השביל. והשני מוחה בו והשביל אינה פתוחה לצד רה"ר כי שניהם סתמו לצד רה"ר ופסק כ"ת שיכול למחות ות"ח א' מערער עליו וכ"א הראה פנים לדבריו מטעמים המבואר במכתבו ובקש מאתי להגיד חו"ד בזה. הן עפ"י הדין והן עפ"י המנהג:

תשובה. אם אמנם כי אני רואה אשר גם הת"ח שכנגדו לאו קטיל קני באגמא הוא והוא בעל סברא ישרה. אבל האמת עד לעצמו כי דברי כ"ת טובים ונכונים להלכה הן מצד הדין והן מצד המנהג כאשר אבאר בעזה"י:

הנה כבר הביא כ"ת דברי המחבר חו"מ סי' קנ"ד סט"ז לענין פותח חלון לחורבת חבירו דפ' כהרמב"ן דאפי' אינו מזיקו עתה יכול למחות. והרמ"א סיים לילך אחר המנהג. אמנם

לפמ"ש הנה"מ שם דפלוגתת הרא"ש והרמב"ן הוא רק בחלון מצרי שאין ראשו ש"א יכול ליכנס בתוכה. אבל חלון צורי הקבוע גם הרא"ש מודה דיכול למחות בו גם בלא היזק ראי' וא"כ ה"ה כאן כיון שהחלון עשוי לאורה ואם תפול הכותל יעכב עליו בעל החלון מלבנות כנגדו גם להרא"ש יכול למחות. ובאמת בתשו' תשב"ץ בטור הראשון מחלק ד' סי' נ"ז מבואר להיפוך דגם בחלון צורי פליג הרא"ש דא"י למחות ותמיהני שהנה"מ לא הביאו – אבל עכ"פ נראה שם הכרעת דעתו כהרמב"ן שיכול למחות:

אך מה שטען המערער שיוכל לחלוק השביל במחיצה באופן שלא יזיק החלון למחצה השני'. ואף שאין בה דין חלוקה מ"מ הרי מבואר בסי' קע"א ס"ב דאם א' מכיר חלקו יכול לכופו להבדיל בין חלקו לחלק חבירו. וכאן נמי כיון שהמחצה של כ"א בודאי הוא בצד כותלו הוי כמכיר חלקו לכאורה טענה הוא. אך יפה דחה כ"ת זאת דכיון דמקום זה הוא צורך גדול להטיח כותלו ולהעמיד סולם לתקן גגו או המעלה עשן. א"כ י"ל ששניהם הניחו מקום זה להשאר בשותפות דחלק של כ"א אינו ראוי לשימוש זה. וא"כ זכה כ"א בכל הלוק. וכן נראה מלשון המחבר שכ' אם אין כ"א מכיר חלקו אלא יד כולם ממשמשת בכ"מ אבל אם הי' הא' מכיר חלקו כו' הרי דאם כולם משתמשים בכ"מ הוא כאינו מכיר חלקו, וכאן בנ"ד שניהם משתמשים בכל הלוק כידוע. וכיון דאין בה דין חלוקה א"י לחלוק – ואף דכפי המבואר בלשון השאלה דכל השביל הוא פחות משתי אמות. וא"כ הרי מבואר בסי' קע"א סי"ז בשם הרמ"ה דאם כל המקום אינו ראוי לא' כגון שהוא פחות מד"א א"צ שיהא בה דין חלוקה. מ"מ אין זה ענין לנ"ד דהרי כ' שם בסמ"ע הטעם כיון דגם עתה אינו ראוי לשום דבר רק למישטח בה פירי ואי פלגי מטיא נמי לכל חד שיעור דחזי להכי וקרינן בי' כל שאלו יחלק נשאר שמו עליו. עיי"ש, וזה שייך דוקא בשדה דפחות מד"א אינו ראוי לשום דבר. משא"כ כאן דכמות שהוא עתה הוי ראוי לתיקון הכותל והגג. ואחר שיחלוק שוב לא יהי' לאותו דבר ודאי אין בה דין חלוקה:

אולם יש לצדד בזה לפמ"ש הט"ז שם בס"ד לפרש דברי הרמ"ה שהביא שס בש"ע דאם י"ל קרקע הראוי לצרף עמו יכול חבירו לכופו לחלוק ובט"ז שם ביאר סברתו דכיון שאם הי' בו דין חלוקה הי' צריכים לתת לו חלקו סמוך לכותלו כמבואר בסי' קע"ד בתרי שדות אחד נוגרי הוי כמכירין את חלקו וע"כ כופה את חבירו להשכיר חלקו דהוי כאלו הוברר הדבר עיי"ש. וא"כ כאן נמי י"ל כן כיון שאם הי' בה דין חלוקה הי' צריכין לתת לו מחצה שלו אצל כותלו משום מדת סדום. א"כ הוברר הדבר דזה שייך לחלקו. וי"ל דחולקין אפי' א"ב דין חלוקה דהוי כמכירין ודו"ק:

וראיתי בתשו' ב"ש חאה"ע סי' קנ"א נשאל שם ג"כ בא' שרצה להכניס לגבולו חצי אמה מהלוק. ופסק דאם יש שם דרך לרבים לעבור שם ודאי אינו רשאי לקצרו. ואם אין שם הילוך לרבים רצה השואל לחלק כיון שיש אצלו קרקע הראוי' להצטרף מאמווהוא ז"ל דחה דבריו דכיון שלא יוכל להצטרף רק אחר שתפול הכותל ויבנה מחדש לא מיקרי ראוי להצטרף והביא ראי' מהרמ"א שם סי"ד דאם צריך להוציא הוצאות ולסתור בנינים ולבנותו מחדש הוי כאין בו דין חלוקה עיי"ש ובמחכ"ת דבריו אינם נכונים ואינו ענין כלל להא דהרמ"א דשם ל"כ הרמ"א רק דאזלינן בתר השתא וכאן שכמות שהוא עכשיו אינו ראוי לחלוק רק אחר שישבר הבנינים הוי א"ב ד"ח משא"כ כאן דכמות שהוא עכשיו הוא ראוי לתיקון הכותל והגג ודאי הוי כיש בו דין חלוקה כפי שהסביר הט"ז הנ"ל דהוי כמכיר חלקו. דאם הי' בו ד"ח ודאי הי' צרוך ליתן לו אצל כותלו דהוי מדת סדום ליתן להשני המחצה שאצל כותלו והוא יקנה לו דרך במאה מנה להטיח כותלו ואדרבה אמינא דאפי' לשי' הרמ"א שם דאין כופין עמ"ס כאן די"ל זכות בזה דאם יפול הגורל עליו יצטרך השני להעלות בדמים מ"מ כאן מודה דכופין דכמו שהא' צריך המקום שאצל כותלו כן השני צריך למחצה השני' והוי מ"ס לכ"ע והוי כמכיר חלקו. ודו"ק כן הי' מקום לומר לכאורה:

אולם באמת אין זה ענין כלל לדין דמכור חלקו בי"ל קרקע הראוי להצטרף עמו דשם הטעם כמ"ש הסמ"ע דכיון דלדידי' י"ב דין חלוקה אינו מחויב להשאר בשותפות בשביל השני שא"ב דין חלוקה משא"כ כאן דגם לדידי' גופי' אינו ראוי לאותו תשמיש שראוי עכשיו להטיח כותלו ולתקן גגו בריוח. אבל אחר החלוקה שלא ישאר אלא חצי אמה כפי מכתבו. א"כ לא מקרי ראוי לצרף דהא גם אחר הצירוף לא יהי' ראוי. ומהגם לפמ"ש הרמ"א סי' קע"א ס"א ובנה"מ שם לענין מקומות ביהכנ"ס דאף דיכול לחלוק מ"מ צריך להכניס המחיצה בתוך שלו כיון שהמקום דחוק. וא"כ ה"ה כאן עכ"פ צריך להכניס המחיצה בתוך שלו. וגם מבואר בב"מ סי' קנ"ד סט"ו בשם הריטב"א דסתימה נגד חלון ל"מ בנסרים בעלמא רק במחיצה גמורה. וא"כ לא ישאר בחלק מחצה שלו רק ערך רבע אמה ולא יהי' ראוי לשום תשמיש ובכה"ג ל"מ קרקע הראוי להצטרף עמו. וא"כ לשניהם אין בהם ד"ח. ואדרבה לא ידעתי מה יפעול הבע"ד בחלוקה זו אם יעשה כותל בערך רבע אמה סמוך לחלון לא יהי' לו שום אורה. ואולי כונתו דכאן שיכול לחלוק יוכל לעשות החלון גם קודם עשיית המחיצה. וזה ודאי אינו כמבואר במהרי"ט בשניות חחו"מ סי' ע"ו דכ"ז שלא נעשית המחיצה א"י לעשות גזוזטרא. אשר ע"כ הדין ברור כמ"ש כ"ת דא"י לפתוח החלון להשביל:

אך שראיתי בתשו' ב"ש שם שכ' דלדעתו המקום הפנוי הזה אינו משותף כלל דמי זכה במקום הזה, ולכאורה הוא טענה גדולה. וזה רבות בשנים אשר נשאלתי ע"ז מרב א' אם יש לבעה"ב קה"ג בהלוק באשר עפ"י הרוב בעיירות הקטנות קנו המקומות להעמיד הבתים אשר בעיר וכ"א קנה מקום הבית שלו והבית הפנוי נשאר לשר. והשבתי דכאן שבעת שמכר השר המקומות לבנין לא נשאר לו בין הבתים מקום חשוב שיהי' ראוי לתשמישו ובודאי הפקיר המקום הזה וכעין שאמרו בסי' קצ"ד ובש"ס עכו"ם מכי מטי זוזי לידי' אסתלק והראשון שזכה הוי כזוכה מן ההפקר וא"כ א"א שבמשך הזמן לא עשו שום שימוש בגופה של קרקע וזכו מההפקר. ואף דבעינן כונה לקנות כמבואר בסי' ער"ה וי"ל שמא לא שימשו ע"ד לזכות מ"מ היכא שעשו גדר וסתימה לצד רה"ר זה ודאי הוי לקנות ולמנוע רגל הרבים וא"כ זכו בו שניהם ואי לא נימא כן. א"כ לא תמצא שום מצרנות בבתים דהרי קרקע השר מפסיק. וגם י"ל כאן שהמנהג שהבע"ב משתמשים בלוק ע"ד כן מסר האדון המקום והוי דעת אחרת מקנה. וא"צ כונה לקנות. א"כ נסתר טענה זו. וגם מ"ש שם דאף אם הוא משותף אינו ראוי לתשמיש אין לו פי' כלל. דהא עכ"פ ראוי להטיח כותלו ואחד החלוקה גם לזה לא יהי' ראוי. ע"כ הדבר פשוט כמ"ש כ"ת ואין להאריך ובזה הנני ידידו דו"ש:

תשובה מד

ברכת שמים מעל לכבוד ידידי האברך החריף המופלג כו' מו"ה קהת נ"י בהרב המאוה"ג אבד"ק אוסצי זיעלאני:

אחדש"ה מכתבו עם שאלתו שאלת חכם הגיעני ואם אמנם כי אין משיבים בד"מ לצד א' אך למען כבוד אביך הרב ז"ל אשר אהבת עולם אהבתיו ולמען לימודך. וגם כי אינו דין התלוי בטענות ובהכחשות שיוכלו ללמוד ממנו לשקר לזאת הנני להשיבך בקצרה:

תורף שאלתו בשני בתים הסמוכים זל"ז ובית א' גבוה מחבירו והכותל המפסקת בין הבתים הוא בשותפות. ועשו כתבים ביניהם שהרשות ביד בעל בית הנמוך לעשות עלי' ע"ג ביתו ולסמוך לכותל השותפות ומחויב השני ליתן לו ערקלערונג פ"ז והשלישי וועקסלין. ואחר אשר עברו כמה שנים פתח בעה"ב הגבוה חלון בכותל השותפות על גגו של חבירו. ואומר שבעת שירצה השני לבנות יוכל לסתום החלון והשני מוחה בו. וכתבת דזה תלוי בפלוגתת הרא"ש והרשב"א סי' קנ"ד סט"ז בפותח חלון על חורבת חבירו במקום שאינו מזיקו בראי' עכשיו והרמ"א סיים דהולכין אחר המנהג והארכת בזה:

תשובה לפע"ד הדין פשוט דיכול השני למחות בידו. מלבד מ"ש הנה"מ שם דפלוגתת הרא"ש והרשב"א הוא רק בחלון מצרי שאין ראשו ש"א יכול ליכנוס בתוכה אבל בחלון צורי הקבוע העשוי לאורה. גם הרא"ש מודה דיכיל למחות בו גם בלא היזק ראי' אך כ"כ בתשו' אחרת לתמוה על הנה"מ שלא הביא דברי התשו' תשב"ץ בטור הראשון מח"ד סי' נ"ז שכ' להיפוך דגם בחלון צורי פ' הרא"ש דא"י למחות ומי ירים ראשו נגדו. אולם באמת הכרעת דעת התשב"ץ שם כהרמב"ן דיכול למחות:

אך בהא דנ"ד אינו ענין כלל לפלוגתא זו. וגם הרא"ש מודה בכאן דיכול למחות דהרי עיקר טעמו של הרא"ש משום שאינו מזיקו עכשיו בראי' והוי ז"נ וזה ל"ח דכופין עמ"ס. וכ"ז בפותח בכותל שלו רק שהוא אצל גג חבירו. משא"כ כאן דגוף הכותל הוא של שניהם. ודאי א"י לסתור כותל השותפות ולשנות בו ולעשות חלון שלא ברצונו. דהיכא דבא להשתמש בגוף הדבר של חבירו ל"ש מדת סדום. והוא מבואר להדיא בנמ"י פ' כיצד הרגל גבי דר בחצר חבירו ש"מ וז"ל כ' הרא"ה ז"ל אע"ג דקיי"ל בעלמא דז"נ ול"ח כופין עמ"ס ה"מ בקרקע של שניהם שאינו משתמש בשל חבירו כלל אלא שיכול לכופו ממה"ד שלא לעשותו כגון הבונה נגד חלונו של חבירו. והלה מעכב עליו שלא לסתום אורו. ורוצה לפתוח לו חלונות ממק"א שלא יפסיד בכה"ג כופין אבל להשתמש בשל חבירו לא אמרו שא"כ אין לך אדם שלא יכוף את חבירו להלות לו מעותיו וכליו הבטלות אצלו. וכ"ד הרא"ש והריטב"א ז"ל דבכה"ג ל"א כופין עמ"ס עיי"ש. הרי להדיא שא"י לעשות מעשה בשל חבירו כדי שירויח הוא דאיך הלה עושה סחורה בפרתו ש"ח רק דיכולים למנוע את השני שלא יעשה מעשה להזיקו. וג"ז דוקא היכא שאין להשני ריוח מזה אבל אם יוכל השני להרויח בזה ל"ש כופין עמ"ס כמ"ש הרא"ש בעצמו הובא בטור סי' קע"ד וברמ"א שם דאם אמר השותף תנו לי חלקי מצד זו שהוא סמוך לשדה שלי אין שומעין לו ול"ש מ"ס בזה דיוכל להעלות לו חלק זה בדמים יקרים:

ובזה מיושב קו' הנה"מ בסי' קנ"ד ס"ג על הרמ"א שם שכ' בבאו לפתוח בב"א פתח כנגד פתח או חלון כנגד חלון וז"נ וזל"ח כופין עמ"ס. והק' דמ"ש מחלוקת חצר דצריך להעלות בדמים יקרים להרא"ש עיי"ש שדחק בזה. ולחילוק של הנמ"י הנ"ל לק"מ דשא"ה דאינו לוקח כלום משל חבירו רק למנוע שלא יעשה לו חבירו היזק. משא"כ כאן בחצר דבא לזכות בחלק זה מפני שהוא סמוך לשדה שלו. ושמא יפול חלק זה לגורלו של חבירו והוי כמשתמש בשל חבירו ול"ש בזה כופין עמ"ס וז"ב. וכן מצינו כ"פ בשותפות דיכול להקפיד כמו בהעמדת בהמה בסי' ק"מ וכן בסי' קס"ד בבית ועלי' כל שלא ירדו הקורות לי"ט יכול בעל העלי' לעכוב מלסתור ולבנות. וכן שם סס"ב בכותל של שניהם אין יכול

הא' לסתור רק בכותל רעועה ודוקא בכותל המפסיק שנפל כ' בסס"י קנ"ז דיכול לשנות ולבנות אבל כ"ז שהוא קיים א"י לשנות דאפי' בשוכר בית ונפל מבואר בסי' שי"ב סי"ז דאם א"ל בית כזה לא יפחות מהחלונות ולא יוסיף אלא מדעת שניהם. מכ"ז מבואר דא"י השותף לפתוח חלין בכותל המשותף אפי' אם אין חשש להשותף כ"ש כאן דאיכא קפידא שלא יצטרך למיקם בדינא ודיונא. וגם לפי המבואר בב"י סי' קנ"ז מחי"ד דמי שי"ל חלון בכותל חזקה שהוא בנאו. ע"כ איכא קפידא שמא יאבד שטרו ויחזיק בכותל ע"כ פשוט שיכול למחות ידידו:

תשובה מה

כבוד ידידי הרב החריף מו"ה צבי הירש אשפיז נ"י.

ע"ד שאלתו בשני שכנים שהי' ביניהם איזה דו"ד אודות השביל שבין הבתים והתפשרו ביניהם אשר שניהם לא ישתמשו בלוק הנ"ל לא להניח עצים ולא לשפוך שופכים יעשו כתבים ע"ז בקגא"ס וגם עפ"י דיניהם ובחיוב קנס אם יכול אח"כ הא' שם לחזור בו:

:-

תשובה. הנה כבר גליתי דעתי בזה דגם קנין ל"מ בזה. דהוי ק"ד כמבואר בחו"מ רסי' קנ"ז וסי' רי"ד וכ"ה האריך בפלפולו דא"י לחזור בו מכמה טעמים לזאת מוכרח אני לבאר דברי בראש מ"ש דכיון דהוי פשרה הנעשית מעצמה א"צ קנין כלל ואף דהר"מ לובלין כ' דהוא רק מטעם מחילה ובדבר שהוא בעין ל"ש מחילה כמ"ש הרמ"א סי' ר' מ"מ בנ"ד שאין להם קה"ג בקרקע שהשר מכר הקרקע רק להבתים והניח מקום פנוי לאור ולאויר ודאי מהני לדעתי פשוט די"ל קה"ג דאפי' לו יהי כדבריו דהשר לא מכר מקום זה אבל עכ"פ הפקיר מקום זה לטובת הבע"ב כיון שהוא אין לו עוד שום הנאה מזה ממילא אם החזיק הבע"ב אח"כ באיזה שימוש זכה מההפקר ודומה למ"ש בש"ס וש"ע סי' קצ"ד דעכו"ם מכי מסמא זוזי לידי' אסתלק והזוכה בו הוי כזוכה מן ההפקר ואף דבעינן כונה לקנות כמ"ש בסי' ער"ה כ"כ בתשו' דכל שעשו גדר לצד ר"ה למנוע רגל הרבים ודאי הוי כונה לקנות דאל"כ בטלת דין מצרנות בבתים דהרי כ' הט"ז סי' קע"ה דאם שיש קצת הילוך ב"א בין הבתים ל"ש מצרנות והרי הלכה רווחת בישראל לדין דין מצרנות בבתים. וע"כ די"ל קה"ג בהשביל וא"כ הקרקעות סמוכים זל"ז. וא"כ ל"מ מחילה ולא קנין בזה. וראי' לזה מש"ס ריש ב"ב דפריך רצו לחלוק ניהדרו בהו ומשני בשקנו מידו ופריך ק"ד הוא ואם איתא ה"ל לשנוי דה"ל איזה טענה ואח"כ נתרצו לחלוק דמהני בלא קנין וע"כ דבקרקע ל"מ מחילה – ומ"ש עוד דאפי' אי נימא די"ל קה"ג

מ"מ הרי כ' השער המשפט דגם הנתבע א"י לחזור בפשרה הנעשה מעצמו אף דל"ש בי' מחילה רק משום דפשרה דינה כמכר ועבד אינש דזבן דינא:

הנה עיינתי בשעהמ"ש שם האריך בפלפולו ובמחילה מעצמותי' הקדושים דבריו לא נהירין כלל ועיקר סברתו שם דכיון שהפשרה מהני לגבי תובע שא"י לחזור בו מטעם מחילה ה"נ מהני לגבי הנתבע שא"י לחזור בו ממה שנתחייב ליתן דהוי כמו קנין מטלטלין שבמשיכת החפץ נקנה המקח וה"ה אם הי' החפץ ברשות הלוקח כיון שנגמר המקח קיים אפי' בלא נתינת המעות א"כ ה"ה בפשרה דדמי למכר כיון שהנתבע מוחזק בממונו לקנות תביעת התובע דהא התובע א"י לחזור בו א"כ חייב ליתן גם הממון שהתחייב עצמו ליתן – ובאמת דבריו תמוהים מאוד לומר דהפשרה קיימת מכח קנין חליפין אם כי נמצא ס' כזו לענין חלוקת קרקע בריש ב"ב גבי אוקמיתא דר"א כגון שהלך זה והחזיק וכ' הרא"ש שם לא שיהי' צריכים שניהם להחזיק אלא כיון שהחזיק א' מהם נסתלק מחצי האחר ונקנה לחבירו כדרך ששנינו במטלטלין כיון שזכה זה נתחייב זה בחליפיו. וכן שנינו בתוספתא המחליף קרקע בקרקע כו' כיון שזכה זה נתחייב זה בחליפיו אלא או זה או זה קאמר עיי"ש הביאו גם הב"י בסי' קנ"ז מ"מ כ"ז בקרקע או במטלטלים שהם בעין דשייך בהו חליפין אבל לא במלוה שיש לא' תביעה על חבירו ונתפשרו מעצמם איך שייך חליפין במלוה שאינה בעין וכבר נפסק להלכה בטיט"ע סי' קצ"ט דאם א"ל מכיר לי מטלטלין בחוב שי"ל אצלך ל"ק וגם בחוב מחמת מכר דפ' שם דקנה משום דל"ש תמה הה"מ במה יקנה כיין דאין המעות בעין ותי' דעשאו חז"ל כאלו המכר הראשון בעין והחליפו עם החפץ הזה. והביאו גם הסמ"ע שם ועיין בחידושי מהרי"ט בקידושין על הרי"ף שפי' דברי הה"מ דהוקשה לו מה חילוק בין חוב הבא מחמת מכר ובין הבא מחמת מלוה דהא בין כך וב"כ המעות ליתנייהו בעולם רק כיון דבעי למיתן לי' דמים ולפוטרו כמאן דיהיב דמי דמי. א"כ ה"ה בבא מחמת הלואה וע"ז תי' דהאי לחליפין דמי וא"כ לפמ"ש הרמ"א שם וכן בסי' ר"ד ס"י דגם בחוב מחמת מכר אינו קינה אלא באומר בהנאת מחילת מלוה ועיין בנה"מ שם סק"ב דצ"ל בפי' אני מוחל לך ואח"כ מקנה לו בהנאת מחילת מלוה דאל"כ הוי כמקנה לו המלוה דל"ק כמ"ש הש"מ עיי"ש וא"כ בפשרה דאינו מוחל לו בפירוש ודאי ל"ש חליפין ומלבד זה ל"ד כלל לחליפין דאמרינן כיון שמשך זה דידוע לכל שמשך או החזיק וכן אפי' בחוב מחמת מכר אבל עכ"פ הוא מודה שחייב משא"כ כאן דהנתבע אומר שאינו חייב לחבירו כלום והתובע לו וויתר נגדו כלל ובמה יתחייב ליתן ואף דלענין אונס אמרינן דפשרה כמכר דעביד אינש דזבן דיני' אבל אינו רק טו"ה בעלמא דאינו ממון ופסק הרמ"א סי' ר"ג דאפי'

אינה ניקנית בחליפין וכ"פ הנה"מ שם ואפי' הש"ך שם יודה דעכ"פ אינו קונה בתורת חליפין כיון דאינו ממון ועיין בסס"י רע"ו ברמ"א לענין ירושה דטו"ה הוי כדבר שאין בו ממש – והראי' העיקרית שהביא שם מסי' ר"ה דפשרה דינה כמכר לענין אונס והוי כתליה וזבין דזביני' זבינא ומשמע דגם לגבי הנתבע שהתחייב ליתן באונס מהני ושם הקנין לא מעלה ול"מ דהא הי' באונס ואפ"ה אמרינן דל"ה כתלוה ויהיב רק כתלוה וזבן וע"כ דפשר מהני גם בלא קנין ובאמת אינה ראי' כלל דודאי מיירי שם בקנין רק דבתלוה ויהיב ל"מ קנין דבאונס נעשה אבל בתלוה וזבין שוב אמרינן דגמר והקנה אגב אונסא וזוזי אבל בלא קנין ודאי ל"מ דלא עדיף ממכירה בלא אונס והיכן מצינו שיתקיים מקח בלא קנין רק איזה מקיומות שמנו חז"ל ואין ללמוד מהם למק"א ואפי' בשטרי פסיקתא כמה אתה נותן לבנך וכמה אתה נותן לבתך דאמרי חז"ל כתובות ק"ב הן הן הדברים הניקנים באמירה ודוקא באב לבתו ובנשואין הראשונים כמבואר באה"ע סי' נ"א הרי דאין לדמות תק"ח זל"ז ומה שהביא שם מהא דמתנה ש"ח להיות כשואל בדברים בעלמא בההיא הנאה דקמהימן לי' כמבואר בש"ס פ' השואל אין לו דמיון כלל כמבואר בש"ך חו"מ סי' ס"ו ס"ק קכ"ט דהא דבעינן לענין שטרות קנין להתחייב עצמו בדין שומרים אף דמתנה ש"ח להיות כשואל בדברים היינו משום דכבר נעשה שומר ע"כ יכול לחייב עצמו להיות כשואל ג"כ משא"כ בשטרות דלא נעשה שומר א"י להתחייב אלא בקנין וכ"כ הרשב"א והר"ן וגם מה שהביא מערב דמשתעבד בלא קנין בההוא הנאה דקמבימן לי' אדרבה משם ראי' להיפוך דהרי אחר מתן מעות בעי קנין וכאן בפשרה כאחר מ"מ דמי – ובאמת חז"ל אמדו דעתו של בריות ואין לך אלא מה שאמרו הם וכל מדות חכמים כך הם וז"ב וגם מ"ש ממ"ש בסי' ר"ט בשנים שהקנו על מתנה שיקבל א' מאיש אחר שמחליק עם חבירו דמהני מטעם דאגב דבעי לקנות גמר ומקנה וגם משם אין ראי' דשם כיון דעדיין לא זכה שום א' במתנה זו י"ל דמהני מדין סילוק כמבואר ברמ"א וסמ"ע שם דסילוק מועיל אפי' בדבר שלב"ל אם עדיין לא זכה בה אבל בלא"ה ודאי ל"מ בלא קנין כמבואר בסי' קנ"ז בהסכימ' לחלוק וכן בסי' קע"ג בהסכימו לחלוק בגורל דכ"ז שלא החזיק א' לא נתקיימה החלוקה ול"א אגב דבעי לקנות גמר ומקנה ואפי' בשותפים סי' קע"ו ס"ג תמה הנה"מ שם על המרדכי דס"ל דסגי בלא קנין דשניהם רוצים בזה רק דהביא שם בשם מהרי"ק דשותפים שאני ואפ"ה לא קיי"ל שם כהמרדכי וקיי"ל דלהבא בעי קנין וגם בכל חליפין צ"ל כיון שמשך זה כו' ול"א אגב דבעי לקנות הרי בירורתי בעזהי"ת שראיות השעהמ"ש אינו ראיות וגם הוא בעצמו השאיר הדבר בצ"ע ומה לה לעיסה שהנחתום מעיד עליו והוא נגד הסכמת כל הפוסקים דהסכימו דצריך קנין וא"כ

קנין זה הוי קנין דברים ומלבד זה הרי גם השעהמ"ש לא כ' דמהני נגד הנתבע רק משום דהתובע א"י לחזור בו משום מחילה וכיון שקנה הנתבע מה שוויתר לו התובע מחויב הוא ג"כ ליתן בתורת חליפין וא"כ בנ"ד שהתובע ה"ל טענה על קרקע דאינו מועיל בזה לשון מחילה א"כ גם התובע יכול לחזור בו מכ"ש הנתבע וז"ב:

ומ"ש כ"ה עוד לחזק הקנין עפ"ד הרמ"א סי' רי"ב בנותן לו רשות לדור בביתו דאם כ' הקנין לבסוף אמרינן דמגופה של קרקע קנו מידו וה"ה כאן נימא דהקנה הקרקע לאויר יעיין בתשו' בית אפרים חו"מ סי' כ"ד בשותפים שהתפשרו ביניהם ועשו כתבים שלא להשכיר ורצה לדמות להא דסי' רי"ב וחילק שם דל"ד כלל דשם עכ"פ יש שייכות להקרקע עם הדירה אבל להשכיר ושלא להשכיר הוי דבר שאין בו ממש כלל ול"ש חליפין בזה ואין להקנין על מה לחול והוא ממש נ"ד שלא להשתמש דאינו חל הקנין וז"ב:

ומ"ש עוד בשם תשו' מהרשד"מ סס"י ש"ע דבתורת חיוב יכול לחייב עצמו אפי' בדבר שלילה כגון שלא להשכיר דבר תימה הוא על מה יחול החיוב שלא לעשות כמ"ש הב"א הנ"ל וכ"ה בודאי ראה זאת בספרי הקיצורים כמו ס' דברי גאולים וכדומה וכבר ידוע שאין לסמוך עליהם כי אינם חוקרים אחר האמת ולא ידעו ולא יבינו הפשט בספרי הקדמונים ותולים בהם בוקי סריקי ובאמת כונת הרשד"מ לא כן הוא כאשר אבאר דהמעשה הי' שהתפשרו הקהל עם היתומים לקבל מהם ד' אלפים לבינים ולפטור אותם מכל עולים וארנוניות. וקבלו עליהם ועל זרעם בגזירת נח"ש שלא יקחו מהם עוד אפי' ש"פ ואח"כ ערערו מקצת הקהל ע"ז והשיב דאף דהמם הוא דבר שלב"ל מ"מ מהני הסילוק של הקהל דבדבר שלא זכה בה עדיין שום אדם יכול לסלק עצמו בדבר קל. ועוד דכיון שכ' הרשב"א דבתורת חיוב יכול להתחייב עצמו בדבר שלב"ל. כ"ש בנ"ד שנתחייבו הם עצמם וקבלו עליהם שלא ליקח משום א' מהם פשיטא שמחויבים כל הקהל לקיים. ואע"ג שכ' הרמב"ם דהמחייב עצמו בדבר שאינו קצוב ל"מ מ"מ מהטעם הראשון שאין כאן מחייב ליתן אלא מחייב עצמו שלא ליקח נראה דבר ברור שגם הרמב"ם יודה שהפטור והסילוק מהני כו' עיי"ש שהאריך והבינו הם כונת הרשד"מ דמהני חיוב בדבר שלילה. ובאמת הוא טעות גדול דלפ"ד ק"ט במ"ש כ"ש בנ"ד שנתחייבו שלא ליקח מנא ידע שהוא כ"ש הלא אדרבה צריך לימוד כיון דשלא ליקח הוי דשא"ב ממש ואין לו דמיון למחייב ליתן ואם לא ס"ל לחלק בהכי עכ"פ אינו כ"ש וגם במה שסיים אח"כ להרמב"ם דל"מ חיוב בדבר שא"ק מ"מ מהטעם הראשון כיון שמחייב עצמו שלא ליקח מהני הפטור והסילוק. דאם בא לומר דאף דחיוב ל"מ מ"מ סילוק מהני

ל"ל להזכיר בלשונו לשון חיוב שמחייב עצמו שלא ליקח מה ענין חיוב לזה וגם הזכיר מטעם הראשון דהא טעם הראשון ל"ה רק מחמת סילוק וטעם השני הי' מחמת החיוב וכיון דבדבר שא"ק ל"מ חיוב נשאר רק הטעם הראשון מחמת סילוק וביתר תמוה דהא בשטר הסילוק מהקהל שהעתיק מהרשד"מ בהשאלה לא נזכר שום לשון חיוב כלל. ואיך זיכה המהרשד"מ מחמת חיוב:

אמנם האמת הברור בכונת המהרשד"מ הוא כך דמ"ש שם בשטר שקבלו עליהם בגזירת נח"ש שלא יקחו שהוא ר"ת נדר חרם ושבועה הרי שקבלו עליהם בשבועה שלא יקחו ובשבועה פשיטא דמהני בלשון שלילה כמו שבועה שלא אוכל וכפי המבואר בחו"מ סי' ר"ט ובסי' ר"ז ובסמ"ע שם סקנ"ג דהיכא דאינו שום קנין יכול לשאול על השבועה ואם מת אין בניו צריכים לקיים ודוקא בדבר שלבל"ע דל"מ בי' שום קנין אפי' קנין בבד"ח ולכך ל"מ גם השבועה – משא"כ היכא דחל הקנין רק שהי' באסמכתא דאז השבועה מחזק הקנין עיי"ש – ומעתה זה כונת הרשד"מ דמקודם כ' דסילוק מהני גם בדשלב"ע. ואח"כ כ' דלפמ"ש הרשב"א דמהני חיוב בדבר שלבל"ע. א"כ כאן דחל החיוב ע"י השבועה. יש מקום לחול גם בנשבעו ליתן מכ"ש כאן שנתחייבו בשבועה שלא ליקח דהוי סילוק וזה מהני גם בדשבל"ע. א"כ חיוב השבועה ודאי מחזק הקנין כמו באסמכתא ועז"כ אח"כ דאפי' להרמב"ם דא"י לחייב בדבר שא"ק וא"כ אם הי' מתחייב ליתן ל"מ מ"מ מהטעם הראשון והיינו כיון שהוא סילוק דמהני בדבר שלבל"ע ודאי מהני הפטור והסילוק מכח חיוב השבועה ולכך סיים שפיר הרשד"מ כיון דרבו החולקים על הרמב"ם ל"ה אלא ס' ח' ויש לחוש להחמיר הרי דעיקר החומרא משום ח' ולא משום חיוב דהא ל"ה שום חיוב כלל וז"ב ואמת בכונת מהרשד"מ ובעל הקיצורים לא כיוונו יפה בזה ומעתה גם בעל תורת חסד שהביא במכתבו ודאי מיירי ג"כ שהחייב הי' ע"י שבועה. ומטיבתן של הקרובים לפנינו דברי הרשד"מ אתה למד שגם הרחוקים מיירי באופן זה וז"ב. וגם בתשו' דברי חיים להגאון מצאנז ז"ל ח"א סי' ל"א האריך בראיות מש"ס דחיוב ל"מ בדבר שלילה:

וגם מ"ש כ"ה דכיון שכ' בשטר באוהיו"מ א"כ מהני מטעם הודאה לומר שמגוף הקרקע קנו מידו הנה ידע כי ענין הודאה מועיל בא' משני פנים א' דהודאה עצמה היא הקנין כמו הודאת איסר גיורא ב"ב קמ"ט. וזה מהני דוקא היכא דמהני קנין אחר. אבל בדבר שלב"ל או שאין בה ממש. או שא"ב דל"מ קנין אחר גם קנין הודאה ל"מ כמבואר בנו"ב מה"ק ח' חו"מ סי' ל"א ובשאר פוסקים. ולעומת זה היכא דמועיל הקנין אפי' ידוע שלא הקנה לו בקנין מהני הודאה ויש הודאה שמועיל מטעם הודעת בע"ד ובזה היכא דידוע

שלא הקנה לו בקנין המועיל ל"מ הודאה. וזה מבואר בחו"מ סי' ס"ו בשער שכ' בו נתתי לו ואח"כ נודע של"ה בידו וא"א מקנה דבר שלבל"ע וכ' הרמ"א די"א דהוי הודאת בע"ד וודאי נתן באוה"מ ותמה הנה"מ שם דהרי אפי' אם ידוע שלא נתן באוהיו"מ הרי הודאה בעצמה הוי קנין ותי' דכאן דהוי דשלב"ע ול"מ קנין אחר גם קנין הודאה ל"מ אם לא שנודע באמת שנתן לו באוה"מ וכבר הארכתי בזה בתשו' ויישבתי בזה כמה קו' עצומות בש"ס ותוס'. וא"כ ה"ה בנ"ד דהוי דשא"ב ול"מ בו שום קנין כל שלא הקנה באמת גוף הקרקע. א"כ גם קנין הודאה ל"מ. ואין לנו שום מקום לחזק הקנין המבואר בכתב הנ"ל. ויען כי הפסיקונו טרדות שונות וגם תש כחי וכבר הארכתי בזה הרבה פה תהי' שביתת קולמסי ובזה אשאר ידידו הדו"ש:

תשובה מו

כבוד ידי"נ הרב החריף ובקי מפורסים לתהלה מו"ה ליבוש גינצבערג נ"י דומו"צ ד"ק חאדרוב:

מכתבו עם שאלתו הגיעני אודות ד"ת מברעזדאוויץ והאמת אגיד כי ל"ה בדעתי להשיבו ביען כי אנשי עיר הנ"ל אינם מקובלים לי כידוע אך למען כבודו ולמען לימודו מוכרח אני להשיבו ולא אשא את שמותם על שפתי כראובן ושמעון יהיו לי.

תורף שאלתו בשני אנשים ששכרו רחיים שהחזיק בו איש א' כמה שנים והמחזיק תבע אותם לדין והשיבו אשר המחזיק לא החזיק בה בכשרות רק השיג גבול איש אחר. והוא טוען אשר המחזיק הראשון השיג גבולו ושכר רחיים שלו וע"כ שכר הוא הרחיים של חבירו. כאשר עשה כן יעשה לו. וגם הי' הכחשה ביניהם כמה נתן להאדון עד הנה עבור הרחיים. ויצא הפס"ד מאתכם אשר מחויבים השוכרים להחזיר הרחיים להמחזיק ואינו מחויב לשלם להם רק כפי שנתן עד כה והמותר יפסידו מכיסם. ודיין א' אינו רוצה לחתום על הפס"ד ובקשתם חיו"ד בזה להלכה:

תשובה. הנה כבר ראו עיניכם דברי הגאון מלבוב ז"ל בתשו' שו"מ מה"ק ח"א סי' ל' דכל שעשה שלא כהוגן לא תיקנו בי' ועשית הישר והטוב א"כ אם הוא עשה מעשה רשע ושכר הרחיים שלא כדת ל"ש בי' השגת גבול כאשר עשה כן יעשה לו. והביא ראי' מתשו' הר"ן והובא גם בחו"מ סי' רל"ה ס"א דאם מכר בנ"מ כשהוא קטן כיון דאינו רק מתק"ח כל שעשה שלא כדין ל"ש תק"ח. עיי"ש. אמנם באמת מצינו להיפוך בחו"מ סי' קצ"ד ס"ב בא' שקנה שדה מגוי ונתן דמים ובא ישראל אחר והחזיק בה דזכה השני וכ' הרמ"א דהשני נקרא רשע ומ"מ אם הראשון משתדל ע"י עכו"ם להוציאו מיד השני

נקרא מסור הרי דאף דעשה מעשה רשע מ"מ אסור להוציא מידו. אבל אחר העיון יש לחלק דשם אף שלא עשה כהוגן במה שהחזיק. אבל עכ"פ הוא זכה מהפקר עפ"י הדין. ולא נוכל להפקיע זכות שלו ע"י העבירה שעשה כמו באומר צא וקדש לי אשה והלך השליח וקדש לעצמו דאינו אלא רמאות משא"כ בקטן שמכר דגוף המכירה אינו מה"ד רק מתק"ח. וכיון שעשה שלא כהוגן לא תיקנו חכמים לטובתו. וכן בב"מ ק"א דאמרי כאשר עשה כן יעשה לו הוא משום שלא שכר המקום כדינו מהאשה רק שנתנה לו רשות ע"י ערמה וכן ביבמות ק"י עי"ש. וא"כ כאן בנ"ד אף שבשעה ששכר הרחיים מהאדון קנה אותה מה"ד. ובודאי אסור לגרום לו היזק אף שעבר עבירה בשכירותו כמו בסי' קצ"ד הנ"ל אבל אחר שעבר זמן השכירות ומה"ד הי' רשות לכ"א לשוכרה כמ"ש המהר"מ לובלין והב"ח. רק שעשו תקנה שלא לשכיר שפיר י"ל כיון שעשה שלא כהוגן לא חשו חכמים לטובתו. ומה שטען שהראשון שכר הרחיים שלו אינה טענה כי ה"ל לתבוע אותו לד"ת:

אמנם בתשו' ד"ח להגאון מצאנז ז"ל ח"ב סי' מ"ז כ' דאפי' מי שעבר והשיג גבול רעהו אסור להשיג גבולו כמבואר בברכות בתר גנבא גנוב כו' ואם נימא כן בטלו דיני חזקה דכ"א אומר על חבירו שהוא פושעי ישראל וישיג גבולו עיי"ש שהאריך בזה. ובאמת הסברא נותנות כן דל"מ בשום מקום הוא עשה שלא כהוגן כו' רק בחד גברא. היינו לאותו האיש שעשה עמו שלא כהוגן. יעשה עמו ג"כ שלא כהוגן. וכן הא דמכר נ"מ ג"כ היא לטובת מי שהנכסים שלו מחמת שעשה עמו שלא כהוגן. משא"כ הכא וכי משום שחטא נגד האיש שהי' מוחזק ברחיים יוכל כ"א להשיג גבולו. מה להם לאנשים אחרים במה שהוא עבר עבירה והרי גם בקידש בגזל אחר יאוש. מבואר בא"ע סי' כ"ח דמקודשת מדרבנן. ולא אמרינן דרבנן לא תיקנו לקנות ביאוש עבור גזלן זה. ואם כי מדברי הב"ח בתשו' הישנות סי' ס"א יש להוכיח דלא תיקנו חכמים בכה"ג עיי"ש לענין מכירת הטשאפיווע שכ' דכיון דכבר תיקנו שלא ישכור שום יהודי הטשאפיווע שלא יתקנאו בהם הערלים. איך אפשר שיהא בזה דין חזקה. הרי דכיון שעשה כנגד התקנה ל"ש חזקה. אבל באמת אינו מוכרח דהב"ח לא כ' רק דהתקנה של השגת גבול לא הי' לענין טשאפיווע דכיון דכבר תיקני שלא ישכרו כלל הטשאפיווע איך אפשר שיתקנו בזה דין הש"ג כיון דלא משכחת כלל שיחזיק א' הטשאפיווע בהיתר וכעין מ"ש חז"ל כל דאי לא כ' רחמנא (יבמות פ"ח). אבל כל היכא דמשכחת חזקה בהיתר ונתקנה ע"ז אסור השגת גבול. אפי' נמצא א' שעבר עבירה בשעת השכירות לא פלוג רבנן בתקנתם וז"ב – ומעתה לפי"ז פשיטא דמחוייבים להחזיר הרחיים להמחזיק. ורק אפי' לדעת השו"מ

הנ"ל מ"מהרי המחזיק הזה לא עבר כלל על הש"ג עפ"י הדין כיון שהראשון שכר ג"כ רחיים שלו. אפי' לא עמד בדין עם הראשון:

דהנה באמת בגוף תקנת אורנדא לא הוזכר כלל חזקת רחיים ובשו"מ שם סס"י ל"ב כ' דמתשו' הב"ח סס"י ס' מבואר דלא נתקנה תקנה בזה. ובאמת אדרבה בב"ח שם מבואר להיפוך דהרי כ' דאין להקהל שום זכות בחכירות הרחיים ויתנהגו בזה עפ"י תקנתם בכל תוקף המבואר בתקנה שלא יחכירו מהשר לא יחיד ולא רבים עיי"ש הרי להדיא דהתקנה הי' גם על רחיים. רק דיש ס' אם פשטה התקנה מרחיים בכל הארצות וכבר הבאתי בתשו' אחרת דברי המהרי"ט ח"ב סי' ל' דלענין תקנה אין ללמוד ממקום זה למק"א אפי' אם יש ס' בפרט א' מהתקנה די"ל דזה קבלו וזה לא קבלו. ובתשו' ד"ח הנ"ל סי' מ"ב כ' דלענין רחיים וחליבה לא שמענו. ולכאורה כל ס' בתקנה לקולא רק ממנהג ישראל קדושים לקרוש מכל עניני השגת גבול וגם מקרוב נדפס ס' מה"ש הביא שם בסי' מ"ד בשם הה"צ הגאון מקאמינקע לדון דין חזקה ברחיים. וכן נהגו בגליל שינאווע לפני גדולי ארץ וגם בשו"מ שם סי' ל"ב דעתו לדון דין חזקה מרחיים. ועכצ"ל אף דמבואר באה"ע סי' קי"ח דכ"ד שאינו מפורש בתקנה אזלינן להקל והעמידנו על ד"ת וכ"כ בסמ"ע חו"מ סי' י"ח מ"מ כיון שתקנה זו נעשית בח' ובס' ח' אזלינן לחומרא. אבל עכ"פ הוא מחמת ס' –

ומעתה לפי המבואר בחו"מ סי' רס"ח ס"ג בהג"ה לענין סחורה בזול דהוי ספיקא דפלוגתא אם זכתה לו חצירו. אם אח"כ נזדמן ג"כ לחבירו סחורה בזול לחציר אם עדיין לא נפסק דין הראשון צרין ליתן לו סחורה א' ממ"נ. ובש"ך שם סק"ז דאפי' נפסק הדין מ"מ בחד גברא הדין כן. אבל בשני אנשים ל"ש זה עיי"ש. וא"כ בנ"ד נמי כיון שהראשון שכר הרחיים שלו. והוי ס' בתקנה. אף דא"י להוציא ממנו ממון מחמת ס' זה רק שהב"ד יכופו אותו מכח הח' להחזיר לו הרחיים. אבל אם לא תבע הוא את הראשון לדין ונזדמן לו לשכור הרחיים של חבירו א"כ יש לו רחיים א' ממ"נ ויכול להוציא מהדין וכ"ז שלא החזיר לו הראשון הרחיים שלו א"כ החזיק הוא הרחיים השני בהיתר גמור אף שהוא לא תבע לד"ת את הראשון. וא"כ אינו רשאי שום אדם להשיג גבולו מכח ס' חרם ומחויבים השוכרים להחזיר הרחיים לבעל החזקה:

אולם לענין הוספה שנתנו להאדון. הנה בנה"מ סי' רל"ז כ' לענין החר"ג משכירות בתים דאם עבר על הח' ושכרו יש להראשון דדב"מ דאם רוצה הראשון להחזיר לו ההוספה יכול לסלק את השני מהקרקע מבואר. דאין השוכר צריך ליתן מכיסו ההוספה. אמנם בתשו' הב"ח הנ"ל סי' ס"א מבואר דהעובר על התקנה צריך לשלם כל הוצאות והיזקות

מלבד מה שעובר על האסור. וא"כ ודאי גם הוספה שצריך ליתן בכלל היזק הוא וצריך להחזיר. והנה"מ לא הביא דברי הב"ח וע"כ דאין ראי' מתקנת אורדנא דהתקנה כך היתה לשלם כל הוצאות והיזקות. משא"כ בחר"ג משכירות בתים וגם בישועות יעקב חו"מ סי' קנ"ו בסוף התשו' מנכדו מסיק דצריך לשלם ההוספה מדין מסור עיי"ש. וכ"ז בחזקת אורדנא אבל ברחיים דהוי ס' אם נכלל בתקנה אע"ג דלענין אסור מחמירין מחמת ס' ח' אבל לענין ממון לא נוכל להוציא מהם להחזיר ההוספה. וגם בתשו' ד"ח סי' מ"ו כ' דגם באורדנא תלוי במנהג מקומות אם להחזיר הוספה והעידו שבמקומו אין המנהג לגבות הוספה מהמשיג גבול עיי"ש. וא"כ כ"ש ברחיים דהוי רק ס' בתקנה ועיין בתשו' נא"ד סי' נ"ג:

וממילא נדחה מ"ש בפס"ד שהמחזיק ישבע כמה נתן להשר והמותר ישלמו הם. ובלא"ה לא ידעתי איך יוכל המחזיק לישבע וליטול. אם מחמת תקנת מוסר הלא זה רק בטוען המוסר שמא. אבל לא בטוענים שניהם ברי כמבואר בחו"מ סי' שפ"ח ס"ז ובש"ך שם העולה מזה דמחויבים השוכרים להחזיר הרחיים למחזיק. אך באותם דמים ששכרו מהשר ואין מחויבים להפסיד הוספה מכיסם ואין מקום לשבועה ובזה אסיים ואומר שלום ידידו הדו"ש באהבה:

תשובה מז

שוכן שמים יכתוב לאלתר לחיים לאשר ברוחו פי שנים כבוד ידידי הרב החריף ובקי זה הרעיון מו"ה יעקב נ"י בראנפעלד מעיר קראקא יע"א:

אם כי תואר פניו לא ראיתי אף לא ידעתי אכנהו אך מכותלי מכתבו ניכר כי ת"ח הוא כי הגיעני אמרותיו הנעימים מגולה מפה אפיק ועייל שפה בפלפולא חריפא. ואנא לא מצינא לאסגויי בהדי' ע"ד הזה כי עמוס הטרדות אנכי אך למען אהבת התורה לקחתי לי מועד לעיין בדבריו על שעה חדא ואת אשר ישים ה' בפי אותו אשמור לדבר:

תורף שאלתו באיש אחד שנדר אם ישלח ה' דברו וירפא את בנו המסוכן מחליו יתן סך חמישים ריינש על מנורה לביהכנ"ס להעלות נר תמיד. ואחרי אשר קם בנו מחליו נתן ליד הגבאי מחצה מהנדר כ"ה ריינש בהבטחתו אשר בעוד ג"ח ישלים המותר ובמשך הזמן הנ"ל בעוה"ר הבערה ללהב יצאה ונשרף ר"ל כל הונו ורכושו וכעת רבים נושים בו ונפשו בשאלתו אם יוכל להתיר נדרו ולקבל בחזרה מיד הגבאי הסך שנתן לו בכדי לשלם לבע"ח:

תשובה הנה כפי המבואר בתשו' הר"ן סי' א' בנדר לחבורת ת"ת כל א' מבני החבורה הוא כבע"ד בנדרו של זה. והוי כנודר עד"ר. א"כ הה"נ כאן שנדר לביהכנ"ס השייך לכל העיר הוי כנודר עד"ר ואין לו התרה אלא לד"מ. ועוד כיון שנדר בעת צרתו שהיו בנו בסכנה ר"ל. אם יצילהו ה'. הרי מבואר ברמ"א סי' רכ"ח סמ"ה דנדר בעת צרה אין להתיר אלא לצורך מצוה או לצו"ג כמו בנדר עד"ר ואם כי הש"ך שם בס"ק ק"ח הביא בשם תשו' ב"ז דנדר בעת צרה הוי כנודר ע"ד חבירו שעשה לו טובה. וא"כ לדעת הרבה פוסקים אפי' לד"מ. אין להתיר וגם בתשו' מהרלב"ח סי' ג' כ' שהשכל מחייב שאם ניצול מצרתו שלא יוכל להתיר נדרו שכמעט נראה שמהתל במלכו ובאלהיו ח"ו והוי כנודר עד"ח בשביל טובה שעשה לו. גם נמצא בשם ר"י החסיד שיש סכנה להתיר נדר כזה מ"מ בתשו' ח"ס חיו"ד סי' י' העלה דשפיר יכול להתיר לד"מ גם בנדר בעת צרה ומ"ש הרמ"א דהוי כנודר עד"ר אף דהוא כמו עד"ת היינו דהא הטעם בנודר עד"ת דאין מתירין לד"מ אלא מרצונו משים דחבירו יאמר מה לי למצוה שלך. משא"כ עד"ר דהרבים ודאי מסכימים לד"מ. וא"כ בנודר בעת צרה דהיא ע"ד הקב"ה והוא ודאי מסכים להתיר לד"מ ודינו כמו עד"ר והביא משם מהרמ"מ שאין לחוש לסכנה של ר"י החסיד עיי"ש באורך. העולה מזה דעכ"פ לכל הדיעות אין להתיר אלא לד"מ והכא מאי מצוה איכא:

הן אמת דלפמ"ש הש"ך סי' רנ"ה סק"ו גבי שכ"מ שהקדיש כל נכסיו ואמר מנה לפ' בידי די"ל מגו דא"ב מיתשל דאפי' בנדר עד"ר י"ל התרה לד"מ ופריעת ב"ח מצוה. הא מקום גם בנ"ד להתיר נדרו לפרוע לבע"ח. אבל באמת אין לו דמיון כלל לשם מכמה טעמים. א' דשם אם האמת כדבריו אשר המנה הוא של פ' א"כ הקדיש דבר שאינו שלו והוי לוה רשע ולא ישלם ומצוה לפרוע לבע"ח. ובודאי רבים מסכימים להתירו משא"כ כאן דבשעה שנתן המעות להגבאי משלו נתן דהא נשאר בידו לפרוע לבע"ח. וזכה הגבאי להקדש בדין. ואם אח"כ נשרף רכושו ר"ל ואין לו לפרוע הרי מה"ד הוא פטור. ואין זה מצוה כלל ליקח מעות הקדש ולשלם לבע"ח הא חדא:

ועוד דהרי כ' הרמב"ן במשפט התרת ח' בשם תשו' ר"ת דהא דמתירין לד"מ בנדר עד"ר היינו כי האי מקרי דרדקי דאדרי' ר"א משום דפשע בינוקא ואהדרי' משום דלא אשתכח דדייק כותי' שע"ד הודר וע"ד הופר לפי שיצא הפסדו בשכרו באותו דבר עצמו. אבל משום מצוה אחרת אין לו התרה בעד"ר דמנ"ל שכך הי' דעתם משעה ראשונה להתחרט משום מצוה זו עיי"ש והסכימו לזה גדולי הראשונים וגם התשב"ץ הסכים לדעה זו בכמה מקומות. ומעתה החילוק מבואר דשם המנה של פ' הי' נכלל בסך שהקדיש א"כ הוי באותו דבר עצמו משא"כ כאן דנתחייב אח"כ הוי מצוה אחרת. וגם המהרלב"ח בתשו'

הנ"ל שהסכים ג"כ להתיר בנודר בעת צרה והוא עני ואין לו לשלם. היינו כיון שעדיין לא נתן ויש מצוה בהתרתו באותו דבר שלא יעבור על הנדר. אבל מה שכבר נתן ליד גבאי ודאי ליכא מצוה כלל לקבל מיד הקדש ולשלם לבע"ח כאמור:

אמנם אם יזדמן לו איזה דבר מצוה באופן שיוכל להתיר נדר על דעת רבים אז יש לדון בזה אי מהני התרה אחר שבא ליד הגבאי ומבואר ביו"ד סי' רנ"ח ס"ו דאם הגיע ליד הגבאי א"י לשאול עליו. וראיתי לרו"מ שפתח בכחא דהיתרא עפמ"ש הרמב"ן במיוחסות סי' רכ"ה. דדוקא בנודר מחמת עצמו של נדר כגון בנודר מהבצל מפני שרע ללב אז בעינן חרטה דמעיקרא משא"כ אם הנדר הוא שלא מעצמו של נדר רק מאיזה קנס סגי בחרטה דהשתא ולפי"ז כאן שלא נדר רק מחמת שמלה בנו סגי בחרטה דהשתא וא"כ הרי כ' הנוב"י מה"ת סי' קנ"ד בטעמא דהרשבא דבא ליד גבאי א"י לשאול עליו משום דהגבאי אינו מחויב להאמינו אם י"ל חרטה דמעיקרא וכיון דכאן סגי בחרטה דהשתא ל"ש ס' הרשב"א וע"כ יכול לשאול אפי' בא ליד גבאי עכ"ד ובמח"כ דימה ענינים נפרדים דמה ענין דברי הרמב"ן לכאן דהרמב"ן לא כ' רק היכא דאין רצונו כלל בנדר זה כגון שקנס עצמו שיאסר בבשר ויין אם יעבור דבאמת מחשבתו הוא שלא יעבור ויהי' מותר בבשר ויין בכה"ג סגי בחרטה דהשתא אבל כאן אנן סהדי דרצה בכל לבו שיקום בנו מחליו ויקיים נדר זה. למה יקרא נדרי קנס - וכן מבואר להדיא בב"פ סי' רכ"ח אות ו' שהק' על הרמב"ן והרשב"א הנ"ל מש"ס נדרים כ"ג בעובדא דדביתהו דאביי דא"ל תיתסר הנאתי עליך אי עברת אדעתאי ומינסבת לקריבך וכן במי שהדיר את אשתו מלעלות לרגל דג"כ לא היתה כונתו לאסור את אשתו בהנאה אלא דרך קנם אם תנשא לקרובה או תעלה לרגל ולמה הצריכוה פתח והרי להרמב"ן והרשב"א א"צ לא פתח ולא חרטה ותי' הב"ח וז"ל דהני תרתי עובדי ודאי עיקר הנדר מחמת עצמו דמפני היראה שתשיא בתה למי שאינו חביב עליו או שלא תלך לרגל הוא חפץ בנדר זה ומדירה מנכסיו והוי כנודר מהבצל וכן בנודר שלא ישא. אשה שאבי' רע שהוא חפץ בנדר זה מפני נזקו ואינו אוסר ע"ע שום דבר שאינו חפץ בו ול"ה נדר קנס אלא כגון שנדר שיאסר בבשר ויין אם יעבור עבירה וכן בנודר לאשתו הראשונה שיאסר מבשר אם לא יגרש אשתו שני' דאינו חפץ בנדר זה כלל לאסור ע"ע שום דבר ואינו נודר רק מפני ד"א עיי"ש. הרי דאפי' אם אינו חפץ בנדר זה רק מפני נזקו מ"מ צריך פתח ול"ה נדר קנס רק אם אינו חפץ בנדר זה כלל רק משום ד"א וא"כ כ"ש בנ"ד דאנן סהדי דחפץ בכל לבו לקיים נדר זה ורוצה שיקום בנו אף שעיקר כונת הנודר בשביל שיחי' בנו הרי שם ג"כ עיקר כונת הנודר שלא תלך לרגל ואדרבה רצונו שלא תלך לרגל ולא יחול הנדר מכ"ש כאן שרוצה בקיום הנדר בשביל

שיחי' בנו אין לך נדר גדול מזה וז"ב – וכ"כ המהרי"ט בשניות חיו"ד סי' כ"ה בשם מהרי' אשכנזי ז"ל בא' שנדר בנז"ש אם יכנס לביהכנ"ס והותר לו עפ"י הרב מהר"י טייטצק וקצת חכמים וראיים מהגמ"ר סוף ב"מ באנשים שנודרים לצדקה אם יצחקו ועוברים ע"ז פטורים מליתן כו' דהוי אסמכתא כו' והא דלא חשבינן אסמכתא ההיא דהילני המלכה שנדרה אם יבא בנה מהמלחמה תהי' נזירה ז' שנים שא"ה דגמרה ואמרה כדי שיועיל הזכות לבנה עיי"ש הרי להדיא דהיכא דרצון הנודר לזכות לבנו גמר ואמר בלב שלם ואיך יוכל לדמות זה לנדרי קנס אין זה אלא דברי תימא –:

ומה שהביא הרמב"ן ראי' מאלמנה הנודרת ליתומים שם באמת הוי נדר קנס דהא אין רצון האלמנה כלל לאסור פירות עלי' רק בדרך קנס אם נהנית מכתובה אולם הראי' שהביא משבועת משה ליתרו שלא יצא ממדין איזה פתח ואיזה חרטה י"ל של"ה רוצה נישואי צפורה וע"כ דסגי בחרטה דהשתא ע"ז באמת תמה המהרי"ט ח"א סי' א' דאין זה נדר קנס דלעצמו של דבר נשבע שלא יצא ממדין לבקשת חמיו ואשתו ועיי"ש שתי' דבאמת הי' שם חרטה דמעיקרא ודלא כהרמב"ן אך בח"ב סי' כ"ו הביא בפשיטות דברי הרמב"ן ולא השיג עליו. ולדעתי י"ל עפמ"ש המביט ח"א סי' צ"ח דמדאורייתא סגי בהתרת חכם גם בלא חרטה כלל דגלי קרא הוא אינו מוחל אבל אחרים מוחלין ורק מדרבנן בעי חרטה וא"כ לק"מ ממשה דהותר לו בלא חרטה דהא שם הוא רק מדאורייתא ומזה באמת מביא הרמב"ן ראי' כיון דמדאורייתא ל"ב חרטה דמעיקרו בשום נדר רק דרבנן החמירו אבל בנדרי קנס לא החמירו – עכ"פ מבואר במהרי"ט דאע"ג דהי' לרצון ולתועלת יתרו מ"מ לא הוי נדר קנס וזה דבר פשוט ומוכרח דהרי בכל נודר ע"ד חבירו ולטובת חבירו דאין מתירין לו מפני החשד לטעם א'. ואי נימא דלתועלת חבירו הוי נדרי קנס וסגי בחרטה דהשתא א"כ איך שייך חשד בזה דהא השתא בודאי מתחרט ודבר קל היא לשאול עליו וע"כ דגם בכה"ג בעי חרטה דמעיקרא כיון שרוצה לעשות רצון חבירו ל"ה נדרי קנס ובזה ניחא קו' התוס' באלמנה הנודרת ליתומים איך יתיר לה החכם דהא הנדר הוי לתועלת היתומים ולהנ"ל נכון דבאלמנה ודאי ל"ש חשד כלל כיון דהיא באמת אינה חפצה בנדרה רק שכופין אותה לידור וסגי בחרטה דהשתא ול"ש חשד וא"כ ל"ד לשאר נודר עד"ח ודו"ק ומעתה בנ"ד שכונתו לעשות נח"ר ליוצרו על הטובה שעשה לו עכ"פ לא גרע מנודר ע"ד חבירו ובעינן חרטה דמעיקרא וז"פ:

ומ"ש רו"מ דדברי הרמב"ן הם רק למ"ד פותחין בחרטה אבל למ"ד אין פותחין בחרטה אין היתר כלל בנדר ע"י סיבה כיון דליכא פתח דבריו תמוהים מאוד דלדבריו כל הסוגיא באלמנה הנודרת ליתומים וכן בנושא נשים בעבירה דקאמר דלמא אזלא לגבי חכם ושרי

לה ומשני דמדרינן ברבים ופריך ומ"ד ברבים י"ל הפרה מא"ל הכל הוא רק למ"ד פותחין בחרטה ויותר ה"ל לשנויי דס"ל אין פותחין בחרטה אבל באמת הוא טעות ועיין רו"מ בר"ן שם ובטור סי' ר"ל ובב"ח שם דלמ"ד פותחין בחרטה היינו בחרטה דמעיקרא וא"צ פתח ולמ"ד אין פותחין לא סגי בחרטה מעיקרא וצריך פתח עיי"ש אבל בנדרי קנס שהמציאו הרמב"ן והרשב"א דא"צ חרטה דמעיקרא וסגי בחרטה דהשתא ממילא וגם פתח לא בעי ולא אבין כונתו בזה ומה שהביא לזה שהוקשה מכתובות ע"ב בקדשה ע"מ שאין עלי' נדרים והלכה אצל חכם והתירה מקודשת כיון דחכם עוקר הנדר מעיקרו ופריך והתניא הלכה אצל חכם כו' א"מ והקשה להרמב"ן ה"ל לשנויי דמיירי בנדר קנס דא"צ אלא חרטה דהשתא ואינו עוקר הנדר מעיקרו וכ' שהוא קו' עצומה וזה הכריחו לחלק בזה אבל באמת אין כאן קו' כלל רא"א לומר דמיירי בנדרי קנס דא"כ תיקשי סיפא דתני אבל הוא שהלך אצל חכם והתיר מקודשת ואי מיירי בנדר קנס דאינו עוקר מעיקרו אמאי מקודשת הא היא התנתה ע"מ שאין בו נדרים והרי הי' עליו נדרים ועיין בב"ש אה"ע סי' ל"ט דלענין נדרים אין חילוק בין איש לאשה דאם הי' עליו נדרים מקודם לא נתקיים התנאי וע"כ הוצרך לתרץ משום דאין אדם רוצה שתתבזה אשתו בב"ד דבזה יש חילוק בין איש לאשה וז"פ:

אמנם בגוף דינו של הרשב"א דבא לידי גבאי א"י לשאול עליו כ' הנוב"י שם דלא מצא בפוסקים רק הרשב"א לחד זה מתרומה ביד כהן נדרים נ"ט ורו"מ כ' דמבואר בכמה דוכתי והוא בתוס' פסחים מ"ו ד"ה הואיל וב"מ נ"ג ובירושלמי וש"ס ובאמת אנכי לא ראיתי בתוס' פסחים שם שום ראי' דהתוס' שם לא כ' רק דל"א הואיל וא"ב מיתשל בהקדש שבא לידי גזבר ולא כ' דל"מ דל"מ שאלה בכה"ג. ואם הי' כונתם לחדש דין זה דל"מ שאלה ה"ל להביא איזה ראי' לזה וגם דסיימו התוס' שם וז"ל והואיל וא"ב פריק נמי ל"א דא"כ הי' קונה אותו דאטו נחשוב חמץ של אחרים כשלו הואיל וא"ב קני לי' משמע מלשונם דסברא זו מהני ג"כ לענין א"ב מיתשל והנראה כונתם עפמ"ש היע"ק או"ח סי' ת"מ דענין הואיל ל"מ להיות חשוב כשלו רק לענין חמץ דהוי רק כמו גורם לממון וכמו חיוב אחריות דגלי קרא דלא ימצא דכממון דמי עיי"ש ולפי"ז לא אתרבי מלא ימצא רק היכא דהוא ברשותו ולא ברשות אחרים כמ"ש הט"ז שם סי' ת"מ. ומעתה י"ל דזה כונת התוס' דל"א אב"מ בבא ליד גזבר וגם ל"א בזה א"ב פריק ועז"כ טעם א' על שניהם דא"כ הי' קונה אותו כו'. והיינו דאע"ג דאפשר בשאלה ובפדיון ש"מ הוא מחוסר מעשה דעדיין לא נשאל ולא נפדה והוא עדיין ברשות אחרים וזה לא נתרבה מלא ימצא דמתוסר קנין ודו"ק. וא"כ אין ראי' מתוס' אלו דל"מ שאלה בהקדש ביד גזבר ומתוס'

ב"מ ודאי אין שום ראי' דלא כ' רק תרומה ביד כהן וזה מבואר בש"ס נדרים נ"ט וגם מירושלמי פ' בני העיר ומש"ס עירובין שכ' דמשניתן לגזברין אינו רשאי לשנותן פשיטא דאין ראי' דהרי שם לא מיירי ע"י שאלה ובלא שאלה פשיטא דאינו רשאי לשנות. וגם מ"ש על הר"מ ממיץ דכ' דגם תרומה ביד כהן מצי למיתשל עלה והוא נגד הש"ס נדרים תמה אני על תמיהתו דהרי הוא מפרש שם בש"ס דרק הכהן ל"מ למיתשל אבל הישראל מצי למיתשל עיי"ש ברא"ש:

ומ"ש רו"מ דמר"ן נדרים פ"ה מבואר דא"י לשאול על תרומה שביד כהן שלא יבא לידי מכשול תמהני דאדרבה בר"ן שם מבואר להיפוך גבי קונם כהנים ולוים נהנים לי יטלו בע"כ והק' דניחוש דלמא מיתשל ונמצא נהנים משלו ותי' בשם הרשב"א דל"ת שמא יבואו הכהנים לידי מכשול ויעבדו אסורא הרי מבואר דאדרבה מהני שאלה אפי' כשהם ביד כהן רק משום אסור הכהנים ל"ת שיבאום לידי מכשול ואדרבה תקשי בזה דהרי הרשב"א עצמו סובר דל"מ שאלה ולמה הוצרך בכאן לומר החשש שיביא הכהן לידי מכשול הא בלא"ה ל"מ שאלה וכבר תמה ע"ז בנוב"י מה"ת חיו"ד סי' קמ"ט עיי"ש שפי' בכמה דרכים:

ובאמת לפי סברת הנוב"י שם סי' קנ"ד דלכך ל"מ שאלה בבא ליד כהן דהכהן לא יאמין לו אם י"ל חרטה דמעיקרא א"כ י"ל דהרשב"א ס"ל לחלק דכ"ז אם אין חשש אסור להכהן אז י"ל איני מאמינך. משא"כ שם דנדר מכל הכהנים. ואם באמת ישאול על התרומה ע"י חרטה דמעיקרא. הרי הכהנים אסורים בהנאתו שפיר הק' הרשב"א דאיך יהנו הכהנים ממנו דלמא ישאול עליו ויהי' לו באמת חרטה דמעיקרא. ע"כ הוכרח לתרץ דל"ח שיבוא אח הכהן לידי אסור:

וא"ל לפי"ז דא"כ בכל תרומה שביד כהן איך יאמר הכהן איני מאמינך דהא ה"ל ס' גזל ביד הכהן שמא באמת הי' לו חרטה מעיקרא. וידוע קו' מהר"י באסאן הובא בכה"ג בכללי קי"ל אמאי י"ל בממון קי"ל והא ה"ל ס' גזל ובאסור ל"א קי"ל. ותי' דבממון אם נחמיר עליו להחזיר יהי' גם ביד התובע ס' גזל משא"כ באסור אי נימא להחמיר יצאנו מידי ס' וא"כ בתרומה אם הכהן יחזיר לו לא יהי' ביד הבע"ב ס' גזל דהא הוא יודע האמת שי"ל חרטה דמעיקרא. אבל באמת ז"א דאין כאן חשש גזל כלל. דהא הבע"ב מחויב בלא"ה להפריש תרומה אחרת ואין כאן רק הטו"ה שלו דאינו ממון – ומטעם זה ג"כ אין להקשות. דאמאי הוו תרומה ביד כהן דשאל"מ דהא יכול להדיר את הכהן מנכסיו ויהי' מוכרח להחזיר משום חשש אסור. וע"כ מטעם דכיון דהבע"ב אין לו שום תועלת בזה לא שכיח שיעשה כזאת להכעיס לכהן. ולכך נקרא דשאל"מ. ואל תתמה בזה דהרי להרא"ח

פי' דרק הכהן א"י למיתשל אבל הישראל מצי למיתשל ואפ"ה הוי דבר שאל"מ דל"ש שהישראל ישאול עיי"ש. וא"כ כ"ש לדידן דהישראל ג"כ א"י למשאל. רק ע"י שידיר הכהן מנכסיו ודאי לא שכיח וע"כ הוי דשאל"מ – משא"כ בהא דנדרים פ"ה דכבר אמר קונם כהנים נהנים לי ודאי דיש להכהן לחוש לס' אסור ודו"ק. אך דגוף הסברא של הנוב"י הוא תלושה מאד. דכיון דגוף התרומה מצד עצמו יש לה היתר ע"י שאלה. רק שהכהן לא יאמין לו. וכי בשביל כך נקרא אין לו מתירין. ואין לומר דכונתו דכיון שהכהן לא יאמין לו ממילא גם החכם לא יתיר לו ולא יבא לידי היתר. דהרי וראי לענין אסור נאמן האדם ע"ע ומחויב החכם להתיר לו כמ"ש הנוב"י שם בעצמו. וכן מבואר להדיא בתשו' תשב"ץ ח"א סי' קנ"ה וז"ל ולענין האונס שאמרת שהוא נאמן ע"ע אפי' נדר עד"ר יפה אמרת וכן השבתי לתונס זה ימים מועטים דודאי כ"א נאמן ע"ע לענין אסורים כק' עדים כדאיתא בכריתות ובב"מ וממקומו הוא מוכרע שאם א"א מאמינו לענין האונס אף לענין התרטה לא תהא מאמינו וא"כ אין הנדרים ניתרים אלא בשני עדים שיודעים שה"ל חרטה דמעיקרא ואין לדבר סוף. וכ"כ הרשב"א ז"ל בתשו' וז"ל אפי' לא הכרנו כלל באונסו אלא שאמר הוא עכשיו שהי' אנוס באותו שעה אונם גמור נאמן ומתירין לו כו' וא"צ להכיר באונסו אלא במכר לבד אבל בגיטא ומתנתא לא. וכ"ש באסור שכ"א נאמן ע"ע שאל"כ בא ונאמר שאין מתירים לאדם אלא בפתחים שי"ב עדים ואין מכירים שהם כמו שהוא אומר עכ"ל. הרי מבואר דהחכם מחויב להאמינו אף שהוא נוגע לאחר כמו עד"ר ונראה דלכך כ' הנוב"י עצמו בסי' קמ"ט ליישב דברי הר"ן דגם להרשב"א דלא מצי למיתשל בתרומה ביד כהן היינו היכא שנתנה מדעתו לכהן והוי כמו שנתנה לו במתנה דא"י לשאול משא"כ שם שהכהנים נטלו בזרוע יכול לשאול עלי'. וזהו באמת ס' נכונה הוא. (נראה מזה שלא סמך עצמו על מ"ש בסי' קנ"ד) ויומתק יותר עפמ"ש הש"ך חו"מ סי' רנ"ה סק"ו בשם הגאון ר"ב דטעמו של הרשב"א משום דכ"ז שלא מסרו ליד גזבר אתי דבור ומבטל דבור משא"כ אחר שמסרו לגזבר עיי"ש. וא"כ דוקא בשנתן מדעתו לכהן דעשה מעשה בעצמו לא אתי דבור ומבטלו למעשה משא"כ בשנטלו הכהנים בזרוע דלא עשה הוא שום מעשה. שפיר יכול לשאול אמנם המעיין היטב בש"ך שם יראה דאין כונתו כלל לומר דל"מ שאלה משום דל"א דבור ומבטל מעשה דהא מסיק התם דה"ה אם קנהו ההקדש בקנין חליפין או שאר קנינים ל"מ למיתשל עלה. וכן מבואר ביו"ד סי' רנ"ח ס"ו ובש"ך שם סקי"ח דה"ה אם קנהו במעמד ג' שוב א"י לשאול. הרי דבקנין מעמר ג' ליכא שום מעשה. ואפ"ה א"י לשאול. וע"כ דהעיקר תלוי אם הוא ברשות ההקדש עיי"ש. וגם בתשו' ח"ס חיו"ד סס"י רמ"ג כ' דהאומר דשייך בזה אין דבור מבטל מעשה

הבל הוא דל"מ בהקדש טעות ע"י חרטה מעיקרא אין הדבור שלו מבטל רק דהקדש טעות אינו הקדש אלא אפי' בנדרים הניתרים מכאן ולהבא י"ל דדוקא דבור שלו אינו מבטל מעשה שלו אבל החכם שמתיר ברשות נותן התורה י"ל דעדיף ממעשה. עיי"ש ואם כי אין ס' זו מוכרחת. דהרי עיקר היתר נדרים ילפינן מלא יחל דברו הוא אינו מוחל אבל אחרים מוחלין דברו א"כ לא נוכל למילף אלא דברו אחרים מוחלין ולא מעשה שלו – אבל באמת הדין עמו דהרי עיקר האסור נצמח רק מהדבור ולא מהמעשה וכיון שמוחלין דברו ממילא גם המעשה בטל. והש"ך לא בא שם אלא לחלק בין אמירה לגביה דלא קנה אלא מצד האמירה אתי דבור ומבטל דבור. כיון דבהדיוט ל"ק כלל באמירה רק בהקדש. לכך יכול לבטל ע"י שאלה. אבל אם קנה בקנין דשייך גם בהדיוט לא יהא כח הדיוט חמור מכח הקדש ול"מ שאלה בזה אולם גם לפי"ז נכונים דברי הנוב"י הנ"ל דדוקא אם הוא בעצמו נתן התרומה לכהן אז שייך לומר דהוי כאלו נתנה לו במתנה וקנה אותה דל"ש בי' שאלה עוד משא"כ אם הכהן בעצמו נטלה. ל"ש לומר די"ל קנין בה דמי הקנה אותה לו ע"כ שייך בי' שאלה. ונכונים דברי הר"ן ורשב"א [עכ"פ נראה דנטה כאן מהסברא שכ' בסי' קנ"ד דאי נימא דאינו מאמין שי"ל חרטה דמעיקרא זה שייך גם בנטלה מעצמו]:

אמנם כ"ז שייך בתרומה ביד כהן או בצדקה לעניים י"ל דהכהן או הגזבר זכו בה. משא"כ בנדר מנורה לביהכנ"ס וכדומה דאין שום אדם נוגע בזה. י"ל דין אחר והוא מבואר בתוס' כריתות י"ג ב' ד"ה ארבע דדוקא אחר שנשחטו ונזרקו דמן אין לו היתר בשאלה. בקרבנות ועיין בח"ס סי' הנ"ל שהוכיח מזה דאפי' מסרו לכהן ושחטו רק שלא נזרק דמן י"ל התרה והטעם משום דכ"ו שלא נזרק הדם לא יצא י"ת נדרו ואם נדר הוא עדיין חייב באחריות קרבנו. ואם נדבה דא"ח באחריות מ"מ לא עלה לרצון ע"כ י"ל התרה. משא"כ בנזרק הדם ונתכפר דיצא י"ח נדרו הוי כנשבע על הככר ואכלו כולו דאין נשאלין עליו. ואפי' לאמימר דישנו בשאלה היינו משום שמחוסר קרבן או מלקות. אבל היכא דקיים כל נדרו אין לו שאלה עיי"ש. וא"כ ה"ה במנורה וכדומה היכא דקיים כל נדרו אין לו שאלה ובלא קיים כולו י"ל שאלה:

והא דמבואר בסי' רכ"ח סמ"ב ביו"ד דלמה שכבר נתן אינו מועיל שאלה היינו בנדר לעניים ומסר מקצת לגזבר דאז הוי מטעם זכי' דהוי כנותן לו מתנה עיין היטב במ"ס שם ותבין –

ומעתה בנ"ד לפי המבואר במשנה מנחות ק"ז באמר הרי עלי שור במנה והביא שנים במנה לא יצא כו' גדול והביא קטן לא יצא. ממילא ה"ה כאן כיון שנדר מנורה בעד

חמשים ריינש אם יקנה כעת בעד כ"ה לא יצא ידי חובתו אפי' אם ישלים אח"כ א"כ לא קיים עדיין חצות נתינה כלל. ע"כ שפיר יכול לשאול גם על מה שכבר נתן ול"ד כלל לתרומה ביד כהן ולהקדש עניים ביד גזבר. וז"ב ודו"ק:

אמנם באמת דברי התוס' כריתות הנ"ל תמוהים לכאורה. במ"ש דלכך תני מוקדשין כיון דאין לו שאלה אחר שנזרק דמן. והוא נגד סוגיית הש"ס שבועות כ"ד ב' דפריך לרבא דאית לי' כולל ממשנה זו דיש אוכל אכילה א' כו' דמשכחת לה חמש ע"י שבועה. ומשני אסור הבא מעצמו לא קתני. ופריך והרי הקדש כו' אבע"א כי קתני מידי דל"ל שאלה כו'. והרי הקדש ומשני הא אוקימנא בבכור עיי"ש מבואר דהקדש איתי' בשאלה. והוצרך לאוקמי בבכור והוא נגד התוס' הנ"ל אך המעיין כפירוש"י שם יראה דפי' והרי הקדש אשם מעילות דאתי לי' משום דבורו שהקדישו והוא תמי' דמה ענין אשם מעילות לכאן. דהא עיקר קו' הש"ס דתני מוקדשין ולא תשיב שבועה שעבר נמי על אסור שבועה משא"כ אשם מעילות. דבא רק לכפרה על העבירות אבל טומאה וחלב ונותר אינו בא מעצמו ולכך לא חשיב שבועה דבא מעצמו. וגם בתי' השני דמשני בא בשאלה לא קתני דפריך והרי הקדש ופירש"י דבא ע"י נדר וכל נדר י"ל שאלה. מאי בעי רש"י בזה. הא בלא"ה לב"ה הקדש טעות אינו הקדש. ויש שאלה בהקדש:

ונ"ל כונת רש"י דודאי הרגיש בס' התוס' דאחר שנשחט ונזרק דמן שוב אין לו שאלה. והטעם הוא עפמ"ש הר"ן נדרים י"א ב' גבי בעי' דרמי ב"ח דמחית בשר זבחי שלמים אחר זריקת דמים ומתיח דהיתרא גבי' ואמר זה כזה מאי בעיקרו קמתפיס או בהיתרא קא מתפיס והקשה הר"ן דהא אכתי אסור לטמאים וכן חזה ושוק לזרים מחמת נדרו. ותי' הר"ן דלבתר זריקת דמים פקע לי' נדרו ואסורא דטמאים ודחזה ושוק לזרים לאו מחמת נדרא הוא דא"כ הי' אסור לכל אלא אסורא הוא דרמי רחמנא עלי' וכי מתפיס בה באסורא קא מתפיס עיי"ש הרי מבואר דאחר זריקת דמים פקע נדרא וחל אסור חדש דרמא רחמנא. א"כ א"א לפרש דהקו' הוא ממוקדשין דהרי נותר אחר זריקת דמים הוא ושוב ל"ה אסור הבא מעצמו ע"כ דייק רש"י ז"ל דע"כ מדמחייב עליו אשם מעילות עכצ"ל דהחיוב בא משעת נדרו והוא עפמ"ש הרמב"ן בחי' פ' הספינה וז"ל והא דאמרינן אין מועלין במה שבתוכן שפתי משום דל"ק חצר דאין יד להקדש וכ"כ הר"ש ז"ל א"נ קני לה אין מעילה בזכייתה. ועיין בקצוה"ח סי' ר' סק"א הטעם משום דאין מעילה אלא בהקדש שהוקדש ע"י אדם אבל זה שאינו זוכה מכח דעת אחרת אלא ממילא ע"י יד או חצר אין מועלין בו דהא אפי' בקדשי עכו"ם פליגי תנאי בזבחים מ"ה אי מועלין בהם וכאן כ"ע מודו עיי"ש, הרי מבואר דהקדש שלא ע"י אדם ל"ש מעילה (זולת היכא

דקדושתו מרחם כמו בכור דאתי מריבויא) וא"כ כאן דמחייבינן לי' אשם מעילות על הקדש זה. ע"כ דאינו בא על שעת אכילה דהוא אחר זריקת דמים דבא האסור ממילא. ורק על שעת הנדר. וא"כ מדחשיב מוקדשין ומחייבינן עליו אשם מעילות הרי דחשיב גם אסור הבא מעצמו א"כ ק' נתני נמי שבועה. ולבתר דמשני מדי דאיתא בשאלה לא קתני ופריך והרי הקדש והוקשה ג"כ לרש"י דהא כמו שהוא עתה ליתא בשאלה ע"כ פי' דכיון דבא ע"י נדר. והיינו ג"כ מדמחייבינן לי' על שעת הנדר וכל נדר יש לו שאלה. הרי דחשיב גם מדי דאיתא בשאלה. וז"ב ונכון בכונת רש"י ז"ל בעז"ה:

ומ"ש רו"מ דהא דפריך הש"ס שם בשבועות ממשנה זו לרבא ולא לר"י הוא עפ"ד הקשת יהונתן דלר"י דאמר גוי קונה במשיכה ה"ה להקדש כמ"ש האס"ז. וא"כ לא יוכל להקשות והרי הקדש דהרי משכחת לה בבא ליד גזבר וקנהו ההקדש במשיכה וא"י לישאול עליו. וי"ל דמדי דאיתי' בשאלה לא חשיב משא"כ לרבא דס"ל כר"ל דאינו קונה במשיכה ק' מהקדש דאפי בבא לגזבר י"ל שאלה לפימ"ש בכונת רש"י אין שום מקום לזה דהא בלא"ה עכשיו כמו שהוא אין לו שאלה [ואפי' לפי' הריטב"א דפי' והרי הקדש כפשוטו דיש שאלה בהקדש וכ' דהוי מצי לתרוצי דמיירי בהקדש שבא ליד גזבר רק דעדיפא מיני' משני. עיי"ש. מ"מ אכתי משכחת לה שהקדש קונה בקנינים אחרים כמו חליפין וכדומה כמ"ש הש"ך סי' רנ"ה. וגם הרי כתבו התוס' בע"ז פ' השוכר דהיכא דליכא כסף לכ"ע משיכה קונה מה"פ דאל"כ מציאה וממנה במה נקנה. וא"כ ה"ה במקדיש דבר לכ"ע קונה במשיכה. ול"ש פלוגתא זו אי משיכה קונה רק בהקדש הקונה מהדיוט או להיפוך ודו"ק וס' קשת יהונתן אינו בידי כעת]. כיון שכבר נשחט ונזרק דמו כהלכתו וכ"ז שלא נזרק דמו אפי' בא ליד גזבר יש שאלה כמו שהוכיח הח"ס מלשון התוס' וכ"מ בט"ז יו"ד סי' שכ"ג דהק' דאיך משכחת מלקות בשחוטי חוץ שמא ישאל על נדרו ולא תי' דמשכחת לה בבא ליד גזבר וע"כ דלענין הקדש ל"מ בא ליד גזבר כ"ז שלא יצא יד"ח דבנדר חייב באחריות ונדבה לא עלה לרצון. ואע"ג שהתו"י בתשו' סס"י ק"ל כ' דצ"ע אי נימא בנדבה כל היכא דאיתי' בי גזא דרחמנא איתי'. מ"מ י"ל לפמ"ש הרשב"א בחידו' דאף דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט מ"מ מהני שאלה דכיון שנשאל עליו שוב ל"ה אמירה לגבוה. א"כ ה"ה לענין נדבה י"ל כן דכיון שנשאל עליו שוב ל"ה ב"ג דרחמנא ודו"ק:

ומ"ש רו"מ ליישב קו' הט"ו דמשכחת לה מלקות בש"ח בהקדיש אבר א' דפשטה קדושה בכולו מ"מ ל"ה הקדש מכתו. רק רחמנא רמי עלי' ולא יוכל לשאול עליו. אין דבריו נכונים בזה דהרי בקידושין ז' פריך הש"ס וניפשטו קידושין בכולה מי לא תניא רגלה

של זו עולה כו' ומשני אשה י"ל דעת אחרת. ואי נימא דהקדש כזה הוי כלא פשט מכחו. איך מועילו הקידושין דהא אפי' האשה יתרצית הוי כאומר הריני אישך דל"מ כמבואר בקידושין ה' ולמה הוצרך לשנויי דהאישה אינה מתרצית. וע"כ דכיון דבא מדבור שלו הוי כמו קידושין מכחו. וא"כ ה"ה לענין הקדש כיון דבא ע"י דבור שלו הוי בא מכחו **וראיתי** בטוטו"ד מהד"ת להגאון מהרש"ק ז"ל בקו"א סי' ס"ה שהעיר השואל שם על הט"ז הנ"ל לפמ"ש התוס' פסחים ס"ו ובכ"ד דשחיטת קדשים בעינן כלי שרת. וא"כ אם ישאול יהי' מועיל בהקדש. והשיב לו דזה טעות דאטו מחויב לשחוט ש"ח בכ"ש דהא ל"ב רק שיהי' הקרבן ראוי לבא בפנים אבל המכשיר קרבן א"צ להיות כמו בפנים ואם שחט בחוץ בלא כ"ש נמי חייב עכ"ל ודבריו צריכים ביאור דמה בכך. דחייב על ש"ת גם בלא כ"ש. מ"מ מיושב קו' הט"ז דמשכחת לה מלקות בש"ח בשחט בכ"ש ובאמת כונתו דכיון דהתורה חייבה בש"ת בסתמא ולא התנה דוקא בשחט בכ"ש ע"כ דגם בלא כ"ש נמי חייב, דבשלמא אי נימא דאינו חייב בחוץ רק דומיא דפנים א"צ לפרש דנדע דודאי מיירי בכ"ש. וז"פ. וא"כ ממילא נסתר גם תירוצו של רו"מ דהרי התורה חייבה בסתם בש"ת גם בבהמה שכולה הקדש. נחזור לענינינו דלדעת רוב הפוסקים בהקדש אפי' כבר מסרו לגזבר או לכהן י"ל שאלה עד שיזרק דמן ויצא י"ח נדרו כמ"ש הח"ס הנ"ל, ומעתה מנורת ביהכנ"ס נמי כ"ז שלא סילק להגבאי את כל הנדר ועדיין לא יצא ידי חובתו ודאי יכול לשאול על נדרו אפי' מה שכבר נתן וז"פ ויש עוד הרבה לדבר בזה ואין הזמן מסכים להאריך בזה ידידכם הדו"ש:

תשובה מח

שלמא רבא לגברא רבא. כבוד הרב הגאון הגדול חריף ובקי המפורסם לתהלה. מאוד נעלה בנש"ק כש"ת מו"ה חיים ברלין נ"י האבד"ק יאליסעוויט במדינת רוסיא:

אחרי תת שלום להדר"ג כמשפטי אקדמה פניו בתודה על אשר שלח לי למנה ספרו של אביו הרב הגאון הצדיק המנוח זצ"ל ר"מ מישיבת עץ חיים הנקוב בשם משיב כהלכה ובקראי בו שנים ושלשה דלתות נתמלא הבית אורה. אורו עיני כי יהל אור תורתו לנגד פני דייק וגרים ומסיק שמפתתא אליבא דהלכתא. וכתבתי לידידינו הרה"ג מו"ה מתתי' אברהם נ"י מכתב עם ח"ת גם רשמתי לו איזה הערה אשר מצאתי בדרך העברה. אח"כ ביום ש"ק עיינתי בו ומצאתי דברים יקרים מפז. ולאות כי עיינתי בו ארשום מה שראיתי שם בחלק מו"מ סי' ל"ד שחקר באזכרה שלא נתקדשה בס"ת. אי נימא דבטל בשאר האזכרות בכדי להכשיר הס"ת. והעלה דל"ש ביטול רק באם כ"א בפ"ע הוא כשר משא"כ

באזכרה בס"ת דאם אזכרה א' לא נתקדשה. הרי כל הס"ת אינו בשלימות והאריך שם. והנה לכאורה ים להביא ראי' לזה. מתשו' מהרי"ט ת"א סי' ה' הביא בשם הרשב"ץ בחכם שנדר הנאה מא' מהקהל דאפי' אם אותו האיש ינכה בנתינתו מכפ"ע הפרס של המכס ל"מ כיון שמעותי' מעורבין עם השאר ה"ל מעות היתר באסור ואע"ג דביבש חד בתרי בטל הכא אסור משום דשיל"מ כו' וכ' מהרי"ט ע"ז וז"ל אלא שטעם הביטול מעיקרא לא ברירא לי דבשלמא לענין אסור שייך ביטול שאלו היינו מכירין חתיכת האסור היינו אוסרים אותה והי' השאר מותר. אבל הכא במעות ל"ש לומר כן דבכל חדא וחדא יד כולם שוה ויש לשמעון חלק בה. ואפי' היינו מכירין שאין זה מטבעו של שמעון מ"מ הם כשותפים בכל המעות והא מטי לי' הנאה מיני' ובענין הנאה ל"ש ביטול כל דמתהני כו' עיי"ש. הרי מבואר דהיכא דאי אפשר להפריד האסור והשאר יהי' מותר ל"ש ביטול כלל כיון דע"כ הוא נהנה מהאסור ג"כ וה"נ ממש בנ"ד דאפי' אם יפריד האזכרה לא יוכשר שאר הס"ת וגם דהוא נהנה בקריאה או שרוצה לצאת ידי מצוה ל"ש ביטול כלל דע"כ נמצא בתוכה מ"מ אזכרה א' פסולה. עיי"ש ולדעתי גם הרשב"ץ יודה בזה למהרי"ט:

והמעיין בתשו' תשב"ץ ח"א סי' קל"ח סיים ע"ז וז"ל וכ"ש שלעולם הם שותפים בכל המעות מפני חיוב האחריות עיי"ש מבואר כונתו דמקודם אמר דאף אם הי' שייך בזה ביטול לא בטל מטעם דשיל"מ ומכ"ש אם כל המעות באסור זה דל"ש ענין ביטול כלל כמ"ש המהרי"ט והמהרי"ט השמיט סיום דברי התשב"ץ. אבל באמת יש לחלק דהא עיקר ס' המהרי"ט אינו משום שא"א להפריד האסור רק דל"ד לחתיכת אסור כיון דאפי' היינו מכירין שאין זה מטבעו של פ' מ"מ הם כשותפין בכל פרוטה ופרוטה ואף דמצינו ביטול כזה ביו"ד סי' י"ד ס"ה לענין אסור יוצא דה"ז כחלב טריפה שנתערב בחלב כשירה. ומבואר שם בט"ז וש"ך דמהני בזה ביטול בס' אע"ג דבכל טפה וטפה יש חלק מאבר היוצא. מ"מ כ"כ המל"מ פ"א ממו"מ דזה דוקא בלח בלח דגם בטומאת משא אינו מטמא בכה"ג כיון דמעורב ונבלל יחד עיי"ש. ע"כ שפיר י"ל כאן שאם היינו מכירין החלב מאבר היוצא הי' שאר החלב כשר. ורק אחר שנבלל ואינו מכירו בטל בס' אבל בהא דמהרי"ט דאפי' היינו מכירין מטבע של פ' א"א להכשיר המותר דאחר שנתן מטבע שלו לכיס נעשה שותף לכל המעות ל"מ ביטול משא"כ באזכרה שלא נתקדשה דאם היינו מכירים אותה הי' באפשרי לקדור אותה ולכתוב שם אחר במקומיו שפיר י"ל דמהני ביטול. [וגם בקום שבחמאה שכ' הרמב"ם שכיון שאינו מעורב בה לא יתבטל במיעוטו. השיג הרשב"א וכ' שאספ"י שאינו מעורב בטל. עיין בט"ז יו"ד סי' קט"ו סק"ט וסי' ק"ד סק"א]:

אולם הסברא נותנות דל"ש בזה ביטול דדומה למ"ש הרמ"א בסי' רצ"ט ס"א דאם נאבד החוט פשתן או צמר ולא ידע מקומו ל"ש בו ביטול ואסור. והש"ך שם הביא בשם הרא"ש כיון שאין האסור מצד נתינת טעם ואינו מעורב ויש לו מציאות במקומו ל"ש ביטול עיי"ש ועיין בש"ך סי' ק"ה סקי"ז דאסור להתכסות אפי' בצד שאין בו פשתן. זולת אם נחתך אותו צד שאין בו פשתן:

ומלבד זה י"ל דל"ש בזה ביטול עפמ"ש בתשו' יד אליהו סי' פ"מ בס"ח שי"ב טעות שנתערב דאמרינן תד בחרי בטל אף דהוי דבר חשוב מ"מ כיון שהספר לא נפסל רק מכת הטעות שבו והטעות ל"ה ד"ת כמו בתה"ל שנאסר מבליעת אסור דבטל דהבלוע אינה ראוי' להתכבד. ועיין בח"ס חיו"ד סי' רע"ז הביאו וחלק עליו דכיון דגוף הספר נפסל עי"ז הוי כחה"ל בב"ח דנעשה נבילה דל"ב אפי' בבלוע. עיי"ש. וא"כ בנ"ד י"ל דגם להיד אלי' ל"ב כיון דגוף השם הוא דבר חשוב אמר שיתבטל ומכ"ש להח"ס דודאי ל"מ ביטול –

ועיין במל"מ פ"ז ממעילה שהביא דברי הרשב"ץ והמהרי"ט הנ"ל. ותמה עליהם שלא כ' הטעם דל"מ משום דמטבע חשוב ולא בטל כמ"ש התוס' מעילה כ"א ד"ה פרוטה של הקדש שנפלה לתוך הכיס:

והנה במל"מ שם עמד ע"ד התוס' הנ"ל שהקשו וליבטל הפרוטה ברובא וכ"ת דהוי דשיל"מ. הא דשיל"מ אינו אלא דרבנן כו' א"נ מטבע חשיב ול"ב עיי"ש. ותמה המל"מ דמה הועילו בתי' זה דהא גם ד"ח דל"ב אינו אלא דרבנן כמו דשיל"מ – וראיתי בספרו של כבוד אביו הרה"ג הצ' זצ"ל שכ' ליישב זאת דכיון דמדרבנן ל"ב ואסור להוציאו. ממילא נשאר להקדש וחייב מעילה מה"ח. והביא ראי' מפ"ד דשקלים בבני העיר ששלמו שקליהן כו' דשוקלין אחרים תחתיהם וקאמר בירושלמי דהוא משום תקנה. ואפ"ה פליגי תנאי אי נפלו לתקלין חדתין ויקריבו מהם קרבנות צבור אף דמה"ת חולין הם ואיך יביא חולין לעזרה. ואם כי דבריו נעמו. אבל באמת לפמ"ש הרמב"ן פ' הספינה דאפי' היכא דקני הקדש בתורת יד אין מעילה בזכייתן ועיין בקצוה"ח סי' ר' שכ' הטעם דאין מעילה אלא בהקדש שהוקדש ע"י אדם. עיי"ש. וכבר דברתי מזה במק"א. גם בתשו' הנ"ל רמז לדברי הרמב"ן הנ"ל. א"כ ה"נ אם כבר נתבטל רק משום שאסור להוציאו מדרבנן נשאר עליו שם הקדש מאליו. שוב ל"ש בזה מעילה והראי' שהביא משקלים אינו ראי' כלל דשם כיון שתיקנו חכמים לשקול אחרים והם עשו דבריהם ושקלו הרי הקדישם עכשיו. מה לנו בכך אם הקדישם מפני החקנה או מעצמם הקדישו, משא"כ

כאן אחר שכבר נחבטל ההקדש מה"ת והבעלים לא הקדישים מחדש. רק לוחר שממילא נשאר עליו שם הקדש מדרבנן בזה ודאי ל"ש מעילה:

ואשר אני אחזה בישוב קו' המל"מ הנ"ל עפמ"ש בס' ש"ש שמעתא י' פ"ד על התוס' הנ"ל דאיך יבטל ברובא הא ממונא ל"ב כמבואר ביצה ל"ח הרי שנתערב לו קב חיטין בעשרה קבין של חבירו יאכל הלה וחדי ואע"ג דאמרינן שם דאסור תחומין שבו בטל היינו משום דאסור תחומין הוא אסר בפ"ע ואינו תלוי באיסור גזל דאפי' השאיל לו כליו נמי הוי כרגלי הבעלים. אבל גבי הקדש אסור מעילה תלוי במה שמעל בנכסי גבוה איך שייך בזה ביטול דממונא ל"ב ומזה הוכיח דהקדש אין דנין בו תורת ממון רק תורת אסור שבו. ולכך פריך ליבטל האיסור ברובא עיי"ש ודבריו מחוסרין תבלין דאכתי כיון דגוף הממון ל"ב והוא שייך לגבוה דכל היכא דאיתא ב"ג דרחמנא איתא ואיך יתבטל אסור הקדש. וגם דלפי"ז לא יובן חי' התוס' דמה בכך דמיטבע חשיב ול"ב מ"מ האסור שבו יוכל להתבטל. ולקרב הדבר אל השכל נראה עפ"מ המבואר בחו"מ סי' רצ"ב סי' בנתן לחבירו מעות להוליכו על אחריותו ונאבד מקצתן דההפסד לפ"ע. ובדבר מסויים י"ל שלך נאבד. ומבואר בסמ"ע שם הטעם דבדבר מסויים הוי כאלו כ"א עומד בפ"ע כיון דכ"א חפץ בשלו פ"כ י"ל שלך נאבד. משא"כ בדבר שאינו מסויים דאין קפידא להחליף ולהחזיר לו מעות אחרים ע"כ הוי הכל מעורב ביחד עיי"ש. וא"כ הה"נ בהא דביצה אף דממונא ל"ב וצריך להחזיר מ"מ ודאי יש חילוק דבדבר שאין קפידא להחליף יכול להחזיר לו איזה מטבע שירצה ובדבר שי"ב קפידא מחויב להחזיר מטבע שלו וע"כ בפרוטה של הקדש אע"ג דמצד המעות גופה אין קפידא רק דהקפידא הוא כיון שהוא של הקדש וא"י להחליפה וע"כ מועיל בה. וע"ז שפיר הק' התוס' דלמה ימעול בתערובת יתבטל אסור הקדש שבה ברובא וממילא לא יהי' קפידא להחליפה ואי משום דממון הקדש ל"ב יתן אחרת להקדש דהא כל אסור מתבטל בהיתר אף שגוף אסור נשאר בתערובת אמרינן דאסור שבה הלך ממנה. כן ה"נ אם יתבטל אסור הקדש ממטבע זו ודינו כמו הדיוט דצריך ליתן להקדש מטבע אחרת ואחר שיפריש האחרת יחול על האחרונה שם הקדש ולמה מעל בתערובת וע"ז תי' שפיר דכיון דמטבע חשוב ול"ב מצד עצמו מלבד אסור לקדש אע"ג דהוא רק דרבנן מ"מ עכ"פ יש קפידא להחליף ואף אם הי' אותי מטבע של הדיוט לא היתה בטלה מדרבנן וצריך להחזיר אותה מטבע עכ"פ מדרבנן ולא גרע כח הקדש מהדיוט א"כ לא פקע מינה שם הקדש שהי' עליו מקודם דכל היכא דאיתי' ב"ג דרחמנא איתא וממונא ל"ב גם מה"ת משא"כ בתי' הראשון שתי' התוס' משום דשיל"מ שפיר דחו דכיון דמה"ת בטל עכ"פ אסור הקדש ממטבע זו ואף דל"ב מדרבנן משום

דיל"מ ע"י פדיון ס"מ ל"ש לומר דיש קפידא להחליפה דהא יוכל לפדותה ובין כך וב"כ אינו מחויב ליתן להקדש מטבע זו דוקא א"כ עכ"פ ל"ש מעילה מה"ת דהאסור נתבטל. ויוכל ליתן להקדש מטבע אחרת ודו"ק ובזה מיושב ג"כ קי' המל"מ שלא הביאו הרשב"ץ והמהרי"ט הטעם דל"מ ביטול כמ"ש התוס' משום דמטבע חשוב ול"ב דזה שייך דוקא בשל הקדש דיש קפידא להחליפה מצד אסור הקדש משא"כ ביחיד הנותן לקופת הקהל דאין שום קפידא להנותן איזה מטבע יחזירו לו אף דמטבע חשוב ול"ב מדרבנן מ"מ מתבטל האסור מה"ח ודו"ק – וע"כ הוצרכו הרשב"ץ ומהרי"ט לטעם אחר דל"ש ביטול – ומעתה בנ"ד באזכרה שלא נתקדשה דהוא דבר חשוב עכ"פ מדרבנן ל"ב מלבד כל הטעמים הנ"ל. ובזה אשאר ידידו דו"ש ושלום תורתו:

תשובה מט

רב שלום לכבוד ידידי הרב החריף המופלג מו"ה פנחס אייזען נ"י מעיר מאגרוב.
מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו בעסק ד"ח נזקי שכנים ואם אמנם כי אין מדרכי להשיב בד"מ זולת לראב"ד היושב כסאות למשפט ומהגם כי אני נאחז בסבך הטרדות אך לאשר כתב כי הוא הדיין אשר ישב במשפט עם ידידינו המו"ץ דשם. וגם מכותלי מכתבו ניכר כי ת"ח הוא לזאת הנני להשיבו אך בקצרה:
ע"ד שאלתו בשני בתים הסמוכים זל"ז בית א' של ראובן לבדו. ובצד השני שייך החצי שלפניו לשמעון. והחצי שלאחריו ללוי וביניהם שביל הנקרא לוק ברוחב ב' אמות שנוטפים שם מי גשמים והוא שייך מחצה לראובן ומחצה לשמעון ולוי וכעת קנה שמעון מראובן כל חלקו בכל אורך השביל. והכניס השביל שאצל ביתו לתוך הבית שלו. וממקום שמתחיל הבית של לוי הניח כל השביל פנוי וגם מהשביל שאצל בית שלו הניח השביל פנוי בערך ד' אמות. ורוצה לפתוח חלון בבנין שבנה במקום השביל למקום הפנוי וגם רוצה לפתוח פתח בכותל ביתו לתוך הערך ד"א שהניח פנוי ומשם יוכל לילך דרך השביל הפנוי לסמטא שאחורי ביתו. כזה $$ציור בספר$$ ולוי מעכב ע"מ מלבנות ושמעון טוען שאין ללוי שום היזק בזה באשר גם עתה אינו רשאי שום א' מהשותפים לבנות בלוק הזה. וגם אין שייכות שימוש בשם ומהגם דיש מקום קרוב לד"א פנוי אשר שייך לשמעון לבדו ולשם פחות החלון וגם הפתח מכותל ביתו פחות למקום הזה. וללוי אין שום חלק בזה ובקש מאתי להגיד חו"ד בזה עפ"י דתוה"ק:
תשובה. הנה הדבר מבואר בטור חו"מ סי' קנ"ד בשם תשו' הרא"ש בראובן שי"ל חלון מביתו פתוח לחצר שמעון והחצר שהחלון פתוח לתוכה רחב ב' אמות לאורך שבעה

אמות כו' ועתה בא שמעון לבנות נגד חלונו של ראובן כו' ורצית לומר כיון שאין בחצר שיעור חצר שהוא דע"ד לא חזי לתשמיש ול"ש בי' היזק ראי' ואלו הי' בא ראובן לפתוח חלונותי' לאותו חצר קטן ל"ה שמעון יכול לעכב וע"כ אין לו חזקה והשיב הרא"ש ע"ז וז"ל דע אעפ"י שאין בחצר שיעור חצר שייך בו היזק ראי' דאיכא למימר נהי דלא חזיא לתשמיש גדול חזי לתשמיש קטן דאטו עני שאין לו לעשות חצר גדול ועושה חצר קטן שכנו הקרוב אליו יפחת חלונותי' ויבטל תשמישו לפיכך כו' מ"מ מונעו לבנות בשביל חלון ביתו הפתוח לתוכו עיי"ש הרי מבואר דגם חצר שאין לו רק ב' אמות דינו לענין היזק ראי' כחצר גדול. א"כ גם השביל הזה דינו כשאר חצר השותפים שאין רשאי א' מהשותפים לפתוח פתח או חלון ואף שי"ל קרוב לד"א בשביל הפנוי שהוא שלו לבדו מ"מ כיון שרואה מחלונו ג"כ לשביל המשותף אינו רשאי לפתוח ועיין בתשו' מהר"מ ב"ב סי' תרפ"ד דאפי' אם החלונות פתוחות לחצרי ממש אם רואה ג"כ לחצרו של שמעון מחלונות אלו אפי' יהי' כמה חצרות מפסיקות צריך לסתום דהיזק ראי' שמי' היזק זולת אם ירצה לעשות מחיצה בכלות המקום פנוי שלו להבדיל בין מקום זה לשביל המשותף דסגי בזה לעשות גם מחיצה של קרשים כמבואר בס' זל"א אות נ' בשם כמה פוסקים דאף דיש לחוש שמא יפלו הקרשים וישאר פחות מקום החלונות ויצטרך למיקם בדינא ודיינא מ"מ כיון דהוא פותח החלון לתוך שלו רק שמשם נמשך היזק ראי' לחצר חבירו בעל החלון נקרא מוחזק ודאי במחיצה כזו ודו"ק:

ומ"ש רו"מ אודות המשפט שהשבתי להמו"ץ דשם (והיא לעיל בסי' מ"ג) שחשש המו"ץ שמא תפול הכותל ויעכבו ע"י לבנותה מחדש וע"ז השיג רו"מ דהא יוכל לבנותה בעוד שהעדים זוכרים ול"ד לפותח לחורבה די"ל שמא יתעכב לבנותה ובמשך הזמן לא ימצא. אבל בחשש שמא תפול הכותל יוכל לבנותה מיד ועוד תמה ע"ז דא"כ בשנים שי"ל שני חדרים סמוכים זל"ז וביניהם כותל שותפות לא יוכל שום א' לפתוח פתח בחדרו שמא תפול כותל המשותף ויעכב עליו השני לבנותה מחמת הפתח שבחדרו וזה לא שמענו מעולם – ידע ידידי כי אין זה השגה כלל ודאי אמת הדבר דאם יש כותל המפסיק מוהר לפתוח פתחים וחלונות לפנים מן הכותל כמבואר ברמ"א סי' קנ"ד סט"ז בה"ל חלונות בביתו נגד חצרו או גינתו של חבירו וכותל ביניהם ונפל הכותל ועי"ז ראובן רואה לרשות חבירו צריך לסתום חלונותי' אעפ"י שעשאם בהיתר הרי מבואר דכ"ז שעמד הכותל המפסיק הי' רשאי לפתוח חלונות בהיתר. וגם כבר הבאתי בשם הזל"א דדי בזה אפי' מחיצה של קרשים אבל כ"ז אינו ענין לכאן דשם הטעם משום דהוא לע"ע פותח לתוך ביתו ואי משום שמא יפול הכותל הרי אז יוכל בעל החצר להכריח איתו לבנות

אותו מחדש או לסתום החלון. ולכך הביא הזל"א דדי אפי' במחיצה של קרשים וגם הרמ"א ע"כ מיירי דהכותל הוא של בעל החלונות ואין ביד בעל החצר לסותרה אבל אם בעל החצר העמיד שם כותל פשיטא דאינו יכול לפתוח לשם חלון דיכול בעל החצר לומר לאו כל כמינך שתשעבד קרקע שלי ע"י חלונך שאתחייב להעמיד תמיד כותל. ואולי ארצה לעשות שם גינה או חצר ולסתור הכותל ותזיקיני בראי' ומה ענין זה לכותל המפסיק בין שני חדרים דאין רשות לשום א' לסתור הכותל כ"ז שהשותף השני צריך לו משא"כ אם הכותל הוא של הניזק לבדו ודאי י"ל שמא ארצה לסתור הכותל ודמי ממש לפותח לחורבה ואף דמלשון הראב"ד בשם הירושלמי כ' טעמא דחורבה משום דעשוי' להבנות. א"כ י"ל דכאן אינו עשוי לסתור הכותל והוי חשש רחוק ול"ד לחורבה מ"מ הרי הב"י הביא מהריב"ש והרשב"א שכ' ע"ז וז"ל וה"ה לפותח חלין על גג של רעפים שיכול לעכב שמא למחר ירצה להסיר הגג ולעשות ממנו חצר או בית ונמצא מזקינו עיי"ש הרי דחיישינן אפי' לחשש רחוק דא"י לשעבד קרקע של חבירו וכ"כ בתשו' לחם רב להגאון בעל לח"מ סי' קס"ה דאפי' במקום שא"י לבנות מחמת שלוי מעכב עליו מ"מ יכול למחות לעשות חלון שמא יתן לו לוי אח"כ רשות או יפייסוהו ברצי כסף ואולי ג"ז נחשב כעשוי להבנות עיי"ש – הרי דגם מחשש רחוק יכול למחות:

אמנם לפימ"ש למעלה א"צ כלל לחשש שמא תפול הכותל. דגם כשעומד הכותל אסור לפתוח חלון או פתח להליק אף שאין בה רק שני אמות כמבואר בתשו' הרא"ש הנ"ל דדינו ככל חצר השותפים. ומ"ש רו"מ דדמי למ"ש הרמ"א ברה"ר המפסיק בין הבתים עיין בנה"מ שם דזה דוקא אם אינו מזיקו עכשיו בראי' ואין חצר בצד השני אז מהני הפסק רה"ר אבל אם יש חצר בצד השני והר"ה פחות מד"א באמת צריך לסתום החלון והרי כאן מזיקו תיכף בראי' ואע"ג דפתוח מצ"א לסימטא מ"מ בקל יוכל למנוע רגל הרבים ולהשתמש שם.

וחוץ לזה בכאן יכול לעכב עליו לעשות פתח או חלון עפמ"ש בתשו' הרשב"א בחלק תולדת אדם סי' א' דשביל שבין הבתים העשוי למי גשמים אם אין לשום א' שום פתח או חלון אז המקום בחזקת שניהם ואם יש לא' פתח פתוח לשם או חלון אזי כל המקום בחוקת בעל הפתח או החלון. והשני אין לו אלא שעבוד בלבד להוריד שם מי גשמים עיי"ש שהאריך. וא"כ הדבר פשוט שא"י לפתוח שום פתח או חלון בליק כדי שלא יחזיק עי"ז בכל השביל. ומעתה הדבר ברור שאינו רשאי לפתוח שום פתח או חלון בין באורך השביל ובין ברוחב. ויען כי ירט הדרך לנגדי ליסע לשאוף רוח צח לקצר אני צריך. ידידו הדו"ש:

תשובה נ

אל אצילי ב"י המה אנשי השם נגידים וגבירים מופלגים חכמים ומשכילים חסידים ויראי ה' בקהל פ' איש כפי מהללו יאר ה' פניו אתם סלה.

אחד"ש מכתבם היקר השגתי עם קול רעש גדול מדוע טמנתי ידי בצלחת מלהגיד לכם דבר המשפט באר היטב אודות השו"ב ממחניכם הרבני המופלג מו"ה פ' אשר התעוללו עלילות עליו להעבירו מאומנתו ולפקח פרנסתו באומרם כי מסר אותם בערכאות והכריזו אסור עליו. והשו"ב הכחיש זאת ובכה ויתחנן לפניהם לעמוד אתו לד"ת כי רוצה לברר אשר ידו לא היתה במעל הזה וחף הוא מפשע ואחר אשר ראה כי אינם רוצים לעמוד לד"ת זמן רב כידוע לכל באי שער עירם הלך ומסר מודעה לפני עדים אשר מוכרח הוא להתפשר עמהם וליתן להם כתבים בשבועה ובאסור שחיטה מחמת האונס לבל ימותו הוא וב"ב ברעב ואח"כ יתבע אותם לד"ת ואח"כ התפשר עמהם ועשו כתבים אצל הרב הגאון אבד"ק ברעזאן ואח"כ הזמין אותם לפני לד"ת וצירפתי עמי את הה"ג אבד"ק אזיפאל. וגם הרה"ח מוהר"י שוואלב מקניהניטש. וגזרנו אומר אשר מחויבים לעמוד לד"ת עמו עד שני שבועות ובאם לאו השו"ב הוא בחזקתו ואינם רשאים לקבל שו"ב אחר והם לא הטו אזנם לדברינו והביאו שו"ב אחר ולא עמדו לד"ת וגם לא סילקו לו כפי הפשר. עתה נפשם בשאלתם לבאר כונתינו במ"ש שהשו"ב הוא בחזקתו אם מותרים לאכול משחיטתו עפ"י דתוה"ק גם משפט השו"ב החדש שהביאו:

תשובה הן לא אכחד קושט דבר אמת כי בדעתי הי' שלא להתערב בזה ביען כי רבו המתפרצים בעם לבלתי שמוע לדברי אמת היוצאים ממקור האמת בלי לב ולב וגם בהיותי בשם ודברתי על לבם לחום על שלום הקהלה ולהסיר אש הנצחון אשר עד אבדון תאכל וראיתי כי כבר הכה שורש המחלוקת בלב כמה אנשים האוהבים לחרחר ריב ולהגדיל המדורה ולמה זה איגע לריק לזאת אמרתי אשמרה לפי מחסום אשקטה ואביטה במכוני אולי תשקע האש אך לאשר ראיתי כבר עברו ימים רבים. ואין איש מתעורר להחזיק השלום ואמרתי אם אחריש הפעם ומצאתי עון ח"ו לאבד כמה נפשות מישראל ח"ו ולהוציא מחזקת כשרות איש מופלג בתורה טרם יבררו עפ"י הד"ת לזאת מוכרח אני לבאר היטב דברינו בזה:

והוא כי עפ"י דתוה"ק לא הי' מקום לאסור את שחיטת השו"ב הנ"ל לא מחמת התביעה בערכאות ולא משאר הטענות כאשר אבאר בעזה"י ואחר אשר לא רצו לעמוד אתו לד"ת והוציאו בלעו מפיו וטפלי תלי בי' וב"ב הי' מוטלים ברעב אין לך אונס גלוי גדול מזה וגם מסר מודעה לפני עדים בפי' על הפשר ועל הכתבים ע"כ הפשר שעשו ביניהם בטל

וגם הכתבים שעשו אפי' נעשו בשבועה ובח' ואסור שחיטה הכל בטל ומבוטל וגם אם נכתב בכתב ביטול מודעה אין בו ממש כי הכל הוא באונס והשו"ב בחזקת כשרות עומד ומותר לאכול משחיטתו ואסור לשום אדם להשיג גבולו כאשר הי' מקודם כל עוד שלא יבררו פסולו בבד"צ עפ"י עדים כשרים שאינם נוגעים ואבאר טעמינו בזה:

:-

הנה מצד הפשר עצמו ודאי אין בו חשש דאפי' לדעת הרמב"ם וש"ע חו"מ סי' ר"ח דפשרה דינה כמכר מ"מ כיון שהאונס ידוע וגם מסר מודעה גם במכר בטל אך מצד האסור והשבועה המבואר בכתב לכאורה הי' מקום חשש אבל באמת ג"ז אינו כמבואר ביו"ד סי' רל"ב סט"ו מי שאנס חבירו וייסרו במיני יסורים עד שנשבע כו' אין באותה שבועה או נידוי או ח' ממש ועיין בט"ז שם מתשו' הר"מ בב"י דאף דגבי נודרין להרגין מבואר דצריך שיבטל השבועה בלבו שם מיירי דאין מייסרין אותו רק רוצים לחטוף מידו הפירות אבל היכא דאיכא יסורים והכאות שאין להם קצבה בטל השבועה לגמרי ואפי' אמרו ע"ד המקום ל"מ עכ"ל הרי דחלקו בין אונס ממון שי"ל קצבה ובין אונס הכאה ויסורים שא"ל קצבה דאינה חלה השבועה כלל וא"צ לבטל בלבו וא"כ בנ"ד דכל חייו ופרנסתו תלוי בזה עד עולם דמי ממש ליסורים שא"ל קצבה וחילוק זה מבואר בש"ס נזיר י"א במשנה יודע אני שהנזיר אסור ביין אבל סבור הייתי שחכמים מתירים לי שא"א לי להיות אלא ביין או מפני שאני קובר את המתים (ופרנסתו מזה) וקאמר שם בש"ס דבנדרי אונסין פליגי עיי"ש בתוס' דזה חשוב אונס גמור כיון שא"א לו לחיות בלא יין או שעיקר פרנסתו מזה וא"כ בנ"ד ודאי הוי כל פרנסתו מזה והוי אונס ואפי' אם יתעקש אדם לומר דזה הוי ג"כ אונס ממון וירצה לדמות למ"ש הב"י בשם הרשב"ץ ביו"ד סי' רל"ב ובש"ע שם סי"ח בשותפים שביררו דיינים בכח ח' לקיים מה שגזרו עליהם וא' מהם מסר מודעה שלא קבל עליו אלא כדי שיתאמת מה שחייב לו כיון שהתחיל לומר שאינו חייב לו כו' והשיב כיון שקבל עליו בח' אסור לסתור דינם ואין זה בכלל נדרי אונסים כיון של"ה מכריחים אותו לקבל דינם. ובנודרין למוכסן ע"י שיאמר בלבו היום. אבל בנ"ד אפי' ה"ל האונס שאמר כיון שסתם קבל עליו הח' חל עליו. עיי"ש מ"מ הרי כתב המהר"ם לובלין בתשו' סי' י"א לפרש דבריו דדוקא שם כיין שלא הכריחוהו לקבל דינם. לכך א"י לבטל הח' עד שיאמר היום ויבטל בלבו. אבל כשהיו אונס גם על הח' א"צ לבטל בלבי. וגם העלה שם דהיכא דמסר מודעה בפי' לכ"ע א"צ שיבטל בלבו דלא גרע מה שגילה דעתו בפי' מביטל בלבו עיי"ש. הרי דהיכא דמסר מודעה בפיו אפי' באונס ממון אין הח' חל כלל אמנם בש"ך יו"ד שם השיג על הר"מ לובלין בס' קמ"ד.

דלשון הרשב"ץ אינו משמע כן. דק כונתו דכאן אפי' אמר בלבו היום אינו מועיל עיי"ש. וביאור דברי הש"ך דהוכיח מלשון הרשב"ץ מדהוצרך לומר דאין כאן נדרי אונסין כיון שלא הכריחוהו לקבל דינם ולדברי מהרמ"ל אפי' היו מכריחין אותו על השבועה ל"מ כיון דל"א היום. וע"כ דבא לומר כיון שלא הכריחוהו כו' ע"כ אפי' אמר היום ל"מ עיי"ש. אמנם באמת אם כי אינני כדאי לחלוק על הש"ך ודי לנו להבין דבריו ומהגם כי גם המהרשד"מ חיו"ד סי' ק"א פי' כן וגם בתשו' עה"ג סי' ל"א כ' דפי' מהרמ"ל דחוק. מ"מ במחכ"ת גם דבריהם דחוקים דלפי"ז למה סיים הרשב"ץ בלשונו וכ' כיון שחכם קבל עליו (ולא ביטל בלבו) הח' חל עליו דהא כבר כ' מקודם דגם ביטול בלב ל"מ בזה:

אולם בתשו' מהרי"ט בשניות חחו"מ סי' נ"ב הקשה עוד על הרשב"ץ במ"ש דאין זה נדרי אונסין כיון שלא הכריחוהו לקבל דינם. דהא קיי"ל כב"ה דאמרי אף פותחין לו בנדר א"כ אין חילוק בין הכריחוהו לקבל דינם או הוכרח מעצמו. ופי' הוא כונת רשב"ץ מ"ש שאין זה נדרי אונסין היינו דל"ה אונם ממש דבאונס ממש א"צ לבטל בלבו כלל דאמרינן האדם בשבועה פרט לאנוס דכאן לא הכריחוהו על השבועה והוי רק דומיא דנודרין למוכסין. דאף דלב"ה די בהוכרח מעצמו מ"מ צ"ל היום וכאן ל"א היום. אבל באמר היום ודאי מהני יי"ש ודבריו נכונים מאוד. ומזה העלה שם דכשמסר מודעה ובטל הח' אפי' ל"א היום. והרשב"ץ מיירי שלא מסר בפי' מודעה על הח' רק על קבלת הנבררים כדי שיתאמת חובו אבל הת' קבל מעצמו ולכך חל עליו אם לא אמר היום עיי"ש וא"כ יש למהרמ"ל עמוד גדול לסמוך עליו אולם לפי' המהרי"ט צ"ל דגם אונס ממון מבטל השבועה להרשב"ץ דאל"כ למה הוצרך לומר דצ"ל היום כיון שלא הכריחוהו על השבועה ל"ד לנדרי אונסין הא בלא"ה הוי רק אונס ממון. והוא נגד תשו' הר"מ שהביא הב"י דבכל אונס ממין צ"ל היום:

אך לפע"ד כל הגאונים האלו במחכ"ת. לא כ"כ רק לאשר לא ראו תשו' הרשב"ץ כי לא נתגלה אז עדיין בדפוס רק מה שהעתיק הב"י יו"ד סי' רל"ב וידוע שגם לפני הב"י לא הי' גוף תשו' הרשב"ץ. רק מה שהעתיק מורו הר"י בי רב איזה תשובות מכת"י ומסרם להב"י ז"ל כמבואר בהקדמה ואנחנו תה"ל זכינו לאורו ותשו' זו הוא בח"ב סי' ס"ב ולא כ' כלל כמו שהעתיק הב"י. רק ז"ל עוד יש לקיים הפשרה כו' לפי שיש ק"ח ונידוי כו' ואין לו טענה בזה מפני האנסין. דאע"ג דקיי"ל דנדרי האונסין התירו חכמים כדאיתא פ"ד דנדרים לא בכל ענין התירו אלא בכגון ההוא דתנן נודרין לחרמין ולמוכסין כו' ואסיקנא באומר בלבו היום ומוציא בשפתיו סתם ובנדון הזה כיון שלא טען התובע שבטל בלבו קבלתו שפיתה בכח נידוי אינו רשאי לבטל הפשרה כו' עכ"ל הרי מבואר להדיא בלשוני

דאם היו מבטל בלבו הוי מהני כאן ג"כ. ועיקר הוכחת הש"ך ומהרשד"מ מלשון הרשב"ץ שהוצרך לומר אין זה נדרי אונסין כיון שלא הכריחוהו לקבל דינם כנ"ל כ"ז לפי גרסתם אבל לפי הנוסחא שלפנינו דאין לו טענה מפני האונסים דבריו פשוטים דלכך א"ל טענה כיון שצ"ל היום. וכאן לא אמר היום וגם קו' מהרי"ט הנ"ל מדקיי"ל כב"ה דפותחין לו בנדר לק"מ. דלפמ"ש אין הטעם כלל מפני שלא הכריחוהו על השבועה רק משום שלא אמר היום. וא"צ לדחוק כס' מהרי"ט ובלי ס' שאיזה מעתיק שהעתיק להב"י תשובה זו וכ' שאין זה נדרי אונסין והוסיף מדעתו הטעם שלא הכריחוהו על השבועה ומזה נולדו כל הקושיות ודחוקים הנ"ל. ועיין בהגהות תשב"ץ שהגיה הגאון שם דהא דבנודרין למוכסן צ"ל היום היינו משום שבשעה שנשבע מוציא שקר מפיו שהוא של בית המלך אבל היכא שבשעת שבועה אינו מוציא שקר מפיו רק שאח"כ אינו רוצה לקיים הוי שבועת אונסים וא"צ כלל לומר היום עיי"ש. נראה מדבריו דגרסתו היתה כמו שהוא לפנינו דל"ה נדרי אונסים כיון שלא אמר היום וע"ז השיג דכיון שלא הוציא שקר מפיו א"צ לומר היום וז"ב ועכ"פ מוכרחין אנחנו לפרש דברי הרשב"ץ שלא מסר מודעה על הח' רק על קבלת הדיינים כדמשמע מלשון הרשב"ץ. דאל"כ בלא"ה א"צ לומר היום דל"א גרע מה שבטל בפירוש מאלו ביטל בלבו וכמ"ש המהרי"ט הנ"ל:

ועוד דכ"ז אם הי' שביעה בפה אבל כאן שהי' רק בכתב וכבר הסכימו כל הפוסקים דכתיבה לאו כדבור דמי רק שהנוב"י חידש דח' מהני בכתב כיון שאין אחר יכול להחרים וכת"י לא גרע מהסכמתו והרי מבואר ביו"ד סי' רל"ב סי"ד בהג"ה דדוקא בנשבע בפיו צריך לבטל בלבו שלא יסתור מה שהוציא בפיו אבל שר או שלטון שצוו להחרים שלא כדין א"צ ביטול בלב וא"כ בנ"ד נמי כיון שלא קבל עליו בפיו א"צ ביטול בלב כלל וז"ב:

ועוד נ"ל ברור דכאן אפי' לא הי' מוסר מודעה בפיו. מ"מ כיון שהאונס גלוי לכל שאסרו שחיטתו והי' מחוסר פרנסה ר"ל וטפלי תלי בי'. וע"כ הוכרח לחתום עצמו כי מה הי' בידו לעשות. א"כ א"צ מודעה כלל מטעם דאפי' לדעת הפוסקים דפשרה דינה כמכר מ"מ הרי מבואר בחו"מ סי' ר"ה ס"ח בגוזל והוחזק בגזלו ואח"כ לקח שדה שגזל א"צ המוכר למסור מודעה ועיי"ש הטעם דדוקא אם האונס הוא מצד אחר בענין שימסור מודעה אבל אם האונס בגוף החפץ הנמכר שהחזיק באסור ולא רצה להחזיר והוכרח למכור לו א"צ למסור מודעה. וא"כ ה"ה כאן כיון שלא רצו לעמוד עמו לד"ת ולהחזיר לו חזקת השחיטה עד שימכור להם א"צ למסור מודעה:

ומעתה אפי' אם נכתב בכתבים אח"כ ביטול מודעה אין בו ממש לפי המבואר ברמ"א שם סי"א דגם להסוברים דמהני ביטול מודעה דוקא במכר אבל במתנה כ"ו דידעינן

באונסי' ל"מ ביטול. ועיי"ש הטעם בנה"מ וקצוה"ח דבמתנה אפי' אם יתבטל המודעה מ"מ מה דידעינן באונסי' עיי"ש. וא"כ כאן נמי כיון דמה"ד ל"ה צריך מודעה כלל כנ"ל ל"מ ביטול מודעה כלל כמו במתנה לכ"ט:

ובאמת בלא"ה אפי' כתבו ביטול מודעה בכתב אין בו ממש כמבואר בתשו' מהרי"ט בשניות חחו"מ סי' מ"ג דגם להרא"ש דס"ל דאפי' כפוהו לבטל המודעה מהני הביטול מ"מ צריך שיעידו העדים שביטל המודעות בפיו. אבל אם אומר לסופר לכתוב שטר סתם והוא כותב טופסי דשטרי בב"מ ומור"ם אין כח בזה לבטל לשון מפורש עיי"ש שהאריך בזה וא"כ כאן נמי כיון שהשו"ב בודאי לא צוה בפי' לכתוב ביטול מודעה. אף שהסופר כ' ב"מ אאין בזה שום ממש. היוצא לנו מזה דהפשר בטל והכתבים בטלים מג' טעמים. א' מצד דהמודעה הוי ג"ד יותר מביטול בלב. והב' משום דלא קבל עליו רק בכתב והג' משום דהוי כמו אונס הגוף כיון שפרנסתו תלי בזה וגם אם נכתב בכתב ב"מ אאין בזה בו ממש וז"ב. וכ"ז אם היו מקיימים כפי הפשר. אולם כפי המבואר במכתבכם אשר לא סלקו כפי הפשר וגם לא קיימו יתר האופנים של הפשר ודאי הפשר בטל כמבואר בתשב"ץ ח"ב סי' רי"ד דאפי' קבלו הפשרה בשבועה או בנדר כיון שהא' והיתום הי' מחויבים ליתן חיזוקים עד זמן ידוע ולא נתנו אזי כל מה שקבל עליו ראובן ג"כ בטל וא"צ התראה וכ"כ המהרשד"מ חיו"ד סי' ק"ג עיי"ש באורך:

ומעתה נבא לגוף האסיר שהכריזו על השו"ב אם הי' כדין:

הנה כפי ששמענו בהיותינו בשם דברי הצד שכנגדו אין להם שום בירור. על שום ענין מסירה. אם הי' בגרמתו רק דרך השערה בעלמא. זולת בדבר המרחץ אשר הי' לו מריבה עמהם ואומרים שהוא הי' הגורם במה שהעכו"ם מסרו לערכאות והוא בעצמו צוה להסופר לכתוב המסירה:

הנה מצד זה לא הי' כדאי להעביר איש מאומנתו ולחתוך פרנסתו כמבואר בתשו' תשב"ץ ח"ג סי' ק"ו בשוחט שי"ל מריבה עם מנהיג הקהל אינו ראוי לפוסלו. ואם פסלו ופגם כבודו שלא כדין לא יפה עשה ובר עונשין הוא והאיש ההוא רשאי לשחוט ולבדוק בין בשלו בין בשל אחרים. והמעכב ע"י הוא מעכבו לעשות מצוה עיי"ש. ואפי' הי' מתברר עפ"י עדים כשרים שעשה זאת הרי בחו"מ סי' שפ"ח ס"ה הביא שני דיעות בזה אם נקרא מסור כיון שאינו מתכוין רק להציל את שלו. והש"ך הביא בשם מהרמ"ל להכריע כדיעה הראשונה דלא נקרא מסור. ואם כי לא נ"ל להש"ך הכרעה זו מ"מ נראה דמודה היכא דא"א להציל בע"א כמבואר שם. וגם הביא בשם מהרש"ל פ' הגוזל בתרא דלענין פטור ממון אין לפסוק כהר"א מטולא מבואר דעכ"פ לענין עדות ופסול שחיטה אין לדונו

כדין מסור. וכן מבואר להדיא בתשו' מהרש"ל סי"א דגם מהר"מ מודה להר"א מטולא שאין עליו דין מסור לשום דבר רק לענין תשלומין וכ"כ בתשו' נאו"ד סי' נ"ב עיי"ש. וגם בלא"ה אם לא עשה רק ע"י שליח אמרינן אין שליח לד"ע. ועיין בש"ך סי' שפ"ח ס"ק ס"ז ובקצוה"ח שם דאפי' הוחזק השליח למסור אמרינן אשלד"ע. ומה גם בזה"ז בעוה"ר שנתפשט הדבר בין ההמון לתבוע בערכאות עד שנדמה להם כהיתר גמור וכ"כ הכו"פ סי' ב' דעכשיו בעוה"ר נעשה כהיתר עד שבתשו' מהרש"ל מכשירו לעדות מכ"ש שאין לפסלו לשחיטה עיי"ש:

וכ"ז אם היו מתברר בעדים כשרים אבל כ"ז שלא נתברר והשו"ב מכחיש הכל ודאי אין מקום לפוסלו. ועיין בתשו' מהרשד"מ חיו"ד סי' קל"ז. שכ' בא' שהתפאר עצמו בפני קרובו שהוא הלשין את שונאו של קרובו והפסידו ממון אינו נאמן דאין אדם מע"ר. ונאמן לומר שאמר כן כדי להתפאר. וביתר הטענות ודאי אין שום בירור וא"כ איזה טעם ה"ל לפסלו. ועיין בתשו' שו"מ מהד"ג סי' רמ"ז שכל עוד שלא יברר הרב אב"ד על השו"ב שפסולים לעבודתם שחיטתם כשירה ככל השוחטים המומחים. וגם בתשו' ב"ש סי' ט' הביא כמה ראיות דהרב א"י לאסור את השו"ב בלי טעם ע"כ האיסור שהכריזו עליו הי' שלא כדת ומהגם אחר שהראה השו"ב לפני כתב חתים מרוב נכבדי הקהלה קבלו עליהם באו"ש ובנדר לאסור שחיטת כל השו"ב עליהם בלי רשות השו"ב הזה בודאי חלילה להם לעבור על שבועתם בשאט נפש. את זאת ראיתי להגיד לכם דעתי עפ"י תוה"ק וה' יברך אתכם בשלום כנפש ידידכם הדו"ש:

תשובה נא

כבוד יד"נ הרב הה"ג חריף ובקי המפורסם לתהלה. מאוד נעלה. מו"ה ישעי' לאנדמאן נ"י האבד"ק אזיפאלי יע"א.

מכתבו היקר השגתי במועדו. ואתו הסליחה אשר לא השבתיו. כי אינני במזג הבריאות ל"ע והכתיבה קשה עלי וגם ראיתי אשר אינו נחוץ לו תשובתי הנחתי הדבר. עתה עוררני במכתבו שנית. אמרתי לאו אורח ארעא. למיקם גברא רבא דכוותי' אבראי לזאת הנני להשיבו:

ע"ד האיש הבא להשיג גבולו לקפח פרנסתו ולסדר קדושין בלי רשותו ודאי גדול עונו מנשוא. הן מצד יורד לאומנות חבירו דנקרא רשע וגזלן ובש"ס סנהדרין פ"א אמרו ואת אשת רעהו לא טימא שלא ירד לאומנות חבירו. ואף דהש"ך ביו"ד סס"י רמ"ה הביא בשם פסקי מהרי"א דל"ש בזה השגת גבול משום דעל פרס זה אנו בושים כ"כ הח"ס

חיו"ד סי' ר"ל וחחו"מ סי' כ"א דזה דוקא בזמניהם שלא קבלו את הרב כפועל רק כל ת"ח הנהיג את בני עירו. אבל בזמנינו שמקבלין הרב כפועל ושכרו קצוב מחופות וקידושין אין אנו בושים בפרס זה וכל הבא להשיג גבולו נקרא רשע וגזלן. ואם כי הרב הגה"צ מצאנז זצ"ל בתשו' ד"ח פקפק ע"ז דבמאי קנה הרב השכירות הזה דהא הוי דשלבל"ע כיון דהחתן והכלה לא נתחתנו עדיין ואולי לא נולדו עדיין אז עיי"ש. ולדעתי אין זה טענה כלל. דהרי בשכירות פועל קונה אפי' בדשלבל"ע כמבואר בנה"מ סי' שט"ו ושי"ב. דכל משכיר כחוב הגוף דמיא ומחויב להעמיד לו. תדע דבמשכיר חמור חייב להעמיד לו חמור. ובמוכר כה"ג פטור. וה"ה בהבטיח לו בשכרו דשלבל"ע חייב כמבואר במהרי"ט אלגזי רפ"א דבכורות ד"ה איברא וכ"כ בקצו"ח סס"י של"ב וכ' דזה ענין יעקב ולבן שקנה יעקב הולדות אף דהוי דשלבל"ע. וא"כ ה"ה כאן שהבטיחו זאת להרב בשכירות כפועל ודאי הוי השגת גבול. הא חדא. והשנית מצד שא"י בטיב גיטין וקדושין והט"ז בהקדמתו והב"ח בתשו' הוכיחו מלשון טוב גיטין וקדושין דצריך שיהי' בקי בכל פרטי דינים. ואף דבסי' מ"ט בא"ע כתבו הט"ז והב"ש דלסדר קידושין מותר לכבד אפי' אינו למדן גדול. מ"מ ודאי עכ"פ צריך שידע כל הדינים השייכים לסידור קדושין. דגם בהם נמצא הרבה פרטים הכרחיים כמו בטבעת שלא יהי' שאול רק במתנה ע"מ להחזיר ולא מאשה שי"ל בעל ושלא יהי' בו אבן. ושיהי' עדים כשרים. ומאמר לי. וזה מהדברים המעכבים את הקדושין ושיאמר לו וכדומה ויוכל לבא לידי פסול. ע"כ ודאי לא טוב עשו בזה וראוי לעונש עבור זה. וגם העדים אשר הזמינו עצמם לזה ודאי נקראים מסייע ידי ע"ע. וכ"ז הוא מה"ד הגמור. אולם מ"ש כ"ת מענין תקנות הקדומות והחרמות ולענין הפקעת הקדושין ופסול העדים הנני להעתיק לו מ"ש בתשו' לבורשטין בשנת ששו"ן לפ"ק (היא התשובה הבאה אח"כ בסי' נ"ב) ומחמת חלישות כחי לא אוכל להאריך. ובזה אשאר ידידו הדו"ש וש"ת באהבה:

תשובה נב

שלום להרב החריף ובקי מו"ה ליב יאפיטר נ"י מו"צ דק' בורשטין יע"א.

ע"ד שאלתו באיש אלמן א' מכפר וועפקי הסמוך למחניכם שנשא אשה שם בכפר ומחמת דוחקו ל"ה ביכלתו לשלוח אחר הרב. ואיש א' ירא ושלם סידר לו קדושין. ורו"מ בירך שבע ברכות. והרב אב"ד דשם שלח אליו במכתב שהקדושין בטלין ואין חלין כלל אם יש ממש בדבריו:

תשובה. הנה לא אוכל להאמין אם יצאו הדברים מפי הרב כי הוא מוחזק לת"ח ובמה כחו יפה לבטל הקדושין. הרי לדעת הרמ"א ביו"ד סי' רמ"ה גם אכסנאי הבא לעיר מותר לסדר קדושין וליתן השכר לרב הקבוע. וגם להנוב"י תנינא סי' פ"ג שכ' דמצד המנהג אין לעשות כן היינו משום שהרבנים נהגו סלסול בעצמן אבל לא עלה ע"ד השואל לבטל הקדושין או. לפסול העדים. ואף דבתשו' שבוי' ח"ג סי' קס"א ובתשו' מהכנסי"ח הביאו תקנות קדומות בחרמות מרבנים גאונים שהיו בימי ר"ת שלא לסדר קדושין בלי רשות הרב. מ"מ לא נזכר שם מענין פיסול הקדושין והעדים בדיעבד ועיין בתשו' תשב"ץ ח"א סי' קל"ג לענין תקנת הקהל דאם לא פי' בפי' להפקיע הקדושין בדיעבד אין מפקיעין דאפי' בפסולי עדות דרבנן מספקא להו אי מפקיעין הקדושין. והיינו אם כוונת חז"ל הי' להפקיע הקידושין. כ"ש בתקנת הקהל. ואפי' אם פי' בפי' אין לעשות מעשה בזה עיי"ש וכ"כ עוד התשב"ץ ח"ב סי' ה' לענין קהל שעשו תקנה בח' שלא לקדש אלא בחבר עיר וזקני העיר עיי"ש וגם אין לפסול העדים משום שעברו על הח' מטעם שכ' המהרי"ט בשניות חא"ע סי' ל"ט לענין קהל שעשו תקנה שלא יקדש אלא בעשרה ובחכם העיר ועברו ע"ז אין לפסול העדים שמא לא ידעו או שמא שכחו באותה שעה ושמא סברו שאינם נכללים בהסכמה כמו דאמרינן לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו. ועיי"ש בסוף התשו' שכ' דאפי' אם הפקיעו בפי' הקדושין כ' הרשב"א שלא לעשות מעשה מכ"ש בסתם וכבר לגלג מהרי"ק ז"ל ע"ז והיינו חוכא. וכונתו לדברי מהרי"ק ז"ל שהביא הרמ"א בסי' נ"ח סכ"א. וגם במהרי"ט ח"א סי' קל"ח השיג שם על המהרשד"מ שכ' לבטל עדים משום שעברו על תקנה בח' והאריך שם דאין לבטל עדותם ול"ש לומר בזה אעל"מ וכן ל"א אפקינהו רבנן לקדושין מיני' עיי"ש:

ועוד דבנ"ד גם להרשד"ם אין חשש כלל דהרשד"מ מיירי בתקנת הקהל שהחרימו בפומבי ונודע לכל באי שער העיר כמבואר שם חאה"ע סי' כ"א וסי' ל' להדיא שהי' הדבר פשוט ונודע לכל. משא"כ בתקנה זו דלפי הנראה לא פשטה תקנה זו כלל כמו שנראה מכל הפוסקים הנ"ל הרמ"א והנוב"י שלא דנו בזה רק מאסור הש"ג ולא הזכירו כלל מהח' שהי' בימי ר"ת. וגם מהתשב"ץ ומהרי"ט והרשד"מ הנ"ל שהוצרכו לדון מכח התקנה וח' שגזרו הקהל מחדש ולא הזכירו כלל מח' הקודם. וע"כ שלא פשט כלל בעולם רק במקום שגזרו. וגם על גזירות וחרמות ר"ת ורשב"ם וסייעתם המועתקים בתשו' מהר"מ ב"ב שהוא מפורסם בעולם נסתפק הח"ס חחו"מ סס"י כ' אם נתקבלה כי אולי לא נתקבל רק תקנה רגמ"ה וג"ז לא פשט בכ"מ והוכיח שם ממה שנתקבל תקנה הנדן המוזכר שם. וא"כ תקנה זו המוזכר בשבוי' וכל הפוסקים לא הזכירו כלל קרוב

לודאי שלא נתקבלה ואף אם נתקבל אז באיזה מקומות הרי בגלילותינו נשכח הדבר מכל וכל ואין אדם זוכרה. והרי מבואר ברמב"ם ובש"ע תו"מ סי' ל"ד דאינו נפסל לעדות אלא דבר שפשט בישראל שהם עבירה. משא"כ בזה שנדמה להם כהיתר ועיין בכו"פ סי' ב' לענין מסור דאין לפסלו לשחיטה כיון שבעוה"ר נעשה להם כהיתר עד שהרש"ל מכשירו לעדות עיי"ש כ"ש בדין זה שאין שום אדם יודע אם יש חשש אסור בדבר. הדבר פשוט דאין תשש בקדושין. דברי ידידו:

תשובה נג

להרב הנ"ל.

מכתבו היקר הגיע לכאן בשבוע העברה ואנכי בדרך נתני ה' לעיר לבוב. ובבאי לביתי ראיתי מכתבו עם שאלת חכם חצי תשובה ויען כי הוא דבר נחוץ תשתי ולא התמהמהתי להשיבו:

תורף השאלה לאשר במחניכם סגרו דלתות בית הטבילה. ולא במהרה יפתחו מסיבות שונות. ואם יצטרכו הנשים ליסע לעיר אחרת לטבול. יוכל לבא מזה כמה מכשולות אם יוכל להתיר להם לטבול בנהר ליפא ההולך בשם אשר אינו מכזב מימיו ועל איזה אופן יוכל להתיר להם:

תשובה. הנה כבר ראו עיניו בש"פ סי' ר"א ס"ב דנכון להחמיר שלא לטבול בנהר שמא ירבו גשמים והפשרת שלגים רק דנהגו להקל במקום שאין מקוה. ואין למחות בידם. והש"ך שם התיר בזמן שהנהר קטן אף שיש מקוה ואף כי רבו בפוסקים האוסרים לטבול בנהר הלא המה הרי"ף ורמב"ן ור"ת וגם בתשו' תשב"ץ ח"ג סי' רל"ח הסכים לאסור אפי' במקום שאין מקוה והח"ס ביו"ד סי' ר"ב כ' שהוא רק אסור דרבנן גם בנהרות המכזבין. ובכ"ז הזהיר להמורה למונעים בכל האפשרי מטבילות הנהר רק ליסע לעיר אחרת במקום שיש מקוה אולם מר כי אתרי' אם רואה שיוכלו לבא לידי מכשול מוטב למידחי הא מקמי הא ולסמוך על הש"ך להתיר לטבול בנהר עכ"פ בעת שנהר קטן:

אמנם אופני הטבילה בנהר יש בזה הרבה תנאים וזהירות יתירה א' שיהי' המקום עמוק שיגיעו המים זרת למעלה מטיבורו ואם כי התירו בשעת הדחק אפי' צריכה להיות פני' וגופה כבושים בקרקע כמבואר בסי' ר"א ס' ס"ו וסי' קצ"ח סל"ז. מ"מ כיון דאיכא כאן עוד קולא של טבילה בנהר ותרי קולי לא מקילינן משום שעת הדחק ובלא"ה קשה מאוד לזהר מתנאים המבוארים בסי' קצ"ח סל"ה לענין בית הסתרים ומבואר שם דאם שינתה י"א דגם בדיעבד לא עלתה לה טבילה – גם צריך לדקדק עכ"פ לכתחילה בכל האפשרי

שלא תטבול במקום שיש חשש שיראנה ב"א כמבואר שם סל"ד. וגם מהחשש שכ' רו"מ שלא יהי' שם רפש וטיט, ואף שכ' הש"ך שם סקמ"ז דטובלין עכשיו במקום שיש טיט דסתם טיט אינו כמו טיט היון מ"מ כ' שם הדגמ"ר דצריכה להגבי' רגלי' כמ"ש הש"ך סק"מ ובנוב"י תנינא סי' קל"ו הוסיף להחמיר בזה שלא תטבול במקום טיט אפי' אינו כטיט היון שמא לא תזהר לקפוץ באויר בעודה במים:

והאמת כי לפע"ד הוא חומרא יתירה ואם כי הוציא כן מהש"ך סק"מ אולם דברי הש"ך הנ"ל צריכים ביאר שנראה מדבריו שבא לתרץ דברי המחבר במ"ש דא"צ להגבי' רגליו בלא הי' שם טיט דמשמע דגם בהי' שם טיט מהני כשהגבי' רגליו מיירי בסתם טיט שאיני כטיט היון וק' דהרי מבואר שם סי"ד דסתם טיט אינו חוצץ כלל ולמה תצטרך להגבי' רגלי' ואי מיירי במקפדת דמבואר שם דחוצץ א"כ מאי מהני כשתגבי' רגלי' וא"ל דלכך מהני במגבהת רגלי' משום דמשתטף הטיט דא"כ אמאי לא מהני גם בטיט היון ודוחק לומר דטיט היון נדבק ביותר ואינו משתטף כלל דמי הוא הנביא שיגיד לנו חילוק בזה ועוד דא"כ לא ה"ל לחלק בין טיט לטיט רק הל"ל שתגבי' רגלי' ותדקדק שישתטף היטב דאז מהני בכל טיט ועוד קשה דאיך אפשר לפרש דברי המחבר דמיירי בשאר טיט דהרי בב"י הביא דין זה בשם הרשב"א בת"ה בההיא דלא תטבול בנמל שכ' ל"ה שם טיט א"צ להגבי' רגלי' ולשוט באמצע המים כו' אין כאן חציצה לפי שהמים מקדימים לרגליו כו' עיי"ש הרי דהיכא שהמים מקדימים א"צ להגבי' רגלי' ואח"כ בהא דלא תטבול בנמל כ' הב"י דלטעם שהמים מקדימים ל"ש החשש של הרא"ש משום חציצה ולא החשש של הר"ן משום בין אצבעות דאף שהטיט עב מאוד מ"מ קצת לחות שי"ב מחבר מי רגליו למי המקוה וסיים שם בשם הר"ש דבטיט היון ל"מ קדימת המים עיי"ש א"כ כל שאינו כטיט היון דמהני קדימת המים ודאי א"צ להגבי' רגלי' וא"כ עכצ"ל דכוונת הרשב"א שהתנה שלא יהי' שם טיט היינו שלא יהי' כטיט היון אבל שאר טיט לא אכפת לן דהא לזה מהני קדימת המים וא"כ איך כ' הש"ך דמיירי בשאר טיט ע"כ לפע"ד פשוט כוונת הש"ך שם במ"ש ולפמ"ש לקמן דיש חילוק בין טיט לטיט א"ש אין כוונתו לומר דכאן מיירי בטיט שבבירור אינו כטיט היון רק כוונתו דלכך התנה שלא יהי' שם טיט כיון דיש שני מיני טיט ושמא הטובל לא ידע להבחין ע"כ כל שיש טיט צריכה להגבי' רגלי' שמא הוא כמו טיט היון והא דל"מ גם בידוע שהוא טיט היון להגבי' רגלי' אף דבשעה שמגבהת רגלי' משתטפים הם ועלתה לה טבילה מה בכך שמעמדת אח"כ רגלי' בטיט היון לכאורה יש מקים לומר עפמ"ש הכ"מ פ"ו מאה"ט דאין הטמא נטהר רק בעלייתו מהמים וכ"כ התשב"ץ ח"ג סי' ל"ד ואם נחסרו המים בגמר טבילה אינו טהור משמע

דאפי' שהה הרבה במים בעת שהמקוה הי' בשלימות הכל הולך אחר הגמר וא"כ הה"נ אם העמידה רגליו בטיט היון קודם גמר טבילה הוי כנחסר מהמים ולא עלתה לה טבילה כך הי' מקום לומר אולם אנכי תה"ל כבר הארכתי בזה בתשובה א' למדינת רוססי (והוא לעיל בסי' ב') בראיות ברורות מהת"כ ומש"ס נדרים דאין כונת הכ"מ כן רק שבא לפרש דברי הרמב"ם שכ' דאם פשט ידו ונגע חוץ למקוה ה"ז מטמא בגדים ועז"כ דכל שהוא במים לא נגמרה הטבילה והטעם הוא כיון דכל טבילה לתרומה ולקדשים בעינן כונה כמבואר ברמב"ם פ"א ממקואות ה"ח וכ"כ שם פי"א הי"ב שהדבר תלוי בכוונת הלב וגם בנדה שטבלה לבעלה בלא כונה יש פלוגתא כמבואר ביו"ד סי' קצ"ח וע"כ בטמא החרד לטבול בסתם ומכוין לטהר עצמו בטבילה זו ולא התנה אם בתחלתו או בסופו לזה אמרינן דכל שלא יצא מהמים עדיין לא נשלם טבילתו והוי כטבל בלא כונה ולכך פ' הר"מ דאם בעודו במים נגע חוץ למקוה מטמא בגדים כיון דעדיין לא נשלם הכונה וחיזקתי זאת במסמרות קבועות עיי"ש וגם טעמו של התשב"ץ בנחסר המים ג"כ הוא מטעם זה עיי"ש שהארכתי בזה:

ומעתה בנ"ד הי' אפשר למצוא תקנה גם באם הוא טיט היון בבירור להגבי' רגלי' ולכוין שתצא ידי טבילה בעת שמגבהת רגלי' וא"כ הדק"ל למה לא מהני בטיט היון להגבי' רגליו, ע"כ נלפע"ד פשוט דע"כ הטעם הוא כיון דבטיט היון ל"ש לומר המים מקדימין ואם לא תגבי' רגליו לא עלתה לו טבילה ע"כ חיישינן שמא לא תגבי' יפה משא"כ בשאר טיט דבאמת א"צ להגבי' רגליו כלל דהמים מקדימין ורק משום חומרא שמא לא תבחין בינו ובין טיט היון ע"כ מהני עכ"פ להגבי' רגלי' ולא חיישינן שמא לא תגבי' יפה דזה באמת ה"ל גזירה לגזירה זה נראה טעמו של הש"ך. ומעתה אינו מובן חומרת הנוב"י והדגמ"ר שלא לטבול גם בשאר טיט שמא לא תגבי' יפה דהא עיקר החילוק בין טיט היון לשאר טיט וכנ"ל דבשאר טיט הוי רק גזל"ג ע"כ נראה ברור דבשאר טיט א"צ להגבי' רגלי' עכ"ז חלילה לנו להקל נגד הנוב"י ע"כ בודאי טוב להניח נסרים במקום הטבילה כמ"ש הט"ז שם סקל"ה דל"ד זמורות ה"ה נסרים וכ"ז לכתחילה היכא דאפשר אך בנ"ד כפי שהציע רו"מ דיוכל לבא לידי כמה מכשילות בודאי אין שעה"ד גדול מזה. ויוכל להתיר לטבול בנהר במקום עמוק שיש בו שיעור טבילה ואם אין המקום כ"כ עמוק צריך לדקדק עכ"פ שיהי' באופן שלא תשחה ביותר ושאר ענינם כמבואר בסל"ה וגם להניח נסרים כנ"ל. וגם לעשות איזה גדר שלא יראוה ב"א הכל כנ"ל ואז אין בזה שום פקפוק ובזה הנני ידידו:

תשובה נד

להרב החריף ובקי מו"ה דוב בעריל קומיל דומ"צ דק' סאסוב

מכתבו עם שאלתו הגיעני והנני להשיבו פ"ד הגזירה אשר יצא מהממשלה מבלי לנפוח את הריאות בפה מחשש סכנה זולת אם יקברו הריאה אח"כ ויש הפסד להזובחים ע"כ התחכמו לנפוח ע"י כלי הנקרא בלאז זאק כמו שנופחים הנפחים וגאון א' אסר להם וגם השו"ב אומר שא"א לנפח בכלי כזה ושאל מאתי דעתי לדינא איך להתנהג:

תשובה. הנה בסתם כלי של הנפחין ודאי האמת כדברי השו"ב שא"א להכניס הרוח עד שיתפשטו כל חלקי הריאה אך בכל המקומות אשר דבר המלך ודתו מגיע ופקודת השוטרים חזקה מבלי לנפות בפה עשו להם כלי מיוחדות והביאו מכונות (מאשינדליך) המתוקנים להכניס בפי הקנה והשו"ב בעצמו יוכל לנפח כרצונו ובודאי אין בזה שום חשש ולא הוזכר בשום מקום להצריך הנפיחה בפה דוקא ולא ידעתי מאיזה טעם אסר הגאון אולי דעתו כיון שכן נהגו מקודם בודאי קבלה היתה בידם שהנפיחה בפה ממלאת את הריאה כדרך שהיתה נפוחה בחיי הבהמה משא"כ בכלי זה יוכל לנפות יותר מהראוי ואין לסמוך ע"ז להכשיר כמו שמצינו בסי' ל"ו ס"ב בט"ז וש"ך לענין נקרע הקרום מחמת הנפיחה דאם נפחוה יותר מדאי כשירה דבחיי' לא היתה נפוחה כ"כ וכיון דלקולא אמרינן כן ה"ה לחומרא דצריך לשפר הריאה כמו שהיתה נפוחה חיישינן שמא לא היתה נפוחה כ"כ כן הי' מקום לכאורה לומר אבל באמת ז"א דהרי מצינו בסי' ל"ז ס"ד לענין בועה בשיפולי דאם נפחוה כדרכה ול"ה חוט בשר מקיף ואח"כ באו בודקים אחרים ונפחוהו בכת יותר והי' בשר מקיף כשר. ומזה הוכיח התב"ש סי' ל"ו סקי"ב דבאמת בחיי' היא נפוחה הרבה יותר מכדרך הנופחים. והא דבנפחוה יותר מדאי וניקרע כשרה משום שנתלשה ע"י מיתה. משא"כ בנפחוה כדרכה דנשתנה מדרך רוב בע"ח ובתשו' פנ"י סי' י"א האריך בזה דאין סברא כלל שהרוח יגדיל את הריאה. ובחיי' היא מלאה רוח מאוד. והא דתלינן בנפחו יותר מדאי היינו דאמרינן שמכח האדם שדחק הרוח נקרע עיי"ש הרי מבואר דאין משקל לרות לומר שנפיחת הפה שוה לנפיחת הבהמה וא"כ מאי איכפת לן אם ינפח בכלי יותר מהראוי כל עוד שלא יקרע הריאה ודאי נתלה בזה להכשיר. ואדרבה לדעתי מנהג כשר הוא כי אם צריכים לנפ"תת הזובח. פעמים בא בארוכה ופעמים נשימתו קצרה וא"א לעמוד היטב עלי' משא"כ בכלי הזה יוכל השו"ב לנפח כרצונו. וגם אין חשש שמא יקרע הריאה כיון שבארנו שהריאה בחיי' היא נפוחה הרבה. וברא"פ סי' ל"ו סקנ"ד וכ"ז חידש דמה דלא נקרע בחיי' אפי' היתה נפוחה ביותר משום שפי הקנה הי' פתות לאויר העולם משא"כ בנופח בפיו דסותם פי

הקנה אין מקום לכלוא את הרוח ולכך נקרע וא"כ בנופח בכלי בנקל אפשר לעשות באופן שלא יכניס הכלי בדוחק לתוך פי הקנה. ואז לא יקרע הריאה ע"כ לדעתי אין בזה שום חשש ופקפוק:

וע"ד הנקודות אדומות. הנה בס' דע"ק סי' ל"ו אות ג' מבואר דדי לבדוק בפושרין. ובתשו' ב"ש סי' ס"ד החמיר למרס דוקא במקום שכבר עמדו על הנסיון שמבצבץ וטפת דם יש בנקב – אמנם מנהגינו עפ"י אדוננו הגאון מוהרש"ק ז"ל. דאם לא נראה שום נקב בנקודה די לבדוק בפושרין. וא"צ למרס כי שתי חששות אין לחוש שמא יש נקב ושמא טפת דם סותמה. אבל אם רואים שם נקב. אז צריך למרס ואופן המירוס לא יהי' ע"י שימשמש הרבה בבשר הריאה וידחיק הבשר כי ע"י המשמוש יעשה הנקב רק ימשמש הרבה למעלה במקום הנקב עד שאם נמצא שם טפת דם בנקב תנתק משם:

וע"ד קבלת השו"ב שבמראה אדומה בטלאים, א"צ לבדוק בצלעות. יניח להם מנהגם כי כמעט ברוב הטלאים נמצאו המראות אדומות והכי רביתיהו וע"ד הנקב בריאה אם אומר השו"ב שנעשה ע"י הכאתו ביד על הריאה. יוכל לתלות בזה ומהס' יוסף דעת אין ראי' דהוא מיירי כשעור פרוס על הריאה והנקב נעשה תחת הקרום וע"ז כ' דאם הי' נעשה הנקב בהכאה הי' נגלה על הקרום. וגם אינו ברור. אבל כשהנקב גלוי ודאי תלינן בהכאה זולת אם הוא מהנקבים שודאי נעשו מחיים כמבואר בש"ע. ולגודל הטרדא אקצר. ואשר לא השבתי על מכתבו הראשון הי' מטעם הכמוס ידידו הדו"ש:

תשובה נה

שלמא רבא. לגברא רבא כבוד יד"נ הרב הגאון חריף ובקי מו"ה אברהם מתתי' חלפן נ"י מק' יאליסעווטע במדינת רוסיא.

יקרתו עם שאלתו שאלת חכם השגתי לנכון. גם ספרו היקר הנקרא בית האוצר הגיע עדי ומצאתי בו דברים יקרים נכונים להלכה:

ואשר שאל באחד שקנה ספרים מעזבון א' ונמצא כתוב על מקצתם ששייכים לאיזה ביהמ"ד. וכ"ת הראה מקום לדברי הש"ך חו"מ סי' רצ"ג דהעלה להלכה דאפי' שם המפקיד כתוב עליו יכול לטעון לקוח. והיכא דיכול לטעון לקוח א"י להוציא מהיורשים. והאריך בזה. ובקש להגיד חו"ד בזה:

הנה באמת הי' מקום לחלק דזה דוקא לענין ממון אין להוציא מיורשים. משא"כ דהוי ס' שמא הקדישם בעל הספרים לביהמ"ד או שמא לקחם מביהמ"ד וס' אסור אזלינן לחומרא כמבואר בחולין קל"ד לענין גר שהי' לו עיסה כו' דס' אסור לחומרא וס'

ממונא לקולא. ואף דהרמ"א ביו"ד סי' רנ"ט ובש"ך שם סקי"ד דביורשים ל"ש ספק אסור לחומרא. עיין בתשו' בא"פ חלק יורה דעה סי' נ"ה השיג ע"ז דמה לי הוא מה לי אביה. כיון דאם הוא של הקדש הוי גזל בידו אמרינן ס' אסורא לחומרא. וגם הוא משנה מפורשת פ"ד דמע"ש מצא כלי וכתוב עליו ק' קרבן ח' תרומה מ' מעשר. ומזה הוכיח המרדכי הביאו רמ"א יו"ד סס"י רנ"ט בכ' על הכיס צדקה סמכינן אכתיבה:

אמנם בש"ס יבמות קט"ו משמע דאין חילוק בין ממון לאסור גבי ההוא גברא דאפקיד שומשמי כו' והא כן וכן הוו ובתביתא רמיין כו' דלמא אתרמויי אתרמי. ופריך ומי חיישינן שמא פיגן והתנן מצא כלי כו' הרי דהשוה ממון לאסור. ובאמת בתוס' שם ד"ה ומי חיישינן תמהו ע"ז דמה ענין אסור לממון הא י"ל דבממון חיישינן שמא פינן שלא להוציא ממון מחזקתו. ועיי"ש שתי' דנ"ל לדמותם כיון דרגילות לפנותם ואפ"ה ל"ת שמא פינן ה"ה לענין ממון מפקינן מחזקה. והנה דבריהם סתומים וצריכים ביאור דהקו' במקומה עומדת מאי ענין אסור לממון. וכי משום דבאיסור מחמירין נוציא ג"כ ממין מחזקתו:

והנראה בכונתם עפמ"ש התוס' נדה ד"ה חבר דס' הרגיל מוציא מידי ודאי אפי' לקולא. ולפי"ז הי' לנו להקל ג"כ בכתוב עליו ק' או ת' כיון דרגילות לפנותם. ועכצ"ל הטעם דמחמירים שם עפמ"ש המג"ש בכללי חזקה המובא בסוף ס' ראש אפרים אות ב' דס' הרגיל הוא רק דבר שעומד לכך ומחויב בכך כמו אשה שמחויבת לטבול ועומדת לכך וכן תבואה של טבל שעומד לעשר רק דלא ידעינן אם טבלה כבר או עישר כבר עיי"ש. וכן חולדה וברדלס שדרכן בכך תמיד הוי כעומד לכך כו'. וא"כ כאן אף שרגילות לפנותם מ"מ אינו מחויב בכך ואינו עומד עכ"פ לכך. ולכך חיישינן שמא לא פינה. והנה לענין ממון מצינו גם כן דיש חילוק בין חזקה שאינו עשוי להשתנות דמוציאין מחזקת ממון. כמבואר בתשובת הר"ן סי' ס"ו וביו"ד סי' ר"א ס' ס"ה לענין מקוה שהוחזק להיות מימיו מתמעטין דצריך לטבול והר"ן הביאו ראי' מקידושין ע"ט אתמר קדשה אביה בדרך וקדשה עצמה בעיר והרי היא בוגרת רב אמר ה"ה בוגרת לפנינו ושמואל אמר חוששין לקדושי שניהם ואמרינן עלה נימא כתנאי מי מוציא מיד מי הוא מוציא מידיהן בלא ראי' דברי ר' יעקב ר"נ אומר אם בריא הוא עליו להביא ראי' שהי' שכ"מ ואם שכ"מ הוא עליהם להביא ראי' שברי' הי' נימא רב דאמר כר"נ ושמואל כר"י. א"ל רב אנא דאמינא אפי' לר"י ע"כ ל"א ר"י התם דאיכא למימר העמד ממון על חזקתו אבל הכא מא"ל העמד הגוף על חזקתו וקיי"ל כר"י וטעמא דמלתא משום דכיון די"ל העמד ממון על חזקתו ל"א העמד אדם בריא על חזקתו אעפ"י שעכשיו ג"כ ברי לפי שאותה חזקה

עשוי' להשתנות לפי שהחולי מצוי לכך אין חזקה זו מבטלת חזקת ממון. וא"כ ה"נ במקוה אם הוחזק להתמעט שוב אינו מוציא הטמא מחזקתו. וא"ל דלא ילפינין להאי מלתא אסורא מממונא. [ונימא דחזקת ממון עדיף ולכך חזקה שעשוי להשתנות אינו מוציא מח"מ משא"כ באיסור] דהרי תלמודא מדמה להו ואמר לימא כתנאי ולא דחי לה משום דהאי אסורא והאי ממונא כו' אלמא להההוא מדמינן לה. עכ"ל הרי דלענין זה אין חילוק בין אסור לממון וכן מבואר בט"ז חו"מ סס"י ע"ה לענין מי שפרע חובו ונמצא בו מטבע מזוייפת. דכ' שם דהא דחייב בא"י אם פרעתיך היינו משום דיש עליו חזקת חיוב. ומוציא מחזקת ממון. וכיון שכבר פרע לו אף שהי' מטבע מזוייפת מ"מ אתרע חזקת חיוב. ובתשו' פמ"א ח"א סי' ס' השיג עליו דגם בזה לא נסתלק החזקת חיוב וכן לענין אין אדם פורע תו"ז כ' הפוסקים ג"כ דאף די"ל חזקת ממון מ"מ חזקת חיוב עדיף. ומ"מ כ' הטור חו"מ סי' ס"ה בשם תשו' הרא"ש לענין שטר שנפל. וז"ל וכיון שהדבר שקול המלוה אומר ממני נפל כו' מעמידין הממון על חזקתו וא"א העמד השטר על חזקתו שלא נפרע לפי שהשטר עומד להפרע, עיי"ש. הרי דכיון שהחזקה עשוי להשתנות אין מוציאין ממנו ועיין בשו"מ מה"ת ח' ס' שהק' דא"כ כל חזקת חיוב עשוי לפרוע ותי' דזה דוקא בנולד ריעותא כגון בשטר שנפל. וכדומה דאתילד ריעותא ומעתה שפיר פריך הש"ס דהא דאמרינן דלמא אתרמויי אתרמי ול"ה פי' מובהק דמה בכך כיון דיש להמפקיד חזקת חיוב שהי' מונח בכלי זו וכיון דחזינן לענין אסור דלא מחשבינן להא דשמא פינן לספק הרגיל א"כ הוי חזקה שאינה עשוי' להשתנות ועדיף מחזקת ממון ובזה מיושב לשון הש"ס ומי חיישינן שמא פינן ולא קאמר ומי חיישינן דלמא אתרמי ולהנ"ל נכון דאף די"ל דאתרמי מ"מ כיון דל"ח שמא פינן מוקמינן על חזקת חיוב דאינו עשוי להשתנות וזהו כוונת התוס' בתירוצם הנ"ל:

ובזה יתיישב לנכון סוגיית הש"ס שם דאמר אח"כ א"ל רבינא לר"א ול"ח שמא פינן אימא סיפא ר' יוסי אומר אפי' מצא חבית וכ' עליו תרומה הרי אלו חולין שאני אומר אשתקד הי' מלא תרומה ופינן ולכאורה דברי הש"ס תמוהים מאוד דהרי באמת ר' יוסי פליג שם במשנה על הת"ק ואמר דק' או תיו ודאי ל"ה סימן דשמות ב"א הם אלא אפי' כ' עליו תרומה בפירוש אמרינן אשתקד הי' מלא תרומה ופינן וא"כ שפיר י"ל דר"י ס"ל חיישינן שמא פינן דלא כת"ק וקיי"ל כת"ק דהא הלכה כר"י מחבירו ולא מחביריו כמ"ש הרמב"ם ודקארי לה מאי קרי לה ומי הכריח להש"ס לשנויי דכ"ע חיישינן שמא פינן – ולא מצינו קו' כזו בכל הש"ס להקשות מהת"ק ואח"כ מבר פלוגתי' ולפ"מ שבארתי דעיקר קי' הש"ס הוא משום דהוי חזקה שאינה עשוי' להשתנות ע"כ פריך הש"ס שפיר

דאי נימא דהחשש שמא פינן אינו ס' הרגיל א"כ עכצ"ל דר"י דפליג סובר דסמכינן לקולא אפי' בס' שאינו רגיל כ"כ וא"כ ה"ה בממון נוקי אחזקה בכה"ג דהרי הש"ס מדמה אסורא לממונא וזה א"א לומר כן כלל דהרי מבואר בש"ס ב"מ זיין לענין שטר שנפל שכ' בו הנפק דלרבנן לא יחזיר דחיישינן לפרעון ור' יוסי אומר ה"ה בחזקתו דל"ח לפרעון ואף דקאמר שם איפוך עיין בש"ך חו"מ סי' ס"ה ס"ק ל"ב דהרמב"ם פ' כר"פ שם דאמר לעולם לא יפיך הרי דאפי' בשטר שנפל דלרבנן הוי חזקה העשוי להשתנות כמ"ש הטור הנ"ל בשם תשו' הרא"ש ואפ"ה ר"י לא חייש לפרעון ואיך יחליף שיטתו בכאן וע"כ דס"ל לר"י דחשש שמא פינה עדיף טפי דודאי לא יעמוד לעולם בכלי זה ודמי למ"ש המג"ש הנ"ל לענין חולדה וברדלס כיון שדרכן בכך הוי כעומד לכך. ולכך סמכינן ע"ז אפי' לקולא משא"כ בחשש פרעון דיוכל להיות שלא יפרענו לעולם. וא"כ למה נאמר דת"ק פליג על ר"י בסברא זו וס"ל דל"ח שמא פינה ולענין פרעון ודאי פ' כחכמים דחיישינן לפרעון ונשוה ביניהם פלוגתא רחוקה דלת"ק חשש פרעון עדיף ולר"י שמא פינה עדיף ובמה פליגי ע"כ תי' הש"ס דבאמת גם ת"ק מודה דחיישינן שמא פינה מטעם הנ"ל דהוי כעומד לכך ורק דהת"ק ס"ל דא"א דפינה מיכפר הוה כפיר ור"י ס"ל אימור אשתלויי אשתלי או לפנחי' שבקי' ודו"ק:

נחזור לענינינו דלפי"ז הא דמדמה הש"ס אסורא לממון הוא רק להס"ד דל"ח שמא פינה אבל למסקנא דעכ"פ לכ"ע הוי חזקה העשוי להשתנות דעומד להפנות רק דלענין אסור ס"ל לת"ק דא"א דפינה מיכפר הוה כפיר אבל עכ"פ אין להוציא ממון מכח זה ולכך לא הוציאו שם השומשמין בלא סי' מובהק. ובזה מיושב פסק הש"ע חו"מ סי' קע"ו סכ"ט לענין שותפים דאפי' שמו כתוב עליו י"ל אשתקד היו אותן חבית שלך ועכשיו הם שלי אף דאנן קיי"ל כת"ק דר"י דזה דוקא לענין אסור ולא לענין ממון. ומעתה לפמ"ש הש"ך יו"ד סי' רנ"ט סקי"ד דצדקה דין ממון י"ל עכצ"ל דמ"ש ביו"ד סס"י רנ"ט בכ' על הכיס צדקה סמכינן אכתיבה אף דצדקה לעניים אמרינן בי' ס' ממונא לקולא ולא ס' אסור מ"מ צ"ל כמ"ש הח"ס יו"ד סי' רל"ב דזה מיירי דוקא בידוע שהי' שם כים של צדקה רק שא"י איזהו ומ"ש באו"ח סי' קנ"ג סי"ט במצא כתב שהקדיש כלים דהוי הקדש. אף דהקדש שלנו דין ממון י"ל מ"מ כל שאין כאן שום ס' ודאי מחויב לקיים הקדשו והמג"א באמת רמז בשם לחו"מ סי' פ"א דאף דכ' על הכלי ששייך חציו לפ' י"ל שלא להשביע ורמז להש"ך שם שכ' לחלק בין כ' על הכלי עצמו או בכתב מיוחד וא"כ בנ"ד שכ' רק על הספרים שהם מביהמ"ד ולא שהוא הקדישם כיון שהוא רק ספק ממונא כמ"ש הש"ך י"ל שלא להשביע כ"כ או לפנחי' שבקי' שלא יגנבו כמ"ש הח"ס שם דאף היכא דל"ש פינה

כגון שהחשש על הכלי עצמו אמרי' לפנחי' שבקי' ול"ה של הקדש מעולם והחששות של הח"ס שם אינן ענין לנדון שלפנינו ע"כ אין כאן שום חשש ופקפוק כלל ידידו הדו"ש:

תשובה נו

ברכת שמים מעל לכבוד ידידי האברך החריף המופלג מו"ה אברהם שעכטיר נ"י:
מכתבך השגתי עם שאלתך באשה א' שאחר ביאתה מבית הטבילה נתנה תבשיל לבנה ואח"כ נתנה ידי' על פני' ונפל מעל פני' דבר המקפיד ובאה לשאול אם צריכה טבילה שנית והורית דצריכה לטבול כדין עפ"ד הש"ך ס"ק ט"ז וערערו עליך ובקשת להגיד חו"ד בזה ואם אמנם אנכי מוטרד מאוד ונוסף ע"ז חלושית כחי וקשה עלי הכתיבה אך למען הלהיב לבבך לתורה. וגם למען אביך המופלג נ"י. הנני להשיבך אך בקצרה:
תשובה הנה שאלתך פשוטה ומבואר בדברי המחבר יו"ד סי' קצ"ט ס"ו בטבלה ונמצא עליו דבר החוצץ אם בתוך עונה שחפפה טבלה א"צ טבילה אחרת ואם לאו צריכה לחזור ולטבול והוא מהש"ס נדה ס"ו וכ"ד כל הפוסקים כאשר יבואר לפנינו בעזה"י זולת הרמב"ם דכ' לפרש דברי הש"ס דא"צ לחוף ולטבול. היינו חפיפה וטבילה תרווייהו בהדדי א"צ אבל טבילה לחוד צריך. ולפי"ז בנ"ד שבודאי נהגה כמנהג כל הנשים כמבואר בש"ע המנהג הכשר שתתחיל לחוף מבעו"י ועוסקת בחפיפה עד שחשיכה ואז טובלת. א"כ הוי טבלה בתוך עונה שחפפה. ולרוב הפוסקים א"צ טבילה כלל. ורק היכא דאפשר בקלות יש לחוש לדעת הרמב"ם ולטבול שנית אך בלא ברכה. כמ"ש הס"ט. וכן הביא הפת"ש בשם השב יעקב לחוש לדעת הרמב"ם. ודברי הש"ך ה"ק ט"ז שהבאת דמבואר שם דצריכה לטבול שנית עפ"י הדין ובברכה. אינו נוגע כלל לנדון שלנו והוא ענין אחר והיינו על מ"ש המחבר אח"כ דבלא טבלה בעונה שחפפה צריכה טבילה וע"ז כ' המחבר בד"א שלא נתעסקה באותו המין אחר טבילה אבל נתעסקה באותו המין א"צ לטבול. עז"כ הש"ך דהוא מהרשב"א בת"ה והביא בשם הב"ח דכיון דהרמב"ם ס"ל בספ"ב דמקואות דל"מ נתעסקה עד שתאמר ברי לי והרשב"א בעצמו סובר בזה כהרמב"ם. וכן לכל הג' תירוצים שבתוס' נדה ס"ו וחולין י'. וכונתו דהתוס' הקשו שם בהא דטבל ועלה ונמצא עליו דבר חוצץ אפי' נתעסקה באותו המין אחר טבילה לא עלתה לה טבילה ממימרא דרבא הנ"ל דאם תוך עונה שחפפה טבלה א"צ טבילה אחרת ותי' ג' תירוצים א' דשם מיירי בלא טבלה סמוך לחפיפה. ב' דשם מיירי לטהרות אבל לבעלה א"צ טבילה אחרת. ג' דיש חילוק בין ראש לגוף עיי"ש. וכיון דלתי' הא' של התוס' דמיירי בלא טבלה סמוך לחפיפה מבואר שם להדיא דאפי' נתעסקה באותו המין כה"י

לא עלתה טבילה ממילא גם לשאר התי' דמיירי לטהרות. דהי' אפשר לומר הא לבעלה מהני נתעסקה. וכן לתי' הג' מ"מ כיון דאין הכרח לומר כן למה נחלק בין התירוצים וע"כ אמרינן גם לשאר התירוצים דלא מהני נתעסקה אבל כ"ז רק בלא טבלה סמוך לחפיפה. אבל בטבלה סמוך לחפיפה כל הפוסקים חלקו על הרמב"ם וכנ"ל. דהרי כולם הקשו קו' זו ולשיטת הרמב"ם ל"ק כלל שני המימרות דהא לדידי' גם רבא ס"ל דצריכה לטבול רק דא"צ חפיפה וטבילה:

ועדיין נשאר לנו לבאר דברי הש"ך שם במ"ש ואני מוסיף שכן דעת הרשב"א בחידושיו פ"ק דחולין כהרמב"ם. וכוונתו מדהביא הרשב"א שם תי' הראשון של התוס' דמיירי בלא טבלה סמוך לחפיפה והרי מבואר שם דל"מ נתעסקה. וא"כ איך הביא הטור בשם הרשב"א בת"ה דמהני נתעסקה. ודברי הב"י תמוהים יותר שכ' בפי' על הרשב"א וז"ל וטעמו מדתניא פ"ק דחולין טבל ועלה כו' והק' התוס' כו' ותי' דהך דחולין מיירי שלא טבלה סמוך לחפיפה כו' אעפ"י שתי' תי' אחרים הרשב"א תפס תי' זה לעיקר כו' עיי"ש. והרי מטעם זה מבואר שם בש"ס דל"מ נתעסקה עד שתאמר ברי ואיך פ' הרשב"א דמהני נתעסקה. וכן תמה בבאר הגולה בש"ע והנראה בכוונתו דהרי בש"ס מייתי ברייתא זו לסייע לר"ה דאפי' שיבר עצמות בסכין ל"מ בנמצאת פגומה. דהא כאן ל"מ נתעסקה דהוי כשיבר עצמות כמ"ש הרשב"א בהדיא שם רק שדחה שם דסכין אתרעי בהמה לא אתרעי ובטבילה חמור טפי. ועיין בתוס' שם שפי' הא דבהמה לא אתרעי היינו משום דאיכא ס"ס שמא בעצם נפגם ושמא לא שחט כנגד הפגימה אבל בחציצה ליכא רק חד ס'. ולכאורה קשה כיון דאנן קיי"ל הלכתא כר"ה. א"כ ע"כ דאין חילוק בין ריעותא דסכין לריעותא דחציצה. ואיך קיי"ל כר"ח בשיבר בה עצמות. והרי בטבילה אפי' נתעסקה באותו המין כה"י לה עלתה לה טבילה ונתעסקה הוי כמו שבירת עצמות כמ"ש הרשב"א גופי' בחידושיו. הן אמת דלפמ"ש הישועת יעקב יו"ד סי' י"ח בישוב קושייתו שהק' על התוס' שכ' דבחציצה מחמירין דליכא רק חד ס' דהא ס"ס בדאוריי' וס' א' בדרבנן דין א' להם והרי בחציצה אפי' במיעוט המקפיד אינו אלא דרבנן דמה"ת בעינן רובו ומקפיד. וא"כ אכתי איכא סייעתא לר"ה. ועיי"ש שתי' עפ"ד הה"מ פ"ב מחו"מ הובא בש"ע או"ח סי' תל"ט דלענין בדיקת חמץ ל"ש לומר סד"ר לקולא כיון דעיקר בדיקת תיקנו חז"ל על הס'. וא"כ ה"ה כאן דעזרא תיקן חפיפה על הס' שמא יש דבר חוצץ ע"כ החמירו בספיקו. ובזה חידש דלכך קאמר בש"ע מתיב רבא לסיועי לר"ה דר"ה דוקא לשיטתו דס"ל חופפות היום וחובלת לאחר ג' ימים א"כ ע"כ התקנה לא היתה רק שתהי' חופפות. וא"כ אינה על הס' דאם לא תחוף כלל הוי כודאי יש עליו דבר החוצץ וא"כ בס' יש להקל

כמו בס"ס בדאורייתא וליכא דחי' כלל. אבל נר"ח ולדידן דהתקנה היתה שתהא דוקא סמוך לטבילה משום שמא עלה עלי' בשעה זו דבר חוצץ וזהו הוי רק על הס' וע"כ שפיר הוי דחי'. – וזה דבר נחמד – ולפי"ז ל"ק קושייתינו דאף דלדידן הלכה כר"ה בלא שבר עצמות. אבל בשבר עצמות י"ל דכשר אף דבחציצה מחמירין בנתעסקה דלדידן שפיר מחמירין בסד"ר כיון דהתקנה נתקנה על הס' [דהא לדידן בעינן חפיפה סמוך לטבילה] משא"כ בסכין דאיכא ס"ס:

אמנם במחכ"ת אם כי דבר חכמה אמר אין שמיעתו מכוונת. דהא כמו דאמר כאן לר"ה דהתקנה היתה על גוף החפיפה. זה הוי כודאי יש עליו דבר חוצץ אם לא תחוף כלל הרי גם בבדיקת חמץ י"ל כן דאם לא יבדוק כלל הוי כודאי יש שם חמץ דהא משתמש שם כל השנה בחמץ כמבואר בש"ע. ואיך כתב הה"מ דתקנת הבדיקה היתה על הס'. וגם גוף הסברא של הה"מ צריכה ביאור דכיון דכבר יצא יד"ח התקנה ובדק פ"א ואח"כ נולד ס' אם הכניס העכבר חמץ לבית למה נחמיר בזה. ולמה לא נימא כמ"ש הש"ך סי' ל"ט ס"ק מ"ב לענין בדיקת הריאה דכיון שכבר יצא תק"ח ובדק ואח"כ יש הכחשה אם כסדרן או של"כ יש להקל. וצ"ל בכונת הה"מ דכיון דתיקנו חז"ל בדיקה על הס' קו"פ. ע"כ כל שעדיין יש ס' עדיין החיוב מוטל עליו לבדוק כמו בפעם הראשון דהא ודאי אם יבדוק כמה ימים קו"פ ואח"כ יחזיר להשתמש שם חמץ ודאי מוטל עליו לבדוק עוד הפעם כמו כן אם יש ס' אם הכניס שם חמץ. מוטל עליו חוב הבדיקה כמקדם. וה"ה ממש בריאה אם היא עדיין לפנינו ונפל ס' בענין הבדיקה ודאי מחויב לבדוק שנית. אבל כל שכבר נאבדה או נחתכה אחר הבדיקה מקילין כיון שכבר יצא תק"ח וז"ב. ומעתה כאן בחציצה. ודאי כ"ז שלא טבלה ונולד ס' בענין החפיפה ודאי יש להחמיר ולחוף שנית כיון דעיקר התקנה היתה על הס'. אבל אחר שכבר טבלה ונמצא עלי' ד"ח מה ענין זה לתקנת עזרא שתהי' החפיפה סמוך לטבילה והלא כבר יצא יד"ח. וא"כ הדק"ל דהא הוי סד"ר ודינו כס"ס בדאורייתא וכיון דמחמירין בנתעסקה. ה"ה בשבר עצמות בסכין נחמיר. ועכצ"ל כמ"ש הט"ז ס"ס קצ"ט בישוב דברי הטור שם דג' חלוקים יש בזה דאם טבלה בתוך עונה א"צ טבילה כלל ואחר עונה בעינן נתעסקה באותו המין. וברחוק הרבה ל"מ נתעסקה. ועיין בס"ט שתמה שם מנ"ל להטור חילוקים אלו. ולהנ"ל נכון מאד דהטור הוכיח זה מהש"ס דפ' הלכה כר"ח בשבר עצמות. ולמה ל"מ כאן נתעסקה ע"כ הוצרך לחלק דמיירי ברחוק הרבה מהחפיפה משא"כ שם דהי' הסכין בדוק. ומעתה כ"ז להתי' דבחולין מיירי בלא טבלה סמוך לחפיפה אבל להתי' אחרים אין מקום ליישב זה ע"כ כ' הב"י בטעמו של הרשב"א דמהני נתעסקה משום דתפס התי' דמיירי בלא

טבלה סמוך לחפיפה, ועכצ"ל דאחר עונה מהני נתעסקה מהא דפסק הל' כר"ח בשבר עצמות ודו"ק:

ובגוף קו' היע"ק הנ"ל בהא דדחי הש"ס לר"ח סכין אתרעי כו' משום דאיכא ס"ס. והלא גם כאן הוי סד"ר י"ל עפמ"ש הט"ז סי' ר"א ס"ק פ"ו ובש"ך דיני ס"ם דבאיתחזק אסורא אף בדרבנן יש להחמיר בס' אף בימי ליבונה כ"ז שלא טבלה היא בטומאתה. ואף שכ' הר"ש פ"ב דמקוואות דהיכא דממ"נ אזלא הטומאה חמורה מספיקא לא מחתינן לה לטומאה קלה כ"כ בחבורי מ"ש סי' ס"ג דדוקא שם דאחר שיצאה מטומאה דאורייתא נולד אח"כ הס' שמא נטמא במים שאובין ע"כ אמרינן פנים חדשות באו לכאן ומקילין. משא"כ כאן דהס' הוא אם יצאה מטומאה הראשונה אף דהוא רק מדרבנן מחמירין. ועיין בשו"מ מהד"ק ח"ב סי' ק"ו האריך בראיות דאם אינו מועיל הטבילה מדרבנן הוי הטומאה מה"ת ועיין בש"ס גיטין נ"ה כרת שע"י דבריהם באה לו אוקמיה רבנן ברשותו כי היכא דליחייב עלה. נחזור לענינינו דבנ"ד דודאי טבלה בתוך עונה שחפפה ע"כ לרוב הפוסקים א"צ טבילה כלל רק דיש לחוש לדעת הרמב"ם לטבול בלא ברכה כמ"ש הס"ט. ואתה חזק ואמץ בתורה ויעזור לך ה' ללמוד מתוך הרחבה ידידך:

תשובה נז

שפע שלומים לכבוד ידידי חביבי הרב החריף ובקי יו"ש. מתמיד ומצא כדי מדתו מו"ה דוב בעריל קומיל נ"י.

מכתבו היקר הגיעני שמחתי על כל הטוב אשר גמלהו ה' לבנות ביתו לתלפיות והנני מברכו אשר ישב שם בנחת ברוב הצלחה ועושר וכבוד עד עמוד הכהן לאורים:

וע"ד שאלתו בבתולה שתבעוה להנשא ואחר שעברו ימי וסת הקבוע לה לבשה חלוק נקי ביום ש"ק ובדקה עצמה ע"י קינוח והתחילה לספור ז"נ. אח"כ ביום ב' הגידו לה הנשים שצריכה לעשות הפסק טהרה הלכה למרחץ ורחצה עצמה ולבשה עוד הפעם חלוק נקי אח"כ ביום א' משבוע שני' בדקה ג"כ ע"י קינוח וטבלה בלילה. והי' רפש גדול אשר לא מנתה רק וא"ו ימים. וכ"ה פתח בכחא דהיתרא לסמוך על הבדיקה שבדקה ביום ש"ק במקום הפסק טהרה:

תשובה. הנה כבר השגתי מכתבים גם מידידינו הרה"ח מו"ה יוסף שוואלב ומשנהו מו"ה ישראל בלאמענרייך שתפסו את המורה בזה והן אמת דמה שמבואר בש"ע סי' קצ"ב דבכלה א"צ הפסק טהרה הוא רק בבתולה שלא ראתה מעולם. אבל ראתה פ"א שוב דינה ככל הנשים וצריכה פסיקת טהרה ובדיקה כדין. כמבואר בב"י וב"ח ובכל האחרונים.

אמנם הרי כ' הרמ"א סי' קצ"ו ס"א דבדיעבד אפי' לא בדקה רק שחרית ולא בדקה ביה"ש מהני במקום הפסק טהרה וא"כ בנ"ד אם הבדיקה שבדקה בש"ק היתה כדין היתה יכולה למנות מיום א'. ואף שלא רחצה מבואר ברמ"א שם ס"ב דדי בחלוק נקי ובבל"י כ' דה"ה אם אין לו מים אבל באמת כ"ו אם הי' הבדיקה כדינו דקאי על מ"ש בריש הסעיף שם ביום שפוסקת מלראות ובודקת עצמה כאמור. משא"כ כאן לפי הצעת לשון השאלה שהבדיקה ל"ה רק ע"י קינוח וזה מבואר בסי' קצ"ו ס"ו שעכ"פ בדיקת הפסק טהרה ויום ראשון מחויב להיות עד מקום שהשמש דש ולא שתכניס מעט לקנח עצמה. וגם מ"ש שתכניס מעט הוא ל"ד דבטור מבואר דכל שלא הכניסה לחורין וסדקין ל"ה אלא קינוח בעלמא. וכן כתב הב"י והב"ח דבדיקת חורין וסדקין מעכב אפי' דיעבד דבלאו הכי לא הוי אלא קינוח בעלמא וראיתי לרו"מ שהרגיש בזה במכתבו וכנראה שירד להציל בזה וכ' דכיון דבתולה א"א להכניס לחו"ס והיכא דא"א בע"א מועיל בדיקת הקינוח כמ"ש הנוב"י מה"ת סי' קכ"ט לענין מכה דבמקום צער לא גזרו רבנן. אבל באמת הנוב"י לא סמך ע"ז רק לענין בדיקת שאר ימים ולא לענין יום ראשון ושביעי ומכ"ש בבדיקת הפסק טהרה. ובאמת גם הב"ח סי' קצ"ב בסק"ד הקשה קו' זו בבתולה שתבעוה להנשא איך יכולים לבדקה בחו"ס עד מקום שהשמש דש בעוד פתחיהן נעול. ומכ"ש דק' בבתולה שראתה כבר דצריכה בדיקה מדינא והי' בתי' הראשון דאפשר לבדוק אף שהוא בתולה. ועוד תי' כיון דבדיעבד סגי בבדיקת חו"ס א"כ הבתולות יוצאין בזה לכתחילה כיון שא"א בע"א עיי"ש. הרי דעכ"פ בעינן בדיקת חו"ס ועיין במחה"ש בשם תשו' מהרש"ל דבדיקת הכלה י"ל ע"י הטי'. ובתשו' נחלת שבעה תמה דא"א בשום אופן לבדוק עצמה שלא תשיר צרורות ותסיר בתולי' באצבע ועיין בישועת יעקב יו"ד סי' קצ"ב שביאר הדברים היטב. והוא כיון דמקום הבתולים הוא בלול ההולך מן העלי' לפרוזדר ובלול א"צ בדיקה כלל דשם הוא מקום טהרה ומ"ש שהאשה צריכה בדיקה עד מקום שהשמש דש והיינו בין השיניים היינו בפרוזדר תבדוק עצמה עד למעלה מן הלול ובלול עצמה א"צ בדיקה עיי"ש. אבל בחב"י כתב דא"א בקיאין בהטי'. ועיקר סמיכתינו בכלות על הרמ"א סי' קצ"ו ס"ו שכ' להתיר בדיעבד עיי"ש. והרי הרמ"א לא התיר בדיעבד רק בבדיקת חו"ס אבל לא בקינוח בעלמא ואם אולי הי' המעשה שבדקה בחו"ס ל"ה לכ"ה להזכיר הקינוח דפשוט דאם הכניסה המוך לחו"ס בעומק ולא הי' עליו שום דם א"צ לקנא כלל. והוא מבואר בב"ח סי' קצ"ו סק"ח דהקשה שם איך אפשר להכניס המוך באצבעה עד מקום שהשמש דש ותי' דודאי להכניס אצבעה שם הוא מהנמנע רק אם דוחקים מוך הרבה זע"ז עד שנכנס בעומק שכל מוך שדוחקים זה אחר זה בעומק הא' דוחק את חבירו עד

שנכנס למקום צר כו' הרי להדיא דדי במה שמכניסין המוך וא"צ לקנח ובזה הרווחנו ליישב דברי המחבר בסס"י קצ"ו התמוהים דכ' דהרוצה למנות ממחרת ראייתה שלא תמתין העונות תקנח אותו מקום יפה במוך או בבגד. ובתשו' ברית אברהם חיו"ד סי' מ"ב תמה ע"ז דא"כ איך משכחת לה שתצטרך להמתין העונות דהרי כל בדיקת הפסק טהרה צריך להכניס בעומק עד מקום שהשמש דש. כמבואר בס"ו וא"כ לעולם א"צ להמתין כלל והאריך בפלפולים בזה והוליד דינים חדשים ולהנ"ל מיושב היטב דבאמת לבדיקת הפסק טהרה א"צ קינוח כלל רק שיצא המוך נקי בלי דם. ויוכל להיות שנשאר שם איזה לחות רק שאין בה טופח ע"מ להטפיח. משא"כ שם בסס"י דבא לנקות המקום מהזרע הזהיר שתקנח יפה יפה ובודאי ע"י קינוח היטב, ישאר המקום נקי בלי שום לחלוחית מזרע. ואז א"צ להמתין כלל ומעתה לענין שאלתו הדין ברור דאם הקינוח שעשתה בש"ק היו בעומק כפי האפשרי בחו"ס אפי' ל"ה עד מקום שהשמש דש מ"מ יכולה לסמוך ע"ז לענין הפסק טהרה ויכולה למנות מיום א'. ויפה הורה רו"מ שהטבילה עלתה לה. אבל אם ל"ה רק קינוח מבחוץ אינו עולה לה בדיקה זו אם היו ביהש"מ וצריכה למנות מיום ג' ונמצא שטבלה שלא בזמנה. ורו"מ יבין את אשר לפניו ומרוב טרדתי לא אוכל להאריך יותר ידידו הדו"ש:

תשובה נח

שנית להרב הג"ל.

מכתבך קבלתי ואם אמנם כי הקשית לשאול בזה ביען כי כבר השבתי לך דעתי בזה להלכה למעשה בעזה"י וכן כתבתי גם לאנשי ריבך לבל יעוררו מדנים ואם אתה כתבת עוד להה"ג הידוע אין אחריותו עלי ואני רואה שלא ירד לעומק הלכה כראוי לכל מורה רק לחדודי הוא דבעי וסתר דבריך הבנויים עפ"י הרמ"א ע"מ לבנות במקומו בנין שוא ותפל עפ"ד המנ"י והעלה חרס בידו לפרש פי' זר. ולבסוף הסכים ג"כ להתיר בדיעבד ודומה בעיני כמו שיש לפניו פתח פתוח. והוא חותר חתירה בכותל ליכנס לבית ולמה לי לבלות זמן להשיב על חלומותיו ועל דבריו עכ"ז למען אהבתך אשיבך בקצרה:

בראש דבריו מ"ש הרב המשיב דהרמ"א לא התיר רק בשעת הדפק ולא בדיעבד במח"כ שגה בזה מלבד דמבואר להדיא דגם בדיעבד מהני רק דבכ"מ השוו דיעבד לשעה"ד ואדרבה בט"ז יו"ד סי' צ"א סק"ב הביא בשם הת"ח דבשעה"ד שנתאכסן בבית עכו"ם כדיעבד דמי משמע מזה דדיעבד עדיף משעה"ד דמי נתלה במי. קטן נתלה הגדול כמבואר בפ"ק דב"ב גבי ונביא לבב חכמה ומלבד כ"ז מוכח כן מיני' ובי' מדהתיר רמ"א

בשעה"ד כשאין לה בגדים. ובבל"י ובתוה"ש מבואר דה"ה באין לה מים. אטו כ"ז מיירי כשהיא במדבר כל הז"נ ואין לה בגדים ומים כל הז"נ. וה"ל לפרושי דאם תמצא אח"כ בגדים ומים היך הז"נ מחויבת לרחוץ וללבוש דשוב אינו שעה"ד וא"כ נפל ההיתר של הרמ"א בבירא. וע"כ דכיון שבשעת זמן הפסק טהרה ל"ה לה בגדים ומים אפי' אם אחר עבוד הזמן תמצא מים הוי דיעבד וא"צ לרחוץ עוד וז"פ לכל בר שכל. ומ"ש לדמות לבדיקת הריאה שהחמירו אפי' בדיעבד כמ"ש הש"ך יו"ד סימן ל"ט סק"ח. אין לו דמיון כלל. ולפ"ד גם בבדיקת הסכין אחר שחיטה דכ' צריך לבדוק ואינו רק לכתחילה. ואפי' לכתחילה כ' הרמ"א דמי שרוצה להכניס עצמו לס' א"צ לבדוק בין כ"א. ואמאי לא החמירו אפי' דיעבד וע"כ דשאני בדיקת הריאה כיון דשכיח בה טריפות ואדם בהול על ממונו חששו לקלקול במזיד כמ"ש הב"ח והש"ך שם דאם יתירו פ"א בדיעבד ישליך תמיד הריאה בלא בדיקה ע"כ החמירו גם בדיעבד משא"כ בבדיקת הסכין דלא שכיח וליכא הפסד כ"כ לא חשו. וא"כ הה"נ באן כיון דליכא הפסד מים תרחוץ ותלבש לבנים. למה נחוש שתעשה במזיד ע"כ החמירו בשעה"ד וה"ה בדיעבד וז"פ ובחנם נסתבך בזה: **ומ"ש** הרב המשיב להביא ראי' מדברי המנ"י והוא בתוה"ש שם שכ' וז"ל והטעם בכ"ז דאולי נתלכלך גופה או חלוקה באיזה כתם ותמצא תוך ז"נ דאז אין תולין. ובס"ט הק' דשפת יתר הוא דאדרבא אם היו תולין כ"ש שיש לחוש שמא תראה אח"כ ותתלה שהי' עליו מקודם. וע"כ דחק הרב לפרש דכונתו דבא ליתן טעם על מ"ש דהוא רק מנהג כשר דאלו הי' תולין הי' צריך רחיצה אבל אי אין תולין הוא רק עצה טובה ומנהג כשר שלא לבטל מצות עונה. ומזה הוכיח דעכ"פ בדיעבד אם לא עשה כן ג"כ כשר שלא לבטל מצות עונה. ע"כ. ובמח"כ כמה מהדוחק יש בפירוש זה. דהעיקר חסר מהספר. ומלבד זאת אין טעמו עולה יפה דהרי באמת בכל הז"ן תולין רק בג' הראשונים אין תולין כמבואר שם ס"י. ואפי' אם יש ס' שמא הי' תוך ג"י מ"מ אם מצאה הכתם אחר ג' תולין כמבואר בתשו' ח"ץ ובפמ"א. וא"כ אכתי תיקשי אמאי הוא רק מנהג כשר והלא צריך רחיצה מה"ד שמא תמצא אחר ג"י. ולפע"ד דברי המ"י נכונים וברורים וכונתו במ"ש דאז אין תולין היינו דאז אחר שתרחץ ותלבש לבינים שוב אין תולין שום כתם שתמצא תוך ז"נ בימי נדתה דהרי רחצה עצמה ולבשה לבינים. ולא תוכל לבא לידי מכשול. משא"כ אם לא תרחוץ ותלבש ותוכל לתלות בימי נדתה תוכל לבא לידי מכשול דשמא באמת הכתם נולד אח"כ ולכך נהגו מנהג כשר הזה וז"ב ופשוט בכונת המנ"י. ותמהני גם על בעל עצ"ל שסיים אחר דברי המנח"י וז"ל ואף אם תולין אתר ג"י חיישינן להיפך שמא תראה ותחלה בו עיי"ש. ובאמת זה גופי' הוא החשש של המנ"י ועיי"ש שסיים ג"כ דבדיעבד

מותר ומ"ש בעל התשובה לחדש כאן דקיי"ל בנדה ס"ט דבעינן ספורים לפנינו א"כ לפי המבואר בסוגיא דבכורות דהא דקרא לעשירי תשיעי מקודש היינו משום שעשירי קדוש מאליו אבל בקרא לשמיני תשיעי או לשביעי שמיני המנין מקולקל א"כ ה"נ כיון שהתחילה למנות אח"כ מחדש וקראה לשלישי ראשון ולשביעי חמישי אין כאן ספורין לפנינו. במח"כ טעה בזה דהרי בזב וזבה ודאי בעינן ספורין לפנינו כמבואר שם בש"ס. ופליגי שם בש"ם בלא בדקו בימים שבנתיים דלר"י אין להם אלא ראשון ושביעי בלבד ומשלימין עליהם ה' ימים. ולר"ע אין להם אלא שביעי בלבד ומשלימין עליהם ששה וקשה נ"כ דאיך שביעי נעשה ראשון והרי כבר קראו שביעי ואין כאן ספורין לפנינו וגם בב"י וש"ע סי' קצ"ו סי"ב בטעתה במנין יום א' וטבלה ושמשה צריכה להמתין ואו עונות ותמנה יום א' נקי ותטבול ואמאי לא נימא כיון שטעתה במנין. וסברה על יום ואו שהוא שביעי. א"כ קראו לשישי שביעי ול"ה ספורין. ול"מ השלמת יום א'. וגם בנוב"י מה"ת סי' קכ"ה כ' דבדיקת נ' וט' הוי כמו בדיקת ראשון ושביעי. הרי דאינו מעכב מה שחשבו לג' וט'. ובאמת אין דמיון כלל להא דבכורות לענין מעשר דשם צריך למנותם בשבט א' ב' כמבואר בחינוך מצוה ש"ס ולזה ודאי מעכב בשטעה במנין וקרא לשביעי שמיני המנין מקולקל כמו בספירת העומר משא"כ בספירת זב וזבה דאינו מחויב למנותם בפה כמבואר בחינוך מצוה ש"ל דהא דכתיב וספרה לה היינו ליתן לב על הימים ולהשגיח עליהם וכן לענין נדה כ' הנוב"י מה"ת סס"י קכ"ג דגם לר"ע דבעי ספורין לפנינו אינו בפה רק שנדע שהם נקיים ועיין בתשו' ח"ס חיו"ד סי' קע"ח דספורין היינו שיהי' להם הכנה וכונה לספור ובדיקת יום א' הוי הוראה שמכנת עצמה לשמור ולספור הימים שלא יהי' דברים שבלב. ובדיקת יום הז' הוא להורות שפסקה זמן ספירתה אבל בימים שבנתיים א"צ כלום עיי"ש. וכיון שאינו רק במחשבה אם החליפה איזה יום בחבירו מה בכך, וז"ב:

ומה שתמה רו"מ על הכ"מ פ"ד ממו"מ ה"ז במ"ש הרמב"ם שם דאם ל"ה עסוקה בטהרות א"צ בדיקה שכל הנשים שי"ל וסת הם בחזקת טהרה לבעליהן. והשיג עליו הראב"ד דמאי אריא בי"ל וסת הרי אפי' אין לה וסת א"צ בדיקה. ותי' הכ"מ דבאין לה וסת עכ"פ צריכה בדיקה אתר תשמיש כמ"ש הה"מ בא"ב והק' רו"מ דהא הרמב"ם שם מיירי קודם תשמיש. לק"מ דכונת הכ"מ דלכך כ' הרמב"ם בי"ל וסת משום דהוא מלתא דפסיקא דהם בחזקת טהרה לגמרי משא"כ באין לה וסת דעכ"פ צריכה בדיקה אח"ת ולכך לא כ' הרמב"ם סתם לכלול כל הנשים. וז"פ:

גם מ"ש על החו"ד סי' קפ"ו שכ' דהא דא"ל וסת א"צ בדיקה היינו בחו"ס אבל קינוח צריכה עכ"פ. והק' רו"מ ע"ז מש"ס נדה י"ב בעי ר"א מר"ה אשה מהו שתקנח עצמה בשיעור וסת כו' א"כ לבו נוקפו ופורש. הרי דגם קינוח ל"ב – הנה החו"ד עצמו נשמר מזה בסופו וכ' דבגמ' ל"א לבו נוקפו רק על הבעיא מהו שתבדוק לחייב א"ח. ולא על הבעיא דמהו שתקנח ודו"ק. ובזה אשאר ידידו:

תשובה נט

חדות ימים ושנות עולמים לכבוד ידיד ה' וידי"נ הרב הצדיק המופלג בתורה ויראה בנש"ק כקש"ת מו"ה בנימין זאב (זצלה"ה) ולהאנשים המסתופפים בצלו המופלגים חסידים ויראי ה' הרב דוב בערל והר' חיים מאוזיראן.

אחד"ש ושלום תורתכם כמשפט. המכתב מהרב הידוע אודות השו"ב ר"י הי' למראה עיני. וכאשר ראיתי כן תמהתי על ת"ח גדול כמוהו איך הפך עורף על האמת ופיו מלא תוכחות מוסר. ותוכן כונתו להביא מורך בלבבכם. יען כי ידע דרככם להרחיק מכל שמץ פסול א' מני אלף. אולי ימצאו דבריו קן בלבכם לבלי לאכול משחיטת ר"י אשר באמת חף הוא מכל פשע ועולתה לא נמצא כאשר כבר השבתי לכם באריכות עפ"י דתוה"ק רק משנאתם וקנאתם רוצים להטיל דופי על איש אשר לא חמס בכפיו. למען יתעו לב העם לאמר כי גם השו"ב ר"א לא נופל ממנו בושני מכם חסידים ופרושים אשר תאמינו לדברים כאלה. מי הוא זה הבא לרדות אתכם בתוך בתיכם. מי שמוהו לשופט בעירכם לחקוק חקי עמל ואון. ממש כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש. ומה יעשה השו"ב העני הזה המכלכל את ביתו בלחם צר ומים לתן. אם הוא יעביר קול במחנה השברים אשר יש עליו איזה חשש בודאי יוציאו בלעו מפיו. ואם לא תעמדו לימינו להחלץ חושים נגדו. מיד מי בלעדיכם דמו יבוקש. ובגוף הדין אם כי אין מקום להתוכח בזה כי כל דבריו רוח תזרם וסערה תפיצם. אך למען לא יאמר כי תרץ במכתבו זה מוכרת אני להראות לו כי אך משנאתו דבר כדברים האלה:

והנה עיקר טענתו כי ר"י עבר על לאו דלא תענה אתר אשר העיד על השו"ב ד"א שהסרכא היתה מלאה דם והעדים העידו אשר אחר שרחץ ר"א הסרכא ל"ה בה דם. בזה אני רואה כי דק בעלילה בא עליו כי ראיתי במכתב הרב בעצמו מן ה' קדושים תרמ"ו שלא סמך על העדים אלו רק לסניף וכ' שם שהם אנשים המוניים רק מחמת המנהג שמקבלים עדות מכל אדם רק שהוא מוחזק בכשרות. ודברים אלו מרפסן איגרא ואין להם ביאור. כי ממ"נ אם הם באמת מוחזקים בכשרות למה הוצרך להביא ממנהג הלא מקרא מלא

הוא עפ"י שנים עדים יקום דבר. וכי נאמר בתורה שיהי' ת"ת דוקא וע"כ דהי' נראה לו שעפ"י התורה אינם ראוים לעדות. מאין לו המנהג להכשירם. ועיין בתשו' ח"ס אהע"ז ת"ב סי' נ"א דבזמנינו אין השליח נאמן לומר בפ"נ מפני שרוב העולם נכשלים באסור רבות ואסור גילוח זקן עיי"ש. הרי דאינו מועיל לו שום מנהג להתירו. וחוץ לזה הלא העדים הללו לא אמרו שיודעים בבירור שלא הי' דם אחר שרחצו הסרכא. רק אמרו שאחר שרחצו הסרכא לא שמעו עוד שום וויכוח ביניהם. וזה לא מקרי הכחשה כלל דלא שמענו אינו ראי' כמבואר בב"ש אה"ע רס"י מ"ז. וי"ל שהגיד לו בלחש. ומ"ש הרב מבארשטסוב דכיון דהי' במעמד א' ולא ראו ה"ל כאומר לחבירו לא ראית וה"ל הכחשה וציין זאת מהגה"מ והטור והר"מ ואני איני בוש לומר שאני זוכר זאת מהרמ"א חו"מ סי' כ"ט ובא"ע סי' קנ"ב הביא זאת בשם הפוסקים הנ"ל. אבל באמת אין ראי' משם לכאן דאינו דותה שמיעה לראי' לענין זה כמבואר בתשו' יהודה יעלה סי' דדוקא בדבר שנראה בחוש הראות ועמדו כולם ביחד אם ראה א' בודאי גם השני היו מחויב לראותו והוי הכחשה. משא"כ בחוש השמיעה י"ל שהשני לא שמע כי כח השמועה של הראשון חזק יותר או לפעמים מפני היסח הדעת אינו שומע ול"ה הכחשה כלל. וכ"כ הראב"ע בפ' שמות בפ' ויסתר משה פניו וז"ל ושער העין משער השמים כו' לא כן שער האזנים כו' והיד. וזה מבואר בט"ז יו"ד סי' ל"ט סק"ב שכ' לענין בודק שמצא סרכא והשני לא מצא לא ראינו אינו ראי' אף ששניהם משמשו במקום א' וע"כ דחוש המישוש משתנה לפי האדם. וי"ל דהשני לא הרגיש וכן ממש כח השמיעה. ומכ"ש באנשים המוניים אשר לא ידעו ולא יבינו בעסק זה ודאי י"ל שלא הי' מדקדקים כלל לשמוע אחר הרחיצה את הסרכא אם הי' איזה הכחשות ביניהם בזה. כמבואר במהרי"ק שורש ל"א ובתשו' הרא"ש ובתשו' מהרשד"ם סי' נ' בשני דיינים אומרים כך הי' ושני אנשים מבחוץ אומרים שלא הי' כך הדיינים נאמנים שהם מדקדקים יותר. ומהגם דכאן יש להשו"ב עוד עד המסייע שהרי גם הרב אומר כן הוא הרב המו"ץ הזקן ז"ל שהעיד ג"כ בתו"ע שראה גם אח"כ בשורש הסרכא שהי' מלא דם. ואיך נחשוד ח"ו לאיש זקן מורה הוראה בישראל אשר עיני כל העדה בו תלויות לסמוך על הוראתו. לומר אשר העיד שקר ח"ו ועכ"פ איכא תרי ותרי. וכי שני אנשים המנויים יהי' נאמנים יותר מהרב והשו"ב ולא תהא כהנת כפונדקות. וכיון דבשתי כתי עדים המכחישין זא"ז כל אחד בא בפ"ע ומעידה דמוקמינן כ"א בחזקת כשרות כמבואר בחו"מ סי' ל"א. א"כ אנו מחויבים לתרץ דבריהם שלא יהיו מוכחשים וע"כ נאמר שהאחרים לא שמעו ואפי' בד"נ לחיוב אמרינן לתרץ העדים כמבואר בש"ס ועיין בט"ז יו"ד סס"י ל"ז וגם אפי' במכחישים בבירור מבואר

בתשו' מהרשד"מ הנ"ל דבתו"ת המכחישים אם הי' סרכא המטרפת יש לאסור הבודק שהכשירה. רק שצדד להקל בנידון שלו משום שיצא בהיתר. וגם שהי' ס' שמא הי' ריאה אחרת. מה שאינו שייך בנדון שלנו ועיין בתשו' הריב"ש סי' קי"ג בשני בודקי הקהל שבדק א' והכשיר והשני מצא סרכות תלויות בצלעות. והראשון הלך וקרע הסרכות שבין הצלעות. ופסק להעביר את השו"ב ועיין בתשו' בית אפרים חיו"ד סי' ה' שכ' לפרש דבריו דאף שלא נתברר הטרפות דשמא ל"ה רק סרכא תלוי' מ"מ כיון שקרע הסרכות טרם הובאו לפני המורה ולא המתין לכך דן אותו לחשוד להאכיל טרפות במזיד עיי"ש ומכ"ש בנ"ד שכבר שלחו אחר השו"ב הישן והוא קבע הסרכות טרם בואו ודאי יש לחשוד אותו. ואם כי איניני עוסק כעת לאסור את השו"ב ר"א. אבל עכ"פ נראה שדברי המו"ץ והשו"ב כנים. ומלבד כ"ז גוף הכחשה זו אין בה נ"מ לדינא. דגם להעדים אשר לא שמעו אחר הרחיצה שום הכחשה ביניהם ל"ש בזה לומר מדשתק אודי לי' די"ל כיון שכבר שלחו אחר השו"ב הישן. ל"ה לו להתווכח עוד כי חשב בלבו שהשו"ב הזקן יברר הדבר. ומה שטרח הרב הידוע להביא מס' טוטו"ד להעביר שו"ב מחמת שהטריף שלא כדין כי כן מבואר. בתוס' חולין ס' בשם הירושלמי לא די שהם אומרים על מותר אסור. וכ"כ התב"ש וכל האחרונים. אבל אינו ענין לכאן דאדרבה נראה ממה שהשו"ב קרע הסרכא שהי' טרפה וכנ"ל. ומ"ש כיון שהראשון הי' הבודק הוא נאמן יותר ז"א דמבואר במהרשד"מ סי' מ"ז בשני בודקים שנתמנו מהקהל. אפי' מי שאינו שוחט נאמן כמו השני כיון שהקהל מסרו הנאמנות לשניהם עיי"ש:

ומעתה נבא להחשש השני שכ' הרב על השו"ב מחמת שהעלים האגרת מהרב המו"ץ שהי' בו זכות לר"א שו"ב ולא החזירו רק אחר שהטילו ח' ועבר על לא תגנוב תמה תמה אקרא עליו שהשחית דיו ונייר חנם על דברים כאלו שאין בהם שום שמץ דופי ח"ו על ר"י. מלבד אשר ר"י התנצל עצמו שהוצרך לעכב המכתב לאשר הוציאו קול אשר הרב הכשיר הבהמה. ורצה להראות מכתב הרב לעין כל. רק מבלעדי זאת אחרי שהרב המו"צ העיד באמונתו אשר ראה בעצמו שורש הסרכא מ"ד רק שבעת כתבו המכתב יצא הדבר מלבו ואח"כ נזכר והודה ולא בוש לאמר הדברים שכתבתי טעות הם בידי. וע"י טעות הזה מצא ר"א מקים להתיר האסור ואם השו"ב ר"י ידע האמת וראה אשר הוא נשען על משענת קנה רצוץ וכאשר בא המכתב לידו מה הי' לו לעשות. וכי לא טוב עשה להעלים המכתב בכדי שלא להחזיק השקר. וגם שלא לבזות ת"ח להראות טעותו לעין כל וכי לא כך עשו אבותינו הקדושים ע"ה כאמרו ותגנוב רחל את התרפים אשר לאבי'. וגם ויגנוב יעקב את לב לבן הארמי. ואם תוה"ק לא חסה לכבוד אבותינו גם אנחנו לא נבוש בזה.

הגע עצמך במי שתובע לחבירו בשטר מזויף או פרוע. והשטר בא ליד איש א' היודע מזה שהוא מזויף האם אינו רשאי להעלים השטר בכדי להציל עשוק מיד עושקו. כן ממש בנ"ד ואפי' אם הי' בזה איזה חשש גניבה הלא החזיר אח"כ. ואף שדעת הטחו"מ סי' ל"ד דבהחזיר ע"י כפית ב"ד ל"מ עד שיעשה תשובה. הרי כ' הב"ח דדוקא במוחזק לגנב וגזלן אבל בפ"א שגנב והחזיר אפי' בכפיית ב"ד כשר לעדות וגם בהגהת א"ב שם בחו"מ בט"ז סק"ז דגם להטור דוקא באינו מחזיר הדבר בעין רק שמשלם עבורו אבל במחזיר בעין מהני אפי' ע"י כפיית ב"ד. ומהגם דאפי' הי' בזה איזה חשש מ"מ אינו משמע לאינשי שהוא עבירה. ומבואר בחו"מ סי' ליד סכ"ד דגם לעדות אינו נפסל בדבר שאינו פשוט. כ"ז לפי מפיתם אבל באמת אין כאן שום נדנוד עבירה ח"ו יאכלו עניים וישבעו כנפש ידידכם:

תשובה ס

תשובה מאהבה לכבוד ידי"נ הרב הה"ג חריף ובקי מו"ה מענדיל נ"י האבד"ק האמאר יע"א.

אחד"ש ושלום תורתו מכתבו היקר השגתי ואם אמנם כי סבבוני טרדות רבות. והשאלות באו ברוב ענין ולא הי' הזמן מסכים אפי' לקרותם עכ"ז למען אהבתו לקחתי לי מועד לעיין בדבריו ולהגיד דעתי עפ"י דתוה"ק:

שאלתו בכפר א' הסמוך לקהלתו הי' להם מנין קבוע. שהתפללו בחדר המושכר להם מהגבאי שלהם והי' להם ס"ת בשותפות. לימים נתעורר איזה מריבה בין הגבאי ובין איש א' מהמנין. והאיש ערך נגד הגבאי למשפט העונש בערכאות. והי' הוצאות לשניהם. אח"כ השתדלו העדים הקרואים לתווך ביניהם. ונגמר ביניהם שהגבאי יתן אר"כ לעניים שלא ילכו להטערמין. אח"כ הסכימו לעשות גבאי אחר. והגבאי הראשון עם עוד איזה אנשים הסכימו להתפרד זמ"ז והגיד להגבאי החדש שיבחור לו הברירה אם הוא ישלם השכר דירה וישארו בשם. והם ישכרו דירה אחרת או שילכו משם. והוא ישאר במקומו. והסכים הגבאי החדש לשלם השכר דירה. והגבאי הראשון שכר דירה אחרת. אח"כ לקח הס"ת משם שלא בידיעת המנין והגבאי השני עשה שטראף קלאגע והי' הוצאות ולקח בחזרה הס"ת והגבאי הראשון שכר ס"ת אחרת. וכעת עשה הה"צ מאנטיניע שלום ביניהם שיתפללו ביחד ובאופן שיעמדו לר"ת בענין ד"מ ויקוב הדין ביניהם ועתה תובע הגבאי ראשון הוצאות שגרם לו מקלאגע ראשונה. ומה שנתן אז אר"כ הי' רק שלא יצטרכו העדים לעמוד על הטערמין ולא הי' מדובר כלל מהוצאות. והשני אומר שהכל

הי' בכלל הפשר. שנית תובע שכר דירה באשר הי' מוכרחים להפרד מחמת מריבה. ובפרט שהגבאי השני הסכים בפי' לשלם לו. והשני אומר. כי לא גרשו אותם וה"ל להתפלל ביחד. גם תובע השכירות מה שנתנו עבור הס"ת. והוא השיב כמו על שכר הדירה. גם תובע הוצאות מהקלאגע השני' שעשה אודות הס"ת. ע"כ תורף טענותיהם. וכת"ה האריך בזה ובקש מאתי להגיד דעתי בזה עפ"ד תוה"ק:

תשובה. הנה מ"ש כ"ת שהוא מקובל מהרב הגאון המנות האבד"ק סטאליסלאב ז"ל שהי' רגיל לפסוק בתובע בערכאות שעפ"י הדין א"צ לשלם הוצאות לתובע כמבואר בחו"מ סי' י"ד ואמר הוא דזה דוקא מקלאגע הראשונה אבל אחר שנודע להנתבע שהתובע הלך בערכאות. מחויב לשלם ההוצאות שנעשו אח"כ דהנתבע גרם לעצמו דה"ל לתבוע את התובע לד"ת. וכ' כי כן שמע מכמה רבנים. - ידע כ"ת אם הוא קבלה בידו לא נקבל. לא שמיעא לי כלומר לא סבירא לי והוא טעות גמור. כי מבואר בש"ע שם להיפוך. דגם להי"א דאם סירב הנתבע לעמוד לד"ת מחויב לשלם להתובע הוצאותיו מ"מ סיים הרמ"א ובלבד שיעשה ברשות ב"ד. הרי דאפי' אם התובע תבע אח הנתבע לד"ת והוא סירב לדין עמו מ"מ כל שהב"ד לא נתנו לו רשות לילך בערכאות אילו מחייב הנתבע לשלם לו מכ"ש היכא שלא תבעו כלל לד"ת, איך נאמר שמחויב הנתבע לשלם משום שלא תבע הוא את התובע לד"ת. ואפי' אם התובע תבע לד"ת והנתבע מסרב כ' הנה"מ שם דא"י הב"ד ליתן לו רשות אלא א"כ יודעים שמגיע לו החוב בבירור ואם א"י הב"ד בבירור אפי' אם נתנו לו רשות ל"מ. וכן מבואר בתשו' הרדב"ז ח"א סי' קע"ב באמצע התשו' דאפי' ב"ד שבעיר אין להם כח ליתן רשות לילך בערכאות אם לא שנתברר להם שחבירו רוצה לגזול אותו ול"מ למיכפוי'. וכן מבואר בתשו' תשב"ץ ח"ב סי' ר"צ ובח"ד טו"ר השלישי עיי"ש. אבל בלא תבעו התובע כלל לד"ת מה"ת לחייב הנתבע זהו טעות גדול. אמנם בנ"ד שהנתבע תובע הוצאות מהתובע שגרם לו ע"י ערכאות בזה יש מקום לחילוק זה כיון דבלא"ה הביא הרמ"א חו"מ סי' שפ"ח דאין לו דין מוסר כיון שנתכוין להציל את שלו. ובש"ך שם ס"ק כ"ו הביא בשם מהר"מ לובלין שכן הלכה. והש"ך שם השיג עליו דהוא רק סברת יחיד הוא הר"א מטולא במרדכי ס"פ הגוזל בתרא. ואיך יכריע נגד מהר"מ ב"ב דלא הי' בדור כמותו. וגם הביא בשם מהרש"ל שאין לפסוק כהר"א מטולא לענין פטור ממון - בזה יש מקום לחלק דזה דוקא הוצאה ראשונה מחויב לשלם להנתבע. אבל מה שהוציא הנתבע אח"כ על עסק זה א"צ להחזיר לו דהוא הפסיד לעצמו במה שלא תבע את התובע לד"ת. והוא נלמד מענינו דהרי אם הנתבע מסרב לד"ת ועשה שלא כדין מ"מ אינו מחויב לשלם להתובע הוצאות כל שלא עשה ברשות ב"ד

כנ"ל. א"כ ה"ה אם התובע משה שלא כדין והלך בערכאות די לחייבו בהוצאה שהי' הנתבע מוכרח לעשות חבל הוצאה חדשה י"ל דאינו רשאי לעשות שלא ברשות ב"ד וה"ל לתבוע את התובע לד"ת. ואין לחלק ולומר דשם אף שלא טוב עשה הנתבע במה שסירב לד"ת. אבל עכ"פ לא עשה מעשה רשע. משא"כ כאן בתובע שהלך בערכאות ונקרא מסור. אבל ז"א דהרי גם מהרש"ל לא כ' רק דאין לפסוק כהר"א מטולא לענין פטור ממון – אבל לענין דין מוסר ודאי יש לפסוק כהר"א מטולא דאין לו דין מסור ומלבד זאת. לדעתי גם דעת הר"א מטולא לאו יחידאי הוא. תה"ל מצאתי בתשו' מהר"מ ב"ב בעצמו בסי' שמ"א הביא תשו' ר' חיים חפץ זהב ז"ל. דאם לא נתכוין להלשין עליו רק להציל את שלו ול"ה יכול להמתין מדחיית ב"ד שלו אפי' אם בא הפסד לשמעון עי"ז אין חיוב ממון בזה לראובן ופטור בלא שבועה עיי"ש. וחידוש הוא שהש"ך ז"ל לא הביא תשו' זו. ועכ"פ יש לסמוך ע"ז לענין הוצאות שעשה הנתבע אח"כ ואולי על אופן זה הסכימו הרבנים. ונרויח בזה ליישב מה שהקשה כ"ת בעצמו טל הרבנים הנ"ל מסי' תי"ח ס"ח בהניח גחלת על בגדו של חבירו ונשרף חייב שאינו חושש לסלקו כיין שנודע שחבירו חייב לשלם לו. הרי שאף שהי' יכול לסלק הגחלת מ"מ מחויב לשלם לו. ואיך נחייב הנתבע בהוצאות משום שלא תבע לד"ת ודבריו נכונים בזה אבל לענין הוצאות שעשה הנתבע אין שום סתירה מזה דשם לא עשה הניזק שום מעשה הגורם להיזק וכל ההיזק בא מהגחלת שהניח חבירו והניזק הי' בשוא"ת. משא"כ כאן שהנתבע עשה הוצאה חדשה. מה שהי' יכול להציל ע"י שיתבע אותו לד"ת. וע"ז אוכל לומר אם קבלה הוא נקבל. ואם לדין יש תשובה. דהנה בתשו' הרדב"ז סי' הנ"ל הי' המעשה שדיין א' נתן לו רשות לילך בערכאות והוצרך הנתבע להוציא הוצאות ושחדים ולא הועיל ולקח ממנו המעות. ואח"כ נתברר שהדין עם הנתבע והחזיר לו מה שלקח והנתבע תובע ההוצאות מדין מסיר ומסיק שם דאם הי' מתברר למפרע שהדין עם ראובן התובע הי' פטור מכל הוצאות שמעון דמ"ל הי' לך לפרוע לו ביון שהדין עמי ואתה הפסדת אנפשך. אבל כאן שנמצא למפרע שהדין עם הנתבע נמצא שהי' צריך להוציא הוצאו' להנצל ממנו וחייב לשלם לו כ"מ שהפסיד בעדים עיי"ש. וזהו חילוק נכון מאוד. וגם תשו' מהר"מ ב"ב הנ"ל ג"כ הי' באופן זה כיון שהוא פ' שם שהדין עם ראובן וי"ל שע"כ לא הביאו הש"ך דהא שם מיירי שעדיין לא נתברר הדין עם מי ואפ"ה פטור להר"א מטולא עיי"ש. ומעתה הדין פטור שכאשר נתברר שהדין עם הנתבע מחויב לשלם להנתבע גם הוצאות שעשה אח"כ כמבואר בלשון הרדב"ז הנ"ל דהרי התובע תבעו לד"ת ודיין א' נתן לו רשות לילך בערכאות ואפ"ה צריך לשלם לנתבע אך אם נתברר אח"כ שהדין עם התובע אז י"ל

שאינו מחויב לשלם להנתבע רק הוצאה ראשונה מהקלאגע כיון שלא תבעו לד"ת. אבל הוצאה שעשה הנתבע אח"כ א"צ לשלם לו דהוא הפסיד לעצמו. וממילא יצא לנו מזה בנ"ד שלא נוכל לומר שהדין עם התובע דהרי התביעה לא הי' כלל בדין ממון רק בזיון וכדומה ודאי מחויב לשלם להנתבע כל הוצאות. ואדרבה כ"ע מודים בזה דהא לא הי' להציל את שלו ונקרא מסור לכ"ע כמבואר בריב"ש סי' פ' הובא בסמ"ע סי' שפ"ח ס"ק ט"ז בא' שביזה החכם ונתן העונש לשר העיר דהוי קרוב למסירה ע"כ פשוט דמהקלאגע מהמריבה שהי' ביניהם מחויב לשלם כל הוצאות. ורק שמחויב הגבאי לברר שלא נכנסו ההוצאות בכלל הפשר הראשון שעשו העדים. ואם לא יברר זאת אפי' יאמרו העדים שלא דברו כלל מעסק ההוצאות אנן סהדי שבודאי מחלו זל"ז לגמרי דאין סברא כלל לומר שהפשר הי' שעבור אר"כ שיתן לעניים לא יעמוד על הספרמין. ועוד ישלם לו התובע הוצאות. והיכא דאיכא אומדנא גדולה כזאת מבואר בתשו' מהרי"ט ח"ב סי' מ"ה ובקצוה"ח סי' י"ב דמהני מחילה גם בלב אפי' לא אמר בפירוש ואפי' אם הפשר הי' בלא קנין מ"מ כיון שקיים כפי הפשר וסילק האר"כ נתקיים הפשר ושוב א"י לחזור כמבואר בתשו' מהרשד"מ חו"מ סי' י"ג:

ובדבר הטענה השני' משכר הדירה והס"ת איני רואה בזה שום ממש. דכאן ששכרו מתחילה הדירה בשותפות מבואר בסי' שט"ז ס"ב דא"י לכופו לחלוק ולא להושיב אחר במקומו. ואף להמחבר בסי' קע"א דשייך חלוקה בדבר השכור לזמן מ"מ כ"ז שלא חלקו כ"א בשלו הוא משתמש אפי' נשתמשו כך כמה שנים כמבואר בחו"מ סי' קע"א ס"ח. וכן לענין הס"ת אפי' לא הי' להם רק חלק קטן יכול להשתמש בכולו כמבואר שם במחבר לענין ס"ת דאי"ל השתמש אתה יום ואני יום שהרי א"ל בכל יום אני רוצה להשתמש. ואף דמבואר שם במג"א דיכולים להפרד ולחלוק. אבל פשוט דכ"ז שלא חלקו אין להם שום טענה לשלם להם שכירות. ומה שהגיד לגבאי השני משכר הדירה מ"מ כיון שלא באו לפני ב"ד ולא התרו בהם הב"ד לחלוק או לשלם אין להם שום טענה. ומה שהבטיח לו הגבאי השני לשלם ג"כ אין בו ממש שלא הי' בידו לחייב את כל הקהל. ומכיסו לא הבטיח לשלם לו וגם שלא הי' שום קנין בדבר ע"כ איננו רואה בזה שום טענה לחייב אותם. זולת על ההוצאה שגרם לו במה שתבע ממנו הס"ת וכיון שבאמת הי' לו ולחביריו חלק גדול בזה הס"ת. א"כ שלא כדין גרם לו הוצאות דה"ל לתובעו בד"י וכמ"ש הרדב"ז הנ"ל ומחויב לשלם לו כל מה שיברר בעדים שגרם לו. זאת ראיתי להשיבו וע"ד הד"ת השני. כבר ראה כ"ת כל הפוסקים המדברים מזה והדין עמו. ואני עמוס הטרדות

נוסף ע"ז חלישות כחי ה' יחזקיני ויאמציני לתורתו ועבודתו לזאת לא השבתי ע"ז ואתו הסליחה בזה והנני ידידו הדו"ש:

תשובה סא

התולה ארץ על בלימה ייטיב הכתיבה והחתימה לכבוד ידידי הרבני המופלג חכם וסופר ירא ה' כ"ש מו"ה מרדכי שו"ב נ"י מבאקאשעוויץ:

אחד"ש מכתבו היקר לנכון השגתי וע"ד שאלתו שאלת חכם חצי תשובה אודות בהמה אחת אשר בדרך הלוכה פגעה בעגלה אחת והוכתה בעץ הדושאל בין צלעותי' ונפלה אח"כ עמדה מאלי' והולכת כדרכה ומתחזקת והולכת בכל יום רק שניכר שנשבר בה צלע ואולי הוא כנגד הריאה. וחכם א' רצה לאסור החלב עד יב"ח. ורו"מ הגיד שאין בזה חשש אחר שהולכת כבריאה ובקש מאתי להגיד דעתי בזה לדינא ואם כי עמוס הטרדות אנכי וחלוש כח עכ"ז הנני להשיבו אך בקצרה:

תשובה הנה ע"ד הצלע שנשבר ודאי אין שום חשש בזה כמבואר בט"ז סי' נ"ג סק"ב דאפי' הוא כנגד הריאה כשירה וא"צ שום בדיקה וכ"פ האחרונים הפמ"ג והלב"ש דיני טריפות עצמות ושאר אחרונים. ורק דלכאורה יש חשש מחמת הנפילה ואף דהלכה אח"כ מ"מ משמעות הש"ך סי' נ"ח ס"ק ד' דאם הוכתה במקום א' ל"מ הילוך וצריך בדיקה דוקא. וכ"כ הר"ן. והפר"ת והב"ח ועוד כמה פוסקים. אמנם הדמ"ר בסי' ל"ב הקשה על הר"ן מש"ס זבחים ע"ד דקאמר כולהי כר"ל לא אמרי קסברי כו' הלכה א"צ בדיקה. ולדברי הר"ן שפיר אפשר לאוקמי בהוכה באבר א' דל"מ הילוך וגם הפלתי סי' נ"ח הקשה זאת. ועיי"ש שדחק ליישב ולחלק. דגם בקדשים ל"ש לומר הקריבהו נא לפחתיך רק היכא דצריך לבדוק כל הבהמה מכפא פד אטמא דאין זה דרך כבוד. אבל היכא דא"צ לבדוק רק אבר א' אין חשש גם בקדשים ולכך א"א לאוקמי בכה"ג. וראי' דאל"כ תיקשי לר"מ דחייש למיעוטא איך אפשר לשחוט בהמה של קדשים דהא עכ"פ צריך לבדוק הריאה משום דשכיח טריפות וע"כ דבזה אין חשש עיי"ש. ובמח"כ תורתו וקדושתו הוא דוחק גדול לפרש דעיקר בזיון הקדשים הוא משום הבדיקה ואיזה בזיון יש בבדיקה. רק עיקר הבזיון הוא שמא ימצא טרפה כמבואר שם להדיא בפיררש"י ז"ל וז"ל וכיון דאתחזק בה ספק טרפות אין מכניסין אותה לעזרה לשוחטה משום הקריבהו נא לפחתך הרי דעיקר הבזיון הוא משום טרפות וכ"כ הרמב"ם בה' א"ב דעיקר פסיל טרפה לגבוה הוא משום הקריבהו נא לפחתך, ועיי"ש בכ"מ דקרא דמן הבקר הוא אסמכתא בעלמא. וא"כ מה חילוק יש בין אם נמצא ס' טרפות באבר א' או בכל הבהמה ומ"ש

מריאה אין לו דמיון כלל דודאי לענין ריאה דהוי מיעוט דשכיח ושייך בכל הבהמות וצריך לבדוק משום זה ודאי אין חשש בזיון. כיון דכל הבהמות הם בכלל זה ל"ש הקריבהו נא לפחתך. אבל כל שנולד איזה ס' טרפות במקרה בבהמה מה לי אם הוא באבר א' או בכולה. וא"כ הדק"ל דה"ל לאוקמי בכה"ג וע"כ דגם בזה מהני הילוך. כדעת הדגמ"ר וכ"כ בש"ע של הגאון מלאדע ז"ל ועיין בקו"א שם שהאריך בזה:

ומלבד זה קשה להבין סברא זו דאי נימא דבהוכה במקום א' ל"מ הילוך א"כ האיך מכשירין בנפולה דעלמא בהילוך הא יש לח' שמא לא הוכתה רק באבר א'. ע"כ אי לאו דמסתפינא אמינא דהר"ן ז"ל לא הביא דיעה זו רק לענין להחמיר לכתחילה דדוקא בנפולה דעלמא דיש חשש לריסוק כל האברים וצריך בדיקה בכולה וזה טורח גדול אנו מוכרחים לסמוך על ההילוך. אבל בהוכה במקום א' דא"צ לבדוק רק נגד מקום זה למה נסמוך על ההילוך. וע"ז ל"ק קו' הפלתי והדגמ"ר הנ"ל דודאי בקדשים כיון דא"א לבדוק משום דאין מכניסין ס' טרפות לעזרה א"כ הוי כדיעבד. ושפיר סמכינן על ההילוך כמו בשאר נפילה וע"כ א"א לאוקמי בכה"ג ודו"ק. אבל מה שחידשו הב"ח והש"ך דבזה"ז דא"א לבדוק טריפה ע"ז ודאי ראיית הדגמ"ר והפלתי נכונה דהא זה ג"כ הוי כדיעבד ודמי לקדשים ודאי יש לפסוק כהדגמ"ר דבזה"ז יש לסמוך ג"כ על הבדיקה אפי' לדעת הר"ן. וכ"כ בתשו' טוטו"ד מה"ת סי' וא"ו להלכה דאין לחוש כלל להחלב דעיקר כהפוסקים דמהני הילוך בזה והביא ראי' מדברי הש"ך סס"י ל"ב דהוצרך לחלק דמשום שגוררת רגלי' ל"ה הילוך יפה והא בלא"ה ה"ל נ"מ דכיון שגוררת יש חשש פסיקת החוט ול"מ הילוך כמו בשאר נפילה וע"כ דאין חילוק בזה. וגם בפת"ש הביא בשם תוי"ט להקל לענין החלב. ולדעתי הדין דין אמת ואין להחמיר בזה ודו"ק:

וע"ד השאלה השני' בסרכא עגולה וחלולה בין אונה לאומה למטה מחצ' ומראית הסרכא כמו שאר בשר הריאה והוא מליאה רוח גם בלא נפיחה עומדת עגולה כמו אחר הנפיחה אם מהני בזה מיעוך ומשמוש. ידע כי כבר בא מעשה כזה כמ"פ לידי. ושפטתי שהוא רק דלדול מבשר הריאה עצמה ולא אסרו רק בסרכא העולה עם נפיחת הריאה כמבואר בלשון הפוסקים משא"כ בזו שהיא חלילה גם בלא נפיחה. ואני מורה להכשיר והראיתי כי כן מבואר בפרי תואר סי' ל"ט אות י"ג לענין סרכא העולה עם נפיחת הריאה כ' וז"ל ול"נ אם הי' בסרכא כמין מראה ריאה בתוכה אין לה דין סרכא אלא ה"ה כחלק מהריאה וי"ל דין משלמת ודין יתרת כפי המקום שישנם שם והוא ממש דין זה:

השאלה הג' בבהמה שהי' ראשה נפוח וראו אחר השחיטה שהלשון עם בית הבליעה נתקלקלו וכבשר שהרופא גוררו הנה אם כי מבואר בתב"ש ושאר פוסקים בשם הרוקח

נומוק הלשון עם המטולטלת טרפה. אך בטוטו"ד מה"ת סי' ט"ו כ' דזה דוקא אם א"י לאכול כלל אבל אם עדיין יכולה לאכול אפי' הבשר רע ונרקב ל"א דהוי כנימוק כיון דאין הטרפות מצד עצמו עיי"ש באורך:

השאלה הד' באם חוץ למטבחיים הוא ג"כ מקום מטונף עד יותר מכ"ב אמה אם רשאי לברך בריחוק מקום הנה הדבר מבואר בכו"פ סי' י"ט אות ה' דאם יש יותר מכ"ב אמה הוי הפסק ואסור לשחוט ע"ס ברכה זו. אמנם כ"כ התשב"ץ ח"ב סי' מ"ג דמקום מטונף בזה לא מקרי רק ביש שם צואה אי מי רגלים וריח רע אבל מה שיש שם דם אינו מעכב הברכה דהרי אמרו בגמ' שבח הוא לב"א שיהי' מהלכין עד ארכובותיהם בדם ואפ"ה אמרו שם הלל וכ"ד שבקדושה. אך אם הוא באמת מקום מטונף וא"א לנקותו אין תקנה רק לעשות כמ"ש התשב"ץ שם שלא לברך קודם השחיטה רק אחר השחיטה מיד יצא למקום נקי ויברך. ואף שחשש שם למעשה לדעת הרמב"ם שלא לברך אחר השחיטה היינו משום דאפשר לנקותו וס"ל דל"ד לגר דמברך אחר הטבילה משום דלא חזו מצד עצמו וא"א לתקן. אבל כאן דרק המקום ל"מ י"ל התירו משום דאפשר לנקותו עיי"ש. משא"כ היכא דא"א לנקותו. וא"א לשחוט במקום אחר ודאי לכ"ע יכול לברך אחר השחיטה כנלפע"ד:

וע"ד השאלה החמישית בריאה של עגל שהיתה כולה דבוקה לצלעות והסרכה היתה כולה לבינה כחלב נקפה וקלף אותה והיתה הריאה שלמה ויפה. הנה בד"מ סי' ל"ט סס"י ז' הביא בשם תשו' הגאונים היכא דדבוקה הריאה לדופן בלא סרכא והוא כעין עור ורקבובית המכסה את הריאה מוציאין הריאה ומפרידין אותה מן אותה רקבובית ואם עולה הריאה ע"י נפיחה יש להכשיר וכ"ד ראב"י ורשב"י ועיי"ש שהראה מקום למ"ש סס"י ל"ח וכוונתו מש"ש לענין בשר בלוי ועיין בראפ"פ סי' ל"ט ס' קנ"ו ובפנים שם ס"ק קפ"ז דהחשש אינו משום הדבוק לדופן כיון שאין הדביקות בריאה עצמה רק מחמת הרקבובית שעל הריאה ע"כ הכשר שם בהפ"מ גם בלא בדק בנפיחה אם הב"ב נקלף בנחת מן הריאה. ואם הוצרך לקלפו בחוזק יד כדרך שקולפין הסרכות אין להכשיר אפי' בהפ"מ בלא בדק בנפיחה. ועיי"ש בס' קנ"ט ביש ריעותא תחת הב"ב דמחמיר בדבוק לדופן. מ"מ סיים שם דאם נפרד משם בנחת יש להקל גם בזה. וא"כ בנידון שאלתו כפי הנראה ממכתבו שהלך משם בקלות ודאי יש מקום להקל. אף דלענין קליפות הסרכות אין מקילים בעגלים. ואף שהסכימו האחרונים דהיתר הקליפה הוא משום מעשה דריינוס היינו משום דשם עיקר ההיתר הוא דאם הולך משם בקלות ע"י קליפה. אנו סומכים שהוא מעשה דריינוס. אבל אינו ברור לנו שהוא כן. וע"כ בעגלים דהסרכא

עדיין רכה אין ראי' ממה שנקלפת דהוא מעשה דריינוס די"ל שהוא מחמת רכותה ע"כ מחמירים. משא"כ בקרום זה. שהחליטו הפוסקים בזה שהוא קרום זה ובהפ"מ כשר גם בלא נפיחה ועיין בלחה"פ סי' ל"ה סקמ"ז אינו שום סרכא ואף דין רור אין לו למה נחמיר בזה בעגל. ע"כ אני מסכים לדבריו להכשיר באם הולך בקלות מהריאה וגם מהצלעות: **ונידון** השאלה הששית אשר בעת שחיטת בר אוזא התחיל למתוח העור באצבעותיו ונקרע עור העליון ולא יצא דם. לאשר הרב בטוטו"ד מה"ת בקו"א סי' ב' החמיר בזה וגם בשו"מ מה"ת האריך בזה אינני מסכים להקל בזה וטוב להחמיר ובזה הנני ידידו:

תשובה סב

כבוד ידי"נ הרב החריף ובקי משנתו זך ונקי ירא ה' מו"ה דוב קומיל דומו"צ בק' סאסוב יע"א.

אחד"ש מכתבו הגיעני במועדו. ויסלח לי אשר אחרתי עד כה להשיבו ביען כי טרדותי רבו. ומלאכת הכתיבה קשה עלי ואיניני משיב רק השאלות הנחוצים ביותר ושאלת כ"ה אינה נחוצה באשר כבר ראה מקור הדין ולא נצרכא לדידי אלא להעדפה אך לאשר עוררני במכתבו שנית מוכרח אני להשיבו אך בקצרה:

ע"ד החיטים שי"ב ס' נגד המצומחים אם יוכל להשהותם בפסח. כבר ראו עיניו מ"ש בתשובתי מ"ש סי' ב' דאסור להשהותם כיון שניכר האסור אין לו ביטול. וכבר הארכתי שם. וכ"כ בש"ע של הגאון מלאדע ז"ל להדיא בסי' תמ"ב סט"ו וט"ז ובסי' תנ"ג דאפי' נתערבו באוף אסור להשהותם אם לא כשטוחנם והוא מהמג"א סי' תמ"ז סקי"א. וגם בתשו' ברית אברהם סי ל"ד נראה דעתו כהמחמירים דמ"ש הרמ"א צריך לראות שיהי' ס' היינו בדיעבד אחר שנטחנו ולא בעודם בעינם.

ואשר תמה כ"ה על אשר המנהג שלא למכור החיטים השמורים הנשארים לדעתי סומכין עצמם ע"ד הגאון רח"כ ז"ל בתשו' סי' ט' דאחר שמבררין מהחיטין כל מה דאפשר לברור ולא נשאר רק מה שצריך טרחא יתירה לברור הוי כאלו לא ניכר האסור. ודומה למ"ש הרמ"א בפת שנפל ליין דאעפ"י שנטלו משם אסור בפסח דחיישינן שמא נשארו לו פירורין ואפ"ה כ' הח"י שם דמותר לקיימו וכ"כ בשם הרשב"א ה"ה כאן שאינו ניכר להדיא מותר לקיימו עיי"ש. ודי בזה ליישב המנהג להשהות חיטים השמורים כיון שכבר הוברר מהם כל האפשר וכמדומה לי שבתשו' רמ"ץ סי' למ"ד כ' איזה היתר להשהות חיטים של פסח ואינו תח"י כעת:

וע"ד הד"ת שבא לפניו בראובן שקנה משמעון מאה ק' חיטים ונתן לו אדראהן ארבע מאות ר' וגם שלים צעטיל. וכעת בא הקונה לקבל החיטים. וטוען המוכר אשר הגיד לו בפירוש כי החיטים קנה מלוי. ושם נשרפו החיטים. ודעת כ"ת כיון שנקנו לו החיטים עפ"י ד"ת כמבואר בהגהות חכמת שלמה סי' ר"א חל ההפסד על הקונה. הנה אמת נכון הדבר כמבואר בסמ"ע סי' קצ"ה סק"ב בשם תשו' הרא"ש בראובן שה"ל בהמות לשחוט ומכר העורות לשמעון בקנין חליפין וברחו הבהמות וטבעו בנהר ופ' דהפסד העורות על שמעון. מאחר שלקחו בקנין נקנו העורות בכ"מ שהן. אולם עוד הדין הזה מתחלק לכמה אופנים. דעכ"פ צריך המוכר לברר שהדליקה לא היתה בפשיעות לוי וחוץ לזה צריך לברר שנשרפו ממש. ולא שנגנבו מחמת השריפה. וגם שלא הי' באפשרי ללוי להציל לא ע"י עצמו ולא ע"י אחרים. כמבואר ברמ"א סי' ש"ג לענין ש"ש דבנפלה דליקה ונשרפו החפצים הוי אונס דוקא אם ל"ה יכול להציל לא ע"י עצמו ולא ע"י אחרים. אבל אם א"י בבירור רק שהי' בבית שנשרף חייבים לשלם דלמא עכו"ם גנבים. ואף שכ' הב"י סי' קצ"ח. בקנה סחורה מחבירו בקנין שא"י לחזור בו דאפי' נשאר אצל המוכר ל"ה המוכר אפי' ש"ח. אך בנה"מ סי' רצ"א סק"ג כ' ע"ז דזה דוקא אם כבר נתן כל המעות. או שאינו מקפיד על המעות שנותן לו בהקפה. אבל אם אינו רוצה ליתן לו הסחורה עד שיתן המעות הוי ש"ש וכדין מלוה על המשכון עיי"ש. וכ"כ גם בסס"י קצ"ח ודבריו נאמנו מאוד. ואם א"א לברר כ"ז בעדים בודאי מחויב לשלם כי הוא א"י לישבע ע"ז כיון שהמוכר ל"ה אצל לוי בעת השריפה. ואפי' אם נימא דכפי טענתו שידע הלוקח שהתבואה מונח אצל לוי הוי כאלו מסרו לשומר אחר בידיעת הלוקח. ויוכל לוי לישבע ע"ז ויפטר גם ראובן המוכר. אולם כ"ז אם גם לוי לא קבל המעות והוא ג"כ ש"ש. אבל אם לוי כבר קבל כל המעות דאינו שומר כלל לדעת הב"י ודאי לוי הוי כמו איש אחר ואינו מועיל שבועתו. ואפי' אם הי' ש"ח אינו מחויב לישבע רק שלא פשע אבל בגניבה ואבידה פטור ומבואר בקצוה"ח סי' רצ"א סקי"ב דהיכא דגרעי' לשמירתו כגון ש"ש שמסר לש"ח כיון דלענין גו"א הוי כאיש אחר שלא מסר לו שמירתו ואינו מחויב המפקיד לקבל שבועתו של השני. וכיון שמחויב ראובן בעצמו לישבע ע"ז וא"י לישבע ומחויב לשלם ופשוט שאין לוי יכול לפוטרו מחמת עד המסייע כמבואר ברא"ש פ"ק דמציעא גבי יש מקשין הבל. וכ"פ הש"ך סי' פ"ז סקט"ז וסי' ע"ב סקנ"ט:

ואשר שאל אותי בעצה כו' ידידו הדו"ש באהבה:

תשובה סג

כבוד המופלג החריף זית רענן מו"ה שמואל זאנוויל נ"י מקראקא:
מכתב שאלתו הגיעני במועדו ובקראי בו שנים ושלשה דלתות בדרך העברה הפסיקוני טרדות שונות והנחתיו באיזה ספר ולא ראיתיו עד הנה ולמען לא יפול לבבו מוכרח אני להשיבו כפי העולה בזכרוני:
ע"ד מה שנסתפק בחולה שיב"ס שצריך להאכילו בשר בשבת ומבואר בש"ע סי' שכ"ח דשוחטין לו ואין מאכילין אותו נבילה. אם מותר גם למלוח הבשר כיון שאם יבשלו בלא מליחה יהי' רק אסד"ר לכמה פוסקים דדם שבשלו דרבנן. וע"ז פלפל בחכמה אם יש במליחה אסור דאורייתא או לא. והאריך בפלפלו ובקש מאתי לחוות דעתי בזה:
תשובה לדעתי הדבר ברור שלא הותר למלוח בשבת עבור החולה. הן אמת דמבואר במג"א שם סק"ט דמשמע ברא"ש דאפי' אסד"ר אין מאכילין אותו. ועיין במחה"ש שם באר הראי' ממ"ש הרא"ש בשם הר"מ דשוחטין עבור החולה ואין מאכילין אותו נבילה. וראי' מאו"נ דשוחטין ביו"ט וא"א לגוי לנחר אע"ג דבעוף הוי רק דרבנן דאין שחיטה לעוף מה"ת וע"כ כיון שהותרה הוי כחול. ה"נ לענין פ"נ הוי כחול כו' הרי דגם בדרבנן אין מאכילין ובמחה"ש שם תמה ע"ז דשאני נחירה דלא הותרה כלל. משא"כ בפ"נ דכל האסורים הותרו וגם מה"ת היתר גמור ולא רביע עלה אסורא כלל עכ"ל. והנה מ"ש דמה"ת היתר גמור אינה קו' כלל דהא לזה שפיר הביא ראי' משחיטת עוף ביו"ט דג"כ מה"ת היתר גמור. ואפ"ה א"א לגוי לנחר. וע"כ כמ"ש הח"ס אי"ח סי' פ"ב לענין פ"נ דשוחטין לו אף דא"א חטא בשבט שיזכה חבירך. מ"מ אין כאן שום עבירה ואדרבא מ"ע לחלל שבת עבורו עיי"ש וא"כ למה יאכול להחולה אפי' אסור קל דרבנן. רק עיקר קושייתו דהא גבי חולה כל האסורין הותרו כמו שבת וא"כ טוב שיעבור החולה על אסד"ר שהותר לו ולא לחלל שבת באיסור דאורייתא. אולם דעת רוב הפוסקים דכל האסורין דחויין לגבי פ"נ חוץ משבת דהותרה וא"כ לק"מ רק המהח"ש כ"כ עפ"ד הכ"מ פ"ב משבת דהא דשבת הותרה אצל פ"נ או דחוי' תליא בפלוגתא אי טומאה דחוי' או הותרה. א"כ ע"כ דין שבת שוה לשאר אסורים ובתשו' עט"ח להגאון רב"פ ז"ל סי' ד' תמה עליו מש"ס יומא מ"ו לענין תמיד של מ"ש דאר"ח דוחה את השבת ואינה דוחה את הטומאה וקא"ר טעמא דר"ח סופו כתחלתו שבת דהותרה בצבור סופו נמי דחי טומאה דחוי' הוא. סופו דלאו עיקר כפרה לא דחי הרי דשבת אינו דוחה לטומאה וה"ה לפ"נ. ועיי"ש שתי' עפ"ד הרמב"ן בס' תורת האדם שכ' לחלק דהיכא שקיום המ"ע התלוי בביטול האסור אגודים יחד תמיד כמו ביבום שתמיד המצוה הוא רק באשת אח לא

מקרי דחוית אסור אשת אח רק היתר גמור כיון שאין מציאות לקיום המ"ע רק בביטול אסור ומזה יש ללמוד לענין הקרבת קרבן צבור בשבת דא"א הקרבה אלא באסור שבת ע"כ אמרינן הותרה. משא"כ לענין טומאה דאין הכרח להקריב בטומאה שפיר אמרינן דחוי'. וא"כ ס' זו ל"ש רק לענין הקרבת קרבנות דא"א בלא אסור שבת. משא"כ לענין פ"נ דהוא רק דרך מקרה שצריך לדחות השבת. א"כ הוי דינו כמו בטומאה לענין קרבנות צבור ולק"מ על הכ"מ עיי"ש שהאריך בזה:

והנה אם כי דבר חכמה אמר בזה אבל דבריו תמוהים מש"ס זבחים ל"ב ב' לענין רובם ט"מ ונעשו זבים דקא"ר שם דל"ד למצורע דשם הותרה הוא אמרינן להא אשתראי להא לא אשתראי. טומאה דחויו הוא מה לי חד דחויו מה לי שתי דחיות. וקיי"ל כוותי'. א"כ כאן נמי לטעמו של הגאון ז"ל דשבת הותרה בקרבנות צבור משום דא"א בלא שבת א"כ כ"ז שייך בתמיד של שבת אבל בתמיד של ע"ש. דעפ"י הרוב אין דוחות השבת רק דאירע דרך מקרה שצריך לדחות השבת אמאי לא נימא להא אשתראי להא לא אשתראי. ומהגם לגי' התוס' וש"פ דגרסי גם כאן רבא:

אמנם באמת בתשב"ץ ח"ג סי' ל"ח. הקשה מגמ' זו על הרשב"א. שנשאל ג"כ ע"ז אם מאכילין נבילה לחולה או שוחטין לי. וכ' דתליא בפלוגתא אי שבת דחויו או הותרה דאי אמרינן. הותרה לא מהדרינן אהיתרא כמו בטומאה למ"ד הותרה דא"צ לחזור אחר כוס טהור. ועז"כ התשב"ץ שם דאם באנו לדמות שבת לטומאה הי' כדברי הרב דאי אמרינן הותרה לא מהדרינן אהיתרא ודחינן לה להדיא. אבל בפ' טרף בקלפי אמרינן טומאה דחויו בצבור שבת הותרה ומה שמצינו לפעמים בש"ס דכל קרבן קבוע דוחה שבת לטומאה ל"ד והביא כמה ראיות לזה דשבת הותרה וטומאה דחיי' וחידוש על העט"ח שלא הביא מהתשב"ץ ואם כי המעיין בגוף תשו' הרשב"א סי' תרפ"ט לא כ' כלל לדמות דין שבת לטומאה רק שכ' דזה תליא במחלוקת אם שבת דחויו או הותרה ואם נימא דהותרה שוחטין לחולה וכדרך שאמרו בטומאה למ"ד הותרה. הרי שלא כ' דאי נימא שבת הותרה מוכרח לומר דגם טומאה הותרה. רק דכ' דאי נימא שבת הותרה יהי' פירושו כמו בטומאה למ"ד הותרה דא"צ לאהדורי אטהרה. אבל שפיר י"ל דשבת הותרה וטומאה דחוי'. וכנראה שהתשב"ץ לא ראה גוף תשו' הרשב"א. שהרי הרשב"א סיים שם וז"ל וכמדומה שהלכה כמ"ד דחוי' הוא ולא הותרה מ"מ כל שאין שם נבילה אמרינן לגוי לשחוט כיון שהוא דחוי' אצלו ותדע לך שהרי שנינו בברייתא אין עושין דברים הללו ע"י גוים כו' עכ"ל ובודאי ט"ס הוא ברשב"א שם וצ"ל לא אמרינן לגוי לשחוט אך התשב"ץ כ' על הרשב"א וז"ל ואפי' לפ"ד נראה דדוקא אם מצינו נבילה אבל אם

נצטרך לומר לגוי לנחר נראה שלא יאמר הרב כן דהרי שנינו כו' א"א לעשות דברים הללו ע"י גוים ולפי"ז קשה כו' עיי"ש הרי שלא ראה כי הרשב"א כ"כ בפירוש, אך עכ"פ על מ"ש הרשב"א דהלכה כמ"ד שבת דחוי' וקושייתו חזקה מש"ס הנ"ל. והנלפע"ד בזה עפמ"ש בספרי תשו' מ"ש לחלק בין מצות שהם רק חובת גברא שאסור לו לעשות הדבר ע"כ בהזדמן לפניו באיזה דבר מצוה שמחויב לעשות הדבר אז הל"ת כמאן דליתי' דמי ואינו בגדר דחוי' דאיך אפשר לומר אסור עלי' כיון שהוא מחויב לעשותה והם שני הפכיים בנושא א'. משא"כ היכא שיש בהל"ת גם אסור חפצא כמו טבל וחדש ודומיהן אפי נזדמן במקום מצוה והוא מחויב לעשותה מ"מ על החפץ הי' שם איסור והמצוה אינו מוטלת על החפץ. ע"כ מוכרח לומר עשה דוחה ל"ת. ועיין בש"ך יו"ד סי' רל"ח בנשבע שלא יאכל נבו"ט וחלה חולה שי"ב סכנה שמותר לו לאכול מ"מ צריך התרה דאע"ג שמותר לו לאכול מ"מ נבילה הוי. וע"כ שפיר קאמר הש"ס ביומא דשבת הותרה בצבור דכיון דחובה עליו להקריב א"כ לא נוכל לומר דיש עליו אסור מחמת שבת דהרי הוזהר לעשות ההקרבה וע"כ גם בתמיד של ע"ש כיון דמצוה עליו להקריב האברים שנשארו דא"א כעת לעשות בענין אחר ודאי דחי שבת ול"ש לומר להא לא אשתראי דהא טעם א' לשניהם משא"כ בטומאה דהוי אסור חפצא ג"כ דזה נשאר על החפץ והוי רק דחוי' וע"כ לא הותרה רק בשבת ולא בע"ש. ומעתה כ"ז היכא דא"א באופן אחר דאז הותרה לגמרי כחול ממש אבל היכא דאפשר בע"א י"ל דבאמת דחוי' דהרי לא הותרה שבת רק במקום שיש פ"נ אבל היכא דאפשר בע"א ל"ה פ"נ. ומיושב היטב דברי הכ"מ הנ"ל דכ' דשבת דחוי' אצל פ"נ כמו בטומאה דזה רק לענין אי צריך לאהדורי אטהרה וזה תליא בדין טומאה דחוי' או הותרה וזה באמת כוונת הרשב"א דמתחילה בא לומר דשוה לטומאה לענין אי צריך לאהדורי אטהרה ולזה קאמר דהלכה כמ"ד דחוי' וצריך לאהדורי אטהרה וזה י"ל בכונת הר"מ שהביא הרא"ש שם אחר שהביא הראי' דגם אסיר דרבנן אסיר להאכילו והק' לו נימא דכל האסורין הותרו וחי' דבשבת המאכל מותר אבל בנבילה המאכל עצמו אסור והיינו דעדיין נשאר אסור חפצא וע"כ אסור שבת קיל דכ"ז שא"א לעשות בהיתר גמור שבת הותרה לענין פ"נ שהקב"ה שהזהיר על מצות שבת הוא צוה לחללו לצורך פ"נ וטוב יותר מלעבור אפי' על אסד"ר שי"ב אסור חפצא ומיושב קו' המחה"ש ובזה יתפרש ג"כ לשון הראב"ד שהביא התשב"ץ שם שהביא על שאלה זו וז"ל שזה החולה איזה אסיר עומד לפניו ומעכבו ודאי אסור שבת לא אסור נבילה תדע שאלו לא היתה שבת מי היינו מבקשין נבילה להאכילו לא כ"א שחוטה וכיון שכן כו' ששבת היתר גמור לא אסור אחר ולפיכך מתירין לו אסור שבת [ועיי"ש בתשב"ץ שסיים

ע"ז וז"ל ואעפ"י שהשאלה היתה אם נאמר לעכו"ם לנחר לו והדבר פשוט מהתלמוד שאין לומר לגוי לעשות דברים הללו רצה הרב ז"ל ללמוד היתר אפי' אם הנבילה מצוי'. ועיין בתשו' הרדב"ז ח"ג סי' תרצ"א שהאריך שם הקו' זו על הראב"ד דאין עושין ע"י עכו"ם והעלה ג"כ תי' זה והרי התשב"ץ רמז זאת במלות קצרות] והביא שם שהר"ן ז"ל תמה על הראב"ד דהא אין אסור שבת עומד לפניו יותר מאסור נבילה שאם ל"ה אסור נבילה מעכבו הי' אוכל אותה ותי' התשב"ץ ע"ז כיון שזה החולה לכל דרכיו מחללין השבת שאפי' מצאו נבילה צריך לבשלו וכן הותר להדליק לו את הנד ומגו דהותרה שבת לשאר צרכיו הותרה לענין שחיטה דלגבי פ"נ סלקה תורה קדושת שבת והחזירתו חול עיי"ש. [וברא"ש יומא הנ"ל הביא בשם הראב"ד בעצמו דברים הללו] וע"כ יפה אמר הראב"ד שאיסור שבת עומד לפניו עיי"ש. ועדיין לא הונח לי בתי' זה דאכתי ק' עליו מש"ס זבחים הנ"ל דלסברתו דשבת הותרה נימא להא אשתראי ולשחיטה ל אשתראי כיון שיכול להאכילו נבילה. ולפמ"ש דברי הראב"ד נכונים מאוד וכונתו דכיון דבהמה זו אינו עומד לפניו רק אסור שבת המעכבו דזולת זה אין עלי' שום איסור ואם ל"ה שבת כלום היינו מבקשין נבילה והנבילה המצוי' יש בה אסור חפצא שהי' רבוע עלה מקודם וכיון שאיסור שבת הותר לו היתר גמור ומצוה לחללו לא נשאר עליו שום רושם אסור ע"כ שוחטין לו ולא נאכילו נבילות וז"פ ונכון. אמנם לטעמו של הר"ן שהביא המג"א שם משום דבנבילה עובר על כל זית וזית כ' המחה"ש שם דלדידי' י"ל דבאסד"ר מאכילין ואין שוחטין לי ולדעתי ג"ז אינו מוכרח דהרי התשב"ץ בסי' הנ"ל הקשה על הר"ן דא"כ נתת דבריך לשיעורין שאם החולה הזה א"צ אלא לכזית דלא עבר אלא חד לאו היינו מתירין לו אסור נבילה. וגם רוב חולים אפשר להשקותם מעט מעט פחות מכשיעור וליכא ריבוי לאוין וצריכין אנו להכניס טורטני אימת נאכילו נבילות ואימת נאכילו שבת ואין זה מדרכי התורה ולדרכינו יבא על נכון דבאמת י"ל דגם הר"ן ס"ל שבת הותרה רק בכדי ליישב קו' על הראב"ד דגם אסור נבילה עומד לפניו והותרה ע"כ תי' דבנבילה כיון שהאסור על כל זית והרי החולה א"צ לכל הבהמה רק זית א' או כמה זיתים והנשאר עומד באסורו ל"ש לומר הותרה משא"כ בשחיטה דאחר שישחוט פ"א לצורך החולה אף אם לא יצטרך החולה רק לזית א' עכ"פ לא ישאר עוד שום אסור על הבהמה ע"כ הותרה לגמרי וא"כ גם להר"ן באמת אין חילוק בין דאורייתא לדרבנן [ועיין ישוע"ק סי' שכ"ח שהק' ג"כ על הר"ן ופי' לשי' ג"כ דהר"ן ס"ל הותרה] באופן דלכל הפוסקים טוב יותר לחלל שבת מלהאכילו אסד"ר. והא דאין אומרין לגוי לנחור או לעשות מלאכה כמבואר בש"ס טעמא אחרינא איכא כמ"ש הרשב"א וכל הפוסקים שלא יתעצלו:

אמנם לנדון שאלתו אם למלוח עבורו או להאכילו דם שבשלו אם כי בס' ע"נ פ' ראה מבואר דזה תליא בדין אם מאכילין אסד"ר דהא הביא ראי' דמחללין שבת שלא לעשות אסד"ר מסוגיא דשוחט בשבת דמוקי כגון שהי' חולה והבריא ואי נימא דאסור למלוח עבור חולה בשבת אכתי ה"ל מוקצה עיי"ש אמנם מסתימת דברי הפוסקים משמע דאסור למלוח וכן משמע לשון הרא"ש ביומא שם שכ' וז"ל אבל אם החולה צריך לאכילה לאלתר והנבילה מוכנת והשוחט מתאחר כו' מאכילין אותו הנבילה ואין ממתינין לשחיטה הפשט ובישול עיי"ש ולא חשיב גם מליחה בהדייהו והל"ל הפשט מליחה ובישול. וע"כ דא"צ מליחה וכן מדברי התשב"ץ הנ"ל דחשוב חילול שבת בבישול והדלקת הנר ולא חשוב מליחה וכן שאר הפוסקים לא הזכירו היתר מליחה. ע"כ דל"ד מליחה לשאר אסד"ר וטעמא רבה יש לחלק ביניהם עפמ"ש למעלה לפרש דברי הראב"ד במ"ש שאסור שבת עומד לפניו ולא אסור נבילה והיינו כיון שאין על הבהמה זו שום אסור חפצא רק אסור גברא מחמת שבת משא"כ על הנבילה דארי' דאסורא רבוע עלה ואלו ל"ה שבת ל"ה מאכילין אותו נבילה. וא"כ כ"ז בשתי חתיכות דאז אמרינן דהחתיכה שרבוע עלה אסור נבילה כאלו אינה דהא בחיל ל"ה מאכילין אותו ממנה וכאלו אין לפניו רק הכשירה ואסור שבת הותרה משא"כ כשיש לפנינו חתיכה א' ורבוע עלה אסור דם רק שנוכל לתקנה ע"י מליחה וחילול שבת א"כ למה נאמר דאסור שבת מעכבו אדרבה האסור דם הוא העומד לפניו ומעכבו, והרי מחמת פ"נ הותר או נדחה לפניו האסור דם ואיך נחלל שבת ע"ז הא שוב א"כ פ"נ כיון שמותר לו לאכול החתיכה כמות שהוא וז"ב ופשוט. ובזה מיושב קו' הפוסקים שהק' מש"ס דיומא שם גבי מי שנשכו נחש כו' וגוזזין לו כרישין [מן המחובר] וא"צ לעשר דברי ר' ראב"ש אומר לא יאכל עד שיעשר וקיי"ל הלכה כר' מחבירו הרי דאף דמעשר ירק אינו אלא דרבנן ותיקון מעשר הוא דרבנן וגם במעשר יש בו ריבוי זיתים ואפ"ה לא יחלל שבת באסד"ר לתקן המעשר ולמה כאן שוחטין שלא להאכילו נבילות הא תרווייהו דאו' כמו במעשר ירק דתרווייהו דרבנן ואפ"ה קיי"ל דא"צ לעשר והוא קו' עצומה. ולפמ"ש הדבר נכון דשם כיון דחתיכה א' הוא דהוא טבולה למעשר ואם צריך להאכיל החולה חתיכה זו אסיר טבל הוא העומד לפניו תחלה ומעכבו וכיון שהותר לצורך החולה שוב אין כאן פ"נ וא"צ לעשר משא"כ בשחיטה ונבילה דשתי חתיכות הן וחשבינן חתיכת הנבילה כאלו אינה ואסור שבת הוא העומד לפניו להכשירה ודו"ק. – עוד יש לחלק ע"ד הפלפול דבלא"ה הק' הר"ן דאיך שוחטין לו דהא נבילה אסור לאו ושבת אסור סקילה ומאכילין אותן הקל ל"ל בזה עפמ"ש התוס' פסחים מ"ו דאי נימא הואיל בטלת כל מלאכת שבת דחזי לחולה שיב"ס

ותי' דחולה שיב"ס לא שכיח וא"כ כאן שיש לפנינו חולה שיב"ס אף דיכול להאכילו נבילה מ"מ שוב שייך לומר הואיל ואלו ל"ה כאן הנבילה הי' מותר לשחוט ושוב אין בשחיטה זו רק אסד"ר כמ"ש התוס'. וכ"ז שייך בשתי חתיכות י"ל הואיל אבל בחתיכה א' שיש עלי' אסור דם וצריך למלחו דא"א לומר הואיל ואם ל"ה חתיכה זו הי' מותר למלוח שפיר י"ל דשבת חמור יותר. וגם לפמ"ש התשב"ץ שם בסוף התשו' בישוב הו' הנ"ל מיומא דל"ד לטבל דטבל עומד לתקן ואלו הי' חיל הי' חוזר להיתר ע"י תיקון ומפני פ"נ התירתו התורה כו' והחולה אוכל היתר אבל נבילה א"א לה שתהי' שחוטה אלא כשתסרח כו' אבל בעודה ראוי' לגר אין לה תיקון לא בחול ולא בשבת והוי כאינה לפנינו כלל דארי' דאסורא רבוע הלכך נשחט לו כאלו ל"ה לפנינו אלא תרנגולת זאת עיי"ש שפי' בזה ג"כ דברי הראב"ד שאסור שבת עומד בפנינו. וא"כ ממילא בנ"ד לענין מליחה דומה ממש להא דטבל כיון שבחול יש לה תיקון ע"י מליחה ואחר שהתורה התירה מפני פ"נ הוי כאלו כבר מתוקן ולמה יחלל שבת ע"ז אפי' באסד"ר. ידידו:

תשובה סד

יצו ה' את הברכה וכוח"ט לכבוד החריף ובקי המופלג זית רענן כ"ש מו"ה שמואל מאדלינגער נ"י.

מכתבו השגתי ואם כי לבי בל עמדי כעת כי נפשינו נבהלה מאד לסבת המחלה הנוראה הנשמעת בעירינו ר"ל. עכ"ז יען כי על ד"ת בא הנני להשיבו. ע"ד מ"ש בספרי מ"ש סי' פ"ה על קו' הס' יהושוע על בעל אמונת שמואל דבטמאים דליכא אסור לישראל משום אבמה"ח שרי להושיט לב"נ אף דלדידהו אסור מדברי התוס' ב"מ ו' בכהן שאמר לישראל צא וקדש לי אשה גרושה דעובר על לפ"ע אף דלדידי' מותר. ותי' דהוי כמאכיל אסור בידים. וכתבתי דכיון דהוא אינו עושה דק הקידושין ולרבא עכ"פ ליכא רק אסר"ר ול"ש בזה לפ"ע כלל כמ"ש התוס' חגיגה. וע"ז כ' רו"מ עפ"ד התוס' ע"ז כ"ב וברא"ש פא"נ גבי רב עילש גברא הוא ואסורא לאינשא ל"ה ספי דאע"ג דא"ר דרבנן מ"מ איכא אסור דלפ"ע הרי דשייך לפ"ע אף בדרבנן:

תשובה. הנה לפי המבואר במל"מ פ"ד ממלוה ולוה ה"ב בסוף פסקא המתחלת ואני תמי' דגם להסוברים דעובר על לפ"ע בדרבנן היינו רק מדרבנן והביא שם בשם מהרי"ט דהרשב"א חולק על הרא"ש בהא דרב עילש דאף לפ"ע דרבנן אין בזה רק אסורא זוטא משום מסייע יע"ע. ועפי"ז כתבתי דע"כ א"א לפרש דברי התוס' דאסור לפ"ע היינו משום הקידושין כמאכיל בידים וא"כ אינו אלא דרבנן. דהרי התוס' כ' שם דאף דעובר על

לפ"ע כשמקדשה לכהן מ"מ לא מקרי בר חיובא בזה כיון כשמקדשה לעצמו איני עובר. ובאמת הוא סברא קלושה דהא עכ"פ עכשיו שמקדשה לכהן ועובר על לפ"ע שייך בזה דברי הרב ודה"ת דברי מי שומעין. ויותר הל"ל דגם עתה כיון שאינו עובר מדאורייתא על לפ"ע לא מיקרי בר חיובא דהרי קאמר הש"ס ג"כ איש דאמר לאשה אקפי לי קטן דל"מ בר חיובא והרי כ' הרמב"ם להדיא פי"ב מהל' עכו"ם דאסורה האשה להקיף הקטן ובראב"ד שם דאיכא אסור מדרבנן ועיי"ש בכ"מ, הרי דאף דאיכא אסור מדרבנן מ"מ ל"מ בר חיובא וא"כ ה"ה בחיוב דלפ"ע דאינו אלא מדרבנן ל"מ בר חיובא בזה. ול"ל להתוס' למימר כיון שמקדשה לעצמו אינו עובר ל"מ בר חיובא. וע"כ דחיובא דלפ"ע שכ' התוס' אינו משום אסור שבשעת הקידושין שמאכיל בידים רק כמ"ש התוס' אח"כ דאם יבעול אח"כ ילקה למפרע וע"ז אינו כמאכיל בידים רק דגורם לאסור כמו בשאר לפ"ע. והדק"ל על הא"ש דהא לדידי' מותר ולמה עובר על לפ"ע. וגם הבאתי בתשובתי דברי הברית אברהם חיו"ד סי' ק"ד שכ' דמדברי התוס' ע"ז כ"ב מוכח דאי מלאכת חוה"מ דאורייתא ל"ש לפ"ע כלל בדרבנן ואף להרמב"ם דמלאכת חוה"מ דרבנן וא"כ מוכח מהא דמוכר מרחצו לכותי דשייך לפ"ע בדרבנן מ"מ הא הרא"ש במ"ק מתרצו להך סוגיא דע"ז משום דצדיקים מודים בה עיי"ש. אמנם גוף דברי הברית אברהם שם תמוהים במה שהחליט שם דאבמה"ח דעוף לב"נ דכ' הכ"מ דאף דאינו נהרג עליו אסורא מיהא איכא היינו אסד"ר דבב"נ אזהרתו זו הוא מיתתו ובאמת המעיין בכ"מ פ"ט ממלכים דכ' דכיון דלא אימעט מקרא לב"נ רק שרצים ולא עוף א"כ עכ"פ איכא אסורא בעוף הרי דהוי אסור דאורייתא דהא לא אימעיט מקרא ועוד דאיך שייך אסד"ר בב"נ וכי גזרו רבנן אסור על ב"נ ומ"ש הש"ך יו"ד סי' נ"ה סקי"א לענין אבר המדולדל דאסור להושיטו לב"נ מדרבנן היינו דרבנן גזרו על ישראל שלא יושיטו לב"נ גזירה משום אבמה"ח גמור ועיין בפמ"ג שם. ואולי כוונת הברית אברהם כאן דבב"נ אזהרתן הוא מיתתן א"כ היכא דאינו נהרג אף דנשאר אסור בעלמא דאין בו לא מלקות ולא מיתה הוי כמו בישראל אסור דרבנן דל"ש בי' לפ"ע. אולם בתשו' תשב"ץ ח"ג סי' קל"ג לענין אי מותר לשחוט לישמעאלים פסחם כ' דכיון שאין ב"נ רשאי להוסיף על שבע מצות שלו דב"נ ששבת חייב מיתה וה"ה לשאר מצות וע"כ כל השוחט להם עובר בלפ"ע בדקאי בתרי עברי דנהרא ובדלא קאי בתרי עד"נ הוי מסייע יפ"ע הרי להדיא מהתשב"ץ דאף דבישראל מותר ומצוה בזמן הבית כיון דגוי אסור עובר על לפ"ע [עיין שכ' אח"כ לענין אסור שחוטי חוץ אבל בתחילה הביא אסור דלפ"ע רק במה שמוסיף על ז' מצות דזה שייך אף בזמן הבית] וגם בצל"ח פסחים ע"ג כ' בטעמא דהרמב"ם דמאכיל כזית מן הפסח לב"נ עובר בל"ת ואין

בו מלקות היינו ל"ת דלפ"ע וכ' שפשוט הוא הרי דלישראל מצוה הוא עובר משום לפ"ע כיון דלנכרי אסור ובאמת לפי הסברא שייך לפ"ע בזה דהרי כ' הרמב"ם פי"ב מרוצח הי"ד וכן כל המכשיל עוור בדבר והשיאו עצה שאינה הוגנת או שחיזק יע"ע שהוא עוור ואינו רואה דרך האמת מפני תאות לבו ה"ז עובר בל"ת שנא' ולפ"ע לת"מ עיי"ש וא"כ מה בכך דלדידי' מותר מ"מ לגבי השני הוי עצה שאינה הוגנת. ואם נחלק דזה דוקא בישראל דמחויב ליתן לו עצה הוגנת משא"כ בגוי. ולפי"ז ל"ק על הא"ש מתוס' ב"מ הנ"ל דמיירי בכהן שאמר לישראל דבזה י"ל דגם הא"ש מודה אך דאכתי תיקשי שאר הקו' שהקשו מחגיגה י"ג במלמד תורה לגוי ומהא דמאכיל פסח לגוי ומהא דתשב"ק. אמנם לדעתי י"ל בפשיטות סברת הא"ש כיון דאסור אבמה"ח נאמר לישראל ולב"נ וכשהתירה התורה לישראל בטמאים מקרא דלא תאכל הנפש עם הבשר כל שבשרו מותר איברו אסור וכל שאין בשרו מותר אינו מוזהר עליו ממילא אינו מוזהר מל אבמה"ח דטמאה בשום אסור ואינו עובר גם על לפ"ע והוי דומיא דהא דאמרינן בש"ס פסחים כשהותרה נבילה הוא וחלבה וגידה הותרה דכיון שהותר הותר לגמרי משא"כ בשאר אסורים שאינם שייכים כלל רק בב"נ כמו אכילת פסח וללמוד תורה וכדומה דגם מעיקרא ל"ה האסור רק בב"נ וכן בגרושה לכהן דמעולם ל"ה שייך אסור זה בישראל איך נאמר דהותר האסור דלפ"ע. ובזה מיושבים כל הקושיות שהקשו הפוסקים על בעל הא"ש וסברא נכונה הוא אם כי עדיין לא הבאתי בכור הבחינה. וזאת אשר ראיתי להשיבו למען כבודו ויתר הדברים אשר כ' ליישב קו' הברית אברהם לא הבנתי מה ענין זל"ז. והננו מברכו בכ"ט כנפשו ונפש הדו"ש:

תשובה סה

שלום לאהובי בני הרב הגדול בתורה החריף המופלג מו"ה אברהם צבי יחי':

נחמדך הגיעני ואשר עוררת ע"ד הפלתי סי' ק"ב שכ' דחדש בזה"ז דרבנן ובטלה מצות חדש וכשיבנה המקדש וישוב אסור חדש לחול יחזור לאסורו דעיקר אסור הנף הוא משום מהרה יבנה. והק' דמה ענין יום הנף לכאן. לדעתי פשוט דבא ליישב קו' הב"ח והמרדכי דאיך אכלי חדש משום חדש בח"ל דרבנן והוי סד"ר הא הוי דשיל"מ ובאמת מזה אין קו' כ"כ דהא ר"פ משמע בביצה דלא ס"ל כר"א דדשיל"מ בדרבנן ליב ונ"ל דגם רהבדר"י ס"ל כן רק הקושיא על רבנן דר"א דבודאי כרבים ס"ל וס"ל חדש דאורייתא וריב"ז מדרבנן קאמר ובספיקא לא והא הוי דשיל"מ ועיין בצל"ח בילה וע"ז תי' הפלתי דאחר שיבנה המקדש חוזר יום הנף לאסורו ול"ה דשיל"מ וז"ב ומ"ש הפלתי דחדש

בזה"ז דרבנן י"ל לפמ"ש דחדש של נכרי בא"י אינו נוהג אלא דרבנן א"כ בזה"ז שרוב התבואות של עכו"ם בטלה מצות חדש וכשיבנה ביהמ"ק ותחזור הארץ לנו יהי' חוזר. וגם י"ל בכונתו דחדש בזה"ז אחר האיר המזרח דרבנן דריב"ז מדרבנן קאמר לרבנן דר"א וכשיבנה ביהמ"ק יהי' אסור דאו' עד שיבא עומר אך לשון הפלתי אינו מסכים לזה. והאמת הברור דהי' פשוט בעיניו כהנ"ל דלמ"ד חדש בח"ל דרבנן גם בזה"ז בא"י דרבנן. ומ"ש בשם הפ"י דא"א לומר כן דהא כתיב לדורותיכם תמה אני אם יצאו הדברים דהא האי לדורותיכם בהבאת עומר וא"כ הוא דוקא בזמן ביהמ"ק ואדרבה י"ל מכאן דזה"ז דרבנן:

ומ"ש קו' הפ"י על התוס' מנחות גבי חדש בח"ל דרבנן דכ' פלוגתא דתנאי הוא בקידושין ל"ז ומנ"ל דת"ק דר"א בקדושין ס"ל דאסור מדרבנן ואדרבה מדלא תני לה גבי כלאים מוכח דאף מדרבנן שרי והבאת ראי' דת"ק ס"ל כן. ולדעתי א"א לומר כלל דת"ק יסבור כן כמבואר בתוס' שם במשנה דהירושלמי פריך למה לא תני חלה והוצרך לשנוי לפי שאינה בשל גוי עיי"ש שהתוס' פי' דהקו' על ר"א והב"ח ביו"ד השיג עליהם דהקו' לת"ק בין כך וב"כ מאי פריך והא חלה בח"ל לכ"ע דרבנן וא"כ לא תני כמו דלא תני חדש דהוא ג"כ דרבנן אע"כ דחדש אף מדרבנן אינו נוהג. אמנם הקו' מעיקרא ליתא ודקארי לה מאי קארי לה ולדעתי פשוט דכונת התוס' על פלוגתת התנאים שם דש"ס ע"ז ר"י ור"ע או מושב לאחר ירושה וישיבה או בכ"מ שאתם יושבים וז"ב. ומ"ש ראי' ממנחות דף ה' דחדש של גוי מותר דאל"כ אכתי מתיר אף בשבועות תבואה של גוי דא"נ שבועות ועיי"ש בכ"מ פ"ד משמיטה ויובל הא דא"נ שביעית היינו למ"ד ספיחים אין אסורים אלא משום גזירה וכאן דקאי אליבא דר"ע דספיחים אסורים מה"ד מקרא דכן לא נזרע ולא נאסוף גם שביעת נוהג בשל גוי ועיין ביע"ק. ומ"ש ליישב קו' הפ"י גבי תני חדש דאמאי ל"א דסני אף אכלאים דהרכבת אילן דהוא דאורייתא וכ' דלמ"ד הרכבת אילן אסור ממילא שדך קאי לכלאי זרעים וא"כ הדק"ל לר"א למה לא תני תרומה ויליף בק"ו מחדש וליכא יוכיח מכלאים ז"א דאמאי לא נימא יוכיח גם מכלאי זרעים. ואני אמרתי שפיר לענין ערלה לילף מחדש וע"ז ליכא יוכיח מכ"ז דמה לכ"ז שאין אסור הנאה משא"כ בתרומה דג"כ אין אס"ה מה"ת ואף הנאה של כילוי אינו מה"ת כמבואר בר"ן סוף תרומות ובמ"ל פ"ב מתרומות שפיר איכא יוכיח וגם כיון דהשתא קיימינן דר"א ס"ל אין ערלה בח"ל א"כ י"ל ערלה תוכיח דא"נ ולענ"ד מלבד קו' הפ"י קשה עוד לפמ"ש התוס' בדיבור שאח"ז דהא דלא מוקמינן שדך לכלאי זרעים היינו משום דהק"ו דחדש איכא לכה"כ אבל בלא"ה הוי מוקמינן לכ"ז וא"כ כיון דהשתא קיימינן דאין ערלה בח"ל א"כ ליכא קו' מחדש אף

בכה"כ די"ל ערלה תוכיח וא"כ מוקמינן כפשטי' לכ"ז וא"כ כה"כ גופי' דאו' ושפיר תני אף אכלאים. ואחר העיון הדבר נכון דהש"ס פריך מכח ממ"נ דאי כלאים דאו' ושדך לכ"ז א"כ בודאי קשה אמאי אין ערלה בח"ל והא איכא ק"ו לערלה מחדש ול"ל כה"כ יוכיחו אע"כ דכלאים דרבנן א"כ איך תני אף החדש וז"ב. ומ"ש דאכתי ק' דלמא ר"מ ס"ל כר"ש לגמרי דכלאים וחדש נוהגים גם בח"ל מדאורייתא תמהתי הלא אנכי בארתי היטב דהא מתני' דערלה דתני חדש נוהג בח"ל וערלה הלכה היינו משום דדריש שדך ואיכא יוכיח מכלאים משא"כ לר"מ אי לא דריש שדך א"כ תיקשי ל"ל הלכה בערלה וע"כ דא"נ חדש בח"ל. ומ"ש דר"מ אינו משועבד לומר דערלה הלכה יש סתירה בדבריך דאח"כ כ' בשם המקנה דדוחק לומר דר"ש לא ס"ל ערלה הלכה אך האמת הברור דמי יחלוק על סתם משנה דערלה הלכה ודוקא לענין חדש בח"ל דיש סתם ואח"כ מחלוקת בקדושין אמרינן דפ' כת"ק משא"כ בהא דערלה הלכה דל"מ שום חולק ומ"ש בכונת התוס' דפריך על ר"ש כיון דיליף באמת מק"ו א"כ אוסר ספיקו ול"ל הלכה להתיר ספיקו א"א לומר כן דלר"ש יהי' ס' אסור נגד הסתם משנה בח"ל יורד ולוקט וכשהקשה על ר"י דמפרש המשנה הלכה למשה מסיני ממתני' דס' מותר והוצרך לשנויי כך נאמרה הלכה וא"א אכתי קשיא לר"ש. ומ"ש דאף למ"ד מושבותיכם לאחר ירושה וישיבה מ"מ אינו מיעוט לח"ל רק מסברא ממעטינן דהוא חובת קרקע משא"כ לענין עומר וש"ה דהוא חובת הגוף לא מימעט. הוא נגד ש"ס קידושין דאמר ר"י ללמדך כ"מ שנא' מושב אינו אלא לאחר ירושה וישובה וא"ל ר"ע והרי שבת שנא' בו מושבות ונוהג בארץ ובח"ל ולדבריך מאי קי' שאני שבת דהוא חובת הגוף ולא מומעט מסברא. ומ"ש על שלא הקשו האחרונים גם להתוס' דהבאת קרבן ל"ח הנאה דמצות לל"נ מ"מ נהנה בהבאת עומר שמתיר חדש ז"א דהא ההנאה מחדש אינו רק אחר שכבר קרב העומר והרי אז כבר מותר בהנאה. ומ"ש על התוס' חולין בהקדש בהמת ע"ה איך חל הקרבן דהא לאו דידי' הוא משה"ב ק. ז"א דאמאי לא הקשה בקדושין נ"ו דקידש בערלה דהק' תוס' דיכולה ליהנות שלכדה"נ והא עכ"פ לאו דידי' הוא וע"כ דכיון דיכול ליהנות שלכדה"נ א"כ לענין זה חשוב שלו ה"ה כאן אי נימא דכשר הקרבן לענין זה חשוב שלו. וק"ו מש"ה להרמב"ם פשיטא דלק"מ דבש"ה ל"ש לומר דידי' הוא לענין להקדישו דהא מצוה ועומד בכל שעה לסוקלו משא"כ בערלה וכה"כ רק להתוס' דמיירי בע"ה נמי לק"מ דבש"ה בלא"ה פסול מטעם נוגח ועיין בח"ס ובח"ץ ודו"ק:

ואשר שאלת לכתוב לך מ"ש לפרש בש"ס סוף כריתות וברש"י שם. מה שהגדתי אז אינני זוכר אך כעת נ"ל לפרש דברי רש"י שכ' אם כשב היינו קרא דדריש ר"ש במתניתין

ולעיל מני' כתיב והביא שעירת עזים ומאי בעי בזה והרי פי' הכל במשנה והנראה דרש"י קאי על דברי רבינא דאמר אף מקרא לא קרא אם כבש ואם עז ואיך מוכח מזה דשקולין. אדרבה מזה מוכח דכבשים קודם לעזים בכ"מ ע"כ פירש"י דרבינא ג"כ סמך ע"ד ר"ש במתני' דכ' מקודם והביא שעירת עזים ואח"כ אם כבש רק דלכאורה אין ראי' משם דהא שם אתא לרבות כבש לאלי' כמ"ש כאשר יוסר חלב הכשב מזבח השלמים כמבואר ברש"י ובג' ובעז אין מקריבין אלי' ואם הי' מקדים כבש קודם הי' צריך אח"כ בעז למעט מאלי' וע"כ הקדים עז. וע"כ אמר ר"א דלא שנה במשנה דר"ש דריש מכאן דשקולין אבל מגוף הקרא אין הכרע כנ"ל. וע"כ בא רבינא לומר דאף מקרא לא קרא דמגופא דקרא מוכיח דהרי בשלמים כ' אחר כבש עז ולא חש למה דבכבש קרב אלי' וכ' אח"כ אם עז והפסיק הענין דאינו קרב אלי' כמבואר בתו"כ. א"כ ע"כ דבחטאות הקדים עז לומר דשקולין ולכך קא' רבינא אם כבש אם עז היינו דבחטאת כ' אם כבש אחר העז ובשלמים כ' עז אחר כבש אף דבשניהם בכבש קרב אלי' ולא בעז ובע"כ דשקולין וע"כ כ' רש"י על אם כבש דרבינא היינו קרא דדריש ר"ש במתני' ומקודם כתיב שעירת עזים והיינו שלא תטעה לומר דאם כבש דרבינא היינו אם כבש דשלמים דקודם לעז דמזה אינו מוכח כלום כנ"ל רק אם כבש דחטאת ואם עז דשלמים וזה נכון. ואף דבחטאת כתיב ואם כשב ורש"י העתיק כבש, אין קפידא בכך דגם בגמ' כתב אם עז ובקרא כתיב ואם עז. וגם בתו"כ יש קצת תימא דכ' ואם עז הפסיק הענין ופי בק"א מדלא כ' ואם עז בואו מבואר דלא בא להוסיף על הראשון ובאמת בפ' כתיב ואם עז בואו ודו"ק. דברי אביך אוהבך באהבה רבה:

תשובה סו

כבוד ידידי הרב המאוה"ג הצדיק המפורסם החסיד בנש"ק מו"ה אברהם האבד"ק קניהונטש:

ע"ד שאלתו אם יש היתר להניח לערלים להזיע במרחץ בליל ש"ק. ועל איזה אופן יהי' ההיתר כי בש"ע סי' רמ"ג ס"א מבואר לאסור:

תשובה אם כי מסי' רמ"ג ס"א. אינו נוגע לנ"ד דשם מיירי כשהעכו"ם עושה מלאכה בשבת משא"כ בנ"ד אינו עושה שום מלאכה בשבת דהכל מוכן וע"ש. אך בסי' רמ"ד ס"ו לענין מכס מבואר דאף אם אינו עושה שום מלאכה רק שאומר לכשתגבה מאה דינרין אתן לך כו"כ דלא התירו רק במקום הפסד ומבואר שם דאף במקום שאין כותבין המכס. וכ"כ הגאון מלאדם ז"ל להדיא בסי' רמ"ג ס"ג דאף אם הכל מוכן מע"ש אסור.

אך דרך היתר יוכל להיות אם יעשה כתב שותפות עם עכו"ם שיתן לו חלק שביעית ואז מותר בקבולת אם אומר לו כשיעלה שכר הזיעה כו"כ אתן לך כו"כ אף בלא פסידא כמבואר במג"א סס"י רמ"ה סק"ח אם אין העכו"ם עושה שום מלאכה כיון שי"ל חלק בגוף המרחץ ול"ח בכה"ג למה"ט. ועיין במג"א שם דאף אם העכו"ם עושה מלאכה מותר אם אינו מייחד לו שבת בקבולת כגון שיאמר לו כל אימת שתשתדל במרחץ אף בחול תקבל כו"כ ממאה עיי"ש במג"א ובמחה"ש ויבין הדבר. ידידו:

תשובה סז

מרחוק אקרא בשלום כבוד ידידי האברך חריף ובקי זך הרעיון ויפה נוף במעט שנותיו הרבה מקנתו כ"ש מו"ה ישראל גינצבורג נ"י בן הה"ג אבד"ק חאדרוב כעת הרב הגדול האבד"ק זאדאווא בוקאבינא יע"א:

אחד"ש מכתב יקרתו שם ח"ה הגיעני עוד קודם ר"ה ואין מדרכי להשיב ביומי דתושבנא זולת להלכה למעשה ולא על פלפולים. ומחמת גודל אהבתי לאביך הה"ג נ"י נתתי למכתבך משפט הקדימה עיינתי בדבריך וראיתי כי הם בנוים על אדני השכל ונכוחים הם למבין:

אמנם בגוף קושייתך על הרמב"ם ז"ל בפ"י משמיטה ויובל דפ' דשנת חמשים אינו נמנה לשבוע הבאה. ופ' שם דמר"ה ועד היובל ל"ה עבדים נפטרים לבתיהם והוא נגד ש"ס ר"ה ט' דלמ"ד שנת היובל מתקדשת מתחלתה אצטריך מיעוטא דיובל הוא שאינה מתקדשת בסופה למשוך עד יוה"כ אחר ולרבנן דאינה מתקדשת מתחלתה אצטריך יובל הוא לומר דאינה מונה שנת חמשים ואחת עכ"ד. ולפענ"ד אין כאן קושיא כלל כשתדקדק היטב בתוס' שם ד"ה ורבנן דכתבו וז"ל לרבנן כיון דאינה מתקדשת מתחלתה אצטריך לי' קרא להכי ולא אצטריך לי' קרא למעוטי סופה מחמת דמוסיפין מחול על הקודש דהשתא מבצר בצר אסיפי מבעיא ולכאורה מ"ש אצטריך לי' קרא להכי נראה כמיותר והי' די לומר לא אצטריך קרא למעוטי סופה כו'. אמנם באמת דבריהם בדקדוק גדול דבלא"ה צריך להבין דהא בעיקר פלוגתא בנדרים ובשאר דוכתי דפליגי רבנן ור"י אי נמנה לשבוע הבא דרשי רבנן מוקדשתם את שנת החמישים שנה שנת חמישים אתה מונה וכו' הרי דמההיא קרא גופי' מוכח זאת וכאן דריש מיובל הוא דשנת חמשים אתה מונה ולא מגופי' דקרא [וצ"ל דבאמת פשטו' דוקדשתם את שנת החמשים שנה משמע כר"י דשנת חמשים עולה לכאן ולכאן דאל"כ הי' די לומר וקדשתם את שנת החמשים ותיבת שנה מיותר ונ"ל דבא ללמוד דנקרא שנת החמשים וגם שנה ליובל הבא אך כיון דדרשינן

קרא דוקדשתם שנת החמשים לומר דמתקדש מתחלתה. ועכצ"ל דהאי חמשים שנה בא לומר דאי אתה מונה חמשים וא' וא"צ שום מיעוט לזה משא"כ כאן בר"ה דרבנן ס"ל דאינה מתקדשת מתחלתה וא"כ שנת החמשים שנה הוא כפל לשון והי' מקום לדרוש כר"י דנמנה גם ליובל הבא ולכך אצטריך יובל הוא למעט דאינו מונה חמשים ואחת] וזה כונת התוס' שכ' לרבנן כיון דאינה מתקדשת מתחלתה אצטריך קרא להכי דאינו מונה חמשים וא' וז"ב ונכון ומעתה לק"מ על הרמב"ם כיון דהוא פ' דמתקדשת מתחלתה שפיר מוכח מגופי' דקרא דאינו מונה חמשים וא' כמו בש"ס דנדרים וא"צ יובל הוא למעט ודרשינן מיובל הוא דאינה מתקדשת בסופה ומיושב הכל ודו"ק. ומ"ש ליישב ע"פ דברי התוס' שכ' דכיון דל"ש טעמא דתוס' ממילא בלא שום ייתור ממעט כו' וא"כ הרמב"ם לשיטתו דל"ל תוס' רק בעינוי א"צ קרא לזה אם כי דברי חכמה הם וגם אני רציתיו לומר כן במושכל ראשון אח"כ חזרתי בי דהרי הברייתא לא בא ללמוד דמתקדשת בסופה מהא דמוסיפין מחול על קודש בכ"מ וה"ה כאן דאז הי' אפשר לומר דלהרמב"ם דליכא תוס' רק בעינוי א"צ מיעוט. אבל באמת א"א לפרש כן דמה דמיון מזה לשאר תוספות דתוספות שבת ויו"ט הוא רק זמן קצר ולא מר"ה עד יוה"כ זולת אם נילוף מתוס' שבועות. וגם בזה יש לחלק דשם חל האסור על הפירות ועיין תוס' ר"ה י"ב ד"ה מנהג משא"כ ביובל דהוא אסור גברא לשלוח עבדים וכדומה רק דבפירוש מבואר בברייתא יכול כשם שמתקדשת מתחלתה כך מתקדשת בסופה הרי דעיקר לימוד הוא מתחלת היובל ורק דאמר ואל תתמה והיינו דאיך אפשר ללמוד מתחלת היובל דהוא בשנת החמשים גופי' לסופה שהוא בשנה האחרת. ולזה קאמר דהרי מצינו גם במקום אחר דמוסיפין מחול על קודש א"כ נילוף כאן סופו מתחלתה וע"ז טרח בש"ס להביא באיזה מקום מצינו הוספה מחול על קודש למר משביעות ולמר מועתם. וא"כ ה"ה להרמב"ם כיון דמשכחת עכ"פ תוס' בעינוי שפיר נוכל לומר דגם כאן מוסיפין דילפינן סופה מתחילתה והתוס' לא כתבו שם רק לרבנן דס"ל אינה מתקדשת מתחלתה א"כ פשיטא דל"ש תוספות בזה דהא בתחלתה מצינו דפוחתין א"כ למה נימא בסופה מוסיפין ואף דליכא שנה שלימה מ"מ כיון דידעינן דביובל אין מוסיפין א"כ ממילא ממועט אבל להרמב"ם דמתקדשת בתחלתה ודאי מצינו למילף גם סופה כיון דעכ"פ משכח תוס' וז"ב ודו"ק:

ובזה מיושב מה שתמהו על הרמב"ם דל"ל תוס' בשבת ויו"ט מסוגייא זו דהרי בברייתא קאמר בפשיטות דמוסיפין מחול על הקודש וגם ר"ע ור"י תרווייהו ס"ל דמוסיפין רק דר"ע יליף מבחריש ובקציר תשבות ור"י יליף מועניתם וא"כ הרמב"ם דלא כמאן.

ולהנ"ל הדבר נכון דהרמב"ם מפרש דהברייתא לא בעי לאשכוחי רק דמצינו באיזה מקום דמוסיפין ור"ע לא ס"ל באמת רק בשבועות ולכך פריך שם ור"ע האי ועניתם מאי עביד לי' דאי הוי דריש האי ועניתם כר"י לכל שבתות ויו"ט ל"ה צריך קרא לשבועות:

ומה שהק' עוד על הרמב"ם מש"ס יומא פ"א דמייתי שתי ברייתות וז"ל ותנא מייתי לה מהכא ועניתם את נפשותיכם כל מלאכה לא תעשו יכול יהא ענוש על תוספות מלאכה ת"ל כי בעצם היום הזה על עצומו של יום ענוש כרת יכול יהא ענוש כרת על תוספות עינוי ת"ל בעצם כו' יכול יהא מוזהר על תוס' מלאכה כו'. ואח"כ מייתי ברייתא דתשבתו שבתכם דמוסיפין מחול על הקודש והרמב"ם פ' דלא כמאן. דהא גם בברייתא דעצם עצם מבואר דיש עכ"פ אסור בתוספות כמ"ש רש"י ז"ל לפרש בגמ' גבי ותנא דעצם עצם האי ועניתם מאי עביד לי וז"ל מדאצטריך למעט תוס' מעונש ומאזהרה ממילא שמעינן דמוסיפין. ובאמת גם על הב"י ק' קו' זו דבסי' תר"ח הק' על הטו"ר דדריש קרא דועניתם לדר"ח מדפתי דכל האוכל ושותה בתשיעי ופ' דיש תוס' בשבת ויו"ט. והוצרך לתרץ דיליף דיש תוס' מבחריש ובקציר תשבות כר"ע. ותמי' דהא גם תנא דעצם עצם דריש כר"ח מדפתי ואסור תוס' יליף מדאצטריך למעט מעונש ואזהרה כפיררש"י ביומא. אמנם באמת ברש"י פסחים ס"ח כ' להיפוך גבי מר ברי' דרבינא יתיב כולא שתא בתעניתא בר מעיוה"כ כו' כר"ח מדפתי ופירש"י וז"ל ביומא מוקמינן להך דרשא אליבא דמ"ד דאינו מוזהר על תוס' עינוי ומאן דאי"ל יליף מחריש ובקציר ולכאורה הוא מיותר וגם הוא נגד דברי רש"י דכיון דגם תנא דעצם עצם דאית לי' תוס' דריש הא דר"ח מדפתי. וכבר תמה בזה השעה"מ הל' שביתות עשור. והנ"ל בזה דבאמת בס' ק"א פ' אמור הק' בש"ס שם דכיון דתנא דברייתא הוצרך עצם עצם למעט מעונש ואזהרה. א"כ כי קאמר אח"כ אבל אזהרה ליום עצמו לא למדנו אמר רבינא עצם עצם גמר מופנה ולמה הוא מופנה דהא הד' לאווי דריש להו חד לעונש דיממא ודלילא ואזהרה דיממא ודלילא א"כ ליכא תרי קראי למעט מעונש ומאזהרה ותי' בזה דלרבינא מפרש הברייתא דבתחלה רצה ללמוד מעצם עצם למעט מעונש ואזהרה ואח"כ באמרו אבל אזהרה ליום עצמו לא למדנו הדר בי' מזה. דאם נדרוש כן לא נדע אזהרה ליום עצמו רק דעצם עצם לג"ש וכיון דצריכי ד' קראי לעונש דיממא ולילא ולאזהרה דיממא ולילא ממילא נתמעט תוס' דאם הי' בתוספות עונש ואזהרה מכ"ש בלילה שאח"כ ול"ל קרא ומה שפיררש"י ותנא דעצם עצם מדאיצטרך למעט מעונש ואזהרה כו' ע"כ אינו אליבא דרבינא רק אליבא דר"פ ור"א דילפי אזהרה לעינוי מג"ש או מגופי' דקרא אייתר עצם עצם למעט ולדידי' פריך האי ועניתם מאי עביד לי' עכ"ד הק"א. ובאמת דברי קדשו עדיין מחוסרין תבלין

דאכתי תיקשי מנ"ל לרש"י לפרש ותנא דעצם עצם היינו מאן דממעט מעצם תוס' הא גם רבינא דריש עצם עצם לג"ש וג"כ ממועט תוס' כנ"ל ולדידי' ג"כ ק' האי ועניתם מאי עביד לי', וצ"ל דכונת רש"י ז"ל דפשיטא לרבינא דל"ל תוס' כלל ודאי ל"צ קרא דועניתם כיון דל"ל תוס' ע"כ דריש כר"ח מדפתי רק דהוקשה לרש"י דקאמר בש"ס סתמא ותנא דעצם עצם והרי גם ר"פ ור"א דרשי עצם עצם ובא למעט עונש ואזהרה מתוס' ע"כ דאית להו תוס' ולדידיה י"ל דדרשי ועניתם באמת על תוס' א"כ למה הק' בש"ס סתמא ותנא דעצם עצם האי ועניתם מאי דריש בי'. וע"כ פירש"י דגם למאן דבעי למעט תוס' מעונש ואזהרה ממילא ידעינן דיש אסור בתוס' וא"צ קרא דועניתם וז"ב. וא"כ בש"ס דפסחים דקאי אליבא דמר ברי' דרבינא דודאי כאבוהי ס"ל כרבינא דדריש עצם עצם לג"ש ולדידי' ל"ב למעט מעונש ואזהרה וע"כ הוצרך רש"י לפרש דביומא מוקי להא דר"ח מדפתי למאן דל"ל תוס' או דדריש כר"ע דהא ביומא קא' סתמא ותני דעצם עצם וגם רבינא בכלל וע"כ מוקי גם מר ברי' דרבינא כר"ח מדפתי וא"כ דברי רש"י מדוקדקים היטב דבא לבאר דגם לרבינא מוקי לה ביומא ומה שחסר שם גילה כאן ודו"ק ומיושב קו' השעה"מ. ומעתה י"ל דהרמב"ם ס"ל כרבינא דעצם עצם לג"ש ול"ל תוס' ומה דפסק דיש תוס' לענין עינוי י"ל כמ"ש הפנ"י דלמד זאת מהש"ס סוכה כ"ח דדריש שם מקרא דהאזרח לחייב נשים בתוס' עינוי. ובזה מיושב ג"כ קו' הכ"ת והק"א שהקשו על רש"י ז"ל דאיך נימא כאן דממעט תוס' מעונש ואזהרה א"צ קרא דועניתם אדרבה נימא כיון דמקרא דועניתם מוכח אסור תוס' ע"כ בא אח"כ למעט מעונש ואזהרה דכל כמה דלא ידענו אסור א"צ מיעוט והוא קו' עצומה. ולהנ"ל נכון דהא אסור בלא"ה ידענו מקרא דהאזרח ודו"ק ולכך גם הב"י לא הביא תי' זה כיון דאינו פשוט כ"כ ורש"י כ' זאת רק לרבותא והי' ניחא לי' יותר לתרץ דהטו"ר פ' כר"ע דדריש מבחריש ובקציר ודו"ק. ויש עוד הרבה לדבר בזה רק הפסוקוני טרדות שונות וגם כי לבי בל עמדי לאשר אחי הרב יחי' אינו בבריאות ולא כתבתי זה המעט רק למען אהבתך ואהבת אביך הרב יחי'. ידידך הדו"ש ושלום תורתך וח"ה והרמת קרנך למעלה:

תשובה סח

שלום וברכה לכבוד ידי"נ ורב חביבי מאז הרב החריף ובקי חכם ונבון ירא ה' מו"ה יוסף שוואלב נ"י:

מכתבו הגיעני ושמחתי בשמעי משלומו וע"ד שאלתו הנני להשיבו על אתר אך בקצרה ואשר אני צריך להשיב לכמה מקומות ונתתי לו משפט הקדימה:

ע"ד שאלתו בא' שקנה מערל פרה זקינה מעוברת ועדיין חולבות והמוכר הגיד לו שכבר ילדה חמשה וולדות ואח"כ ילדה זכר ופשוט למעכ"ת דהולד ס' בכור עפ"ד הרמ"א סי' שט"ז דאין לסמוך על היתר דחולבות רק בצירוף צד היתר כגון מסל"ת וכאן הערל ודאי אמר להשביח מקחו. רק שצידד עפ"י השט"מ אשר עשה קודם פסח וכלל גם מה שיקנה אח"כ ואח"כ דחה זה יען כי בעת קניית הפרה ל"ה כונתו לטובת הערל הקונה רק לצורך עצמו לחליבה. ויפה א' בזה דעכ"פ צריך כונה לזכות להקונה. ואח"כ ירד להציל בכחא דהתירא להטיל מום ע"י גוי ובקש מאתי להגיד דעתי לדינא בזה:

תשובה. לדעתי אין בולד הזה שום קדושת בכורה וא"צ להטיל מום כלל דהנה מה דפשוט למעכ"ת דהמוכר אמר להשביח מקחו ודאי אינו דאיזה שבח יש כאן אדרבה הילדה משובחת יותר והוא ביוקר יותר מהזקינה ומה שיש עלי' קדושת בכורה כל הגוים יודעים אשר דבר קל הוא להפקיע קדושתה ע"י מכירה לגוי וגם ל"ש שתסתכן בלידה ורק דעכ"פ ס' הוא אם אמר להשביח מקחו והחו"י מחמיר בס' והשיג על הת"ה דמיקל בס' וגם הש"ך שם בסק"ב כ' דגם בלא אמר להשביח מקחו א"נ במסל"ת באסור דאורייתא רק בצירוף היתר דחולבות. ולזה אני אומר דחשש זה ל"ש רק בבהמות של אדונים המחזיקים ברפת שלהם ואין אדם יודע אם ביכרו משא"כ בהמות של ערלים המוליכים לרעות בין כל הבהמות של אנשי הכפר וא"א במשך כמה שנים שרועים כל העדרים ביחד שלא ידעו אם ילדה הבהמה וכל אנשי הכפר בקיאים ומכירים בזה ואפשר לברר הדבר בנקל והרי כ' הש"ך סי' צ"ח ביו"ד דהיכא דאיכא למיקם עלה דמלתא להטעימו לקפילא סמכינן על עכו"ם אפי' באסור דאורייתא וכ"כ הפ"ח והביא ראי' מסי' פ"ג ופ"ו גבי בצים ודגים דאם הגוי אומר משל עוף ודג פ' הם וטהור מהימן משום דעבידא לאגלויי ומירתת ושם נאמן אפי' בלא מל"ת ואל תתמה ע"ז עפמ"ש בתשב"ץ ח"א סי' ע"ח שחקר למה לפעמים מכשירים עדות עכו"ם והביא בשם חכמי הצרפתים דמה"ת כשרים הם דל"מ בשום מקום רמז לפסול אותם כמו קרובים ופסולים ורק משום דסתם עכו"ם משקרי ואי איכא אומדנא דלאו שיקרא מסהדי סמכינן עלייהו ולכך הכשירו שטרות העולים בעס"ע לחד לישנא אפי' בלא דינא דמלכותא וע"ש והחשב"ץ השיג עליהם דפסולים מה"ת כיון דסתמן רשעים ולא עדיפי מישראל אלא שאנו סומכים עליהם בדבר שחזקתם דלא משקרי ואנן עבדינן עפ"י ידיעתינו שאנו סומכים שאמת אמרו בד"ז והאריך בזה גם בסי' ע"ט שם דלפעמים עושים מזה סניף לדבר אחר וה"ה וכ"ש כאן דאין לך דבר העומד להתברר יותר מזה אף אם לא הי' מסל"ת ממש עכ"פ יש לצרף זה להיתרא דחולבת ועיין ש"ך סי' שט"ז שסיים לעיין בסי' צ"ח וכונתו דאם

הוא עומד להתברר ודאי נאמן וכ"כ להדיא בתשו' חו"י סי' ל"ו ול"ז דאף שהגוים הגידו ע"י שאלה שהוא ילד שלישי ול"ה מסל"ת ממש מ"מ כיון שידעו שהולך לשאול את פי המוכר מרשתי שמא יאחז בשקרו ויתבדה אומדנא גדולה הוא שאומרים אמת וכדאי אומדנא כזו להצטרף עם היתרא דחולבת עיי"ש מכ"ש כאן דהוא גלוי לכל אנשי הכפר ודאי עשוי להתברר ולא משקר. ועיין בתשו' זכרון כהונה דהא דלהרמב"ם אין סומכין אגוי בבצים ודגים משום דס"ל דלא על"ג כ"כ דשמא לא יזדמן עוף אי דג כזה והרי בטעמה מיקל אף בלא מלי"ת דס"ל דבטעימה עשוי להתברר בודאי שיכול להטעימן לקפילא ושאר פוסקים ס"ל להיפוך דטעימא ל"ה על"ג כ"כ דיוכל להשתמט אח"כ שלא הבחין בטעם עיי"ש שהאריך. וא"כ בנ"ד דעשוי להתברר בבירור ודאי לכ"ע מהני ואף אם נימא דלהרמב"ם ל"מ כלל אפי' בעל"ג מ"מ הרי להרמב"ם כאן מהני היתר דחולבת לבד ושאר פוסקים דס"ל דבעינן מסל"ת ג"כ הרי קיי"ל בסי' פ"ו דמהני בעל"ג בלא מסל"ת. א"כ בנ"ד לכ"ע מהני בצירוף היתר דחולבת. וזה נלענ"ד ברור וכבר רמזתי היתר זה בספרו תשו' מ"ש סי' נ"ב והבאתי עוד ראיות לזה רק שהי' השאלה בשינוי מכאן ועשיתי זאת לסניף לטעמים אחרים ותמהני על כ"ת שחפש בספרי האחרונים ואף בס' ארץ צבי ולא שם לבו לעיין בספרי דהדין גרמיזא הבאה באחרונה וזה מקרוב נשלח לי למנה תשו' משיב דבר להגאון מוואלאזין ז"ל וראיתי שם בח"ב סי' ס"ג העלה ג"כ דאם אפשר לברר ע"י שכינו הגוי לכ"ע סגי דברי הגוי לסמוך עליו משום דעל"ג ולא הביא מכל הפוסקים עכ"פ יש לי תנא דמסייע רב גדול לסמוך עליו ע"כ הדבר פשוט אצלי דאין בולד הזה שום קדושת בכורה ואין הזמן מסכים להאריך יותר בזה ובזה הנני ידידו דו"ש ועיין תשו' ס' יהושיע בחולבת לבד מתיר לרמוז לגוי להטיל מום ועיין תשו' ב"ש חיו"ד סי' מ"ז הביא מהרמב"ן ומהרדב"ז סי' תשכ"ו לסמוך על הגוי בעל"ג והה"ג מברעזאן בס' ג"ד סי' ל"ב תמה דברדב"ז מבואר ההיפך שסיים דכולהו אמרי הכי אע"ג דל"ש שלא להשביח ובמחכ"ת טעה שהרדב"ז כ' ותו דכולהי אמרי הכי הרי דלטעם הא' גם בלהשביח נאמן. אבל באמת יש לחלק דעל הכלל ודאי יכול להעיד כמ"ש הח"ס יו"ד קנ"ח ובתשו' פ"י ומהרשד"ם:

תשובה סט

דברי שלום ואמת אל כבוד ידידי הרבני המופלג חריף ושנון ירא ה' מו"ה אלטור דוד גאטליב נ"י:

מכתבו הגיעני. וע"ד שאלתו אם הזובחים יכולים למחות ביד ר"מ שו"ב לשחוט ולבדוק להם באמרם כי הוא שונא להם ומטריף בחנם הנה כפי המבואר בלשון השאלה אשר לא הי' שום בירור ע"ז שהטריף שלא כדין רק הזובחים חושדים אותו ע"ז ודאי פשוט דא"י למחות בידו דלאו כל כמינייהו לאחזוקי אינשי ברשיעי לאסור שלא כדין כמבואר בש"ך יו"ד סס"י רמ"ב בקיצור הנהגת הוראת או"ה אות ט' כשם שאסור להתיר האסור כך אסור לאסור המותר והוא מהירושלמי ועיין פמ"ג במשבצות סי' א' ומלבד זה עובר השוחט על כפה לאוין אם מטריף שלא כדין כמ"ש בתשו' דברי חיים להגאון מצאנז זצ"ל ח"א סי' ב'. א' השו"ב שלנו מקרי מורי הוראות ועובר על לאו דלא תעשו עול במשפט והשני משום לא תעמוד על דם ריעך דאפי' ביכול להציל ממון חבירו ולא הציל עובר בלאו כמ"ש הרמב"ם בסה"מ מל"ת סי' רצ"ג מכ"ש במאבד ממון חבירו בידים והשלישי כיון שקבל שכר על השחיטה ובודאי כונתו ע"מ שיורה לו כדין ונמצא עבר על לא תגזול ועיי"ש. וא"כ איך אפשר לחשוד איש המוחזק בכשרות וכל אנשי העיר סומכין על שחיטתו ובעיניהם הוא ירא ה' מרבים ואיך יחשוד אותו שיעבור על כמה לאוין בלי שום בירור ואין זה דומה כלל למ"ש הט"ו בשם הר"ש דלא יורה היכא דאתחזק אסורא היינו רק בשוחט לעצמו דאיכא חימוד ממון כדי להרויח וגם בזה השיגו עליו הפוסקים הבית הילל סי' שי"ב והל"ח וכתבו דאפי' באתחזק אסורא נמי שרי להורות וגם בבאה"ט תמה עליו מתוס' נדה כ' ד"ה כל יומא דמותר לראות דמי אשתו. ובאמת אין סתירה משם לדברי הט"ז. לפמ"ש הבי"ה דדוקא למכור לאחרים חיישינן מתוך שהוא מרויח שמא יקל בשחיטתו אבל לעצמו ודאי מותר להורות גם התוס' בכורות ס"פ עד כמה גבי ונשאל על טהרותיו דהא חזי לי' בימי טומאתו דהקשו מתרומה טמאה דלא חזיא לי' וכי לא יהי' נאמן וכן מכל אסור והיתר דנאמן להורות לעצמו מבואר משם דאף למכור לאחרים מותר להורות בכל או"ה דאל"כ לק"מ די"ל דהוצרך הש"ס לטעם דחזי לי' בימי טומאתו דמה"ט מותר להורות אף למכור לאחרים. וע"כ דגם בשאר או"ה נאמן להורות לעצמו אף למכור לאחרים וכ"כ שם בפסקי תוס' בסתם דבכל או"ה נאמן להורות לעצמו ולא חילק. וכ"ז באיכא חימוד ממון להרויח אבל לחשוד אותו שיעבור על כמה לאוין כדי להפסיד לחבירו משום שנאה לא מצינו בשום מקום. וכן יש להוכיח מגוף לשון הש"ס כל הבכורות אדם רואה חוץ מבכורות עצמו משמע דלא משכחת כלל בעולם שום בכור שאינו רשאי לראות רק בבכור עצמו והא להר"ש דהטעם משום דאתחזק אסורא א"כ משכחת לה גם אצל שונא שלו שא"ר לראות וע"כ דאין שום חילוק. ועיין פמ"ג באו"ח בפתיחה דאיך נאמן בהוראה באתחזק אסורא ולאו בידו. ובהגהת מהרש"ק שם

תי' כיון דהוי מלתא דעל"ג דאפשר לשאול לאחר נאמן וה"ה כאן. ואף אם יש איזה מקום לחשוד אותו כגון שרואין שמשום השנאה מתרבה טרפות אצל זובח זה ג"כ אין לחוש לזה כמבואר בתשו' רמ"ץ חיו"ד סי' ט' דאף אם יש ב' עדים שבזמן שהי' שלום בין השו"ב והקצב הי' כשרות יותר מזמן שיש מריבה ביניהם אף אם אירא כן ג"פ מ"מ אין לחשוד את השו"ב בכך שמשום שהתקוטט עם הקצב יעבור על אסור גזל והרי אף באומר אלך ואמסור אינו פסול לעדות רק בשונא ומ"מ דוקא כשאומר בפירוש אלך ואמסור אבל אם לא נשמע מהשו"ב שום דבר מה"ת לחושדו בהכי ותלינן דמה שנתרבה כעת טרפות הוא מסיבה אחרת. עיי"ש שהאריך דלא פסלינן לי' זולת כשיש שני עדים שהטריף שלא כדין ג"פ. ובאמת גם בזה יש מקום לומר דחשוד על הגזל אינו חשוד על השחיטה. ועיין בס' עיקרי הד"ט חיו"ד סי' א' אות נ"ג. אך היטב אשר דבר בזה בתשו' דברי חיים הנ"ל כיון שיש לנו כמה חומרות אשר במדינות אחרות נהגו היתר וא"כ אם השו"ב חשוד לעבור עבירות קלות אין להאמין לו אשר ינהוג בחומרות שלנו. וכ"ז במברר שהטריף שלא כדין אבל בלי שום בירור ודאי א"י לחשוד את השו"ב ולמחות בידו מלבדוק. ואף שכ' הרמ"א חו"מ סי' תכ"א ס"ו דאם י"ל משרת וחושש שיגנוב לו יוכל להוציאו קודם זמן השכירות ואם יסרב יכול להכותו. וי"ל דכאן נמי יאמר הזובח שאינו רוצה בו משום שחושש שיפסיד לו ממון. עיין בתשו' שבות יעקב ח"א סי' קע"ד דלענין להוציא מחזקת כשרות בעי עדות ברורה. ואף שבחבורי מ"ש סי' ל"ו הוכחתי בראיות דאף דלענין ממון צריך עדות ברורה ומחויב לשלם לו שכירותו אבל עכ"פ יכול להוציאו מביתו ולומר שאינו מקובל לו. מ"מ היינו בבעה"ב שקבל משרת לעצמו או גם בשו"ב אם כל אנשי העיר אומרים שאינו מקובל להם. אבל באנשי העיר שקבלו שו"ב ודאי א"י היחיד לומר אינו מקובל לי כמבואר באו"ח סי' נ"ג סי"ט דאחר שהסכימו עליו אם נעשה שונאי אין היחיד יכול לעכב על ידו. ועיין בתשו' מהרש"ל דאף אם פשע א"י היחיד לעכב. וגם בזה יפה כ' מעלתו דאף אם הי' מקום לחשוד אותו כיון שהולכין שני השו"ב להבדיקה וגם הרב אב"ד עמהם בכה"ג ודאי לא חשידי כמבואר בש"ס בכורות דמשני דוקא ביחיד מומחה אבל בתלתא ודאי מותר. אשר ע"כ נראה ברור ופשוט דא"י הזובחים למחות בידו ומהגם דאיכא עוד שנים אצל הבדיקה אשר אין עליהם שום חשד ודאי אין בזה שום חשש ואדרבה טוב יותר אם השו"ב אין לו אהבה עם הזובח כי באהבתו אותו לא יוכל להקפיד עליו כ"כ בענין נפיחת הריאה וכדומה ולהטריף שלא כדין ודאי לא חיישינן כאמור ואף לענין אין לחוש שמא ישתנה דעתו להטריף כיון דאיכא תלתא ונתבטל דעתי ברוב. והנלפענ"ד כתבתי וחתמתי ידידו הדו"ש:

תשובה ע

כבוד ידידי החריף המופלג מ' יחיאל באלטוך נ"י:
מכתבו קבלתי. וע"ד שאלתו זה כמה שנים אשר נתקבצו כערך שלשים אנשים לקנות דירה לביהמ"ד ובירורו שלשה אנשים היותר בטוחים והמה השתדלו בזה ללות מעות משפאר קאסטע לצורך זה והבית נרשם על שמם בטאבאלע בהסכמת כל האנשים המתפללים שם והג' משתדלים בחרו להם ביניהם איש א' אשר הוא יהי' הגבאי לגבות המעות ולפרוע לבאנק ועל ידו יתנהג כל עניני הביהמ"ד ואחרי אשר החזיק בזה כמה שנים כעת עמדו כמה אנשים מבני המנין ועוררו עליו בכמה קטטות ומריבות וישטפוהו ורובו בעלי חצים והורידו אותו ממינויו. ועוד זאת אשר דוחקים את האנשים הנ"ל שיסלקו עצמם מהטאבאלע וירשמו את הביהמ"ד על שם אנשים אחרים וכבר פעלו אצל שני המשתדלים לסלק עצמם אך הגבאי אשר הוא הי' ראש וראשון בעסק זה הוא מסרב ביען כי הי' לו יגיעה רבה בעסק זה ואומר כי יהי' לו בזיון גדול מזה ועוד כמה טעמים ובקש מאתי להגיד בזה דעתי לדינא עפ"י דתוה"ק:
תשובה הדבר פשוט עפ"י דתוה"ק שאינו מחויב למסור הסאבאלע ע"ש איש אחר והוא מבואר בחו"מ סי' ס' ס"ט בראובן שהלוה מנה ללוי וכ' השטר ע"ש שמעון אם תבע ראובן את שמעון אח"כ שיעשה לו שטר מכר משטר הזה שנכתב ע"ש אין כופין אותו ואפי' הודה לו שיעשה לו שטר מכר יכול אח"כ לחזור בו ואף שהש"ך שם הביא בשם מהרש"ל שצריך ליתן טעם לדבריו דאל"כ כופין על מדת סדום הרי בכאן ידוע לכל טעמו שהוא לו לבזיון. ומהגם שיוכל לומר שאינו מאמין כלל לאנשים אחרים אולי לא יתנהגו כשורה בזה ומלבד זה ל"ש בכאן מדת סדום כלל גם להרש"ל דדוקא שם כיון שהמעות הוא באמת של ראובן איזה עסק יש לשמעון בזה שיהי' נכתב השטר ע"ש וע"כ הוי מדת סדום משא"כ כאן שי"ל עכ"פ חלק בזה כמו איש אחר מהמנין ודאי י"ל שאינו רוצה למסור זכותו ליד איש אחר. וגם אינו מאמין כלל לאיש אחר אולי יחזוק בה לעצמו. ול"ש בזה מדת סדום כלל לכ"ע. וידוע מ"ש בתשובה פ"מ ח"ב סי' ט"ו לענין אם הבת שאינה יורשה מה"ד מחויבת לסלק עצמה מחלק ירושתה. והביא בשם מהר"י באסאן דאין לכוף את הבת ליתן פטורים וכן דעתו נוטה. ואף למהרי"ט שם החולק וס"ל דמחויבת לסלק עצמה מחלק שלה משום השבת אבידה לבעלים מ"מ מודה כאן דשם אין להבת חלק בדינינו ושייך הכל להבן שייך בזה השבת אבידה משא"כ כאן דעכ"פ שניהם שוים איך נכוף אותו למסור כחו להשני ומאי חזית דדמא דהשני סומק טפי והדבר פשוט. וגם אם יפרצו שיתן להם בכתב שאינו שלו רק שייך להקהל ג"כ אינו מחויב ליתן להם כיון

שכבר האמינוהו וכמ"ש התוס' ב"ק פ"ט דאין כופין את האשה לעשות קיומים להנחבל שלא תמחול כתובתה לבעלה. ורק זאת מחויב לעשות שיודה בפני עדים שהוא אינו שייך לו רק להקהל ואין לו חלק בזה יותר משאר הקהל והעדים יתנו להם כתוב וחתום כמ"ש בחו"מ סי' קע"ו סל"ח בהטעה את העכו"ם ליתן דמי הטעות לשותפות וירא שמא יזכור טעותו דמחויב להודות בפני עדים. כ"ז נ"ל ברור עפ"י דתוה"ק:

אולם בגוף התמנות הגבאות ודאי יכולים הקהל למנות גבאי אחר כיון שהמנהג בכ"מ למנות גבאי ולסלקו בכל עת שירצו הקהל כמבואר באו"ח סי' נ"ג דאם נהגו למנות אנשים על זמן ואח"כ יכנסו אחרים תחתיהם אפי' לא קבעו להם זמן סתמן כפירושן מאחר שנהגו כן וזה תלוי ברצון הקהל ואין היחיד יכול למחות. זולת באופן המבואר שם סי' נ"ג סי"ט וכ"ז ברור. ומחמת רוב טרדתי וחלישות כחי לא אוכל להאריך בזה וגם כי הדברים פשוטים. והנני בזה ידידו:

תשובה עא

ברכת שמים מעל לכבוד ידידי הרב החריף ובקי המפורסם לתהלה מו"ה דוד רייז נ"י האבד"ק מאהל יע"א:

מכתבו היקר השגתי. וע"ד אשר הק' בש"ס מעילה כ"א בנפלה פרוטה של הקדש בתוך כיסו או שאמר פרוטה בכיס זה הקדש כיון שהוציא את הראשונה מעל דר"ע. לפ"ד התוס' תמורה ל' בשם הרמ"ר דהיכא דהאסור ל"ה מבורר קודם התערובות סמכינן אברירה. ה"נ נימא ברירה עכ"ד. באמת לא ק"מ ועיין בש"ס שם מעילה דפריך אהא דמודה ר"מ באומר פרוטה בכיס זה הקדש עד שיוציא כל הכיס מהא דלוגין דר"י ור"י ור"ש אוסרין משום דאין ברירה וכאן נמי נימא דכל פרוטה הוי הקדש. ולתוס' שם גם מר"מ ק' דקאמר דוקא שאני עתיד להפריש עיי"ש. הרי דס"ל לש"ס בפשיטות דלר"ע אין ברירה כיון דהלכה דאין ברירה ודאי ניחא לאוקמי לר"ע אליבא דהלכתא ואיך נקשה על ר"ע להיפוך דנימא ברירה. ובש"ס תמורה שם דמקשה הש"ס ולברור כ"כ התוס' שם דהכי פריך כאן דאיכא תנאי דאית להו ברירה ולדידהו תיקשי מתני' וא"כ דוקא שם דהוא סתם משנה שייך להקשות כן אבל כאן דפליגי ר"מ ורבנן א"א להקשות אמאן דאי"ל ברירה מר"ע די"ל דס"ל כרבנן ועל ר"ע בודאי ל"ק למה לא פ' י"ב כיון דאין הלכה כן:

וראיתי בס' מנחת חינוך מצוה תקע"א שהק' לפמ"ש הפמ"ג דאם האסור נולד בתערובות אף דברים חשובים בטלו א"כ ק' למה נברור הא בטל אפי' בע"ח עיי"ש. ואנא גברא

חזינא ותיובתא לא חזינא דהא ביטול ל"ש רק אם נפל אסור בתוך היתר משא"כ כאן שכל הטלאים נכנסו בס' אסור ואיך שייך בזה ביטול. ועיין בתשו' בית אפרים חיו"ד סי' ע' דקו' התוס' במעילה שהק' ליבטל ברובא ל"ק רק אפרוטה של הקדש שנפלה לכיס. אבל אהא דפרוטה בכיס זה הקדש ל"ק דכל הכיס נכנס בס' אסור ואיך יבטלו זא"ז:

וראיתי בס' קדושת יו"ט סי' י"ח הק' לר"ע אמאי כיון שהוציא הראשונה מעל נימא כל דפריש מרובא פריש כמו בט' חניות דהוי קבוע דאורייתא ול"ב ואפ"ה אמרינן כל דפריש מרובא פריש. וכ' דקו' התוס' מעיקרא לק"מ דל"ש כאן ביטול כלל דהא יש דררא דממונא דמה לי ממון חבירו או ממון הקדש וממון חבירו שנתערב א"ב להיות כולו שלו וכמ"ש ר"א ביצה ל"ח הרי שנתערב קב חיטין כו' יאכל הלה וחדי ואף לאביי שם דוקא באסור אחר הבא מחמת ממון כגון תחומין י"ל דבטל אבל אסור מעילה דזכות ממון הקדש הוא גופו של אסור דאסור להוציאו ל"ב. ולכך נמי לא אמרינן כל דפריש מרובא פריש עיי"ש. ובאמת דבריו תמוהין דהרי מבואר בחו"מ סי' רצ"ב בשנים שהפקידו מטבעות ונגנבו דאמרינן כל דפריש מרובא פריש ואף להסמ"ע והש"ך שם דבמעות ל"א כן היינו משום דאין מקפידין משא"כ בפרוטה של הקדש דודאי מקפידין ודאי אמרינן כל דפריש. אמנם לפע"ד אין כאן קו' כלל דדוקא היכא דאנו דנין רק על הדבר שכבר פירש שייך לומר דפריש מרובא משא"כ כאן דאנו דנין על הגברא אם מעל בעת שהוציא הראשונה או לא ל"ש לומר כל דפריש דהא אנו דנין על השעה שהוציא מהכיס ואז ודאי מיעל בכל פרוטה שיוציא. וז"פ וברור למי שבקי בש"ע:

ומ"ש רו"מ עוד בהא דאמר ונברור חד מינייהו דהא כל ברירה הוא מטעם ס' ואין מבטלין אסור לכתחילה ג"כ לק"מ חדא דבכגון זה ל"ש כלל אין מבטלין אסור לכתחילה כמבואר בתויו"ט פרק ד' דתרומות משנה ט' וז"ל ואף דאין מבטלין אסור לכתחילה ה"מ להרבות בהיתר כדי לבטל האסור אבל בכה"ג שאינו מרבה בהיתר אלא משנה האסור הכמות שהי' ומפרידן כדי לערבן בכה"ג נ"ל דשרי לבטל לכתחלה. וא"כ ה"נ אינו מרבה בהותר רק בורר להפרידן ל"ה מבטל אסור. ועוד דגוף הדבר שהחליט דברורה הוא עדיין בס' אסור. במח"כ זה אינו כמבואר להדיא בתשו' בית אפרים סי' הנ"ל דדוקא למ"ד אין ברירה עכ"פ אף שלא הוברר הדבר מ"מ עדיין בס' עומד משא"כ למ"ד י"ב אמרינן דהוברר הדבר ואין כאן שום ס' אסור עוד. והרי שם פריך למ"ד י"ב והוברר הדבר כמ"ש תוס' שם ואין כאן ביטול אסור עוד. ואדרבה לפ"ד רו"מ דאף דיש ברורה עדיין בס' עומד. א"כ בלא"ה ל"ק קושייתו הראשונה במעילה לר"ע דנימא הוברר הדבר דהא התוס' כ' דר"ע לשיטתו בכריתות כ"ב דמחייב בס' מעילות אשם תלוי א"כ אף דנימא הוברר

אכתי חייב בהוציא את הראשונה. אמנם באמת ז"א דאי נימא ברירה שוב אין כאן שום ס' כמ"ש הב"א הנ"ל.

וע"ד השלישות הנני בא במי שנזהר מבשר מיעוך ונתערב לדידי' אי מקרי דשיל"מ כיון דהוי כמו נדר זה דבר פשוט ומבואר בש"ס ופוסקים דדוקא היכא דמצוה לאיתשולי עלי' חשוב דשיל"מ. ומהגם דכאן ל"ד לשאר נדר כיון דהוא מחשש אסור שחששו לדעת הרשב"א ז"ל שאוסר המיעוך וגם הב"י פ' כן בש"ע וגם הרמ"א כ' שהוא קולא גדולה והבודק צריך להיות ירא ה' שיודע למעך בנחת. ואם ירצה אח"כ לסמוך על המקילין וכי זה נחשב דשיל"מ. ובעוה"ר בזמנינו הרבה אסורים החמורים יש להם מתירין והדבר פשוט דל"ש בזה דשיל"מ ואין להאריך בזה ידידו הדו"ש:

תשובה עב

בין המצרים מהרה יהפוך ה' לשמחה ולשירים כבוד ידידי הרב החריף המופלג ירא ה' מו"ה אלעזר פוטמשעניק נ"י

מכתבו עם שאלתו הגיעני. ואם כי אנכי מוקף חבילי טרדן מכל צד עכ"ז למען כבודו לקחתי לי מועד על שעה חדא להשיבו אך בקצרה.

ע"ד הקירשון שהוחזקו בתולעים ונתייבשו בתנור אם מותר לבשלם וכבודו צידד להתיר כיון דמהני אם שהו וב"ח ה"ה דמהני אם נתייבשו בתנור אך דלא רצה לסמוך ע"ז:

תשובה. לדעתי נראה ג"כ להכשיר ויפה העיר כבודו בזה ותמיהני שלא הביא מדברי התוס' ע"ז ל"ד גבי הנהו דורדייא דארפעי בתר יב"ח שרי וכ' התוס' בשם ר"א דה"ה יבוש בתנור מועיל כמו יב"ח ור"ת השיג עליו דגם יב"ח ל"מ רק אחר שנתמדו וכן בפורצני דמהני יב"ח היינו אחר שנתמדו דאיכא תרי טעמא להתירא שנתבטל הטעם במום וגם יב"ח אבל קודם יב"ח ל"מ יבוש עיי"ש עכ"פ מדברי שניהם נלמוד דהיכא דמהני יב"ח ה"ה יבוש בתנור מהני ומצאתי בס' חכ"א בחלק ב"א סי' ל"ו שהעיר בזה. אמנם בתשו' טוטו"ד מ"ק סי' קכ"ה הק' ע"ז מש"ס חולין ק"י דקאמר במה איתינהו בפורצני ודלמא מיי"נ הויא א"ל לאחר יב"ח הוי ואי נימא דיבוש מהני הרי בשעת צלי' הי' בתנור ול"ל יב"ח ועיי"ש שחולק בזה דדוקא כשנתייבשו תחלה דתנור מהני לר"א אבל בשעת יבוש אסור דחיישינן שמא במקום א' לא נתייבש עדיין ונצלה בייי"נ עיי"ש ואף די"ל בזה דהא עכ"פ לא נצלה רק ממה שכבר שלט בו האש וזה כבר נתייבש אך יש מקום לדבריו עפ"ד המג"א סי' תק"ז סק"ג דאסור להתחמם או ליהנות לאורן בשעת ביעורן אף דהחימום והאור בא אחר שכלה האסור ואף שצידד אח"כ להיתר בחימום אבל ליהנות לאורן

ודאי אסור עיי"ש. אך לדעתי בלא"ה לק"מ לדידן דקיי"ל כר"ת דבלא"ה ק' דלמה הוצרך לומר לאחר יב"ח דהא א"ל אח"כ ודלמא דגזל הוי וא"ל דקדחו בי' חולפי ופירש"י שנרקבו ונעשו עפר וא"כ אפי' תוך יב"ח מותר כמו יבוש בתנור וה"ל להשיב מיד דקדחו בי' חולפי אמנם באמת לפמ"ש הט"ז יו"ד סי' קכ"ג סק"ח לשיטת ר"ת דל"מ יב"ח רק בנתמדו א"כ מה השיב לו תוך יב"ח הוי אכתי מנא ידע דנתמדו במים עיי"ש שדחק בזה. ולדעתי י"ל בפשיטות דהא הא דבעינן לר"ת דוקא נתמדו כדי שיהי' תרי טעמי להיתר וא"כ אחר דקדחו בי' חילפו ונעשו כעפר וגם אחר יב"ח ודאי מהני גם בלא נתמדו. וא"כ מיושב גם קו' הטומו"ד דהוצרך לשינויי לאחר יב"ח הוי דיבוש בתנור לחוד ל"מ לר"ת בלא נתמדו וגם יב"ח ל"מ לחוד רק בצירוף שני הטעמים שנעשו כעפר ע"י היבוש או ע"י רקבון וגם יב"ח זה מהני ודו"ק. אמנם בגוף הדין נסתפק שם בטוטו"ד דל"ד לדורדייא דשם הטעם דמהני יב"ח משום דבטל טעמו וה"ה יבוש בתנור משא"כ כאן בתולעים דהאסור מצד תערובות גופן ובעינן שיהי' כעפרא מנ"ל דיבוש בתנור מהני להיות כעפרא עיי"ש ותמיהני על שני הגאונים האלה החכ"א והטוטו"ד שלא הביאו דברי הפוסקים המתירין בפירוש בזה והוא מבואר בלחם הפנים סי' פ"ד סקכ"ד בשם מ"כ במאלץ שהתליע ואח"כ נתייבש ונשרפו התולעים ופ' דכיון דאין בהתולעים שום לחלוחית עוד הוי כעפרא בעלמא. וגם בס' בית לחם יהודא הביא כן בשם כ"פ ואין לחלק בין מאלץ דהתולעים מבחוץ וכאן הם בתוך הפרי דמה בכך דהא עכ"פ אנו רואים שכל הפרי עם התולע שבתוכו נתיבש ואין בהם שום לחלוחית ואף שהט"ז יו"ד סי' פ"ד סקי"ז בנדון מולבין בקמח שעשו מהם לחמים חשיב זאת רק לספק שמא נימוחו בתוך התנור היינו כיון שהם בתוך הפת והפת ודאי אינו מתיבש באמצע וגם בזה מה דמספקא לי' להט"ז פשיטא לי' להב"ח בתשו' החדשות כ' דודאי מתמוח בשעת אפי' וגם בס' כנפי יונה סי' פ"ד כתב להדיא דע"י התנור נעשו כעפרא בעלמא והוא מתיר לכתחילה לייבשם בתנור לענין מולבים וגם בכו"פ כ"כ. וגם בס' עיקרי הד"ט סי' ט' אות ט"ז כ"כ לענין תולעים גדולים הנמצאים בשבלים שבכוסמין אף שהם בתוך הבקעים ולא נתייבשו בתוכו מותר דאמרינן נתייבשו ונעשו בעפר ע"כ לפענ"ד יש להתיר אם נתייבשו היטב עד שהתולעים שבתוכן נעשו כעפר יש להתיר לבשלם ואם עדיין לא נשרפו היטב יוכל עדיין להשליכם לתנור עוד הפעם עד שישרפו התולעים היטב ואין כאן מבטל אסור לכתחילה כמ"ש הלחה"פ ומשום טעם התולע ג"כ אין תשש דאנו נוהגים להקל גם בפרי קטנה כמ"ש הט"ז בסי' פ"ד סקט"ו וכמ"ש הפמ"ג. את כ"ז כתבתי בנחיצה רבה ידידו:

תשובה עג

שלום לכבוד האברך המופלג חריף ושנין מו"ה דוד נ"י:
מכתבך השגתי ואם כי אני נאחז בסבך הטרדות אך לאשר על התשובה מראש הבטחתי לאביך הרב נ"י הנני להשיבך:
ע"ד קושייתך על השו"ע סי' פ"ב ביו"ד שאין לאכול שום עוף אלא במסורת. והלא עופות טהורים רובא נינהו ונימא כל דפריש מרובא פריש וכאשר ראיתי כן תמהתי דהרי מבואר בתוס' חולין ס"ג ד"ה ודילמא דעוף טמא נינהו דהקשו גם לענין בצים ניזול בת"ר. ותי' דאף לפירש"י דלא מרבינן אלא מין נשר מ"מ הא אמרינן מאה עופות טמאים יש במזרח וכולן מין א' הם הלכך אפשר דיש בטמאים מינים הרבה וה"ה לענין עופות י"ל כן. והנה לפמ"ש החו"ד סי' ק"י לענין ט' חניות דאף אם נמצא בחנות א' בשר יותר מכל הט' חניות לא אזלינן בתר רוב בשר רק בתר חניות המוכרין ומתוס' הנ"ל מבואר להיפוך:
אמנם מתשו' בית אפרים חיו"ד סי' מ' הוכיח מדברי תשו' הר"ן לחלק בין הא שפירש ע"י תפיסת יד אדם שלקח ממק"א אז לא אזלינן בתר רוב פרטים דהא היד שולטת בחלק המועט כמו במרובה משא"כ בפי' מעצמו כגון בע"ח שהפרישה הוא ע"י תנועת הבע"ח עצמם אז אזלינן בתר רוב הפרטים שמהם נעשה תנועה זו עיי"ש דבריו הנעימים וא"כ כאן נמי כיון שהבצים או העופות הנולדים הם ע"י תנועת הבע"ח עצמם י"ל דאזלינן בתר רוב הפרטים ול"ד להא דט' חניות אך לאשר כתבת שכן הקשה גם הרב בס' ד"מ עיינתי שם וראיתי בסי' ג' שם הרגיש בדברי התוס' הנ"ל וכ' דזה דוקא לענין בצים דאנו דנין על הביצה והיכן נולדה אמרינן כיון שיש בכל מין טמא הרבה הוי טמאים מרובין אבל בעופות ל"ש זה דהא אנו דנין על העוף מאיזה מין הוא מה מועיל מה שפרטי העופות מרובין כיון שעכ"פ בכל המינים הטהורים מרובין על הטמאין ניזול בת"ר עכ"ד והם סתומים מאוד ומרפסין איגרא דמה חילוק יש דהא גם בעופות י"ל דבאו מרוב פרטי העופות וצ"ל בכוונת קושייתו דדוקא בבצים דאינו ניכר כלל והוי כאלו כולם מעורבין ואין אנו דנין רק על ביצה זו שפירשה לפנינו משא"כ בעופות שאנו מסופקים בהם דהם ניכרים בפ"ע שאינם דומים לשאר עופות השכיחים והוא ממין בפ"ע והמין הזה אינו מעורב בין שאר המינים רק שאני מסופקים על כלל המין אם הוא ממין הטהורים וכיון שהס' על תחילת מולדת המין הזה שפיר אזלינן בתר המינים ולא בתר הפרטים דהא או עדיין לא נתרבו הפרטים והטהורים הי' רוב וזה ודאי קו' הוא. ואם כי כפי הנראה מדברי הרמב"ן פ' נח דכל הפרטים אף שכולן מין אי' הם מ"מ כ"א הוי מין בפ"ע דהא אין דומים זל"ז וע"כ הוכרח נח להכניס מכל מין בתיבה א"כ גם בשעת התולדה י"ל דכולן

נבראו ושוב ליכא רובא דטהורים אכתי קשיא כיין דבשעת המבול הכניס נח מעופות הטהורים שבעה שבעה ומעופות הטמאין שנים א"כ הוי טהורים רובא. ועל התוס' ל"ק לפמ"ש המהרמ"ש שם בכונת התוס' דשמא מין אחד רב ועצום מאוד בפרטיו. וע"כ כונתו ליישב דברי התוס' דמה בכך דיש כמה מיני אי' מ"מ הרי מבואר בגמרא דטהורים מרובין לכך פירש די"ל דאחר כך נתרבה ואם כן שפיר כתב התוס' לענין בצים כיון דאנו דנין על הביצה שפירשה לפנינו ז"ל דאחר המבול נתרבו אח"כ ממינים הטמאים יותר. משא"כ לענין עופות דאנו באין לדון על התחלת התולדה והרי אז ודאי הי' רוב טהורים: **אמנם** באמת מזה אין שום קו' לפמ"ש בתשובת בית אפרים חאה"ע סי' ה' דלא אמרינן כל דפריש מרובא פריש רק אם אנו דנין על אותו דבר שפירש משא"כ אם אנו דנין על מה שנשאר בתוך הקבועות ל"א כל דפריש וכ"כ הנה"מ סי' רצ"ב. וגם הסברא נותנות כן דאם אנו דנין רק על אותה חתיכה שפי' אז ל"ש ליתן מעלה לצד הקביעות נגד הרוב דהא יצאה מהקבועות ומהראוי לילך בתר רוב משא"כ אם אנו דנין על מה שנשאר עדיין בקביעות אז אמרינן כמחצה ע"מ דמי. וא"כ כאן נמי ממ"נ ל"ש כאן למיזל ב"ר דאם תדין על אותו עוף הבא לפנינו כמו שהוא עכשיו י"ל שמא נתרבו פרטי הטמאים כמו בבצים. וע"כ אתה צריך לדין על תחילת התולדה והרי אז הי' עדיין כל הקביעות במקומו ול"ש לומר בזה כל דפריש ולק"מ ובלא"ה אין כאן שום קו' לפמ"ש הריב"ש סי' קצ"א דבעופות טמאים ל"ש כלל למיזל' בתר רובא כיון שהתורה צותה לבדוק בסימנים שלא יהא מכ"ד עופות הטמאים ע"כ בפירוש הזהירה התורה לחוש למיעוט בזה ולא לילך אחר הרוב. ואין מקום לקו' זו כלל ודו"ק אך מ"ש הרב ד"מ ליישב זאת עפ"ד הר"ן חולין גבי לוקחין ביצים מן הגוים דכיון דאיכא מיעוט דטמאים ומיעוט דנו"ט ל"א בתר רובא. וה"ה כאן איכא ג"כ מיעוט דלמא במקום נקב קשחיט והוי תרי מיעוטא. ע"ז יפה כתבת לדחות דבריו דהא בעוף יש תקנה לשחוט הקנה ולבדוק אח"כ הוושט. ובאמת ס' זו כ' הפלתי סי' ט"ו ליישב הא דהצריכו להמתין ח' ימים שיצא מכלל ס' נפל ול"א ב"ר משום דסמוך מיעוט דנפלים למיעוט דמקום נקב קשחוט ושם יש מקום לזה דבבהמה צריך שני סימנים. וגם ע"ז תמה בתשו' ראש אפרים סי' ב' דאף דגם בהא דהר"ן יש רוב נגד כל מיעוט רוב טהורים ורוב כשרים [דלא כמ"ש בחי' השני' דהרי גם בהא דהר"ן כן הוא והרב עצמו הרגיש בזה על הר"ן] אך דברא"פ שם תמה דל"ד להא דהר"ן דשם שני המיעוטים מסתלקים מהרוב דיש מיעוט טמאים וגם מהרוב טהורים אין כולם כשרים לאכילה דיש מיעוט מהם שנמצא נבו"ט בבירור משא"כ כאן דהס' הזה דלמא במקום נקב קשחיט כבר התירה התורה ולעולם לא יתברר הס' הזה להטרוף ואין לצרפו למיעוט

נפלים עיי"ש וא"כ ה"ה כאן ל"ד להא דהר"ן. אבל באמת אין כאן שום קו' כלל כאשר כתבתי למעלה את זאת ראיתי להשיבך למען כבוד אביך נ"י ולמען לימודך חזק ואמץ בתורה כנפשך ונפש הדו"ש:

תשובה עד

שלום לאהובי בני יקירי הרב החריף ובקי דייק וגריס מו"ה אברהם שאבי נ"י:

ע"ד תורה מ"ש ע"ד הרב מלבוב בסי' נ"ח שהקשה השואל בש"ס ריש ביצה דקאמר אתאן לס"ט ופריך אא"ב ס' יו"ט ס' חול הוי דשיל"מ אא"א ס"ט הוי דשאל"מ ותיבטל ברובא והק' לפמ"ש הרדב"ז לענין ברהמ"ז בברכה רביעית דכיון דנזדמן סדא"ו וסד"ר יחד מחמירינן גם בדרבנן שלא יהי' זלזול א"כ משכחת לה בס"ט שנולד ביו"ט כיון דמחמירין לענין ס"ט מחמירין גם לענין מוקצה והוי דשיל"מ. והשיב הרב דל"ד לשם דהס' תלויין זב"ז משא"כ כאן דאינו תלוי זב"ז די"ל שאינו טרפה ואפ"ה נולד ביו"ט או להיפוך. והשגת עליו דמשכחת לה בתלויין זב"ז כגון שנשחטה התרנגולת ביו"ט שני ונמצא טריפה ואי נולד קודם יו"ט הוי קודם ג"י והביצה מותרת – הנה דבר חכמה אמרת בזה אבל אין הדמיון עולה יפה דהא הנהו ג"י חשבינן מעל"ע כמבואר בפ"ת סי' פ"א וא"כ גם כשנולד בעיו"ט עדיין הוא תוך ג"י. אך דמשכחת לה בפשיטות כשבלעה מחט ביו"ט א' ונשחטה ונמצאת תקועה בא' מאיברים שהיא נטרפת בהם או שנדרסה ביו"ט ואי נולד קודם יו"ט אינו ס"ט דהא ל"ה ריעותא עדיין ותלויים הס' זב"ז אך באמת במח"כ השואל והמשיב נעלם מהם דברי הש"ך יו"ד סי' ק"ב דהק' כעין זה דלוקמי הך דס' אסורה בס"ט וגם נולד בודאי ביו"ט דאינו בטיל משום דשיל"מ והוכיח מזה דל"ה דשיל"מ כיון שאין המתיר עתיד לבא בודאי:

וע"ד קו' במה שהביאו הרמ"א בא"ע סי' קע"ח ס"ג והט"ז יו"ד סי' צ"ט בשם המהרי"ך באשה שזינתה וסברה שמותר לזנות דהוי מזידה ואסורה לישראל. והוא מבואר בתוס' קידושין נ"ו ב' ד"ה אף במכר ל"ק שכ' וראי' דתמעול מעל הוי במזיד דכתיב גבי סוטה איש כי תשטה אשתו ומעלה בו מעל והתם ע"כ במזיד קאמר דודאי כשמזנה מזידה היא ע"כ הרי מבואר דגם באומר מותר הוי מזיד דאל"כ משכחת לה בשוגג ובאומר מותר והוא תמי' שלא הביאו דברי התוס' האלו. והנלפע"ד בזה עפ"ד התוס' זבחים ק"ח ד"ה שוגג אנוס ומוטעה שכ' קצת קשה אנוס ל"ל קרא פשיטא דאונס רחמנא פטרי' ושמא האי אנוס פרט לאומר מותר. א"כ גם מדברי התוס' האלו מבואר דאומר מותר ל"ה שוגג דאל"כ אכתי פשיטא דהיינו שוגג:

והנה בש"ס קידושין מ"ג א' ולמ"ד ש"כ הבאין כא' אין מלמדין הני ההוא ההוא מאי דריש בהו כו' למעוטי הוא ולא שוגג הוא ולא אנוס הוא ולא מוטעה הרי דמ"ד שני כתובין הב"כ אין מלמדין דריש הוא ולא שוגג הוא ולא אנוס. וע"כ דס"ל דאומר מותר ל"ה שוגג עפ"ד התוס' הנ"ל ולעיל דף ל"ה א' מבואר דר"מ ס"ל ש"כ הב"כ א"מ. ועיין בנוב"י מה"ת וע"כ דדריש הוא כנ"ל וס"ל דאומר מותר ל"ה כשוגג וא"כ אין ראי' מדברי התוס' הנ"ל דהרי הם כתבו זאת אליבא דר"מ יע"ש ור"מ ע"כ ס"ל דאומר מותר ל"ה שוגג דאל"כ ל"ל הוא למעוטי אנוס. אבל למ"ד ש"כ הב"כ מלמדין ולא דריש הוא ההוא י"ל דאומר מותר חשיב שוגג בכ"מ וה"ה בסוטה ולכך הביאו בשם מהרי"ק דאף דבעלמא אומר מותר חשוב שוגג לענין סוטה הוי מזיד דלא כתיב רק ומעלה בו מעל משא"כ להתוס' י"ל דזה רק לר"מ דבכ"מ הוי שוגג.

וע"ד קושייתך בחו"מ סי' ע"ט ס"ה בטען להד"מ ואח"כ אמר פרעתי הוחזק כפרן לאותו ממין כיון שהוכחש מקודם בעדים. למה הוצרך להשמיעיני דין זה הא נלמד במכ"ש מסי' ע"ח ס"א באומר פרעתי תו"ז אף דלא הוכחש בעדים הוחזק כפרן וא"נ אח"כ לומר פרעתי. הנה לפמ"ש הנה"מ שם בסו' ע"ח דמיירי דוקא בלא פסקו הב"ד על טענתו דחייב לשלם משום דלמה ה"ל לפרוע מי יימר דמחייבי לי רבנן עיי"ש. א"כ פשיטא דבסי' ע"ט השמיענו דכיון שהוכחש בעדים אף שכבר פסקו הב"ד הוחזק כפרן רק אף לפי' הסמ"ע שם סק"ה דמיירי שכבר פסקו הב"ד. [וחידוש על הנה"מ שלא הביאו] מ"מ לק"מ דל"ד לסי' ע"ח דשם הוחזק כפרן לאותה טענה גופה שטען מקודם פרעתי ואח"כ ג"כ פרעתי. משא"כ בסי' ע"ט דמקודם טען להד"מ. ולכך כ' שם הוחזק כפרן לאותו ממין ולא לאותו טענה ואפ"ה הוחזק כפרן גם לטענה אחרת כיון שהוא באותו ממון ודו"ק:

ומ"ש בחולין מ"א דפירש"י כדי שיתבייש ויתכפר לו מסוטה ל"ב מ"מ תיקנו תפלה בלחש שלא לבייש ע"ע הרי דטוב שלא יתבייש. הנה קו' זו הקשה התב"ש בחידושיו לחולין שם יע"ש שתי' דלא הטילו החיוב שלא יתבייש רק אם ירצה. ודבריו צריכים ביאור קצת דהא בש"ס שם בש"ס שם פריך מזה אהא דאמר גנותו בקול רם הרי דמוכיח מזה דאסור לומר גנותו בקו"ר. וצ"ל כונתו דס"ד דהש"ס דאומר גנותו בקול רם היינו שאינו מתכפר כלל באופן אחר וע"כ פריך דהא תיקנו תפלה בלחש שמא א' לא ירצה להתבייש הרי דמתכפר לו גם בלחש דא"כ מה הועיל בתפלתו בלחש אבל עכ"פ י"ל דיותר טוב לומר בקו"ר כפירש"י ודו"ק. אביך הדו"ש באה"ר:

תשובה עה

מרחוק אקרא בשלום כבוד ידי"נ ורב חביבי הרב הגדול חריף ובקי מו"ה אברהם מתתיהו חלפן נ"י.

אחדש"ה ושלום תורתו החביב עלי נחמדו השגתי האמנם כי טרדותי רבו. עכ"ז למען אהבתו וכבוד תורתו הנני להשיבו. אשר כ' כ"ת כי נתעוררה השאלה בכל מדינתכם וגם הממשלה נשאלה ע"ז לענין מכר ע"ד הקארינקעס שעושין מהם משקה ממדינתכם ורבים מערערין ע"ז ביען כי אין להם גרפינן בפנים כמו לשאר ענבים וזהו למופת שאינן צמוקים לא דק בלשונו דהא כל היבשים נקראים צמוקים בלה"ק רק כונתו שאין להמשקה תורת יין לענין ברכת פה"ג ושאר ענינים ודעת כת"ר דיש להמשקה תורת יין כי שיש בו טעם יין וגם ניכרים בהם גרעינן ע"י זכוכית מגדול הראות. ורצונו לשמוע דעתי בזה:

הנה במדינתינו לא נשמע ממין הזה ואולי הוא מה שאנו קורין פעסטונג והם צמוקים קטנים דקים אין להם גרעינן ושמינים יותר מצמוקים גדולים ולא נהגו גבן לעשות מהם משקה ורק לדעתי פשוט דהמשקה היוצא מהן הוי יין גמור ולזה כיוונו בש"ס נזיר ועד זג לאתויי דבין הביניים ופירש"י ופי' ר"ת בתוס' ענבים קטנים שבין הגדולים והיינו כיון שאין בו חרצנים רק זג ולכך אתרבי בלשון ועד זג שאין בו רק זג וראי' דהרי רש"י ז"ל פי' מה דקאמר הש"ס מקודם אף כל פרי מאי הוא גוהרקי היינו ענבים קטנים שגדולין בין הגדולים הרי דפשיטא לי' לרש"י דאותם ענבים קטנים הם פרי גמור וא"כ אף שהתוס' פי' גוהרקי בוסר מ"מ ודאי לא יחלוקו במציאות לומר דהנהו ענבים אינם פירות גמורים וכיון שהם פירות גמורים אמאי אצטריך קרא דועד זג לרבות אותם הא בכלל ענבים הם. וע"כ דס"ל לר"ת דכיון שאין להם חרצנים אין לדמות לשאר ענבים ולכך מרבה להוא מקרא דועד זג שאין להם אלא זג לחודי' ולא חרצן או לר"י דהחיצון קרי חרצן אין לו אלא חרצן ולא זג ולכך מרבה להו במילת ועד בין חרצן ובין זג. ובזה מיושב קו' הכ"מ דלא חשוב הרמב"ם פ"ה מנזירות אותן שבין הבינים דכיון דמנה הרמב"ם שם פרי ופסולת פרי ממילא גם דבין הבינים קרי פרי גם לר"ת ואין שום חילוק בין רש"י לר"ת רק משמעות דורשין איכא בינייהו וז"ב:

ועוד יש להביא ראי' מדברי הט"ז או"ח סי' ר"ב סק"י שתמה על המחבר שם שכ' במי שריית צמוקים ותאנים יש להסתפק אם מברך אחריהם בנ"ר משום דאין דרך לשרותן או לשולקן. ותמה הט"ז דהא צמוקים דרך לשרותן ולהוציא יין עיי"ש ומעתה אי נימא דאיכא צמוקים ג"כ שא"א לעשות מהם יין א"כ שפיר כלל המחבר צמוקים בהדי תאנים

ונ"מ לאותם צמוקים שאין דרך להוציא מהם יין דיש להסתפק בהם כמו בתאנים. וע"כ דלכל מיני צמוקים המשקה היוצא מהם דינו כיין וע"כ הוי דרך לשרותם. ויש עוד הרבה ראיות לזה אך יען כי אינו נודע לי בבירור צורת המין הזה לא אוכל להאריך בזה ודברי הם להלכה ולא למעשה. וכ"ת יביא הדברים בכור הבחינה:

וע"ד האוזות שהם משונות במה שיש להם גבשושות ממעל לחרטומין אם יש לחוש להם. הנני להעתיק לו מה שהשבתי בקיף הזה אודות עופות החדשים שצוארם ערום בלא נוצות והם אדומים ויש להם להם ג' סימני טהרה. והתרתי אותם וכל הטעמים שכתבתי שם שייכים בנ"ד והאוזות הנ"ל ג"כ כשרים בלי פקפוק. ידידו הדו"ש:

תשובה עו

שלום להרב המאוה"ג החסיד בנש"ק כש"ת מו"ה נפתלי נ"י האבד"ק דיליטון

ע"ד שאלתו בשמות גיטין אם לקרא לתורה יעקב דוד ובפ"כ נקרא קאפיל רק שהה"צ קורא אותו יעקב קאפיל דוד טעביל וכן בכתובה של אשתו הראשונה נכתב כן. הדבר פשוט דשם טעביל חשוב שם הנשתקע ואין לכותבו בגט דמה שהה"צ קורא אותו כן אינו מכריע לכותבו בגט כמ"ש בתשו' דברי חיים כ"פ דאפי' שם שעולה לתורה אם אינו עולה רק לפרקים כ' הרדב"ז דאין להזכירו בגט אף שהש"צ קורא אותו בפרסום וכבר הבאתי זאת בספרי מכ"ש אם הוא נקרא רק לפרקים אצל צדיק. וגם שם הנכתב בכתובה כ' בט"ג בל"ש סי' ל"ח שאין לכותבו בגט דהוי נשתקע ואף דבחא"ש סי' ק"ט פקפוק ע"ז כיון דהכתובה נעשה למען יעמוד ימים רבים מ"מ זה דוקא אם נכתב בכתובת אשתו זאת אבל מ"ש בכתובת אשתו הראשונה אינו מכריע להזכירו עתה דעכ"פ עתה כבר נשתקע. ע"כ אין לכתוב בגט רק יעקב דוד המכונה קאפיל בלא יוד והדר פשוט בלי פקפוק. ידידו הדו"ש:

תשובה עז

כבוד ידידי הרב החריף ובקי כ"ש מו"ה חיים ברוך נ"י האבד"ק קראפיץ יע"א.

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו כי רצה כ"ה להנהיג בעירו אשר הכהנים יעלו לדוכן בש"ק שחל בו יו"ט כדעת הט"ז או"ח סי' קכ"ח והשו"ב דשם העיז נגדו ולא רצה לישא כפיו אחר שאמרו לו קודם רצה לעלות ויצא לחוץ. ועוד ענה עזות שכל העולה לדוכן יברך ברכה לבטלה. ושלח לי העתקה ממכתבו של הרב הגאון מברעזאן נ"י וגם מחותנו הרב

נ"י לקנוס אה השו"ב ורצונו לשמוע דעתי בזה ואם כי הנני מוטרד למאוד כידוע לו עכ"ז למען כבודו ולמען לימודו חשתי ולא התמהמהתי להשיבו:

תשובה בגוף הענין יפה עשה כ"ת כי כבר נלאו כל הפוסקים למצוא טעם למנהג שלא נהגו לישא כפיו בש"ק שחל בו יו"ט. וגם המג"א כ' שלא ידע טעם לדבר והט"ז כ' בפירוש שראוי לבטל המנהג והטעם שהביא בשם הגאון הקדוש אבד"ק בוטשאטש זצ"ל הוא לחוש שמא יטלטל הכלי והמים לנט"י קודם הדיכן ד"א ברה"ר ג"כ במחכ"ת דחוק מאוד לא מטעם שכ' הגאון אבד"ק ברעזאן נ"י מחמת דנטילה זו לכ"ע הוי דרבנן ואין לחוש שמא יעבירנו דהרי בתשו' הרדב"ז ח"ב סי' תשע"ח העלה דנטילה זו היא מה"ת היכא דהסיח דעתו מנטילת שחרית עיי"ש שכ' דתפלת מוסף לכ"ע הוי היסח הדעת והוי נטילה זו מה"ת. וגם מ"ש כ"ת לחלק דבשופר ולולב החיוב על כ"א ע"כ שייך שמא יעבירנו משא"כ נ"כ דלא משכחת אלא בשנים מדכרו אהדדי ולא אתי למטעי כמבואר בסי' ער"ה הנה אם כי דבר חכמה אמר בזה אבל אינו אמת דאף דגוף המצוה לא משכחת אלא בשנים אולם החשש שמא יעבור הכלי או המים ד"א ברה"ר זאת הוא קודם ב"כ וזה יוכל להיות במקום שאין רואים והרי בסי' ער"ה לא התיר לשנים קורים בענין א' רק בספר א' ולא בשני ספרים עיי"ש מכ"ש כאן בנטילה דאין שייכות להמתברכים רק לכהן וכי יחויב הישראל לראות בעת שיבוא הכהן המים ואף שהמנהג שהלוי יוצק על ידיו מ"מ אין זה מעכב כמבואר שם דאם הלוי ת"ח יטול הכהן בעצמו:

אמנם החילוק שחילק הר"ן בין שופר למילה אינו נוגע כלל לדברי כ"ח ואדרבה הוא להיפוך ממש מדבריו דשפיר קאמר במילה דאינו טרוד רק אבי הבן ואם ירצה להעביר ד"א ברה"ר א"א דלא חזי לי' א' מבני רה"ה ויזכירנו. וע"ז ל"ק קי' משני ספרים דשם כשהוא קורא בביתו ואין שם אלא הוא ואחר עמו ואם הוא קורא בספר אחר י"ל דהשני לא יראה כלל משא"כ כאן כשהוא מעביר ברה"ר במקום דשכיחי רבים א"א שלא יראוהו א' מבני רה"ר ויזכירנו. משא"כ בשופר ולולב דכולם טרודים י"ל שכולם ישכחו וא"כ הוא להיפוך מחילוק של כ"ת דבמצוה שאינו חייב בה רק יחיד אין לחוש כלל שמא יעבור ברה"ר דברה"ר ודאי ימצא א' שיזכירנו ורק הטעם בשופר כיון שכולם טרודים. ועיין בתשו' תשב"ץ ח"ב סי' קצ"ז דלכך הי' תוקעים במקום שיש ב"ר אפי' בשבת משום שהב"ד יזהירו אותם הרי דגם בשופר אם יש א' להזהיר מותר אף שכ"א יכול לתקוע בביתו. ועיין בשעה"מ פ"ב משופר שהק' גם על חילוק הר"ן מ"ש מטבילת כלים דאין הכל טרודים ואפ"ה גזרו שמא יעבירנו ותי' דבאמת גם ברה"ר יש לחוש שמא לא יראה שום אדם או לא ישים אל לב רק כיון דשכיחי רבים הוא חששא רחוקה וע"כ לא גזרו רק

בלולב ושופר היכא שטרודים אבל בלא טרידי ל"ג לבטל מילה שהוא מ"ע מה"ת. משא"כ טבילת כלים שהוא מדרבנן י"ל דגזרו אף בכה"ג עיי"ש. הרי להדיא כדברי דעיקר סברא של הר"ן שיראה א' מבני רה"ר. אבל הסברא שכ' כ"ת שא' מאנשי הבית המחויבים עמו במצוה יזכירנו אינו נכון דמנין ידע איש האחר שיהי' עמו בשפת נ"כ מה שיעשה הכהן מקודם בהבאת המים או הכלי לנטילה:

ומעתה לפי שבארתי היטב סברת הר"ן דהיכא דכולם מחויבים במצוה הם טרודים ושייך החשש שמא יעבירנו. א"כ ה"ה כאן לענין נ"כ דכל ישראל חייבים במ"ע זו כמ"ש הגאון בעל הפלאה בכתובות כ"ד דמ"ע על כל ישראל להתברך מהכהנים והביא כן בשם ס' החרידים כמבואר שם פ"ד ממ"ע של תורה התלויות בפה מצוה י"ח לברך כהן את ישראל שנאמר כה תברכו וישראל העומדים פנים כנגד פני הכהנים בשתיקה ומכוונים לבם לקבל ברכתם כדבר ה' הם נמי בכלל המצוה ממנין תרי"ג עיי"ש. וכיון שכולם בכלל המצוה י"ל שטרודים בזה ושייך החשש שמא יעבירנו כמ"ש הגאון הק' מבוטשאטש זצ"ל:

אך דיש להקשות על טעם של הרב הנ"ל מש"ס סוכה מ"ג דלכך גזרו בלולב שמא יעבירנו משום דלא בקאינן בקביעא דירחא ואינה מצוה ודאית שמא אין היום יו"ט. וא"כ כאן בנ"כ רבאמת החיוב בכל יום רק שמנעו מזה משום שאינם שרוים בשמחה או משום טבילה וכדומה וא"כ ביו"ט עכ"פ דל"ש טעמים אלו מה בכך אם הוא באמת יו"ט או בטעות מ"מ עכ"פ הה שרוים בשמחה ואיך שייך בזה החשש שמא יעבירנו. ועיין בשעה"מ שם שהק' מהזאה דהוא מצוה ודאית ואפ"ה גזרו שלא יעביר. וגם על הר"ן דהק' ממילה אף שהיא מצוה ודאית ותי' דהיכא דהוי מצוה דיחיד כמו בהזאה ומילה אף במצוה ודאית גזרו משא"כ בשופר ולולב דהוי מצוה דכל ישראל דאלימא ע"כ הוצרך לומר בש"ס משום דאינה מצוה ודאית עיי"ש:

ומעתה אחר שבררנו דנ"כ נמי הוי מצוה דכל ישראל והוי מצוה ודאית א"כ ל"ש החשש שמא יעבירנו וגם כתבו כל הפוסקים דל"ש חשש שמא יעבירנו רק במידי דצריך בקיאות אז גזרו שמא ילך אצל בקי ללמוד אבל בדבר שא"צ בקיאות ל"ש גזירה זו. ועיין בתשו' רדב"ז ח"ו סי' ר"פ דלכך שלולב ניטל ביום ראשון אפי' בשבח משא"כ בשופר דלא תקעו אלא במקום שיש ב"ד דבשופר כיון דאין הכל בקיאין ואיידי דחביבא לי' חיישינן שמא יעבירנו ורק במקום ב"ד לא גזרו שהם יזהירו את העם אבל בלולב דקיי"ל מדאגבהי' נפק בי' והגבהה א"צ בקיאות וא"צ להעביר אצל בקי אלא לצאת ידי הנענועים ולא חביבא עליו כילי האי וכיון דבגבולין אינו נוטל אלא יום א' והוי מצוה עוברות ע"כ ל"נ משים

הנענועים משא"כ בשאר הימים דבמקדש הי' נוטל כל שבעה ותוכל להתקיים מצוה זו בשאר הימים ע"כ חששו גם לחשש כ"ד משום הנענועים הרי להדיא דדבר שא"צ בקיאות ל"ש כלל גזירה דשמא יעבירנו וא"כ כאן בנט"י קודם הדוכן דא"צ שום בקיאות לזה ל"ש כלל גזירה זו. לזאת כתבתי שטעם הרב הגה"ק מביטשאטש זצ"ל הוא דוחק ולא כתבו רק לסניף כ"ד לקיים מנהג המונעים אבל בודאי טוב יותר להנהיג לישא כפיו בשבת שחל בו יו"ט. וגם הטעם שכ' הרב הגאון מברעזאן נ"י משום שא"ל וישמרך שלא להחזיק אותם מאותן הצריכים שמירה בשבת ג"כ אינו נכון דהרי מקודם הי' הכהנים נושאים כפיהם בכל יום וגם שבת בכלל. וגם דלפמ"ש המג"א סס"י רס"ז בשם הזוה"ק דכל יחיד בפ"ע צריך שמירה ולכך אומרים ושמור צאתינו דקאי על כ"א בפ"ע וא"כ גם ב"כ דנאמר בלשון יחיד וישמרך קאי על כ"א בפ"ע ולפי דבריו גם ביו"ט לא ה"ל לישא כפים כמו דא"א שומר עמו ישראל ביו"ט והוא רק לסניף בעלמא דרך צחות. ויפה הנהיג כת"ר וכן אני נוהג:

ומעתה השו"ב הזה שהעיז פניו ולא רצה לעלות ואף אמר בפירוש שהעולה מברך ברכה לבטלה חוצפא יתירה אית בי'. ועיין בתשובת מהרלב"ח סי' ל' באחד שנדה לאיש אחר במקום שיש רב מרא דאתרא וכ' שהוא חציף וראוי לעונש המירה הלכה בפני רבו וראי' מבני אהרן שהי' שוגגים בהוראה שסברי שמצוה להביא אש מההדיוט ולא נענשו רק בשביל שהורו בפני רבם עיי"ש שכ' דאף אם המורה הוא ראוי להוראה והרב אינו רבו ממש כל שהוא רב בעירו הכל חייבין בכבודו ואסור להורות בפניו. וכ"כ להדיא בתשו' הב"ח החדשות לענין הש"ץ שהעיז נגדו. וא"כ לפמ"ש הכו"פ סי' י"ח לענין טבח שלא הראה סכינו למכס דהוי כמורה הלכה בפני רבו שכ' התוס' דלא מסתייעא מלתא להורות כהלכה כן השו"ב יוכל להכשל בסכין שי"ב פגימה רלא מסתייעא מילתא שיעמוד הסכין כראוי. ויש עוד הרבה לדבר בזה אך אני תם על נפש השו"ב אולי איש כשר הוא ובשגגה היתה לו זאת אני מזהיר אותו שיראה לפייס את הרב ולקבל עליו שלא יעשה עוד כזאת ובאם יעמוד במרדו אז ידע כי בנפשו הוא. אקוה כי כאשר יראה השו"ב דברי אלה לא יתעקש עוד וישוב להכניע עצמו לפני כ"ת כדת של תורה ואז יכופר הונו ושב ורפא לו. ובזה הנני ידידו הדו"ש:

תשובה עח

להרב החריף ובקי וו"ח מו"ה בעריל קומעל נ"י:

ע"ד שאלתו באשה שלבשה חלוק בדוק קודם הטבילה וגם הכינה תחת הכר שני עדים נקיים ולבנים והבעל קינח עצמו בהם אחר תשמיש וחזר והניחם תחת הכר ובבוקר מצאה העדים מלוכלכים בכתמים אדומים וגם על חלוקה מצאה כתמים אדומים. וע"ז נסתפק אם מצטרף מה שנמצא על חלוקה ג"כ להיות דינה כרואה ג"פ מ"ת כיון שלא קינח הבעל בחלוקה והאריך בזה:

תשובה כפי הצעת לשון השאלה אשר לא שימש רק פ"א לא הבנתי שאלתו הלא אפי' אם יקנח בעשר מטפחות ג"כ ל"ה רק פ"א ואף אם הי' ט"ס בשאלתו ואיל שימש ג"פ באותו לילה. אשר לא יצוייר כלל מ"מ מה שמצאה בבוקר על חלוקה ודאי לא מקרי מ"ת כמבואר בש"ך סי' קפ"ז סק"ב דאפי' מצאה ריבוי דם בבוקר על כתונתה מותרת ודוקא בעד שלו אין חילוק בין סמוך למופלג. וגם בתשו' מהרי"א הלוי להגאון מלבוב ז"ל ח"א סי' ס"ט הוכיח דגם בנמצא על עד שלו אם הניחה מקודם תחת הכר ל"ה רואה מ"ת וטעמו כיון דבהניחה תחת הכר יש חילוק בין משיך לעגול דבעגול בעינן כגריס ועוד. והא דבמשוך טמאה בכ"ש משום דנראה דבא ע"י בדיקתה באו"מ. אבל בעד שלו דהוא רק בקינוח ודאי אין חילוק בין משוך לעגול וז"ב. וכפי המבואר בסי' ק"ץ בט"ז ססקכ"ד דהיכא דבעינן יותר מכגריס אינה טמאה רק משום כתם. רמ"ת הטעם משום וסת ובכתמים ל"ש וסת כמבואר בסס"י ק"צ עיי"ש שהאריך מאוד לחזק הדבר בראיות ברורות. וכן בהה"מ פ"ד מא"ב הי"ח מבואר דהך דנמצא על עד שלו מיירי דוקא בהניחו בקופסא. ובחנם תמה רו"מ על הדו"פ שכ' דדוקא בהניחו בקופסא קובעת וסת מהא דמבואר בסס"י ק"צ דכתמי עד הבדוק שוה לראייתה. ומדוע לא תקבע וסת. ובאמה כל שהניחה תחת הכר שוב ל"ה עד הבדוק ואינה מטמאה רק משום כתם ואינה קובעת וסת. וא"כ ל"ש בזה רמ"ת אפי' בג' עדים:

אמנם מה ששאל אם יש לחוש לחומרת החו"ד בסי' קפ"ז ס"י דגם בראתה פ"א מ"ת בליל טבילה צריכה לפרוש לעולם בל"ט ומ"ש בש"ע שם דא"צ לפרוש בל"ט ג' רק בל"ט ב' היינו כשעברה ושמשה בל"ט ב' ולא ראתה דאז נעקר הוסת בהרכבה. והס"ט חולק ע"ז והביאו ראי' מתשו' ב"ש ח"ב סי' ל"ב שכ' להקל אם יש עוד איזה סניף. הנה עיינתי שם בב"ש ולא כ' שום טעם לזה. רק הביא מתשו' גבעת פנחס שכ' טעם. ובאמת בתשו' גבעת פנחס כ' הטעם וז"ל דכיון דיש הפסק זמן ועדיין לא הרגישה בקבועות תו לא חיישא עיי"ש. ודבריו צריכין ביאור דמה בכך דיש הפסק זמן כיון שלא שימשה בל"ט ב' איך נעקר הוסת ואין חילוק בין זמן קרוב לרחוק:

ולפענ"ד בד"ז דבאמת יש להבין ד"ז שכ' המחבר דבחדא זימנא צריך לחוש שלא ישמש בל"ט ב' דהרי כ' הש"ך בסקל"ה דוסת מ"ת חשוב אונס כמו ע"י קפיצה. וא"כ הרי מבואר בסי' קס"ט סי"ז דבוסת ע"י אונס אינה חוששה בפ"א רק אם ראתה ג"פ חוששות כמו לוסת שאינה קבוע. ועיין בישי"ע רס"י קפ"ז דגם ברואה ג"פ מ"ת אינה וסת קבוע רק חשש בעלמא משום דהוי ע"י אונס. ועיי"ש שהביא מתשו' בשמים ראש דבאמת אינו כלל מטעם וסת רק משום דם כנוס שיש במקור למעלה עיי"ש. אמנם לפמ"ש הש"ך שם סקמ"ח דעכ"פ צריכה לחוש לוסת החודש ולהפלגה בפ"א. ולכך י"ל דצריכה לחוש בל"ט ב' משום הפלגה והיינו מיום שהתחילה למנות נקיים אחר הראוי' עד הל"ט שראתה בו. וכמו כן כשהתחיל למנות אח"ת שראתה בו עד ל"ט ב' יהי' ממש בהפלגה כ"כ כמו הימים שהי' מן הראי' שקודם הא' עד ליל הטבילה וע"כ צריכה לפרוש בל"ט ב' משום וסת הפלגה. אבל בל"ט ג' שוב א"צ לפרוש דשוב א"כ הפלגה. כיון דכבר עברו ימים הרבה מן הראי' בל"ט הראשונה עד ל"ט ג'. וי"ל דזהו כונת הג"פ במ"ש כיון דיש הפסק זמן לא חיישא בחדא זימנא היינו דשוב לא משכחת לה וסת הפלגה וכנ"ל. ומעתה ל"ק קו' החו"ד הנ"ל. וא"כ הדבר פשוט דא"צ לפרוש רק ל"ט ב' ולא לעולם וז"ב:

וע"ד שאלתו בגינה עם זרעים העומדת תוך העיר המתוקן בצוה"פ אם אמרינן זרעים מבטלין הדירה. הדבר מבואר בתשו' ח"צ סי' נ"ט שכ' להשיג על הדבר שמואל שהתיר מטעם זה דאין מבטלין אלא בקרפף ולא בעיר וכ' דאין לסמוך ע"ז אלא בשעה"ד שא"א בשום אופן לתקן שלא יכשלו בו רבים. וגם על הטעם הז' שכ' מטעם עירוב תמה עליו דמה ענין עירוב ושותף שעושה את הרבים כאלו דרים במקום ההוא לקרפף יותר מב"ס שאפי' הוא של אדם א' אסור לטלטל בו אלא בד"א עיי"ש ועיין בתשו' מהרי"א הלוי סוף ח"א שהאריך בזה:

וע"ד שאלתו אם הממונה על הפאסט הוא מומר אם יכול להניח ע"ש או"ו על הפאסט כיון שבודאי יכתוב בשבת או יש לחוש משום לפ"ע הנה לדעתי פשוט דיש להתיר עפמ"ש הפ"י חיו"ד סי' ג' דס' לפ"ע מותר גם בישראל וכאן נמי מי אמר שישלחנו בשבת והוי רק ס' לפ"ע. ועיין בשאילת יעב"ץ ח"ב סי' קל"ט דגם לגוי אסור למסור פאקעט בע"ש כיון שמצטרך לחתום שמו עבורו בשבת ואף שהוא לא מצוה לו לחתום והגוי יעשה בעצמו עבורו אסור דיש שליחות לגוי להחמיר ואפ"ה כ' המחבר או"ח סי' רמ"ז דמותר למסור לו אגרת בע"ש אם אינו אומר לו שילך בשבת וקצץ לו דמים מכ"ש כאן דאינו עושה כלל המלאכה בשביל ישראל באו"ו זה רק שליחותו של מלך ואין חשש רק משום לפ"ע וכאן שא"י אם יעשה בשבת מותר וז"ב:

וע"ד שאלתו ע"ד הפירות שי"ב תולעים או מולבין אי מהני יבוש בתנור והביא דברי החכ"א המכשיר בזה. הנה בתשו' טוטו"ד מ"ק סי' קכ"ב השיג על החכ"א וכתב שגם החכ"א לא כ' להלכה למעשה עיי"ש שהאריך:

ואני כבר כתבתי בתשו' להכשיר והארכתי ליישב קושיותיו וגם הבאתי כ"פ המקילין בזה. וכן בלחה"פ פי' פ"ד סקכ"ד הביא בשם מ"כ במאלץ שהתליע דמהני יבוש. והב"ח בתשו' החדשות סי' כ"ג מקיל לגמרי במולבין. וגם בס' כנפ"י סי' פ"ד מתיר לייבשם לכתחלה. וגם בעקרי הד"ט סי' ט' מקיל בזה ע"כ הסכמתי להתיר אם נתייבשו היטב עד שהתולעים נעשו כעפר. ויותר אין להאריך מגודל טרדותי. ובזה הנני ידידך הדו"ש:

תשובה עט

להנ"ל.

מכתבו קבלתי. עם עוד כמה מכתבים נחוצים להלכה ונתתי לו משפט הקדימה אך בקצרה כי אין הנושא סובל אריכות:

ע"ד שאלה הראשונה אם לא חתם על השט"מ והוא כת"י המוכר כבר התירו פרושים את הדבר וכל ספרי הפסק מלאים מזה. ומהם בתשו' שו"מ בכ"מ עצמו מספר בחה"ת ח"ב וח"ד ובתליתאי ואין צורך להאריך:

וע"ד השומן שנמלח והודח ואחר כמה ימים מלחו אותו עם בשר שנמלח להוציא דמו והורה המורה למלוח אותו פ"ש. ורו"מ השיג עליו דגם להצ"צ דל"א הודח נסתמו נקבי הפליטה עכ"פ אינו פולט רק עד מעל"ע כמ"ש הרמ"א. ידע ידידי כי מונח בזכרוני אשר ממני יצאה הוראה זו זה כמה שנים עוד בהיותי בקניהונטש דגם להסוברים דלא נסתמו נקבי הפליטה בהדחה אבל עכ"פ אין המלח פועל פעולתו עוד כיון שכבר הודח ואינו מוציא לא דם ולא ציר תדע דגם בהודח תוך שיעור מליחה דודאי לא נסתמו נקבי הפליטה מ"מ צריך מליחה שנית כמבואר בט"ז סי' ע' סקט"ז וע"כ דהמלח הראשון אינו פועל עוד פעולתו רק אחר שיעור מליחה יש פוסקים דנסתמו נקבי הפליטה ואף אם ימלחנו שנית לא יוציא אח"כ ציר. והמקילים סוברים דלא נסתמו הנקבים ויפלוט אח"כ ע"י מליחה. אבל כ"ז שלא נמלח פ"ש ודאי הציר עדיין כנוס בתוכו אף אם ישהה כמה ימים ואמרינן איידי דיפלוט ציר דידי' משא"כ בלא הודח המלח פועל פעולתו עד מעל"ע. ואל יקשה בעיניו מלשון הט"ז שסיים דהרמ"א לא ס"ל דהודח נסתם נקבי הפליטה. ולכך הסכים להתיר ע"י מליחה אף בהודח ואע"ג שכ' רמ"א דאף בדיעבד נוהגין לאוסרו היינו אחר פליטת כל צירו משא"כ כאן דתוך יב"ש הוא. ולכאו' יש להוכיח מזה דדוקא

תוך יב"ש. אבל באמת כונת הט"ז דהדחה נעשה תוך יב"ש ועדיין נשאר בו ציר. אחר כמה שנים נדפס ס' חמודי דניאל ומצאתי שם בה' מליחה סי' נ"א שכ' ג"כ כן רק שנדחק שם בדברי הת"ח כלל ו' שכ' בשם הראב"ד דאף לאחר הדחה כ"ז פליטת צירו אמרינן אגב דיפלוט ציר דידי' דמשמע לכאורה מזה דדוקא בזמן פליטת צירו וכ' דל"ד הוא. ובאמת אין שום הוכחה מדברי הת"ח דכונתו דהדחה היתה כ"ז פליטת צירו וא"כ נשאר עדיין ציר כנוס בתוכו והמליחה אח"כ תוכל להיות אחר כמה ימים. וז"פ ולא ידעתי למה נדחק בזה הח"ד:

שוב ראיתי בספרו של הגאון מהרי"א הלוי ז"ל מלבוב ח"א סי' נ"א שכ' להחמיר בזה מטעמא דאף דהצ"צ כ' לסמוך בהפ"מ ע"ד המקילין דל"א נסתמו נקבי הפליטה מ"מ הרי הצ"צ לא כ' דאיידי דטרוד לפלוט לא בלע רק דמועיל מליחה שנית משום איידי דיפלוט ציר דידי'. וזהו מחלוקת בין הרש"ל והרמ"א בסי' ע' אי אמרינן איידי דיפלוט ציר כמבואר בש"ך שם סקל"ז והרמ"א לא התיר רק בהפ"מ א"כ הוי תרי קילי בהפ"מ לומר דהדחה אינה סותמת ולומר איידי דיפלוט ציר עיי"ש שהאריך. והנה אם כי הגאון ז"ל הי' אלוף נעורי ודבריו חביבים עלי מאוד. עכ"ז האמת אהוב עלי יותר מהכל כי במחכ"ת לא דבר נכונה בזה. דהרי עיקר הקולא של הצ"צ לסמוך דהדחה אינה סותמת נקבי הפליטה לענין דמהני מליחה שנית משום דאיידי דיפלוט ציר. וע"כ כ' דצריך לזה הפ"מ דבלא"ה ל"א איידי דיפלוט ציר להרמ"א. וגם כ' דהמורה להתיר בלא הפס"מ ג"כ אין מזניחין אותו. ועיין בבית מאיר שכ' דאין להתיר בלא הפ"מ משים דבלא הפ"מ ל"א איידי דיפלוט ציר א"כ אין כאן רק קולא א' בהפ"מ אבל לומר דהדחה אינה סותמת א"צ שום הפ"מ. וכ"כ הפר"ח וש"פ דאין שום סברא לומר דהדחה סותמת נקבי הפליטה. ולדבריו נפל היתרא של הצ"צ בבירא דהא לעולם ל"מ מליחה שנית משום תרי קולי בהפ"מ א"כ למאי נ"מ נאמר דהדחה אינה סותמת נקבי הפליטה.

עוד כ' שם הג' ז"ל טעם להחמיר עפ"ד הט"ז יו"ד סי' ל"ו שכ' ראי' דהדחה סותמת מדאמרינן בקרירי לא דמטרשי. וא"כ מים שעמדו בבית דדינם כפושרין לכ"ע ל"א בהו נסתמו נקבי הפליטה. ואם כן ודאי כבר פלט כל צירו תוך מעל"ע ואסור אף בהפ"מ עיין שם. וזה כבר נשסר ממה שהוכחתי למעלה דאף דלא נסתמו נקבי הפליטה מ"מ אחר שבאו מים עליו אפי' פושרין ממש פסק כח המלח והעבירו ואיך יפליט ציר. וראי' מתוך שיעור מליחה וכנ"ל. וא"כ אדרבה אם הודח במים שעמדו בבית לכ"ע לא נסתמו נקבי הפליטה ופולט צור גם אחר כמה ימים אם ימלחנו שנית. וע"כ הדבר ברור ופשוט דמותר בהפ"מ ויותר אין הזמן מסכים להאריך בזה ידידו:

תשובה פ

כבוד הרבני המופלג מ' ישראל מעלליר נ"י מראזלי

ע"ד שאלתו. אם אמנם כי לא ידעתי את רו"מ וגם את השו"ב שכנגדו איני מכיר. הנני להשיב למען המצוה לבל יפול לבבו. הן אמת כי רו"מ לא טוב עשה להוציא ש"ר על איש ישראל בחנם ובפרט בעתים הללו אשר השקר גובר בעולם וקנאת איש מרעהו וכ"א עוטף בוז וקלון על רעהו כ"מ שיכול לעטוף. ומהגם בשו"ב בעיר מצער אשר חייו תלוים לו מנגד. ועיניהם של עניים נשואות לקבל מעות חתימה מחדש ומחייב רו"מ לפייס אח השו"ב. ומ"ש רו"מ שכ' לישנא דמשתמע לתרי אפי ולפמ"ש הרמ"א חו"מ סי' ת"כ סל"ח והסמ"ע שם בשם מהרי"ו בקרא לחבירו בן הזונה די"ל דכונתו בן הפונדקית ובקראו פסול י"ל פסול קורבה. אבל המהרש"ל ביש"ש פ' החובל והחו"י. חולקין ע"ז דהכל הולך אחר פשיטו של דבר ולפי הבנת השומעים החירוף ודלא כהרמ"א. וגם מ"ש שהשו"ב בעצמו הסכים לו לבזותו אינה טענה כמבואר בחו"מ סי' תכ"א סי"ב באומר לחבירו קטע את ידו דאפ"ה חייב לכ"ע בלא אמר ע"מ לפטור אך הטענה שלו באשר השו"ב ביזה את אביו ע"כ עשה זאת בחום לבבו. זהו טענה גדולה כמבואר שם סי"ג וכפי שהגי' הסמ"ע שם דגם לענין הכאה אם א' התחיל וחבירו חבל בו אח"כ מיד פטור השני וכ' שם הרמ"א דה"ה לענין חירופים וביושים המתחיל משלם הקנס. ומבואר שם בט"ז דגם במכה את קרובו כגופו דמי וא"כ י"ל דה"ה לענין ביוש כן הוא כאן כשבייש את אביו יכול לבייש אותו אח"כ. ואף דכ' שם מיד מבואר בחו"מ סי' ק"ץ דכל ביומי' כמיד דמי ועיין ברטנורה פ"ט דטהרות משנה ד' ובתשו' חו"י סי' ס"ח פ' דשיעור דכי יחם לבבו לענין זה זמנו עד הלילה כי השינה מפיגה כעסו כצואת החסיד לבנו שילין כעסו בסח"ס תרנ"ה. ולפי"ז יש לדון את רו"מ לזכות שתבע עלבון אביו כמאחז"ל ראובן עלבון אמו סבע. אך החו"י שם באות י' מחלק דאם ביזה את אביו באופן שנוגע גם אליו הש"ר כגון שקראו ממזר או כיו"ב מותר גם הוא להוציא ש"ר על חבירו. אבל אם קראו רשע וכדומה אינו רשאי להוציא ש"ר על חבירו ול"ד להכאה דמותר גם עבור קרובו עיי"ש וכ"ז לענין הפיוס. אבל לענין נידוי ודאי דלא הי' חייב נידוי אף די"א בסי' ת"כ סל"ח דמבייש בדברים מנדון אותו עד שיפייס היינו בביישו בפניו או בהוצאת ש"ר. ועיי"ש בחו"י סי' הנ"ל אות ואו דדיני ש"ר הוא רק באסור לאו או שפסלו מלבא בקהל משא"כ בתובע לזנות דמעמידין על חזקת כשרות דלא נעשה מעשה בפועל כמבואר בתשו' מהרשד"מ חיו"ד סי' רט"ו וא"כ אין בזה דין הוצאת ש"ר כלל ול"ה חייב נידוי ובפרט שכפי שבא בשאלה לא הכריזו עליו שים נידוי רק הכריזו שכל מי שר' יבא ויודה. והרי בא והודה

והוי כמו שמחרימין אחר עדות שיבוא ויעוד וכי ס"ד שהעדים צריכין אח"כ התרה. וגם אפי' בדבר שצריך התרה הדבר פשוט שאם הכריז השמש אח"כ שהחרם אינו כלום א"צ לחוש עוד כמבואר בט"ז יו"ד סי' של"ד דהתרה סגי בינו לבינו והכרזת השמש הוא כדי להודיע שאינם נכשלים באסור ח' וא"כ ממילא מובן שאחר הכרזת השמש בודאי התירו הח' מקודם דאל"כ הם מכשילים הרבים ואיך נחשוד הרבים המנדים שיכשילו את הרבים מכ"ש בנ"ד של"ה צריך כלל ההרה וגם ל"ה חייב נידוי כלל. ע"כ לא יחוש רו"מ כלל לזה ואין כאן לא נידוי ולא ח'. ורק לציי"ש מחויב לפייס את השו"ב על עלבונו ובזה יכופר עונו. זאת ראיתי להשיבו למען המצוה ולמען השלום:

תשובה פא

ברכת שמים מעל לכבוד אהובי בש"ב הרב הה"ג חריף ובקי וכו' כש"ת מו"ה זאב וואלף תאומים נ"י האבד"ק זאלישטשיק יע"א:

חמדת מכתבו השגתי. וע"ד קושייתו בש"ס בכורות י"ח בפלוגתת ר"ט ור"ע דעכ"פ גם לר"ע ליקני מטעם חצר המפקיד. יפה הקשה אולם באמת לפי המבואר ברש"י שם ר"ה דניחא דה"ל כחצר של שניהם הלכך חולקין ועיין במהרי"ט אלגזי שהק' ע"ז דא"כ הוי חצר השותפין דאינו קונה ותי' דבאמת לר"ט מקנה לו כל החצר ורק בדרך שאלה לקנין פירות וגוף החצר נשאר לבעה"ב בקנין הגוף וככ"ד הרמב"ם שפ"ו משכירות דבדבר הפקר דליכא דעת אחרת מקנה קונה בעל החצר ולא השוכר ובאיכא דעת אחרת מקנה יש לשניהם כח לקנות אבל עכ"פ לא נקרא חצר השותפים כיון שאין יד שניהם שוה בו דזה יש לו ק"פ וזה קה"ג עיי"ש. ומעתה זה לר"ט אבל לר"ע דלא אקני לי' מקום מדעתו כיון דאין דעת אחרת מקנה לו הבכור רק משמיא זכו לי' בכה"ג ודאי ל"ק רק בעל החצר ולא הכהן וכדעת הרמב"ם הנ"ל וז"ב ולא ק' כלל מחצר המפקיד דהחפץ הי' שלו. ומרוב טרדותי לא אוכל להאריך. ואי"ה עוד חזון למועד לטייל עמו ארוכות בעת הפנאי. ובזה אשאר ידידו שב"ז הדו"ש ושלום תורתו באהבה:

תשובה פב

כבוד ידידי הרב החריף ובקי משולש ביוחסין מו"ה ארי' ליב אופיטער נ"י מו"צ בק' בורשטין יע"א:

מכתבו היקר השגתי. וע"ד שאלתו בס"ת שנדבק בשם רגל השמאלי של הא בואו שאחרי' עד שנשתנה צורת האות וא"י אם נעשה מתחלת הכתיבה או אח"כ אם מותר לתקן. ואיך יהי' אופן התיקון אם צריך לגרור כל הרגל או די בגרירת הדיבוק לבד:

תשובה הנה כבר ראו עיניו דברי הש"ע יו"ד סי' רע"ו סי"א בהי' אותיות השם דבוקות יש לגורדו. רק שחשש לדברי הנוב"י מה"ת סי' קס"ט דדוקא בנעשה כן בשעת הכתיבה אבל בנעשה אח"כ כיון שיש דיעות המכשירים אסור לגרור. אך שכ' שבס' קסת הסופר חולק על הנוב"י. והנה הס' הזה לא ראיתי מעולם אך הדבר מבואר בפמ"ג או"ח סי' ל"ב במ"ז סקי"ח כ' וז"ל והוי יודע אותיות השם שנגמרו ודבוקן למטה רשאי לגמור דא"ת דמדסומכין על הרשב"א לקולא דכל הראוי לבילה וכו' וכשר בלא תיקון] כ"ש לחומרא ודלמא א"צ גרירה ומוחק בחנם. זה שיבוש דאם אסור לגרור באותיות השם שוב א"ר לבילה ופסול הוא ושפיר מפריד ול"ד לאסור שבת שהביא הט"ז בשם הב"ח] שבעבור הזמן א"ר לבילה הרי דלא כהנוב"י:

אך כ"ז אינו ענין לנדון שלנו דשם מיירי בלא נשתנה צורת האות ע"י הדביקות ואז א"צ לגרור מגוף האות כלל רק להפריד בין הדבקים כמבואר גם באו"ח סי' ל"ב סכ"ו אם אותיות של השם דבוקות יכול להפרידם ובזה ל"ש רק החשש של הרשב"א כיון דראוי לבילה וע"ז שייך סברת הפמ"ג משא"כ בנ"ד דנשתנה צורת האות עי"ז דמבואר דינו במג"א סי' ל"ב סקכ"ז דדינו כמו מם שנסתמה וכ"כ החו"מ בסי' קכ"ה וא"כ צריך לגרור כל הרגל השמאלי של ההא ומבואר ביור"ד סי' רע"ו בהגה' בהא של שם שכרעה נוגעת בגגה עד שדומה לחית מותר למחוק או לגרור הרגל ולתקנה דכיון שנפסלה אין עליה קדושה כלל ודמיא לדיו שנפלה על האות ואם נוגעת רק מעט עד שהעולם קורין אותה הא הוי כמוחק את השם. ועיין בתשו' פני יהושוע סי' א' שהק' דהא גם בדביקות אותיות השם ע"כ מיירי דהאותיות עומדת בצורתן וא"כ ודאי כ"ע קורין אותן כהלכתן ואפ"ה מותר לגוררן. ותי' דשם אין היתר רק לגרור הדיבוק ואינו נוגע בגוף האות ול"ה כמוחק את השם משא"כ כאן שצריך לגרור כל הרגל והוי כמוחק. וא"כ כאן שנשתנה צורת האות וצריך למחוק כל הרגל אם אין העולם קורין אותה הא מותר למחקו ואף דהרמ"א כ' בתשו' ס' ל"ו דשם מיירי דוקא בנעשה מתחלת הכתיבה אבל אם נגמר בהכשר יש לחוש לדעת הסמ"ק דאם נפלה טפת דיו אחר שנגמר דיכול ליטלה וגם הרשב"א מתיר בלא תיקון וא"כ אסור למחוק. ואף שהג"ה בסי' קכ"ה סקל"ט הביא בשם הרד"ק דהא דמכשיר הרשב"א היינו בלא נשתנה ע"י הדיבוק לאות אחר אבל בנשתנה לאות אחר צריך לגרור הדבק. מ"מ כיון דלדידן צריך לגרור כל הרגל. וזה ודאי אסור להרשב"א וכאן

ל"ש היתר של הפמ"ג דהא בזה אין ההיתר משום כל הראוי לבילה כו', מ"מ כ"ז אם הי' ודאי שנעשה אחר הכתיבה אבל כאן דהוי ס' אימת נעשה איכא ס"ס שמא נעשה בשעת הכתיבה. ואפי' אם נעשה אח"כ שמא הלכה כרוב הפוסקים והוי מחיקה לצורך תיקון. וגם בתשו' בית אפרים חיו"ד סי' ס"א כ' דאף דלהרשב"א כשר כיון דעכ"פ סה"ת ושאר הגדולים ס"ל דפסול ומשום ס' זה צריך לגרור והוי מוחק ע"מ לתקן ושרי לכ"ע. וגם בתשו' הרדב"ז ח"ב סי' תקצ"ו כ' דבספק אם נעשה מתחלת הכתיבה יש למחוק כל הרגל וז"ב. אמנם אם נשתנה הצורה באופן שעדיין קורין אותה הא אז יש מקום לחוש עפ"ד הרמ"א והריא"ס הנ"ל. אך אני הארכתי בספרי מ"ש סי' ג' ובארתי בעזהי"ת מכמה פוסקים דזה דוקא בהא הנוגעת בגגה כחוט השערה מטעמים המבוארים שם באופן דחשש זה ל"ש בכאן ואשר חשש מחמת שלא כסדרן מבואר בספרי סי' הנ"ל שאין לחוש לזה רק לכתחלה וכן הסכימו כל האחרונים הרה"ג מהרש"ק ז"ל בס' סת"ם בכמה תשובות וגם הגאון בס' יהושוע והגאון מצאנז זצ"ל וגם בשו"מ. וגם אודות אם לעשות המחיקה ע"י קטן בתשו' ח"ת ח"ו סי' ח' אינו מסכים לזה באשר קטן אין לו מחשבה אך הרבה פוסקים מסכימים לדעת הבא"פ ודעביד כמר עביד. ואם ספרי נמצא בשם יוכל לעיין שם וימצא הכל באר היטב. ויאמין לי כ"ה כי לבי בל עמדי כעת מחמת סבות שונות. ורק לאשר עוררני היום במכתבו שנית הוכרחתי להשיבו אך בקיצור נמרץ. ובזה הנני ידידו הדו"ש:

תשובה פג

בין גאולה לגאולה. יעלה מעלה מעלה. כבוד ידידי הרב המאוה"ג מו"ה זכרי' נ"י האבד"ק טשערנערליצא יע"א.

מכתבו היקר השגתי בצירוף תכריך מכתבים מהטענות והפסקים של השו"ב ממחניכם ומרוב טרדותי לא הי' לי פנאי לקרותם עד כה ועתה פניתי לעיין בזה וראיתי כי זה לעומת זה מנצחים וראיתי כל הפסקים שהי' ביניהם והנני שולח אותם בחזרה וזאת אשר מצאתי להגיד דעתי עפ"י דתוה"ק בעזהי"ת:

ע"ד הכנסת הזביחה הן מהעיר והן מכפרים הן מעות מזומנים והן מהדרויב מחויבים להתנהג כפי הפס"ד שיצא מהבוררים בשנת תרנ"ד בלי שום שינוי מכמה טעמים. א' דאף דיש דיעות בחו"מ סי' קע"ו דשותפים שנשתתפו באומנות יכולים לחזור על להבא אפי' בקנין. וא"כ הי' מקום לומר המוחזק קים לי כוותייהו מ"מ הרי כ' המהרשד"ם חו"מ סי' קנ"ד בהיכא דיש בזה חומר שבועה או אסור א"י לומר קי"ל. וכ"כ הש"ך חו"מ

סי' ע"ג סקכ"ג דמאחר שנשבע א"י לומר קי"ל לענין דבר שאינו קצוב וא"כ כפי שראיתי בפס"ד מבואר שקבלו עליהם בכל אסור חמור דאורייתא לאסור את שחיטתם שוב א"י לומר קי"ל. והשנית דאף אם יבטל השותפות ג"כ לא יוכל לקבל יותר לאשר השו"ב ר' דוב כבר החזיק בשכירותו מעת פטירת חותנו וכיון שלא פשע באומנותו גם רוב הצבור א"י לגרוע שכירותו כמ"ש מהרש"ל ביש"ש פ"ק דחולין סי' כ"ב. וכבר הארכתי בזה בחבורי סי' ל"ו. ואפי' אם הקהל ירצו לעשות שלא עפ"י ד"ת ולגרוע משכירות ר"ד ולהוסיף לרי"ש ודאי יעבור על אסור משיג גבול כמבואר בש"ע סי' רל"ז דאסור למלמד להשכיר עצמו למי שי"ל מלמד אחר בביתו. וה"נ אחר שכבר זכה ר"ד בכל השכירות שלו ומבואר בב"י סי' של"ג דאם קבלו שו"ב והקצבים אינם מניחים לו לשחוט. כיון שהוא לא פשע מחויבים הקהל לשלם לו משלם. איך יוכל השני לקבל לעצמו מה שזכה בו השני. אמנם כ"ז לענין הכנסת הזביחה. אבל לענין השחיטה אם באמת יסכימו רוב הקהל לשנות שיהי' מחצה למחצה יכולים לשנות כי קנין של הפשר אינו חל כ"א על דבר שי"ב ממש כמבואר בסי' י"ב ס"ז והפשר שלא ישחוט יותר משליש הוי רק ק"ד כמבואר בסי' קנ"ז ס"ב לענין קנו מידו לחלוק. ובסי' ר"ג ס"א בקנו מידו לילך למקום פ' או כדומה דאינו חל הקנין ע"ז. ועיין בתשו' בא"פ חו"מ סי' כ"ד דאם נכתב בכתב הפשר שלא להכשיר אינו כלום דהוי ק"ד שאין לך קנין ע"ד שאב"מ גדול מזה ול"ש חליפין בכה"ג כיון שאינו מקנה שוה דבר. וכ"כ הב"י בסי' ר"ו בשם תשו' הרשב"א בקנו מידו למכור דל"מ. ואפי' חיוב ל"מ בכה"ג. כדמוכח בש"ס ריש ב"ב גבי קנו מידו לחלוק דפריך ק"ד הוא ומשני שקנו מידו ברוחות ולא משני שקבל בלשון חיוב ומכ"ש בנ"ד שקבל עליו שלא לשחוט ודאי ל"מ חיוב על שלילה שלא לעשות כמ"ש בתשו' ד"ח. ומ"ש דבתשו' מהרשד"ם סי ש"ע כ' דמהני חייב אפי' בשלילה כבר הארכתי בתשו' דטעו בפי' המרשד"ם דמהרשד"ם לא כ' שם להחמיר רק מכח הח' ולא מחמת החיוב. וא"כ אין הקנין חל כלל ורק מחמת האסור שחיטה שקבלו עליהם. הנה כפי הלשון שראיתי בפס"ד שנכתב באסור חמור דאורייתא לאסור את שחיטתם על כל ישראל באם שיעבור א' מהם ודאי אינו חל כמבואר בשעה"מ פ"ג מנדרים דכיון דלא אסר אלא הנאת שחיטתו ולא שאר הנאות הוי דשלבל"ע וא"א אוסר על חבירו דשלבל"ע אפי' ע"י קונם כמבואר בהג"א כתובות פ' אעפ"י ואפי' אם בגוף הכתב נכתב לשון שבועה או איזהו לשון אחר המועל כגון שאסרו הידים לשחוט מ"מ כיון שהשו"ב משועבדים לקהל. וקבלו אותם ע"ד כן שבכל עת שיצטרכו א' מהקהל לשחוט משועבדים הם לשחוט ועיין בתשו' שו"מ מהד"ג סי' י"ח דמטעם זה פטור השו"ב דמתא לשלם אם קלקלו בשחיטתן דהוי פשיעה

בבעלים. א"כ א"י לתקן ביניהם שלא ישחטו זולת ברצון הקהל. ואפי' באומנים אחרים מבואר בחו"מ סי' רל"א דא"י לתקן ביניהם שלא יעשה א' ביום שיעשה חבירו בלא הסכמת רב העיר ומכ"ש בשו"ב שהם שכירים מהקהל א"י לתקן בלי רצון הקהל. וכיון שצריך הסכמת הקהל הרי מבואר ביו"ד סי' רכ"ח סל"א דאפי' אם הקהל עצמם הסכימו בחרם והרוב מסכימים להתירו יכולים להתירו. ושם ברמ"א סל"ה דאם קודם שהתירו הח' תיקנו איזה דבר נגד ח' הראשון יש מחמירין ובט"ז שם סקמ"ד דעכ"פ התקנה השני' קיימת וצריך שיתירו הח' הראשון ושם בסל"ג דאף אם ישבע שלא ליכנס בתקנת הקהל הוי שבועת שוא ובט"ז וש"ך שם בשם הרמב"ן דצריך לשאול על שבועתו ולקבל עליו תקנת הקהל. ועיין בתשו' תשב"ץ ח"א סי' קכ"ג באמצע תשובותו כ' וז"ל והגע עצמך שהצבור או רובם התקינו לעשות איזה דבר. ואח"כ עלה בדעתם ונראה להם שהטוב והישר הוא שלא לעשותו כו' האפשר לעלות ע"ד אדם לומר שהיחיד יכול למחות על ידם כו' וא"כ יהי' הרבים משועבדים ליחיד שלא לעשות תקנתם היפוך הדין עיי"ש. וא"כ מכ"ש בשו"ב שהם שכירים מהקהל ודאי מחויבים לקיים התקנה השני' ודינו ממש כנשבע שלא יכנס בתקנת הקהל וצריך להתיר השבועה ולקיים תקנה השני'. אך כבר בארתי בספרי מ"ש סי' ל"ו דמה שהלכו לקבץ חתימות זה לא נקרא רוב דאין רוב אלא מתוך הכלל אם הי' ביחד באסיפת עם כמבואר בתשו' הרשב"א הובא בב"י חו"מ סי' י"ג ובמהרי"ט ובמהרשד"ם ומהרלב"ח רק יתוועדו יחד כל קרואי העדה ויכריזו שכל מי שלא יבא בטלה דעתו. ואם הרוב יסכימו שתהי' הזביחה מחצה למחצה אז יוכלו לשנות ואם יש בכתב איזה שבועה מחויבים להתירו. ובזה כל העם על מקומם יבואו בשלום. ידידו:

תשובה פד

יצו ה' את הברכה לכבוד ידידי הרב החריף מו"ה מרדכי נ"י עפשטיין

זה שבתי הבית מעט בשובי ממוקאליטשין אשר יצאתי שמה על כמה שבועות לשאוף רוח צח. ומצאתי המון מכתבים משאלות הנחוצים ובתוכם ג"כ מכתב מרו"מ עם איזה שאלות והוכרחתי להשיב מקודם הנחוצים ביותר לזאת נתעכב תשובתו.

וע"ד שאלתו בקדירה של בשר שהי' בה חלב צונן ועירו לתוכה קאווע רותחת אם נאסרה הקדירה. ידע כי הדבר מבואר ביא"פ סי' ע"ב לענין לב שנמצא אצל העוף ואינו דבוק בו דצריך לחקור אם שפכו תחלה המרק דאז יש להטרוף כיון דלא נשאר ס' וכ' שם דמ"מ יש להתיר הקערה שהי' בה הרוטב כיון שבתחלת העירוי הי' שם רוטב. שוב

הרוטב שבא אחרי שנאסרה אינה אוסרת הקערה דעירוי אינו אוסרת רק כ"ך וכאן הרוטב שהקערה מפסקת ביניהם. וכ' שם דל"ד לעכבר שנמצא בשומן די"ל דמחמת קילוח החם ניתך השומן ונמס ונוגע בעכבר משא"כ בדבר לח כרוטב שהוא למטה א"י לנגוע בשולי הקערה עיי"ש א"כ בנ"ד דהחלב הי' צוננת לגמרי כ"ש דאין בזה שום חשש וראשון ראשון מצטנן. ועיין באו"ח סי' שי"ח ובפמ"ג יו"ד סס"י פ"ח בדין השלישי. וז"פ ואין להאריך ויפה הורה:

גם בשאלה השני' בקדירה שאב"י ש"ב שבשלו בה פירות חמוצים [וועפרוניס] ואח"כ המתיקו הפירות הנ"ל. ואח"כ תחבו לתוכו כף של חלב או להיפוך. ג"כ יפה הורה רו"מ דצריך ס' נגד הכף. והדבר פשוט דכיון דבעודן בחריפותן בלעו טעם משובח מן הקדירה וכי ע"י שהמתיקו יצא הטעם של בשר הבלוע בו ואפי' השביח ולבסוף פוגם אסור כמבואר סי' ק"ג, ומבואר שם ברמ"א דאפי' הוא פוגם בתבשיל מ"מ נשאר הטעם בקדירה ואם בשלו אח"כ תבשיל שהאסור נו"ט לשבח צריך ס' ובזה מיושב תמיהת התוי"ט פ"ה דע"ז על הברטנורה שכ' משביח ולבסוף פוגם כגון שומן הבשר עם החמאה או הטעם הבלוע בכלי שאב"י שנכנס בו משובח ואח"כ נפגם. ותמה עליו התוי"ט דמה ענין זה למשביח ולבסוף פוגם דמיירי שבתחלת תערובתו עכ"פ הי משובח, משא"כ בבישל בכלי שאב"י שבשעה שמתערב הבלוע בתבשיל כבר פג טעמו והוי פוגם מתחלתו ועד סופו עיי"ש שהניח בתמי' ולהנ"ל י"ל בפשיטות דמיירי שבישל דבר חריף בכלי שאב"י דנכנס בו טעם משובח. ואח"כ המתיקו ונפגם מבואר מזה דהתוי"ט ס"ל דמה שהמתיקו אח"כ ל"ה בכלל פוגם כלל דהא הטעם נשאר כבתחלה ולא יצא ממנו כלל ואפי' נאמר דהברטנורה ס"ל דזה הוי בכלל השביח ולבסוף פוגם עכ"פ אסור הוי. ומעשים בכל יום בבצלים שנחתכו בסכין של בשר ונתבשלו דאחר הבישול שוב אינם חריפים. ואם תחב לתוכו כף של חלב צריך ס' ויפה הורה רו"מ:

וגם השאלה הג' בהעלזיל שהודח מצ"א והניחו בכשא"מ עם שאר חתיכות ולא נראה שום ציר בכלי. ג"כ הדין עם רו"מ דאין כאן שום חשש כלל דאפי' במעשה דרש"י סי' ס"ט ס"כ. גם להי"א שברמ"א ולמהרש"ל שם בש"ך סקפ"א אינו אסור רק מה שבתוך הציר אפי' בכשא"מ כמבואר בש"ך שם דלאחר ששהה ש"מ ל"ש טעמו דפי' ממקום למקום. ויפה הביא רו"מ מהש"ך סי' ע' סקנ"א ובט"ז סק"ו וסקנ"ג ומ"ש הש"ך שם בסקכ"ד להתיר מטעם שהבשר מונח בכלי מנוקב הייני משום דשם מיירי לענין להשהותו במלחו לכתחלה דאז ודאי יש לחוש שמא יתמלא מדם וציר. ואיך נתיר להשהותו לכתחלה וע"ז כ' הש"ך דכיון שמונח בכלי מנוקב ע"כ אין חשש שמא יתמלא ולכך יש מתירין אפי'

לכתחלה ואפי' להאוסרין עכ"פ סמכינן אטעמא דמישרק שריק להתירו בדיעבד אבל באמת אם אנו רואים אח"כ שאין כאן ציר ודאי אפי' בכשא"מ מותר ואפי' אם נמצא מעט ציר רק שא"י איזה חתוכה הי' מונחת בתוך הציר מבואר בט"ז סי' ס"ט סקמ"ד דחד בתרי בטל. גם שאר הטעמים שכ' רו"מ נכונים הם.

גם מ"ש בנדון הקורקבן שנמצא כנגד השביל כמין גבשושות ובשר לבן מבואר בפמ"ג במ"ז סי' מ"ו סק"ז דאם יש נגד נקב התולע מבחוץ בועה או יבלת כעין ווארציל מוכח שהסולת ניקב מעל"ע והקרום עלה מחמת מכה וטרפה. וכ"כ הבל"י סס"י ל"ט בשם הכנה"ג דהאוורצלין ודאי באו מרוב ליחה גם מ"ש לענין הכפתורים הנמצאים במעי הסמוך לקורקבן דיש לפתוח הבועות ולבדוק בחיצונית הבועה אם הוא בשר שהרופא גוררו. וע"ז הק' רו"מ ל"ל הטורח הזה הא יוכל לבדוק בחוץ הנה בפמ"ג במש"ז הביא ג"כ כן לענין בועות דמנהגו לפתוח הבועות ולהפוך בפנים ולראות אם הבשר שלם כשר עמ"ש. ושם מיירי דהבועות הם מבחוץ ואז צריך לבדוק בפנים הרי דהצריך ג"כ לפתוח הבועה קודם שיעיין בפנים והיינו משום דכ"ז שלא נפתח הבועה א"א לראות אם אינו בשר שהרופא גוררו כי הקרום מחמ"כ מתחזק מחמת הליחה הנמצא בתוכה וכשמוציאין המוגלא וגוררין הבשר המקולקל אז ניכר הקרום אם אינו מחמ"כ. ומחמת כי עמוס הטרדות אני לא אוכל להאריך בראיות וגם זה המעט לא כתבתי רק למען כבודו כי ראיתי אשר לבו לב חכם ויש לו שכל הישר בהוראה. גם למען כבוד אביו הרב המנוח ז"ל ידידו:

תשובה פה

מרחוק אקרא בשלום ידידי הרב המאוה"ג הצדיק המפורסם בנש"ק מו"ה מנחם מענדיל האנטר נ"י האבד"ק זאבלאטוב יע"א:

מכתבו היקר בצירוף ההעתקות מכתבי הרב הג' ראבד"ק קאלימייא נ"י ומשפטו אשר פרץ בדבר השו"ב ממחניכם להוציאם מחזקת כשרותם ולהעמיד משגיח עליהם בשכר אשר ישלמו מכיסם ואם אמנם כי מעודי אני בורח מהמחלוקת ומהגם כי הרב הנ"ל הוא אהוב אצלי וידעתיו לת"ח גדול אך לאשר נכמרו רחמי על השו"ב באשר ידעתי תהלוכות אנשי עיר מצער כאשר מעבירים קול במחנה העברים אשר יש איזה חשש על השו"ב קל מהרה ישמעוהו כשמע הגדי אריות אין מספר. ומה יעשה השו"ב העני הזה המכלכל את ביתו בלחם צר ומים לחץ אם יוציאו בלעו מפיו ממש כאשר יקום איש על

רעהו ורצחו נפש. לזאת עיינתי בפס"ד הנ"ל והאמת אגיד כי לא מצאתי בדבריו פנים מסבירות להלכה כאשר אבאר בעזה"י:

אשר חשש הרב כי השו"ב רד"צ הודה בעצמו לפניו כי העלים מגיסו ר' מרדכי לאשר הוא חושד את גיסו שהוא מעלים ממנו. אחר שחתמו עצמם באו"ש שלא יעלימו לדעתי אין בזה שום חשש כלל. הנה על ר"מ בודאי אין שום תלונה בשביל החשד של רד"צ כיון שלא הי' שום בירור עליו כמבואר ברמ"א חו"מ סי' ל"ד דאינו נפסל משום חשד ורינון בעלמא. וגם רד"צ בעצמו שהודה שהוא מעלים ג"כ אינו נפסל עפ"י עצמו כמבואר שם סכ"ה ובש"ס פ"ק דסנהדרין ופז"ב דאאמע"ר ואף דהרמ"א פ' שם דאין עושין אותו עד לכתחלה ע"כ הסברא הוא דכיון שעדיין לא ראה העדות ואין פסולו נוגע לשום אדם. רק לאותו העד בעצמו ולגבי עצמו הוא נאמן וא"כ כ"ז דוקא היכא שהודה בעצמו שהוא פסול גמור משא"כ כאן דאמר כמתנצל עצמו שלא חטא רק דהעלים מחמת שחושד את חבירו ואף שטעה בזה לא נפסל כלל כמבואר בחו"מ שם סכ"ד דאינו נפסל רק בדבר שפשוט לכל ישראל שהוא עבירה אבל בדבר שקרוב העושה להיות שוגג צריך להזהירו ואח"כ יפסול עיי"ש. וא"כ ממילא היא הדין אפי' בעבירה שפשוט לכל ישראל כמו גניבה מ"מ אם י"ל דמורה היתר לעצמו אינו נפסל וכ"כ הב"ח להדיא בתשו' הישונות סי' כ"ט דכיון שהאשה לאה ידעה שנאבד שם מעות לבעלה לכך הורית היתר לעצמה ולקחה החמשה זהובים ואינה נפסלת בכך כמבואר בפ"ק דב"מ ובהגוזל קמא דכופר במלוה כשר לעדות ואפי' כופר בפקדון אי ליכא עדים דההיא שעתא הוה בידי' אמרינן לאשתמוטי קא מכוין עיי"ש א"כ גם אם נאמין לדבריו אינו נפסל בכך:

וגם חשש השני מה שמעלים עין שלא לשמור העקציז והגעמיינדע צאשלאג ג"כ אינו נפסל בזה עפ"י הדין כיון דהתשלומין אינו מוטל על השו"ב רק על בעל הבהמה ואף שהשו"ב הוא מסייע לו דזולתו ל"ה באפשרי לגנוב מ"מ הרי מבואר ברמ"א שם ס"ז דגם החולק עם הגנב אינו נפסל ואף דהתומים שם תמה עליו דלא גרע מכופר בפקדון דבא לידו בהיתר ואפ"ה פסול. וה"ה כאן שלוקח ממון חבירו ומעכבו לעצמו ה"ה רשע דחמס עיי"ש מ"מ ה"ד כשי"ל חלק בגניבה משא"כ בנ"ד שהשו"ב לא קבלו שים חלק מזה ל"ה רשע דחמס ואפי' נימא שמחויב להגיד לחבירו ולגלות אזנו מהגניבה. מ"מ אם לא עשה כן לא נפסל כמו שהוכיח הריב"ש בתשו' סי' רס"ו מההיא דפו"ב ח"א קמאי דידי גנב קבא דחושלא וח"א קמאי דידי גנב קבא דבורטייא דאינם נפסלים בזה שלא הגידו ומהא דאומר לשלוחו צא וגנוב דפטור המשלח ועיין בתשו' מהר"מ לובלין סי' פ"א שפי' דברי הריב"ש בצא וגנוב דפטור אם דאם הגיע לידו צריך להשיב לבעלים מ"מ

כל שלא הגיע לידו עפ"י שידע מהגניבה ולא הודיע לבעלים אינו נפסל בזה בשום אופן עיי"ש באורך. ואף דכאן השו"ב עושה מעשה לסייע בגניבתו ומבואר בריב"ש סי' ק"ח בנפח שעשה לאשת ראובן שני מפתחות לגנוב משל בעלה דראוי לעונשו על בלי הגיד לבעלה. והובא ברמ"א רס"י שנ"ו. וגם בסי' שס"ט בגזלן דאסור לספדו על שינויו. מ"מ משמע דהוי דק אסורא בעלמא אבל אינו נפסל בזה לשום דבר. וראי' מש"ס סוכה פ' לולב הגזול בסוגייא דאוונכרי דקאמר ליגזזו אינהו כי היכי דלהוי יאוש בעלים בידייהו ושינוי רשות בידיכו עיי"ש ברש"י דבכה"ג אפי' מהב"ע ליכא. ואמאי הרי אסור לסעד להגזלן על שינויו. ואף במקום דל"ש לפ"ע איכא משום מסייע יע"ע דשייך גם בגוי כמ"ש בספרי שו"ת מ"ש סי' כ' דפת הרבה גדולי הראשונים התשב"ץ ח"ג סי' קל"ג והרדב"ז ח"ב בתשו' הקראים עיי"ש שהארכתי בזה. וגם המג"א בסי' שמ"ז דפ' כהש"ך יו"ד סי' קנ"א דבגוי ליכא משום מסייע יע"ע מ"מ הביא שם דברש"י ע"ז נ"ה משמע דאף בגוי אסור לסייעו בדבר שנצטווה. וא"כ איך הסכים רש"י ז"ל בכאן דל"ש מהב"ע בכה"ג. וע"כ דהא דאסור לספדו ולסייעו הוא רק אסורא בעלמא אבל לא להחשב עי"ז מהב"ע וכאן דגם לענין מצוה דמחויב לעשות עצהיו"ט אין לחוש לזה מכ"ש איך נוציא עי"ז אנשים מחזקת כשרותם ולהפסידם ממון ולחתוך פרנסתם וגם הגאון מוהרש"ק ז"ל בקו"א לסומו"ד מה"ת סי' א' שהפריז על המדה הזה להחשיבם כגנב מ"מ סיים שם דאם גונבים העקציז יתרו בהם אולי משגה הוא כי לא ידעו שהוא אסור ואם אחר התראה ועשו כן אז יאסר שחיטתם. הרי דלא ענש אותם על העבר אלא הזהיר להבא שלא יורו היתר לעצמם ונראה מדבריו שלא עשה זאת רק למגדר מלתא וכן מהראוי לעשות בדור פרוץ כזה. ומכ"ש בכאן שהרב בעצמו כ' שלא נתברר הדבר בעדים לזאת איננו רואה שום חשש על השו"ב ולדעתי אם כ"ת ידבר עם הרב מקאלאמייא בעצמו ולהסביר לו עד היכן הדברים מגיעים יחזור מדבריו כי אין בעל הרחמים פוגע בנפשות ומלבד זה כפי אשר אני רואה העתק תשובה הרב הנ"ל לא אוכל להאמין אם יצאו הדברים מפיו ואולי איזה תלמיד טועה העתיק בשמו דהקשה על הדרישה דכ' דנשים לא ישחטו משום דחשידי אלפ"ע א"כ להסוברים דבדרבנן א"ע אלפ"ע א"כ איך נאמנים גם אנשים דהא איכא כמה טרפות מדרבנן. והם דברים שאינו כדאי לשומען דהא כל ישראל בחזקת כשרות ומותר ליקח מהן הן אסורי דאורייתא והן דרבנן כמבואר ביו"ד רס"י קי"ט רק בישראל חשוד או שאינו מוחזק בכשרות להרמ"א שם אסור ליקח אפי' דבר שיש לחוש לאסור דרבנן. וא"כ כיון שהאנשים חשידי אלפ"ע ודאי אין נאמנים הן בדאורייתא והן בדרבנן אבל אנשים שאינם חשודים למה לא יהי' נאמנים אפי' על אסור קל דאינם חשודים להכשיל לחבירו

אפי' באסור קל כמבואר פכ"ה גבי דגים שעלו בקערה דאמר רב חס לי' לזרעי' דאבא בר אבא דליספי לי מידי דלא סבירא לי'. וכן בפ"ק דיבמות דאמר דעשו ב"ש כדבריהם ואפ"ה לא נמנעו ב"ה מלישא נשים משום דמודעי להו לפרוש מהם ובתשו' מהרשד"ם חיו"ד סי' רכ"ז הוכיח מזה שאסור להכשיל למי שדעתו לאסור ואף כי לדעתו היתר גמור הוא מכ"ש באסור דרבנן ובספרי סי' כ"א הבאתי מדברי רשב"א ומהרי"ט דגם בדרבנן איכא משום מסייע וע"ע ואין להאריך בזה. וגם מ"ש אח"כ מחו"מ סי' שמ"ח דאם הגיע הגניבה לידו צריך לשלם לבעלים כבר הבאתי בשם הריב"ש ומהרמ"ל דמ"מ כל שלא הגיע לידו אין לפוסלו משום שלא הודיעו. לזאת אין שום חשש על השו"ב ואם היה בדעת הרב לעשות איזה תקנות למגדר מלתא ה"ל לעשות באופן שלא יפסידם ממון כמ"ש הש"ך יו"ד סי' קי"ט דלא עשו רבנן תקנה להפסיד ממון וגם שלא לבייש אותם. ומחמת שמחת פורים לא אוכל להאריך יותר. ובזה הנני ידידו הדו"ש:

תשובה פו

החיים והשלום לכבוד ידידי הרבני המופלג החכם השלם אוצר בלום מושלם במעלות כ"ש מו"ה דוד משה מעלליר נ"י:

מכתבו הגיעני ואם אמנם כי קשה עלי מאוד מלאכת הכתיבה כי איננו בבריאות אך נכמרו רחמי על בנו היקר נ"י אשר כפי מכתבו הוא במצור ובמצוק וחייו תלויים לו מנגד לזאת לא אוכל להתאפק מלחוות דעי כפי אשר יורוני מן השמים:

תורף שאלתו. זה זמן כביר אשר מחו' השו"ב ר"א קבל את חתנו הוא בנו הר' זאב לסייע לו בעסק שו"ב והי' שוחט דקות ועופות בהסכמת הרב הגאב"ד דשם וכעת אשר נתחדש כי רצון הרב נ"י אשר אנשי העיר יזכו בחותמם לבנו הרב נ"י, שימלא את מקומו. והמה ממאנים בזה ואחרי רואו כי אנשי העיר אוהבים את בנו הר' זאב נ"י ובחותמם זכו לו למלאות מקום חותנו ר' אנטשיל נ"י ומבקשים אשר יתחיל לשחוט גם גסות מצא הרב מקום להכריח בזה את הצבור למלאות שאלתו לזאת לא יאבה ליתן הסכמתו על בנו הר' זאב. ועוד רוצה לדחותו משחיטת הדקות באמרו אשר גם מתחלה לא הרשה אותו לשחוט רק הדקות לוויען. ומה ששחט בעיר הוסיף מדעתו. ואינו רוצה להסכים ע"ז. ונפשו בשאלתו אם יוכל הרב למחות בידו באשר כל אנשי העיר חפצים והוא אומן ומומחה גדול. וגם כבר החזיק בעסק זה ויש לו חזקה מחותנו. והכל הי' ברשות הרב. וגם יש בידו פס"ד מרבנים מסטאניסלאב ופאדהאץ אשר שייך לו החזקה מחותנו. ואשר

נכתב בפס"ד אשר אנשי העיר יתנו חתימתם לבן הרב לא הי' בדרך תנאי רק בדרך עצה טובה ע"כ שאלתו:

תשובה אם אמנם כי אנשי העיר אינם מתנהגים כשורה נגד הרב כי עפ"י הדין מחויבים ליתן כתר הרבנות לבנו הרב נ"י כמבואר ברמב"ם פ"א ממלכים דכל השררות וכל המיניין שבישראל ירושה לבנו ולב"ב עד עולם. ואף כי בתשו' ח"ס פקפק ע"ז ובנה יסודו ע"ד מהרשד"ם הובא במג"א סס"י נ"ג דכתר התורה אינו בירושה. ועיין בספרו מ"ש סי' נ' ונ"א העתקתי דברי מהרשד"ם דגם הוא לא אמר רק היכא שאין הבן ראוי לכך או שאחרים גדולים ממנו כ"כ שאין להם יחוס כלל עמו אבל בלא"ה בנו קודם. וגם הבאתי שם מהתשב"ץ בטור הא' ומהרב גור ארי' ז"ל דגם בחייו יוכל למנות א' מבניו יעיי"ש. וגדולה מזה מצאתי בתשו' שמחת יו"ט להגאון מהרי"ט אלגזי ז"ל שכ' שם בסי' ואו באם סברו הקהל שאין הבן ראוי לכך וקבלו רב א' ונשבע לו בשבועה חמורה ואח"כ הביא הבן סמוכה מרבנים מובהקים ופ' דיכולים לחזור בהם ולקבל אה בן הרב והשבועה אינה חלה דהוי כנשבע לבטל את המצוה ד"ת. והביא מתשו' ג"א דדרשא זו מה"ת הוא ודברי מהרשד"ם יחידאה הוא. והריב"ש וכל הפוסקים חולקין עליו ואלו הי' רואה דבריהם לא הי' חולק עליהם. וגם לבעל עמ"א שהביא המג"א הנ"ל עכ"פ הוי דרבנן מהלל ואילך והוי כנשבע לבטל מצוה דרבנן עיי"ש. וא"כ עכ"פ משורת הדין מגיע הרבנות לבן הרב נ"י. ובנו הר' זאב נ"י בודאי מחויב להחזיק בידו בכל מה דאפשר לו ויש בכוחו לעשות כגון שלא ישחוט בלא שכירות שלו וכדומה. אולם בדבר שאין ביד השו"ב לעשות כמו בנ"ד שרוצה להכריח את אנשי העיר שיחתמו וכי הם כולם עבדים כנענים להשו"ב שיעשו כל מה שיצוה עליהם ודיו שיפקיע א"ע פשוט וברור שאין יכול הרב לדחות את בנו הר' זאב מחזקתו עי"ז אחרי שזכה בחזקתו עפ"י הד"ת. דכל הזכיות שיש לבן הרב הנ"ל שייך ג"כ בחתן השו"ב כמבואר בתשו' מבי"ט. וביחוד אחר שבנו כבר החזיק באומנת זו זמן רב. ומבואר בתשו' ד"ח ס"ב ובא"א הביאו בקצרה אך בס' עיקרי הד"ת חאו"ח סי' ג' הביאו באורך דבין רב או ש"ץ או שו"ב אם מינה הזקן את בנו בחייו לסייע לו אף שלא הי' בהסכמת הפרנסים א"י הקהל אח"כ לסלק את הבן. א"כ אף לפ"ד הרב שלא הרשה אותו לשחוט בעיר רק שהחזיק בעצמו בזה א"י עוד לסלקו. וכן מבואר להדיא ברמ"א או"ח סי' נ"ג סכ"ה בש"ץ שהזקין ורוצה למנות בנו לסייעו לפרקים אעפ"י שאין קול בנו ערב כקולו אם הבן ממלא מקומו בשאר דברים בנו קודם וא"י הצבור למחות בידו. והוא מתשו' הרשב"א סי' ש' והביאו המג"א שם דאף אם לא הי' האב ראוי לכך שה"ד שבנו קודם עיי"ש. א"כ עפ"י הדין ל"ה צריך רשות הקהל אם לסייעו. ומהגם שהרב נ"י ראה

ושתק ולא מיחה בידו ודאי א"י לדחותו עוד. ומהגם שגם עתה רוב הצבור מסכימים עליו ומבואר שם סי' י"ט דאחר שקבלוהו א"י היחידים למחות ועיי"ש במחה"ש סקכ"א דגם מחצה א"י למחות וכאן הוי כמו אחר שקבלוהו כיון שי"ל חזקה עפ"י הדין וגם כבר התחיל לשחוט ועיין בתשו' ל"ר להגאון בעל ל"מ ז"ל דאף שרוב הצבור יכולין למחות בידו דוקא אם יש להם טעם הגון אבל בלי טעם א"י לביישו ולפוסלו ופשיטא דרב אב"ד לא עדיף מרוב הצבור שא"י להעבירו אם שי"ל טעם הגון עפ"י ד"ת באיזה פשיעה באסור שחיטה ולא בענינים א' וגם באסור שחיטה דוקא מה שהוא עפ"י ד"ת או למיגדר מלתא דאסורא כמבואר בתשו' מהרי"ל סי' ס"ז להדיא דאם הרב אומר לא מחילנא רק לטבח דזהיר וזריז טפי א"י להכריח הצבור דכל קהל שוכרין מאת דאפשר להו או מחמת דמוזיל גבייהו או משום קירוב דעתא אע"ג דאיכא דזהיר וזריז טפי וידע עיי"ש באורך הרי דהרב א"י להכריח הצבור רק לקבל שו"ב הכשר עפ"י הדין. ומבואר בש"ע יו"ד סי' י"ח דאף בטבחא דלא סר סכינא קמי' חכם דודאי חמור הוא מ"מ בנמצא יפה מנדין אותו משום כבודו של חכם אבל א"י להעבירו. והרי שם מיירי כשהחכם אינו מוחל על כבידו דבמוחל על כבידו אין מנדין אותו ג"כ ואפ"ה א"י להעבירו. ועיין בתשו' ב"ש ביו"ד ס"ט דגם להריטב"א שם בשם מורו שאם ראה חכם להחמיר בדינו של טבח הרשות בידו היינו רק בעניני שחיטה ולא בשאר ענינים. ועיין בתשו' רש"ל סי' ב' וביש"ש פג"ה דגם טבח שמכר טרפה בשגגה אין להעבירו ואם הקהל רוצים להחמיר ע"ע מחוייבים לשלם לו שכירותו ובאופן שיגידו דעתם לש"ש. ואף בתשו' ב"ח הישונות סי' ד' כ' דרב שנבחר מהקהל רשאי לאסור שלא מה"ד עיי"ש שהתנה בזה שיהי' למיגדר מילתא דאסורא. וכן מבואר דבריו להדיא בתשו' ב"ח החדשות סי' מ"ב התנצל בעד הג' מהר"א מפרעמישלא ז"ל שהעביר שו"ב בתוך זמנו שעשה כן עפ"י ר"י ב' התוס' שאם פשע בשום דבר שמפורסים לכל העולם שהוא שלא כהוגן מעבירין אותו אפי' תוך זמנו אין לך פשיעה גדולה מזו שפוקר בתלמוד ובגאוני ארץ וכו' עיי"ש הרי דאף דהרב מהר"א הי' רב בפרמישלא מ"מ א"י להעבירו אלא בפשיעה. וגם בתשו' מהר"ל בן חביב סי' ע"ט מבואר דכל שלא נמצא בו פסול א"י להעבירו וכאן איזה פסול מצא הרב כעת בבנו הר' זאב ורק משום שהקהל יחתמו על בנו הרב הרי הוא דבר שאין מסור בידו ומבואר ברמ"א יו"ד סי' של"ד סט"ו דגם רב שגזר נידוי ואין תלמידיו יכולים לעמוד בגזירתו א"צ לקיים וכן מבואר בסי' רכ"ח לענין הסכמת הקהל אם א"י לעמוד בהן וכאן ודאי דבר שא"א לעמוד בו. ומ"ש בס' ד"ק ס' י"ח דגם אם נוגע להרב בעניני ממון הוי כלא סר סכינא היינו אם השו"ב מעלים שכירות שלו או עושה לו היזק אחר אבל אם

יגזור הרב שלא ישחוט עד אשר אם הבראן ראמשילד יתן לו את ממונו יקול גזירתם הס מלהזכיר ה"נ ממש בנ"ד איך יכול לכופו בשביל כל הקהל אף שהם נוהגים שלא כשירה וכי טובי' חטא וזיגוד מנגיד ואף אם הוא בתחלת מינויו דיחיד יכול למחות מבואר באו"ח סי' נ"ג דצריך שיהי' לו טעה"ג עפ"י טובי העיר וכ"ש כאן שמגיע לו עפ"י הדין ורבים חפצים בו ודאי ראוי לקרב לעשות כרצון הצבור בזה. תא חזי מה בין תקיפי קדמאי מי לנו גדול הרא"ש בתשובה כלל ואו ס"ד כ' לענין אם טעו השמאים בשומת המס ואח"כ נודע שהאנשים יש להם יותר פטורים האנשים. וסיים שם וז"ל נמלכתי בפורעי המס ונראה להם כך גם לי נ"כ הרי שהרא"ש ז"ל לא רצה לעשות מדעת עצמו בדבר הנוגע לצרכי צבור ולא החמירו רבותינו על השו"ב משום כבוד הרב רק בדבר הנוגע בענין שחיטה כנ"ל. וכן מבואר להדיא בתשו' תשב"ץ סי' קי"א דאף שפגם בכבוד הרב והוא בכלל הכ"ד דברים שמנדין מ"מ רשאי הוא לשחוט ולבדוק בין בשלו בין בשל אחרים והמעכב על ידו הוא מעכבו מלעשות מצוה. ועיי"ש ועכ"ל דמה שהחמיר הנוב"י במה"ת סי' מ"ח בשו"ב שהעיז נגד הרב דגליל וכ' משום קנס למיגדר מלתא ע"כ הי' בעניני שחיטה עיי"ש. ואודות הפס"ד מ"ש באות י"ב ח"ל למען חזק עמודי השלום על מכונו ולהעמיד הד"ת על תלו דעתינו אשר בעת שיתרצה הרב כו' לעטר בנו בכתר הרבנות מחויבים בני העיר להיות בחותמיהן נכון לו ואז בודאי יתן הרב הסכמתו על ר"ז כי בלתי הסכמת הרב לא יוכל להיות שו"ב עכ"ל. הנה אם נכון הדברים כפשוטן שעפ"י פס"ד אונו רשאי להיות שו"ב אין לו ביאור כלל דאיך הטיל חיובי בני העיר על השו"ב וגם דיהי' דבריהם סותרים למ"ש באות ב' ששייך החזקה לר"ז וכיון שעפ"י ד"ת מגיע לו החזקה איך יוכל להיות שהרב לא יסכים לזה וכי הרב אינו מחויב לציית ד"ת. אולם הפי' הפשוט הוא יען כי הפס"ד נעשה בין הרב ובין השו"ב ובין אנשי העיר והציעו מקודם הזכות והחובה השייך להשו"ב ואח"כ הזכות והחובה השייך להרב ובאות י"ב התחילו לדבר מחיובי בני העיר ליתן חתימתם ואגב אורחא הודיע להם התועלת שיהי' בזה כי אז יסכים הרב בלב שלם. ובלתי הסכמתו באמת לעולם יהי' מריבה ביניהם ולא יוכל השו"ב לעמוד בחזקתו. ומבואר בח"מ סי' מ"ב ס"ה דגם בשטר אם יש שני דברים הסותרים זא"ז ואפשר לקיים שניהם מקיימים ובסמ"ע שם דאף אם הקיום הוא בדוחק מ"מ מקיימים ואף להש"ך שם מ"מ כאן אין דוחק כלל ואדרבה הפי' הפשוט דקאי על אנשי העיר דמה ענין חיוב זה להשו"ב ומהגם דגם בלא הפס"ד עומד בחזקתו ולדעתי גם הרב נ"י אומר כן רק להפחידו. אמנם להתחיל לשחוט גסות אינני מסכים לעשות בלי רשות הרב כי לענין זה הוי תחלת הקבלה ואין לעשות בלי רשות הרב וידוע מ"ש

הפלתי בסי' י"ח דהוי כמורה הלכה בפני רבו ולא מסתייעא מלתא לעשות כדין ולאשר בנו הוא ירא ה' יזהר להשמר מזה ולע"ע יעמוד באומנותו לשחוט דקות ועופות עד יערה ה' רוח ממרום ויתן בלב הרב לאהבה אותו. ידידו:

תשובה פז

כבוד ידידי הרב החריף ובקי וכו' כש"ת מו"ה ישראל גינצבורג נ"י האבד"ק זאדאווא יע"א.

מכתבך השגת אם כי אני נאחז בסבך הטרדות אך למען כבוד אביך הרב הגדול נ"י ולמען לימודך כי אני רואה אשר אתה שוקד על ספרי פניתי מכל טרדותי להשיבך בקיצור לפי מיעוט הזמן:

כתבת ליישב דברי הגאון מהרש"ק ז"ל שכ' לחדש דהיכא דאיכא תרי רובי גם ר"ת מודה דל"ח למיעוט דהוי כמיעוטא דמיעוטא. והקשיתי ע"ז מרמ"א יו"ד סי' שט"ז ומש"ס נדה ר"פ בא סימן. ויצאת לחלק דשם כיון דאיכא חזקה חיישינן וגם למיעוטא דמיעוטא. הנה באמת הוא סברא נכונה והי' מקום לומר כן אולם עומד לנגדך דברי התוס' ריש גיטין דף ב' סתם ספרי דדייני מגמר גמירי והוי כמו מיעוטא דמיעוטא דל"ח אפי' לר"מ אף דאיכא חזקת אסור דא"א עיי"ש ותבין. ועיין תוס' בכורות כ' ד"ה חלב פוטר שכ' והא דאמרינן רוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן ול"א סמוך מיעוטא לחזקה כו' ההוא רובא מצוי הוא כמ"ש ברישׁ גיטין סתם ספרי דדיינא מגמר גמירי עיי"ש. הרי דחשבו לה למיעוט שאינו מצוי ובגיטין קראו לה מיעוטא דמיעוטא ול"מ חזקה ודו"ק:

אולם מ"ש על דברי בסי' נ"ח לא דקדקת היטב דהרי שפיר הביא המהרי"ט ראי' מש"ס דמתחלה דנוהו שהוא שוטה. ואח"כ כשראו דמסברו לי' וסבור הבינו שהוא רק פתי והא דשדו קשייתו לא עשה משום שטות רק משום חוצפא. וא"כ דזה אינו מעשה שטות לא נשאר עוד אצלו שום מעשה שטות בפועל. ולכך מהני באסברו לי' כמ"ש המהרי"ט ומיושב קו' הב"א וטו"ג. דהוצרך לומר דתלינן בחוצפא דאל"כ אלא נימא דעשה דרך שטות בפועל ל"מ אסברו לי' ומה זה שהקשית דהוי כזורק אבנים דהא תלינן דלא עשה כלל דרך שטות:

ומה שהקשית עוד על הפוסקים שכ' דדוקא בד' דברים האמורים בש"ס לא תלינן אבל הא דשדי קשייתא תלינן כיון שאינו מבואר בש"ס. וכתבת דיש לחלק כיון דראו אח"כ שהוא חכם ע"כ תלינן משא"כ שם בחגיגה. ג"כ לא דקדקת בזה דהרי שם בחגיגה מיירי שהוא חכם בשאר דברים רק שאלו הד' דברים עושה דרך שטות ואפ"ה לא תלינן. וגם

מה שהקשיתי על התו"ג והגר"א מהירושלמי דקאמר דאתיא ר"י דתרומות כר"י בנו של ריב"ב והא בתרומה בעינן דעת וכתבת דהתו"ג לא קאמר רק היכא דאיכא דעת ורצון לא כוונת יפה דהרי ודאי גם בתרומה בעינן רצון ודעתו לחוד בלא רצונו ודאי ל"מ מידי וז"פ כדמוכח בש"ס גבי כלך אצל יפות. ועיין בספרי מ"ש סי' כ"ד מ"ש בשם הרי"ט אלגזי והמח"א בזה. וגם מ"ש על מה שהקשיתי במוסגר שם דאיך אתיא ר"י דתרומות כר"י בנו של ריב"ב דהא גם לר"י בנו של ריב"ב עכ"פ בעי עע"ג. וכתבת דשם דוקא משום חומרא דא"פ בעי עע"ג ז"א דא"כ י"ל דאתי גם כרבנן ומשום חומרא דא"פ אמרו דאין קידושיהן קידושין:

וע"ד מה שהקשית על המל"מ ספי"ז מא"ב שכ' דכה"ג אסור באיילונות מטעם דמקטנותה יצאה לבגר מש"ס יבמות ס"א דפריך הש"ס אמשנה דתנן כהן הדיוט לא ישא איילונית אא"כ י"ל אשה ובנים כהנים הוא דמפקדי אפ"ו ישראל לא מיפקדו כו' ולדברי המל"מ לישני דמתני' אתא לדיוקא דדוקא כה"ד מותר בי"ל אשה ובנים אבל כה"ג כלל וכלל לא. וכתבת ליישב דהרי"ף מפרש במשנה אא"כ י"ל אשה ובנים דוקא שניהם ובכ"ג לא משכחת לה דכ"ג אסור לישא שתי נשים והוכחת זה דהרי"ף ע"כ לא ס"ל כהרמב"ם דהרי הרי"ף במשנה דלא יבטל מפ"ו אא"כ י"ל בנים לא העתיק הא דאמר בש"ס מתני' דלא כר"י דס"ל דנ"מ לענין מכירת ס"ת. ואכתי תיקשי ממשנה דלא ישא איילונות דאתיא דלא כר"י דאל"כ איך מותר בי"ל בנים לבד עכ"ד. הנה רואה אני כי לבך לב חכם בשכל הישר אולם טל ילדות עליך לקשור נימא בנימא. כי איך אפשר לפרש כן במשנה דאשה ובנים תרווייהו דוקא. וגם אם יש לו אשה בת בנים אסור לישא איילונות אם אין לו בנים עדיין והלא אינו מצווה כלל לישא אשה אחרת אם י"ל אשה בת בנים זולת בשהה עמה עשר שנים ולא ילדה והמשנה דאא"כ י"ל אשה ע"כ לא מיירי בזה וכיון שאינו מצוה לישא אשה אחרת מי ימחה בידו מלישא אשה איילונות וז"פ לכל בר שכל. וכן מבואר במל"מ פ"ב מהל' סוטה ריש ה"י וז"ל אבל החלוקה דאם י"ל אשה הוא מיותרת דליכא למ"ד דמי שי"ל אשה ב"ב שלא יוכל ליקח אשה זקנה ואיילונות עיי"ש. ולכך באמת רש"י ז"ל לא גריס רק אא"כ י"ל בנים ומאן דגריס אא"כ י"ל אשה ובנים. ע"כ מפרש כפי' הרמב"ם או אשה ובנים. ומה שדחקך לזה למה לא פריך על משנה דכה"ד לא ישא את האיילונות דהוא דלא כר"י. באמת לק"מ דהרי מבואר במשנה פ"ד דסוטה פליגי ר"א וחכמים באיילונות וזקנה דחכמים ס"ל לא שותות ולא נוטלות כתובה משום שאין ראויין לקיימן ור"א ס"ל יכול הוא לישא אשה אחרת ולפרות ולרבות הימנה ולפי"ז משנתינו דכה"ד לא ישא האיילונות ע"כ כרבנן אתיא דלר"א אף אם עדיין אין לו אשה

ב"ב מותר לישא איילונות ויכול אח"כ לישא ב"ב. ועיין בתויו"ט שם שהקשה דהרי רבנן בעצמם ס"ל גבי מעוברת ומינקת חבירו דל"מ אינו ראוי לקיימה כיון שיכול להפרישה ולהחזירה לאח"ז ולמה פליגי על ר"א באיילונות ותי' דשאני באיילונות דאסורי' משום פ"ו ולהחזיק מצוה מה"ת אסרוהו. אבל מעוברת חבירו אין בזה להחזיק שום מצוה רק לתקנת התינוק עיי"ש. ולפי"ז כיון דהא דלא ישא איילונות הוא רק להחזיק מצות פ"ו. והרי הרי"ף כ' דהא דר"י הוא רק מדרבנן. וא"כ ל"ש לגזור בזה היכא דכבר י"ל בנים שלא ישא איילונות דהא הוי גזירה לגזירה. וא"כ גם מתני' אתייא אפי' כר"י, ורק שם במשנה דלא יבטל מפ"ו אא"כ י"ל בנים דמשמע דבי"ל בנים מותר לבטל מפ"ו לגמרי וזה ודאי הוי דלא כר"י והוצרך לומר דנ"מ לענין מכירת ס"ת ולק"מ:

אמנם עיקר קושייתך על המל"מ מהא דלא משני הש"ס דכה"ד אתא לדיוקא דכה"ג. מעיקרא. לק"מ דהרי המל"מ אסר לה מטעם דמקטנותה יצאה לבגר והרי מבואר במשנה הקודמות דכה"ג לא ישא את הבוגרות. ול"ל להשמיענו כאן מדיוקא. ואדרבה לדעתי ראי' מפורשת ממשנה זו להמל"מ דאי נימא דאיילונות אינה בכלל בוגרות א"כ איך אמר דכה"ד לא ישא איילונות. הל"ל כהן לא ישא איילונות דמשמע בין כה"ג ובין כה"ד אא"כ י"ל בנים דאז גם כה"ג מותר דהא הא דיש לו אשה בלא"ה מיותר הוא כנ"ל. וע"כ דכה"ג בלא"ה אסור באיילנות כהמל"מ ואסורו נכלל בכלל בוגרות המבואר במשנה הקודמות. הנה השבתי לך על כל דבריך ואתה חזק ואמץ בתורה. אקוה כי תגדול ותהי' לאיש חיל בתורה. כחפצך וחפץ ידידך:

תשובה פח

כבוד ידי"נ הרב הה"ג החריף ובקי המפורסם לתהלה מאוד נעלה כש"ת מו"ה אלטיר עפשטיין נ"י האבד"ק מאגרוב יע"א:

מכתבו היקר הגיעני. ואשר הקשה על דברי הרמב"ם פי"ב ממעשר במוכר שאמר פירות טבלים והבשר בשר בכור והיין יי"נ שורת הדין שאינו נאמן. ולמה לא נימא כיון דצריך להחזיר הדמים כמבואר ביו"ד סי' קי"ט נאמן לאסור כמבואר סי' רפ"א. הנה באמת הוא קו' עצומה. וכבר עמד בזה המרי"ט אלגזי ספ"ד מהל' בכורים והאריך בזה ותוכן דבריו שהרמב"ם מיירי שהמקח בעין. וע"כ חיישינן שמא מערים הוא ואינו רוצה להפסיד כלל רק לוקח המקח לעצמו והוא ס' ישרה:

ובזה אמרתי ליישב לשון הש"ס גיטין נ"ד בההיא דאתא לקמי' דר"א ס"ת ביד מי א"ל ס"ת ביד לוקח. מתוך שאתה נאמן כו' והש"ך סי' רפ"א דקדק בזה למה שאל ס"ת ביד

מי ולהנ"ל נכון דלכאו' יקשה שם ג"כ דלמא רוצה ליקח הס"ת לעצמו אמנם בתו"מ סי' ש"ו מבואר בנתן צמר לצבע ושינה דידו עה"ת ואם הצבע רוצה ליתן לבעה"ב דמי הצמר אין שומעין לו דאין אומן קונה בשבח כלי מבואר דלמ"ד אומן קונה בשבת כלי יכול ליתן לו דמי הצמר ובש"ך שם סק"ג הביא כ"פ דפסקו כרב אסי דאומן קונה בש"כ ולכך פסקו דהוי ס' דדינא ואין מוציאין מהאומן רק דמי העצים עיי"ש. וא"כ י"ל דר"א נמי ספוקי מספקא לי' אי אומן קונה בש"כ ולכך אם הי' ביד הסופר לא הי' נאמן לאסרו אף דמפסיד שכרו די"ל דרוצה ליתן לו דמי הגוילין וליקח הס"ת לעצמו וכס' האלגזי ולכך א"נ לאסרו [ומיירי כשלא א"ל בפעם הא' עיין יו"ד סי' קכ"ז] ע"כ שאל ס"ת ביד מי וכשא"ל שהוא ביד ליקח לא יוכל עוד ליקח הס"ח מידו ובאמת הוא מפסיד שכרו ולכך נאמן לאסרו [ור"א דלעיל נמי שאל ביד מי לענין אם מחויב להפסיד שכרו או יתן לו דמי הגוילין] אמנם כשאני לעצמי אמרתי בדרך אחר דהנה בש"ס שם גיטין פריך לר' אבוהו מ"ש מדר"א ומשני התם י"ל דטעי בדר"י דאינו מפסיד רק שכר האזכרות אבל הכא במאי טעי. ובש"ס בכורות ל"ו ת"ר כו' רשב"א אומר בטבלים ובכור וי"נ א"צ להחזיר הדמים שאין נפשו של אדם קצה בהם ונראה שכן מסקנת הש"ס שם. א"כ שפיר פ' הרמב"ם דאינו נאמן לאסרו די"ל דטעי בדרשב"א ובזה מדויק לשון הרמב"ם שכ' שורת הדין שאינו נאמן והיינו דמה"ד אינו נאמן ואי משום שמפסיד שכרו י"ל דטעי בדרשב"א. עוד י"ל בפשיטות דהרמב"ם לא כ' כאן רק מה שהוא עפ"י הדין ובהא דנאמן משום שכרו סמך אמ"ש בהל' תפילין כמ"ש הכ"מ סוף הל' מטמאי מו"מ וכ"מ טובא לענין אם אין לו להחזיר הדמים. או כמ"ש השבות יעקב ח"ב סי' ע"א דאם הלוקח מכר לאחר שוב אין המוכר נאמן כיון דיצטרך הלוקח להחזיר דמים ולענין דמים אין מוציאין עפ"י ע"א. ועיין בש"ך סי' קי"ט שכ' ג"כ סברא זו לענין דבאסור דרבנן אם אכלו א"צ המוכר להחזיר הדמים ואמאי לא ישלם מה ששוה יותר על דמי טרפה. ותי' דרבנן לא תיקנו בכדי להוציא. והדבר תמי' הפלא ופלא דהוא סתיר מיני' ובי' דהרי באסור הנאה דרבנן צריך להחזיר הדמים ול"א דרבנן לא תיקנו להוציא ממון. ומצאתי להרי"ט אלגזי שם שעמד ג"כ בזה. ואמרתי ליישב עפ"ד המל"מ פ"ה מהל' שבועות סוף ה' ה' שתמה על הריב"ש סי' שצ"ח שכ' דבאסור הנאה דרבנן חשוב אוכל ועובר על שבועתו כשאכלו מדברי הרמב"ם בכאן דבאס"ה דרבנן צריך להחזיר הדמים הרי דלא חשוב אוכל עיי"ש. ודברי המל"מ תמוהין דמנ"ל דטעם הרמב"ם משום דל"ח אוכל. הא בלא"ה לא הזיקו כלל כיון שהי' אסור לו בהנאה מדרבנן אינו שלו. וע"כ נראה דשתי הקושיות מתורצת זב"ז ושניהם לד"א נתכוונו ומה שחסר זה גילה זה דהי' ק' להמל"מ קו' הש"ך דאי נימא

הטעם באס"ה דצריך להחזיר הדמים משום דאינו שלו והמעות גזל בידו א"כ גם באסורי אכילה אמאי לא ישלם המותר מדמי טרפה דג"כ הוי גזל בידו. וא"ל כתי' הש"ך דרבנן לא תיקנו להוציא ממון א"כ גם באס"ה נימא הכי. וע"כ לתרץ דבאסורי אכילה דרבנן אכילתו נחשב הנאה, וא"כ מצד הנאתו מחויב לשלם רק שהמוכר לא חסר רק דמי טרפה והמעות גזל בידו דרבנן ע"כ אמרינן דרבנן לא תיקנו להוציא ממון ממנו. משא"כ באס"ה דאין אכילתו חשובא הנאה כלל. וכיון דלענין אסור בודאי מועיל תקנתא דרבנן וממילא לא נחשב אכילתו הנאה וכיון שלא נהנה כלל פטור לשלם. וממילא מחויב המוכר להחזיר לו ול"ש בזה לומר רבנן לא תיקנו להוציא ממון ודו"ק. ולכך שפיר הקשה המל"מ על הריב"ש דמהר"ם מוכת דאינו אוכל אמנם לפמ"ש המהרי"ט אלגזי לחלק בין נהנה במקצת דמגלגלין עליו הכל יתיישב גם קו' המל"מ דבאמת טעם הר"מ משום שאינו שלו. ומרוב טרדותי לא אוכל להאריך יותר ידידו אוהבו דו"ש:

תשובה פט

להה"ג הנ"ל.

נחמדו הגיעני. ואתו הסליחה כי לא השבתיו עד כה כי איננו במזג הבריאות ל"ע:

ע"ד הקידושין שהזהירו הפוסקים הקצוה"ח סי' ל"ו והח"ס סי' ק' לייחד שני עדים כשרים בשעת קידושין וה"ל להזהיר ג"כ שיראו החו"כ את העדים כמבואר בא"ע סי' מ"ב ובב"ש שם סקי"א דאף שראו עדים פסולים ושני עדים כשרים עמדו מרחוק וראו לדעת מהרי"ט ל"ה קידושין – הנה באמת דברי הפוסקים נאמרים בדקדוק ומנהגו ש"י תורה הוא דא"צ שהחו"כ יראו בעיניהם את העדים הכשרים אלא די אם שומעים שמתיחדים שני עדים כשרים ויודעים שיש עדים כשרים מלבד הקרובים הוי קדושין כשרים וזה מבואר מדברי הרמ"א שם ס"ד בקדש דרך חור שבכותל והחור צר וא"א לראותה בשעת קדושין והאשה אומרת שלא שמעה נאמנת במגו ול"ל המגו והא בלא"ה לא ראתה העדים וכ"כ באמת הט"ז שם סק"ז דה"ה באומרת ששמעה אלא שהי' דרך שחוק דהא לא ראתה העדים עיי"ש. אמנם הב"ש סקי"ג יישב דברי הרמ"א וכ' דמיירי דהיתה יודעת שיש עדים בצד אחר עיי"ש הרי דסגי ביודעת שיש עדים והדברים מוכרחים דהא קדושין שוה לד"מ דמתקיים בידיעה בלא ראי' כמ"ש הב"ש סקי"ב וכיון דלגבי עדים סגי בידיעה מכ"ש לענין החו"כ. ומ"ש הב"ש סקי"א דאם השני עדים כשרים עמדו מרחוק ל"מ ל"ד לכאן דשם לא ידעו החו"כ כלל אם יש עדים כשרים וסמכי רק על הפסולים ואפ"ה לדעת

הח"מ הוי קדושין דהא כוונתם הי' לשם קדושין. רק לדעת המהרי"ט שהביא הב"ש סק"י ל"מ אף אם כוונתם לקדושין משום דהתורה הפקיע הקדושין:

ובאמת תמה ע"ז בעל הפלאה בקו"א לקידושין דאנה הפקיעה התורה הקדושין דהא עיקר עדים בקדושין ילפינין דבר דבר ממון ובממון מהני כה"ג בהכמין עדים אחורי הגדר וראו הלואה והאריך בזה הרבה והניח בצ"ע. והנלפענ"ד בזה דבאמת שוה חמש לד"מ רק דיש חילוק א' בזה דבד"מ אף דבעי עדים מ"מ א"צ שום כוונת הלב בזה רק שהמלוה יתן המעות והלוה יקבל המעות וכיון שראו עדים הלוואה די בכך משא"כ בקדושין דמלבד נתינת הקדושין צריכים התו"כ לכוון לשם קדושין כשרים ודעת המהר"פ שם דאם כיוונו לשם קדושין אף שלא ראו העדים כיון שבאמת הי' שם עדים מהני והמהרי"ט ס"ל כיון דמה"ת מחויב להיות שם עדים צריכין התו"כ לכוין לשם קדושין בעדים כשרים. וכ"ז שלא ידעו החו"כ שיש עדים כשרים א"כ לא נתכוונו לשם קדושין כשרים דהא מה"ת בעינן כוונה לשם קדושין כשרים והתורה הפקיעה הקדושין וע"כ שפיר כ' הב"ש דאף שהי' עדים פסולים והם לא ידעו שהם פסולים. ומהעדים הכשרים לא ידעו כלל. א"כ לא נתכוונו רק לעדים שראו ובאמת פסולים הם והוי כלא נתכוין לשם קדושין כשרים ודו"ק וכן יש לכוין בדברי הראב"ד שהביא הקצוה"ח סי' פ"א סקי"ג דעיקר הוא משום הכוונה ודו"ק כי זה ברור ונכון. ומעתה כ"ז אם לא ידעו כלל שיש עדים כשרים אבל בנ"ד שיודעים בבירור שיש עדים כשרים ומייחדים אותם ודאי די בכך וא"צ שיראו בעיניהם כדעת הב"ש הנ"ל וז"ב. ידידו הדו"ש באהבה:

תשובה צ

שלום לכבוד הרב הגדול בתורה החריף ובקי כש"ת מו"ה יחיאל מיכל האראדנער נ"י האבד"ק סטרעטין יע"א.

מכתבו הגיעני. ע"ד קו' על הריטב"א במות ס"ד דכ' דהא דפסקינן בווסתות כרשב"ג משום דווסתות דרבנן וס' לקולא דהרי לענין עקירות ווסת חומרא הוא דאינו נעקר בפחות מג"פ עכ"ד. הנה הריטב"א אינו תח"י אך בנמ"י פ' הבע"י כ"כ ובלא"ה ק' עליו דהרי כ' מקודם בעצמו לענין קביעת ווסת דנ"מ דאמרינן די' שעתה ואינה מטמאה למפרע. א"כ רשב"ג לחומרא וכן פירש"י שם. ועיין בתשו' ח"ס חיו"ד סי' קע"ה שהרגיש בזה וכ' לפרש דהרי הנ"מ דחזקה דווסת הוא גרוע מאוד דהא הטבע דרכו להשתנות וע"כ מה"ת ל"ה חזקה ורק דרבנן עשו מזה חזקה ולכך דיו אם יקבענו בג"פ בין לקולא בין לחומרא ומ"ש הנמ"י דאזלינן לקולא היינו כיון דלענין קביעות ווסת הוי לקולא עיי"ש.

ומ"ש עוד דשמואל ס"ל נד' ט"ז ווסתות דאורייתא ופסק בדף ס"ד כרשב"ג. הנה דז"פ דשמואל לא משום ספיקא פ' כן דהרי גם בנשואין פ' כרשב"ג ושם אזלינן לחומרא. אך ליישב קו' האחרונים אמאי חיישינן לווסת בפ"א דחיישינן שמא תיקבע ווסת הא גם אי תיקבע ל"ה אלא דרבנן י"ל עפמ"ש החכ"א דאף דווסתות דרבנן מ"מ בשעת ווסתה ממש הוי דאורייתא. וכ"מ מדברי הרא"ה בבדה"ב. ובזה י"ל דברי התוס' דף ט"ז ד"ה ורנב"י שסיימו מיהו נראה דלכתחלה יש לבדוק בשעת ווסתה דאין לו ביאור דמה חידשו בזה דהא כ"ע מודים דצריך לבדוק לכתחלה כמבואר ברש"י שם. ולהנ"ל י"ל דכוונתם דבשעת ווסתה צריך בדיקה מה"ת וא"כ כאן דאיכא זמן דיש חשש תורה שפיר ניחא דצריך לפרוש כל ענות הווסת עפמ"ש המג"א סי' קפ"ד בשם הר"ש חיון דהיכא דנזדמן דאורייתא ודרבנן יחד צריך להחמיר גם בדרבנן כי היכא דלא לזלזולי בי' וז"ב ידידו:

תשובה צא

תשובה מאהבה לכבוד ידי"נ ולבי הרב המאוה"ג חריף ובקי מאוד נעלה כש"ת מו"ה מנחם מענדיל באבד נ"י האבד"ק האמור יע"א.

מכתבו היקר עם הערות נחמדות על ספרי השגתי והנאני וראיתי דבריו בנוים על אדני השכל. ומ"ש ליישב קו' בסי' ואו בנמצא ס"ת ביד גוי אמאי ל"ח שמא גזלו מישראל וכי ליישב על פי מה שהקשו בסוגיא דאוונכרי אמאי לא יצא בו משום דניחא לי' לאינש דליעבד מצוה בממונו. ותי' כיון שכבר נתייאש ל"ח ממונו א"כ כאן בס"ת דל"ש יאוש יכיל לקרות בו משום דני"ל לאינש למיעבד מצוה. הנה גוף הסברא שכ' בסוגיא דאוונכרי דלכך ל"א ני"ל דליעבד מצוה בממונו משום שהוא אחר יאוש ואינו ממונו. אמת נכון הדבר. ובזה יבואו לנכון דברי המג"א סי' תרמ"ט סק"ג שכ' לפרש דברי המחבר דגם לאחרים אינו כשר ביום ראשון רק בשאר ימים משום דמיירי לפני יאוש עיי"ש. ובאמת גם הרשד"ם או"ח סי' כ"א כ' כן ובס' כ"ת תמה ע"ז דאי לפני יאוש אמאי כשר לאחר ביום ב' והניח בצ"ע. ולהנ"ל י"ל דאדרבה לפני יאוש יוצא בו משום ני"ל לאינש למעבד מצוה בממונו משא"כ ביום א' ל"א ני"ל כמ"ש שם ס"ה. אולם מ"ש כת"ר ליישב בזה קושייתי בספרים דל"ש יאוש אמרינן ניחא לי' הוא נגד הש"ס ב"מ כ"ט ב' אין השואל רשאי להשאיל ס"ת איצטריכא לי' סד"א ני"ל למעבד מצוה בממונו קמ"ל. ועיין בש"ך חו"מ סי' ע"ב סק"ח כ' ליישב קו' הני' דשאני ספרים כיון שרגילין להתקרע ולטשטש וגוף הקו' שהביא כת"ר הוא מתשו' שערי אפרים סי' ב' שהקשה זאת בהא דאוונכרי נימא ני"ל למיעבד מצוה וכ' שם דאף דהמרדכי ס"ל דל"א ני"ל רק מדעתו מ"מ כיון

שבלא"ה לא יחזיר הגוי השדה לישראל בודאי ניחא לי' יעיי"ש א"כ כ"ז אחר יאוש שאין לו עוד שום נ"מ משא"כ לפני יאוש דהישראל מצפה בכל יום שיחזרו הספרים אליו בזה ודאי ל"א דני"ל, וע"ז שפיר הקשיתי אמאי לא ניחוש שמא של ישראל הוא. ידידו מברכו בכוח"ט:

תשובה צב

שלום לכבוד ידי"נ ורב חביבי הרב המאוה"ג חריף ובקי ירא ה' כ"ש מו"ה שמואל נחום הלוי נ"י האבד"ק אוסצי יע"א.

מכתבך היקר השגתי ואודות המקרה לא טובה אשר קרה בעירכם ביום ש"ק הן אמת דעת הרמ"א סי' של"ד סכ"ו בעבר וחילל שבת להציל ממון צריך להתענות מ' יום והדמ"ר שם הקיל בטלטול מקצה די בג"י בה"ב. אולם לדעתי פשוט דאף דהמג"א כ' שם דאף בתחומין דרבנן צריך להתענות מ"מ הרי דקדק הרמ"א וכ' עבר וחילל דהיינו במזיד אבל בשוגג כיון דאוכל דבר אסור בשוגג אם הוא דרבנן א"צ כפרה ודוקא בדאורייתא צריך כפרה ועיין בישועת יעקב או"ח סי' נ"ג שהוכיח דדוקא היכא שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת אבל בחייבי לאוין גרידא א"צ כפרה כמו בדרבנן וכ"כ לענין משאצל"ג דלדידן דפטור עליו א"צ כפרה וא"כ למה נימא דמחויב להתענות ע"ז. וא"כ גם הדמ"ר שכ' בעבר בטלטול מוקצה. כוונתו כן בעבר במזיד דאז צריך להתענות בה"ב אף שהוא מדרבנן וא"כ בנ"ד בעירו שעברו רק על אסורא דרבנן כמו טלטול מוקצה וגם חוץ לעירוב דכל רשויות בהז"ז ככרמלית נינהו וליכא אלא אסור דרבנן לרוב הפוסקים כמבואר בסי' שמ"ה וסי' ש"ג וכמה דוכתי אין מספר. וגם אם סתרו גדר לצורך הוצאה דהוי משאצל"ג דקיי"ל דהוי רק דרבנן וא"צ להתענות רק בעבר במזיד וכיון ששגר בפי המון דבשעת הדליקה מותר לחלל שבת ואין שום א' מהמון יודע לחלק בין חילול כיבוי לשאר חילול כ"א לבני עלי' והמה מועטים וכבר כ' הט"ז יו"ד והמג"א סי' ק"ד דאומר מותר מקרי שוגג. וא"כ א"צ כפרה כלל באסור דרבנן. ואף שכ' הט"ז יו"ד סי' צ"ט סק"ז לענין עבר וריבה דשייך בזה לשין שוגג אף דנקט עבר וריבה דמיירי בעבר במזיד אלא שסבור שמותר לרבות הרי דגם באומר מותר שייך לשון עבר מ"מ הרמ"א כאן שכ' עבר וחילל ע"כ דלא מיירי באומר מותר דבאומר מותר בדרבנן א"צ ודאי כפרה ועיין בנה"מ חו"מ סי' רל"ד שהביא ראי' דבדרבנן א"צ כפרה מהא דאמרינן מדרבנן עבדינן עובדא והדר מותבינן תיובתא ואם הי' נענש על השוגג איך הי' מניחין לו לעבור ולקבל עונש א"ו דאינו נענש על השוגג עיי"ש. הרי להדיא דאף דאינו שוגג ממש רק שנסתפק לנו הדין

ויש תיובתא ע"ז מ"מ כל זמן שלא נתברר הדין להיפוך עדיין קרוי שוגג ואינו נענש ע"ז דאל"כ אין מניחין אותו לעבור. ועכצ"ל דהרמ"א כאן לא מיירי באומר מותר או דמיירי באסור דאורייתא דאז אפי' בשוגג צריך כפרה וכ"מ לשון הרמ"א שכ' במקום חטאת יתן ח"י פשוטים הרי דצריך חטאת ומיירי בדאורייתא והמג"א דההסיף תחומין דרבנן זה ודאי מיירי במזיד וכן הדגמ"ר ע"כ מיירי במזיד אבל בנ"ד ובזמנינו עכשיו דכולם שוגגין ודאי א"צ כפרה. אך עצתי הוא יען בלא"ה אסור שבת בעוה"ר קל מאוד בעיני העם ומהראוי לעורר אותם. ויען כי בלא"ה כ' הרמ"א דבמקום תענית יתן י"ב פשוטים לצדקה דהם רק שלשים צ"ל לפי חשבון המחצה"ש וג' תעניתים עולים רק תשעים צ"ל טוב לעורר אותם ולהכריז שכל מי שחילל שבת בשאר דברים חוץ מכיבוי יתן תשעים צ"ל לצדקה ומי שכבד עליו ליתן בפ"א יכול ליתן בפרוטרוט כמ"ש המג"א לענין תענית גופי' דיכול לדחותה ליום החורף ה"ה לענין תשלומין ודאי יש להקל בזה ומזה ודאי ישמעו כולם ויהי' מעט התעוררות עכ"פ לידע שצריך תשובה על חילול שבת כך דעתי נוטה. ואתה עשה כחכמתך וה' יצילינו ממקרים רעים וירים קרנך למעלה כנפשך ונפש ידידך:

תשובה צג

תשובה מאהבה לכבוד ידידי הרב החריף ובקי מו"ה צבי אשפיז נ"י:

ע"ד הד"ת אשר שאל אותי בראובן שמכר לשמעון הרבה קורות של עצים עבות עם המאשין המוכן לחתוך על נסרים במחיר שקצבו ביניהם. ועתה בא הקונה לחזור מהמקח בטענה כי המוכר אמר לו בפירוש אשר העצים המה טובים והמה מן אורגניאל האלץ שלאג עוד לא הי' שום סוחר ביער ולא משמשי בהם ידים. וגם אחר אשר לא ימצא בתוכם בקלאס השני רק ערך חמשה עד עשרה פ' וגם אמר אשר יש בהעצים מ"ה פראצענט פיכטען והמותר טאנמן ושע"ג מהבאן לא יעלה רק fr. 16 מכל וואגאן ואחר שהאמין בדבריו לא שם אל לבו לבדוק כל האילנות כי הוא טורח גדול. וגם הנהוג בין הסוחרים להאמין בענינים כאלו כי הוא מלתא דעבידי לאגלויי ותגר לא מרע חזקתו והתחיל לעסוק במלאכה ולמכור. וראה אשר יש כמה אלנות מרוקבים בתוכם וחשב בלבו אולי מקרה הוא כי בטח הוא מהעשרה פ' אשר הגיד לו המוכר. ואחרי אשר ראו כי רבו לאין מספר התחיל לחקור ולדרוש בזה ונודע לו כי רימה אותו לאשר כבר קדמו סוחר א' ביער ולקח האלנות הטובים והשאיר הפסולת. וגם לא נמצא כ"כ פיכטען כאשר אמר המוכר. ע"כ אמר תיכף להמוכר אשר רצונו לתבוע אותו לד"ת ולא יוכל לעמוד במקח זה ונתעכב הדבר עד היום ויען כי המאשין לא יוכל לעמוד ריקן הוכרח לעבוד

לע"ע ונמשך הדבר עד היום. והמוכר השיב כי א"ל בפירוש ראה את אשר לפניך וקנה ולא סמכת עלי. ומדוע מכרת לסוחרים ועשית כאדם העושה בשלו. ע"כ טענות הצדדים. ובקש ממנו דעתי לדינא בזה:

הנה ודאי דהרקבון הוי מום כמבואר בסי' רל"ב סט"ז לענין גבינות. ואם כי יש לחלק דשם יש חשש שיופסד כל המקח ע"י הרקבון. משא"כ כאן שאינו נפסד הכל רק שמפחותו מדמיו. ובזה ישבתי קו' מהרשד"ם על הה"מ הביאו הסמ"ע דבדבר שיכול להבחינו ונשתמש בו מחל דהרי גם בגבינות הי' יכול להבחינו. וצ"ל דגבינות שאני די"ל שמא יופסד הכל אולם בתשו' תשב"ץ ח"ד בטור הראשון סי' ח' מבואר דגם בבגד שנמצא בלוי או אלמוג שנמצא בו שעוה והוא קונה לסחורה ה"ז מום וחוזר וכן באסטיס שלא יוכל לבדוק עד שעת הצביעה ומדרכו למכור לאומנים הצובעים יכול לחזור אפי' אחר כמה שנים וא"ל דהי' לו לנסותו בצבועה כיון דאין המנהג שהוא יצבע בעצמו רק למכור לאומנים. ובלא"ה כ"כ הרשד"ם דדעת הה"מ דעת יחידאה הוא ולא קיי"ל כוותי' ורק אפי' להה"מ אם המוכר א"ל בפי' שהוא טוב אף שא"ל לך וראה מ"מ י"ל דסמך על אמונתו. ובפרט בדבר שי"ב טורח. ויכול לחזור אפי' אחר כמה שנים. והרדב"ז ח"ד סי' קל"ט כ' דיש לפסוק כהה"מ לאוקמי ממונא בחזקתי'. ובתשו' תשב"ץ הנ"ל מבואר ג"כ דהיכא דא"ל המוכר בפי' שהוא טוב יכול לחזור. ומלבד זה פשוט דזה גרע מה שא"ל המוכר שהוא ארגינאל ואח"כ נודע לו שהיא פסולת א"כ הוי כמוכר חוטין יפות ונמצאו רעות דהלוקח יכול לחזור בו המבואר בסי' רל"ג דהוי כשני מינין. ומה שנשתמש בו קודם שנודע לו ודאי ל"ה מחילה. ומה שנשתמש אח"כ ג"כ ל"ה מחילה דהרי הודיע לו מקודם ומבואר במח"א ה' אונאה דאם הודיעו ואח"כ נשתמש בו ל"ה מחילה. וגם בס' יהושע בפו"כ סי' תל"ב מבואר דאם א"ל שהוא טוב ל"ש לומר דה"ל להבחינו דסמך על אמונתו. ומהגם דאחר דכבר נברר הטובים מתוך הפסולת בלא"ה בטל המקח דהוי כשני מינים. ול"ד למ"ש המרדכי הביאו רמ"א במכר כסף ונמצא בו סוגים דשם ראוי לצירוף כמ"ש הא"ב שם. ויש להאריך בזה הרבה. ידידו:

תשובה צד

לרב א'

מכתבו עם שאלתו שאלת חכם הגיעני. ואם כי נפשינו נבהלה מאוד מקול רעש השעות הרעות המתרגשות בעולם עכ"ז הנני לעשות רצונו ולהשיבו אך בקצרה:

ע"ד הביהכנ"ס ממחניכם אשר נטו יסודותי' ליפול והפקידה באה מהבעצירק לתקן בדקה ובאם לאו יסתרו הביהכנ"ס וטוענים אנשי העיר שאותן שיש להם מקומות בביהכנ"ס בשם המה יתנו ההוצאה. וע"ז הביא רו"מ דעת הח"ס או"ח סי' כ"ט דבעלי המקומות יש להם קנין בגוף הקרקע. וגם דברי המ"ב והנה"מ דאין להם קנין בגוף הקרקע. ובאמת גם בתשו' הרשב"א סי' תתקל"ה מבואר להדיא דקונה מקום בביהכנ"ס יש לו קנין בגוף הקרקע. אמנם בתשו' ב"ל הביא ראי' מש"ס יומא י"ב דפריך וביהכנ"ס של כפרים מי מטמא בנגעים והתניא כו' אין כ"א מכיר את שלו כו' ואמאי לא משני דמיירי בביהכנ"ס שקנה כ"א מקום מיוחד וע"כ דגם במקום מיוחד אין לו קנין בגוף הקרקע. ובאמת מכאן אין ראי' כלל דהא עכצ"ל מה דלא פריך הש"ס מברייתא זו גם על בית השותפים דמטמא והא אין כ"א מכיר את שלו רק דהי' אפשר לשנויי דמיירי בכ"א מכיר את שלו. וע"כ קו' הש"ס הוא דודאי טעמא דאין כ"א מכיר את שלו אינו מטמא משום דא"י להשתמש שם כחפצו דחבירו ימחה בידו ואינו מיוחד אליו וא"כ הה"נ ביהכנ"ס אף דקנה מקום מיוחד ואפי' אם נימא די"ל קנין בגוף הקרקע מ"מ כיון דא"י להשתמש בו שום תשמיש אחר א"כ אינו מיוחד אליו וז"פ. אולם בתשו' שמן רוקח סי' ב' כ' ג"כ דאין לו זכות בגוף הקרקע והביא ג"כ מחו"מ סי' רי"ש דכיון שאינו רשאי לחפור בורות אין לו רק קנין פירות כמ"ש רו"מ ובתש' שו"מ מ"ק ח"ב סי' כ"א השיג עליו ולדעתי יש לדחות כל השגותיו מ"ש להשיג דבסי' רו"ב לא קאמר רק דמי שיש לו ק"פ א"י לחפור בורות אבל לא להיפוך דמי שא"י לחפור בורות אין לו רק קנין פירות וגם דהא דא"י לחפור בורות הוא רק משום קדושת ביהכנ"ס. ובאמת לפע"ד אין זה השגה כלל דשפיר הוכיח הש"ר מהא דסי' רי"ב דחזינן דהיכא דמוכר רק לפירות אין לו זכות בגוף הקרקע לחפור בורות וכדומה וא"כ בביהכנ"ס דאינו רשאי לחפור בורות משום קדושה ולא לעשות בו שאר תשמיש א"כ ע"כ לא מכרו זט"ה המקומות רק לישיבה בלבד והוי כמוכר שדהו בפירוש לפירות דהא אינם רשאים למכור כלל לשאר דברים א"כ ממילא באמת אין לו שום קנין בגוף הקרקע כמו שאר מוכר לפירות וז"פ. ומ"ש בשו"מ שם עוד מש"ס ס"פ השולח אי לאו דאר"י ק"פ כה"ג דמי לא מצאנו ידינו ורגלינו בביהמ"ד דאר"י האחין שחלקו לקוחות הן ומחזירין זל"ז ביובל ול"מ מייתי בכורים אלא חד בר חד עד יב"נ ובתוס' שם הקשו דא"כ אנן איך מצאנו ידינו ורגלינו דאנן קיי"ל דלאו כקנין הגוף דמי. ותי' דדוקא באב לגבי בן לאו כקה"ג דמי אבל בכ"מ הוי כקה"ג וא"כ אי נימא כהש"ר דהיכא דאינו רשאי לחפור בורות ל"ה כקה"ג ולפמ"ש המל"מ בפי"א משמטה ויובל דבמוכר בזמן היובל אינו רשאי לחפור בורות הדק"ל דלא מצי מייתי בכורים אלא

חד בר חד ע"כ קו' אף שאין זה לשונו כי הוא מגומגם קצת ואינו מובן הקו' ואני הסברתי הדבר היטב. ובאמת לפמ"ש בספרי סי' ע"ד י"ל דבלא"ה בזמן היובל לא גרע מקונה לזמן דיכול לחפור בורות כמ"ש הקצוה"ח בסי' רנ"ז וגם בקונה לזמן אף דיכול לחפור מ"מ צריך לשלם אח"כ עבור הקלקול והמל"מ שהביא הירושלמי דמרבה מקרא דושב לאחוזתו דא"י לחפור בורות היינו דל"מ אח"כ תשלומי מעות רק צריך למלאות הבורות ולהשיב לו אח"כ הקרקע בעינה אבל כ"ז שהוא תחתיו קודם היובל ודאי דיכול לחפור כמו בשאר קונה לזמן ומקרא דושב לאחוזתו א"א למילף רק בשעה שמחזירה ולא כ"ז שהוא בידו:

ובזה מיושב קו' המל"מ שם מש"ס דקאמר אי דזבן מיזבן נמצא צדיק קבור בקבר שאינו שלו ולא פריך דהא אי זבן מיזבן ל"ה רשאי לחפור שם ולקבור כלל. ולהנ"ל לק"מ דבאמת קודם היובל הי' רשאי לחפור רק דכיון דצריך להשיבה אח"כ בעינה נמצא קבור בקבר שאינו שלו הא חדא ועוד דאפי' נימא דבאמת דבכ"מ ק"פ כקה"ג דמי מ"מ כאן בביהכנ"ס לכ"ע אינו כקה"ג ואין לו חלק בקרקע עפמ"ש התוס' ב"ב כ"ז א ד"ה לא שש עשרה שהק' אמאי בקנה אילן א' אינו מביא וקורא מ"ש ממוכר שדהו לפירות והא האי תנא ס"ל דכקה"ג דמי. ותי' בתי' א"נ התם הקרקע קנוי לו לכ"ד למישטח בה פירא ולחיזרא בה סילקא וירקא אבל הכא בקנה אילן א' אין לו אלא יניקה לבדה עיי"ש הרי דמחלק דאף אי כקה"ג דמי היינו ביש לו הנאת כל תשמישים וא"כ כאן בביהכנ"ס דאינו רשאי להשתמש שם שום תשמיש רק בישיבה לצורך תפלה דמי ממש לקונה אילן א' ולכ"ע אין לו שום זכות בקרקע וצדקו דברי השמן רוקח. אמנם בגוף הדין מי מחויב ליתן ההוצאה. מ"ש השמן רוקח לדמות למ"ש חו"י סי' י"ב סי"ז דאם א' בית זה אני משכיר לך ונפל או נשרף אינו חייב לבנותו יפה דחה בשו"מ שם דהא מבואר שם דבלא נפל אלא שנתקלקל והוא מסוכן לדור בו חייב המשכיר לתקנו ועיי"ש בסי' כ"ו שכ' דמ"ש השערי אפרים דבעלי המקומות צריכים ליתן עיקר ההוצאה היינו בנחרב הביהכנ"ס אבל כשאין ביהכנ"ס נופל רק שצריך תיקון למה נפסיד את בעלי המקומות חנם עיי"ש. ודבריו צריכין ביאור דהא גם השט"א מיירי רק שנשרף הגג והביהכנ"ס קיים וא"כ מחויבים אנשי העיר לתקן דהא יש להם שכירות מקודם דהיינו המעות שקבלו מאז עבור המקומות כמ"ש הוא בעצמו שם ועכצ"ל דכיון שכ' שם דהוכרחו להשתדל מהשררה בסך גדול שיתן רשות לבנות הוי כמו נפל כיון דעומד לסתור וע"כ צריכים בעלי המקומות ליתן עיקר ההוצאה וא"כ בנ"ד נמי כאן שפקודת השררה היתה לסתור הכותל הוי כעומד לסתור ומחויבים בעלי המקומות ליתן עיקר ההוצאה אך לאו דוקא אותן המקומות שבכותל זה רק כל

בעלי המקומות שבביהכנ"ס לפי ערך חשיבותם כמ"ש ועכ"ז בודאי נכון לעשות כפי הפשר של החי"ס חו"מ סי' קנ"ט כי א"א להעמיד על קו הדין בענינים הללו. את זאת ראיתי להשיבו בענין הזה תן לחכם ויחכם עוד ידידו:

תשובה צה

להרב הנ"ל.

יקרתו קבלתי. ויפה העיר בראי' אשר הביא לדברי דאל"כ יוקשה על הסמ"ע סי' שט"ו מש"ס עירוכין למד מכרה לראשון במנה מבואר דמועיל מכירה בזמן היובל. וע"כ כמ"ש דל"ד למוכר לפירות. אך מ"ש דמהג"מ שהביא הקצוה"ח דקאמר דנחית אדעתא דגופא מבואר דמותר להרוס ולבנות דלא כהירושלמי באמת אין כאן שום השגה דהרי ביררתי דגם להירושלמי מותר להרוס כ"ז שהוא בידו והוי נחית אדעתא דגופא. משא"כ במוכר לפירות רק דהירושלמי מביא מקרא דושב לאחוזתו דצריך להשלים אח"כ כמו שהי' מקודם:

וע"ד שאלתו במקומות ביהכנ"ס של נשים אם דינו כנתן לה מתנה דאינו מנכה מכתובתה הדין פשוט דדומה לשאר קרקעות שקנה הבעל המבואר בחו"מ סי' ס"ב דאין להאשה חלק בהם והוא מבואר בתשו' הרשב"א בחלק הנקרא תולדות אדם סי' רכ"ו ברחל שקנתה מקום בביהכנ"ס משני אחים והאח השלישי הוציא שטר מתנה מאמו שנתנה לו המקום והאחים טוענים שהמקום הי' של אביהם ולא של אמם. והשיב וז"ל גם ראובן זה כ"ז שלא ביירר שהי' מקום זה לאמו אין נזקקים לטענתו ואם יברר שהיתה אמו יושבת בביהכנ"ס ג"ז אינו בירור כי כל הנכסים שהיא משתמשת בהם בחיי בעלה בחזקתו הם עד שתביא ראי' שנפלו לה מבית אבי' שאין האשה עם בעלה אלא כבן בית ואפי' הי' אונות ושטרות יוצאות ע"ש ונו"נ בתוך הבית ה"ה בחזקת הבעל ויורשי' כו' עיי"ש שהאריך בזה הרי להדיא דאין חילוק בין מקום ביהכנ"כ לשאר קרקעות. וגם בתשו' מהרי"ט חו"מ סי' פ"ט. מבואר דאף אם י"ל פס"ד שנכתב בו שהמקום שייך לאלמנה אין ראי' די"ל דנכתב כן נגד המערער. אבל באמת שייך להיורשים והדבר פשוט.

ואשר הקשה כ' על הפמ"ג סי' נ"ח במ"ז סקי"ב בקפצה מדעתה דא"צ בדיקה מ"ש ממסוכנת דבעי פרכוס לא ידעתי מהו ענין בדיקת נפולה שא"צ לבדוק אם נתרסקו איבריו אבל ודעי בעי פרכוס וז"פ:

וע"ד ש"ס חולין וכ"ת משום איבוד נשמה דהאי ננולי' שדחקו בזה בנוב"י וה"מ הנכון בזה כמ"ש בטוטו"ד מ"ק סי' מ"ב דבכל הנהו לימודים דאזלינן ב"ר באמת י"ל דהוא

מחמת ס' רק דהקו' הוא למה כתבה תורה בלשון ודאי. וכן ברוצח יכולים ג"כ להרגו מס' רק דק' למה כתבה התורה לשון ודאי. וע"ז אמר וכ"ת דבדקינן לי'. ואי נמצא דאינו טרפה אז הוי ודאי הא קא מינויל. וכ"ת משום איבוד נשמה דהאי נינולי'. דהא אי לא שרינן לבדקו יהרג מס' עיי"ש. ומחמת השמועות לא טובות בעוה"ר פג טעמא דסופר וטעמא דמגילה לקצר אני צריך וה' ישמור אותנו מכל רע ושוד ושבר לא ישמע בגבולינו ואני תפלה אשר יזכיר ה' אותו לחיים ברחמים בימים האדירים הקדושים הבאים האלה וירים קרנו ומזלו אשר יוכל ללמוד תורה בהרחבה כנפשו ונפש ידידו:

שוב עלה בדעתי לפרש דברי הש"ס וכ"ת דבדקינן לי' היינו וכ"ת דגם עכשיו דאזלינן ב"ר מ"מ היכא דאפשר לברר לא סמכינן ארובא כמבואר ביו"ד סי' א' ובכמה דוכתי. וא"כ גם אחר דאזלינן ב"ר צריך לבודקו וא"כ איני מוכח כלל דאזלינן ב"ר. ובאמת ז"א דהא קמינוול וא"כ הוי כא"א לברורי. וע"ז שפיר קאמר וכ"ת משום איבוד נשמה דהאי רוצח דלא לימות אף דאזלינן ב"ר ניבדקי' ונינוולי' ואכתי לא מוכח דאזלינן ב"ר. וז"א דלמא במקום סייף נקב הוא וע"כ צריך לסמוך ארובא וזה נכון:

תשובה צו

שלום וברכה ושלות השקט לכבוד ידידי הרב הגאון החריף ובקי המפורסים לתהלה כש"ת מו"ה ישראל מתתיהו אויערבאך נ"י האבד"ק גוואדזיטץ יע"א.

נחמדו הגיעני ויסלח לי מעכ"ת כי לא השבתיו עד כה יען קשה עלי הכתיבה לתשות כחי. ולמען לא אצטרך להעתיק השאלה לכן אנכי משיב על גוף מכתב מעכת"ה:

הנה ידוע שהקבלה שקבלו הקהל את הרב עפ"י קאנסיס ודאי קיים ומחויבים כל הקהל לקיים כמבואר ברמ"א חו"מ סי' קס"ג ובתשו' סי' נ' ובב"י סי' של"ד וברא"ש ובמהרשד"ם סי' ש"ע דכל דברי הקהל א"צ קנין ולא שטר ואינו רשאי שום אדם להשיג גבולו:

ומה שטענו המערערים שהתנו בפירוש בשעת הקבלה שיתפשר עם הרבנית וכיון שלא קיים כפי הפשר בזמנו בטלה הקבלה הנה גם לפי דבריהם אינה טענה כלל דכיון שכתבו לו אח"כ כמה אנשים בחותם הקהל שיקלקלו השכירות וידוע שזה בנקל לעשות עפ"י דד"מ ל"ה מחויב ליתן המעות עד שיתבטל הערעור כמבואר בחו"מ סי' רכ"ו במוכר שדה ויצא עלי' עסוקין דכל שלא נתן עדיין המעות יכול לחזור בו ובסמ"ע שם סקי"א דכל שעדיין לא נהנה הלוקח מהמקח אף אם בא א' ואמר יש לי עדים ושטר ולא הראה השטר יכול לחזור בו ובנה"מ שם דאין כוונתו שיתבטל המקח לעולם משום שאומר א' יש לי עדים או שטר דא"כ לעולם יוכל לבטל המקח בהוזל שיבקש מא' שיאמר י"ל

שטר רק הכוונה דעכ"פ אינו מחויב ליתן מעות עד שיתבטל הערעור ומבואר שם דעכ"פ א"י המוכר לחזור בו כ"ז שלא נתבטל המקח בהורמנא דב"ד עיין סמ"ע שם ועיין בנה"מ סי' ר"ל ועיין תשו' רדב"ז ח"א סי' תקמ"ח דל"ד במוכר שלא באחריות רק אפי' בסתם דאחריות ט"ס הוא מ"מ אינו מחויב ליתן המעות עד שיתבטל הערעור. וא"כ בנ"ד אין לך ערעור גדול מזה דקלקול השכירות הוא דבר שבנקל לעשות ועכ"פ לא גרע מהראה המערער שטר שאינו מקויים. ואדרבה כ"ש הוא משם דהא כאן העיכוב בא מחמת אנשי העיר בעצמם שכולם שותפים לקבלת הרב ואיך אפשר לומר שיתבטל המקח בשביל שלא נתן מעות והרי הם בעצמם גרמו העיכוב הגע עצמך שני שותפים בסחורה א' אם השותף הא' לא ירצה למסור הסחורה לקונה וכי יכול השותף השני לכוף את הקונה ליתן לו מעות ואם לאו יתבטל המקח זה ודאי לא יאמר שום אדם וה"ה ממש בנ"ד. ועוד כיון דאפי' לפי טענתם לא התנו אלא שיתפשרו עם הרבנית וכיון שהתפשר עמה והסכימה לקבלתו רק שאחר שני חדשים יתן לה מעות הוי המעות חוב עליו ואינו מבטל כלל הקבלה כמבואר בא"ע סי' ק"כ בקבל גט מהסופר ע"מ שישלם לו אח"כ דהוי המעות חוב עליו והגט כשר ועיין בג"פ שם דכל שהי' בתורת מקח אף שאינו משלם אינו אלא כחוב בעלמא ומה להם להקל בזה וגם הרבנית אין לה טענה להקהל בזה ואפי' בחוב גמור אם המחה אותו אצל אחר והי' סבור שיסלק פטור הממחה כמבואר בחו"מ סי' קכ"ו ובש"ך סקמ"ג וכ"ז לפ"ד המערערים שהי' תנאי גמור בשעת הקבלה ואולם לפי טענת הרב של"ה שום תנאי ולא באנו רק משום הכתב שעשה עם הרבנית ודאי אינו טענה מכמה טעמים. חדא דאף שכ' בכתב לשון חיוב הרי מבואר בסי' מ' דאף בחיוב בעינן קנו מידו. והקצוה"ח בסי' מ' דחיוב מהני רק מחמת הודאה והיכא דליכא עדים ל"מ הודאה ובעי קנין וגם להנה"מ שם מ"מ המוחזק י"ל קי"ל עיי"ש ובש"ך שם הסכים דחיוב על תנאי ודאי בעי קנין וכאן הי' החיוב רק מל תנאי אם יקבל השכירות וכיון דל"ה עדים על הכתב וידוע של"ה שם קנין אין החיוב חל כלל ואף אם הי' קנין הרי דעת הט"ז יו"ד סי' רל"ו דאם איחר הזמן באונס אינו מבטל המקח דהוי דבר שאין גוף הענין תלוי בו ואף להש"ך חו"מ סי' כ"א דאם התנה בתחלת המקח ל"מ טענת אונס מ"מ היינו באונס שאינו בגוף הענין רק שנולד להלוקח איזה אונס אז יוכל המוכר לומר מה לי ולאונסך אונס רחמנא חייבי' ל"א אבל באונס שהוא בגוף המקח שא"ר למסור לו המקח ודאי א"צ ליתן המעות עד שימסרו לו הסחורה בשלימות ולא גרע ממום שאפשר לתקנו דמחויב המוכר לתקן כמבואר בחו"מ סי' רל"ב ס"ה. ומה שהתחייב עצמו הרב שלא להורות אם לא יסלק בזמנו זה ודאי אינו חל דהוי קנין דברים דהא הוי דבר שאין בו

ממש כמבואר חו"מ סי' קנ"ז וסי' ר"ג וכמה דוכתי ואף שנכתב בלשון חיוב דמהני לענין דשלבל"ע אבל לא לענין דבר שאב"מ וראי' מש"ס ריש ב"ב דפריך בקנו מידו לחלוק מאי הוי ק"ד הוא ומשני שקנו מידו ברוחות ולא משני שקבל בלשון חיוב וטעמא רבא איכא במלתא דדוקא לענין דשלבל"ע דעכ"פ כשיבוא לעולם יהי' נתפס בקנין וע"כ מהני כשמחייב גופו להעמיד הדבר כשיבא לעולם משא"כ בדשאב"מ דלעולם לא יהי' שום קנין נתפס בו דהא אין בו ממש ועל מה יחול הקנין והחיוב:

ובזה מיושב תשו' הרשב"א שהביא ב"י סי' ר"ו בקנו מידו שימכור ביתו דל"מ דהוי ק"ד ובמה נתחייב למכור ובתשו' לחם רב סי' ר"ט ור"י הקשה דדבריו סותרים למ"ש הב"י סי' קצ"ה בשם תשו' הרשב"א לענין קנין אתן דכל שקנו מידו אף שלא אמר לשון חיוב חייב דהקנין מתקן הענין וכאלו מחייב עצמו באותו הדבר שא"ל ליתן וא"כ גם גבי למכור נימא הכי ולהנ"ל נכון דשם כיון דעכ"פ המעות הוי דשיב"מ אמרינן דכונתו הי' לחייב עצמו בגוף הבית דהא כשימכור הבית יצטרך קנין אחר ועיין בתשו' בית אפרים חו"מ סי' כ"ד דשלא להשכיר ושלא למכור לכ"ע ל"מ שום קנין וה"ה כאן שלא להורות וגם בתשו' דברי חיים להגאון מצאנז זצ"ל ת"א סי' ל"א דשום חיוב ל"מ ע"ד שלילה דאיך יחייב עצמו שלא לעשות אם כי בתשו' מהרשד"ם סי' ש"ע רצה לומר לענין סילוק מטעם חיוב אך במסקנתו לא העלה כן עיי"ש וא"כ בודאי הרשות בידו להורות אף אם לא יתן לה המעות אף בלי שום טענה ומהגם לפ"ד הרב שלא תרעה אותו כלל ודאי אין לה שום טענה כמבואר בתשו' מה"ג סי' ז' ובש"ך סי' רל"ב בשם הש"ג דאף בהלואה גמורה אם לא תבעה אינו מחויב לשלם וחוץ לזה הריני כתבה לו בעצמה שמוחלת לו על איחור הזמן והוי כאומרת הריני כאלו התקבלתי. ומה שטענו שהרב א"ל שאינו רוצה עוד ברבנות. הוה אינה טענה כלל כיון שהי' בדרך כמם כמבואר ברמ"א חו"מ סס"י של"ג ובלא"ה אינו נמחל בדבור בעלמא כמבואר בחו"מ סי' ע"ב וש"ג לענין משכון שא"ל יהי' שדך דל"ק ובחו"מ סי' קס"ו וברדב"ז ח"א סי' ש"נ וגם מבואר בחו"מ סי' קפ"ט וכ"ד שכל שנתקיים המקח אף מחלו אח"כ זל"ז ל"מ וכן בריב"ש סי' תק"י לענין שכירות דל"מ כשמסלק עצמו ואף להמח"א הל' שכירות סי' ט' שחולק עליו בשכירות יודה כאן ובתשו' מהרי"ט בשניות סי' ק' שכ' בשדוכין דכל שנתחרט הא' יכול גם השני לחזור בו היינו מטעם שכ' שם דבשדוכין עיקר הוא החיוב משום הבושת וזה נגמר בדבור בעלמא משא"כ בענין אחר לא נגמר החזרה בדבור בעלמא. א"כ הדבר פשוט דל"ה רשות לאנשי העיר להביא שום דיין או מורה רק החיוב הי' עליהם להשתדל להשקיט הערעור:

ומעתה הדיין הזה שבא לעיר ודאי אינו רשאי להורות באתריה דרב כמבואר ברמ"א יו"ד סי' רמ"ה ועיין תשו' מהרשד"ם חיו"ד סי צ' דלא דוקא כשרב יושב מקודם אינו רשאי אחר לבא מחדש להורות רק אפי' אם האיש יושב שם מקודם והרב בא אח"כ אינו רשאי להורות באתרי' דרב ועיין תשו' מהרד"ך בית כ"ב דאף אם הרב לא נתקבל כלל היכא דיש גדול בעיר ואין כמותו בעירו רב העיר נקרא דאתרי' הוא וכולם תלמידיו ואינם רשאים להורות. ואם הרב נתקבל שם אף אם יש גדול כמותו אין לו להורות או לדרוש שם. וא"כ בנ"ד שהרב נתקבל במוסכם והחזיק ברבנות קודם שבא הדיין הדבר פשוט שאסור להדיין להורות שום הוראה ולא לסדר גיטין וקידושין והוא בכלל משיג גבול רעהו ואם יעבור ע"ז מהיום והלאה כל הוראתיו יהי' אסורות ודיניו בטלים ואסור לסמוך עלי' אפי' כביעותא בכותחא. וכבר בארנו שכל עוד שהמחזיקים בידו לא יעבירו את הדיין מהתמונתו והשכירות לא יהי' בתקפו כפי הקאנסיס אינו מחויב הרב ליתן להרבנית המעות שהבטיח לה כפי הכתב. ידידו הדו"ש ושלום תורתו באהבה:

תשובה צז

כבוד ידידי ורב חביבי הרב החריף ובקי זך הרעיון מו"ה דוב קומעל נ"י מו"ל דק' סאסוב.
מכתבו השגתי זה איזה ימים וקראתי בו. ולאשר אחר חג הפסח רבו הבע"ד כנהוג הפסיקוני באמצע הפרק והנחתיו על השלחן ונאבד מהשלחן ואחר אשר נתעכבו כמה שאלות מקודם הפסח אמרתי להשיב להם מקודם אולי אמצא המכתב ועדיין לא מצאתיו. לזאת מוכרח אני להשיב הרשום בזכרוני:
עיקר שאלתו ע"ד מום הנולד אתר השידוכין אם יוכל לבטל השידוך כבר ראו עיניו דברי הש"ע אה"ע סי' נ' דאחר השידוכין ל"ש לומר נסתפחה שדהו ויכול לבטל וכ"פ בתשו' שבות יעקב ח"א סי' ק"ו. ועיין בספרי שו"ת מ"ש סי' נ"ג דאף אם ל"ה גדול רק חשש מום יכול לבטל השידוך ודומה להמבואר בחו"מ סי' רכ"ו ס"ה באם יצא הערעור קודם שנשתמשו בהם יכולים לחזור אף שלא נתברר כיון דעדיין לא נהנה בה. וה"ה כאן בשידוכין דעדיין לא נהנה בה:
אמנם הטענה שהבת ממאנת לא נכונה בעיני מלבד דברי הח"ס שא"י האב ליתן נדן וצורכי הנשואין. ורק שבתשו' בית אפרים אה"ע סי' ס"ג האריך לבטל טענה זו מכל וכל ומהגם בזמנינו שכותבין ומחמת עידור וקטט הרי שעלה ט"ד שיהי' הקטט ביניהם אחר הנשואין מכ"ש קידם הנשואין ה"ל להעלות על הדעת שלא תתרצה עיי"ש באריכות

גדול. אך מלבד כל האמור עדיין האשמה תלוי' בראש הכלה אחרי שגם היא הסכימה על השידוכין:

וע"ד התשו' שא"י ח"ב סי' ק"פ בכבד שהי' ירוק ונשלק וחזר למראה כבד בחוץ ולא בפנים שכ' דהיכא דידענו שנפלה לאור אסורה די"ל דפיקד שליטת האש בפנימיות האברים כו' תדע דהרי כשנפלה לאור ולא נשרפה אפי' כנפי' היותר חיצוניות חוששין שמא נשתנו בפנים אעפ"י שלא נגע אפי' בנוצה שלהם שהאור נאחז בהם מהרה כו' עיי"ש. וע"ז תמה כ"ה מנין לו זאת דזה דבר שא"א כלל. ובאמת דבריו נאמנו מאוד והוא מבואר ברא"ש הובא בש"ך יו"ד סי' נ"ב סקי"ד לענין לא ידענו שנפלה לאור שכ' דהוא מלתא דל"ש כי מיד שתפול לאור תפרח ותצא ואם נשרפו כנפי' שלא תפרח תשרף במקומה הרי דמיירי בלא נשרפו כנפי' ואפ"ה להמחבר שם אסורה אף בלא ידענו שנפלה לאור מכ"ש בידענו שנפלה דלכ"ע אסורה גם בלא נשרפו כנפי' והרי בכלל כנפי' הם כל הנוצות שעל גופה כמבואר ברסי' ט"ו דמשום שקץ אין לאכול העוף עד שיגדלו הכנפים דהיינו נוצה גדולה שעל גופו שי"ל קנים. וכן בש"ס חולין נ"ז בפרנגולות דר"ש ב"ח שניטלה נוצה שלה והגדילה כנפים אחרונים יותר מן הראשונים. ולזה שפיר קא' הרב כיון דע"כ עדיין לא נגע בנוצתו ובכנפי' שהוא קל לאחוז בו ואפ"ה להמחבר חיישינן גם בא"י אם נפלה לאור מכ"ש בידוע שנפלה דלכ"ע חיישינן הרי דעיקר שליטת האש מבפנים ולא מבחוץ ויש עוד הרבה ראיות לדבריו ואין הזמן מספיק לזה:

ומ"ש עוד ע"ד השא"י סי' נ"ז שם לענין עגלים תוך ח' ימים שנוהגים הקצבים לשחוט לצורך הקיבה שהשואל רוצה לאסור רק לנחור כמבואר בט"ז סי' קי"ו והוא השיב דאין כאן רק חשש ס' רחוק כמ"ש במז"ק ולא ידעתי טעם מעלתו שנ"ל לאסור מי איכא הוראה לאסורא. וע"ז הק' כ' דלדעת הנוב"י מה"ת סי' נ"ג טוב לנחור מלשחוט דאיכא חששת קלה. הנה באמת לק"מ דהנוב"י מיירי בשאר טרפות משא"כ כאן דרוב וולדות אינן נפלים ורק דחששו למיעוט המצוי וכמ"פ מכשירים. וגם בתשו' נאות דשא סי' כ"ה האריך בזה להתיר בדיעבד והיכא דבדיעבד מותר ל"ח שמא ישכח וס' מו"ק שלו לא ראיתי ובודאי דבר שם מזה. ומ"ש שהק' על הלב"ש מדברי הנוב"י הנ"ל אני ראיתי ג"כ בתשו' מהרי"א הלוי להגאון מלבוב ז"ל ח"א הביא זאת. ותי' דכאן כיון דיוכל להמתין עד ח' ימים ולאכלו ע"כ אסור לנחרו משום ב"ת משא"כ שם בס"ט דלעולם לא יהי' לו היתר ל"ש בל תשחית עיי"ש. אמנם לדעתו בנדון של השא"י אין היתר לו לשחוט ולא לנחור כמבואר להדיא בט"ז שם סי' קי"ז דדוקא כשעושה הנחירה בשביל ההיתר כגון העורות והבשר הוי כנזדמנו לו אז מותר אבל לעשות נבילה בשביל מכירת הנבילה לבד

לא משום דבר היתר זה ודאי אסור וכאן הוא מנבל בשביל הקיבה שתהי' נבילה בזה ודאי אסור לנחור ולא יכולתי להבין טעם השואל להתיר הנחירה מטעם הט"ז ול"ד כלל וגם הבא"פ חאו"ח סי' כ"ג שהביא ראי' מרש"י שבת ע"ה שמשמע שמותר לחנוק האלים בשביל העור אבל רק בשביל העור ולא בשביל הקיבה. ובשארי צוה לעיין במגדל שלו אולי דבר מזה שם ואנכי לא ידעתי. ומ"ש שם ולא ידעתי טעמו של האוסר אינו משום שלא ידע כלל טעם לאסור רק שהשואל לא ביאור בפי' טעם האסור מי יודע מאיזה טעם וע"ז אמר מי איכא הוראה לאסורא וזה לשון הש"ס בכ"ד והיינו דכל אדם יכול לאסור בלא טעם משא"כ להתיר דצריך טעם וראי':

ומ"ש על הח"צ סי' פ"ו דכ' בתערובת משהו ליכא ב"י מדברי הטו"ר סי' תמ"ב שכ' דאם נסחט מהחוטין לתוך היין דצריכים לבערו ומוכח דעובר בב"י. לק"מ דהח"צ שם הקשה מתרנגולות שנמצא בה חיטה דהמנהג לשורפה אף דאין בה אלא טעם החיטה וליכא ב"י וכ' ע"ז ונראה דטעמא משום תקלה וכיון שהוצרכו לבערה מהעולם לא ראו לחלק בין חמץ בעין לטעם הבלוע והביא כן מהראב"ד עיי"ש וא"כ ה"ה במי הצמוקים הוצרך ביעור משום תקלה. ומ"ש על המקו"ח סי' תמ"ז סק"ז שכ' להחמיר בכ"ש מטעם של הט"ז סי' ק"ה וא"כ אמאי מקיל בעירוי הנה המקו"ח ז"ל ביאר שם דבריו בהדיא דדוקא שנופל דבר לתוך כ"ש דהתחתון חם מכ"ש וכן בחימה על התרנגולת אבל תרנגולת רותחת על חיטה צוננות וכן עירוי שהתחתון צונן אינו אוסר אלא כ"ק דמתתאה א"י לבלוע רק כ"ק. ובכ"ש נמי הדין כן כשהתחתון צונן. והנני בזה ידידו הדו"ש ומצפה להצלחתו והרמת קרנו:

תשובה צח

להנ"ל.

מכתבו הגיעני ברגע זו ואין הזמן גרמא להשיב לשואל ביען כי אנא שאילנא להו ביומי דכלה ולמען אהבתו לקחתי לי מועד לקרות מכתבו:

אודות מכירת החמץ המונח בבית עכו"ם שלא קבל עליו אחריות כבר פשט המנהג למכור בכסף. ואג"ק ושטר ומתנים עם הערל שיקנה בקנינים הנ"ל דגם הריטב"א מודה בהתנה בפי' כמ"ש כל הפוסקים. וגם בתשו' מהרמ"א בעצמו כ"כ בפירוש בתחלה ועוד טעמים אחרים להתיר רק שכ' לסניף עוד טעם כיון שהם צבורים אבל באמת גם בלא צבורים יש טעמים מספיקים להתיר ובפרט שאינו אלא חומרא בעלמא דבלא"ה לא קיי"ל כהריטב"א והדבר פשוט ומהגם כי מנהגינו למכור גם הכו"ז מהמקום שהחמץ

מונח שם בבית העכו"ם וכמ"ש הרא"ש דכיון שהשאיל הנפקד ביתו לשמירת ממונו. דהמפקיד ביתו דהמפקיר קרינן לי' והוי שפיר הקנאת מקום. ועיקר ההיתר ע"י שמתנה עם הגוי לקנות. ועיין במג"א סי' תמ"ח סק"ד דכיון דעכו"ם אינו קונה קרקע בכסף אלא עם השטר יתנה עמו שמקנה לו בכסף לחוד. ודבריו צריכין ביאור קצת ל"ל תנאי יכתוב שטר ג"כ וצ"ל בכוונתו דקשה לסמוך על שטר שלנו דעכו"ם לא סמכא דעתו בזה כיון שהוא בגופן שלנו וגם אינו אלא שטר ראי' ובפרט להנוהגים לכתוב להיות לראי' ע"כ טוב להתנות שיקנה בכסף ועכ"פ תנאי מהני. ומ"ש מדברי התוס' ב"ב נ"ד דשטר ל"ק בנכרי היינו דהישראל מנכרי אינו קונה אבל נכרי מישראל ל"ק אלא בשטר עם כסף כמבואר ב"ב ל"ה ועיין בסמ"ע סי' קצ"ד באורך. ועיין בח"ס קי"ג באמצע כ' בפשיטות דגוי קונה קרקע בשטרא ורק כ' שם שהוא תיקן השטר בלשון אשכנז. וי"ל בזה סמכא דעתי' יותר משטר שלנו. ועיין סי' קי"ז שם החזיק במנהג לכתוב שכירות קרקע אך אני נוהג כהמק"ח לכתוב דוקא במכירה. ועיין בחיבורי שו"ת מ"ש סי' ס"ח הארכתי ליישב דברי המק"ח מהשגות שהשיגו עליו. וקצרתי בזה מאוד והדברים פשוטים:

אך בשאלה השני הם יוכל להכשיר חבית של הערינג ע"י שיחזיק בהם מים מקודם כמ"ש הט"ז לענין בארשט מסובין. כבר הארכתי בתשו' א' זה איזה שבועות בדברי ט"ז האלו דנראין כסותרין למ"ש הוא בעצמו סי' תנ"א סקכ"ד בשם הב"ח שלא להגעיל כלל חבית של שכר ולא הזכיר היתר נתינת מים ומשמע שכן מסקנתו מדכ' ע"ז וא"י טעם להחמיר בקערות שהם חלקים ונקיים. משמע דבחביות מודה להב"ח. ואח"כ סתר דבריו עוד בסקכ"ו לענין חבית של י"ש דאם בישל אותם במים ואפר עד שנסתלק הריח מותר להגעיל ולא הזכיר חומרא של הב"ח וצ"ל לכאורה דס"ל להט"ז דשאני שכר דנשאר בשוליו ממשות החמץ משא"כ בי"ש דאין בו שום ממשות רק זיעה כמ"ש הט"ז ביו"ד סי' פ"ד סק"ט ע"כ אין להחמיר בזה אבל במי סובין דודאי נשאר בו ממשות חמץ ואפ"ה מהני להחזיק מים. וגם הראי' שהביא משקים צריך ביאור כמ"ש האחרונים ובאמת דברי הט"ז מיוסדים עפמ"ש הב"ח בתשו' הישונות סי' ק"ז בנפה שניפו בה קמח ואח"כ שאבו בה הזוהמא מהמ"ד בשעת בישולו קו"פ וכ' שאין חשש משום קמח הנדבק בדופני הנפה דבשעה ששאבו הזוהמא של מ"ד נימוח הכל ולא נשאר שום דבר בעין ובטל בס' קו"פ והביא ראי' לזה שהרי מהרי"א התיר לכבס השק שהי' בו קמח רק שיתיר התפירות ול"ח שמא יש שום דבר בעין בין נקבי ארוגת החיטין שבשק ויתערב בקמח של פסח א"ו דאמרינן כיון שבאו עליו מים נימוח כל הקמח שהי' בשק ולא נשאר שום דבר בעין וכ' שזה דבר פשוט וא"צ לראי' עיי"ש שהאריך. וצ"ל לדידי' דהא דצריך להתיר התפירות

משום שאינו מגיע שם המים והם ממש דברי הט"ז בכאן עם ראייתו. ולפי"ז ע"כ גם בחבית של שכר מועיל להחזיק בו מים והא דלא הזכיר שם היתר זה משום דעפ"י הרוב הם בשני שוליים כמבואר שם ואין רגילים להחזיק בו מים:

ומעתה א"צ עוד לחלק בין שכר לייי"ש דגם ביי"ש אחר שבישלו במים ואפר כבר נימוח הכל ואדרבה ביי"ש כיון דיש בו ריח חזק חמור יותר ול"מ להחזיק מים צוננים רק דוקא לבשל במים ואפר וז"ב. ומעתה גם בחבית של הפרינו כיון דמי הציר עזין וחזקים הם כמ"ש הש"ך יו"ד סי' פ"ג סקי"ב ודאי צריך לבשלם במים ואפר עד שיסתלק כל הריח ואחר שרואין בעין שנסתלק כל הריח ודאי אין אסור להגעילו להשתמש בו. אבל להחזיק בהם מים שלא לאפיית המצות ודאי אינו נכון כמ"ש רו"מ. את זאת ראיתי להשיבו ברגע חדא ידידו:

תשובה צט

להנ"ל.

מכתבו היקר השגתי לדאבון לבי. חזות קשה הגיד לי כי בעירכם שלטה המחלה הנוראה ה' ישמור אתכם מכל רע ויאמר למלאך הרף:

וע"ד שאלתו כי לא עשו להנפטר ב"מ שום טהרה ולא הלבישו אותו בטלית עפ"י פקודת השרים רק הטמינו אותו בארון עם הכר מתחת ראשו והטלית נתנו על הארון עם יכולים אנשי העיר לפתוח הקבר ולהלבישו ולטהרו כנהוג:

הנה באמת רע ומר עלי המעשה אשר הניחו ראשי הקהל לעשות כן כי גם בכאן ר"ל בעת הזעם רצו השרים לעשות כן ושלחתי לש"ב היקר וכו' הר' חנא נעכלים נ"י ראש האזרחים דפה. ומיחה בידם כי על חצר ביה"ק ניתן רשות להמתעסקים להתנהג הכל עפ"י ד"ת וכן התנהגו בכל סביבותינו באין פוצה פה. אמנם אחר שכבר נעשה מעשה יפה הורה רו"מ שחלילה לפתוח הקבר ולנוולו כאשר הסכים הח"צ סי' נ' דגם פתיחת הקבר בלא בדיקה הוי ניוול וע"כ לא הוצרכו הפוסקים לטעם חרדת הדין אלא לטלטלו בארון סגור ומסוגר שאין רואין אותו בנוולו אבל לפתחו ולראות בנוולו הוא יותר חמור:

וראיתי במכתבו תמה על הבאה"ג בש"ע סי' שס"ג שציין על הדין דאסור לפתוח הקבר אחר סתימת הגולל משם רבינו ירוחם והלא הוא ש"ס מפורש ב"ב קנ"ה במעשה דבני ברק דאי אתם רשאים לנוולו ולכאורה קושיא הוא. אמנם באמת בב"י גופי' הביא זאת בשם הרבינו ירוחם ולא מהש"ס ועכ"ל דמהש"ס אין ראי' לומר דמיירי דוקא אחר סתימת הגולל ועיין בתשו' כנסת יחזקאל סי' מ"ד שכתב דהש"ס שם מיירי קודם שנקבר דוקא

ובזה מיושב קו' החו"י על בעל עבוה"ג שכ' לחלק דבקטן ל"ש חרדת הדין דא"כ אמאי לא א' שם בש"ס בשלמא למ"ד מבן י"ח היינו דליכא אלא משום נוול. אבל למ"ד בן עשרים האיכא משום חרדת הדין. ובתשו' ח"צ סי' מ"ז הק' ע"ז דאדרבה אי נימא דגם בקטן איכא חרדת הדין ודאי ק' למה אמר דוקא משום ניוול ולא משום חרדת הדין וע"כ דנקט החמור יותר עיי"ש. ולהכנ"י ניחא דמיירי קודם שנקבר דל"ש כלל חרדת הדין. ולכך הביא הב"י דין זה בשם הרבינו ירוחם דמוקי לה דוקא אחר שנקבר אחר סתימת הגולל. ובזה מיושב ג"כ הא דלא הביאו החו"י והח"צ מש"ס חולין י"א וכ"ת דבדקינן לי' הא קא מינוול ולא הא' ג"כ משום חרדת הדין ולהנ"ל נכון דשם בעינן למילף דאזלינן בתר רובא מדקטלינן הרוצח ולזה שפיר הוי מצי לדחות דאין הורגין הרוצח רק אחר הבדיקה והיינו עם עדיין לא נקבר דל"ש חרדת הדין וע"כ הוצרך להקשות הא קמינוול דזה שייך גם קודם קבורה משא"כ בב"ב דקאי על מעשה שהי' י"ל דידעי דהמעשה הי' לאחר סתימה הגולל. ולולא דמסתפינא אמינא דגם משם אין ראי' כלל ול"ק קו' החו"י והח"צ דהרי חזינן דגם אסור נוול אינו שוה לכל אדם דהרי מצינו שם בש"ס קנ"ד אא"ב בני משפחה קא מפרערי מש"ה אישתיקו אא"א לקוחות אמאי שתקי לימרו אנן זוזי יהבינן לינוול ולינוול ופירש"י א"א חוששין בבושתו שאינו קרובינו והפסדינו מרובה וכ"כ התוס' שם ד"ה זוזי ועוד שהיא קרובם הרי דעל הקרובים החיוב שלא לנוולו וע"כ הטעם משום דעליהם מוטל לקוברו דהוא ג"כ משום בזיונו וכפירש"י סנהדרין מ"ו שלא יתבזה לעין כל שיראוהו מת ונרקב ומכ"ש שמוטל עליהם שלא יבזוהו אחר קבורתו ואף דבאין לו קרובים החיוב על כ"א היינו באין להם פסידא וכן מבואר בחו"מ סי' ק"ז ס"ב דיכול לעכב קבורת בע"ח עד שיפרעו לו ואם הוא קרובו בני המשפחה מוחין בידו שלא לעכב קבורתו שלא לנוולו ועיין בנה"מ שם וא"כ כ"ז לענין לנוולו שהוא בזיון דזה מוטל על הקרובים אבל משום חרדת הדין שאינו אלא נ"ר לנשמתו זה אין מחויבים הקרובים יותר משאר ב"א כל שמגיע להם איזה היזק מזה ולכך ל"א בש"ס אלא א"א רשאים לנוולו וז"ב לדעתי ולכך גם בחולין ל"א רק הא קמינוול ולזה לא הבנתי מ"ש במכתבו בשם השמ"צ סי' ס"ה דהיכא דאיכא תרתי חרדת הדין ונוול א"ר הלקוחות למיעבד משום הפסד כי למה יפסידו הם משום כבודו או צערו של זה ואין הס' תח"י לעיין בו – וגם מ"ש בשם השבו"י סי' ק"ג דדוקא בחיים אמרינן בזיוני עדיפא משא"כ אחר מיתה הנה בח"צ סי' מ"ז הביא ראי' מסנהדרין מ"ה דהאיש נסקל ערום ואין האשה נסקלת ערומה דבזיונה עדיפא לה מניחא דגופא וא"כ הוא במי שהולך למות ה"ה במתים שכבר מתו עיי"ש הארכתי קצת בזה. וכ"ז היכא שיש איזה פסידא או צורך לאיש אחר אבל משום

צורך המת גופי' ודאי פשוט וברור שלא לפתוח קברו ולא לשנות מאומה וכן מצאתי בבל"י סי' שס"ג כ' וז"ל וראיתי בכמה שו"ת ובמעשה שהי' בק"ק ווילנא שהי' הגוי הדר על ביה"ק מפשיט התכרוכין מן המתים ולא התירו לפתוח הקבר רק מה שמתו בשבוע זו ולא יותר כו' וסיים שם ומשמעות הש"ע אסור אחר סתימת הגולל לכן אין להקל בזה. הרי דאין להתיר בשביל צורך המת כלל וחלילה להקל בזה ובפרט דלפ"ד הרופאים יש לחוש לסכנה ר"ל וגם אולי יודע ח"ו להשרירה. וכבר נשאלתי ע"ז כ"פ וכן הורתי. וסימן טוב לאדם שלא נקבר כשורה וינוח בשלום על משכבו ולא ישמע עוד שיד ושבר בגבול ישראל כעתירת ידידו הטרוד דו"ש:

תשובה ק מבן המחבר

כבוד ידידי החריף המופלג מו"ה צבי בראנפעלד נ"י מקראקא

מכתבו היקר הגיעני ומאוד נהניתי מדבריו הנחמדים ופלפולו הנעים אף דאית לי' פרכא דילדא אימא כוותי' תלד והנני להשיבו על סדר דבריו:

ע"ד קושייתו על הר"ש מקנין דר"ש ל"א דברה תורה כלב"א רק באין הכפלות שוות כמו העבט תעביטנו אבל בכפלות שוות כמו איש איש לא ס"ל דתכלב"א. והקשה מש"ס סנהדרין מ"ו דדריש ר"י משום רשב"י מקבור תקברנו למילין את מתו דעובר בל"ת ול"א דתכלב"א. הנה אם אמנם כי אנכי לא ראיתי דברי הר"ש רק מה שהובא במכתבו אבל לא ידעתי למה הוצרך להביא ממרחק לחמו מש"ס סנהדרין. והלא בלא"ה ק' קו' התוס' ב"מ ל"א ב' ד"ה דברה וכי ל"ל לר"ש כל הנהו דרשות דמייתי שם מהקם תקים ועזוב תעזוב וחבול תחבול הכה תכה. וגם לר"ש גופי' הוצרך לומר משום דלא מסיימי קראי הרי דלא ס"ל דברה אפי' אין הכפלות שוות. ועיי"ש בתוס' ובמנחות י"ז ד"ה מאי קאמר שתי' דמ"ד דס"ל דברה לאו בכ"מ ס"ל כן רק במקום שיש הוכחה שלא לדרוש הכפולות. וראי' ממכות י"ג דאמר אביי מסתברא כמ"ד דברה שלא יהא סופו חמור מתחלתו. ועיי"ש בתוס' שהביאו דר"ש בזבחים ובפסחים ובקידושין דריש איש איש ולא ס"ל דברה. ור"א ביבמות ס"ל גם באיש איש דברה עיי"ש היטב וזה בודאי ג"כ כוונת הר"ש דהיכא דאין הכפלות שוות מצינו דס"ל לר"ש דברה. והיינו היכא דאיכא הוכחה וכנ"ל אבל בכפלות שוות לא מצינו בשום מקום דדריש. אבל באמת בכמה מקומות גם ר"ש לא ס"ל דברה גם באין הכפלות שוות וממילא גם מסנהדרין לק"מ וז"פ:

וע"ד קו' על המל"מ פ"ד ממלוה ולוה הי"ד שהביא בשם הרד"ך דתקנה תיקנו אפי' במלתא דל"ש [דהא דמצינו בש"ס במלתא דל"ש לא גזרו היינו בגדר וסייג דדי לנו במה

שהחמירו וגזרו במלתא דשכיחא אבל בדבר שאינו משום גדר רק תקנה בפ"ע שתקנו לתועלת ישראל אמרינן דעל כל צד זכי' ותועלת תקנו] והאחרונים הקשו ע"ז מתקנה שלא יאמרו נשרפו חיטך בעלי' דאמרינן דלא גזרו בלא שכיח. וע"ז הקשה רו"מ מבכורות ג' דמוכר בהמה גסה קונסין עד מאה בדמיו ובמוכר עבדו לנכרי קונסין עד עשרה בדמיו משום דעבד ל"ש ומלתא דל"ש לא גזרו אף דהוי תקנה שלא יפקיע עצמו ממצות לדעתי אין כאן שום קו' דהנה ז"ל הרד"ך שהביא המל"מ שם דהא דמחלקינן בין מלתא דשכיחא למלתא דל"ש ה"ד בגדרים וסייגות וטעמא דדי לנו במה שהחמירו וגזרו במלתא דשכיחא אבל במלתא דל"ש ל"ג דליכא למיטעי משום אקראי בעלמא אבל כשאין הענין משום גדר אלא מלתא באפי נפשי' שרצו לזכות את ישראל פשיטא שעל כל צד זכי' ותועלת תיקנו עיי"ש. – ולכאורה משמע מלשון זה דהחילוק הוא דהיכא דהחמירו באסור משום דלא ליתא למיטעי ל"ג במלתא דל"ש דהוי רק אקראי בעלמא. אבל היכא דלא תיקנו משום חומרא רק אדרבה לטובת ישראל ודאי תיקנו גם בל"ש כל שיש בו תועלת. אבל באמת ז"א דהרי סיים ע"ז המל"מ דהא דמטמא ר' בנזיר פ' כ"ג בנכנס לארץ העמים בשידה תיבה ומגדל משום שלא יצא מארץ לח"ל. אף דהוי מלתא דל"ש הוא מטעמא דהרד"ך הרי דאף שהתקנה היתה לחומרא שלא יצא מא"י לח"ל אפ"ה תיקנו גם בל"ש. רק כוונת החילוק הוא דכל היכא דהאסור הי' מקודם והם לא גזרו רק לעשות סייג להאסור דלא ליתי למיטעי אז אמרינן דל"ג רק במלתא דשכיחא אבל משום אקראי בעלמא לא חששו לטעות משא"כ היכא דהתקנה היתה מלתא באפי נפשי' ולא לחזק אסור שהי' כבר כמו ברבית יתומים וכדומה דתיקנו לתועלת וה"ה לכ"ד שתיקנו חכמים אמרינן דתיקנו גם במלתא דל"ש. וע"כ גם בטומאה שגזרו על ארץ העמים שלא יצא מהארץ לח"ל דהוא תקנה חדשה גזרו גם בל"ש וז"פ. ומעתה בהא דהמוכר עבדו לעכו"ם דהאסור שלא יפקיע אותו ממצות לא הוצרכו לתקן כמבואר בבכורות ל"ד ובתוס' גיטין מ"ד ב' ד"ה נטייבה דלהפקיע ממצות חמור מאסור דאורייתא ולא תיקנו רק הקנס והוא רק סייג לאסור הפשוט וכן מבואר להדיא בהרא"ש פ' השולח שהשיג על הרי"ף שהביא בשם הגאון דהאי קנסא דמוכר עבדו לנכרי אין גובין בבבל וז"ל ותמהתי ע"ד הגאון דמה ענין זה לקנסות דאין גובין בבבל דהיינו קנסות שחייבה תורה כו' אבל אם חכמים תיקנו קנסות לעשות סייג לתורה למה לא יגבו אותם בבבל הרי מבואר דקנס זה של עבד הוא רק לעשות סייג לתורה. וע"כ משום דהאסור פשוט וכנ"ל וא"כ בכה"ג כ' הרד"ך בהדיא דל"ג במלתא דל"ש וז"פ וברור:

ומ"ש על הישוי"ע יו"ד סי' ט"ו שהק' לר"י גיטין י"ז דאמר משום זנות והא זנות ל"ש. ותי' משום דהוא תקנה לעולם תיקנו גם בל"ש. ולא הזכיר מדברי המל"מ והרד"ך הנ"ל. במח"כ לא עיין היטב ביע"ק שם דהוא הק' להיפוך דאף דר"י ודאי ס"ל דזנות שכיחא מ"מ עכ"פ מיעוטא הוי ובכל דוכתא אזלינן בתר רובא ואמאי חיש כאן למיעוט הא איכא חזקה דאתיא מכח רובא דרוב נשים כשרות. ותי' דל"א בתר רובא רק כשאנו דנין על דבר פרטי אבל בתקנה כוללת רצו לתקן גם המיעוט והיינו אפי' היכא דאיכא סייג לתורה מ"מ תיקנו גם המיעוט כיון דעכ"פ שכיח הוא ומה ענין זה לדברי הרד"ך והמל"מ וז"פ:

וע"ד השלשה הנה אני בא מ"ש על הס' יהושיע סי' ל"ט דאף למ"ד וולדות קדשים בהוייתן הם קדושים מ"מ חל קדושת דמים במעי אמן. מש"ס תמורה י"א ב' דבעי שם בהיא שלמים וולדה חולין ושחטה מהו למ"ד וולדות קדשים בהוייתן הם קדושים מי הוי חולין בעזרה. וכפי המבואר במל"מ פ"ב משחיטה דקדושת דמים מותר להכניס בעזרה. ל"ש איבעיית הש"ס וכ' שצע"ג ובמח"כ דימה ענינים נפרדים דהא איבעיות הש"ס הוא אם עובר משום שחיטת חולין בעזרה דבשעה ששוחט האם נשחט הוולד עמה דד' סימנים אכשר בי' רחמנא עיי"ש ברש"י ותוס', והרי המל"מ לא היקל בקדושת דמים אלא להכניס בעזרה. אבל לא לשחוט וכמו שהביא המל"מ בריש דבריו שם מהתוס' ורשב"א לענין חזה ושוק ובכורים ול"ת כיון דאיכא תנופה והגשה ודמיא להקרבה ושחיטה ואסור לשחוט חולין בעזרה. ועיי"ש בכל האריכות של המל"מ שלא התיר בקדושת דמים אלא אם אינו כעין הקרבה עיי"ש. ועיין היטב ברמב"ם ומל"מ שם ויראה ששני ענינים נפרדים הם:

ועל ארבעה לו אשיבנו מ"ש בשם הברוך טעם דהיכא דיש בשליחות דבר מצוה אפי' יש בו עבירה ג"כ ל"א אשלד"ע ס' זו מרפסא איגרא ולא ניתן להאמר כלל דכיון דבמצוה זו לא נעשה רצונו של מקום ואדרבה עבירה הוא ודאי שייך לומר דברי הרב ודברי התלמוד כו' ואלשד"ע ואדרבה בברוך טעם שם דף מ' פ"א ופ"ב כ' להיפוך לענין מילה בצרעת אף דהוי קצת כשני מעשים מ"מ ל"מ משוי שליח כיון שי"ב עבירה מכ"ש היכא שהמצוה והאסור המה משולבים עיי"ש. וגם מה שהקשה על הגרע"א ז"ל שכ' בחידושיו לכתובות י"א דאף דאין שליחות לעכו"ם מ"מ אם בשליחות זה נעשה שליח גם לישראל חל נמי השליחות לגבי עכו"ם. וע"ז הק' מתוס' ב"מ ע"א ד"ה בשלמא שהק' בהעמידו אצל ישראל אמאי ל"ה רבית גמורה דהא נעשה שלוחו של ישראל ראשון. ותי' דא"כ הוי שלוחו של נכרי לזכות במעותיו עבור הישראל וא"ש לעכו"ם הרי דגם בכה"ג אין

שליחות לעכו"ם. ובמח"כ אין כאן אפי' ריח קושיא דהתוס' תי' שפיר כיון דהישראל א"י להיות שלוחו של ישראל עד שהנכרי יזכה לו מקודם המעות דהא הגוי אינו מפקיר המעות רק מזכה המעות למלוה ע"י לוה זה. וכ"ז שאין הגוי מקנה לו אין לו במה לזכות ומוכרח להיות מקודם שלוחו של הנכרי לזכות לו המעות ואז יוכל להיות שלוחו של ישראל. וכיון שא"א כלל להיות של עכו"ם ממילא אינו מתחיל כלל השליחות של ישראל. והגרע"א לא כ' רק אם בשליחות א' נעשה שלוחו של ישראל ושל גוי משא"כ כאן דהגוי מזכה והישראל זוכה. ושני שלוחות נפרדים נינהו וז"ב. ודברי הגאון ז"ל נכונים. אבל מ"ש ליישב בזה קו' המנ"ח לענין תמורה דנעשה גם שלוחו של גבוה. אין לו מקום דכי עושה בתמורה זו רצונו של מקום. את כ"ז ראיתי להשיבו למען כבודו וכבוד תורתו ידידו דו"ש:

אברהם שור

תשובה קא

כבוד ידי"נ הרב הגדול בתורה כו' מו"ה נחום אורי נ"י האבד"ק סלאטווינא:

מכתבו היקר הגיעני. ע"ד הבתולה אשר נעשה לה טבעת מקאטשיק להחזיק רחמה איך תתנהג בבדיקה וטבילה וכבר ראו עיניו דברי הנוב"י מה"ק סי' ס"ד ומהדו"ת סי' קל"ה והס"ט ושאר הפוסקים. אך שיש בכאן שינוי מהמבואר בפוסקים א' שאינו עמוק כ"כ שיכולה ליגע באצבעה ע"י הדחק והשני שהטבעת לא ישאיר שם לעולם רק עד ששה חדשים:

הנה עיקר החשש של הנוב"י שיהי' חציצה משום שצריכה להסירה בשעת נקיים ושעת לידה. וע"כ הוצרך לחפש היתר מצד דהוי בליעה. ועיין בח"ס סי' קצ"ב דהחשש של לידה אין חשש דאינה מקפדת רק לפנות מקום לולד ועיקר החשש משום בדיקה וכל שהוא למעלה ממקום שהשמש דש א"צ להיתר של בליעה עיי"ש. ומעתה כפי המבואר בב"ח סי' קצ"ו דמה שצריך לבדוק עד מקום שהשמש דש אינו רק למצוה ולא לעיכוב והיכא דא"א די בחו"ס. ועיין בתשו' ב"ח החדשות סי' ל"ג נדפס תשו' הגאון ר' פייבוש מקראקא שהשיב לבעל הסמ"ע שא"צ לבדוק כ"כ בעומק במקום הפרוזדר רק מקום הארוך עד הפה שיוצא מצואר הרחם וכן מקיל שם גם לענין בדיקת שפופרת ברמ"ת. ובטל ב"ח עצמו סי' ל"ד שם הסכים עמו לענין בדיקת נקיים והפסק טהרה ולא לענין שפופרת. וכאן דא"א באופן אחר ודאי יש לסמוך עליהם דא"צ לבדוק בעומק יותר וכפי שכ' י"ת דא"א ליגע באצבעה רק ע"י הדחק, בודאי עכ"פ הטבעת הוא למעלה בעומק

וא"צ להסירה בשעת בדיקה כלל ול"ה חציצה. וגם מחמת היתר השני דיש סכנה להסירה שכתבו הפוסקים ואף שאחר ו' חדשים תוכל להסירו מה בכך ואי משום כל העומד לעשות כעשוי דמי עיין בח"ס סי' קצ"ה לענין שערות הכלה. דל"מ כל העומד לעשות רק אם עומד לעשות בלי הפסק ד"א. משא"כ כאן דלע"ע אין עומד להסיר משום סכנה אף שאחר ו"ח תוכל להסיר ודאי ל"ה עומד לעשות. ויען כי אין הגליון ולא הזמן מספיק מחמת נחיצת ע"ש ויו"ט יספיקו דברי המועטים. ידידו:

תשובה קב

כבוד ידי"נ הרב החריף ובקי וו"ח מו"ה פ' מו"צ בק' פ':

מכתבו הגיעני ע"ד שאלתו באיש שנשא אשה ושהה עמה עשר שנים ואומר שיש לה אוטם ברחם וא"י להכניס האבר. וע"ע לא ידע מחומר האסור וכעת ראה בס' א' בלשון אשכנז חומר האסור של ז"ל רי"ל לכן רוצה לגרשה וגם תיכף אחר החתונה יצא עלי' קלא דל"פ שאין לה ווסת ואינה טובלת רק להטעותו. ורצונו שתצא מאתו בלא כתובה והאשה מכחשת כ"ז. והגידה לה שתסע ללבוב ולהביא מכתב תעודה ע"ז מרופאים מומחים ולא רצתה ליסע מחמת הבושה ואם רוצה דוקא לגרשה יתן לה הכתובה. ונתווכח כ"מ עם הדיין שכנגדו בפי' דברי הב"ש סי' קנ"ד סקכ"ב ובקש מאתי להגיד דעתי לדינא בזה:

תשובה לדעתי הדבר פשוט דמחויב ליתן לה הכתובה אם אמנם כי בפירוש דברי הב"ש צדקו דברי רו"מ דודאי לשיטת הרמב"ן והרא"ש אם הוא טוען ברי שהמניעה ממנה כגון שפולטת הזרע אף שהיא מכחשת זאת מ"מ אינה טוענת ברי להיפוך שהמניעה ממנו ולכך אין לה כתובה זולת אם טוענת ברי שאינו יורה כחץ והמניעה ממנו ואז הוא א"י להכחיש והיא נאמנת. ולהרמב"ם אפי' הוא אינו טוען ברי שהמניעה ממנה כל שהיא ג"כ אינה טוענת ברי שאינו י"כ והמניעה ממנו אז מוקמינן ממון בחזקת בעלים זהו לדעת הב"ש סקי"א שם. וזהו ג"כ דבריו בסקכ"ב דלרוב הפוסקים אפי' לא אמרה שאינו י"כ מחויב ליתן הכתובה זולת אם הוא טוען ברי שהמניעה ממנו והוא א"י אם אינו י"כ אף שמכחשת אותו בזה שאין המניעה ממנה אבל אינה אומרת ברי שהמניעה ממנו ולכך אין לה כתובה. ולזה הקשה שם על המחבר דבס"י פ' כרמב"ם דכשהיא אינה טוענת ברי אין לה כתובה אפי' הוא אינו טוען ברי וכאן כ' יוציא ויתן כתובה. ועיין בס' בני אהובה להג' מו"ה יהונתן זצ"ל פט"ו מאשות שדחה דברי הלח"מ והב"ש והאריך להוכיח דגם הרמב"ם ס"ל דבעינן שיטעון ברי ומ"ש חזקת חולי ממנה היינו שטוען ברי שהמניעה ממנה והיא אינה טוענת ברי שאינו י"כ אז אין לה כתובה אבל אם שניהם טוענים ברי

או שניהם אינם טוענים ברי יש לה כתובה עיי"ש. ולפי"ז הי' מקום לדבריו שהוא טוען ברי שי"ל אוטם ברחם והמניעה ממנה ואף שהיא מכחשת מ"מ עכ"פ א"י לטעון ברי שהמניעה ממנו י"ל דאבדה הכתובה אבל באמת לא זו הדרך ידידי יקירי במשפט הזה ואין מקור דין זה משם דשם בסי' קנ"ד לא מיירי מטענות מומים רק הטענה הוא על ביטול פ"ו שהוא אומר שהמניעה ממנה שפולטת הזרע והיא אומרת ממנו. אבל כאן שאומר שי"ל אוטם ברחם ודינו מבואר בסי' קנ"ז לענין מומין בס"ב שם ובב"ש סק"ט והוא מהטור בשם תשו' הרא"ש דיבדקו ע"י נשים. ומבואר שם בס"י דאם בא עלי' אח"כ אתר שנודע לו המום שוב אין לו שום טענה וצריך ליתן לה הכתובה כמבואר שם בב"ש סקי"ט עיי"ש. ושאלה כזו בעינה מבואר בתשו' ח"צ סי' מ"א בא' ששהה עם אשתו י"ג שנים ונשבע לה שלא ישא אחרת עלי' וטוען שיש לה אוטם ברחם. וסיים שם אחר כל האריכות וז"ל ועוד כ' ה"ה נר"ו והאריך דבנ"ד הבעל פטור מן התוס' כיון דאין לה אורח כנשים זה י"ג שנים ועוד שי"ל אוטם ברחם עד שאין הבעל יכול לשמש עמה כדרך כל הארץ ועוד שהוא מתקשה בשעת תשמיש כו' ולענ"ד אדרבה מטוני' כאן דשהה עמה זמן ארוך כ"כ אחר שנודע עלי' המומין ולא גירשה סבור וקבל וכ"כ הרמב"ן כו' וכו' ולא עוד אלא ששהה עמה יג"ש לית דינא ולית דיינא דודאי אמרינן ראה ונתפייס הוא עכ"ל. ומה שטען שלא ידע חומר האסור עד הנה ודאי אינה טענה כלל וז"פ יאמין לי כי זה המעט כתבתי רק למען אהבהו ידידו:

תשובה קג

כבוד ידי"נ הרב הגאון החריף ובקי המפורסם לתהלה מאוד נעלה כש"ת מו"ה אלטיר עפשטיין נ"י אבד"ק מאגרוב בעהמח"ס ג"י:

מכתבו היקר עם שאלתו שאלת חכם הגיעני והנני להשיבו ע"ד איש א' שמכר פרה מברכת לגוי קטן ואח"כ ילדה זכר. אם יש בולד הזה קדושת בכורה אחר שנמכרה בכסף ומשיכה או לא. וכ"ת פלפל בחכמה והביא כל השיטות ודיעות האחרונים וביקש דעתי לדינא בזה:

תשובה הנה מ"ש כ"ת דלדעת הרא"ה בחינוך מצוה י"ח דקדושת בכור בהמה בחו"ל אינו אלא דרבנן. בודאי נוכל לסמוך על קנין כסף ומשיכה של הגוי קטן כמ"ש השע"ת סי' תמ"ח בשם תשו' ושב הכהן. אף דבישראל ג"כ בקטן שהגיע לעונת הפעוטות אינו אלא תקנתא דרבנן כמבואר בחו"מ סי' רל"ה והוא משום כדי חייו ותקנתא לגוי לא עבדינן כמבואר ב"ק צ"ו מ"מ כיון שהוא להפקיע ממון העכו"ם י"ל דתיקנו כמ"ש המק"ח

סי' תמ"ח סק"ה לענין קנין דרבנן. אך לדעת הרמב"ן בה' בכורות וחלה וברא"ש וכמה פוסקים י"ל דל"מ קנין דרבנן להפקיע אסור תורה ותלוי בפלוגתת הפוסקים יפה כ' בזה. ואני מוסיף דבנ"ד לכ"ע ל"מ תקנה זו להפקיע אסור תורה עפמ"ש הישועות יעקב או"ח סי' תמ"ח כלל מחודש בפנים אלו וקבע בהם מסמרות מש"ס ופוסקים והוא דבמקום שלא עשו חז"ל חילוק בתקנתם ועשו הדבר כשל תורה אז מהני גם באסור דאורייתא. אבל במקום שחז"ל לא השוו תקנתם רק בקיום מקצת וביטול מקצת ל"מ תקנתא דרבנן נגד אסור דאורייתא וא"כ בנ"ד דלא תיקנו חכמים קנין לפעוטות רק במטלטלין ולא בקרקע א"כ לא השוו מדותיהם בזה ולכ"ע ל"מ להפקיע אסור תורה:

אמנם מ"ש אח"כ לצדד עפמ"ש הח"ס חיו"ד סי' שי"ז דלפמ"ש הרמב"ם בפ"ט ממלכים דלא ניתנו שיעורים לב"נ. והרא"ש כ' בתשו' כלל ט"ז דזמן גדלות דבן ובת והבאת שערות ושיעורין הכל הוא הלמ"ס. א"כ אין לחלק בגוי בין גדול לקטן לא נלפענ"ד לסמוך ע"ז. והנה הח"ס בעצמו הביא מה שנשאל מח"א ממ"ש הרמב"ם בפ"י ממלכים ולעולם אין מוכסין מהם לא קטן ולא חרש ולא שוטה לפי שאינן בני מצות הרי דגם בב"נ פטור קטן. וכ' לפרש כונת הרמב"ם דוקא כשאינו בן דעת כלל וזה דוחק גדול דא"כ הל"ל לפי שאינן בני דעת ולא מפני שאינן בני מצות. וגם בגוף הדבר שהחליט הח"ס דלענין קנין וזכי' ג"כ לאי נתנו שיעורין לב"נ רק משבאו לכלל דעת הוא גדול אינו מוכרח די"ל דדוקא במצות שנצטוו ב"נ לא ניתנו להם שיעורים. אבל דיני קנין וזכי' דלא נכתבו אצל ב"נ רק נלמד מקניני ישראל כמבואר, בש"ס מדלעמיתך בחדא גוי נמי בחדא וכדומה י"ל דדינו כישראל ממש בכל פרטיו ושיעוריו וכן מבואר בתוס' סנהדרין נ"ו ד"ה ואליבא דר"מ דלרבנן דאמרי על הכינויין באזהרה אע"ג דבכ"מ אמרינן בב"נ אזהרתן זהו מיתתן מ"מ כאן דכינויין ילפינן מישראל ובישראל ליכא מיתה ע"כ גם בב"נ ליכא מיתה הרי דאף דב"נ נצטוו על ברכת השם ק"מ כיון דלענין כינויים מרבינן מאיש איש דינם כישראל לענין אזהרה. ה"ה ממש לענין שימורים אף דב"נ נצטוו על הדינים והגזל. מ"מ לענין קנינים שלא נכתב בהם בפירוש רק שנלמדו מקניני ישראל שנאמרו בסיני הושווה דינם גם לענין שיעורים. והרי הח"ס בעצמו כ' שם ליישב קו' בעל תשובה מאהבה מסוף נזיר דממעט גוי מופלא סל"א מעירוכין ונדרים הרי דנתנו שיעורים לב"נ. ותי' דדוקא בדינים הנוהגים בב"נ אבל עירכון ונדרים דאינן ממצות ב"נ רק תורה חדשה מאיש איש שנודרים נו"נ כישראל הוי דינו כישראל ממש עיי"ש ולמה לא נימא גם לענין זכי' וקנין כן דילפינן ג"כ מישראל ממה שנא' בסיני דנותנין להם שיעורין כמו לישראל ובזה יתיישב ג"כ הקו' שהביא מהרי"א הלוי ז"ל בתשובותיו ח"א סי' קנ"א על הצל"ח בפסחים ע"ג שהשיג על

הכ"מ שכ' דמ"ש הרמב"ם פ"ט מק"פ ה"ז דהמאכיל כזית מן הפסח לעכו"ם או למימר עובר בל"ת דהל"ת קאי רק על ישראל המאכיל דאלו הגוי לא ישמע לנו. והצל"ח כ' דבאמת הגוי עובר רק דהמאכיל עובר על לפ"ע. וע"ז הקשו דא"כ דאזהרה הוא על הגוי והרי לב"נ לא ניתנו שיעורין ועובר גם על פחות מכזית וא"כ גם המאכיל עובר על לפ"ע בכ"ש ואיך כ' הרמב"ם דוקא המאכיל כזית עיי"ש מה שדחק בזה ובאמת הדבר נכון דכיון דמצות ב"נ לא יאכל בו אינו מדינים שנצטוו עליהם ב"נ רק אחר שנצטוו ב"י על ק"פ אז נתחדש האסור על הגוים לבל יאכלו ממנו ובזה נכון מה שהוקשה לאדונינו הכ"מ ז"ל דמנ"ל להרמב"ם דהאסור על המאכיל והוצרך לדחוק דמשמע לי' דלאו לגוי מזהר דהוא לא ישמע למאי דאזהר קרא. ובאמת י"ל ע"פ מ"ש התשב"ץ ח"ג סי' קל"ג לענין הפסח שעושים הישמעאלים אם מותר לישראל לשחוט להם והשיב שאסור כיון שמצוה קבועה להם ואינם מניחים לב"נ להוסיף על ז' מצות שלהם כמו בגוי ששבת דחייב מיתה וה"ה לשאר מלות עיי"ש. וא"כ בלא"ה גם אי לאו דאזהר קרא הי' אסורים לאכול הפסח שלא להוסיף על ז' מצות. וע"כ דהאסור על המאכיל אף שהגוי לא בא כלל לאכול לשם מצוה מ"מ אסור להאכילו מבשר קודש וממילא נשמע דהוא אסור לאכול מהפסח וא"כ ל"ש לומר במצוה זו לא ניתנו שיעורין לב"נ ודתם בזה כשישראל דשיעורו בכזית:

נחזור לענינינו דבכל המצות השייכים לישראל ונתרבה גם הב"נ בכלל שוה דינם לישראל וז"ב. אמנם באמת גם במצות ב"נ דהי' פשוט להח"ס דכוונת הרא"ש דב"נ עובר גם כשהוא קטן לא נלפענ"ד מלבד דלשון הרמב"ם אינו מורה כן שכ' בהדיא ואין עונשין מהם קטן ולא חילק רק שיש לי ראי' ברורה מש"ס סנהדרין ע"א גבי ב"נ שבירך את השם ונתגייר פטור כיון שנשתנה דינו וקאמר לימא מסייעא לי' ברח עד שלא נגמר דינו ואח"כ הקיף זקן התחתון פטור. ודאי שאני התם דאלו עבד השתא לאו בר קטלא הוא. אח"כ פשט מסיפא דב"נ שהרג בן ישראל או בא על אשת ישראל חייב משום דאלו עבד השתא בר קטלא הוא עיי"ש בפירש"י וכ"פ הרמב"ם בפ"י ממלכים דגוי שהרג ב"י וכו' ונתגייר חייב ולפ"ד הח"ס הנ"ל היכא שהרג בקטנותו דבב"נ חייב ואח"כ נתגייר דאלו עבד השתא לאו בר קטלא הוא ודאי פטור ואיך סתם הרמב"ם דחייב ולא חילק בין קטן לגדול וזהו ראי' ברורה. וגם יש ראי' ממ"ש הרמב"ם בפ"ט ה"ו וחייב על הזכיר בין קטן בין גדול עיי"ש בכ"מ דקטן היינו פחות מבן י"ג מבואר דגם בב"נ שייך שני גדלות. ע"כ נלפנע"ד דמ"ש הרמב"ם ואין עונשין מהם כשהוא קטן הוא כפשוטו ואף שכ' הרא"ש דלא שייך בהם שני גדלות מי"ב וי"ג שנים ולא הבאת שערות ולא שיעורן

מ"מ הרי מבואר בחו"מ סי' רל"ה סי"א בישראל דכ"ז שלא הביא שערות הוא קטן ואם לא נולדו בו סימני סריס לעולם הוא קטן עד שיגדול ויגיע לרוב שנותיו שהוא ל"ו שנים הרי מבואר דאחר שעברו רוב שנותיו ממילא הוא גדול וא"צ לזה עוד שום שיעור כיון שרוב שנותיו עברו זהו עיקר הגדלות וכיון שכן בב"נ דאין בו שום שיעור ולא שערות אין עונשין אותו עד שיהי' בן ל"ו שנים. ובזה חלוק דינו מישראל והיכן נרמז ברא"ש שיהי' חמור מישראל וכיון שלא נכתב בו שיעור וא"א לומר דמיד כשנולד יהי' נענש דהוי כחרש ושוטה. וע"כ אנו דנין אותו בשיעור היותר גדול היינו בבן ל"ו שממילא נעשה גדול כן נלפענ"ד ברור:

וזה מקרוב נשאלתי מח"א בענין עבד שחייב במצות אימת מתחיל החיוב שלו דאינו מבואר בשום מקום. והשבתי דכיון דבאמת עכו"ם הוא ואין עליו שום חיוב מצות רק דגמרינן לה לה מאשה לחייבו בודאי אין לתת לו שיעור אחר מאשה ומתחיל החיוב בבן י"ב ואף שכ' התוס' ב"ק פ"ח ד"ה יהא עבד דג"ש דלה לה אתא רק להחמיר על העבד לעשותו כישראל עכ"פ במצות שהאשה חייבת אבל לא לגרעו מאיש לפוסלו לעדות דכתיב ועמדו שני האנשים והאי נמי איש הוא ועכו"ם אעפ"י שהוא איש אינו אחיו עיי"ש. וא"כ לכאורה י"ל דה"ה לענין שנים דינו לאיש. אמנם בתשו' פמ"א בח"י לבק' שם גם בהג"ה מל"מ תמהו על התוס' מש"ס חגיגה י"ד דקאמר מכדי כל מצוה שאין האשה חייבת כו' הרי דגם לקולא הושוה לאשה. ובתשו' נוב"י תנינא חחו"מ סי' י"א כ' לפרש דברי התוס' דהא דפטרינן לעבד ממצות שאין האשה חייבת אינה מג"ש דלה לה רק מסברא דהא באמת עכו"ם הוא ותורה צוה לנו משה כתיב ולא לעם אחר רק דבאמת לחייבו במצות כאשה מג"ש דלה לה די לנו לחייבו במה שהאשה חייבת ומה שאינה חייבת ממילא פטור ולא מהג"ש והתוס' לא כ' רק לענין עדות דכתיב ועמדו שני האנשים. וגם גוים בכלל אנשים רק דפסול משום שאינו אחיו במצות. אבל עבד שחייב במצות מצד הסברא כשר רק דבאת לפוסלו מג"ש לז"א דהג"ש לא באה לגרוע עיי"ש ודבריו נכונים מאוד. הרי דלענין חיוב מצות אין עליו שום חיוב כמו בגוי אחר לולי הג"ש דלה לה וא"כ מניין לנו ליתן לו שיעור אחר מאשה. נחזור לענינינו דלדעתי במצות שנצטוו ב"נ השיעור שלהם בן ל"ו לענין גדלות ובמה שנתרבו מישראל דינו כישראל. וא"כ לענין זכי' וקנין דינו כישראל וא"כ בקטן שהגיע לעונת הפעוטות אינו קונה אלא מדרבנן ול"מ להפקיע אסור תורה.

שוב ראיתי בתשו' ב"ש חאו"ח סי' ס"ו וס"ז השיג ג"כ על הח"ס הנ"ל והביא ראי' מהא דגר קטן מטבילין אותו ע"ד ב"ד. ולא הזכיר מהראיות שהבאתי אמנם אם באמת הי'

כסף ומשיכה כדינו בכונה לקנות יש לסמוך ע"ד הח"ס להטיל מום ע"י גוי קטן כמ"ש הח"ס לענין קנין סיטומתא אם יסכים עמי עוד רב אחר ומחמת כי אני טרוד מאוד לא אוכל להאריך יותר ידידו דו"ש:

תשובה קד

החיים והשלום. יחדיו יהי' תמים. יחולו על ראש ידידי הרב החריף ובקי המפורסים לתהלה מאוד נעלה כ"ש מו"ה ארי' ליב נ"י מו"צ דק' בורשטין יע"א.

מכתבו עם שאלתו שאלת חכם השגתי והנני להשיבו ע"ד התרנגול אשר הובא לפניו והי' נקרע עור הצואר כנגד הסימנים במפולש וחתיכת העור הנקרע הי' תלוי בצוארה וגם על הסימנים הי' כעין גרד יבש והטריפו. ואח"כ הלך השליח לשו"ב א' ושחטו והוציא מחח"י בכשרות ואומר כי בדק אחר שחיטה ומצא כשר מה משפט העוף והשו"ב:

תשובה. כפי ציור השאלה הוא טריפה גמורה דהרי גם בתלושת הנוצות לא היקל הש"ך בסי' כ"ג רק בהפ"מ והביא שם בשם הד"מ הטעם דגזירה אטו נקרע העור מבואר דנקרע העור גרע טפי ואין להקל גם בהפ"מ וכ"כ בטוטו"ד מה"ת בקו"א סי' ב' להדיא ומשמע דגם בנקרע שלא ע"י סכין דאי דוקא ע"י סכין ל"ש לגזור תלישת הנוצות דהוא שלא ע"י סכין. וראיתי בס' ב"ש סי' ל"ט שכ' ג"כ להחמיר בזה רק שכ' שם לצדד בזכות המורה בדיעבד כיון שהש"ך סק"ו הביא בשם מהרש"ל להקל ע"י בדיקה ואף שהתב"ש ופמ"ג ושאר אחרונים השיגו שאין להקל אפי' בהפ"מ היינו בסכין אבל שלא בסכין המורה בדיעבד להקל ע"י בדיקה אין להאשים אותו ואולי ע"ז סמך השו"ב. ובאמת טעה בזה מאוד חדא דשם הי' ידוע שנעשה שלא ע"י סכין משא"כ כאן דיש ס' אם נעשה בסכין או ע"י נשיכת תרנגולים. וגם כי הרב שם העיד ע"ע שהוא לא הי' מתיר כזאת רק כ' לכבוד המורה להניח דעתו שלא האכיל טריפות וגם כי הרש"ל עצמו שכ' להקל ע"י בדיקת הושט סיים שם בתנאי שיהי' קובץ מכל חכמי העיר ומה נענה אנן אבתרי' אף כי שו"ב אשר לא נסמך להוראה לסמוך על בדיקתו אין זה אלא קלות הדעת ועזות גדול. ועיין בפלתי סי' י"ח כ' בטעמא דשו"ב שלא הראה סכינו לחכם מנדין אותו משום דהוי כמורה הלכה בפני רבו ולא מסתייעא מלתא להורות כהלכה וגם לא ירגיש בפגימה. ועיין בס' ד"ח ח"ב סכ"ט דכל שו"ב המהרהר אחר הוראת הרב ראוי להעבירו ע"כ ידע שהתרנגול הוא טריפה והשו"ב יש להזהירו אשר מהיום והלאה לא יורה בשום דבר הצריך שאלה לחכם ובאם לאו בודאי יהי' נכשל בבדיקת הסכין והריאה ואם ידע אשר

כ"ת אסר והוא העיד נגדו להתיר ודאי ראוי להעבירו ויען כי הדין פשוט ואינו סובל אריכות אקצר:

וע"ד אשר הק' בסוגיא דכבתה זקוק לה לפמ"ש הקה"י באות א' דהא דמותר להדליק נ"ח בשמן שריפה אף דאין עושין מצות חבילות הוא משום דבנ"ח אם כבתה אינו זקוק לה ובש"ש זקוק לה א"כ נמשך מצוה זו ביותר ממצוה הב' ובכה"ג ל"ח לאין עושין מצות חבילות. א"כ למה הוצרך הרי"ף להוכיח דכבתה אז"ל מדמותר להדליק בשבת בשמנים הפסולים ולא הוכיח מדמותר להדליק בש"ש. ול"ח לחבילות מצית מוכח דכבתה אז"ל. וע"כ דמיירי שיתן שמן יותר מכשיעור וממילא הוא דלא כהרשב"א דמיירי בשיעור מצומצם עכ"ד. ובאמת אין כאן קו' כלל דבלא"ה צ"ל דברי הקבה"י דמה בכך דכבתה אז"ל מ"מ הא לא פסקה מצותו דהא כשחוזר ומדליקה לשם ש"ש הרי מקיים גם מצות נ"ח דהא אסור להשתמש לאורה כמבואר בש"ע רק דאין חובה להדליק פ"ש. אבל כשמדליק מקיים המצוה וא"כ שוב שייך מצות חבילות אך י"ל כוונתו עפ"ד הנ"י פ"ב דב"ק בסוגיא דאשו משום חציו דהקשה איך מותר להדליק נר בע"ש שידליק בשבת והא חציו הוא. ותי' דבשעה שמדליק והוא עומד לישרף הכל הוי כאלו כבר נשרף:

ומעתה ה"ה בהדלקת נ"ח בשעה שהדליק כבר קיום כל המצוה כיון שעומד לישרף ואף אם יכבה אח"כ אין עליו שום חיוב עוד והוי כאלו נגמר כל המצוה ואף שהמצוה נמשכת כ"ז הדלקה אבל חיובא דגברא אינו אלא בשעת הדלקה. משא"כ מצות ביעור ש"ש דעדיין יש עליו חיוב גם אחר הדלקה אם תכבה יש עליו חובת גברא ע"כ נמשך המצוה גם אח"כ ול"ש בזה מצות חבילות וזה כוונת הנ"י. וא"כ ע"כ דמיירי בשמן טוב שראוי לישרף בלי מניעה הוי כאלו כבר נשרף וע"כ ל"ש בזה חבילות מצות. משא"כ בשמנים שאינם נמשכים אחר הפתילה דאינו ראוי לישרף ועיין בט"ז ססי' תרע"ג דלהרי"ף אם העמידה בפני הרוח הוי כשמנים שאין נמשכין אחר הפתילה דאף דעומד לכבות אפ"ה כבתה אינו זקוק לה. וא"כ לכך הוכיח הרי"ף דכבתה אז"ל משמנים שאינם נמשכים אחר הפתילה דאף דאינו ראוי להדליק אפ"ה כבתה אז"ל משא"כ מש"ש ל"ה מוכח רק על שמן טוב ודו"ק. ובדברי הנ"י הנ"ל מיושב גם קו' השני' מע"ש דהוי כאלו דלק כולו מלבד הטעם שכ' הט"ז שם משום הכשר מצוה ודו"ק ידידי הדו"ש:

תשובה קה

חדות ימים ושנות עולמים לכבוד ידידי הרב החריף המופלג פ"ח ירא ה' מו"ה דוב בערל נ"י מו"ץ דק' סאסוב יע"א.

מכתבו השגתי ואחר עד עתה ביען כי טרדותי רבו. ותאמין לי כי אין לי פנאי אף ללמוד זולת קודם התפלה אשר איני משיב לשום אדם. וזאת לא אוכל לבטל השיעור לימוד שלי אך למען כבודו ולמען לימודו לקחתי לי מועד בלילה על שעה חדא להשיב אך בקיצור. ואשיב לך על ראשון ראשון:

ראית בשו"ת שו"מ מה שהקשתי על הר"ן נדרים ח' דאף דמושבע ועומד מה"ס הוא מ"מ לענין בל יחל חלה השבועה. מש"ס מכות דפריך וליתני שבועה שלא אחרוש ומשני דלא חלה השבועה משום דמושבע ועומד מה"ס הוא. והא אכתי חל לענין בל יחל. ושאלת מדוע לא הבאתי מתוס' שבועות כ"ד ד"ה אלו. הנה בתוס' שם לא כתבו רק דלמלקות ל"ב לאו והן והר"ן הוכיח דאף בדבר מצוה שייך בל יחל ותרי מילי נינהו דגם בדבר הרשות משכחת לה מילתא דליתא בלאו והן. וגם בדבר מצוה משכחת לה דאיתי' בלאו והן כמ"ש התשב"ץ ח"א סי' ק' בנשבע שלא לחלוץ או שלא לייבם. או כגון במצוה שאינה חיובית כמו בהא דנדרים אשנה פרק זה דאיתי' בלאו והן ואפ"ה אינו חל משום מושבע ועומד מה"ס ועיין בנוב"י מה"ק חאו"ח סי' ל"ו בהג"ה דהא דפריך הש"ס בכ"ד והא מושבע ועומד מה"ס הוא ולא פריך דאין אסור חל על אסור משום דיותר יש מקום לומר דאין שבועה חלה ע"ש עיי"ש. ומ"מ הוכיח הר"ן דכיון דהא דבעי לאו והן ולשעבר ולהבא ג"כ נלמד מלהרע או להטיב ואפ"ה אמרו דאינו רק לקרבן ה"ה דבר מצוה דנלמד ג"כ מקרא זה אינו רק לקרבן אבל לא לבל יחל ומזה הקשיתי על ש"ס מכות דקאמר ג"כ דאינו חל משום מושבע ועומד דאכתי חל לבל יחל:

ובזה מיושב ג"כ מה שהקשית דדברי הר"ן הנ"ל סותרים למ"ש הר"ן בשבועות דהק' בהא דפריך הש"ס לא הנחתי תפלין הא לא משכחת לה בלא אניח. והק' דהא משכחת ע"י כולל ותי' בשם הרמב"ן דאף דחל השבועה בכולל מ"מ אינו חייב קרבן דקרא לא כתיב רק בדבר הרשות. ולא בארת כוונתך מהו הסתירה ובודאי כוונתך דלפ"ד הרמב"ן י"ל דהא דמשני הש"ס לא הנחתי למלקות. אין כוונתו דלמלקות ל"ב לעבר ולהבא ולאו והן רק כוונתו היכא דאיכא כולל דאפ"ה ל"מ לקרבן אבל לענין מלקות מהני ע"י כולל אבל בלא כולל י"ל דגם למלקות בעי לעבר ולהבא וה"ה לאו והן. וכ"כ בתשו' שבסוף ס' אבני מלואים סי' מ"ד וזה סותר למ"ש הר"ן בנדרים דלמלקות ל"ב לאו והן ולפ"מ שביארנו למעלה אכתי ראיות הר"ן נכונה גם להרמב"ן דאף דנימא דמיירי ע"י כולל. מ"מ כיון דחזינן דלענין קרבן לא מיחייב אף ע"י כולל וע"כ כמ"ש הרמב"ן דכי כתיב קרא רק בדבר הרשות כתיב היכא דמשכחת לאו והן בלא כולל. ומ"מ לענין מלקות חייל

בכולל וע"כ דקרא לא ממעט כלל רק לקרבן א"כ ה"ה בהא דממעט מקרא דבר מצוה היינו רק לקרבן אבל בל יחל חייל ואין כאן שום סתירה לדברי הר"ן וז"פ:

ומעתה נבוא למה שהקשית עוד ברמב"ם בפ"ה משבועות בנשבע שלא אוכל היום וחזר ואמר שבועה שלא אוכלינה ואכלה באותו יום אינו חייב אלא א' והראב"ד השיג עליו דבתחילה לא נשבע אלא ליומו ולבסוף נשבע על אותו ככר לעולם. ואולי כשאומר שלא אוכלינה היום קאמר. והכ"מ כ' ע"ו אינו רואה שום שיבוש בכאן דמה לי שנשבע אח"כ על אותו ככר לעולם מ"מ גבי היום אין כאן תוספות והוא נגד הש"ס מכות דאמר שבועה שלא אחריש בחול וביו"ט דהוי כולל אף דיו"ט עצמו ליכא תוס' והכולל אינו בזמן א' וכתבת שצע"ג. ובאמת הוא תמי' גדולה וכבר תמה ע"ז בתשו' אבני מלואים שם סי' פ"ו עיי"ש מה שתי'.

אמנם ליישב דברי הרמב"ם מקו' הראב"ד נ"ל בד"ז דהנה בלא"ה ק' בש"ס שם דאמאי הוצרך לאוקמי באומר בפי' שלא אחרוש בחול וביו"ט הא גם בלא אחרוש סתמא פירושו בין בחול בין ביו"ט והוי כולל כמ"ש הרא"ש בתשו' בא' שנשא אשה ונשבע שלא ישא אחרת עלי' דאף דהוי נשבע לבטל את המצוה מ"מ הוי כולל דחל ג"כ על אשה שאינה בת בנים וכ"כ הריב"ש הרי דאף שלא אמר בפירוש אשה שאינה ב"ב מ"מ הוי כולל וה"ה כאן בלא אחרוש סתמא אמנם באמת ע"ד הרמב"ן הנ"ל שכ' דלקרבן אינו חל אפילו בכולל. ראיתי בתשו' אבני מלואים שם סי' י"ד בהג"ה שהק' עליו. מהא דפריך הש"ס לרבא מהא דיש אוכל אכילה א' וחייב עלי' ד' חטאת דהא משכחת חמש באומר שלא אוכל תמרים וחלב. הרי דמהני כולל לענין קרבן ותי' שם דהרמב"ן לא כ' זאת רק בנשבע לבטל את המצוה כגון שלא אנוח תפילין אבל בנשבע לקיים את המצוה שלא יאכל חלב מודה הרמב"ן דחל בכולל גם לענין קרבן עיי"ש. והדבר מחוסר הבנה וצריך להבין טעם הדבר. וגם בתוס' שבועות כ"ד שהבאת הביאו חילוק דבקום ועשה חייל בכולל ובשוא"ת אינו חל והדבר צריך טעם:

וראיתי בישועת יעקב או"ח סי' תפ"ה כ' בזה דבר נחמד. דהא באמת אנן קיי"ל נדר שהותר מקצתו הותר כולו והטעם דלא קבל עליו אלא כשיוכל להשלים כל הנדר. וא"כ איך נימא בנשבע לבטל המצוה דחל בכולל כיון שחל ע"ד הרשות אדרבה נימא כיון שאינו חל אדבר מצוה וא"א לקיים ככל היוצא מפיו גם ע"ד הרשות אינו חל כיון שהותר מקצתו משא"כ בנשבע לקיים המצוה דבאמת מקיים ככל היוצא מה לי אם מקיים משום השבועה או שהוא מקיים משום המצוה המוטל עליו ע"כ אמרינן כיין דחל על הרשות חל ג"כ אדבר מצוה וזה נכון:

אמנם לפמ"ש הש"ך יו"ד סי' רל"ח בנשבע שלא לאכול נבילה ואח"כ חלה והותרה לו נבילה א"צ התרה לשבועתו א"כ אכתי משכחת לה גם בנשבע לקיים המצוה שלא לאכול נבילות ושחיטות אם חלה והותר לו נבילה דאינו חל השבועה ואינו מקיים ככל היוצא מפיו וא"כ נימא דלא חל אדבר הרשות ג"כ מטעם נדר שהותר מקצתו וע"כ נ"ל לקרב הדבר אל השכל והוא כשנבין מקודם הטעם למה אינו חל השבועה בנשבע לקיים בשלמא בנשבע לבטל המצוה לאו כ"כ לעשות נגד התורה משא"כ בנשבע לקיים. וצ"ל דהסברא הוא כמו שמצינו בש"ס בתרי תלמידי חד נשבע דהכי אמר רב והשני נשבע להיפוך דאמרינן דל"ה שבועה דלבי' אנסו' שהי' חזק בדעתו דהכי אמר רב והוי כמו שבועת אונס כן ה"נ בנשבע לקיים המצוה שלא עלה ע"ד כלל שיעבור על המצוה ולא יניח תפילין או שיאכל נבילות ואם הי' יודע שיחלה אח"כ ודאי ל"ה נודר והוי נודר ופתחו עמו וז"ב ומעתה לכך נאמר דבכולל חל דכיון שכלל עמו גם דבר הרשות דע"ז לא הי' חזק בדעתו שיקיים ע"כ דנדרו ל"ה בטעות וא"כ למה לא יחול גם מל המצוה וכי משום מצוה יגרע ול"ש לומר כלל מדאינו חל ע"ד מצוה אינו חל גם ארשות דהא גם על המצוה הי' חל אי הוה ידעינן דל"ה בטעות. ע"כ אמרינן להיפוך מדחל ע"ד רשות חל נמי אד"מ. משא"כ בנשבע לבטל דאין לשבועה מקום כלל לחול אד"מ למה נימא מיגו דכולל דבר הרשות יחול נמי אד"מ אדרבא נימא להיפוך כיון דאינו חל אד"מ ואינו חל ע"ד הרשות וזה י"ל בס' התוס' שבועות הנ"ל דכיון דהדבר מסופק אי נימא כיון דחל ארשות יחול ג"כ אמצוה או להיפוך ע"כ אמרינן שוא"ת עדיף והיכא דהוי קום ועשה אמרינן שלא יעשה מדחל ארשות חל נמי אמצוה ובשאו"ת אמרינן להיפוך ומעתה גם בנשבע לקיים נאמר דדוקא בפורט בפירוש דבר מצוה ודבר הרשות אז חזינן דשבועתו ל"ה בטעות משא"כ בנשבע לבטל ובקום ועשה דאמרינן דחייל מדחל ע"ד הרשות אל נמי אמצוה ולא להיפוך דשוא"ת א"כ אף אנו נאמר מה"ת נימא דלא כיון על רשות בכדי שיעבור בקום ועשה אדרבא שוא"ת עדיף ובודאי כיון גם לדבר רשות וא"כ בהא דהרא"ש דהוי נשבע לבטל שפיר חל בכולל אף בסתם דשוא"ת עדיף משא"כ בש"ס דמכות בנשבע שלא יחרוש דהוי נשבע לקיים ל"ה כולל אא"כ כשאמר בפי' ביו"ט ובחול דאל"כ אמרינן דלא כיון לדבר הרשות והוי נדר בטעות וכנ"ל וא"כ נכונים דברי הרמב"ם דהא הוא מיירי באמר סתם שבועה שלא אוכלינה. ול"א בפי' לעולם ע"כ אמרי' דודאי הי' כונתו רק לזמן שבועה הראשונה. – וזה יש לכוין ג"כ בכוונת הראב"ד שכ' ואולי כשא' שלא אוכלינה היום קאמר. ותמהו האחרונים דממ"נ אם אמר בפי' שלא אוכילנה היום פשיטא. ואי בסתם הא סתמא לעולם משמע כמ"ש התוס' והרא"ש ולהנ"ל נכון

דאף דסתם משמע לעולם מ"מ משמע נמי היום וכיון דנשבע לקיים המצוה מה"ת נימא דכוונתו לעולם דלמא רק היום ודו"ק:

וע"ד שאלתו בתינוק שנימול כדין ע"י שני מוהלים וחתכו רק מעט מערלה ופרעו היטב עד שנתגלה העטרה עד חוט הסובב והאריץ. ואח"כ חזר הבשר על העטרה וכאשר מקפלין העור נראה העטרה עד חוט הסובב ולא הרחיץ ואם יחתכו שם באיזמל יש חשש סכנה ח"ו. אך הוא ירא לנפשו מהמבואר בס' בינת אדם ובשו"מ מ"ג ח"א סי' ס' דצריך דוקא לחתוך באזמל ובקש דעתי לדינא בזה:

תשובה לדעתי לא יחתוך באזמל בשום אופן כאשר האריך בזה הגאון מצאנז זצ"ל בתשו' ד"ח ח"ב מן סי' קי"ד עד סי' קי"ט שלא להשגיח על הס' ב"א וסיים בסי' קט"ו דהעושה זאת הוא רוצח וחושש אני בו אם הוא מנפשות עמלק ומ"ש אשר חתך מילות ב"י והוא מעשה בור עיי"ש בתשו' הנ"ל באריכות. ומ"ש בשו"מ סי' הנ"ל במה שהעתיקו הרמב"ם וש"ע הדין דנראה ואינו נראה והשמיטו דין דס' נראה ואינו נראה וע"כ משום דהוי סד"ר וא"כ לשמואל אזלינן לחומרא עיי"ש תמיהני עליו כי הי' עיניו כיונים על אפיקי הפוסקים ולא הביא דברי הרדב"ז ח"ו סי' קע"ג שכ' דפי' נראה ואינו נראה אינו דפעמים נראה מהול דא"כ לא הוה פליג שמואל די"ל דהא דפעמים אינו נראה מהול לפי שאינו מתקשה יפה. אך הפי' נראה ואינו נראה היינו שהוא ס' שאינו מהול בבירור ואינו ערל בבירור והלכה כרשב"ג דדוקא בבירור שאינו מהול צריך למימהלי' אבל בס' א"צ חדא דשמואל לאו תנא הוא לאפלוגי על רשב"ג ואי הוה שמיע ליה מתניתא הוה הדר בי' והיינו דקאמר תלמודא במתניתא תנא כלומר ופליגא עלי' דשמואל. ותו דהוי דרבנן והיינו שלא הוצרך הרי"ף להכריע דהוא מוכרע ממילא כו' עיי"ש. ומזה סיוע לדברי הת"ה שהביא הט"ז סי' רס"ד דדוקא בנראה כערל לגמרי צריך לחתוך באזמל. ול"ק עליו קי' הנה"כ שם והם לא ראו דברי הרדב"ז הנ"ל שעדיין לא נתפשט בימיהם. וכבר ראה כ' גם דברי הח"ס. וגם השאג"א מיקל בזה ע"כ לא יחוש כ"ת לחומרות אלו ואין להאריך בזה מרוב הטרדא:

וע"ד שוכרי הנהרות לצוד דגים אם יש היתר לעשות בשבת ע"י שט"מ כי הרב מקאלימייא החמיר מאוד בזה ובקש לדעת דעתי ומנהגי בזה:

הנה הרב הנ"ל הי' אוהב מוסר ואין ללמוד ממנהגיו. ודבר זה נשאל בגדולים. וראש המדברים בזה הוא בתשו' תשב"ץ ח"ב סי' נ"ד בישראל שיש להם מצודות ושוכרים עכו"ם לפרוש מצודות על שפת הים ביום השבת והמנהיג הספינה י"ל חלק רבע בדגים וגם המשרתים י"ל איזה חלק. וכתב שהיתר גמור הוא ורק שלא יפסוק עם המנהיג על

יום השבת לבד רק על חודש או על שבוע ובהבלעה עם שאר ימים. וגם שהמשרתים יהי' תח"י המנהיג ולא תח"י היהודי עיי"ש ואף שיש לחלק קצת בין דינא של התשב"ץ דשם הים אינו קנין יחיד ורק המצודה הוא של ישראל ולזה צורף ההיתר דאנן קיי"ל כב"ה דל"ל שביתת כלים ורק מה דמתהני ממלאכת שבת לזה התיר משום די"ל חלק ובמלאכתו הוא עוסק עיי"ש משא"כ כאן דהישראל שכר גוף הנהר. אבל באמת גם בזה אין חשש כלל דהרי מבואר ברמ"א סי' רמ"ג ס"ב גם במרחץ ותנור דאם אינו של ישראל רק שכרם מעכו"ם וחזר והשכירם לעכו"ם שרי דאין שם הישראל נקרא עליו מכ"ש כאן בנהר דקיל טפי ולא נקרא ע"ש הישראל ודאי מותר ועיין במג"א שם דאפי' קנאו מותר בכה"ג שלא נקרא שם הישראל. וגם בתשו' ב"א חאו"ח סי' כ' הביא ממש נדון שלנו ששוכרין היאורות מאדונים והאריך שם בתשובתו דאין בזה רק אסור דרבנן וכ' שם באמצע התשו' ד"ה ולפי"ז וז"ל ואיך שיהי' עכ"פ אין כאן אסור דאורייתא וא"כ אפי' הי' מצוה להנכרי לפרוש המצודה בשבת ל"ה רק שבות דשבות ויש להתיר במקום פסידא עיי"ש היטב. וע"כ יש להתיר ע"י שט"מ והעכו"ם יהי' שותף לחלק רביעית או שביעית וכל המשרתים יהי' תח"י הגוי כמ"ש התשב"ץ ואין בזה שום חשש ופקפוק. וספרו של הרב הנ"ל לא ראיתי ולא שמיעא לי כלומר לא סבירא לי:

ואשר שאל אם רוצה א' ליתן שטר על ביתו אם נחשב סילוק לא ידעתי מה זו שאלה. אם הי' מוסר להזוג הבית הי' כאן שאלה אם יכול לסלק בקרקע ומבואר ביו"ד סי' רל"ב סט"ז דמי ששידך בתו ונתקלקלו החובות שלו מחויב למכור הקרקעות שלו ולסלק. ולא שיתן לו גוף הקרקעות עיי"ש בש"ך רק שבית דירתו אינו מחויב למכור וללון ברחוב וע"כ פטור מהשבועה אבל ג"כ א"י להכריח לצד הב' לקיים השידוך וזה דבר בטל לומר כן – אך מי שמסלק שני שלישים בירד מנכסיו כבר ראו עיניו מה שהבאתי בספרי דברי הס' יהושע והשו"מ מ"ד דיכול להכריח להשני ומה שראה כ' בשו"מ ש"ק שחולק על הס' יהושוע – שקר העידו עליו דאדרבה במה"ק סי' קל"ה סיים להלכה דפשטת לשון התקנה משמע דבכל גווני תקנו שיסלק ב' שלישים ומועיל לקיים השידוך:

וע"ד שאלתך אודות תפילין שאין רגלי הכ' פשוטה כפלים כגגה השגתי בעת הייתי מוטרד מאוד ונעלם ממני המכתב אף לא יכולתי לקרותו וגם עתה לבי בל עמדי לסיבות שונות פג טעמא דסופר וטעמא דמגילה אך לאשר עוררני במכתבו שנית הנני להשיבו לדעתי אין חשש בזה בדיעבד אם כי בדגמ"ר כ' שם במג"א סקכ"ו דאף דהב"י כ' בכל הפשיטות צ"ל כפלים הוא רק זהירות לכתחילה ובכ' אף דיעבד פסול. אבל בב"י עצמו מבואר להיפוך גבי תמונת כ' פשוטה כ' וז"ל גגה קצר שלא תדמה לריש לכן לא ימשוך

אותה בסוף שיטה כנ' וכו' אבל כ' פשוטה אם מאריך גגה יותר מרגלה פסול. הרי דאין פסול בדיעבד רק אם מאריך גגה יותר מרגלה אח"כ כ' בשם רא"מ שכל הפשיטות צ"ל ארוכות כשיעור שאם נכפלו יהי' כפופות וסיים ע"ז ומה"ט לא יעשה לכ' פשוטה זויות כו' שאם כופפין אותה שתועשה כפופה כו' עיי"ש וכיון דבשאר הפשיטות מיירי רק לענין זהירות לכתחילה כמ"ש הדגמ"ר בעצמו ה"ה בכ' פשוטה דנלמד מהם. ותמיהני גם על השע"ת סק"ל דהניח בצ"ע שמא כפלים לאו לעיכובא הוא דהרי מבואר כן בב"י להדיא וכן אני מורה תמיד

וע"ד הערותיו בש"ס נדה ל"ט מ"ש על המהרש"א ומהרמ"ל שכ' דמ"ש מט"ו לט"ו הוי בימי זובה דהיינו הראשון והשלישי אבל השני הוי פתח נדות דהא משמע דכל הג' ראיות הוי בימי זיבה וה"ל לפרש דאחר שראתה בט"ו וראתה עוד הפעם בי"ט דאז הוי כל הג' בימי זובה לא ידעתי מאי ק"ל דכיון דבימי זיבה לא קבעה וסת מה חילוק יש אם כל הג"ר הם בימי זובה או שנים מהם וכי בפ"א שראתה בימי נדות תקבע וסת. ולפרש שראתה עוד הפעם בי"ט זה ודאי דוחק גדול דא"כ ה"ל לפרש דחוששת גם לי"ט כמו בשינתה ליום עשרים. ושפיר כ' המהרש"א ומהרמ"ל – גם מה שדקדק ברש"י חולין קכ"א ע"א שפירש צריכה מחשבה לקבל טומאה משרץ דקדוק נכון הוא. וי"ל עפמ"ש רש"י שם דבכפרים קיימינן דבכרכים א"צ מחשבה עיי"ש. וע"כ דקאי על משנה דעוקצין נבילת בהמה טמאה בכ"מ ונבילת עוף טהור בכפרים צריכה מחשבה וא"צ הכשר וכיון דנבילת בהמה טמאה עכצ"ל דליכא כזית ומצטרף בהדי שאר אוכלין לק"ט משרץ דאי איכא כזית מטמא בלא מחשבה כמ"ש רש"י נדה נ' ע"ב וע"כ גם נבילת עוף טהור דשם מיירי בכה"ג ודוק כי קצרתי. את זאת ראיתי לכתוב לך למען כבודך ותאמין לי כי גם באמצע כתיבתי הפסיקוני כמה טרדות לזאת לא יכולתי להאריך יותר. ידידך הדו"ש:

תשובה קו

כבוד ידידי הרב הישיש וכו' כש"ת מו"ה משה חויז נ"י מו"צ דק' אוסציא.

ע"ד שאלתו ששמע שמועה לא טובה מבתו ר"ל מפי ערלית א'. וגם הערלית הזאת אמרה רק מפי השמועה והתחיל לנהוג אבילות. ואח"כ פיתו אותו אנשי ביתו שלא להאמין לקול השמועה ופסק מלנהוג אבילות ואח"כ ביום וא"ו נודע לו בבירור כי אמת הי'. אם עולים לו אותן הימים שלא נהג אבילות. ועיניו ספיר חזו בפ"ת שהביא בשם הרדב"ז עובדא כזו ופסק שהימים עולין לו. אך בזה נסתפק כיון שהט"ז פ' סי' שצ"ז שאינו מחויב

לנהוג אבילות עפ"י גוי מסל"ת כ"ש כאן שהערלית לא אמרה רק מפי השמועה. ול"ה מחויב לנהוג כלל אבילות י"ל דלא עלו לו דהוי כאלו לא שמע כלל:

תשובה הנה בפ"ת מביא דברי הרדב"ז בקצרה כדרכו אבל הרדב"ז בתשו' סי' תקכ"א כ' שם וז"ל ל"מ בנ"ד דאנוס הי' ראובן עפ"י קרובה שהטעהו שאין השמועה אמת דפשיטא שאותן הימים עולים לו אלא אפי' זלזול כו' ומביא שם דברי הטור בשם הראב"ד שמחלק בין אם לא נהג כלל אבילות או זלזול במקצת הימים. ואחר כך כ' וליכא לדחויי דהתם לעולם היה יודע שמת אביו אבל בנ"ד אותם הימים שבנתים הוי כלא ידע ולא שמע כיון שא"ל שאין השמועה אמת. דז"א דכיון שא"ל שאמת היה השמועה הראשונה מאותה שעה הוא מונה כדאמרינן מי שהיה חולה ונתעלף וסבור שמת וקרע ואח"כ מת אם בתכ"ד א"ח וקורע ואם אחר כ"ד חוזר וקורע וטעמא דסבור שמת אבל אם היה אמת שמת תחלה אפי' א"ל עדיין לא מת א"ח וקורע עכ"ד:

ובאמת לכאורה דבריו תמוהים דמנ"ל להוכיח משם דאפי' א"ל לא מת הא שפיר י"ל דבא לאשמעינן דאפי' אם היה רק סבור שמת ולא ידע בבירור מ"מ אם אמת היה הדבר א"ח וקורע ודוקא אם מת אחר כ"ד חוזר וקורט. ובאמת הדבר מבואר בטור שם להדיא בשם הרמב"ן דדוקא אם לא מת אז אבל א"ל מת וקרע והתחיל לנהוג אבילות ואח"כ א"ל לא מת והפסיק וחזרו ואמרו לו בפעם הראשון מת יצא ידי קריעה ויותר ה"ל להביא מדברי הרמב"ן הנ"ל. ועוד דהרי הטור מסיים שם דבא"ל לא מת יצא ידי קריעה אבל לענין אבילות צריך תלמוד. ואיך מביא הרדב"ז ראי' מדין קריעה לדין אבילות. עכצ"ל דבאמת הרדב"ז כיון לדברי הטור והרמב"ן האלו דהא דכ' הטור צריך תלמוד הוא משום ס' הרדב"ז די"ל דל"ד לזלזל במקצת הימים כיון שא"ל לא מת הוי כלא ידע ולא שמע. וע"כ הוכיח הרדב"ז דז"א סברא כלל דהרי חזינן לענין קריעה דבסבור שמת ועדיין לא מת צריך קריעה אחרת. ואפ"ה בא"ל שלא מת והוא מת מקודם אף דהוא סבור שלא מת כיון שא"ל כך מ"מ יצא ידי קריעה כמ"ש הטור והרמב"ן הנ"ל הרי דסברתו לא מעלה ולא מוריד לענין קריעה הן לקולא והן לחומרא. וא"כ ה"ה לענין אבילות דמ"ש לא מת וכן הוא סבור אינו מקלקל ואינו מפסיק האבילות והוי כזלזל במקצת הימים וז"ב. ומעתה אי נימא דיש חילוק בין אם הי' מחויב לנהוג אבילות או לא א"כ איך מייתי ראי' מהי' סבור שמת דלא שמע משום אדם ול"ה מחויב לקרוע באמת משא"כ בשמע דהי' מחויב ולכך יצא אף שא"ל שלא מת. וע"כ דאין חילוק אף שלא שמע רק מעוף הפורח כל שהתחיל לנהוג אבילות אפי' הפסיק בנתיים מחמת שא"ל של"מ עולין לו הימים כנלפע"ד להלכה. ידידו דו"ש:

שמואל יצחק שור

מפתחות

דבר להמעיין כי בכמה מקומות מהחיבור נחסרו כמה תיבות ונלקה בחסר ויתר וא"א לפורטם כי רבים המה.

או"ח

ד) **בדין** מי שהזכיר בתפלת שחרית דשבת נוסח תחלת מוסף ונזכר באמצע המבואר בס' דה"ח בשם המג"א דל"מ אם יחזור לישמח משה. ולא נמצא כן במג"א. מבאר דברי המג"א בסי' רס"ח התמוהים. העלה שיסיים התפלה לצאת ידי מוסף ולצאת ידי שחרית חוזר לראש התפלה:

ו) **אם** מותר להכניס בנין ביהמ"ד להרחיב בנין ביהכנ"ס ולבנות ביהמ"ד אחר אצל הביהכנ"ס. ישוב לקו' הפמ"ג בספרו ראש יוסף. מיישב סוגיית הש"ס דפ"ק דברכות. העלה דבנ"ד שכבר מוכן הכל לבנות ביהמ"ד אחר הרשות ביד הזט"ה להכניס הביהמ"ד בתוך הביהכנ"ס:

י) **אודת** הכשר חביתין מיין של כל השנה אם להגעילם לתת בהם יין של פסח כי בזמנינו כמעט רוב יינות של חמץ מערבין בו יי"ש. ואיך יהי' אופן ההגעלה. מפלפל בארוכה והעלה לנקר היטב ע"י נקב הברזא ולעיין ע"י נר אם הוא נקי ואח"כ ימלאם מים שיעמדו ב' או ג' ולשפוך המים ולעבם ולהגעילם ויוכל ליתן בהם יין לפסח:

יא) **בא**' שמכר חמצו וכ' בשט"מ שהחמץ שנשכח ממנו הוא נותן במתנה ואח"כ נזכר מכמה מדות יי"ש שהי"ל בפקדון אצל ישראל אחר. מפלפל באריכות בענין מוכר דבר שא"מ והעלה להתיר:

יג) **במומר** ששלח לישראל ע"י נ"נ חביות אריק קו"פ ולא נתן שום ערבין והישראל מכרו קו"פ בכלל מכירת החמץ שלו ואחה"פ פדאו מהבאן. מפלפל באריכות בטוב טעם והעלה דאין שום חשש בזה. עוד שם פלפול בדברי מהרי"ט שכ' דא"י לומר לשליח צא והקדש עבורי משום דמילי לא ממסרן לשליח:

טו) **לענין** חמץ שנמצא בבאר. מפלפל בכוונת השי' רש"י המובא בב"י סי' תמ"ז. העלה דאם יש חשש שמא היה פירורין בין המים שנשאבו עבור ישראל בפסח ודאי יש לאסור. שם ישוב לקו' המק"ח על הפר"ח – עוד שם בענין אין מעבירין על המצות – שם בענין אומר מותר:

טז) **באחד** שנתן החלב בפסח בתוך הכלים שמחזיק בהם החלב כל השנה ויוכל להיות שבמשך השנה הי' בהם איזה בליעה מחמץ. העלה להתיר החלב לאחה"פ:
יז) **באחד** שמכר חמצו ושכח למכור חביות מאסקאלום. ובע"פ אחר חצות מכרם לישראל אחר שכבר מכר ג"כ חמצו. העלה דמותרים המאסקאלים לאחא"פ ויוכל המוכר לקבל המעות בעדם. – עוד שם בא' שמכר בשט"מ באנבאגיס בעד ב' ר"כ וייחד לו זויות ואח"כ מצא באנבאניס עוד בזויות אחרת שלא מכרם רק הבאנבאניס שמכר אינם שוים שני ר"כ. המלה כיון דאינו אלא ס' וכבר עבר הפסח יש להקל:
יח) **באחד** שמכר יי"ש לנכרי בע"פ קודם חצות ושלחו לחצרו של נכרי המושכר לישראל והעכו"ם עמד בצד חצרו ולא קבל שום כסף. מפלפל אם חצר דמיא לפועל דמהני גם בעכו"ם. קו' על הקצוה"ח שכ' דכהן הוי כפועל מש"ס גיטין נ"ג. ישוב לקו' זו. העלה להקל אחה"פ:
לא) **אם** מותר לצאת בבתי עינים במקום שאין עירוב ללכת למנין. העלה בארוכה דאם א"א לו לילך בלא הבריל במקום מצוה וצי"ג יש לסמוך להקל:
לו) **באם** שכח בר"ח יעו"י ונזכר באלהי נצור דחוזר לעבודה אם יכול להפסיק לקדיש ולקדושה. פלפול ברדב"ז דכ' בשכח להתפלל במ"ש דמתפלל בשחרית שתים ואינו מזכיר א"ח. העלה דאין להפסיק לקדיש ולקדושה:
סב) **ע"ד** החיטים שי"ב ס' נגד המצומחים אם יוכל להשהותם בפסח. העלה דאסור להשהותם. וחיטים השמורים שכבר הוברר מהם כל האפשר המנהג להשהותם:
מג) **בחולה** שיב"ס שצריך להאכילו בשר בשבת אם מותר למלוח הבשר. פלפול גדול אי שבת דחוי' או הותרה. מיישב קו' הפוסקים למה שוחטין שלא להאכילו נבילות הא תרווייהו דאו'. העלה דאסור למלוח הבשר:
סו) **אם** יש היתר להניח לעכו"ם להזיע במרחץ בליל ש"ק העלה להתיר באופן שיעשה כתב שותפות עם העכו"ם שיתן לו חלק שביעית ואז מותר בקבולת:
עה) **ע"ד** הקארינקעס שא"ל גרעינן שעושין מהם משקה אם יש להמשקה תורת יין כיון שי"ב טעם יין. העלה דיש להמשקה תורת יין. – עוד שם נדון האווזות שי"ל גבשושית ממעל לחרטומן. העלה להתיר:
עז) **אם** לעלות לדוכן בש"ק שחל בו יו"ט. פלפול גדול בגזירה דשמא יעבירנו. העלה דיש לעלות לדוכן:
עט) **אם** לא חתם על השט"מ והוא כת"י המוכר. כ' להתיר:

צב) **בשריפה** שהיתה בש"ק ר"ל ועברו וחיללו שבת להציל העלה שכל מי שחילל שבת בשאר דברים חוץ מכיבוי יתן תשעים צ"ל לצדקה:
צח) **אודת** מכירת החמץ המונח בבית עכו"ם שלא קבל עליו אחריות. העלה דהמנהג למכור בכסף ואג"ק ושטר גם הכו"ז מהמקום שמונח החמץ ומתנים עם הערל שיקנה בקנינים הנ"ל. עוד שם אם יוכל להכשיר חביות של הערינג. העלה דצריך ליתן מים ואפר עד שיסתלק כל הריח שבו ואח"כ יכול להגעיל להשתמש בו:
קה) **בשוכרי** הנהרות לצוד דגים אם יש היתר לעשות בשבת ע"י שט"מ. העלה להתיר ע"י שט"מ שהגוי יהי' שותף – עוד שם בתפילין שאין רגלי הכ' פשוטה כפלים כגגר. העלה להתיר בדיעבד:

יו"ד

א) **בציקאריע** עם חלב הנשפך תחת קדירה של בשר אם א"צ לשער רק כפי המדומע. מיישב סתירת דברי האו"ה. ישוב דברי הט"ז סי' ק"ג סק"ו העלה דא"צ לשער רק נגד החלב עוד שם בדין דבר שא"צ שיעור לבטלו רק שהעירוב מתירו פ' דמותר לערבו ואין בזה משום א"מ איסור לכתחלה:
ה) **בדין** נוטל לחי העליון בעוף והטילה הרבה בצים. מיישב דברי הדגמ"ר בסי' כ"ט התמוהים. מבאר דברי הרמ"א והש"ך בשם הרשב"א התמוהים. ישוב לקי' הטוטו"ד בסי' ע"ה. קי' על הרשב"א מש"ס חולין נ"ח. ישוב לקו' זו. העלה דמהני שהיית יב"ח או עיבור ולידה:
יא) **בסרכא** שלכס"ד מתוך הקמט וס' אם היא בתולדה. העלה דהמיקל בהפ"מ אין מזחיחין אותו:
יט) **לענין** הס"ג בסידור קידושין העלה דאין בזה איסור הס"ג:
כ) **לענין** ריבית באיש א' שמסחרו הי' בהלואה בריבית הרבה שנים וכעת רוצה לצאת יד"ש והציע ששה ספיקות בענין זה. קו' על הגאון מלאדע ז"ל בסי' מ"ו. ישוב לקו' זו. ישוב לקו' הקצוה"ח וגליון רש"א על הט"ז. ישוב לקו' הנה"מ בסי' ס'. פלפול בדברי הנקה"כ בסי' קס"ב. פלפול ארוך אם צריך תביעה או לא. העלה דאם נתאחר הפרעון מזמן המוגבל יוכל ג"כ לקבל הריוח פלפול בדברי התוס' שכ' דמטבע חשוב ולא בטיל. העלה דמחויב להחזיר הרבית:
כג) **בא**' ששלח חלב ע"י גוי בלי שום חותם בדרך המלך ששכיח עוברים ושבים. והעמידו החלב בקדירות ומכרו הכל מהו דין הכלים. מיישב דברי המג"א בסי' כ' לענין שולח תכלת ע"י גוי התמוהים. העלה להכשיר:

כד) **בעופות** החדשים שצוארם ערום בלא נוצות ואדום ויש להם ג' סמני טהרה ובמדינת אמעריקא אוכלים אותם אם יכולים לסמוך על מסורה שלהם. מיישב קו' הח"ס בחולין ס"ג. ישוב על דברי הרמב"ם פ"א ממא"ס שחשב זרזור בין המינים האסורים. ואח"כ כ' דבעינן שכן ונדמה. ישוב דברי רש"י בגמ' התמוהים מאד. העלה בראיות הרבה דמותרים בלי מסורה חדשה:

כה) **ע"ד** העיסה שמערבין בה תפוחי אדמה שמגררין ת"א על מורג חרוץ ונותנים בה מעט שמרים ומעט קמח אם מותר להפריש מאותה עיסה חלה מני' ובי'. מיישב דברי הח"ס ח"ו סי' ו"ח דכ' שאם עשה עיסה עם א' מהמינים הלחים שאין להפריש חלה מו"ב מהקו' שהק' השואל ע"ז מיישב דברי התוס' בכורות י"ב ד"ה כיון. העלה דבנ"ד דא"ב טעם דגן כלל א"צ להפריש חלה:

כו) **בא**' שקנה מערל גינה ובה אילנות רבים ונודע לו אשר רובם מרכיבים האילנות מבשא"מ. מיישב דברי התוס' ע"ז ס"ד התמוהים. ויישוב לקו' המל"מ שם. ישוב לדברי הח"ס דכ' דבח"ל מותר לקיים בלא מעשה ותמהו עליו דהא הקני' חשוב מעשה. העלה דבנ"ד יש להקל:

לב) **אודת** מכונת השטעראטפפיא בביה"ד שברבות הימים מתטשטשים האותיות וההכרח להתיכם שנית ועפ"י הרוב י"ב שמות שאינם נמחקים ולפעמים השמות לא נתטשטשו עדיין אם יש היתר להתיכם. פלפל נחמד לענין כתב מהופך אי הוי כתב ואם מותר למחקו. פלפול אם בענין שיתכוין לקדש השמות. פלפול לענין אם כיון בפי' שלא לקדש אם י"ב קדושה העלה להתיר מהרבה טעמים:

לה) **בשו"ב** שחתם עצמו וגם קבל עליו בפירוש שלא לשחוט ולבדוק בלי רשות הרב. וכעת מחמת אונס מוכרח הרב ליתן רשות. אם רשאי לשחוט על ס' היתר זה שנעשה באונס העלה דכיון שאינו אונס רק על השחיטה ולא על הבדיקה א"ר לבדוק ע"ס היתר זה שנעשה באונס:

מ **בא**' שמסחרו בבגדים ישינים שבל"ס נמצא באיזה בגד שעטנז ומוכר ליהודים אם אין בזה משום לפ"ע. פלפול אם באסד"ר שייך לפ"ע. העלה דאם א"י בבירור שי"ב שעטנז. וגם מזהיר להקונים ע"ז מותר למכור:

מז **בא**' שנדר אם יקום בנו מחליו יתן על מנורה לביהכנ"ס חמשים ר"כ. ואחרי שקם בנו מחליו נתן מחצה. ואח"כ נשרף ר"ל כל הונו אם יוכל להתיר נדרו ולבקש בחזרה הסך שביד הגבאי. פלפול בדברי הרמב"ן. במשפט התרת ח' בדברי הרשב"א דבא ליד גזבר א"י לשאול עליו. מיישב דברי התוס' כריתות י"ג ד"ה ארבע. ודברי רש"י שבועות כ"ד

ד"ה והרי הקדש התמוהים – בדברי הט"ז סי' שכ"ג שהק' דאיך משכחת מלקות בש"ח שמא ישאל על נדרו. העלה דכיון שלא סילק את כל הנדר לא יצא יד"ח עדיין ויכול לשאול גם על מה שנתן:

מח) **בס"ת** שלא נתקדשה אזכרה א' אי בטל בשאר האזכרות. פלפול אי שייך בזה ביטול. פלפול גדול בדברי המל"מ פ"ז ממעילה. העלה דא"ב:

נא) **לענין** הס"ג בסידור קידושין. העלה דחלילה להש"ג:

נב) **בא**' שסידר קידושין בלא רשות הרב ישלח הרב שהקדושין בטלין אם יש ממש בדבריו. העלה דאין שום חשש בקידושין:

נג) **בעיר** א' סגרו דלתות בית הטבילה ואם יצטרכו הנשים ליסע לעיר אחרת יבא מזה כמה מכשולות. אם להתיר לטבול בנהר שבשה שאינו מכזב מימיו ועל איזה אופנים העלה להתיר ובאופן שלא תטבול במקום שיש חשש שיראנה ב"א ולהניח נסרים. ושיהי' המקום עמוק שיהי' המים זרת למעלה מהטיבור ואם אין המקום עמוק כ"כ תדקדק עכ"פ שיהי' באופן שלא תשחה ביותר –:

נד) **ע"ד** הגזירה מבלי לנפוח את הריאית בפה מחשש סכנה אם לנפוח ע"י בלאז=זאק. העלה להתיר לנפוח ע"י [מאשינדול] – עוד שם ע"ד הנקודות אדומות. העלה דאם לא נראה שום נקב בנקודה די לבדוק בפושרין וא"צ למרס. ואם רואין שם נקב ומשמש הרבה למעלה במקום הנקב – עוד שם ע"ד קבלת שו"ב שבמראה אדומה בטלאים א"צ לבדוק בצלעות יניח להם מנהגם. וע"ד הנקב בריאה אם אמר השו"ב שנעשה ע"י הכאתו ביד על הריאה יוכל לתלות בזה:

נה) **במי** שקנה ספרים מעזבון א' ונמצא כתוב על מקצתם ששייכים לביהמ"ד. פלפול עצום במשנה פ"ד דמע"ש מצא כלי וכ' עליו ק' קרבן וכו'. העלה דאין שום חשש בזה:

נו) **באשה** א' שאחר ביאתה מביה"ט נתנה תבשיל לבנה ואח"כ נתנה ידי' ע"פ ונפל מע"פ דבר המקפיד אם צריכה טבילה שנית. פלפול בדברי הרשב"א בחי' פ"ק דחולין. ובדברי הישוי"ע יו"ד סי' י"ח. העלה דהיכא דאפשר בקלות יש לטבול שנית בלא ברכה:

נז) **בבתולה** שתבעוה להנשא ואחר שעברו ימי ווסת לבשה חלוק נקי ובדקה עצמה ע"י קינוח והתחילה לספור ז"נ. אח"כ ביום ב' הגידו לה שצריכה לעשות הפסק טהרה רחצה א"ע ולבשה חלוק נקי אח"כ ביום א' משבוע שני בדקה ג"כ ע"י קינוח וטבלה אם לסמוך על הבדיקה שבדקה ביום ש"ק במקום הפסק טהרה. ישיב דברי המחבר בססי' קצ"ו התמוהים. העלה דאם הקינוח שעשתה בש"ק הי' בעומק כפי האפשרי עלתה לה הטבילה. אבל אם ל"ה רק קינוח מבחוץ אינן עולה לה בדיקה זו:

נח) **שנית** על ענין הנ"ל. ישוב קו' השואל על הכ"מ פ"ד ממו"מ ה"ז. ושוב קו' השואל על הח"ד בס' קפ"ו:

נט) **בשו"ב** שעבר על לאו דל"ת שהעיד על השוב השני שהסרכא היתה מלאה דם ועדים העידו של"ה בה דם. גם העלים אגרת שהי' בו זכות להשוב הב' ולא החזירו רק אחר שהטילו ח' ועבר על לא תגנוב. העלה דאין שום חשש על השו"ב:

סא) **בבהמה** שהוכתה בעץ בין צלעותי' ונפלה ועמדה מאלי' והולכת רק שניכר שנשבר בה צלע ואולי הוא כנגד הריאה אם לאסור החלב. פלפול אם הוכתה באבר א' מהני הילוך. העלה להקל. עוד שם בסרכא עגולה וחלילה ומליאה רוח ומראי' כשאר בשר הריאה. העלה להקל – עוד שם בבהמה שהי' ראשה נפוח ואח"ש מצאו שהלשון עם בית הבליעה נתקלקלו. העלה דאם יכולה לאכול אפי' הבשר רע ל"א דהוי כניקב. – עוד שם באם חוץ למטבחיים הוא ג"כ מקום מטונף עד יותר מכ"ב אמה אם לברך בריחוק מקום. העלה דאם א"א לנקותו וא"א לשחוט במק"א יברך אחר השחיטה, – עוד שם בריאה של עגל שהיתה כולה דבוקה לצלעות והסרכא לבינה כחלב נקפה וקלף אותה והריאה שלימה ויפה. העלה להכשיר באם הלכה בקלות מהריאה ומצלעות – עוד שם בשחיטת ב"א שהתחיל למתוח העור ונקרע עור העליון ולא יצא דם. כ' שטוב להחמיר:

סח) **בא**' שקנה מערל פרה זקינה מעוברת ועדיין חולבות והמוכר הגיד שכבר ילדה ואח"כ ילדה זכר. העלה להקל:

סט) **אם** הזובחים יכולים למחות ביד השו"ב לשחוט ולבדוק להם באמרם שהוא שונא להם ומטרף בחנם. העלה באריכות שא"י למחות:

עב) **בקורשין** שהוחזקו בתולעים ונתייבשו בתנור אם מותר לבשלם. העלה להתיר אם נתייבשו עד שהתולעים שבתוכן נעשו כעפר:

עג) **קו**' על הש"ע בסי' פ"ב שאין לאכול שום עוף אלא במסורת והלא הטהורים רובא נינהו ונימא כל דפריש מרובא פריש. ישוב לקו' זו:

עח) **לענין** רואה מ"ת. העלה דמה שמצאה דם על חלוקה לא מיקרי מ"ת. וגם בנמצא על עד שלו ל"ה רואה מ"ת אם הניחה מקודם תחת הכר. ובראותה פ"א מ"ת בל"ט א"צ לפרוש רק בל"ט ב' עוד שם בגינה עם זרעים העומדות תוך העיר המתיקן בציה"פ אי אמרינן זרעים מבטלין הדירה. העלה לאסור עוד שם אם הממונה על הפאסט הוא מומר אם יכול להניח בע"ש אנווייזונג על הפאסט. העלה להתיר.

עט) **בשומן** שנמלח והודח ואחר כמה ימים מלחו אותו עם בשר שנמלח להוציא דמו. העלה להתיר בהפ"מ:

פב) **בס"ת** שנדבק בשם רגל השמאלי של הא בואו שאחריה עד שנשתנה צורת האות וא"י אם נעשה מתחלת הכתיבה אם מותר לתקן ואיך יהי' אופן התיקון. העלה דמותר לתקן ויוכל לעשות המחיקה ע"י קטן:

פד) **בקדירה** של בשר שהי' בה חלב צונן ועירו לתוכו קאווא רותחת אם נאסרה הקדירה. העלה להתיר – עוד שם בקדירה שאב"י של בשר שבישלו בה פירות חמוצים ואח"כ המתיקו הפירות ואח"כ תחבו לתוכו כף של חלב. העלה דצריך ס' נגד הכף. מיישב תמיהת התוי"ט פ"ה דע"ז על הברטנורה. – עוד שם בהפלזיל שהודח מצ"א והניחו בכשא"מ עם שאר חתיכות ולא נראה שום ציר בכלי. העלה להתיר – עוד שם בקורקבן שנמצא כנגד השביל כמין גבשושות ובשר לבן. העלה להטריף:

צז) **ע"ד** התשו' שא"י בכבד שהי' ירוק ונשלק וחזר למראה כבד בחוץ ולא בפנים העלה דאסורה – עוד שם לענין עגלים תוך ח' ימים שנוהגים הקצבים לשחוט לצורך הקיבה דעתו לאסור – עוד שם קו' על הח"צ דכ' בתערובות משהו ליכא ב"י מדברי הטור סי' תמ"ב שכל דאם נסחט מהחיטין לתוך היין דצריכים לבערו. יישוב לקו' זו:

צט) **בעת** ששלטה המחלה הנוראה ר"ל לא הניחו עפ"י פקודת השרים לעשות להנפטר שום טהרה רק הטמינו אותו בארון עם הכר מתחת ראשו. אם יכולים לפתוח הקבר לטהרו ולהלבישו. קו' על הבאה"ג שציין על הדין דאסור לפתוח הקבר אחר סתימת הגולל משם ר"י והלא הוא ש"ס מפורש ב"ב קנ"ה. ישיב לקי' זו. העלה שחלילה לפתוח הקבר:

קא) **בבתולה** שנעשה לה טבעת מקאטשיק להחזיק רחמה אם תוכל לבדוק ולטבול. העלה להתיר:

קג) **איש** א' מכר פרה מבכרת לעכו"ם קטן וילדה זכר פלפול בדברי הרמב"ם דהמאכיל פסח לעכו"ם או למומר דהישראל עובר בל"ת. העלה דאם הי' כסף ומשיכה בכונה לקנות יש להטיל מום ע"י עכו"ם קטן:

קד) **בעוף** שנקרע עור הצואר כנגד הסימנים במפולש. העלה להטריף:

קה) **בתינוק** שנימול כדין ואח"כ חזר הבשר על העטרה וכאשר מקפלין העור נראה העטרה עד החוט הסובב ולא הרחיק ואם יחתכו באיזמל יש חשש סכנה. העלה שלא לחתוך באיזמל – עוד שם אם רוצה ליתן שטר על ביתו אם נחשב סילוק. כ' דאינו נחשב סילוק – ומי שמסלק שני שלישים בירד מנכסיו יוכל להכריח להשני:

קו) **בשמע** שמועה מפי ערלות שמחויב לנהוג אבילות ר"ל ונהג איזה ימים אבילות ר"ל ואח"כ פסק איזה ימים בחשבו ששקר הוא ואח"כ נודע שאמת הי' אם עולין לו אותן הימים של"נ אבילות. העלה שעולין לו אותן הימים ג"כ:

אהע"ז

א) **איך** לכתוב בגט שם טאמפרט. העלה דיש לכתוב בת' כמו בשם הקודש:

ז) **באשה** ששמה מעריסה בריינא רבקה וכן נכתב בכתובתה ונקראת בפ"כ רבקה לבד איך לכתוב בגט. מבאר דברי הד"מ בסי' קכ"ט בטוב טעם – עוד שם לענין סידור הגט אם לצרף ב"ד. העלה דנכון לצרף ב' בשעת סידור וקבלת עדות ובהתרת נדרים ולא יותר:

ט) **במי** במי שנקרא לתורה בשם שואל נתן וחותם נתן לבד ובפ"כ נקרא רק נתי' בקמץ. והמסדר כ' בגט שואל נתן דמתקרי נשיא אם הגט כשר. העלה דבמקום שצריך לכתוב דמתקרי מחויב לכתוב בלי שום שינוי. ושם נתי' צריך לכתוב בתיו כיון שנגזר משם נתן ואפי' בדיעבד פסול. וגם בשינוי דאבי המגרש פסול:

יב) **בענין** מינקת חבירו אחרי שכבר עברו ה' חדשים אחר שגמלתו וכבר נשתדכה ואם לא יתירו לו לישא בתוך הזמן יתיר הקשר. העלה מכמה טעמים שאין כאן שום צד להתיר:

יד) **במי** ששהה עם אשתו עשר שנים ולא ילדה וסירבה מלעמוד לד"ת אם יוכל לגרש בע"כ או לישא אחרת. מפלפל באריכות בדברי הרי"מ. מיישב סתירת הרמ"א מסי' א' לסי' קט"ו. ישוב לקו' הדמ"ר בסי' קנ"ד. העלה דאין להתיר בזה:

כא) **בא**' שגירש את אשתו וטוען כי גיסו הטעה אותו באמרו שמחויב לגרשה ביען כי גירש אשתו הראשונה בע"כ ואח"כ תחזור ותנשא לו. מיישב קו' החו"י בהא דכופין אותו עד שיאמר ר"א דמה מהני אמירה זו כיון שהוא ע"י כפי'. העלה דאין בדברי הבעל שום ממשות:

כב) **בענין** הנ"ל. פלפול עצום בדברי הבעה"ט פ' מטות שכ' מהמסורה דכמו דכל היוצא למלחמת ב"ד גט כריתות כותב לאשתו כן נמי כל היוצא למלחמת משה. מיישב כל הקו' שהק' עליו. העלה באריכות דחלילה להוציא לעז על הגט הנ"ל והוא כשר לכל הדיעות:

כח) **לענין** נשתטות העלה להתיר באופן שביאר בשו"ת מ"ש ח"א סי' כ"ו וכ"ז. – עוד שם בא' שאשתו נפלה במרה שחורה ל"ע ואין רואין ממנה סימני שטות רק שא"א להתנהג עמה באישות. קו' על תשו' רח"כ סי' ד'. ישוב לקו' זו, ישוב לקו' הבית מאיר שהק' דמה תועלת יש בהשלשת הגט הלא אם ירצה יוכל לבטל השליחות. העלה בנ"ד כיון שעפ"י הדין תוכל להתגרש רק שאנו מחמירין ע"כ לא נוכל להתירו:

כט) **לענין** נשתטות. קו' על הרח"כ שכ' דגם באין ידו משגת להשליש הכתובה י"ל מטעם אומדנא וכו' והק' דהא אין פותחין בנולד. ישוב נכון לקו' זו. פלפול עצום בדברי מהר"י מהרי"ט שכ' דהא דאמרינן כ"מ דל"מ עביד השתא וכו' אי פריש בהדיא שעושהו שליח גם לזה מהני. העלה שילוה לעצמו מעות לפי שטה להשליש בכדי להתיר חר"ג ואח"כ ילוה לו השליש המעות בחזרה נגד וועקסיל:

לג) **באשה** א' שנתקדשה לאיש ואח"כ בא איש א' שם ע"א המעיד לו שזה שתי שנים שנתקדשה לו האשה הנ"ל בפניו, והא' אומרת שאינה זוכרת אם י"ל לקידושיו. פלפול גדול בסוגייא דהמקדש בע"א. פלפול בש"ס שבועות ל"ב הכל מודים בעד סוטה. בדברי הנוב"י שהק' בהא דהאיש מקדש בו ובשלוחו וכו' הא אשלד"ע. פלפול בתוס' ב"ב קל"ד. העלה דא"כ שום חשש קידושין:

לז) **באשה** שיש עלי' קלא דל"פ מכמה ענינים מכוערים וכמעט ברי לן שזנתה. אם להתיר לו לישא אשה על אשתו או לגרשה בע"כ. העלה באריכות להתיר בהסכמת ק' רבנים:

לח) **באשה** שמרדה בבעלה והרתה לזנונים אם להתיר לו לישא אשה על אשתו. העלה להתיר:

עו) **לענין** שם שנכתב בכתובת אשתו הראשונה וגם הה"צ קורא אותו כן. העלה דהוי שם הנשתקע ואין לכתבו בגט:

פט) **ע"ד** הקידושין שהזהירו הפוסקים לייחד שני עדים כשרים וה"ל להזהיר ג"כ שיראו החו"כ את העדים בעיניהם העלה דא"צ שיראו החו"כ בעיניהם את העדים:

צז) **במום** שנולד אחר השידוכין העלה דיכול לבטל השידוך:

קב) **באיש** שנשא אשה ושהה עמה עשר שנים ואומר שי"ל אוטם ברחם וא"י להכניס האבר ורוצה לגרשה בלא כתובה והאשה מכחשת. העלה דצריך ליתן לה כתובתה:

חו"מ

ג) **בנתבע** שסירב לילך לד"ת והלך התובע בערכאות וגבה מעותיו. וכעת תובע הנתבע לילך עמו לד"ת והתובע ממאן לאשר סירב מקודם. העלה דצריך לעמוד אתו לד"ת אך הנתבע לא יוכל לתבוע הוצאות שגרם לו:

לד) **בשני** שו"ב שהתפשרו בקגא"ס וקבלו עליהם באיסור שחיטה שיהי' בשותפות וא' יקבל קדימה ועתה שנעשה קולטות עפ"י פקודת המלך ועשו הקהל פרס קצוב לשניהם בשוה אם מחויב ליתן להשני הקדימה. פלפול בענין דד"מ. העלה דמחייב ליתן להשני הקדימה:

לט) **ע"ד** מקומות ביהכנ"ס אם הקונים י"ל קה"ג. הביא הרבה ראיות דא"ל קה"ג:

מא) **לענין** חזקת חליבה הרבה טענות. העלה דמחויב הנתבע לקב"ח אם לא פסקו קודם שמחויב להחזיר אחר כלות השכירות:
מג) **בלוק** שבין שני בתים שרוצה א' לפתוח חלון בכותלו. העלה דיכול חבירו למחות:
מד) **בשכנים** שי"ל כותל בשותפות ובית א' גבוה מחבירו ורצונו לעשות חלון בכותל השותפות והשני מוחה בו. מיישב קו' הנה"מ בסי' קנ"ד. העלה דיכול למחות:
מה) **בלוק** שבין שני שותפים שעשו כתבים בקגא"ס ובחיוב קנס ששניהם לא ישפכו שופכים שם אם יוכל א' לחזור בו. פלפול בדברי השעהמ"ש דכ' דהנתבע א"י לחזור בפשרה הנעשה מעצמו משום דפשרה דינה כמכר. בדברי מהרשד"ם סי' ש"ע לענין אם יכול לחייב עצמו אפי' בדבר שלילה. העלה דא"כ שום מקום לחזק הכתבים שעשו ביניהם:
מו) **לענין** הש"ג ברחיים שטוען שהוא השיג גבולו ושכר רחיים שלו. העלה דמחויבים להחזיר הרחיים למחזיק. ואין מחויבים להפסיד ההוספה מכיסם:
מט) **במקום** פנוי שבין הבתים שרוצה א' לפתוח חלון ופתח בתוך שלו שהניח ד"א פנוי בתוך שלו העלה דאינו רשאי לפתוח שום פתח או חלון:
נ) **בשו"ב** שהכריזו עליו איסור באמרם שמסר אותם והשו"ב הכחיש ולא רצו הקהל לעמוד אתו לד"ת והוכרח להתפשר עם הקהל וקודם שהתפשר מסר מודעה כדת ואח"כ תבע אותם עוד הפעם לד"ת וג"כ לא רצו ואף לא סילקו לו כפי הפשר והביאו שו"ב אחר אם השו"ב הוא בחזקתו ומה משפט השו"ב החדש. מפלפל בדברי הרשב"ץ במ"ש דא"ז נדרי אונסין. העלה מכמה טעמים דהפשר והכתבים בטלים והשו"ב הוא בחזקת כשרות:
ס) **בכפר** א' שהי' להם מנין ונתעורר מריבה ביניהם וא' ערך למשפט בערכאות והתפרדו זמ"ז ואח"כ התפשרו ועתה תובע ההוצאות וגם שכר דירה. העלה דאם התובע תבע בערכאות א"צ לשלם להנתבע רק ההוצאה הראשונה אבל מה שמוציא הנתבע אח"כ א"צ לשלם לו. ובנ"ד העלה דא"צ לשלם לו הוצאות ולא השכר דירה:
סב) **ראובן** שקנה משמעון חיטים ונתן לו אדראהן וגם שלוסצעטיל וכעת טוען ראובן שהגיד לו בפירוש כי החטים קנה מלוי ושם נשרפו החיטים. העלה שצריך ראובן לברר שהדליקה לא היתה בפשיעות לוי וגם של"ה באפשרי ללוי להציל. וגם צריך לברר שנשרפו ממש ולא שנגנבו מחמת השריפה וא"ל חייב לשלם לו:
ע) **בביהמ"ד** שקנו הרבה אנשים וברו בהסכמת כולם איזה אנשים לרשום הטאבאלע על שמם. וכעת דוחקים את האנשים הנ"ל שיסלקו עצמם מהטאבאלע וירשמו הביהמ"ד

ע"ש אנשים אחרים אם יכולים לכופם. העלה דאינם מחויבים לסלק א"ע. ובדבר התמנית הגבאים תלוי ברצון הקהל:

פ) **בהוציא** ש"ר על חבירו. העלה דבנ"ד אינו חייב נידוי כיון שתבע עלבון אביו. וגם דדיני ש"ר הוא רק היכא שפסלו מלבא בקהל:

פג) **בשו"ב** שקבלו עליהם באסור חמור לקיים כפי הפסק אודת השכירות ובאם שיעבור א' מהם שחיטתו אסורה אם יכולים לחזור. העלה דא"י לחזור:

פה) **בשו"ב** שחתמו עצמם באו"ש שלא יעלימו זמ"ז ואח"כ הודה בעצמו שהעלים לאשר הוא חושד את חבירו מעלים ממנו. וגם מעלים עין שלא לשמור העקציז. העלה שאין שום חשש על השו"ב:

פו) **בשו"ב** שי"ל חזקה וכבר התחיל לשחוט בהסכמת הרב ואנשי העיר וכעת הרב רוצה לדחותו. העלה דא"י הרב למחות בידו:

צג) **ראובן** שמכר לשמעון קורות של עצים עבות עם המאשין המוכן לחתוך על נסרים ועתה רוצה לחזור מהמקח בטענה שהמוכר א"ל שהעצים המה אורגינאל ועוד שאר ענינים ויען כי הוא טורח גדול לבדוק האמין לדבריו כי המנהג בין הסוחרים להאמין בענינים האלו. ועתה נודע לי כי רימה אותו. העלה דיכול לחזור בו:

צד) **בביהכנ"ס** שנטו יסודותי' ליפול והפקידה באה מהבעצורק שבאם לא יתקנו יסתרו הביהכנ"ס ואנשי העיר טוענים שאותן שי"ל מקומות בביהכנ"ס יתנו ההוצאה. פלפול אם בעלי המקומות י"ל קה"ג. מיישב קו' המל"מ פי"א משמיטה ויובל. העלה דמחויבים בעלי המקומות ליתן עיקר ההוצאה:

צה) **במקומות** ביהכנ"ס של נשים אם דינו כנתן לה מתנה דאינו מנכה מכתובתה. העלה דאין להאשה שום חלק בהם:

צו) **ברב** שנתקבל מהקהל באופן שיתפשר עם הרבנית ואח"כ לא קיים כפי הפשר בטענה כי אנשי הקהל כתבו לו שיקלקלו השכירות אם יכולים לבטל הקבלה. מיישב קו' התשו' לר' על תשו' הרשב"א שהביא הב"י סי' ר"ו שסותר למ"ש הב"י בסי' קצ"ה בשם תשו' הרשב"א. העלה דאין רשות לאנשי העיר לחזור בהם:

בש"ס ורמב"ם ואחרונים

ב) **בכ"מ** דטעון הכשר מים אי בעינן שיבא על כל האוכל או די במקצת. מיישב דברי התוס' חילין קי"ח ד"ה כשם. ישוב קו' הת"ח על תוס' חולין ב' ד"ה שמא יגע קו' על הכ"מ פרק ו' מאה"ט שכ' דאינו נטהר רק בעלותו מהמקוה מש"ס נדרים ע"ו ומברייתא דתו"כ פ' שמיני ומש"ס ברכות. ישוב לקו' זו:

ח) **במי** שי"ל כאב גדול ר"ל בבצים שלו ל"ע והרופאים יאמרו שמוכרחים לחתוך לו ביצה א' או שנים אם יוכל להכניס עצמו לסכנה לבל יהי' ח"ו כמאבד עצמו לדעת. ישוב לקו' הגאון מהרש"ק ז"ל בהא דמפקחין הגל בשבת. העלה דרשאי להכניס עצמו להתרפאות עוד בענין הנ"ל אם יתרפא מחליו אם יוכשר לבא בקהל. פלפול דרש"י ס"ל דעי"ח חשיב כבידי אדם. ישוב לקו' הב"ח. ישוב לקי' הק"נ על הישו"ש. העלה דאם יחתכו לו רק ביצה א' יהי' מותר לבא בקהל, ואם ח"ו יחתכו שניהם אין צד היתר:

יג) **פלפול** בדברי מהרי"ט שכ' דא"י לומר לשליח צא והקדש עבורי משום דמילי לא מימסרן לשליח:

כז) **קו'** בש"ס ב"ק ע"ז לענין כה"ע לזרוק כזרוק דמי. ישוב לקו' זו. פלפול בש"ס סנהדרין מ"א והא י"ל לאוסרה על בועלה שני באנו:

ל) **פלפול** בדברי המהרי"ט שכ' דל"מ הקדש ע"י שליח מטעם דמילי לא מימסרן לשליח. פלפול בדברי מהרי"ט דכ' דהא דאמרינן כ"מ דל"מ עביד השתא וכו' אי פריש בהדיא שעושהו שליח גם לזה מהני. קו' על הרח"כ שכ' בטעמא דמשלישין הגט משום ס' שמא א"י לשמור גיטה. ישוב לקו' זו. פלפול בענין ברירה:

לו) **פלפול** נחמד בדברי הרמב"ם דכ' דאם אמרו המזימים עמנו הייתם וגם הלוה או ההורג הוי רק הכחשה – עוד שם במה שנהגו ללחוש על עין הרע שהוא נגד המבואר ברמב"ם פי"א מעכו"ם:

לט) **פלפול** בש"ס סנהדרין ע"א. ישוב דברי רש"י סנהדרין קי"ג ד"ה ואיבדת התמוהים:

מב) **פלפול** עצום אי חדש בזה"ז אפי' בא"י אינו אלא דרבנן. פלפול לענין עו"פ בכלל. פלפול לענין ערלה בא"י בזה"ז:

מד) **מיישב** כמה קו' על תשו' א"ש במ"ש דל"ש לפ"ע היכא דלדידי' ליכא איסור:

מה) **פלפול** לענין חדש בזה"ז – עוד שם מפרש דברי הש"ס סוף כריתות ורש"י שם התמוהים:

מז) **פלפול** גדול ועצום בדברי הרמב"ם בפ"י משמיטה ויובל:

עא) **פלפול** בש"ס מעילה בנפילה פרוטה של הקדש וכו' כיון שהוציאו הראשונה מעל. מיישב קו' המנ"ח. וקו' השואל בש"ס תמורה שהק' ונברור חד מנייהו – עוד שם במי שנזהר מבשר מיעוך ונתערב אי מיקרי דשיל"מ. הטלה דל"ש בזה דשיל"מ:

עד) **פלפול** בש"ס ריש ביצה. – עוד שם פלפול בדברי המהרי"ק באשה שזנתה וסברה שמותר לזנות דהוי מזידה – עוד שם קו' בחו"מ סי' ע"ט – עוד שם קי' בש"ס חולין מ"א:

פא) **קו'** בש"ס בכורות י"ח. ישוב לקו' זו:

פז) **פלפול** בדברי הגאון מהרש"ק שכ' לחדש דבראיתא תרי רובא גם ר"ת מודה דל"ח למיעוט. פלפול בש"ס פמ"ש בהא דשדי קשייתא בב"ד. פלפול בדברי המל"מ שכ' דכה"ג אסור באיילינית מטעם דמקטנותה יצאה לבגר:

פח) **בדברי** הרמב"ם דמוכר שא' פירות טבלים וכו' שורת הדין שא"נ. מיישב דברי הש"ס גיטין נ"ד. מיישב דברי המל"מ פ"ה מהל' שבועות ה"ה:

צ) **קו'** על הריטב"א דכ' דהא דפסקינן בווסתות כרשב"ג משים דווסתות דרבנן וס' לקולא, דהא לענין עקירת ווסת חומרא הוא. ישוב לקו' זו. מיישב קו' האחרונים אמאי חישינן לווסת בפ"א:

צא) **פלפול** אי אמרינן בגזל לפני יאוש ני"ל לאינש לימכר מצוה בממונו:

צה) **בדברי** הש"ס חולין י"א וכ"ת משום איבוד נשמה דהאי ננולי':

ק) **פלפול** בדברי הר"ש מקנין דר"ש ל"א ד"ת כלב"א רק באין הכפלות שוות – עוד שם פלפול גדול בדברי המל"מ שהביא בשם הרד"ך דתקנה תיקנו אפי' במלתא דל"ש. קו' על הס' יהושיע דכ' דאף למ"ד וולדות קדשים בהוייתן הם קדושים מ"מ חל ק"ד במעי אמן. ישוב לקו' זו – לענין אם יש בשליחות דבר מצוה ועבירה אי אמרינן ג"כ אשלד"ע. שם בדברי הגרע"א שכ' דאם נעשה בפ"א שליח לישראל ולעכו"ם חל השליחות גם לעכו"ם.

קד) **פלפול** בסוגיא דכתבה לה זקוק לה:

קה) **פלפול** בדברי הר"ן נדרים ח' דמושבע ועומד מה"ס הוא מ"מ לענין בל יחל חלה השבועה מיישב בטוב טעם דברי הרמב"ם בנשבע שלא אוכל היום וחזר ואמר שבועה שלא אוכלינה א"ח אלא א' – עוד שם הערה בש"ס נדה ל"ט – הערה ברש"י חולין קכ"א:

מנחת אברהם

יו"ד ח"א סימן מ

ס"א בהג"ה וי"א דל"מ סתימות שומן הלב, כ' הכו"פ דהיינו מדרבנן. ובמ"ז סק"ב חולק עליו וכ' דלהי"א הוא מה"ת. ובעוף המקיל בשומן הלב לא הפסיד שם:

ס"ג וה"ה אם נמצא בטרפשא דליבא. ויש לעיין דבסי' מ"א בטרפשא דכבדא כ' רק ס"ט שפ"ד סק"ו. שם בהג"ה רק בסמפון הגדול היינו קודם שהכניס כלל ללב הא אם נכנסה ללב אעפ"י שעדיין תוך סמפון הגדול המקום צר ודחוק ושוב לא תפלוט אותה ע"י כיחה וניעה. תב"ש ומ"ז. ומה שהק' הט"ז מ"ש מכבד דטריפה בקופה לבר. לענ"ד י"ל עפ"ד הט"ז בסי' מ"א סק"ה דלהכי קאמר הטור בכבד דאם קופה לצד חלל הגוף טרפה שע"כ דרך הוושט נכנסה. דאלא מאי דדרך הקנה נכנסה היאך נקבה הבשר מהכבד אחר

יציאתה מהסמפון. ואם לא הי' הכרח זה הי' שם לתלות בקנה דאל"כ היאך יכולה הקופה להיכנס דרך שם דהוא נקב קטן וטריפה מס' עיי"ש. וא"כ הכא בלב דהיא בסמפון דלבא דגואי ול"ה צריך לנקוב בודאי אנו תולין דדרך הקנה נכנס וצ"ע:

עצם הנמצא בלב. הביא במש"ז סק"ד בשם התב"ש להלכה דאם נמצא בחלל הלב אם הוא שחור או אדום כשר בכל הבהמות כיון דמינה הוא. ואם נמצא בעובי בשר הלב אם נראה דבריאתו כך הוא לחזק הלב יש להקל ג"כ. ואם העצם י"ל עוקצין נראה דמעלמא הוא וטריפה. ואם העצם הוא לבן אין להתיר רק בצבי. ומדברי התב"ש עצמו משמע לכאורה דגם בצבי אין להכשיר רק בשחור או אדום עיי"ש וצ"ע. בשבו"י ח"ג ס' מ"ד כ' להתיר בנמצא עצם בלב השור שהוא דבר מצוי בשורים יע"ש הביאו ג"כ ביד אפרים. בנמצא כיס מלא מים על הלב. כ' הפמ"ג בש"ד סק"א דאין להתיר אלא בהפ"מ וע"י בדיקה באברים הפנימיים. והגאון מהרש"ק בהגהותיו לפמ"ג כ' ע"ז וז"ל. ולפענ"ד אין להצריך בזה בדיקה דאין כוונת הב"ח במים בבטן מכח חשש שמא באו דרך הוושט [ר"ל דהפמ"ג למד דין זה מדברי הב"ח שהובא לקמן בדברינו סי' מ"ה] דלזה ל"ח כלל רק כוונתו מחשש דשמא מחמת המים ניקב או נתקלקל איזה אבר כדרך מים שמקלקלין אבל לא דחיישינן לנקיבת האברים לומר דמן הושט באו ולכך גם במים חלב בפנים אין לחוש בזה לקלקול שאר אברים ול"ב בדיקה כנלפענ"ד נכון עכ"ל:

מחט הנמצא תקוע בלב. ע' ביא"פ מ"ש בשם תשו' אור נעלם בלב חתוך מלמעלה למטה ונמצא מחט מונח בבשר הלב או שהי' חודה תחוב קצת והמחט מאירה ונקיה וגם אין רושם בבשר שהמחט אוכלות שם והתיר. והיא"פ כ' דק' להתיר בזה שהוא תחובה קצת עיי"ש. ועיין לקמן סי' מ"א גבי כבד וה"נ י"ל ס"ס כמו גבי כבד וכמ"ש באור נעלם שם בלא נמצא לב. עי' ביא"פ שם:

ס"ו ואם נמצא שם או בעובי הלב קורט דם אסור. עיין בשפ"ד בסי' מ"ו סקט"ז וכאן ביא"פ בשם חוט השני דק"ד המוזכר בכ"מ היינו ממשות או דם צרור בעובי אבל האדם הבשר לבד כשר:

סימן מא

ס"א אא"כ נשתיר וכו'. עיין בש"ך הביא בשם האו"ה דצריך ג' זיתים באילו ג' מקומות. ועי' במש"ז סקי"א הביא דהמ"ב הקיל בהפ"מ אם נשתייר במקום מרה ובטרפשא לבד והתב"ש כ' דאין להקל, ומיהו אם ישנו אלא שהוא מתלקט או כרצועה י"ל בהפ"מ, אבל אם הכזית במקום טרפשא הוא מתלקט וכדומה לא. מ"ו, ושיעור כזית המוזכר כאן כ' הכו"פ דלחומרא הוי חצי ביצה, ולקולא אף שליש ביצה והביאו בש"ד סק"א ע"ש,

ובעינן זית בשר ואין גידין מצטרפין שם. וכ"פ בתב"ש, ועיין בחי' רע"ק שמסתפק אם צריך שיהי' כל עובי הכזית שלם או דדי ברוחב כזית אף שאינו שלם מעל"ע ע"ש ולא אוכל להבין דד"ז מבואר בש"ס מרודד מהו ופי' הר"ג דלא הוי כזית עב אלא מרודד ע"ש:

ס"ג יבש הכבד, ושיעור היבשות נראה כשאינו מוציא שום ליחה כמו באתרוג בסי' תרמ"ח, באה"ט סק"ג, והט"ז והש"ך חולקים ע"ז דאינו טריפה אלא בשלא נשתיירו הב"ז. וכן העלו כל האחרונים וכ"ד התב"ש ופמ"ג, ומיהו כ' בשפ"ד סק"ד דלפעמים בא הכבד כולה מלאה אבעבועות ונימוק כולה במשמוש היד הא ודאי כל שלא נשאר תחתי' ב' זיתים שלימים טרפה. וע' יא"פ בשם פמ"א דבע"נ ובע"ת ראוי להחמיר לחוש לדברי המחמירין. וכ"כ הח"ס סי' קמ"ד, וע"ש בשפ"ד דהזיתים צריך לשער הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו. באה"ט סק"ד, יש להקל בזה ובתב"ש החמיר הביאו ג"כ בפמ"ג, וסיים בתב"ש מיהו אם אינו קשה כ"כ אם לא נשתנה מראית הכבד ללובן כשרה וזה כוונת בה"ג שהובא בבאה"ט סס"י זה, ומ"ש יש לעיין בריאה ר"ל מראית הכבד, שם סק"ה בענין דלא חסרו, והתב"ש החמיר אף בכה"ג דכל שניטל הכל ע"י התלעה שיב לא הדרא בריא, ולא התיר אלא אא"כ כולה שלם והתליע כולה ע"ש:

ס"ה נעקר הכבד, ואם נעקרה כולה מטרפשא ודבוקה בכליות צ"ע לדינא אם כשרה, מ"ז סק"א, באה"ט סק"ו והכשיר בצ"צ בהפ"מ כן העתיק בשפ"ד סקי"ד, אבל הפר"ח החמיר וכ"ד התב"ש מיהו כ' שם דאם נתחבה רק קצה ואין חלודה וגם בבשר אין שום ריעותא לא חלודה ולא נצרר הדם יש להתיר בהפ"מ וכיוצא וכ"כ בפמ"ג, ומשמע לכאורה שם דבכה"ג תולין אף בהפ"מ וכ' בלב"ש בחד"ד סקס"ז דדוקא בנתחב בכח תוך הבשר הוא דאין תולין בכולו תחוב אבל אם נמצא בסמפון תולין אפי' בכלו תחוב. שם חוץ מהכלים שנתבשל בהם הכבד י"ל כשהם אב"י, והתב"ש אוסר גם הכלים, והפמ"ג כ' עליו דאין לנו ראי' לאסור הכלים, ומיהו כ' בלב"ש בחד"ד סכ"א דאם א' קנה חתיכת כבד מהטבח והניחו בביתו ולאחר ב' או ג"ש מצא מסמר תחוב באופן שטרפה לדעת הט"ו וכשר להרשב"א וסייעתו והביאו הקונה להטבח, והשיב דהבהמה שריא אך הקונה אסור לאכול ממנה יע"ש היטב הובא בפת"ש. ומשמע שאם הי' אומר בהיפך שכשר לדעת הט"ו וטרפה להרשב"א לא הי' מתיר. באה"ט סק"ז, אבל אם חודה יוצא, ומה"ט יש לאסור ג"כ אם מחט תחובה בזפק ויוצא קצת לחוץ, שפ"ד בסי' מ"ט סק"ד:

סעיף ז' בנמצא בסמפון. וכ' התב"ש ופמ"ג דאף אם נמצא במקום שנכנס הסמפון לבשר הכבד והריאה כיון שעדיין מונחת בסמפון הגדול כשרה. ול"ד ללב דדוקא קודם שנכנס לבשר הלב כדלעיל סי' מ' דיש לחלק:

סעיף ח' אבל אם נסרכה, אפי' אם ניקבה נקב מפולש ולא כמ"ש הדרישה וכה"ג. תב"ש ופמ"ג. ומיהו כתב בדרישה דאם נסתמה בסרכא בטחול וכיוצא שלא כדרך הנחתה עתידה להתפרק וטרפה והסכים עמו התב"ש. ואם נמצאו ב' טרפשין הפר"ח אות י"ב מכשיר בפשיטות:

כבד שהי' מקצתה עובר דרך נקב שבטרפש לצד הב' שבטרפש סמוך להריאה והכשיר בתשו' רח"כ סי' י'. ובס' יוס"ד להג' מלבוב ז"ל חולק עליו. וגם בטוטו"ד מ"ק סי' ס"ח מטריף. וע"ע בטוטו"ד מ"ת סי' קכ"ב שמחלק בין הסתימה הוא במקום הזיתים ודבריו צ"ע למעיין שם. ואם הבשר רע ל"מ סתימה דסופו לינטול טוטו"ד סי' ק'. ותימה לי דהא הוא בעצמו הביא במ"ת סי' ז' דהא דאמרינן בכ"מ דאם הבשר רע ונימוס הוי כניטל ל"ה אלא היכא דהטרפות מצ"ע אבל היכא דאין הטרפות מצ"ע ל"א כן והא בטרפש הכבד אין הטריפות מצ"ע ודו"ק וצ"ע וכ' בלב"ש בחד"ד ס"ו דבנסתם הנקב בטרפש נהי דהבהמה כשרה מ"מ החלב מקודם ג"י אסורה. ועיין בשו"ת נאות דשא סי' קכ"ז. ועיין בתשו' בית אפרים סי' כ' לדודי הגאון זצ"ל. וגם בד"ק שחולקין ע"ז באורך. וגם בטוטו"ד מ"ת סי' ו' מסכים ג"כ דהחלב מותר יע"ש. וע' כו"פ סי' מ"ד סק"ח. בהג"ה יש לבדוק בכרם שבודאי יש שם קוץ או מחט והבדיקה מעכבת אף בדיעבד. מש"ז רסי' מ"ב ובשפ"ד בסי' מ"ו סקט"ז ובב"א ססי' ל"ט ואם נמצא שם כמו ווארציל ובתוך הווארציל יש נקב ובדקוהו וחתך הבודק עד מקום שהשביל מהנקב הילך וראו שפסק הנקב והשביל והי' הבשר שלם ויפה ולא ניקב יותר ע' בתשו' ד"ח סי' מ' שהתיר בזה. ובסי' מ"א שם כ' על נדון כיו"ב וז"ל ואף שהי' שביל וחזינן דהי' כאן מחט מה בכך כל שלא ניקב מעל"ע כשר ע"ש. ועיין בכו"פ דמכשיר אף בסרכא נגד תחיבת המחט באם יש עוד צדדים להקל ע"ש. ועיין ביא"פ דאם המחט אינה תקוע בדופן ההמסס רק מונחת לאורכה בין קמטי ההמסס ואין חוד המחט מול הדופן ויש סרכא מבחוץ במקום שכלה פי המחט ק' להתיר. אך הואיל ושכיח טובא בהפ"מ וכ"ש נ"ל להקל אם תעבור הסרכא ע"י מו"מ ממש בין האצבעות בנחת, וכן כשרואין שהבשר בטרפש הכבד במקום הסרכא מקולקל, כעין מכה נראה ג"כ להקל דתולין הקלקלה במקולקל שהסרכא באה מן הטרפש, הט"ז כ' שאין לאסור יתרת כבד אלא במקום מרה, וע' בפמ"ג שתמה ע"ז דהמעיין בט"ז סי' נ"ה סק"ד יראה שהסכים עם הש"ך כאן דאפי' אינה דבוקה כלל לכבד טרפה ולא התיר אא"כ דבוקה למטה מאותן ב"ז:

באה"ט סקט"ז כבד שהוא נפוחה ועבה וניקב יש לעיין בריאה, וכ' התב"ש ופמ"ג דאם הכבד עצמה מראה שלה כצמר גפן ג"כ טרפה. בנמצא אבן בכבד כשרה, שפ"ד ססי' מ"ב וכאן סק"ד ואם יש לחוש דמעלמא אתי יש לאסור:

כבד שהיתה נפוחה כולה והכשירה, שאילת יעב"ץ ח"ב סי' נ"א. ומשמע דנפיחה אינו פוסל בשאר אברים. וצ"ע מ"ש הבינת אדם שער או"ה סי' ט"ז לענין מרה נפוחה דמטריף ודו"ק:

סימן מב

ס"א בהג"ה נסרכה המרה למק"א כשרה, וכ"ד הפמ"ג כאן ובש"ד ססי' מ"ו להכשיר סרכא בכל שאר אברים וכ' שכן נהגו ואפי' נסרכו דקין לדקין ששניהם נקיבתן במשהו אפ"ה כשרה. ולענין דינא דעת הלב"ש וב"א ססי' ל"ט דבאהפ"מ ראוי להחמיר כדעת התב"ש ופר"ח ובהפ"מ יש להקל כדעת האומרים דאין סרכא אלא בריאה, ומיהו כ' הב"א שם דבע"נ יחמיר לעצמו אפי' בהפ"מ אם נסרכו שני אברים שנקיבתן במשהו אא"כ א' מהן הוא כגון טחול ולב וכדומה שבשרן עב עיי"ש. וכ' התב"ש דאף במקום שאין סרכא פוסלות מ"מ צריך לבדוק אם לא שלט הריעותא מעל"ע ואפי' בדיעבד הבדיקה מעכבת וכ"ד הב"א והלב"ש דאפי' בהפ"מ אין להקל. והפמ"ג כאן ובססי' מ"ו כ' דבדיעבד אין להחמיר כ"כ אם לא בדק. ואחר קוץ או מחט צריך לבדוק בשאר אברים ובדיעבד כשר אם לא בדק. ואם מצא קוץ או מחט דינו לכ"ד כדלעיל ססי' מ"א:

ס"ג וטועמו ומי שטועם ע"ג הכבד טועה הוא רק צריך לטעום בפנים, ואף בבהמה מהני טעימת הכבד משז"ז סק"ב, ועי' בבינת אדם שער או"ה סקט"ז. ואם טעמו טעם מר בב"מ יש להכשיר ג"כ. ודוקא כמות שהן אבל לא ע"י צלי'. ויש לחפש אצל טחול של עוף ובסמוך לו ימצאו מרה ובחנם מטריפין יא"פ. וע"ש לענין אם נמצא מרה ובתוכה ליחה לבינה ואינו מר ובכבד טעמו טעם מר דמכשיר, וע' בפ"ת סק"ב שמסתפק בזה. – הפת"ש סק"ז הביא בשם חינוך ב"י דאין לסמוך בהטעימה אנשים וביא"פ הביא בשם מח"ב לסמוך אנשים, ועיין בנחלת צבי דנשים נאמנות בזה מטעם דאיכא לברורי, וע' בס' ויכיח מים חיים דכל דבר שעל הנשים מוטל לעשות והם יודעות שאנו סומכין עליהם ודאי בודקות יפה ואינן חשודות. ועל קטן אין לסמוך בזה. דע"ק סק"ג. ואם נאבדה הכבד ולא טעמו אותה דעת התב"ש ופמ"ג להחמיר. והשבו"י הובא בפת"ש מכשיר וע' בעקרי הד"ט שהביא בשם עה"ג להתיר בעוף שמן, ובמקומינו שעפ"י הרוב אם לא נמצאת המרה טועמין בכבד טעם מר יש להכשיר וע' ביא"פ, ועיין במנ"י שנסתפק בצבי די"ל מרה סמוך לזנבו אם לא נמצא לה מרה ויש טעם מר בהכבד מה דינו ע"ש:

ס"ד נמצאו שתי מרות טרפה, אפי' רחוקות זמ"ז דהלכה כרש"י בפי' כל יתר כנטול דמי שפ"ד סק"ד, ואם שופכות זל"ז כשרה, ובנאבדה בלי בדיקה אי שפכי להדדי כשרה יא"פ בשם מח"ב, וע"ש מ"ש בשם ס' זכרון יוסף וכ"כ בטוטו"ד מ"פ סי' מ"ב דאין להכשיר בנאבדה בלי בדיקה מטעם ס"ם, דשמא הלכה כמכשירין ל"ה ס' כיון שלא נזכר בש"ע, וק' לי טובא דהא בש"ך סק"י כ' דלהכי מכשירין בבהמת ישראל כיון דהרבה פוסקים מכשירין בשתי מרות, וא"כ נזכר בש"ע ודו"ק. גם בטוטו"ד בעצמו בסי' קכ"ז לענין דלא הי' להמרה הב' שום פה להסמפון מכשיר מטעם ס"ס שמא חסרה המרה כשר וצ"ע:

ס"ז בבהמת ישראל, וע' ביא"פ שכ' בשם מח"ב דאפי' אינה בהמת ישראל ויש צור"ש ויו"ט או סמ"צ י"ל דכדאי המתירין לסמוך עליהם בשעה"ד, ונראה שלא להקל כ"א בהפ"מ ושעה"ד וכ' הלב"ש בחד"ד ליו"ד ס"ח דלענין החלב והבצים מבהמה או עוף שנמצא חסר מרה או יתר מרה יש להורות כך בחסר מרה אזי קידם יב"ח או כ"א יום בעוף מותרים, ובתוך יב"ח או כ"א יום עד ג' מקודם אסורין מס', ובתוך ג' אסורין בתורת ודאי, וביתר מרה אפי' ביותר מיב"ח אסורין מס' וכן הדין בחסר ויתר ש"א שיש מיעוט פוסקים מכשירים ולא הובא דעתם בש"ע, ואם אין שום פוסק מכשיר אזי אף בחסר אסורין החלב והבצים מס' אף קידם יב"ח כדלקמן סי' פ"א, וע"ל סי' פ"ו בפת"ש סק"א, באה"ט סק"ה מעשה והכשירוהו ודוקא אי ליכא כלל טעם מר, אבל אם טעמו מבחוץ במקום מרה הב' טעם מר מסתמא נבלע המרה בכבד וה"ל ב' מרות וטרפה, יא"פ בשם ת' כתר כהונה, ולפענד"נ שיש לפקפק על ד"ז וצ"ע:

שם מרה שנתרוקנה וכ' פר"ח ונופחין אותה עיי"ש, ובנאבדה בלי בדיקה צ"ע. שפ"ד סק"ה. ס"ח יש מיני עופות שא"ל מרה, ואם נמצא מרה בתור או בן יונה או בצבי בכבד כשרה, ואם נמצא וניקבה בתפל"מ מכשיר ובח"ב מפקפק ע"ז, יא"פ:

ס"ט גרעינה של תמרה, וה"ה אם נמצא אבן בתוכה דא"א לנקוב כמו גרעין של תמרה, וכן בכבדא או בריאה כשר שפ"ד בסי', ומיהו כ' בתב"ש דאם י"ל קצוות חדים טרפה ואין להכשיר אלא בתרתי לטיבותא עגולה וגדול כגרעין של תמרה, ע' פת"ש סק"ט בניטלה הכבד וע' שפ"ד בסי' מ"א סק"א שכ' דאין הל' כרשב"א, ומש"ה אף באותן שא"ל מרה או בצבי טרפה נוטל הכבד, ומ"מ מסתבר דל"ב כ"א ב"ז בכליות ובטרפשין וכ"כ בתב"ש שם, ועי' בחי' רע"א סי' מ"א, בנמצא מרה גדולה ואומרים שזה הוא חולאת כשהמרה נתמלאת הרבה נפקע הכיס טרפה, שו"ת שו"מ מהד"ג ח"א סי' ק"פ, ואם נתקשה הלחה שלה כאבן וטעמו ונמצא מרירות מעט כשר, דע"ק סק"ג והביאו גם במק"מ סק"ז וסיים ודלא כחכ"א שהטריף:

סימן מג

ס"א ניטל הטחול כשרה, היינו שהקטינה ולא שלקתה או שנימוקה דאיך תחזור לכשרותה, כו"פ הביאו הפמ"ג בש"ד סי' מ"ד סקט"ו, ועיין תב"ש כאן סק"ה דלא משמע לכאו' הכי, ומיהו כ' התב"ש דלקוי כולו אף שיש מסמוס ורקבון ממש ל"ה כניטל, והיא"פ כ' שבתוי"ק כ' להכשיר, ובמח"ב הסכים לכו"פ, וההפרש בין נימוקה או שהקטינה נראה אם הכיס הוא ריק בודאי נימוקה ואם נמצא גדים של הטחולה ניכר שהקטינה כמו לענין כליות בסי' מ"ד ס"ו ודו"ק:

ס"ב פחות מכאן ה"ה כמפולש וטריפה, אפי' נשאר באורך עד"ז שלא ניקב, כל שלא נשאר בנקב עד"ז טרפה, שפ"ד סק"א וה"ה להיפוך כל שנשאר תחתיו עד"ז אפי' לא נשאר כלום באורך ובצדדין כשרה תב"ש, ואם ניקב מב' הצדדין צריך שיהי' ביניהם עד"ז, ובשור הגדול דמשערין בפחות מחצי עוביו א"צ שיהי' בין הנקבים שיעור כזה ורק שיהי' בריא בין שני הנקבים. אם יש שינוי מראה בעד"ז כשרה. כ"ד הט"ז וש"ך ומנ"י ומש"ז סק"ה וכן המנהג דלא כתב"ש שאוסר. – הט"ז הביא מעשה בנמצא באיזה גליל בעגלים שי"ל נקב מפולש בטחול והכשיר, וע' תב"ש סק"א ומש"ז סק"ב דאם רוב מין כך בבירור אז יש להכשיר, וע' תשו' רח"כ סי' י"ג שגם כוונת הט"ז כן, ולב"ש בסי' ל"ה סק"א פ' כהצ"צ ואפי' בריאה משמע שם דכשר כה"ג. שם אבל אם ניקב הדק כשרה, מיירי שאין מחט לפנינו מונח שם, או שנתחב לפנינו וראינו שלא ניקבו אברים הפנימים דאל"כ טרפה כמו מחט שנמצא בחלל הבהמה, ט"ז סק"ד ש"ך סק"א, ועי' בשאילת יעב"ץ ח"א סי' נ"ח שהאריך ומסיק דאף בניקב ויצא לחוץ ל"ה רק ס"ט עיי"ש. טחול שהיתה מובלעת בו שלפוחית מים ומצד א' בשר הטחול מקיף אותה, ובצד השני מקיף הטחול בדקות עד שהי' נראה כעור בלבד, ובשר הטחול בריא ושלם ועור השלפוחית עבה והתיר, שאילת יעב"ץ ח"ב סי' ק"ה ע"ש, וע' פר"ח סק"ז פר"ת סק"ב כו"פ סק"ז שו"ת פני יהושע סי' ט"ו:

ס"ג שדבוק לכרס, משמע דאם אין דבוק אף שמונח על הכרס הוי מקום הדק, וע' שפ"ד סק"ו ופר"ח סק"ח ותב"ש דבהפ"מ כשר בזה בין ניקב ובין נחתך:

ס"ה בהג"ה וטוב להחמיר א"ל במקום הפ"מ, וכ"פ הש"ך, ואף בדבוקים הכל בסומכי' א"ל ס"ס שמא נחתך כולו כשר, שפ"ד סק"ט, ודע דיתר טחול ל"ה אלא כשהוא בצורת טחול, שם ובל"י סקי"ב, וע' בשפ"ד סי' מ"ד סקט"ז ועי' בלב"ש בחד"ד סקי"ג:

ס"ו טחול העוף אין הנקב פוסל בו, והאחרונים חולקין ע"ז וע' כו"פ סקי"ג ופר"ת סק"ו דמכשירין, טחול שנשתנה צורתו דהיינו שהיא מרובעת העלה דכשר. בינת אדם שער או"ה סי' י"א:

סימן מד

ס"א או בג' כליות כשרה, וה"ה בד' ויותר, רוקח ומרדכי, ואם דבוקים זל"ז במקצת עד שאם ינטלו שניהם ממקומו לא ישאר כפול וכענבה המוזכר לקמן צ"ע לדעת הרמב"ן בפי' כל יתר כנטול, ולמאי דקיי"ל בסי' מ"ג ס"ה כדבריו באהפ"מ דיש להטריף, מ"ז סק"א. שם עד מקום חריץ, אפי' אם כל הלובן ניקב או נחתך כשר, שפ"ד סק"ד:

בנמצא מ"ז בתוך הכוליא אפי' הם מלוחים כשרה, דע"ק סק"ד, ודעת הט"ז סק"ח וסק"י דבעינן עכ"פ מקצת הלובן קיים, והפמ"ג כ' עליו דלא ידע מנ"ל הא, ועי' ח"ס סי' מ"ז וטוטי"ד מ"ת סי' קמ"ו. ואם נמצא אבנים בכוליא אפי' הם מונחים בתוך הלובן כשר ט"ז וש"ך ופר"ח, וכל מיני אבנים כשרה, תורת זבח ושאר אחרונים, וע' תב"ש סק"ט דמטריף באבנים הנולדים מגוף הכוליא. אם נמצא מראה כרכומי בכוליא שהגיע ללובן עד ולא עד בכלל דהיינו שאינו נכנס לתוך הלובן רק שכלה אצל הלובן והמים מונחים בתוך כים וניכר שהכיס הוא קרום מחמ"כ והכשיר, יוסף דעת, וע' בד"ק סק"ט דקרום הבועה ל"ה הפסק ודו"ק, ועיין בטיטו"ד מ"ק סי' ע"ו דמכשיר ג"כ בענין זה, וכ' בכרכומי בהפ"מ יש לנו לסמוך על בדיקתינו ולהכשיר, בב' כליות של שור הגדול שהי' בהן ב' בועות ובתוך הבועות הי' עצמות קטנות הרבה והי' נראה דהכי רבותייהו והבועות לא הגיעו לחריץ והי' מ"ו והעיקר הי' העצמות והכשיר, טוטו"ד מ"ק סי' ע"א. בנמצא דם בכוליא צריך עכ"פ שיהי' מקצת הלובן קיים, מש"ז סק"ט:

ס"ה כוליא שהקטינה ואם לא הספיק לשערה אם היתה יותר מכפול עד שנאבדה כשרה דהוי ס"ס, שפ"ד סק"ח בל"י סקי"א. המ"י כלל פ"ט סקי"ט מסתפק אם מחמת אבנים ליכא כפול וכענבה אם טרפה דעכ"פ חולי היא באדם ובבהמה, והתב"ש סק"ט הטריף, והבל"י סק"י מכשיר ודו"ק, ומלשון המ"י דכ' אם נתקטנה הכוליא ע"י אבנים נראה דדוקא בניכר שנתקטנה אבל אם היא קטנה מתולדתה כשרה וצ"ע ודו"ק. ואם יש ג' כליות וא' הקטינה אם יש סי' מובהק בלקוי' שהיא היתירה כגון שאינה עומדת כלל בשורה במקום הראוי לכליות או שא"ב כלל צורת כוליא כשר, אבל זולת מסי' אלו אין להתיר כלל וה"ז ס"ט, ואם היתירה דבוקה אפי' בסי' מובהק טרפה כדלעיל סי' מ"ג בטחול, ודין הטחול ודין הכליות שוין בזה, זולת מה שנתבאר בטחול דהוי ודאי טרפה כאן בכליות הוי רק ס', לב"ש בחד"ד סט"ו, בניטלו הכליות ע"י חולי כ' הלב"ש

בחד"ד דאף למאן דמכשיר הבהמה מ"מ החלב מקודם ג"י אסור, והד"ק בסס"י מ"א יחולק עליו והכשיר בחצי מעל"ע. נשתנו מראה הכליות לגרי"ן ובלו"א, פ' הפמ"ג כט"ז וש"ך להכשיר:

סימן מה

ס"א בהמה או עוף שניטלה האם, ואם נמצאו ב' אמות יש להכשיר מכח ס"ס, שפ"ד סק"א, מעשה בעוף שנמצא בגופה שלפוחות מלא מים ונסרך להאם שהבצים מונחים שם ובאותו מקום נרקב מקצת השליא והי' ע"ש והפ"מ ורצה לאסור מטעם דאיכא תר"ל דניקב האם אינו כשר רק בהפ"מ ושלפוחות מים ג"כ אינו כשר אלא בהפ"מ, ותרי קולי לא מקלינן בשביל הפ"מ כמ"ש הט"ז בססי' צ"א, רק כיון דנסרך לשליא א"כ רגל"ד דהמים באו מכח השליא, ודומה למה דמבואר בסי' ל"ט סכ"ב דאם האומה נסרך לדופן ויש מכה בדופן דתלינן דבא מהדופן והכשיר, אמנם בגוף דברי הט"ז הנ"ל הביא מל"ש בפתיחה לטרפות שבירת העצמות אות ז' דלכ"ש או שאר ס"מ מקלינן גם כשיש תרי קולות, יוסף דפת. בהמה שבחי' הי' יוצאין מר"ג תמיד ונשחטה ונמצא מים בחלל הגוף דצריך בדיקה בכל האברים וק' הבדיקה מחמיר הנוב"י הביאו הפת"ש אפי' בהפ"מ, אולם דעת הפר"ח ותב"ש בסי' נ' להתיר בהפ"מ עי"ב באברים הפנימיים וגם הריאה צריכה נפיחה עיי"ש בעובדא שפתחו הבהמה הביאם הפמ"ג בסי' מ' ובססי' נ' ע"ש, וע' תב"ש שכ' דהמקיל לצו"ש בשעה"ד אף באין הפ"מ עי"ב לא הפסיד, אמנם בדיקות אלו מעכבין אפי' דיעבד, והב"ח הכשיר בעוף בכה"ג, וכ' התב"ש דה"ה במ"ע הי' מכשיר הב"ח, וע' שבו"י ח"ב סי' ס"ה ועקהד"ט ומק"מ סק"ג דיש סכנה לאכול ממנה, ואם המים בשלפוחית אין חשש סכנה, באה"ט סק"ג. שורים המשתינים דם צריך לבדוק השלפוחות של מר"ג, ואם לא בדק אפשר להקל בהפ"מ, שפ"ד סק"ד וכ"כ הישוי"ע, פרה המשתנת דם החלב מותר, טוטו"ד סי' קנ"א, נימוק הולד במעי הבהמה טרפה דבודאי נימוק השליא ג"כ, פר"ח בשם א"ז, והק' הגאון מליסא ז"ל דהא מתני' הוא בהמה שהפילה חררת דם פטורה מן הבכורה שאני אומר נימוק הולד הרי להדיא דהבהמה כשרה, ותי' בס' יהושיע בפו"כ סקכ"ז דהא התם מיירי שאח"כ נתעברה וילדה זכר ואנן קיי"ל טרפה אינה יולדות ובודאי לא נימוקה השליא, משא"כ באם נשחטה הבהמה אמרינן שהאם ג"כ נימוקה וטרפה, ועיין תב"ש סק"ב ובל"י סק"ג ומש"ז דמכשירין בהפ"מ בנימוק הולד בתוך השליא:

סימן מו

ס"א ניקבו הדקין טרפה, ואם שומן סותם אף בתחוב שם מחט מותר, אבל שומן שבא ע"י פיטום אינו סותם, ישו"ע סק"ג, ובס' אם הי' שומן סותם או לאו, הוי רק ס"ס וכשנתערבו ברוב מותר, ש"ד סי' ק"י סקל"ז עיי"ש, שם והעוף כל שומן שלו סותם, שומן התנגול ואווז הבא מכח פיטום אינו סותם, תב"ש סי' מ"ט סק"ב:

ס"ב יצאו הדקין לחוץ, לענין תרנגולים מסורסין מנהג העולם לאוכלן, וכ' בש"ד סק"י דא"צ להמתין יב"ח כיון שהוא אומן בקי שלא יגיע לב"מ:

ס"ד מחט שנמצא בדקין דמכשיר הש"ך במונח לאורכו כ' הפמ"ג דדוקא באינו תחוב אפי' במקצת, וכ"כ התב"ש, מחט שיצאה דרך בית הריעי, ע' בסולת למנחה כלל צ"ד ובפר"ח. אם נמצאו תולעים כרוכים על המעיים ואין שום ריעותא על המעיים יש להכשיר, שו"מ מ"ק ח"ג סי' קצ"ב, שו"ת מהרי"א חיו"ד סי' ס"ו:

ס"ו אם סירכא יוצאת מהדקין כשר, ואף בנסרכו דקין לדקין ששניהם נקיבתן במשהו כשרה, י"ד סקט"ז, ולענין בועות בדקין אי סגי בבדיקת ג' להכשיר, ע' תשו' ח"ת סי' מ"ט דמחמיר, ועיין בתשו' דב"ח ח"ב סי' ע"א דמנהגו לבדוק הגדולים והגרועים והנראים נפוחים הרבה או קצת אודם שנראים ללקותא, ועיין ביוסף דעת שבעיר א' מצאו כמעט בכל בהמה שיש פאקין על הדקין עם שינוי מראה המבואר בפמ"ג דטרפה והוא הפסד גדול, והתיר להשליך הב"מ לנהר או למוכרם לעכו"ם ולא לעיין עליהם כלל, בבר אווזות שנמצאו נגד הפאקין תולעים עיין בשו"ת רח"כ סי' י"ג שמכשיר:

סימן מז

ש"ך סק"ב התם מיירי שחוזרים ומתערבים אל הדקין, וע' בפחד יצחק שכ' דבעוף יש להקל אפי' אינו חוזר ומתערב דהכי רביתייהו וכן הסכימו חכמי הישיבה לקבוע כן הל' לדורות, ואם יצא ענף מן המעי באווזא כאצבע או יותר והי' סתום בסופו אעפ"י שמחצי' ולמעלה נתפשט כמין בליטה או תפוח יש להתיר בהפ"מ, אווז שנמצא כמו מעי יתר בדקין והשומן מכסה הב"מ והדקין כדרך להיות באווז פטומה מכשיר, שבו"י ח"ג סי' ס"ד. ואף דהשבו"י סובר דשומן הפיטום סותם. וכבר הבאתי בסי' מ"ו ס"א דעת התב"ש בסי' מ"ט דאינו סותם, מ"מ בנ"ד נראה לפענ"ד דיש להכשיר מכח ס"ס, ס' שמא המעי היתר היוצא מאמצע הדקין כשר, וס' שמא שומן הפיטום סותם ודו"ק וצ"ע, קיבה שיצא ממנה ג' ענפים כאורך חצי אצבע והי' סתום בסופה אך הבשר הי' מעין בשר הקיבה בלי שינוי כלל יש להכשיר, בל"י סק"א, באה"ט סי' מ"ח סק"א:

ס"ד אי אי"ל תרי סניא דיבי טרפה, ובעוף אם לא נמצא מהסניא דיבי רק א' כשרה, פחד יצחק אות י' שו"ת מהר"י אסאד סי' י"ד:

סימן מח

ס"א קיבה שניקבה טרפה, מעשה אירע שנמצא מסמר במעי היוצא מן הקיבה מצד אקשתא, והתירו חכמי פראג, מטעם דהרמ"א בסי' ס"ד כ' דא"צ להסיר רק הקרום ולא החלב שתחתיו א"כ חלב טהור הוא וסותם, ישוי"ע, ועיין בתשו' שער אפרים סי' ס"ב:

ס"ב כרס שניקב טרפה, ואף אם ניקבה במקום שהטחול דבוק וסותמו ל"מ לפי שהקרום הוא חלב טמא ואינו סותם. ט"ז סק"ב, ואף בניקב שם גם הקרום שעל הטחול ג"כ אינו סותם כיון שקודם שניקב הקרום טרפה איך תחזור לכשרותה, חכ"א. וכ"כ הגאון בית מאיר. ועיין בב"א בשער או"ה סי' כ"ו לענין עז א' שדקרוהו בין הצלעות סמוך לבטן ויצא הפרש ואח"כ חיתה י"ב חודש ונתעברה וילדה דמכשיר, וע' במק"מ דהשיג עליו וכ' דשגה בזה ע"ש באורך, והנני להעתיק פה תשובה א' מ"ש לי הגאון מאוה"ג בעהמ"ח שו"ת בית יצחק ז"ל בענין זה עוד בשנת תרנ"ז שלום וברכה להרב החריף ובקי מ' אברהם שור נ"י, בדבר שאלתו שמכרו בק' בהמה ונודע שלפני ששה חדשים היתה נפוחה ודקר אומן בין צלעותי' בסכין קטן ואיני ידוע אם נכנס לתוך החלל ולא יצא שים פרש ומכרו הבשר ושאל כ"ת אודת הכלים ויש בזה הפס"מ:

תשובה בקצרה הנה כבר ראה בספרי חיו"ד ח"א סי' ס"ב שכתבתי לאסור הבהמה דבודאי נכנס להחלל שזה עיקר הרפואה להוציא הרוח, אך ביצא הפרש שכתבתי שם דל"מ יב"ח כתבתי בספרי ח"ב בק"א סי' כ"ד צדדתי להקל ביב"ח מטעם דמשמע מרש"י דהא דכל הכרס הוא כרס הפנימי הוא רק מספק עיי"ש אבל קודם יב"ח אין סברא להכשיר, אך בנ"ד שכ' שיש ספק אם נכנס לחלק וכ' שהגאון מהרש"ל מכשיר יש לו על מי שיסמוך להתיר הכלים שאינם בני יומן, אמנם הכלים שאפשר בהגעלה יגעילו אפי' קדרות של ברזל ומרוב הטירדה אקצר והנני ידידו יצחק שמעלקיש האבד"ק הנ"ל והגליל, וע' בת' ב"ח ח"ב חיו"ד סי' ל"ג דאם אמרו רופאים מומחים דלא עשו במכוון נקב בהמסס יש לסמוך אסברת המתירין בסירוס בעופות ואוקי אומן על חזקתו, עיין בלב"ש בחד"ד סקס"ב וס"ג דאם נמצא בכרס מבחוץ מקום קשה במשמוש כמו אגוז, נסתפק אם דמי ליבלת, או דלמא דגם ע"י שהי' נקב עד חציו עלה קצת ונצרר הדם ונתקשה בעבר הב' אף שהוא שלם ויפה, וכ' דמסתבר דזה לפי ראות עיני המורה ברוב קשיותו ומהותו, ומדברי הש"ד סי' מ"ט סק"ב משמע דבשר קשה ל"ה ריעותא:

ס"ג בשר החופה את רוב הכרס, ובעוף ל"ש דין בשר החופה את רוב הכרס, ט"ז סי' מ"ט סק"ג, ומש"ה אם נחלק הבייליג לשנים כשר דכפי הנראה הוא במקום כרס החיצונה מ"ז שם סס"י, שם. קרע זה לכרס עד שנראית. הביאו בשם הב"ח להתיר אם העור שלם מבחוץ רק הבשר נקרע לב' מנגוחת השוורים דטעם כרס החיצונה משום דסוף הפנימי לנקוב, וע' בת' ד"ח ח"א סי' כ' האריך לבאר שם דעת הב"ח והעלה דלא התיר הב"ח אלא בלא הגיע הקרע עד הכה"פ אבל בהגיע עד הכה"פ ל"מ שם שום סתימה, וגם השיג שם על האומרים דלא התיר הב"ח אלא בידוע שבא מנגיחת השוורים וכ' דאין חילוק כלל ע"ש, וע' בטוטו"ד מ"ת סי' קע"ה לס' הב"ח דבעינן דוקא בידוע שנגחו אותה הבהמות, וכ' ג"כ דהב"ח לא מכשיר אלא בנקרע הבשר אבל בנקדר וניטל מודה דטרפה, וכ' שם דאין הל' כן דהב"ח יחידי בדבר, וע' בטוטו"ד מ"ת סי' מ"ה שחזר בו דהעיקר כדברי הב"ח ע"ש. – וע' בסי' פ"א שהבאתי דברי הטוטו"ד מ"ת סי' קפ"ג בפרה שנמצא קרע בבטנה נגד הב"מ והתופר הגיד שלא הגיע הקרע לחלל והכשיר.

ס"ח הופכין אותו אם נמצא עליו ק"ד, אבל סביבות הנקב כשרה אפי' סמוך לנקב מיד שפ"ד סקי"ז, וע"ל בש"ר סי' מ"ב סק"ג שכ' להיפוך ודבריו שם צ"ט, ואולי דעתו שם כמ"ש התב"ש כאן סקי"ג דדוקא בהפ"מ יש לפסוק כראבי' בעל דין זה ע"ש, ומיהו בססי' מ"א כ' בש"ד עצמו דנמצאת למאן דאוסר גרע מתחיבה ובתחיבה בעינן נגד המחט ממש וכ"ה בת' צ"צ סי' מ"ט, אם נמצא מסמר וראשו עב כגרעון של תמרה ופי' לחוץ דודאי דרך פנים בא, או במחט ויש ק"ד בפנים, וכעת נקיב לחוץ, ובצד פנים נתרפא ולא ניכר שום ריעותא, אי הוי ודאי טרפה או ס' דשמא אחר שניקב מקצת הפנימי נתרפא אותו המקצת קודם שניקב לחוץ, ונ"מ טובא אם נתערב באחרות קודם שנודע הס' דמתירין בהפ"מ, או במליחה שנמלח עם אחרים שהתיר השבו"י בס"ט בהפ"מ וצו"מ מטעם ס"ס וצ"ע, מש"ז סקי"ח, וע' בש"ד סי' מ"ט סק"ב כ' בפשיטות דל"ה רק ס"ט, כ' בלב"ש בחד"ד סכ"א באשה שקנתה אצל הטבח כרס וקצת דקין ואחר ב' או ג"ש חזרה להטבח ומחט בידה וא"ל זאת מצאתי בכרס הזה שהי' תחוב מקצתה בדופן הכרס ומקצתה בלט אל תוך הכרס, והגידה כי הי' מבחוץ מקום קשה במשמוש וחתכה המקום ההוא ומצאה המחט ולא הי' שום שמ"ר במקום ההוא והי' הפ"מ בדבר והורה דהבהמה כשרה והאשה אסורה לאכול ממנה והכרס והדקין אסורין לכ"א – אם קש תחוב אי הוי כקוץ ע' במק"מ סקכ"ה משם דע"ק שנסתפק בזה, – ט"ז סקי"ט עכו"ם שמצא מסמר אי מהימן לי' אסור, וע' בהשמטות לטוטו"ד סי' א' דאף דעכו"ם מהימן לי' א"נ, ועיין במנ"י כלל נ"ט

ססק"ו שחמה על הט"ז דכ' דא"נ אלא במסל"ת, ובסי' קכ"ב כ' דנאמן אף בלי מסל"ת, ויש ליישב דכאן י"ל חזקת היתר וצ"ע ודו"ק:

סימן מט

ס"ב ניקב ושומן שעליו סותמו כשר, ובניקב הקורקבן והכבד דבוקה ומהודק יפה סותם, דע"ק סק"ג:

ס"ג אם נמצא מחט, ע' רדב"ז בסי' נ"ח דכ' דדרך מחט הנמצא בקורקבן להעלות חלודה ולהשחיר מחמת הלחלוחות, ואם מצאו מחט של"ה בו שום שינוי כלל זה מורה שאחר שחיטה נתחב שם, ומהני זה הטעם לעשותו סניף עם טעם אחר אבל משום זה הטעם לבדו אין להכשיר ע"ש:

סימן נ

ס"א בהג"ה ול"א נשחטה הותרה אלא בדבר שנוכל לומר שנעשה לאח"ש, וע' בשו"ת טור האבן סי' מ"א דאף הרמ"א לא החמיר רק אם כבר נשחטה, אבל כשעדיין לא נשחטה מודה דאזלינן לקולא, ומש"ה מתיר לשחוט ביו"ט עוף שנולד בו ריעותא ומתיר החלב מבהמה שצולעות ול"נ אם איעכול ניבי', אם שינה איזה אבר מהפנימיים את צורתו מכמו שרגילים להיות כגון הטחול שדרכה להיות ארוכה ונמצאת עגולה או מרובעת, וכן שאר כל האברים כשר, חכ"א כלל י"ד סקל"ב:

סימן נא

ס"א קוץ או מחט וכו', ואם נמצא עצם בגוף ויש לתלות שמצלעות הוא כשר, מש"ז ססי' ל"ט סקכ"ג ובפתיחה לאו"ח בסדר הנהגת או"ה סדר ג' סי' ה', אם הלכה הבהמה אצל אילן וננעץ ענף א' בקרבה כנגד הלב ומיד יצא ועתה נמצא ריעותא בלב אם יש לחוש לשאר אברים ע' בפת"ש סק"ד שהביא ד"ז בשם ס' פתה"ב והניח בצ"ע, ולפענ"ד יש לפשוט זה ממה דכ' בהגהת פרישה סי' נ"ז סק"ט לענין הנץ שי"ל דרוסה בגו"ט, שכ' דלמאי נ"מ אמרינן בגמ' די"ל דרוסה כשהנקב בחלל הגוף הלא אף בלא ארם טרפה, וי"ל דכי אמרינן אין בדיקה לנקב הייני כשהקוץ או המחט תחוב בגוף ואיכא למיחש דלמא הלך לכאן ולכאן וניקב וא"א לבדוק אבל כאן שדרס והוציא מיר ל"ח לנקב באברים פנימיים אלא כנגד זה הנקב מקום שדרס והיינו ממש ד"ז דמכשיר ביצא מיד וצ"ע ודו"ק:

בש"ד סק"ה הביא בשם הבל"י דיש מן מולי הרגיל בכבשים שמתים מהם ובכמה קהלות גזרו שלא לאכול אותן, ובאותן כבשים הכבד שלהם לקוי ונהפך ללובן וכשצולין איתה נפלה תילתי תילתי וים להטרוף, ולא ידענו למה הביא בשם הבל"י אמאי לא הביא דברי הרש"ל שכ' כן הביאו בט"ז ססי' סקט"ז, וע' בשבו"י ח"ב סי' נ"ז דמחמיר ג"כ בזה:

ס"ד כגון קורט של חלתית, ושרש של חלתית ג"כ אין להתיר, תב"ש ססק"ה

סימן נב

ס"א עוף שנפל לאור, וגם בנפל למים רותחין הדין כן, שפ"ד סק"ה בשם הרוקח. רק שהג' מהרש"ק בהגהותיו לפמ"ג נסתפק בנפל למים רותחין שנסתלק מעל האש והניח בצ"ע, – שם ונשתנו, הלב וקורקבן וכבד. והקנה שנשתנה שדרכו להיות לבן והאדם או הוריק נסתפק בש"ד סק"ה והניח בצ"ע, וע' במק"מ ססק"ד דמכשיר:

ס"ה נפלה לאור וא"י. ואפי' לא נאבד אלא אבר א' טרפה. תב"ש סק"ח. ואם הוא ס' אם נפלה לאור ונאבדו הב"מ. ע' בש"ד ססי' שהביא בשם הפר"ת דיש להתיר מכח ס"ס. והק' עליו דהוי ס"א בגופו וס"א בתערובות. שם. צריכה בדיקה ואם הטילה בצים או שהתה י"ב חודש א"צ בדיקה, ח"ס סי' נ"ב. בש"ך סקי"ט הביא בשם או"ה דא"א בקיאין בבדיקת נפלה לאור. ועיין בתב"ש סקי"א שמיקל בבדיקה אף לדידן דהא אף בנאבדה אין לנו ראי' ברורה לאסור, וע' בבל"י בתשובה:

סימן נג

באה"ט סק"ב. ואנו נוהגין שחותכין כל אבר השבור בה"י, וגם הבל"י סק"ב כ"כ, ובשפ"ד סק"ב כ' דלא ראה נוהגין כן, אכן בלב"ש סי' י' כ' דאין לזוז ממנהג זה לכתחלה אא"כ האבר הוא ד"ח אזי א"צ רק כפי הדין, וע' בפמ"ג בסי' נ"ה וס' בסי' ס"ב מדינים אלו:

ס"ב וכן בעוף, עוף שנברא חסר גפיו כשר, ואם אין אנו מכירין אם הוא חסר בתולדה או נחסר אח"כ אסור, אבל אם הבוכנא קיים והשאר נמסר ממנו ואין מכירין אם הוא בתולדה כשר, ועוף שנברא שמוטת גפה ג"כ כשר. לב"ש סי' ז' ססעי' ב', וע' תשו' חו"י סי' נ"ג. בשבירת הגף סמוך לחבורו לגוף ל"מ שהיית יב"ח, מש"ז סק"ט, פר"ת סי' נ"ז בל"י שם סקכ"ז אבל בנשמט ושהה יב"ח או כ"א יום והטילה בצים כשרה. שם. בנשברו העצמות קטנים נסתפק בטוטו"ד מ"ת סי' קפ"ז, וע' בבל"י שהביא בשם הכנה"ג דכשר:

ס"ג נשמטו אגפיו. אין חילוק בכל סי' זה בין יצא הבוכנא לגמרי מתוך האסותא ובין נזח במקומו בתוך האסותא. לב"ש סי' ז' ס"ב. שם. הבל"י הביא בשם רוב המפורשים דהיינו פרק המחובר לגוף. ואחרים פירשו דהיינו עצמות קטנות המחוברין לגוף בפנים וכ"כ הפר"ח וכ' דבהפ"מ יש לסמוך ע"ז. והכו"פ פ' דבלא נעכלו הנובים ולא נפסקו יש להתיר בהפ"מ. וע' בכל פרטי הדינים לסי' זה בלב"ש:

ס"ה עוף שה"ל מכה עמוקה תחת הכנף. הנמ"י כ' דהש"ך הסכים להת"ח. וכ' עליו הפמ"ג דאינו מוכרח ואדרבה צידד והביא דעת הלבוש דאף אנו בקיאין והטעם דע"י החולי ל"מ ריעותא והבדיקה הוא רק לחומרא ובזה אנו בקיאין וכן הסכים הט"ז. וכ"כ

הפר"ת סקי"א והבל"י סקי"ד. – אווזות שהעכו"ם דוקרין במחט תחת כנפם להצבות שיראו שמנים אותם שנודע שנעשה בם כן אסורים, וכשא"י שנעשה בם כן אין לחוש. ח"ס סי' קכ"ב:

סימן נד

ע' באה"ט סק"א שהביא מדמש"א דבנשבר הבילוק אין לחוש לנקיבה הריאה. וע' במ"ז ססי' מ"ט. ובלב"ש ססי' י"ג. צלע עוף שנשבר ויש עוקץ כ' דבהפ"מ וצו"ש המיקל אין לגעור בו. שפ"ד סק"ג. ולב"ש פ' ג"כ כן זולת אם הוא כנגד הריאה, וכ' הלב"ש דהא דחיישינן בעוף אם יש עוקץ בצלע. דוקא ביצא העוקץ לתוך החלל דהיינו שיצא השבר דרך הבשר הפרוס על העצמות עד שבא לחלל, אבל אם הבשר כולו חופה השבר ורואין שאין שום נקב או ריעותא בבשר ער שנבא לחוש שמא יצא השבר דרך הבשר וחזר ודאי מותר:

בבהמה אין להטרוף אפי' אם ראשי השבורה בולטים לפנים וגם הוא נגד הריאה, וגם יצא השבר לתוך חלל הבהמה, ואפי' יש עוקץ. ומ"מ נ"ל דבהצטרף כל הריעותות האלו יחד. אם הריאה לפנינו יש לבודקה בנפוחה. לב"ש. אם נמצא צלעות יתרות ע' בלב"ש סי' י"ג סק"א דחקר מהו הדין בזה לענין נשתברו רוב צלעות בבהמה זו. וע"ש דכ' דכל הטרפות שנתבארו בסי' זה בבהמה נוהג ג"כ בעוף אלא שאין מנין הצלעות והחוליות ידוע בו. וגם כל צלעותי' א' הם. וכל הטרפות שנתבארו בצלעות הגדולות שי"ב מוח כנגדו בעוף טרפה בכל הצלעות הנמצאות באותו עוף ורק יתר עליהן עוף שלפעמים טרפה אף בצלע א' שנשבר. עוף לפעמים שדרתו עקום מתולדה. ואם אינו מתולדה יבדוק החוט ע"י שיפרק בנחת חוליא אחר חוליא. מק"מ סקי"ב בשם יא"פ. לענין הצלע שנשבר מקום שאינו מטריף כגון דליכא רובא וכה"ג. אם יצא השבר דרך העיר לחוץ אסור הוא מדרבנן. ואם יצא השבר לתוך חלל הבהמה אף העצם מותר. ומ"מ לכתחלה יש להשליכו. לב"ש בדיני טרפות העצמות סי' י"ד:

סימן נה

ס"א בין הערקים ובין השוק טרפה. הש"ך אוסר בערקום גופי' מחשש צה"ג. ואף שהגידין כנגד הערקום א"ב תורת צה"ג אפ"ה בנשבר בכח חיישינן שמא נפסקו הגידין מלמעלה ומש"ה א"צ לבדוק הגידין שכנגד הערקום רק מלמעלה. ש"ך סי' נ"ו סק"ד וכ"פ בלב"ש סי' א' סי"ג. ואף אנו סמכינן בהא אבדיקה בצה"ג אפי' לא חזר ונקשר. ע"ש. ואם נמצא שבור אח"ש וא"י אימת נעשה. כ' בלב"ש סי' ג' ס"ט דבהפ"מ א"צ לבדוק רק החיצוניים. ואם לא בדק כלל כשר בהפ"מ. ובכל דיני ערקום שנתבארו כאן ל"מ יב"ח בין

לענין חששא דצה"ג שלא נצטרך לבודקם. ובין לענין חששא דשבירה. דשמא נתקלקל הצה"ג או החיפוי בסוף יב"ח. מיהו אם ראו שא"ב שום חיפוי ומאז והלאה חי יב"ח מהני לענין חשש דשבירת רגל דמזה ראי' דהל' כהמכשירין אבל מ"מ צריך לבדוק בצה"ג. ואם נקשר אפי' שעשי"י מהני בין לענין צה"ג דא"צ לבודקם ובין לענין שבירה דאפי' רואה בסוף יב"ח דליכא חיפוי אפ"ה כשר. שם סי' י"א ס"ב. ובמהד"ב שם כ' דלענ"ד נראה דמהני יב"ח בערקום זה לענין חששא דצה"ג דכיון דאין החשש על מקום השבר עצמו הדריסה אין מקלקל בזה אלא דמדברי הפמ"ג ססי' נ"ו לא משמע כן – דעת רוב הפוסקים דהניבים הם היתירות. ורש"י ותוס' פי' דהוא הגיד הדק שבראש העצם המחברו בתוך החור, ולענין דינא יש להחמיר כשני הפי' וכשנתעכל א' מהם ה"ז ס"ט וכשנתעכלו ה"ז ודאי טרפה. שפ"ד סק"ח ולב"ש שם. ואם שניהם לא נתעכלו וא' נפסק כשר בהפ"מ. לב"ש. ואם בדק היתירות וראה שלא נפסקו ולא נתעכלו ונאבד ולא בדק הגיד הדק כשר בהפ"מ. אבל להיפך טרפה. ואם בדק היתירות ורואה שנפסקו ולא נתעכלו ונאבד ולא בדק הגיד הדק אפשר לאסור ומ"מ המקיל לא הפסיד שם. ור"ל בהפ"מ:

בהמה הצולעות על ירכה וניכר בחיי' שהביקא מתנדנדת תוך האסותא מחזקינן לה לס"ט עד שתבדוק כדין. ואם חזרה ונתרפאה והולכות כדרך הבהמות ורואין שהבוכנא מחוברת תוך האסותא כשרה וא"צ בדיקה כלל אם נשחטה דכיון שרואין שנרפאה ודאי לא איעכול נובי' דאל"כ לא הדרא בריא ואפי' רואין לאח"ש שנפסקו ולא נתעכלו כשר. שם:

ס"ב בהג"ה ומשערין ד"א, לבד מהבוכנא התחוב בתוך האסותא. שם סי' א' ס"ג. והיכי דנשבר באלכסון כ' שם במהד"ב אות ט' דמודדין מאמצעות השבר דעיקר השבר הוא משם. אלא דבסי' נ"ג בגף ה"ט דמודדין מהתחלת השבר דשם הוא החשש לנקיבת הריאה משא"כ הכא. במש"ז ססק"ז נסתפק אי אמרינן אסור דבוק גבי שומן הגיד לפ"ד הט"ז. ולא אבין כלל דהרי הט"ז כ' לההיא בסי' ק' סק"ד דאמרינן ביה דבוק וצ"ע ודו"ק:

ס"ג וי"א דוקא כשעור ובשר חא"ר. והש"ך השיג ע"ז דבנשמט ל"ב עוב"ח. מיהו בנמצא כך שמוט הקילות מהשוק וא"י אימת נעשה בזה כשר בהפ"מ אף אם יש נקב בעו"ב בלי שום חיפוי. ואפי' אם יש לקותא ומסמוס בבשר ג"כ כשר בהפ"מ. לב"ש סי' ג' ס"ה. ובכל מה שנתבאר בסעיף זה להטרוף ל"מ שהיית יב"ח או לידה, זולת אם פ"א ראו שא"ב חיפוי ומאז חי יב"ח כשר. שם סי' י"א ס"א. והיאך מכירין אם נשמט הלא כשיבא להפריד נשמט ממילא ע"י בדיקת החכם, אם יש חיכוך ושריטות בבוכנא ודאי שף שפ"ד ססק"ח:

ס"ד אם י"ל ג' רגלים טרפה. ואם י"ל יתרת כעין רגל שלישי ממש לצד הזנב ואינו דבוק כלל לא' מרגלי' כשרה. מש"ז סק"ד:

ס"ה והאבר אסור מדרבנן. ואם י"ב ס' אזלינן לקולא. ש"ך סקי"א וע' בש"ד סי' ס"ב סק"ט דכ' דצ"ע אם הולכין בס' לקולא ואם הוא דבר מועט יש לחתוך כל האבר עד הפרק ולהשליכו ואם הוא ד"ח א"צ. שפ"ד סקי"ב. אף דאנן פסקינן כהש"ך דדוקא בס' אם יצא לחוץ מותר בבישול. אבל בודאי יצא לחוץ יש להתיר בהפ"מ במליחה בקליפה ובצלי בנטילה. אבל בבישול אסור אף בהפ"מ אף בעוב"ח. ובעי' ס' ואף חו"נ אמרינן בי'. אולם המקיל בהפ"מ וצו"ג אין גוערין בו פמ"ג ולב"ש שם. – ותמי' גדולה לי דהפר"ח כ' כאן בס' יצא לחוץ דאזלינן לקולא כדעת הש"ך. ובסי' ס"ב הסכים לדעת הריב"ם דאסור אבל מדולדל הוי מה"ת והחמיר בכל ספיקות וצ"ע ודו"ק. – שם בהג"ה להטרוף כל שבירה בעצם. בלא חזר ונקשר אבל חזר ונקשר אפי' שעשי"י ואין שום ריעותא בעו"ב מותר. אבל בנקשר שאשי"י אזי אפי' כשיש ריעותא בעו"ב ואין עוב"ח אפ"ה מותר האבר אפי' לכתחלה. שם סי' י' ס"ג. – והיכא דנמצא אחר הבשול קשירה שעשי"י. ולא נבדק העו"ב מה הי' להם או שנאבד ולא נבדק יש להתיר בהפ"מ. שם סי' א' ס"ו סקט"ו. וע' בטוטו"ד מ"ת סי' קצ"ט דאם נמצא אחר הבישול שבורה או בעצם הקולות רחיק אגודל מהגוף או בשוק שלא במקום צה"ג ונקשר שעשי"י. וא"י אם עוב"ח מכשיר עיי"ש:

סימן נו

ס"א ניטלו צה"ג טרפה. כ"ז דוקא בחיצוניים אבל בפנימיים כיון דהעיקר כסברא הראשונה בס"ב. אלא דאנן מחמירין לאסור אף בפנימיים. מ"מ היכי דיש עוד צד להקל אפי' אם אותו צד היתר לא נחשב לקרותו ס' בכדי שיהי' ס"ס אפ"ה כשר. ולכן יש לפסוק בנתקפלו כהב"י מאחר שגם העט"ז והפרישה וכי"פ מסכימים לזה. לב"ש ס"א. והיכי דיש עוד צד להקל כגון שנשתיירו ד' שלישים שהביא הט"ז מצטרף לס"ס. אף דלא קיי"ל כן. ובנבראת חסרה מצה"ג כשרה בהפ"מ. והיינו בחיצוניים אבל בפנימיים כשרה אף באהפ"מ. שם. ואם נמצאו צה"ג נפסקים וא"י אם מחיים. בפנימיים מכשרינן בהפ"מ. ובחיצוניים באופן שאמרנו דהוי ודאי טרפה. טרפה מס'. ובאם הוא רק ס"ט מותר בכה"ג בהפ"מ. זולת ברחוק אגודל מעוף הדק וב"ג מגס אף דג"כ הוא ס"ט מ"מ מכשירין בכה"ג אף באהפ"מ. רק באופן של"ה ריעותא מחיים שם. בעוף אא"ב בבדיקת צה"ג. ובאווזא בודקין בהפ"מ. ובאינדיק בהפסד קצת. ובבהמה בודקין בלי שום הפסד. שם. לפעמים נזדמן שע"י הקשירה שקושרין בכח את הרגלים נראה רושם הקשירה ירוק סביב וגם נחתך העיר קצת ושוב א"נ שים ריעותא כשר. שם:

ס"ט בהג"ה נפוח ונצרר הדם. וכ"ז כשהי' נפוח ונצרר הדם בתוך שיעור גודל בדק וב"ג בגס. אבל אם חתך וראה שבתוך שיעור זה אין רקבון ולמעלה יש רקבון בבשר לבדו ובצה"ג ליכא קלקול יש להכשיר אפי' בעוף דק ובאהפ"מ. ומ"מ היינו דוקא שהלקיתא לא שלטה רק אצל צה"ג ולא הגיע עד מקום צה"ג עצמן ואין בהם ולא במקומן שום ריעותא שניכר מקומו היטב והוא נקי אבל אם עברה הריעותא עד מקום צה"ג עצמן שנשאר דם סביבם טרפה בעוף דק. ובגס בודקין הצה"ג בהפ"מ אף למעלה משיעור זה עד חצי עצם. בחזר ונקשר שאשי"י השיעור בעוף מקום צה"ג הוא תוך שיעור אגודל בדק וב"ג בגס לבד מהבוכנא. אבל כל שרחוק משיעור זה כשר אף באהפ"מ בלי בדיקה כלל אבל בבהמה השיעור כנ"ל חצי עצם או טז"ג. לב"ש סי' א' ס' י'. והשיעור צה"ג אם עדיין שבור הוא עד חצי עצם בין בבהמה בין בעוף. שם ס"ט. אכן אם נאבד ולא נמדד אם הי' למעלה מחצי עצם יש להתיר בעוף כל שידענו שהי' למעלה מאגודל בדק וב"ג בגס. שם. ואם נמצא שבור אח"ש וא"י אימת נעשה. משערינן בעוף מקום צה"ג בזה גודל בדק וב"ג בגס אפי' למטה מחצי עצם. שם סי' ג' ס"ז. והיכי דנקשר שעשי"י דינו כשאשו"י שנוכל לבדוק בצה"ג אכן לענין שיעור מקום צה"ג אין דינם שוה אלא משערין בזה עד חצי עצם בין בעוף בין בבהמה. שם סי' א' סי"א. ופשוט דכל השיעורים הנאמרים בסי' זה הן בבהמה הן בעוף אין מודדין מאמצעות השבר אם נשבר באלכסון אלא אף אם מעט מהשבר הגיע אל תוך השיעור טרפה דהשבר מקלקל צה"ג ודמי לדון שבורת גף סמוך לגוף שנתבאר לעיל סי' נ"ג שמודדין מהתחלת השבר. שם במהד"ב אות כ"א. והיכי שנשמט השוק מהערקום בבהמה או בעוף שנשמט מהגליד צריך בדיקה בצה"ג. אכן אם אנו בקיאין בבדיקה נסתפק בפמ"ג רסי' נ"ה ובלב"ש בפתיחה ובפנים סי' א' סי"ב העלה דאם אינו רק נשמט דהיינו שניתק ממקומו אבל לא יצא מחורו אף אנו בקיאין בבהמה ואינדיק אף באהפ"מ. ובאווזא בהפ"מ זולת בעוף טרפה. ואף אם לא בדק רק החיצוניים כשר. ואם נמצא כך אח"ש וא"י מתי נעשה אף אם ראה שנפסקו הפנימיים לבד כשר בהפ"מ ובאווזא בהפ"מ וסמ"ב שם סי' ג' ס"ח. אבל אם יצא לגמרי מחירו זה מקרי נשבר יאא"ב בבדיקת צה"ג אפי' בבהמה אפי' בהפ"מ. אפי' הוחזר הביכנא לחורו כל שלא נתרפאה מצולעתה. ועיי"ש. בתרנגול מסורס רגיל להיות ראש השוק במקום צה"ג בולט בשינוי ואין חשש. דמ"ק סק"ז. נשבר במקום צה"ג בעוף ונקשר שאשי"י ולא נשאר שום עוקץ. ואח"כ נשתהה יב"ח או כ"א יום והטילה בצים מהני. שפ"ד ססקי"ג:

סימן נז

ס"א חולדה א"ל דריסה בבהמה כלל וכו'. וברדלס שקורין טחור י"ל דרוסה כמו חולדה. שפ"ד סקט"ז בשם שו"ת ב"ח:

מותר לקנות מעכו"ם פרה שי"ב חבלה בגופה דתולין בקוצים דמצוי. אמנם אם הגוי אומר בשעת מכירה שפגע בה הזאב זה יותר מיב"ח נאמן לאסור במה שבידו. ומיהו אם כבר לקחה והעכו"ם א"ר להחזיר ויש הפ"מ כדאי הפוסקים המתירים לסמוך עליהם בכה"ג. מש"ז סק"ג. וע' ח"ס יו"ד סי' ס"ה דאמרינן גבי עכו"ם הפה שאסר הפה שהתיר עיי"ש:

ס"א בהג"ה ויש לחוש לחומרא. ע' בדגמ"ר דוקא לחומרא אבל לא לקולא ונ"מ לענין ב' קדירות. ודבריו תמוהין דסוף סוף הוא מקולקלת ותולין בה. וע' בחו"ד סי' קי"א סק"א דאף בשהקדירה אינו כ"א מחומרא תולין בה וצ"ע ודו"ק. וע' בהגהות יד שאול:

אם נדרסה בהמה והולד בתוכה. אסור הולד מס'. ט"ז סי' פ"ט סק"ה. ודוקא שנדרסה כנגד החלל. אבל נדרסה בצואר או בדפנות או ברגלי' הולד מותר. פר"ח וכו"פ ופמ"ג שם. ואף בנדרסה כנגד החלל אם יצא הולד וחי יב"ח מותר. שם.

ס"ט למקום צר. ויפר אעפ"י שי"ב אילנות המעכבים ריצת הבהמה אפ"ה מקרי מקום רחב שכשם שמעכב לנדרסים כן מעכב לדורס. ח"ס יו"ד סי' ס':

שם דאמרינן כבר נח רוגזי'. ואם היו ב' זאבים וכבש א' הרוג אסורין כולם דא' לא נח רוגזי'. שפ"ד סקכ"ח. וכ' בש"ד סקכ"ד דבבקעה אפי' כמה זאבים ל"ח. וכ' שכן מוכח בצ"צ סי' ק"ה. עיין בלב"ש בחד"ד סקע"א. דאם מצאו א' מת למחר נמי מתירין ול"ח שמא אח"כ מת. כמ"ש בשפ"ד שם. ולפי"ז הי' לנו להתיר גם בס"י בחתולים שעולים על כלוב מלא עוף ומכניסין ידיהם מבפנים בקפעי' לרישי' דחד מינייהו כמו שעושין המחורין כיון דמתירין בס' נח רוגזי' וצ"ע ודו"ק. וע' בטוטו"ד בסי' רט"ו שדעתו דבעינן דוקא מת ת"י ממש עיי"ש. וע' בפת"ש בשם תשו' ג"ש – אם ראינו דורס שהכה לעוף על הכנף או על הרגל למטה מצה"ג ובמק"א לא דרס כשר. דהא א"צ לבדוק אלא מכפא עד אטמא. בינ"א סי' ל"א. שם אבל אם פצע א' מהם. ואם שמע קרקור עופות ומצא עוף בפי הדורס וברח. הנשארים מותרים דדמי לקטע רישא דחד. דע"ק סקכ"ח:

סי"ג אם הוא ס' אם נכנס. ואף שהי' באותו חדר אלא שס' אם נכנס לכלוב. כיון שהכלוב מוקף בקנים. שפ"ד סקט"ז בשם הב"ח. ואפי' שמענו אותם מקרקרין. פר"ח משם הרשב"א:

שם או שהוא ס' ארי או כלב. עיין ביוסף דעת במעשה שהי' בחדר א' כמו ד' על ד' שתי אווזות. וראו כי אווזא א' נקרע מגב העור קרע גדול. וכ"פ הי' בחצר שלפני החדר ברדלס ונמצא שם תרנגולים מתים ול"נ מה הי' להם. ואם כי אין לתלות בד"א והי' לנו לתלות במצוי. עכ"ז הטריף האווזא הקרוע. והתיר האווזא הב' עיי"ש:

סי"ח דכל שצריכין להשהותו יב"ח חיישינן לתקלה. אבל בכ"א יום ל"ח לתקלה. ש"ך ודלא כבה"י יוס"ד ואם נתערבה ס' דרוסה ברובא ל"ח לתקלה ושרי להשהות יב"ח. בל"י סקכ"ט. וע' ש"ך סקמ"ח שכ' דגם ליתרת אבר מהני שהיית יב"ח וכ"כ השפ"ד כאן. אולם בסי' פ"א בש"ד סק"ה כ' בהיפך דחי יותר מיב"ח ובלב"ש בחד"ד סי"א פ' דהמתיר בהפ"מ לא הפסיד עיי"ש:

עיין ביוסף דעת במעשה בא' שהי' לי ל"ד צאן והו"ל רועה נכרי והצאן לנו תמיד בהזארדע מקום ע"פ השדה מוקף מחיצות. ובבוקר בא הרועה וא' אשר בלילה הי' זאב אצל הצאן וז' מונחים מתים בתוך הזארדע. וא' בחוץ. ועוד א' בפנים מפרכסת ואומר שלא ראה הזאב רק ששופט בדעתו שהי' כן. והיהודי מסופק אם לנו כלל בהזארדע עיי"ש באורך שצידד להתיר בזה. ועיין בלב"ש בחד"ד סעיף כ"ד באיש א' שקנה ק"ן צאן לשוחטם א' א' ורועים בשער ונער גוי קטן נוהג בם. והביאם הנער לחצר גדול שלהם. ושם הי' גם ג' סוסים והנער הנ"ל לן ג"כ שם ובבוקר מצאו צאן א' מתה והאלי' תלושה וצאן א' האלי' תלושה ומבעבע דם ובלילה לא שמע קול צעקה ואומר שא"י מתי נעשה. והבקיאים בזה אומרים כי הוא דבר שא"א שהי' שם זאב מכמה טעמים עיי"ש ומצוי שם כלבים והתיר כל הצאן מלבד זו שנתלש האלי' ממנה עיי"ש באורך:

סימן נח

ס"א בהג"ה ואין חילוק בזה בין בהמה לעוף. וע' בשפ"ד ובל"י סק"ג דבעוף ל"ש בי' גובה עשרה אם לא שרגליו קשורים. וע' בד"ק סק"ב שדחה דבריהם יע"ש. ומלשון הרמ"א שכ' ואין חילוק בזה בין בהמה לעוף דבעוף נמי דינא הכי. משמע דבכל הדינים העוף והבהמה שוים. ע' ביוסף דפת דמכשיר בעוף שנפל לארץ ואח"כ הלכה וצולעת על רגל א'. ושהתה כך ג"ח והטילה בצים ונשחטה ולא ראו מבחוץ שום ריעותא עיי"ש. ע' ש"ך סק"ה דאפי' עמדה ושהתה מעל"ע ל"מ רק הלכה. ובלא נודע היאך נפלה אם על מתני' או על צדי' ועמדה ושהתה מעל"ע התיר גם בלא הלכה. ערוגת הבושם. ע' בפת"ש סק"ה שהביא בשם הגרע"א בשור שהי' כחו חזק בהליכה יותר משאר שוורים ונפל והולך רק כשאר שוורים דמקרי הילוך יפה. וע' בתשו' הנ"ל שהביא ראי' דא"כ הוי מצי הש"ס בזבחים ע"ד לאוקמי מתני' דנתערבה בטרפה דמיירי בכה"ג והיינו דאיערב

בהם נפילה דיכולה להלוך כשאר בהמות ולפיכך אינו ניכר ומ"מ הוא טרפה כיון שא"י להלוך כמקדם עיי"ש. ולפענ"ד נראה לתרץ זה דבש"ס דחולין נ"א פליגי אמוראי אליבא דרב אי בעינן הלכה ממש או דסגי בעקרה רגלה להלוך דרב יהודה אמר רב דא' הלכה א"צ בדיקה משמע דבעינן הלכה ממש. ור' ירמי' בר אחא משמי' דרב אמר דעקרה רגלה להלך אעפ"י שלא הלכה. ופשיטא דלמ"ד דעקרה רגלה להלוך מועיל כ"ש דאם הולכות כשאר הבהמות רק דא"י להלוך כמו שהלכה מקדם דודאי נחשב הליכה טובה. ועפי"ז יתורץ שפיר דשם מתרץ אליבא דר' ירמי' ור"י דלא מוקמי כר"ל דמיירי דאיערב בנפילה משום דס"ל דהלכה א"צ בדיקה ורב ירמי' לשיטתו אף בעקרה רגלה להלוך מהני וכ"ש באינה יכולה לילך כמו שהלכה מקדם דודאי אין קפידא ומסתמא גם ר' ינאי ס"ל כר' ירמי' בהא ודו"ק וצ"ע:

אחר כתבי זאת הראני הרב הגאון מאוה"ג מוהר"ח ברלין שליט"א בסה"ד דר"י ב"א א"ר הוא תלמידי של רב ולא נמצא בכל הש"ס עוד הפעם. ועיינתי בראש"ש ומצאתי שהגירסא בשם א"ר ירמי' א"ר. ובר"ן הגירסא א"ר ירמי' בר אבא. וצ"ע ודו"ק:

עוף שחבטוהו בקרקע והלך הילוך יפה רק שמנענע בראשו כשרה. בל"י סק"ז. נפילה בלא בדיקה אם הוא ודאי טרפה או רק ס"ט. עיין בתשו' עבודת הגרשוני סי' ק"ו דכ' בפשיטות דל"ה כס"ט אלא כודאי. ועיין במש"ז סק"א שהניח בצ"ע. והביא דברי הבל"י בשם דבר שמואל וכ' ולא הבינותי עיי"ש. ולא אבין דהרי הש"ך בס"ס ק"י בדיני ס"ס סקס"ו כ' דהרי רק ס"ט ומצטרף לס"ס. ובפמ"ג עצמו סיים שם הרי דברי הש"ך ברור מללו עיי"ש וצ"ע. ודו"ק:

סימן נט

ס"א הגלודה אסורה. משמע מהפוסקים דדוקא עי"ח ושחין הא נברא כך בלא עור כשרה ויש לעיין. מש"ז סס"י:

סימן ס

ס"א או שאכלה סם המות. במחלה המשתררת בבהמות אוסר לשחוט בהמה שנראה בה אותות המחלה כי בסכנה אף ס' אסור. שו"מ מהד"ג ח"א סי' רס"ז. וע' בל"י בסי' קט"ז סק"ז לענין שיוינד זיכט דאסור לשוחטם אם לא ידוע שהבהמות המה מהכפרים הידועים שלא מתה שם. מותר לאכול דגים הנצודים בסם המות שלהם. בל"י סק"ב:

סימן סא

ס"ה שחט ומצא טריפה פטור. וגם ס"ט אינו נותן לכהן. ש"ך סק"ג. ואפי' הוא טרפה מחמת חומרא שהחמירו דעת הפר"ח וכו"פ סק"ו דג"כ אין נותן לכהן דהתירה לא חייבה

רק מה שראוי לו לאכול ולא לכלבי. והפ"ת כ' בפשיטות דרבנן ל"מ מפקי זכותא דכהן. ולזה הסכים הפמ"ג במ"ז סק"ח. אולם בשפ"ד סק"ג כ' דמה שהוא רק חומרא דרבנן מחויב ליתן. אבל באסור גמור דרבנן פטור להרמב"ם דאיכא לאו דלא תסור על אסד"ר: **ס"ח** והנותנים לבעלה ישראל. ואם גלתה דעתה שא"ר שיתנו לבעלה אינו יוצא יד"ח בנתינה לבעלה. פר"ח כו"פ סק"ט מש"ז סק"י:

סל"ג גר שנתגייר והי' לו פרה וכו' ס' פטור שהמע"ה. והוא ממשנה חולין קל"ד. ומק' הגמ' ורמינהו חורי הנמלים שבתוך הקמה וכו' שס' לקט לקט. אמר רבא הכא פרה בחזקת פטורה קיימא אבל קמה בחזקת חיובא קיימא. ומקשה הישוי"ע סק"ג דהרי התוס' קל"א ד"ה י"ב טו"ה לבעלים. חילקו בין דבר שי"ב טו"ה לבעלים דבזה אף אם תפס העני מוציאין ממנו. וא"כ מאי מק' מס' לקט על מתנות כהונה דהא בלקט א"ב טו"ה לבעלים. עיי"ש שכ' דהוא קו' גדולה. והנ"ל לתרץ דהא בלא"ה קשה מגמ' שם דף קל"א גבי ההיא ליואה דהוה חטיף מתנתא [ופירש"י כשהי' התינוקת מוליכין זרוע לחיים וקיבה לכהן הי' חוטפם מידיהם] אתו א"ל לרב אמר להו לא מסתיי' דלא שקלינן מיני' אלא מיחטף נמי חטיף. ופריך הגמ' ורב אי איקרו עם משקל נמי לשקול מינייהו אי לא איקרו עם רחמנא פטרינהו. ומתרץ מספקא לי' אי איקרי עם אי לא איקרו עם. ומשום ספיקא פטור דהמע"ה. וקשה גם כאן דהא חזינן הכא דבס' פטור. ובתורי הנמלים קאמר דס' חייב שספק לקט לקט. ונ"ל דבאמת נוכל לתרץ כמ"ש הישוי"ע משום דבלקט א"ב טו"ה לבעלים. והא דהוצרך רבא לתרץ משום פרה בחזקת פטורה קיימא קמה בחזקת חיובא קיימא. משום דרבא ס"ל טו"ה אינו ממון. וא"כ אין חילוק בין לקט למתנות כהונה. אבל לדידן דטו"ה ממון ממילא באמת ל"ק מלקט משום דבלקט יש טו"ה לבעלים. ומיושב קו' הישוי"ע, אך דק"ל על פירש"י דשם שפי' כשהי' התינוקות מוליכין וכו'. ומהו נ"מ אם חטוף מתינוקת אי מגדולים. וגם מאי מקשה הגמ' שם ורב מהו דעתיך אי איקרי וכו' אי לא איקרי עם רחמנא פטרינהו. דק"ל רק על לשון הגמ' דקאמר לא מסתיי'. ומהו נ"מ אם רחמנא פטרי' ואין זה סוגית הש"ס. והנלענ"ד בזה דהנה הש"ך בסי' שט"ו סק"ג כ' בספק בכור דמוציאין מיד הכהן אם תפס משום דהבעלים י"ל טו"ה בודאי ליתנם לכל כהן שירצו והכהן ס' ואין ס' מוציא מידי ודאי. וק' כאן היאך החטוף הלוי המתנות. הא אף אם הי' כהן א"י לחטוף בע"כ. ע"כ פירש"י כשהי' התינוקות מוליכין וכו' הי' חוטפן מידיהן. וקטן אין לו זכי' מעצמו רק בדעת אחרת מקנה. ואם היינו סוברים דטו"ה. אינו ממון לא הי' להגדול מה להקנות לי כי אינו ממון וע"כ הי' חוטפן מידיהם. וזה שא"ל רב לא מסתיי' דלא שקלינן מיני'. וע"כ משום דטו"ה ממון

והוא י"ל טו"ה בודאי כסברת הש"ך הנ"ל וע"כ אין אנו יכולין להציא מידו. אלא מיחטף נמי חטיף וע"כ משום דטו"ה אינו ממון וע"כ יכול לחטוף מהתינוקות כנ"ל וזה תרתי דסתרי. ופריך שפיר הגמ' ורב מה דעתיך אי איקרי עם משקל נמי לשקול מינייהו. ואי לא איקרי עם רחמנא פטרינהו. ואפי' אי ס"ל טו"ה אינו ממון נמי פטור. דרחמנא פטרי'. ולכך יכול לחטוף. ותי' דרב ספוקי מספקא לי' ודו"ק:

סימן סב

ס"א אבמה"ח אסור. לענין להושיט לב"נ חצי שיעור דאבמה"ח נסתפק בפמ"ג במש"ז. ורוטב של אבמה"ח מותר להושיט לעכו"ם כו"פ סי' פ"א סק"ז:

ס"ב אבר הפורש מה"ח. מעשה שחתך השו"ב רגלי האווזים וחתך גם מאווז חי'. והשליך א' ע' בלב"ש בחד"ד שהאריך בזה. ועיין שו"ת שו"מ מהד' ד' חלק ג' סי' ק"ג שהכשיר באם השליך א'. אף באין ס' אם הי' בפעם א' ס' עיי"ש באורך. – עיין בפר"ח סקט"ז בטעם הרמב"ם שפ' באבר המדולדל דאינו לוקה משום דאתו תרי עניני מריבויא דהיינו דין אבר היוצא ודין אבר המדולדל והו"ל כלאו שבכללות שאין לוקין. ובזה נוכל ליישב קו' הלח"מ ריש פי"א מה' מעה"ק על הרמב"ם ז"ל דאמאי ל"פ דלקי על ובשר בשדה ולפי דברי הפר"ח ל"ק דהואיל ואתו מרוביא ה"ל כלאו שבכללות ודו"ק וצ"ע:

סימן סג

ס"א ונעלם מן העין אסור. ואפי' בבהמה שלימה חיישינן לבשר שנתעלם מה"ע. דלא כש"ך סק"ו. בל"י כו"פ שפ"ד. שם. או שהי' צרור וחתום. לא בעינן תרווייהו אלא צרור לבדו או חתום לבדו מהני. תב"ש סקי"ב. שחיטה ל"ה סי' דעכו"ם נמי מצי לכוין לשחוט באמצע הצואר, שפ"ד סקי"א. וע' כו"פ סק"ט. וניקור הוי סימן. שם:

אשה נאמנת בט"ס. ולא קטן. שמל"ח סקט"ז. ובתשו' דבר משה סי' נ' פ' דאשה א"נ. ואם שולח ביד קטן והעכו"ם מלווהו יש להתיר עיקרי הד"ט סי' ט"ז סק"ח משם הרדב"ז. אם מצא סכין ברחוב יהודים ורוב עוברים ושבים המה עכו"ם אוסר מיהו אם הוא חריץ כמו שעושין לסכין חלב מותר. מש"ז בסי' פ"ט וכאן סק"ב:

סימן סד

ס"א חלב שור וכבש ועז אסור. עיין במש"ז סק"א לענין חלב מבהמה טהורה שנמצא בשכר וס' אם נכבש בתוכו מעל"ע וכ' וצ"ע וביין מכשיר. בש"ך סק"ה הק' על הרמ"א דכ' וחלב נפל אסור. דהא בלא"ה אסור משום נבילה ומאי נ"מ אם אסור משום חלב. וע' בס' יהושיע בפו"כ ס"ק קע"ט דנ"מ במאי דקיי"ל בסי' קי"ז דאסור לעשות סוירה בנו"ט חוץ מן החלב דמותר. וא"כ נ"מ דאם אסור משום חלב מותר להסתחר בו עיין

באה"ט סק"י שמביא בשם תשו' מהרלב"ח דאם האוכל ממדינה שנוהגין בו אסור אסור לו לאכול מבישוליהן. ולהט"ז שכ' בשם רש"ל דמסתמא המעט חלב שדבוק לכרם בטיל בס' מותר לכל אדם לאכול מן התבשיל. דגמ"ר בסי' קי"ט:

ס"י קרום שעל דד הטחול. משמע לכאו' דאינו אסור רק הקרום ולא חלב או שומן שתחתיו. ורק מלשון הרוקח סי' שצ"ד וסי' ת"ט שכ' יטול החלב והקרום שעל הטחול. משמע דגם החלב שתחת הקרום אסור ודו"ק:

עיין בט"ז סק"י מה שהביא בשם רש"ל בטחול שנצלה בלא ניקור ואם נתבשלה בלא ניקור יש להקל להצטרף גם הרוטב ול"א אסור דבוק. כו"פ סי' ע"ד. וע' פת"ש סי' מ"ג סק"ד לענין מליחה דמתיר בהפ"מ. עיין בט"ז סקי"א לענין יותרת הכבד אם נמלח ונתבשל בלי ניקור דאם אין בחתיכה עצמה ס' נגד החלב אמרינן חנ"נ וצריך ס' נגד כל החתיכה אף דהקרומין הם חלב כחוש אמרינן אסור דבוק. ועי' ביוסף דעת דהתיר בהפ"מ וכ"ש דל"א אסור דבוק עיי"ש באריכות באה"ט סקט"ו וקליפה זו אינו אלא חומרא בעלמא ונ"מ דאם לא קלפוהו ובישלו כך מותר. ד"ז שייך לקמן סי' ס"ה בהג"ה בחוטין וקרומין האסורין משום דם דדי בקליפה דהקליפה אינו אלא חומרא בעלמא. משא"כ הכא בחוטין וקרומין האסורין משום חלב באמת צריך נטילה בצלי והוא מדינא וע"ל בסי' ק"ה ס"ט:

סט"ו חלב שעל הדקין. מעשה שמלחו כרכשא מן האמה התחתונה ולא ניקרה מן החלב שעלי'. והטמינה עם בשר בקערה א' לתוך הצאלינט. והי' ספק אם יש ס' בכרכשא עצמה נגד הקרום ובכל התבשיל שהי' בקערה הי' ס' נגד הקרום. התיר לכ"ש התבשילין רק הכרכשא אסור. יד יוסף סי' מ"ג:

סימן סה

ס"א וחוטי העקוץ. ולעיל בסי' ס"ד קחשיב להו בהדי חוטי חלב. תי' הכה"ג בשם דמש"א דלעיל מיירי באותן שהם בחלק אחוריים. וכאן מיירי בראשי הפצולים שהם בחלק הפנים ומש"ה מהני בהו חתיכה ומליחה. ובמש"ז סק"ב תי' דלהמחבר אסורין משום חלב ומשום דם. ומ"ש דמהני חו"מ ל"ק אחוטי עוקץ. ונ"מ הא דאסורין ג"כ משום דם לא"מ:

ס"ה גה"נ נוהג בבהמה וחי'. ואינו נוהג בטמאים ולא בטרפה מן הבטן כמו יתרת. ונ"מ דל"ה ברי'. וכ' במש"ז סק"ד בשם הפוסקים דכזית בכא"פ לא נאסרה בג"ה כיון דעץ בעלמא הוא והתורה אסרתו אין לך בו אלא חדושו. ונסתפק אי ח"ש אסור בו מא"ת א"ל אי אמרינן דפי' של חזי לאצטרופי היינו אם יאכל אח"כ ג"כ מעט בכא"פ יתחייב

מש"ה אסרה תורה ח"ש. א"ד כך הפי' דאם נתיר לו ח"ש יאכל בב"א עם עוד ח"ש ויהי' שיעור שלם:

סימן סו

ט"ז סק"א והביא רש"ל שיש להחמיר ולומר דם בצים דאורייתא. הלשון אינו מדוקדק דמשמע דהרש"ל חולק על הט"ז וס"ל דבכ"מ הדם אסור מדאורייתא. ובאמת ז"א דבהדיא אמרינן בכריתות כ"א אוציא דם בצים ומוכח דיש דם בצים דאינו דאורייתא. ורש"ל מיירי במקום האוסר דהיינו בידוע שהוא מרוקם האפרוח וכמ"ש ג"כ הט"ו אלא יען דאיכא הרבה דיעות הסוברים דדם בצים בכ"מ אינו דאורייתא והוא דעת הרמב"ם והגהת שע"ד ומהרי"א וסמ"ק. וכ"ה לחד תי' בתוס' פא"ט ס"ד ב'. וכ' בת"ח דיש לסמוך ע"ז לענין תערובות וכדלקמן ס"ד בהג"ה ע"ז כ' רש"ל דיש להחמיר. ע' ש"ך סק"ו דאפי' הוא ביצה ב"י אסורה דל"פ. ומיהו ביצה ב"י אם נמצא בה דם ל"ה אלא מדרבנן ונ"מ להקל בס' כגון שנפל ללח וא"י אם יש ס' מכשרינן שפ"ד:

ס"ד בהג"ה יש להתיר התערובות. הש"ך בסק"י מכשיר גם בנתערב חד בחד. אבל הט"ו סק"ה אינו מכשיר רק חד בתרי וכן הסכמת האחרונים הפר"ח ובל"י וכו"פ וכ"נ דעת השפ"ד סק"י. ועי' במנ"י כלל ס"ב סקט"ו שכ' דמה שדייק הש"ך מלשון רמ"א דכ' אבל אם הביצה לבד אסור אין זה דקדוק כלל דכל שלא נתערב חד בתרי הוי כאלו לא נתערב והוי כגופו של אסור. שם בש"ך מיהו בנתערב הביצה שלא במינו יש לאסור התערובות. ובשפ"ד נסתפק אם נפלה לא"מ ונתבשלה בהפ"מ יש לצדד אף באין ס'. כיון דיש ספק אם הי' במקום האוסר וגם דם שבשלו דרבנן:

וע' טוטו"ד מ"ק סי' קצ"ד דמחמיר. מצאתי בס' יהושיע בפו"כ אות תל"ז שכ' דבכל תערובות מבצים שי"ב דם שנילושו עם קמח שא"ב ס' דמותר להוסיף עד ס' עיי"ש:

אם הי' דם בביצה ומשחו בו החלות ונאפה כך צריך להסיר כ"נ חכ"א כלל כ"ט ס"ח. אם נתנו ביצה עם טפת דם לגבינה ול"ה ס' בגבינה ועשו לביבות ובשלום במחבת והי' ס' נגד הביצה. עי' מהרש"ם לדודי הגאון זצ"ל בח"א סי' קע"ג דמכשיר:

סימן סז

ס"ג בהג"ה י"א שיש ליזהר. באינדיק נוהגין ששוברים המפרקת בקרדום ולא יפה הם עושים. שפ"ד סק"ט:

ס"ד נצרר הדם מחמת מכה. אם נמצא בחתיכה כשמבשלין אותה בשר שנצרר הדם בין עור ובשר. או בין בשר ועצמות צריך שיהא ס' באותה חתיכה עצמה נגד הדם. ובאם לאו אזי צריך ס' נגד כל החתיכה והחתיכה אסורה כמו בלב בל"י. חי' שי"ל כמין חטוטרות

בצוארה ומתקבץ שם כמין דם ואח"כ מתייבש ונעשה ממנו מו"ר מותר לאוכלו דפירשא בעלמא הוא. וכן נוהגין להשליך המו"ר תוך המרקחת לריח טוב. בל"י. וע' ט"ז בא"ח סי' רט"ז סק"ב:

סימן סח

ס"ח וי"א מה שבתוך הקליפה. ואם בישל הרגל לאחר שנמלח עם הטלפים ולא חתך מה שבטלפים ל"א בזה אסור דבוק ומצטרף כל מה שבקדירה. מנ"י כלל ט"ו סקל"ד. שך סקט"ו לכתחילה טוב להחמיר אפי' בהבהוב להסיר ראשי הטלפים. והיינו ע"ג עצים אבל על הקש אפשר שאין קפידא. שפ"ד

ס"ט בהג"ה מיהו אם עבר ועשאו בעוף הראש כולו אסור. ועיין בשו"ת יוסף דעת סי' מ"ב במעשה שבשלו ראש אווזא שלם והי' ספק אם יש ס' נגד המלח והקרום והכשיר לכ"ש.

סי"ג תרנגולת שנמלגו יחד בכ"ש. ואם היס"ב צריך קליפה. בל"י סקט"ו. ובהפ"מ יש להתיר כן משמע בפמ"ג במש"ז ס"ם. וע"ש לענין אם עמד אסור לח בכלי נחושה מעל"ע ואח"כ בישלו בו יש לצדד להתיר התבשיל כיון דבלא"ה יש דיעות דכבוש בכלי אינו אוסר רק כ"ק עסי' קל"ה אף דלא קיי"ל כן מ"מ בכלי נחושת יש לצרף סברת רי"ו ויש ס' וכאמור.

סימן סט

ס"א בהג"ה ימתין מעט. אבל לא עד שיתנגב דאז לא ימס המלח ולא יוציא דם. ט"ז וש"ך. ובדיעבד אף בנתיבש אחר הדחה מותר. מש"ז סק"ד. שם ואם נשתהה הבשר בשרייתו מעל"ע הבשר וגם הכלי אסורין. ואם הוא ס' כבוש מעל"ע מתיר. מגדל השן סי' כ'. ואם שהה מי הדחה לחוד בכלי מעל"ע לא נאסר הכלי מפני שהדם מעורב במים. ואף באין ס' במים נגד הדם מותר בהפ"מ. בל"י סק"ט. עיין בפת"ש סק"ו לענין בשר אחר ש"מ שנמצא באמצעותו קרח. ועי' בס' ערוגת הבושם דבמקום הפסד ימלחנו שנית אחר שנפשר היטב. וע' בלב"ש בחד"ד סקכ"ט. עיין באה"ט סק"ח בשם הפר"ח בשהה ש"מ בהפשר ראשון ושני אעפ"י שנקרש בנתיים מותר. וכ"ד הבל"י והחכ"א. וע' בשפ"ד סקי"א ובחו"ד סק"י דאין השהיות מצטרפות. שומן ששרה במים ונקרש המים ועמד כך מעל"ע דבבשר כ' בשפ"ד סק"ס דאין להתיר רק לצלי. ובשומן דא"א בצלי מותר בהפ"מ. ועיין בסי' ק"ה במש"ז סק"א דבהפ"מ ל"ה כבוש במים קרושים. והא דלא התיר כאן רק לצלי היינו באהפ"מ. או דס"ל כט"ז דהיכא דיש תקנה לצלי ל"ה הפ"מ:

ס"ב בהג"ה מיהו במקום הפ"מ יש להתיר. ע' בשפ"ד סקנ"א דבשומן יש להתיר ע"י הדו"מ שנית אפי' באהפ"מ דהא מבחוץ על העור אנו רואין שא"ב דם ונגד מה שבפנים

שמופשט מעל הבשר אפי' אם יש דם יש ס'. ומיהו אם נתבשל בלי הדו"מ שנית כ' בת"ח דאסור. והבל"י בסקנ"ב התיר בהפ"מ **בט"ז** סק"ח ועוד בשם א"ז דא"א שאפי' מליחה של צלי וכו' ע' בחרע"א שהק' דאפי' אם הודת תחילה יאסר מליחת צלי דפלט מעט וחזר ובלע דאין טריד לפלוט הרבה כיון דנמלח רק מעט. ולפ"מ שפי' בחי"ד דברי הט"ז הנ"ל לק"מ. בט"ז סק"ט פי' אפי' שהה במלחו. והק' בחרע"א דלכאורה דוקא בשהה אבל בל"ש כיון דיש היתר בצלי כדלקמן סי' ע"ו ל"מ הפ"מ לדעת הט"ז בסקט"י. ולא אבין דמאי קושיא דמידי אריא אלא להט"ז הא איהו סובר בסי' ע"ו סק"ה דאף בל"ש אסור אפי' לצלי. וא"כ שפיר מקרי הפ"מ וא"ש לשון אפי' וצ"ע. ואולי כוונת הרע"א ז"ל להקשות אמ"ש הט"ז דבריו אדברי הרמ"א והוא סובר די"ל היתר בצלי וס"ל דהיכי די"ל היתר בצלי ל"מ הפ"מ וכמ"ש הט"ז לשי' הרמ"א בסקט"ו וא"כ מאי אפי'. וצ"ל לפי"ז דמש"ה כ' הט"ז לשון אפי' משום דלפעמים גם להרמ"א משכחת לה הפ"מ גם בל"ש דהיינו היכא שכבר נתבשל ע"י הדו"מ שנית דאז ל"ש לומר די"ל היתר בצלי ובכה"ג שפיר הוי רבותא שהה מל"ש. דבל"ש מסתבר יותר להתיר כיון דלא נבלע כ"כ בחוזק ומה"ט מותר לצלי לדעת הרמ"א בסי' ע"ו כמ"ש הש"ך שם. ובאמת היכי דלא נתבשל עדיין יהי' בשהה:

מותר ובל"ש אסור לדעת הרמ"א כיין די"ל היתר בצלי. אולם בשפ"ד סקכ"א כ' דלכ"ע מותר בל"ש בהפ"מ אף בלא נתבשל עדיין דממ"נ לדעת הש"ך די"ל היתר בצלי. הא לדידי' מקרי הפ"מ אף בזה. ולדעת הט"ז הא איהו סובר אף לצלי אסור עיי"ש. שם בהג"ה וה"ה אם הי' ס' בחתיכה. ואע"ג דלקמן כ' דאין חתיכה שי"ב ס' היינו נגד הדם והמלח. אבל נגד דם לחוד יש ס'. ישוי"ע. ואם נמלח בלא הדחה ול"ש דמותר לצלי מותר לבשלו אחר הצלי'. שפ"ד סי' ע"ו סקט"ו. ואם ל"ש במלחו ש"מ דמותר לדעת הד"מ והש"ך לצלי אפי' באהפ"מ כדבסמוך. כ' הפמ"ג והחו"ד דאעפ"כ כשיש הפ"מ מותר לבשל אף דאפשר בצלי. דהא לפ"ד הש"ך אף דאפשר בצלי אפ"ה שייך הפ"מ לבישול כמ"ש בסקכ"א ולדעת הט"ז שם הא לפ"ד אסור לצלי. ועפי"ז נ"ל דבתרתי למעליותא דמותר לצלי לדעת הט"ז אסור לקדירה אפי' בהפ"מ:

ס"ד ועופות צריך למלחם גם מבפנים. עוף שהי' סגור בשעת מליחה ולא ניטלו הכבד ולב ושאר ב"מ ממני. הכבד יצלה והלב יקרע וימלח וכן הריאה הכל כמקדם ומיהו אותן ב"מ שנתבאר בסי' ע"ה שאין מחזיקין בהם דם ישליך. דל"ש כאן טריד רק איידי דיפלוט ול"א בציר ככ"פ רק בהפ"מ. וב"מ אוכליהן לאו בר אינש. פמ"ג כאן ובסס"י ע"ה בש"ד בהג"ה יחזור וימלוח צד השני. ע' חרע"א שהק' דמאי מהני מליחת צד השני הא בע"כ

צ"ל דהמליחה ראשונה מצד הא' לא הוציא הדם מחצי עובי החתיכה דא"כ יהא מותר אם חתך החתיכה לשנים וזה אינו במשמע א"כ צ"ל דלא הוציא כ"א משטח החתיכה בעובי אצבע וכדומה. וא"כ המליחה השני' ג"כ לא יוציא כ"א כעובי אצבע מצד הב' והאמצעי נשאר בדמו ע"ש שהניח בצ"ע. ובאמת כבר חקר בזה במש"ז סקט"ו דסבר הי' לומר דצריך אח"כ מליחה מב"צ מה"ט. וסיים בזה"ל אמנם בכל המקומות לא הזכירו כ"א מליחת צד הב' ואולי הוא ל"ד עכ"ל ובחו"ד כ' בפשיטות דסגי במליחת צד הב' וצ"ל דבאמת המליחה הא' הוציאה הדם מחצי עובי החתיכה והא דל"מ אם חתך החתיכה לב' מטעם דא"א לצמצם. הכה"ג נסתפק אם מלח תחילה מכל צד ואח"כ בקע לב' אם צריך למלוח מצד הב'. והפמ"ג כ' דצריך למלוח צד הב' כיון שמגילה לאויר. בהג"ה והכי נהוג. ושומן שנמלח מצד א' אפי' נתבשל כך מותר אפי' באהפ"מ. וגם אם לא נתבשל עדיין מותר למלחו אפי' לאח"ז מרובה ואפי' הודח. פמ"ג כאן ובסי' ע"ה ובחרח"א ועוף שמלחו עם הזפק ובשליהו כך משליך הזפק ודיו. עיקרי הד"ט אית כ"ח. לב"ש בחד"ד אות ל"ו וע' בפת"ש בסי' ע"ה סק"ד. וקורקבן שנמלח עם הפרש שבתוכו ע' במש"ז סקי"ג שהניח בצ"ע. וע' בב"א שער או"ה אות ל"ב דמכשיר. ש"ך סקל"א אלא דנקט מים לאפוקי היכי דליכא לא מים ולא מוהל וכו' דאז המלח חוזר ונבלע בבשר ואסור עכ"פ כ"ק. ואם נפל בשר בתוך שיעור מליחה למים ששרו בו הבשר קודם מליחה. או אף אחר ששהה ש"מ מומר ע"י הדו"מ שנית. נוב"י מה"ת סי' מ"א:

ס"ט צריך שיהא בי' ס' כדי המלח שבו. והיינו דוקא בבשר אבל אם נמלחו הב"מ ונתבשלו בלא הדחה אחרונה מותר וא"צ ס' כיון דאין מחזיקין בהם דם.

מעשה שהי' נסיובי דחלבא מעורב עם ג"ח מים והדיחה בזה הבשר לאחר מליחה והתיר. יד יוסף סי' נ"א. ושומן שנתבשל בלא הדחה אחרונה מותר דמסתמא יש ס' נגד הדם והמלח. שפ"ד בסי' ע"ה סק"ט.

ט"ז סקכ"ג דהא הבשר שור עצמו אינו מתבשל כו' כונתו דלענין זה לאסור הבשר שלא יועיל אח"כ מליחה צריך שני פעילות הא' שהדם שעליו יתבשל ואז אם יבלע הדם הלז' שנתבשל כבר בבשר אין כח בשום דבר להוציאו דדוקא דם חי יש כח במלח או באש להוציאו משא"כ דם שנתבשל. הב' להיות כאן איזה פעולה שמכחו יבלע הדס בהבשר או כח הבישול או כח מליחה ומש"ה כ' הט"ז דדוקא בנמלח אז כיון דהדם שעליו נתבשל והמלח פועל להבליעו בבשר מש"ה אסור שיש כאן ב' הפעולות הנזכרים משא"כ בלא נמלח נהי דיש כאן פעולה הא' מה בכך כיון שעדיין חסר פעולה השנית דכיון שהבשר לא נתבשל עדיין הדם שעליו אף שנתבשל מ"מ עומד מבחוץ ולא נבלע בבשר ומש"ה

מותר. ובחרע"א הק' כיון דמליחה י"ל כח להבליע הדם שעליו לתוכו אף בבשרא דתירא דהא מה"ט נמלח בלא הדחה אסור א"כ מכ"ש בישול דעדיף ממליחה דיכול להבליע הדם שעליו לתוכו. ולא אוכל להבין קו' דמאי מדמה זל"ז דהא נהי דבישול עדיף ממליחה היינו במידי דשייך בי' בישול והבישול יכול לפעול בו כגון בשאר בשר או אפי' בבישרא דתורא בעודו על האש משא"כ בבשרא דתורא לאחר שהוסר מהאש דירדו חז"ל לטבע הדבר ההוא וידעו בבירור דאז אין פעולת הבישול נעשה בהבשר ההוא והוי כאילו לא נתבשל כלל ואין כח בהדם ליכנס בהבשר. משא"כ במלוחה דלא חילקו חז"ל בין בשר לבשר ובין בשר לש"ד וכלל נתנו דמלוח ה"ה כרותח ומשמע דבכ"מ. המלוחה עושה פעולתה אפי' בבישרא דתורא נעשה הבשר רותח ע"י המליחה מש"ה שפיר אמרינן דהמלח מבליע הדם בעין לתוכה וז"ב. ובפרט לפ"מ שביאר החו"ד רסי' בטעם הסמ"ק וסייעתו דאוסרים בנמלח בלא הדחה מטעם דהמלח מבליע הדם שעליו דהוא מטעם דכמו דטבע המלח להפליט דם כן טבעו להבליע ולא תלוי כלל ברתיחה עיי"ש באורך. א"כ פשיטא דזה שייך אף בבישרא דתורא כמו דטבעו להפליט אף בבשר שור משא"כ בבישול שפיר יש חילוק בין בשר שור לשאר בשר ול"ד כלל בישול למליחה בענין זה ודו"ק – שם בט"ז מתיר להניח בכ"ר בשר שור שלא נמלח כלל וכ' שכ"ד מהרש"ל וע' מנ"ו כלל ב' סק"ח דאין להקל אא"כ בהפ"מ ולע"ש ואורחים והכו"פ כ' דבדעבד מי שהורה כט"ז אין לגעור בו אבל להורות כן לא. וכ"כ החו"ד.

ס"י עכו"ם משמש וכו'. וקטן שנתן הבשר בקדירה ואומר שהדיח הבשר אין להתיר. שפ"ד סקמ"ב. ט"ז סקכ"ד ורש"ל כ' ג"כ על הב"י דל"ה צריך לתת טעם משום בישול דהא מחמת מליחה ג"כ אזיל לי' אסור דאו'. ומדברי הרא"ש פכ"ה דף קי"ב מבואר להדיא כדברי הב"י דהא דדם שמלחו א"ע עליו הוא מטעם דכיון דמלוח ה"ה כרותח הוי כמו דם שבישלו וע' במעי"ט סק"י שם.

שם הביא מעשה באשה ששכחה אם מלחה הבשר. או בשכחה אם הדוחה הד"א וכבר נתבשל. והתיר מטעם סד"ר ולקולא. והנקה"כ חולק עליו דשאני הכא כיון דאתחזק אסור דם וכל היכא דאתחזק אסורא ל"א סד"ר לקולא כמ"ש בש"ך סי' ק"י סק"ב דין כ' א"נ כיון שמצד אחר בא לו שהוא דרבנן כמ"ש שם בדין י"ט עיי"ש. והשיב שמעתתא ש"ג פ"ד הק' עליו דהרי הט"ז לשיטתו דס"ל בסי' קכ"ז דל"מ אתחזק אסורא רק באסור מצ"ע אבל היכא דהאסור הוא משום ד"א הנדבק בו כמו דם וכמו גבי ירך דיש ס' אם ניקר חלבו ל"א אתחזק אסורא. ואני הוספתי להקשות על הנקה"כ מש"ס ביצה ג' דקאמר וספיקא אסורא בשלמא למ"ד משום הכנה ניחא אלא למ"ד משום גזירה סד"ר

הוא ולקולא. ואם נימא כדעת הש"ך דבאתחזק אסורא ל"א סד"ר לקולא. ק' מאי פריך דלמא מיירי הברייתא שנולדה בין השמשות דבה"ש אתחזק אסורא כמ"ש רש"י בפ' במה מדליקין. והגם די"ל ממ"נ אי מיירי בביה"ש דאפוקי יומא א"כ אין לספק כלום דהרי עבר היום ואי מיירי בביה"ש דעיולא יומא א"כ שוב ל"מ אתחזק אסירא דרש"י ל"כ רק דביה"ש דאפוקי יומא מקרי חזקת אסור ולא ביה"ש דעיולא יומא מ"מ ק' דלמא מיירי הברייתא דנולדה ביה"ש דאפוקי יומא וביו"ט שחל להיות אחר השבת ואין שבת מכין ליו"ט. ומיירי בתרנגולת העומדת לאכילה דאז לכ"ע אם היתה נולדה ביו"ט עצמו היתה מותרת לאכילה וכעת בנולד בביה"ש יש ס' ולכן אסורא מטעם דאתחזק אסירא וע"כ דאף היכא דאתחזק אסורא מ"מ סד"ר לקולא. ונלפענ"ד ליישב דברי הנקה"כ הנ"ל עפ"ד הישוי"ע בסי' ס"ט סק"א לענין נמלח בלא הדחה תחלה דכ' דכיון שהספק הוא על תחילת מליחתו ובתחילת מליחתו אינו חשוב כרותח ואסור מה"ת אף שכעת הוא סד"ר מ"מ כיון שאנו מוכרחין לדון על תחילת מליחתו ואז הוא אסור דאורייתא עיי"ש. וזה סברת הנקה"כ כיון שנולד לנו הס' על תחילת מליחתו ועל תחלת בישולו. והוי אתחזק אסורא דאורייתא אף שכעת לאחר בישולו ל"ה רק אסד"ר מ"מ כיון שאנו מוכרחין לדון על תחילת בישולו ואם ל"ש כשיעור הוי אסור דאורייתא וע"כ הוי אתחזק אסורא בדאורייתא ולא בדרבנן ודו"ק. והיא"פ בשם מחזיק ברכה הביא להקל בדין זה בהפ"מ. ובמש"ז סקכ"ד הביא ג"כ דיש לצדד בזה בהפ"מ וע"ש – ובס' אם מלחה הבשר כהוגן או אם הי' הדחה אחר המליחה כהוגן אוסר. שו"מ מהד"ג ח"ג סי' ק' – מעשה באשה א' שמלחה בשר ובאמצע המליחה נקראת לחוץ באיזה עסק והי' בע"ש ולקחה הבשר ובישלה ואכלה הבשר. ואח"כ נסתפקה אם מלחה כל הבשר ושאלה על הכלים ועוד נשאר בשר חי. והתיר הכלים מטעם ס"ס ס' שמא נמלחו כל החתיכות. ואת"ל שכל החתיכות לא נמלחו שמא זה הבשר חי שנשאר שלא נמלח עיי"ש. יוסף דעת. בט"ז סקי"ט דהשיג על המהרש"ל שכ' דנתבשלה החתיכה בדמה דהא קיי"ל בסי' ק"ה דאינו אוסר במליחה רק כ"ק. ואינו מובן דהא כאן מיירי בבישול וע' תשו' ב"א חיו"ד סי' כ"ח שדחק בזה ופשה ס"ס. ואבי מורי הגאון זצ"ל הגיד דכונתו עפמ"ש הט"ז בסקכ"ח בנתבשל בלא מליחה דאסורה אותה חתיכה לי"א לפי שנתבשלה בדמה. והק' דהא בדם מעלמא כו'. ותי' דשא"ה דאסור מחמת עצמה. וא"כ כאן שלא נאסר קודם הבישול וגם דם של עצמו כבר יצא ולא נשאר רק דם שעלי' דמי ממש לדם מעלמא. וגם הטעם הב' של הט"ז שם שמא הגבי' קודם שיצא כ"ד ל"ש כאן. דהא א"צ שהות עד שימס המלח ול"ש גזירה זו. ורק אם הי' נאסר קודם הבישול הי' נחשב אסור מחמת עצמו. ולז"כ דאנן

קיי"ל דאין מליחה אוסר רק כ"ק וא"כ לא נחשב אסור מחמת עצמה דאף המלח עצמו אינו רק בלוע מדם ולא נאסר מחמת עצמו במליחה וא"כ ק' קו' הט"ז סקכ"ח ודו"ק. עיין במש"ז סקכ"א לענין אם חתכו מלח קשה בסכין חולבת ומלת במלח זה בשר ול"ה ס' נגד הלהב של הסכין והתיר בהפ"מ וע"ש. אבל בסכין של אסור דל"ה נטב"נט אין להתיר אף בהפ"מ עיי"ש. וע' ביד יוסף סי' נ"ג דמתיר אף בסכין של אסור אם הסכין הוא טרפה רק משום שחותכין בו חלב בצונן והי' נקי מטעם דא"צ ס' רק נגד קליפת הסכין ומסתמא הי' במלח ובבשר ס' נגד קליפת הסכין. ולענ"ד צ"ע דהא סתם סכין אינו מקונח ואסור משום הבעין שעליו ודו"ק. וע' בשו"ת קול יהודה סי' ל' דמתיר ג"כ באופן שיהי' בהבשר ס' נגד הלהב. ובמלח שחצב לא די בס' משום דכל חתיכה שחצב נאסר כ"נ משום דוחקא וחריף עיי"ש עיין בשפ"ד סקל"ז שהביא מעשה שבא לידו בבשר שנפל לקערה רותחת והי' בה בארשט מחומץ מאד עם חלב ואסר הבשר והבארשט. ובהנאה התיר הבשר דרק מפליט ומבליע ולא מבשל. והקערה כ' דצ"ע לדינא או אמרינן דהבשר יבליע להכלי

סי"א בשר שנתבשל בל"מ. וה"ה חתיכות עור של בהמה שנפל לתבשיל אוסר עד ס' דיש דם בעור. ומשמע דהדם יוצא ג"כ ע"י מליחה תב"ש סי' כ"ג. ולב"ש בחד"ד אות ל"ה. ועיין ביא"פ בסי' ע"ו דכ' דנהי דאיכא דם בעור בהמה מ"מ לאו מין בשר הוא ואינו אוסר. ודוקא עור עופות ואווזות דם שבו אסור עיי"ש. שם ואז מותר הכל. אפי' לא הודח החתיכה. פמ"ג וחו"ד. ואם נפלה לקדירה אחרת אחר בישול זה שהי' ס'. דעת המש"ז סקכ"ט דאוסר עד ס' אפי' להמחבר דאח"כ פי' והחו"ד סקט"ז כ' דאינה אוסרות להמחבר. ונ"מ לדידן בהפ"מ. וע' ביד יהודא אות מ"ח דאם נתבשלה החתיכה כ"צ ונפלה לקדירה אחרת אף שאין בה ס' דמותר. רק בכבד שנתבשלה בלא צלי' ויש ס' כנגדו ונפל לקדירה אחרת שאין בה ס' דאסור עיי"ש. וע' בהגהות מהרש"ק דכ' דשאר בשר הוא כ"ש מכבד דאסיר עיי"ש ודו"ק. ועיין בשו"ת דבר משה סי' ח' בבשר שנתבשל בלא מליחה ונודע אחר איזה ימים לענין הטעליר ושאר כלים שנשתמש בהם הבשר הנ"ל שא"א להגעילם. והתיר הכלים הנ"ל בלא נודע עד אחר מעל"ע עיי"ש באורך וצירף שם הסברא דכ"ח ישינים אינם בולעים בכ"ש משים דכבר שבעו מלבלוע. ועי' בסי' ק"ה הבאתי הס' הנ"ל בשם ס' יהושיע. וע' בתשו' מהרש"ם. ח"ב סי' ע"ח לדודי הגאון ז"ל לענין שומן שלא נמלח שהעמידו בקדירה סמיך לאש וקצת מהשומן ניתך והשאר הי' צונן. ופסק דכ"ק הסמוך להשומן הניתך אסור והשאר מותר בהגה"ה ואם נמלחה חתיכה ולא נמלחה כראוי. היינו שלא שהתה שיעור מליחה. ט"ז. ובס' אם שהה ש"מ

ונתנו בקדירה מותר משום ס"ס שמא שהה כשיעור ואת"ל לא שהה שמא הל' כהראב"ד דבדם היוצא משערינן. מהריק"ש בהגהותיו ס"ו. ע' מ"ש בסי' צ"ב לענין אם עשו קיגיל בשומן שלא נמלה ול"ה בקוגיל ס' ואח"כ נתן הקוגיל בטאשלינט עם בשר ורוטב:

סי"ב ואחר שצלאו לא יבשלנו. ובע"ש והפסד מותר לבשלו אחר הצלי' מש"ז סקל"ב ע"ש וכ"נ דעת הגרע"א.

אם העוף הי' סגור וכשפתחו אותו מצאו בתוכו מים. אם הי' סגור כך מעל"ע נאסר משום כבוש. וכן לענין שהה ג"י בל"מ הוי כהודה בעת שהי' סגור עם המים שבתוכו יוסף דעת ואבי מורי הגאון זצ"ל התיר והביא ראי' מרמ"א בסי' צ' ס"ג לענין כחל דאם הניחו כך שלם קידם צלייתו עם חלבו יום שלם מותר. והלא לא גרע החלב ממים. וש"מ דלא נאסר משום כבוש בכה"ג ודו"ק – בט"ז סקל"ב אם מלח בשר ששהה ג"י בל"מ בכ"מ. ואח"כ מלחוהו בכשא"מ ול"ש בה ש"כ ומצאו שם ציר דמותר. והנקה"כ חולק עליו. וכ' החו"ד דיש לסמוך ארש"ל וט"ז כיון דאינו רק חומרת הגאונים. אבל בשהה שם ש"כ נאסר – שם ואם מלחו עם שאר בשר שנמלח להוציא דמו נאסר. והנקה"כ והכו"פ מתירין והפמ"ג כ' דאין להקל. והמנח"י סק"ט מתיר. והחו"ד כ' דיש לסמוך אנקה"כ להתיר. מעשה בבשר ששהה ג"י בל"מ ונמלח ונתבשל התיר כלי פורצליין אחר יב"ח. שו"ת יוסף דעת סי' ס"ו. ובאם הבשר כבר נאכל והשאלה רק על הכלים מתירין בכ"ח לאחר מעל"ע. ע' שו"ת בית ישראל סי' מ"ט. וס' יהושיע סי' ס"א – בצים הנמצאים בעופות שצריכין מליחה מדינא ושהה ג"י בלא מליחה. פ' בשבות יעקב דמהני מליחה אף אחר ג"י:

סי"ג ואם שרו אותו במים. ע' פת"ש סקכ"ח לענין אם חל יום הג' בשבת שהביא בשם הנוב"י להתיר להדיח ע"י עכו"ם ואם א"א בעכו"ם מותר בעצמו. וכ"כ הפמ"ג או"ח סי' שכ"א סק"ז. וססי' ת"ק. ויכול לטלטלו ג"כ ע"י שינוי כלאחר יד לתוך כלי של מים. עיקרי הד"ט חיו"ד סי' ז':

סט"ו בשר המלוכלך בדמים שנשרה במים מעל"ע. וה"ה כבד שנשרה במים מעל"ע. שפ"ד סק"ס. ואולם בס' ע"ג בש"ד סק"י הביא בעצמו בשם הפר"ח וכו"פ להקל לעת הצורך. באם נכבש מעל"ע במים או בציר וחומץ ש"כ וצ"ע:

סט"ז אין מולחין אלא בכלי מנוקב. ע' בתשו' יהודה יעלה סי' ק"ז בבשר שנמלח ול"ש עדיין ש"מ ונתנוהו בשק והניחו השק עם הבשר במקום מדרון והתיר בדיעבד. ולענ"ד נראה להביא ראי' לזה מרמ"א יו"ד סי' ר"א ס"ט דכ' דמותר לטבול בסל או בשק, כלים כיון דאינו מחזיק מים עדיף מניקב כשפה"נ כלי שא"מ אף שהוא גדול מאוד אין מולחין בו ואפי' מניחו מוטה שמא יפול הבשר בתוכו ונשרה שם ויאסר מיהו בדיעבד מותר.

הריטב"א בחי' לחולין דף קי"ג – שם בהג"ה אבל מותר לחזור ולמלוח בה בשר כו'. עיין ט"ז וש"ך דאפי' יש ציר בכלי ושהה כדי כבישה אפי"ה מותר. ובחרע"א הק' דאפי' בל"ש ש"כ ליתסר דהא הטעם דאין מליחה לכלים להפליט הוא דהוי טהור מלוח וטמא תפל ובצלול הטהור אסור כמ"ש הש"ך סי' צ"א עיי"ש. וצ"ל דכונתו אף דהבשר הוא גוש מ"מ כיון דהציר נאסר דהיא צלול ממילא הציר יאסר הבשר כיין דהציר הוא רותח. ולענ"ד נראה ליישב עפ"מ שביאר הפמ"ג בסי' צ"א בטעם הדבר דבצלול הטהור המליח אסור. דהוא מטעם דהטמא פולט מעט ובגוש הטהור איני בולע המעט כיון דטרוד לפלוט משא"כ בצלול דנבלל עיי"ש. וא"כ כאן נהי דהציר נאסר דהוא צליל מ"מ הבשר אין בו כח ליבלע כיון דהוא גוש. ואם תאמר הא מונח הבשר בכשא"מ ול"ש טרוד כמ"ש הפוסקים אמינא לך אנא זיל לאידך גיסא אמאי כתבו הפוסקים דאין מליחה לכלים להפליט דהוי כטמא תפל הא עיקר הטעם בטמא תפל דמותר הוא דהטהור טרוד לפלוט ובכשא"מ ל"ש זה ובעכצ"ל דהא דכ' הפוסקים דהוי כטמא תפל ל"ד אלא דעדיף ממנו ואין הכלי פולט אפי' מעט. ועכצ"ל כן דעדיף משאר טמא תפל דהא בשאר טמא תפל מחמיר רמ"א בסי' ק"ה ס"י שלא במקום הפסד בנוגעין זב"ז. ובכלי מקיל לגמרי שם בסעיף י"ב. ובעכצ"ל דבכלי אינו מפליט כלל וא"כ אף בצלול הטהור מותר בכלי. ועוד דהא איכא טעמא אחרינא בהא דאין מליחה לכלים להפליט משום דאין המלח יכול ליכנס בין חלקי הכלי להפליט מה שבתוכו עחו"ד סס"י ס"ט וא"כ פשיטא דלטעם זה אף בצלול נמי אין הכלי פולט כלל. ובפת"ש בססי' ק"ה כתב ג"כ להחמיר באם ההיתר הוא צלול מטעם הנ"ל. ולפענ"ד נראה ברור כמ"ש. ע' בשפ"ד סקס"ח דגם בחומץ חזק אינו מפליט מכלי בשיעור שיתן על האש וירתיח רק במעל"ע:

סי"ח בשר שנמלח בכשא"מ. וה"ה כבד שנמלחה בכשא"מ אסורה אף לצלי שפ"ד סק"ס. ואם נמלחה בכלי מנוקב והודח ואח"כ נמלחה בכשא"מ ע' בתשו' הרי בשמים סי' קכ"ד דהתיר דדלמא הל' כר"ת דדינה כשאר בשר לאח"מ. ודלמא פולטת ואינה בולעת – בהג"ה וי"א כל החתיכה אפי' מה שחוץ לציר. וכן נוהגין ואין לשנות. וכ' הש"ך בשם מהרש"ל דאף דנוהגין הכי מ"מ אם נתערב חד בתרי בטול אפי' בבישול. וגם הרוטב מותר דאמרינן סליק את שא"מ כדלקמן סי' צ"ח. שפ"ד סקע"ו – שם בש"ך דמדאורייתא חד בתרי בטיל. ובחרע"א הק' דהא דם עם בשר הוא א"מ. ונראה שמפני זה כ' הש"ך וצ"ע לדינא. ואולם סיים ואולי יש לסמוך עליו כיון שבלא"ה דם שמלחו ודם שבישלו אינו אלא מדרבנן א"כ דינו כאלו הי' מינו באסור תורה וכמ"ש בדגמ"ר ובנקה"כ על הש"ך סקנ"ז ודו"ק. ובלא"ה ל"ק על המהרש"ל והט"ז שמביאו די"ל דהם סוברים כמ"ש הכו"פ

והחו"ד לעיל סי"ד בשם הר"ן דהוי מב"מ עיי"ש. מיהו קו' הגאון ז"ל יפול על הש"ך לשיטתו דאיהו לא ס"ל כן בסקנ"ז עיי"ש והדק"ל וצ"ל כמ"ש – בשפ"ד סקפ"ב הביא מעשה שמלחו בשר ונטף ציר על הכ"ח בחוץ והי' ע"ש וא"א להכין אחרת והתיר ע"י גרידה היטב. וע' ביאי"פ ובפת"ה שהביאו בשם שפ"ת בנטף צור על קנקן של פורצליין אצל אוזן הכלי והתיר מכמה טעמים. וע' ביד יוסף סי' נ' באם נטף צור מחתיכה בתוך ש"מ על כלי פורצליין חשובה מאד אשר דרכן בכל יום לשפוך קאווע רותחת לתוכה להעמיד על השלחן והתיר הכלי:

סימן ע

ס"א בהג"ה ול"ח שמלח הב' מבליע הדם. ואפי' אם מלח לאחר מעל"ע מותר. שפ"ד סק"ג ומש"ז סק"ב – שם אבל בשר עם דגים. ע' בחי' הריטב"א ז"ל דדוקא במליחה. אבל דגים שנצלו עם עופות מותרים דע"י האור ככ"פ – שם וי"א כל הדגים ע' שפ"ד סקט"ז שהביא בשם המנ"י שהניח בצ"ע אם שייך סכנה בכבוש דגים עם בשר:

ס"ג בשר שחוטה שמלחו עם בשר טרפה. הלב"ש בחד"ד ס' ל"ב הביא בחתיכת בשר שנמלחה עם עוד שני חתיכות גדולות כפליים כמותה. ואח"כ נודע שחתיכה א' י"ב ס"ט. יש להתיר הבשר שנמלח עמה עם הוא מב"מ. והביא דברי הנוב"י בסי' ל"ב ובסי' ל"ז דפוסק להתיר ס"ט שנמלח ול"נ הס' עד אח"כ. וכיון דמב"מ מה"ת חד בתרי בטיל ה"ל סד"ר ע"י גלגול דמותר בל"נ הס' עד שנעשה דרבנן. אמנם קליפה בעי דהא אפי' ביש ס' בעי קליפה. מיהו בנתבשל בלא קליפה שרי. ודע עוד דדין זה הוא בין אם מכיר חתיכת הס"ט ומשליכה ובין אם אינו מכירה ואפי הוא חהר"ל ומוכר א' לנכרי והב' חתיכות צריכין קליפה ומותרין וכ"כ בנוב"י סי' כ' ול"ב ול"ג. לב"ש בחד"ד ס"ק קי"ט. אבל אם נמלח גם עם שא"מ אזי שא"מ אסור לכ"ע אף להט"ז בסי' צ"ח מטעם דבמלוחה ל"ש לומר סליק כיון שאינו מתערב ממש כמו בבישול ואסור לכ"ע אפי' בהפ"מ. ל"ש. ועיין בשו"ת השיב משה סי' ל"ב. בתרנגולת שנמצא מחט בחלל הגוף ונמלחה עם הרבה בשר רק שלא הי' ס' והכשיר הבשר משום דתרנגולת עם בשר הוי מב"מ. ע' ש"ך סקו"ח. וציר דבשר דאסור משום דם אינו אלא דרבנן ונ"מ להקל בספיקו. ודם היוצא ע"י כבישה. בש"ד כאן סקי"ח ובמש"ז בסי' ק"ה סק"א ובפתיחה כ' דהוה ד"ת דאינו מבשל ממש רק מפליט ומבליע. וע' בש"ד סי' ק"ה סק"ב הביא מאו"ה כלל ל' ד"א. שכ' בשר בתוך דם כבוש אסור מה"ת. וע' בחו"ד סי' ע' סק"ד שהביא מאו"ה כלל ו' דין כ' דדם כביש הוא מדרבנן ע"ש. ואפשר לתרץ דדברי האו"ה אינם סותרים זא"ז. דבכלל ל' מיירי בחתיכה שנפלה לתוך הדם שהדם הוא דם גמור ולא נשתנה הדם בתוך המעל"ע רק

שהחתיכה נתרככה ע"כ ס"ל דהוי מה"ת. ובכלל ו' מיירי שהדם נשתנה ונתערב במים שא"ר להקריב ע"ג המזבח בזה ס"ל דהוי דרבנן וצ"ע ודו"ק. והישוי"ע בסי' ע"ג סק"א ובתשו' רח"כ חיו"ד סי' כ"ד כ' דהוא מה"ת.

ס"ד וחתיכת הכשרה שמינה מפעפע האסור בכולה. ע' בדגמ"ר שכ' שגם הכשרה מלוחה וסובר כמ"ש הש"ך בסי' ק"ה סקכ"ח דאף להט"ו דס"ל דבמלוחה אמרינן פיטום לא אמרו אלא בשניהם מלוחים אבל אם ההיתר תפל א"ב כח לפטם עיי"ש. ומש"ה כ' דמיירי שגם הכשרה מלוחה. ובסיפא דא"ל כן דא"כ מאי קאמר. אם היתה הטרפה המלוחה למטה הא מיירי ששניהם מלוחים. ע"ז כ' דמיירי שהטרפה הוא בעצמה שמינה. ובחרע"א כ' שם בסי' ק"ה על הש"ך דזה נסתר מכאן ולפי"מ שביארתי דברי הדגמ"ר לק"מ ודברי הש"ך נכונים.

ס"ה ובדיעבד מותר. ואם נמלח בע"ש ושכח להדיחו אסור להדיחו בשבת ע"י עכו"ם. בל"י סק"כ:

ס"ו בהג"ה ואפי' בדיעבד נוהגין לאסרו. ואם הבשר שכבר פלט דמו מונח למעלה שרי דדם אינו מפעפע למעלה. שפ"ד בסי' ס"ט סקע"ה. ובודאי קליפה בעי כמ"ש הש"ך בסק"י – ע' ש"ך סקל"א דה"ה בשהה ש"מ והודח דחד טעמא הוא. והכו"פ סקט"ז והמש"ז סקט"ז הביאו בשם הצ"צ ומ"ב בשם המ"י להקל בהפ"מ. וע' במנ"י כלל ו' סקי"ד וכ"ד הגרע"א דל"א ע"י הדחה נסתמין נקבי הפליטה. וע' במגדל השן בסי' כ"א בבשר שנמלח והודח ונמלח עם בשר שנמלח להוציא דמו ונתבשל הכל שהתיר הכלים לאחר מעל"ע – שם בהגה"ה וכן אם נפל לציר קודם ששהה ש"מ ידיחנו וימלחנו שנית. ודוקא בכלי מנוקב. ש"ך סק"מ. וכ"ז תוך ש"מ אבל חתיכה תפלה שנפלה לציר בכשא"מ ול"ש ש"כ שרי ע"י הדו"מ שנית. אבל בשהה ש"כ באהפ"מ אין להתיר. ובהפ"מ החו"ד פ' להתיר אפי' בלא הודחה מתחלה. וע' נוב"י סי' מ"ב שם בש"ך ומינה דאם שהה ש"מ אפי' בכלי מנוקב ל"מ הדו"מ שנית. היינו באהפ"מ או לאחר יב"ש. ואם שהה ש"כ לכאו' אין להתיר אף בהפ"מ לפמ"ש הט"ז בסי' צ"א. אך בהפ"מ וסמ"צ כבר הבאתי בסי' מ"ה דעת הלב"ש בפתיחה לשבירת העצמות סק"ז דיש להתיר אף בתרי קולי. אכן החו"ד מקיל גם בזה בהפ"מ בהג"ה בשר שנפל לתוך ציר שעל הקרקע דינה כאלו היתה הציר בכלי. ע' חו"ד. וע' בהגהות יד שאול שכ' דבקרקע שלנו שהוא מנסרים וי"ב גומות יש להקל כל שהוא לכבוד שבת וכדומה כל שהגביהו תיכף מן הקרקע שם בהג"ה אפי' הי' המום מועטים. ע' בפת"ש סק"ה. ואם ס' אם רוב מים הביא בשפ"ד סק"נ בשם או"ה דמותר משום סד"ר:

סימן עא

אם הוסר הבשר מעל הראש שבחוץ על הגולגולת ונמלח כך עם בשר שכבר פלט דמו וצירו מותר הבשר דעצם מפסיק. ש"ך סק"ח. וכ' השפ"ד דיש להסתפק בעצם הקולות או שאר עצמות שי"ב מוח והם שלמים מכל צד ונמלחו עם בשר שפלט דמו וצירו אי שרי או דיש חילוק בין גולגולת דמפסיק לשאר עצמות. אכן החו"ד השיג על הש"ך במה שמתיר הבשר. – בהג"ה מיהו לכתחלה לא ימלחנו עם שאר בשר. ע' בבאה"ט שהביא בשם הפר"ח דאנו נוהגין לכתחלה למלחו עם שאר בשר. וכ"כ הכנה"ג והבל"י סק"ז:

סימן עב

ס"ב אבל אם בישלו בלא קריעה אסור עד שיהא ס' כנגד הלב. ואפי' נמלח תחלה צריך ס' נגד כל הלב. ט"ז. ובהפ"מ יש להקל. ודוקא כשהלב דבוק בחתיכה ויש בחתיכה עצמה ס' נגד דם הכנוס אזי יש להקל בהפ"מ מה"ט דסמכינן אהפוסקים דס"ל דאפשר לשער ול"א דהלב נ"נ מהדם שבו דממהר לבלוע דלענין זה מהני שיעתו דאינו ממהר לבלוע ואפי' נתבשלה אותה חתיכה לבדה או עם שאר חתיכות ואין בין כולם ס' נגד כל הלב רק דבאותה חתיכה לחוד יש ס' נגד דם הכנוס בלב. אבל אם אין דבוק כלל בעינן ס' נגד כל הלב דלענין זה ל"מ שיעתו והלב נ"נ וגם אם דבוק ואין ס' בהחתיכה שדבוק בה נגד דם הכנוס בלב נעשה כל החתיכה נבילה ובעינן ס' נגד כל החתיכה. כן העלה בשפ"ד סק"ה. שם עד שיהא ס' כנגד הלב. ע' בפת"ש שהביא מהנוב"י מ"ד עוף שצלו תוך בעקין ונמצא בו לב אם יש להחמיר להצריך ס' באותו חלק שבתוך הרוטב ע"ש. וע' ביא"פ שתמה על הנוב"י והעלה דבמקום שי"ל שהי' כולו חוץ לרוטב יש להחמיר ולהצריך נטילה וע' בבל"י שדעתו להקל והניח בצ"ע השו"ך בסקי"א כ' דאפי' אינו דבוק הלב בחתיכה אלא שנמלח עם בשר שאינו דבוק צריך ג"כ קליפה. וכ"כ החו"ד. ובשפ"ד שם חולק בשם המנ"י. ועיין בדגמ"ר ובתרט"א שהק' דאמאי צריך שאר הבשר קליפה או נטילה בצלי הא כיון שאין האסור רק משום דם הכנוס בלב. וא"כ הא הלב עצמו הוא במקום כ"ק או כ"נ והניחו בצ"ע. ואנכי לא אוכל להבין דלפי דעתם אמאי לא תמהו על היש מחמירין לאסור שאר בשר שנמלח עמו היאך נאסר שאר בשר משום דם הכנוס בתוכו והלב עצמו יהי' מותר. דמה בכך דלגבי שאר בשר הוי דם בעין מ"מ כאן דאין נכנס הדם הכנוס ללב רק מעט ונחשב כדם פליטה מאין בא לשאר בשר דליחשב כדם בעין כיון דלא יוכל הדם לבא לשאר בשר כ"א דרך הלב. ועכצ"ל כמ"ש בתי' רשב"א חולין ק"ט ע"ב דבא הדם לשאר בשר דרך פי הקנה עי"ש. וא"כ ג"ז א"ש דהא הא דמצריכינן קליפה הוא מטעם לחוש להיש מחמירין וכמ"ש הש"ך בסקי"א. ולפי דבריהם ל"ב כלל

דרך הלב ול"ש לומר דהלב יהי' במקום קליפה ועדיין צ"ע ודו"ק. - ע' שפ"ד סי' צ"ב סקט"ז ומש"ז בסי' ק"ה סקכ"ה. דבאסור דבוק אם ידעינן בודאי שנמלחה ביחד עם שאר חתיכות ול"ש רק טעם דממהר לבלוע יש להתיר בהפ"מ אף אותה חתיכה:

ס"ג בהג"ה ואם אין שלם וליכא בו ס' וכו'. ואם העוף הי' שלם בשעת הבישול והוציאו מקדירה והיפ"ב וחתכוהו והלב דבוק בחצי העוף וא"ב ס' נאסר אותו חלק מן הלב כיון שהוא דבר גוש דינו ככ"ר. חו"ד סקי"ג. ועיין ביא"פ דמכשיר בזה - ודע אף שאין הב"מ בתוך התרנגולת יש ס' נגד הלב. מש"ז סק"ט ומנ"י ע' ביוסף דעת בעוף שמלחו עם לבו והדיחוהו ואח"כ מלחוהו עוד הפעם בכשא"מ ולבו בתוכו ונכבש בציר. העלה דמה שנכבש בציר ודאי אסור דאינו ברור שיצא כל הדם במליחה ראשונה. וא"כ אסור מה שבתוך הציר ומה שחוץ לציר מותר משום דכבוש אינו כמבושל ממש. וכמבואר בסי' ק"ה דמה דמה שחוץ לכבישה מותר. וכ"ה ביא"פ בשם השו' פני ארי' סי' ק' דמה שחוץ לציר מותר ממ"נ -.

סימן עג

ס"א בהג"ה וכן נוהגין לאסור הכל אפי' נמלחה הכבד. אבל הקערה שאכלו בה הכבד כשרה. ש"ך סק"ח. ובמנ"י תמה ע"ז דעירוי מבשל כ"ק א"כ אמאי אין הקערה אסורה אם לא בנמלחה תחלה יש להתיר כיון דר"ת מתיר. ובחו"ד כ' דאם נתנו אותה לקערה בלי רוטב ודאי דהקערה מותרת דהא ל"ה כ"א אסור בלוע כמ"ש הש"ך בסי' ק"ה סקי"ח דחתיכה שנאסרה משום דם הוי כאסור בלוע וא"י בלא רוטב כמ"ש הש"ך סקכ"א. ואם עורו אותה עם רוטב בנפסק הקילוח ג"כ מותר מטעם זה דכיון דנפסק הקילוח ל"ח רוטב להבליע. ואם לא נפסק הקילוח אסורה הקערה ג"כ:

אם נכבש הכבד מעל"ע במים. או בציר כשיעור שירתיח על האש. דעת הצ"צ ומנ"י ותשו' חו"י סק"ז לאסור. וע' בשפ"ד סק"י. וע' תשו' שער אפרים סי' פ"ח. וכו"פ ויא"פ דמכשירין. מיהו הכלי שנכבש בו הכבד יש לאסור. בל"י סק"ט. ש"ך סקי"ד אפי' ע"ג בישרא משמע דכ"ש תותי בישרא וכו' ומ"ש הדרישה דרמ"א איירי שפולט עדיין ציר הוא דחוק ורחוק. ועוד דמעולם לא שמענו בצלי חילוק בין שהוא פולט ציר או לא. והק' בתרע"א מדברי הש"ך עצמו בסי' ע"ז סק"ב שמחלק שם בצלי בין פולט ציר או לא עיי"ש. ולפענ"ד לק"מ דהרי עיקר הטעם שכ' הש"ך כאן דבצלי אין חילוק נראה דה"ט דע"י האש בולע הדם אף שפולט ציר ודוקא ע"י מליחה אינו נבלע כשפולט ציר אבל ע"י האש שפיר בולע. וא"כ דוקא בנ"ד שאנו רוצין לאסור לכתחלה לצלות הכבד שכבר נמלחה תחת הבשר שלא נמלח עדיין מחמת שהכבד יבלע מהבשר שלמעלה ע"י האש

ואין אנו רוצין לסמוך לכתחילה על כך"פ ובדיעבד מותר כדלקמן סי' ע"ז מ"מ לכתחלה אסור כמ"ש רמ"א שם. וא"כ שפיר כ' הש"ך דגם אם הכבד פולט ציר אעפ"כ בולע ע"י האש מהבשר שלמעלה הימנה ואסור לכתחלה אם לא מטעם שכ' הש"ך אח"כ כיון דהרבה פוסקים חולקין אר"ת וס"ל דגם אחר המליחה יש דם בכבד. משא"כ לקמן סי' ע"ז גבי חיצון דבדיעבד קיימינן התם ואף אם נבלע בחיצון מהפנימי ע"י האש לא איכפת לן בדיעבד יען דבאין כא' אמרינן כך"פ אף שא"ל כלל דם וציר ש"ע וכמ"ש הש"ך שם אלא דאנו רוצין לאסור החיצון מטעם אחר כיון דהפנימי נמלח ול"ש ס"מ ובולע החיצון מהפנימי קודם הצלי' ע"י מליחה ולא ע"י האש ואין באין כא' ול"א כך"פ. לזה שפיר אמרינן ממקום שבאת לאסור דהיינו שיבלע ע"י מלח. אני אומר כיון שטרוד לפלוט ל"ב. דדוקא ע"י האש נבלע אף שטרוד לפלוט ציר משא"כ ע"י מלח וכאן ע"י אש אין חשש וכמ"ש רק ע"י מלח וע"י מלח אין נבלע כיון שטרוד לפלוט ציר וז"ב ודו"ק – בשפ"ד סקט"ו הביא דיש להסתפק אם נמלחה הכבד ושהה כשיעור. ואח"כ מלחו מחדש פ"ש והניחו אצל בשר שנמלח והודח אי אסור. א"ד כיון דלר"ת הוי כשאר בשר. ובהודח דנסתמין יש פלוגתא יש להקל ולמעשה צ"ע:

ס"ה בהג"ה נהגו להדיח כבד אחר צלייתה. עי' בשפ"ד סי' ע"ח סק"ב דאפי' נמלח הבשר ושהה ש"מ ולא הדיחה קודם צלי' ולא אחר צלי' ובישלו כך דמותר. ובודאי ה"ה כבד וע"ש מ"ש בשם המהרשד"ם לענין אם נתן חתיכת בצל בין בשר לבשר בצלי. וע' בזה בפר"ח סי' ע"ז. ובל"י סי' ע"ז סק"ז. עיין בט"ז סק"ח שכ' דיש לסמוך למעשה דאין הכבד חוזרות ואוסרות אח"כ דברים אחרים בנתינת טעם משום דהוא עצמה אינה אסורה כלל מה"ד. והפמ"ג כ' שלא ידע כוונת הט"ז בכאן. ולא אבין למה דדברי הט"ז נכונים מאד דהא באמת דעת הרב בת"ח להתיר גם הכבד אף באהפ"מ ול"ד לבשר שנתבשל בל"מ מטעם דהא רוב הפוסקים הסכימו דאין הכבד בולעת אלא שביטל דעתו נגד דעת מהרי"ו ע"ש בט"ז. ועז"כ דנהי דלהחמיר חשש הרב לדעת מהרי"ו היינו דהכבד עצמה אסורה אבל פשיטא דאינה חוזרות ואוסרת אח"כ ד"א כיון דהוא עצמה אינו אסורה רק מצד חומרא בעלמא. ואמנם זה דוקא בלא נתבשלה עם בשר דאז אינה אסורה רק מצד החומרא לרוב הפוסקים דאינה בולעת משא"כ עם בשר דל"ש לומר דאינה בולעת כמ"ש הרש"ל הובא בט"ז סק"ד ובש"ך סק"ט וא"כ שפיר דומה לשאר בשר בסי' ס"ט דאוסרת אח"כ שא"ד באהפ"מ. ובאמת בהפ"מ גם הט"ז יודה דאינה אוסרת אח"כ ד"א דלא עדיף משאר בשר בסי' ס"ט דמתירין בהפ"מ. אלא דלכאורה צ"ע כיון דיש ס' בבשר לא נעשה השמנונית נבילה ול"ש טעם הרש"ל שהביא הש"ך בסק"ט. ועיין בחו"ד שהרגיש בזה

יע"ש. וכבד אי בולע שמנונית יש דיעות והכו"פ הביא ירושלמי דהוא בעיא דל"א ולפי"ז ס' הוי. ומ"מ אם נפל דבר אסור על כבד חי אצל האש אין להתיר מס"ס כזה. מש"ז סק"א: **ס"ו** בהג"ה ובעינן ס' משא"ד שבקדרה נגד כל העוף וכו' ע' בס' יהושיע בפו"כ ס"ק תקע"ט בנדון אם הי' במים ובשר ס' נגד הכבד ואח"כ שפכו הרוטב לתוך מאכל אחר בעודם חמים ונשאר הבשר והכבד בתוך הקדירה והכשיר. ע' ביוסף דעת כאן הביא הרבה ראיות דכבד עם בשר הוי מב"מ:

סימן עד

עיין בט"ז שהביא לענין טחול שנצלה בלא ניקור. ואם נמלח בלא ניקור עם שאר בשר. ע' במש"ז ובח"ד בשם הב"ח שכ' להתיר שאר בשר הנמלח עמו כיון דחנ"נ במליחה הוא רק חומרא דרבנן. וגם הבל"י הביא כן בשם הרבה פוסקים. וע' בפת"ש סי' מ"ג סק"ד. וע' בהגהות מהרש"ק זצ"ל שהעלה שגם הטחול בעצמו מותר ע"י קליפה. מטעם דיש ס' אולי כדעת האומרים דמסתמא יש ס' בטחול עצמו נגד הניקור. גם לצרף דעת הת"ח וט"ז שס"ל לצרף הכל לס' וגם דעת המ"י דבס' טרפה משערין במליחה בקליפה. וגם דפת הרמ"א בסס"י ס"ד דחלב הטחול הוי ג"כ כחוש ודי בקליפה בהפ"מ. מכל הלין טעמי העלה להתיר גם הטחול ע"י קליפה ע"ש – וטחול שנתבשלה בלא ניקור. כבר הבאתי בסי' ס"ד דברי הכו"פ בסי' פ"ד להתיר בהפ"מ להצטרף גם הרוטב ול"א אסור דבוק. וע' מ"ש בסי' פ"ב לענין אסור דבוק בשם הפמ"ג:

סימן עה

ס"א בהג"ה ויש חולקין בכרם. ואם הודח הכרס תוך ש"מ והונח אצל בשר במליחתו יש לאסור דאימר א"ב דם כדעת המחבר ונסתמו נקבי פליטת הציר. וצ"ע שפ"ד סק"ו נפק של עוף מחזיקין בו דם. מש"ז סק"א. ועוף שנמלח עם הזפק ובשלוהו כך עם המאכל שבתוכו. ע' מה שהבאתי בסי' ס"ט סם בהג"ה ואם מלח החלחולת מצד פנים. ע' ש"ך סקי"א דאפי' לאחר יב"ש שרי לחזור ולמלחו. וכן אפי' לאחר מעל"ע להי"א בסס"י ע' דפליטת ציר הוא מעל"ע. ובשאר בשר כה"ג שנמלח עם השומן אפשר דבולע מהשומן. ושאני דקין דאיכא נמי טעמא דקשי קרמייהו וחלקים ושייך בהו מישרק שריק. שפ"ד סק"ט. ובהפ"מ נראה דמותר וצ"מ – ש"ך סקי"ב נראה לאסור אף דיעבד בין שהקליפה קשה וכו'. ובהפ"מ יש להתיר כשהקליפה קשה דהא גם בכ"ח גופי' דעת הרב לעיל בסי' ס"ט דמותר. מש"ז סק"ה. ועיין בחו"ד ובל"י – ע' בשפ"ד סס"י דהביא דאם עירה רותחין על הצד שמעבר המאכל השומן מותר דעירוי אינו מבשל רק כ"ק ולא מבשל השומן

אמנם צריך לגרר השומן ולמלחו בפ"ע שלא יבלע הצד שנתבשל מהשומן דל"ש שוב לומר כיון שפולט ציר כיון שנתבשל וגם שריק ל"ש מה"ט:

ס"ב בהג"ה והכי נוהגין לכתחילה ובדיעבד מותר. וב"מ שלא שהו ש"מ ונפלו לציר. או שלא נמלחו והניחן אצל בשר תוך ש"מ יש לאסור. דבב"מ ל"ש הפ"מ. מש"ז סק"ו – הכו"פ כאן הק' ע"ד התוס' חולין י"ד בד"ה ונסבין חבריא דהוכיחו שם בתוס' דמותר לאכול באומצא דאל"כ הא אסור למלחו בשבת. והק' דלמא רוצה לאכול ב"מ דא"צ מליחה אבל שאר בשר אסור אפי' באומצא ע"ש. ואינני מבין קושייתו דהא נודע דב"מ א"א לאכול כלל אם לא ע"י מיחוי והדחה והמיחוי הוא שירקא דמיא דנפיק ע"י דוחקא דסכינא וכמבואר בפסחים ס"ח ע"א. ומשמע שם דאסור לעשות כן בשבת מדאמרינן שם מיחוי קרביו דוחה את השבת דהוא צורך לפסח כדי שלא יסריחו והדחת קרביו א"ד את השבת דאפשר משתחשך ומדקרי לה דיחוי ש"מ דאסור בשבת ודומה למליחה. ובע"כ ל"ל דרוצה לאכול ב"מ ושפיר הוכיחו. ואולי יש ב"מ דא"צ מיחוי וצ"ע ודו"ק:

סימן עו

ס"ב בהג"ה אם לא הדיחו ואפי' בישלו כך מותר וכו'. מכאן משמע רק דנמלח מליחת צלי. וכבר הבאתי בסי' ע"ג דברי השפ"ד בסס"י ע"ח דאפי' שהה ש"מ ולא הדיחו ונצלה ובישלו כך מותר. – ט"ז סק"ו אלא אפי' בב' חתיכות ל"ח למה שפי' מזו לזו בצלי שאצל האש. וכן בב' חתיכות שא' נצלה לגמרי מקודם ג"כ מותר דבצלי כל שהבליע והפליטה באין כא' אמרינן ככ"פ אף שא"ל כלל מגופו מש"ז סק"ו – בש"ך סק"ב הביא בשם הרא"ש דבצלי מה שלא יצא לחוץ אף דפירש ממקל"מ כשר. וק' הא קיי"ל בסי' ס"ט בבשר שנמלח בכלי שא"מ דאסור מטעם דהדם פי' ממקל"מ. וצ"ל כיון דפי' ממקום למקום ובשעת מעשה א"א לצאת גרע ספי. ס' יהושיע בפו"כ סקע"ד:

בהג"ה כדי שיהא ראוי לאכילה דהיינו כחצי צלייתו. ואנן א"א בקיאין בחצי צלייתו נוהגין לצלותו כ"כ עד שיתייבש מבחוץ. ט"ז ומש"ז סס"י ס"ט. בל"י. עיין בשפ"ד סקכ"ג באם צלו בשר בשפוד ואח"כ תחבו השפוד למאכל חלב בלא ליבון דאוסר המאכל חלב. ואם צלו בשר שלא נמלח בשפוד ותחבו השפוד למים או לתבשיל ואח"כ נתנו שם חלב מותר דהוי נפבנ"ס דהיתרא. ולענין סכין שחתכו בו צלי רותח שלא נצלה כ"צ כל שהוא אצל האש מותר הסכין בדיעבד בהפ"מ – ואם הוסר מהאש דעת הפמ"ג לאסור אף בהפ"מ אפי' אין היס"ב בסכין כל שהצלי רותח. ואם נגע בשר בשעת צלי' לכלי יתבאר בסי' ק"ה במש"ז סקט"ז דהמאכל שבתוכו שרי אף בכלי חרם. ועיין בחו"ד כאן סק"ב

שהביא בשם המש"ז הנ"ל דבכ"ח אפי המאכל שבתוכו אסור דבכ"ח ל"א משריק שריק וצ"ע ודו"ק:

ס"ו אין נותנין כלי. ואם נמלח כבר ופלט דמו אלא שלא הודח באחרונה מותר ליתן כלי תחתיו כ"ה דעת הלבוש וכ"ה הבל"י בשם כנה"ג. ובמש"ז הניח בצ"ע:

סימן עז

בהג"ה וכ"ש אם נמלח הפנימי ולא החיצון דשרי. וכן עיקר דלא כהש"ך. פר"ח מנ"י כלל ט' סק"ח. – ע' ש"ך סק"ד דאם מלח החיצון מבחוץ דוקא ולא מלחו מבפנים אסור אפי' בדיעבד. כמ"ש בס' ס"ט ס"ד דאף דיעבד אסור אם לא מלת אווזים ועופות מבחוץ ונתבשלו. וע' במנ"י כלל ט"ו סקט"ו דבהפ"מ מותר בנמלח מצ"א:

סימן עח

בהג"ה אבל מותר למשוח בשמן או בציר. והיינו ציר בשר וה"ה בשומן אפי' שומן בהמה. מש"ז סק"א. ובבצים כ' החו"ד דהמנ"י אוסר. וע' בבל"י דבבצים לכתחלה אסור ובדיעבד מותר עיי"ש וכ"כ הפמ"ג בשם הת"ח:

סימן עט

ס"א והוא שיכיר חזיר. הבל"י הביא בשם דמש"א דא"צ להכיר חזיר דחזיר אין פרסותיו סדוקות מצד זה לזה ואנו מצריכין שפרסותיו יהי' סדוקות מעבר אל עבר ע' בפמ"ג שהביא דעור אדם אפשר דאינו אסיר רק מדרבנן ואבמה"ח יש פלוגתא וגה"נ של אדם לכ"ע מה"ת. תינוק שנפל בתוך יורה שבשלו דבש על האש ומת התינוק אפי' ל"ה ס' נגד התינוק מותר שהבשר פוגם הדבש. אבל בנפל ליורה של שכר אסור דהבשר אינו פוגם השכר. שפ"ד סק"ג מעשה שנמצא ולד מתבבאר והי' ס' כבוש מעל"ע וכבר נשתמשו מן המים והתיר. יוסף דעת. וע' בפת"ש בסי' ק"ה סק"ג שהביא ג"כ בשם הפרי תבואה דמותר:

ס"ב אעפ"י שכרוך אחרי'. ולענין אותו ואת בנו בכריך אחרי' אסור. כו"פ סק"ה. שפ"ד סק"ז – הט"ז סק"ה הביא שמ"כ למהר"ר פייביש ז"ל שצ"ע אם נדרסה האם ועוד הולד בתוכה אם יזיק טיפת הדריסה גם לולד. והיינו בדריסת ארי אבל בדריסת הזאב דיש מתירין גם האם אין לאסור הולד. פמ"ג בשם תשו' בי"ע. וע"ש שהביא בשם הפר"ח דדוקא שראינו שדרסה נגד המעיים. אבל בצוארה או ברגלי' אין חשש לולד:

ס"ג הנולד מן הטרפה מותר. ואם נתעברה אחר שנטרפה הבה"י כ' דאסור הולד. ובס' עצמות יוסף כ' דלכ"ד עובר ירך אמו הוא לבד מטריפות ומותר. בל"י. בס' עצי לבינה דחה דברי הבה"י ע"ש:

סימן פ

ס"א חי' טהורה חלבה מותר. ואפי' חלב הניקור ג"כ מותר בחי' מש"ז סק"ג. וחלב שור הבר אסור. פמ"ג ותב"ש סי' כ"ח:

סימן פא

ס"א חלב בהמה וחי' טמאה. מי שי"ל חולי האומה ר"ל ורפואותו לשתות חלב האתון מותר לשתותו. שו"ת הלק"ט ח"א סי' ר"ב בל"י סק"א. שם ומי רגלי'. ואם נפל לתבשיל ויש רוב נגדה השאיר בצ"ע. שפ"ד בסי' ק"ג סק"ב. שם אסורים מדאורייתא. ש"ך. אפי' לשי' רש"י, דטכ"ע לאו דאורייתא ה"מ עי"ת אבל בפ"ע יודה דהוי ד"ת מדרשא דהטמאין דדרשא גמורה הוא. שפ"ד סק"א וכן מצאתי להדיא בחי' ריטב"א ז"ל בחולין בשמעתתא דזרוע בשילה. בט"ז סק"ג הק' על הרשב"א ז"ל ת"ל דהוה ס"ס. והק' בנקה"כ וצ"ע דל"ה מתהפך. ולא אבין קו' דהא הש"ך בעצמו כ' בסי' ק"י בדינו ס"ס סקט"ו דל"ב ס"ס המתהפך אלא היכי דאין מוכרחין להתחיל בצד א' דוקא ונוח להתחיל בזה כמו בזה דאז אמרינן מאי חזית להתחיל דוקא מצד זה שיהי' ס"ס ולמה לא תתחיל מצד האחר ואז לא יהי' ס"ס מש"ה אין זה ס"ס. משא"כ אם בצ"א יותר נוח להתחיל מבצד הב' אז מתחילין בצד זה ול"ב מתהפך יע"ש. וא"כ ג"כ הרי אנו צריכין לידע אם יש כאן אסור כלל ומש"ה קודם צריכין להתחיל אם נעשה מחיים או לאח"ש ואת"ל מחיים ויש כאן אסור שמא נעשה אחר החליבה ועכ"פ החלב כשרה וצ"ע ודו"ק – הש"ך סק"ט אוסר בסרכא תוך ג"י אפי' בהפ"מ דלא כהרמ"א. וכ' המש"ז סק"ה מיהו בנחלב תוך גי' ונתערב ברוב דמה"ת מב"מ ברובו בטיל ומדרבנן צריך ס' יש להתיר בהפ"מ ע"י ס"ס דס' א' בגופו והב' ע"י תערובות דמסיק הש"ך בסי' ק"י דבהפ"מ יש להתיר בל"נ הס' עד אח"כ ע"ש וע' נוב"י מה"ת סי' נ'. וע' בשפ"ד סק"ד דאם ראינו בבהמה שה"ל שווינדיל דמסתמא יש מים בראש כבסי' ל"א וסחטו ול"ה המוח מקיף יש להטרוף למפרע אף קודם וב"ח וצ"ע – ע' ביוסף דעת להגאון מלבוב זצ"ל במעשה שנמצא מחט בכבד ונטרף העוף ונתערב ביצה א' מיום הראשון של ג"י בשאר בצים ונתבשלו ונאכל בכלים והתיר מטעם שכבר נתרסק וכמ"ש השפ"ד בסי' ק"י דבטעם ל"ש חהר"ל. ועוד טעם כיון דנתערב מיום הא' וכל ביצה דמתילדה האידנא מאתמול גמרה לה. ע' בס' טוב החיים בחלב שיצא מבהמה מעורב עם דם והדם נפל על השולים למטה והחלב הי' נקי למעלה בלא שום מראה דם. והתיר החלב הנקי באופן שלא עמד כך מעל"ע ע' בטוטו"ד מ"ק סי' קי"ז לענין פרה המשתנת דם דאוסר החלב. ולענין הכלים אם הי' עוד בעין מן החלב אוסר גם הכלים משום זלזול אף בנודע לנו בעת שהי' הכלים לאחר מעל"ע. וע' בטוטו"ד מ"ת סי' קנ"א שמתיר החלב

בלי פקפוק. וגם בס' יהושיע סי' כ"ז מתיר עיי"ש. ע' בטוטו"ד מ"ק סי' קי"ח במעשה שלפני כמה ימים חלבו הפרה ויצא דם מצד א'. ואח"כ נתרפאה אשר החלב הי' לבן. והעמיד קדירה עם חלב להתנור לעשות גבינה ונתאדם המי חלב עם הגבינה והשומן שע"פ הי' נקי ואסר עויי"ש. וע' בטוטו"ד מ"ת סי' קפ"ג במעשה בפרה שיצאה חוץ לבית ובאתה לביתה וראו שתיתת ממנה דם וקרע בבטנה נגד ב"מ. ותפרו הקרע ואמר התופר שלא הגיע הקרע לחלל. והכשיר החלב והבהמה עיי"ש בצמקה הריאה עיין בב"א לה' טרפות הריאה סי' ל"ו קס"ז וע' בלב"ש שם ס"ק קל"ב שהתיר למפרע וע"ש. - עיין בשו"ת השיב משה סי' ל"ג בבהמה שנטרפה ע"י סרכא לענין הכלים שבישלו בהם החלב מתוך ג"י פ' כך דהכלים שאין ידוע אם נשתמש בהם החלב יש להתירן בודאי אחר מעל"ע כדין כלי חולבות שנמצא בין כלי בשר דא"ח והכלים שנשתמשו בודאי אסורין אף אם נתבטל החלב ברוב מקודם. רק בכלי חרס אם נתערבו ברוב בטלים. וכ"ז אם נראה בחוש הנקב שהעלה הסרכא. אבל אם לא נראה הנקב בחוש רק שהי' מסרכות הודאות אז הוי הדין כך אם לא נשתמש בהחלב רק ע"י תערובות מחלב אחרים ברוב יש להתיר כל הכלים אחר מעל"ע ואם נשתמש בעיני' הכלים שעבר עליהם מעל"ע מעת השתמשות בהחלב קודם שנבדקה הבהמה ונודע האסור ג"כ יש להתיר בהפ"מ ע"ש:

ס"ד שליא שהחמור נוצר בו. וכ"ש שאר בהמה טמאה מותר. אבל של בהמה טהורה אסור משום אבמה"ח. כו"פ. ושליא של אדם מותר כדמוכח בגמ'. עיין בשפ"ד סקט"ז דהניח בצ"ע אם קיבת בהמה טמאה מותרת או אסורה:

ס"ו כשרה שינקה מן הטריפה וכו'. ע' בסי' פ"ז בש"ד סקל"ב דבהפ"מ יש להכשיר בצלול ונקרש:

ס"ז אבל אם פירש שגמלוהו. אבל אם לא גמלוהו אלא שפירש ממנה וינק מאשה אחרת אעפ"י שפי' ממנה כמה ימים מותרת לחזור ולהניקו. מנ"י כלל ס"ה סק"ט שם בהג"ה וש"מ לא יניקו תינוק מן העכו"ם אם אפשר בישראלית דמטמטם הלב ומוליד לו טבע רע. ע"כ שומר נפשו לא יתן בנו למינקת עכו"ם אם לא שיש סכנה הא לא"ה אסור. מש"ז ססי'. ולפי שבזמנינו אין נזהרים בזה רוב הבנים יוצאים לתרבות רעה ורובם הם עזי פנים שבדור ואין יראת ה' נוגעת בלבם. בל"י סק"כ. ובאופן דמותר מ"מ בעינן נכנסין ויוצאין כדלקמן סי' קנ"ג:

סימן פב

ס"ב כל עוף שהוא דורס ואוכל. ואם קולט מן האויר ואינו מניחו לארץ עד שיבליענו לא סמכינן על המסורת ואסור. שפ"ד סק"ו. ולענין אווזות ובר אווזות הבר עיין שפ"ד סק"ח

דכ' דס' הוי וביש עוד ס' והפ"מ צ"ע. ובסי' פ"ו סק"ז כ' להקל ביש עוד ס' ומשמע שם אפי' באהפ"מ עיי"ש. עי' בתשו' הרי"מ חיו"ד סי' ת' אודות התרנגולים חדשים שקורין אותן (רוסישע הענער) והעיד שו"ב א' שראה במדינה א' שאוכלין אותם. והעלה להתיר:

סימן פג

ס"ג כל שי"ל קשקשת. דג הנמצא כשחורשין הארץ אע"ג דאם נמצא במים הי' מותר לפי שי"ל קשקשים אפ"ה בנמצא ביבשה אסור. שפ"ד סק"ג:

ס"ד אפי' כולן מלוחות יחד. ואם נמלחו דגים טמאים עם בשר אסור הבשר ול"א בשאר אסורין ככ"פ ולא טרוד לפלוט. שפ"ד סי' צ"א סקי"ג. ודגים טהורים שנמלחו עם טמאים בהפ"מ מותרין ע"י קליפה. פמ"ג בסי' ק"ה – עיין בשפ"ד סק"ה דבס' אם נכבשו ביחד מעל"ע החתיכות שי"ב קשקשים עם החתיכות שא"ב קשקשים דיש להתיר משום ס"ס. והיכא דנכבשו זאח"ז כגון שכבש דג טמא במים מעל"ע ואח"כ כבש באותן מים דג טהור נאסר. מנ"י כלל כ' סקי"ג משם ירושלמי דתרומות פרק מ"ד הל' ז'. ואם יש סכנה בכבש דגים אם בשר מעל"ע. המנ"י הניח בצ"ע. ובס' בית יהודא פ' דאין סכנה בכבוש. ובמליחה בודאי אין סכנה. ואם מותר לבשלן אחר המליחה. בשפ"ד בסי' ע' סקט"ז מסתפק. ובס' ערוגת הבושם מתיר בפשיטות – ואם בישל בקדירה דגים. ונפל על הקדירה מבחוץ שומן חם מותרין הדגים משום דהוי רק בליעת כלי. ופליטת כלים אין סכנה בדגים עיין שפ"ד בסי' צ"ז סק"ג ובסי' ק"ח סקי"ח – ואם נפל דג לתבשיל בשר ונשפך וא"י אם הי' ס' נ"ל ג"כ להקל לפמ"ש הח"ס דבדגים בזה"ז דאין סכנה בהם עם בשר. ולא מיקרי זה רק אסד"ר ע"ש. נמצא דיש להקל בזה בנשפך כשאר ס' אסור דרבנן. ע' ש"ך סקכ"ט דכ' דדג טהור שיצא דרך רחם של טמא מותר משום דרובם במינם משריצים. ולכאורה ק' מסי' ע"ט בטהורה שכרוך אחר טמאה דאסור אע"ג דרובם נולדים כמותם. וצ"ל דסי' כרוך מקלקל סברות הרוב יותר ממה שמקלקל סברות הרוב הנמצאים ברחם לפי שבדג כל הגדול מחבירו בולע את חבירו. ס' יהושיע בפו"כ. וע' בל"י סקי"ז די"א דעכשיו אין אוכלים אף דג טהור שנמצא במעי דג טהור משום מיאוס:

סימן פד

ס"א ושבבורות שיחין ומערות וכו'. ובורות שי"ב תולעים ולוקחין מהן מים ולשין ואופין פת הפת אסור דודאי פי' בדופני הכלי או בקמח. פר"ח הביאו בשפ"ד סק"ח.

שם ואינו חושש לשרצים שבהם אם יזדמנו לתוך פיו. ע' במש"ז סק"ב מ"ש מהפר"ח. וע' בש"ך סק"ג שהביא דכל מה שרוב העולם מואסין בו אף דלדידי' אין מאוס אסור לי' וכ"ש אם לו מאוס דבזה כ"ע מודים:

חומץ שי"ב תולעים כ' הבל"י סק"ז דא"א לסנן אותו אא"כ מבשלין אותו קודם ויתן מים לתוכו ואח"כ יסנן אותו – עיין בפת"ש סק"ב שהביא מהפר"ח והצ"צ שחולקין על הט"ז ומתירין לעשות יי"ש מקמח שהתליע. וגם הבל"י מתיר וה"ה דמותר להתפטם עופות בקמח שהתליע. לחה"פ. וע"ש שהביא מהפמ"א שהתיר לעשות יין מראזיני שהתליע ולסננו אח"כ. וע' בטוטו"ד מ"ק סי' קכ"א התיר להעמיד צמוקים שי"ב מולבין על קידוש לש"ק כיון דהוא בצונן ולדבר מצוה עיי"ש:

ס"ה תולעים הנמצאים בקמח. וע' בנוב"י סי' כ"ז הביאו הפת"ש שהתיר בהפ"מ באם לא נודע עד אחר האפי' עיי"ש. ואם נודע מקודם הבל"י מתיר למכור מעט מעט לעכו"ם. וע' באה"ט סקי"ג שהביא מנקה"כ ופר"ח לעשותו פת ולפתותו לב' ואח"כ ימכרנו לעכו"ם. ולענין אם חייב בחלה באפה רק עבור עכו"ם עיין בבית מאיר שהעלה ליטול חלה בלא ברכה ואם לא נמצאו המילבין אצל המוכר אלא אשה א' מצאה בשלה אף אותן שלקחו אחר שלקחה האשה מותרין שתולין שבשלה נתהוו המילבין. ואם נמצא בג' אנשים יש לאסור גם בשאר ב"ב. ואם מצאו אצל המוכר אחר שלקחה האשה שמצאה המילבין אף אותן שלקחו אחר שלקחה האשה ומצאה בשלה מילבין ולאחר שעה נמצא ג"כ אצל המוכר של שאר ב"ב מותרין דמה שנמצא אצל האשה אמרינן אצלה נתהוו. ואצל המוכר מה שנמצא אמרינן אח"כ נתהוו והוי ס"ס. מש"ז סקט"ז:

ס"ט עבר ובישל תוך יב"ח בלא בדיקה אם יכול לבדוק בודק וא"ל מותר. מטעם ס"ס. ובענין הקרוים שבודקים רק העלים החיצונים והפנימיות הנקרא הערציל אין בודקים ואומרים שקבלה בידם שלא הוחזק בתולעים אסור כיון שפעמים נמצא תולעים גם בהערציל. ויען כי קשה הבדיקה בהערציל ע"כ יכבשו ההערציל בכלי בפ"ע ויבדקו קודם הבישול ובעת שירצו לבשל צריך סינן. שו"ת שערי צדק סי' צ"ז. עיין בט"ז סקי"ז דבדבר הבא מעלמא ל"ח לספי מהני שנמצאו ואף בג' ל"ה חזקה. ולזה הסכים המג"א בסי' תס"ז סקי"ב. וע' בח"י שהשיג ע"ז וראייתו מנזיר ס"ה במצא שכונת קברות. וע' במקור חיים ובח"ס או"ח סי' קל"ו שראייתו תמוה מאד עיי"ש:

סי"ב מרקחת שנפלו לתוכו נחלים. עי' בשו"ת יד יוסף סי' קכ"ד לענין מרקחת שהי' בתוכו תולעים והרתיחו עד שנתרסקו כל התולעים. אך בעיון ובדיקה יתירה הי' נכרים התולעים רק שהי' יותר מס' בהפירות והצוקער נגד התולעים וא"א בשום אופן להפריש התולעים התיר להרבות עוד מרקחת שלא יהי' ניכר כלל שומן אווז שנפלו לתוכו תולעים בהפ"מ יש להתיר ע"י שיחמם ויתיך השומן ומסנן התולעים והשאר מותר. ואם א"א יטול מלמעלה מה שנמצא ובתוך השומן יש להתיר בהפ"מ. מנ"י הביאו בשפ"ד סקמ"ט:

סי"ד חטים מתולעים מותר לטחנן. ול"ה מבטל אסור דכונתו לטחון החטים. אבל קמח שהתליע וי"ב מילבין אסור לטחנו. מש"ז סקי"ח שפ"ד סקל"ט – ע' באה"ט ססי' שהשואף דבר אסיר דרך נחיריו פטור אפי' נהנה בכזית מאחר שאין דרך אכילתו בכך:

סימן פו

ס"א חלמון מבחוץ. ואם הוא כולו חלבון בלי חלמון. הפר"ח הביא בשם הריק"ש דאסיר. זולת אם נתבטלה מב"מ ברוב יש להתיר. ואם נמצאת בלול של תרנגולים שבביתו יש להתיר וע"ש דאם י"ל ב' חלמונים יש להתיר. בל"י סק"ב שפ"ד. גם לפעמים נמצא ביצה קטנה בתוך גדולה מותרת. שם:

ס"ב בהג"ה דהיינו ביצת תרנגולים או אווזים. ואף שבמקצת מקומות אווזות אוסרין ובר אווזות שחרטומיהן שחורות. מ"מ אין חוששין להבצים מאווזות וב"א שמא הן מאותן המינים. חדא כיון דיש דיעות שהן עצמן מותרים. ועוד דל"ש שיטילו בצים בין הבריות פמ"ג. ואווזות וב"א שחרטומיהן שחורות אסורות רק מס' וכשיש עוד ס' יש להתיר. שפ"ד סק"ז:

ס"ה אם הוא בקליפתה אינה אוסרת. וביצה שנולדה ביו"ט שנתבשלה עם שאר בצים בקליפתם. ע' במש"ז סק"ט שהניח בצ"ע:

סימן פז

ס"א א' לאיסור בישול. ובב"ח יש בישול אחר בישול. שפ"ד כאן סקי"ח. ובא"א או"ח סי' תרע"ג סק"א. וע' במש"ז בסי' ק"ה סק"ב. וע' כו"פ בסי' צ"ב שם וא' לאיסור הנאה. ומ"מ אם נפל אח"כ אותו בב"ח שנ"נ להיתר ואין ס' מותר למכור לעכו"ם השאר דאין העכו"ם נותן יותר בשביל הבלוע. ומיהו בשר שנ"נ מחלב ונפל לבשר אחר ואין ס' נגד החלב הכל אסור בהנאה ואם יש ס' נגד החלב אותה חתיכה נשארה באיסורה והשאר מותר בהנאה. וכן בחלב כה"ג וצריך למכור לעכו"ם חוץ מדמי אסור שבו. מש"ז סק"ב – שם דרך בישול ע' בפת"ש שהביא דבהפ"מ טיגון ל"ה בכלל בישול. וצלי הפר"ח וכו"פ והפמ"ג והגרע"א ס"ל דהוי בכלל בישול. והח"ד פ' דצלי אינו אסור מה"ת בב"ח. וע' ח"ס חיו"ד סי' צ"ז ע' באה"ט סק"ב שהביא בשם הרדב"ז במה שנותנין לתוך הצוקר חלב של בהמה דמותר לאכול הצוקר עם בשר. והיינו בקדרה חדשה שא"ב אסור בב"ח בעת הבישול הא לא"ה מיד נ"נ – ושפ"ד סי' צ"ו סק"א. ובשער המצות לרבינו הר"ח וויטאל פ' משפטים מביא שראה למורו שאכל עם בשר. וכן התירו האחרונים. ולכאו' ק"ל דהא נותנים החלב רק ללבן ומידי דלחזותא עביד לא בטיל כמבואר באו"ח סי' תקי"ג ס"ג. ואפשר ליישב וצ"ע ודו"ק – בהג"ה כל בב"ח שאינו אסור מה"ת מותר בהנאה. ע' פת"ש

שהביא מתשו' שער אפרים סי' ל"ח. וע' פמ"ג בפתיחה דהעלה דבב"ח הנאסר בהנאה הוא מהנקברין ואפרו אסור בהנאה ודעת המק"ח בסי' תמ"ז סק"א דדוקא בחמץ בפסח וכו' יע"ש. ועי' בתשו' פ"י או"ח סי' י"ד – בש"ך סק"ב הביא דברי המרדכי והגהת אשר"י דע"י כבוש מותר בהנאה. ובתרפ"א הק' דמאי מביא המרדכי ראי' דע"י כבוש מותר בהנאה מדלא אסרו גבינות עכו"ם בהנאה מפני שמעמידין בעור קיבת נבילה. והק' דהרי התוס' הקשו למאי נקט הטעם דמעמידין בעור קיבת נבילה הא גם בעור קיבת כשרה הוי בב"ח. ותי' כיון דהוי רק בב"ח דרבנן ל"ח לספיקא וממילא בזה אזדא ג"כ ראייתם דלענין הנאה משום בב"ח ליכא דהא משים מעמיד לא נעשה בב"ת וכיון דהמרדכי לא ס"ל להנך תי' ישאר קו' התוס' דלמאי נקט נבלה הא בכשרה ג"כ אסור משום בב"ח והוא קו' עצומה. והנ"ל לתרץ עפמ"ש הפוסקים דהיכי דנפגשו יחדיו סד"א וסד"ר ומחמירין בסד"א מחמירין ג"כ בסד"ר משום זלזול. ע' מג"א או"ח סי' קפ"ד וישוי"ע או"ח סי' ס"ז. והל"ח. ועפי"ז נימא גם כאן דבאמת גם המרדכי ס"ל כתוס' דמש"ה לא נקט כשרה משום דלבב"ח דרבנן ל"ח מס' ואעפי"כ ראייתו נכונה דאי נימא דבב"ח דרבנן עי"כ אסור בהנאה. א"כ כיון דמחמירין מס' וחיישינן לדאורייתא דשמא העמידוהו בעור קיבת נבילה. ובאמת בקיבת נבילה איכא ג"כ חשש בב"ח ושני החששות נפגשו יחדיו צריכין לאסור גם בהנאה מחשש בב"ח. אלא ודאי דבב"ח עי"כ מותר בהנאה. והתוס' שכ' דמשום חשש בב"ח ליכא למיחש היינו לחשוש אבב"ח גופי' דהיינו לעור קיבת כשרה ע"ז כ' דל"ח משא"כ אחר שחששו לקיבת נבילה דהוי סד"א גם אחשש בב"ח דאיכא בהדי' ה"ל למיחש ולאסור גם בהנאה אלא ודאי דמותר בהנאה ומיושבין דברי המרדכי וראייתי נכונה – הישוי"ע בסק"ד הביא שנשאל באיש א' שי"ל חולי שלשול דם ואמרו הרופאים שי"ל תקנה שיבשלו לו חלב שור עם חלב פרה והתיר. וא' מצדדי ההיתר הוא דלפ"ד הרמב"ם במס' כריתות במשנה דיש אוכל אכילה א' דהמבשל חלב בחלב אינו אסור בהנאה מה"ת כלל כיון שבאכילה אינו חייב משום בב"ח דאין אסור חע"א. –

ס"ג בחלב טמאה. אבל בחלב טרפה אסור בהנאה ע"י בישל ומינה בשר טרפה ונבילה. שפ"ד סקט"ז. וע' בדגמ"ר שהביא דברי הרמב"ם בפי' המשניות וסיים ולכן הסומך ע"ז במקום הפסד לא יפסיד. ודו"ק בישל בשר בחלב נבילה. ע' ש"ד סקי"ד ובכ"מ שהכריע דאסור מה"ת ואין לוקין עליו – בשר בהמה טהורה בחלב חי' טהורה הביא בפת"ש סק"ז בשם תפל"מ שאינו אלא מדרבנן. ובתרמ"א כ' בשם בה"י דהוא מה"ת. ולענ"ד נראה מדברי רש"י בפכ"ה קי"ג ע"ב דאינו אלא מדרבנן. דאמרינן התם בחלב אמו ולא בחלב

טמאה ופירש"י דבחלב אמו משמע שלא נאסר החלב אלא ממין שנאסר הבשר וגדי הא אתרבי בי' טהורה ולא טמאה הלכך חלב כגדי דהא אמו כתיב כו' עכ"ל. וא"כ ה"נ בנ"ד דקיי"ל כר"ע דדריש גדי להוציא את החי' וכדפסיק הרמב"ם ז"ל בפ"ט מהל' מ"א וכמ"ש הלח"מ שם הל' ז' דאף דפ' הרמב"ם דאאחע"א אפ"ה אייתר לי' חד גדי למעוטי חי' ג"כ ומשו"ה פ' דחי' ועוף אינו אלא דרבנן וא"כ כי היכי דממעטינן מבחלב אמו חלב בה"ט מטעם שכ' רש"י דמשמע של"נ חלב אלא ממין שנאסר גדי וא"כ ה"ה בזה ג"כ ממעטינן מבחלב אמו חלב חי' דכיון דגדי אמרינן להוציא את החי' א"כ ה"ה חלב חי' דחלב כגדי דהא אמו כתיב. וז"ב ודו"ק:

ס"ו בהג"ה ומי חלב אוסרים המאכל. ע' בראש"ש שכ' ואני אומר דנסיובי דחלבא אסור מדאורייתא. ולא זכיתי להבין כלל דכ' משמי' דנפשי' הלא הם דברי ר"א ממי"ץ בס' יראים סי' שי"ב והביא ראי' לזה מהא דפת שאפאו עם הצלי דאסור לאכלו בכותח ואם נסיובי דחלבא אינו אלא מדרבנן ל"ה גזרינן כולי האי לאסור הפת עם כותח דנתפטם מריח הצלי מאחר דנסיובי דחלבא שמעורב בכותח אינו אסור אלא מדרבנן וצ"ע. שם. בהג"ה י"א דאסור לחתות האש תחת קדירה של עכו"ם. ולכאורה ק' הא קיי"ל סתם כלי של עכו"ם אב"י. ואף דנטל"פ אסור לכתחילה דוקא באכילה אבל בבישול לא מצינו וצ"ע. – בש"ך סקט"ז הביא בחלב זכר כגון שנשתנה וה"ל דדים. ואבי הגאון זצ"ל א' דהל"ל כגון שנשתנה וה"ל חלב כמ"ש המהרש"א בח"א שבת פ' במה בהמה בעובדא שנפתחו לו דדין דכיון דיש באיש דדים כמו באשה אין זה חדש תחת השמש ומ"ש שנשתנו עליו ס"ב היינו במה שה"ל חלב וה"ה כאן – בט"ז סק"י כ' דק' מסי' ק"ה דמוכח דחלב ל"ה אסור שמן. ואבי מורי הגאון זצ"ל הביא ראי' דחלב הוי שמן מש"ס כתובות קי"ב ע"א שמנים מחלב ומתוקים מדבש. – שם סקי"ג בסופו וצ"ל דל"א כ"ע רק על רבנן ור"ש לחוד ולא על ר"א ורבנן וצ"ע קצת דהרי לפי הס"ד של הט"ז ג"כ צ"ל כך דל"ק על ר"א ורבנן דהרי לא הזכירם המרדכי כלל. וצ"ל דכיון דמקור הפלוגתא דפליגי בזוז"ג הוא ר"א ורבנן בפ' כל הצלמים והרי לפי הס"ד של הט"ז הפי' במ"ש המרדכי לכ"ע מותר אפי' למ"ד זוז"ג אסור אפ"ה מותר בכה"ג ומי הוא המ"ד זוז"ג אסור היינו ר"א כדאיתא התם ודו"ק. – ע' בש"ך סק"ל דכ' דכיון דלא נאסר אלא ע"י מליחה וכבוש דאינו אלא מדרבנן ל"ח כגופו של איסור לענין שיאסר במעמיד בכ"ש. וכ' הח"ד סק"ג דלכאורה הדין כן גם לענין חהר"ל דבעינן ג"כ איסור מגופו. וע' בש"ד סי' ק"א סק"ג. דבב"ח חשוב אסור מגופו לענין חהר"ל אפי' נאסר רק ע"י מליחה וכבישה –:

סימן פט

ס"א וי"מ להמתין שש שעות וכ"נ. ע' בס' יוסף דעת להגאון מלבוב ז"ל דאם הוא ס' אם כבר עבר שש שעות מותר לאכול. דאף דהוי סד"ר סד"ר באתחזק אסורא. מ"מ ל"ה אתחזק אסור דהא א"א לומר דעד משך ששה שעות הטעם לגמרי בפיו ואח"כ עבר. וע"כ שמעט מעט עובר הטעם עד כלות הששה שעות וא"כ איקלש הטעם בכל פעם ואתרע החזקה:

ס"ג בהג"ה מיהו אם אין בשר בתבשיל. רק שנתבשל בקדירה של בשר, לכאו' משמע דה"ה להיפך אם אכל בשר בעין מותר לאכול אחריו תבשיל שנתבשל בקדירה של חלב. והעולם נוהגין אסור בזה. ונראה לענ"ד לחלק דשאני הכא דנהי דטכ"ע דאורייתא ואין במה שבקדרה ס' נגד הקדירה ונעשה התבשיל של בשר מ"מ הקילו בזה מחמת דאינו מושך הטעם אם לא אכל הבשר עצמו. גם ליכא בין השינים. משא"כ באכל בשר עצמו איכא שני הטעמים שפיר י"ל דאסור לאכול תבשיל שנתבשל בקדרה ב"י של חלב דכיון דאין במה שבקדרה ס' נגד הקדרה נעשה התבשיל של חלב ואסור לדידן דאסרינן בסי' צ"ה בנתבשלו. ודוקא בצלול או בגוש ורוצה לאכול הרוטב דזה הוי כנצלו דאסור אפי' דיעבד לרש"ל בסי' צ"ה. אבל אם אינו רוצה לאכול רק התבשיל כמו בצים או ד"א ששופך המים ואוכל הבצים בזה נראה לענ"ד דליכא שום חומרא להחמיר כיון דמתירין בסי' צ"ה דיעבד אפי' עם חלב ולכלי שלהם אפי' לכתחלה ע"ש בס"ב א"כ בכה"ג בודאי מותר לכתחלה וא"ב שום חשש לענ"ד. –

ע' במש"ז סק"ז דאסור להגעיל כלי מבשר לחלב. וה"ה ללבן. וע' במג"א סי' תק"ט סקי"א דהוא משום דלא יהי' לו תמיד רק כלי א'. וע' שעה"מ פ"ב מהל' יו"ט הל' ח' דחולק על המג"א וס"ל דע"י ליבון שרי. והפמ"ג כ' דאם רוצה להגעיל נוהגין להטרוף הכלי מקודם ע"ש וע' בא"א מהגאון מבוטשאטש זצ"ל דהכשיר להגעיל כלי עץ חולבות בשביל להשתמש בו בארשט שיקחו ממנו לחלב ולבשר עיי"ש. – ולענין אם הכלי הי' פאריווע ונזחל תחתיו חלב או רוטב. נלע"ד דמותר להכשירה כמבואר בט"ז בסי' צ"ז לענין מדוכה ודו"ק. ואם מצא סכין חריף ברחוב של יהודים ודאי של חלב הוא. מש"ז כאן ובסי' ס"ג סק"ב:

סימן צ

ס"א משערין אותו בס'. ע' בשפ"ד סק"ה דכחל מקרי חהר"ל ואם נתערבה כחל שנאסרה באחרות. או טרפה בכשרות ל"ב:

בט"ז סק"ב ואפשר שהרא"ש וטור ס"ל כאן כמו טעם הרמב"ם דדוקא גבי כחל הקילו ולא הצריכו רק נ"ט של היתר. ע' בתרע"א שכ' דעדיין יקשה הא דם ג"כ דרבנן ויהיה סגי בנ"ט וכמו שהק' הט"ז בעצמו על הת"ח. ולענ"ד נראה דאין כוונת הט"ז כפשוטו דהרא"ש וטור ס"ל כטעם הרמב"ם דמש"ה בכחל סגי בנ"ט משום דהוא אסר"ר דהרי הרא"ש גופי' לא כ"כ בפ' ג"ה רק כדברי התוס' והרשב"א דמש"ה הכחל מצטרף משום דהוא עצמו בשר ולא נאסר הכחל משום דקיבל טעם החלב יותר משאר בשר אלא משום דם שבגומות יע"ש דלא הביא כלל טעם של הרמב"ם ז"ל ובעכצ"ל דהט"ז מדייק בלשונו וכ' כמו טעם הרמב"ם וכוונתו דבאמת ס"ל כטעם הרשב"א אלא דבזה אינו סובר כהרשב"א דאין כאן כלל קולא גבי כחל יותר מבשאר דוכתי דגם בשאר דוכתי אם אין על הבשר שם איסור רק שמחובר בו אסור שפיר מצטרף ג"כ לבטל זה לא ס"ל להרא"ש אלא דאפי' בכה"ג שאין על הבשר שם אסור רק שמחובר בו איסור אפ"ה אינו מצטרף דדוקא גבי כחל הקילו מה"ט כמו שאר קולות שהקילו גבי כחל בסי' זה אבל לא בשאר איסור אפי' אסד"ר ומשו"ה בדם הבלוע אעפ"י שהוא מדרבנן אפ"ה אינו מצטרף כמו דבעכצ"ל כן לטעם הרמב"ם דנתן טעם משום דכחל דרבנן אעפ"י דבשאר אסד"ר צריך ס' וכמו שהקשו עליו ובעכצ"ל בכונתו דבכחל הקילו יותר משאר אסד"ר כצ"ל בדעת הרא"ש והטור. ומש"ה דקדוק הט"ז וכ' כמו טעם הרמב"ם וגם דקדק וכ' דדוקא גבי כחל הקילו ולא הצריכו רק נ"ט ולא כ' גבי כחל שהוא דרבנן הקילו. ואף שכ' הט"ז בריש דבריו ע"ד הרמב"ם ואעפ"י ששומן הגיד בס' אע"פ שהוא מדבריהם. ולפמ"ש ל"ק משומן הגיד דהרי דוקא גבי כחל הקילו ולא בשאר אסד"ר י"ל דהט"ז כ"כ אליבא הבנת הרשב"א בדברי הרמב"ם דהוא הבין דברי הרמב"ם כפשוטו ויקשה לפי"ז אמאי לא הקשה הרשב"א עליו משומן הגיד. ע"ז חי' הואיל ונ"ה הוא מה"ת החמירו גם בשומנו. ועוד אפשר לומר דכמו דהקילו גבי כחל יותר משאר אסד"ר הי' להם להקל גם בשומן הגיד דהוא ג"כ קיל משאר אסד"ר דאינו אלא ממנהג ישראל קדושים עיין שפ"ד בסי' ק' סק"ח מש"ה הוצרך לתרץ דאעפ"כ חמור לענין זה דבעי ס' הואיל וי"ל עיקר מדאורייתא. וז"ב ופשוט ודו"ק:

סימן צא

ס"א בשר וגבינה שנגעו זב"ז צריך להדיח וכו'. מדינא אבל היתר בכלי אסור כשהכלי מקינהת יפה אף למ"ד צריך הדחה כדלקמן מ"מ ודאי הוא חומרא בעלמא. מש"ז סק"א: **ש"ך** סק"ג ומיהו נראה דכ"ח שאני דכיון דא"ל תקנה בהגעלה גזרינן אפי' בתשמיש ארעי בין לח בין יבש אפי' ל"ב רק בצונן. כ"כ הכו"פ בטעם הדבר. אבל החו"ד סק"ד השיג

עליו וכ' דהטעם הוא בכ"ח דבליעתן מרובה ופולטין אף בצונן לח. וכ"כ בשפ"ד סק"ג דאפי' כלי עץ וכלי עצם דא"ל תקנה בהגעלה אם בלעו ע"י אסור להשתמש בהם אפי' יבש אפי' באקראי. – ואם בלע הכלי ע"י מליחה או ע"י עירוי דל"נ רק כ"ק כדלקמן סי' צ"ח נלפענ"ד דמותר להשתמש אפי' בקביעות צונן ע"י שפשוף גדול להכלי לפמ"ש החו"ד סק"ד דהשפשוף הוא במקום נעיצה בקרקע בסכין והא הרבה פוסקים סוברים דנעיצה פועלת להפליט מקליפת הסכין מ"ל סי' י' וא"כ ה"ה שפשוף וא"כ שוב ליכא למיגזר דלמא ישתמש בו רותח ואף דיש חולקין וס"ל דנעיצה א"פ להפליט כ"ק בסכין מ"מ כאף דאינו רק גזרה לא מחמרינן. ואף דהש"ך בסי' מ"ט מיירי ג"כ בכלי שנבלע ע"י מליחה ואפ"ה השיג עליו המ"י מטעם הנ"ל אולי לא השיג אלא על שהתיר הש"ך ע"י הדחה אבל בשפשוף גדול י"ל דמודה. וצ"ע. – וכ' החו"ד דהעיקר נ"ל דכלי שנשתמש בו איסור בקביעות בחמין לא סגי אפי' בהדחה אף להשתמש באקראי צונן או חרוף יבש ובעי שפשוף היטב. אבל כלי שבלע בצונן אפי' בקביעות או באקראי חמין סגי בקינוח וכשנשתמש בכלי שצריך קינוח או שפשוף ולא עשה כן צריך דבר הניתן לתוכו הדחה וכלי שנשתמש בו בקביעות צונן בלי כבישה ומליחה ובא להשתמש רותח או בקביעות צונן בעינן ג"כ שפשוף גדול ולא סני בהדחה:

ס"ד דתתאה גבר. כ' החו"ד סק"ה דל"א תתאה גבר רק להבליע בו ולהפליט ממנו אבל לא להיות נקרא רותח לענין אם הניח חתיכה קרה על חתיכה רותחת ונפל אסור על החתיכה העליונה דאינה נאסרת כ"ז שאין היס"ב ול"א דנחשבת רותח כיון שהתחתון רותח וגובר עליו. וע"ל סי' צ"ב דאם הוא אצל האש ל"א תתאה גבר ונאסר הכלי. – שם בשר רותח שנפל לחוך חלב צונן קולף הבשר. ע' בש"ך הטעם משום דאדמיקר לי' בלע פורתא. ול"ד צונן ממש אלא אפי' החלב הוא חם והוא בכ"ש מקרי צונן כדמוכח בסי' צ"ב ס"ו בהג"ה. פמ"ג וחו"ד שם. ומיהו בסי' ק"ה יתבאר דבאהפ"מ מחמירין בכ"ש כ"ז שהיס"ב דמפליט ומבליע רק שאינו מפליט ומבליע כא'. – ובענין אם צריך בחלב ס' נגד הקליפה. המג"א בסי' תס"ז סקל"ג מחלק בין אם הקליפה מדינא דאז צריך ס' ובין אם הוא רק מחומרא דאז א"צ ס'. וכ"כ החו"ד וע"ש דאף אם הוא מדינא דצריך ס' הוא רק בניכרת. והפמ"ג מחמיר כט"ז. ועיין בכו"פ שהעלה דאם אין מכירין הכ"ק בב"ת בטיל עיי"ש. – עיין ש"ך סק"ז דאם נפל חלב רותח על בשר צונן בעירוי של"נ הקילוח סגי בקליפה. וע' במש"ז סי' ק"ה סק"ו ובשפ"ד בסי' ק"ד סק"ו דבלא נפסק הקילוח אסור החלב אפי' יש ס' נגד כל הבשר לדידן דנ"נ כמו בעירו שומן על העכבר. וכן בכל עירוי דבר לח צונן על איסור ול"נ הקילוח דינא הכי. ע' בתשו' יהודא יעלה סי' קי"ד במעשה

בדגים שנתבשלו בחלב ועירו אותם רותח לתוך קערה של בשר. והתיר החלב והדגים בקליפה ואסר הקערה עיי"ש:

ס"ה בהג"ה וי"א דאנן אין בקיאין בדבר וי"ל אפי' מלוחת צלי כרותח באהפ"מ. ובהפ"מ י"ל אף באסור דם שפ"ד סקט"ו שם כל ציר מבשר שנמלח אפי' לא נמלח רק לצלי חשוב רותח. ולפי"ז צריך המורה ליזהר כשמתיר במליחה מועטת בהפ"מ אין להתיר רק כשאין שם ציר. שם. והחו"ד כ' דציר אינו רק זיעה בעלמא ולכן אינו אוסר בב"ח דבטעמא תליא חלתא. וע' בשפ"ד רסי' פ"א בזה. - שם ולכן אם נפלה ציר על הגבינה וכו'. ע' בס' יוסף דעת במעשה שנטף ציר של מליחה בעת המליחה על ריב א' מהריבין וחתכו כל הריבין ובישלם בכלי. ומתחלה רצה לומר כיון דציר אוסר עד ס' ול"ה ברוב עצמו ס' ונ"נ וצריך אח"כ ס' נגר כל הריב. ולסוף התיר מסעט ס"ס שמא הל' כראבי' דאף בשמן אינו אוסר רק כ"ק. וגם מה דאסרנו בכחוש הוא רק משום דא"א בקיאין והוי ס"ס. - אם החלב לבדו מלות כ' הש"ך סקט"ז דצ"ע לדינא. והפמ"ג והחו"ד הסכימו לאסור ובמקום שאהפ"מ אף במליחה מועטת. שם בהג"ה ואם לא נפל רק במקוה א' בכלי עץ קולף. ואף איסור שמן אינו נבלע בכלי רק כ"ק. שפ"ד סקי"ח - ואם נפל על כל הכלי ורוצה לטרות לקלוף כל הכלי ג"כ יכול לקלוף כיון שלא נבלע בו רק כ"ק. חו"ד סקט"ו:

ס"ז ואם י"ב בקעים. ע' חו"ד כאן סקי"ד ובסי' צ"ז סק"ו דאם יש בבשר בקעים אף ס' ל"מ דא"י עד כמה מתפשט מחמת הבקעים. ומה"ט גבי תנור שטחו באלי' ג"כ ל"מ ס' בפת. וע' בתשו' בית אפרים חי"ד סי' ל"ז שכ' דס' מהני בכ"ע רק שצריך נטילה עיי"ש:

סימן צב

ס"א קודם שתנוח היורה מרתיחה. כ' החו"ד דבהתירא ל"ש למיחש שמא נח היורה מרתיחה ויש להתיר בסעימא אף בלא קדם וסילקו, ונ"ל הטעם כיון דבלח בלח בהפ"מ ל"א נ"נ וא"כ אם פלט מה שבלע הוי לח בלח עיין באה"ט סק"ד מה שהק' על הט"ז. ואבי מורי הגאון מאוה"ג וצ"ל א' דטעות נזדקר לפניו. דס' זו כ' הט"ז בעצמו וממילא נתבטלו כל הקושיות שלו דלדעת הד"מ באמת א"צ ס' נגד החתיכה. והט"ז חולק עליו. וכ' ולא נלפענ"ד. וגם ס"ש דמה חולק בין ניעור או לא זהו קושיות הש"ך בסי' זה סקי"ג עיין בשפ"ד סק"ג דלדידן אין נ"מ בהבל הקדירה דהא אנן לעולם משערינן בס' רק דנ"מ באסד"ר כחוש לגמרי דאף לדידן די בכ"נ. אזי בצלול והבל הקדירה יש לאסור - ש"ך סק"ח והא דנקט מרק כלל דנ"מ לב' קדירות. והגיד אבי מורי הגאון זצ"ל דהפי' כך הוא. דלמאי נקט מרק כלל כיון דמרק א"צ ניעור כלל רק חתיכות. וכ' דנ"ק לב' קדרות ע' ש"ך סי' קי"א סמי"ז דאף שיש ב' קדרות ובא' מרק דהוי לח בלח דה"א דאמרינן חנ"נ ולא

יצטרפו ואפ"ה מצטרפא כיון שנכנס הכל בס' עיי"ש. וכיון דלהש"ך שם מצטרפין אף במרק משכחת הדין דנוער הקדירה ולכך תני מרק ג"כ בהך דינא ודו"ק –:

ס"ד בהג"ה וי"א דאמרינן בכל האסורים חתיכה נ"נ ע' ש"ך דמ"מ לכ"ע אינו אלא מדרבנן. ונ"מ אם נפל לא"מ ונשפך וא"י אם הי' ס' נגד כל החתיכה דהוי סד"ר ולקולא. שפ"ד סקי"ב ובפתיחה לבב"ח ד"ה ולפי"ז וע' טוטו"ד מ"ק סי' לענין חתיכה שנאסרה מחמת שבלעה כזית חלב ואח"כ נבלע בה כזית חלב ונפלה לא"מ ונשפך והי' בקדרה ס' נגד הב"ז וא"י אם הי' ס' נגד החתיכה דאסור ע"ש באריכות מ"ש בשם הפמ"ג. ופ' בסי' צ"ד בשפ"ד סק"ד וה' דאפי' בשר טרפה בחלב נ"נ מה"ת. ובמקום דאמרינן חנ"נ אפי' אם יש רוב בין החתיכות נגד החתיכה ויש ס' ג"כ נגד האסור שנבלע בחתיכה אפ"ה כל שאין ס' נגד החתיכה שנאסרה אסור אפי' בהפ"מ שפ"ד סי' צ"ט סקי"ג. וע' בפמ"ג ולב"ש בחד"ד להל' חלה במעשה שעשו לחם לכבוד שבת ועשו ג"כ קוגיל מהלחם ולא לקחו חלה מהלחם והקוגיל הנ"ל נתבשל עם בשר ורוטב. ואכלו הלחם והקוגיל ולא נשאר רק הבשר והרוטב. והתיר דלא נ"נ משום דחלת חו"ל אוכל והולך ואח"כ מפריש וכשאכלו כולו מסתמא נגד המעט ההוא יש ס' בבשר וברוטב. ועוד דהוי כלח בלח דבהפ"מ לא נ"נ. עיין ט"ז סקי"ב בחתיכת קרעפש שנמצא בראש אדג מבושל. כיון דחנ"נ בשאר אסורין הוא רק מדרבנן יש לצדד להקל. וע' בפמ"ג או"ח בהנהגת הנשאל סדר ג' סקל"ח שהתיר בזה בהפ"מ. וע"ש שכ' דאם אין הרוטב יכול לבא לשם כגון קרעפיל שהבצק מקיפו מכל צד יש להחמיר אף שאינו דבוק בתולדה. וע' חו"ד כאן דאף בכה"ג ל"ש טעם דממהר לבלוע. וע' כו"פ בסי' ס"ו סק"ה דמשמע כחו"ד. והא דאפשר לסוחטו אסור י"א הטעם דחיישינן שמא נשאר טעם בחתיכה. וי"א כיון דחל שם איסור עלי' אפי' לא נשאר רק משהו ואפי' טעמו קפילא אסורה. ולפי"ז בחתיכה שקבלה טעם חמץ בע"פ קודם שש שעדיין הותר ול"ה בה ס' וגם בישלו אותה קודם שש עם אחרות ויש ס' נגד החמץ כשבא שש החתיכה נשארת באסורה דשמא לא נפלט ול"ה ס'. ומיהו אם טעמו להחתיכה ול"ה בה טעם קודם שש דאטעימת ישראל סמכינן אז החתיכה שרי לאחר שש דאפשר לסוחטו ל"ש כיון שעדיין הי' כולו היתר קודם שש. שפ"ד סקי"א. ע' ש"ך סקי"א שהק' מסי' ק"ו דהחתיכה עצמה מחמרת באיסורה. ותי' דכאן מיירי לענין שנתבטל ברוב אם אינה מכירה דל"א חתהר"ל בש"א. ובס' יהושיע בפו"כ תי' דכונת המחבר דהחתיכה עצמה מותרת לענין שתצטרף לבטל האיסור הבלוע בה בס' ושאר התבשיל מותר מחמת דהחתיכה מסייעת לבטל אבל באמת החתיכה עצמה נשארת באסורה ול"ק מסי' ק"ו –:

בהג"ה י"א דל"א חנ"נ אם נתערב איסור לח. וקטניות או פלאמ' נימוחין כעין פאווידיל לח מקרי. [ודוקא כשנתערבו שהן נימוחין ולא אם נימוחו אח"כ.] שפ"ד בסי' צ"ט סקי"ג. ובלח בלח הכל תלוי אם ההיתר הא' לח. אבל האחרון יוכל להיות אף גוש. חו"ד. שם בהג"ה אבל לא בב"ח. וכל הבא מבב"ח כבב"ח דייניגן לי ע' ש"ך סקט"ז דבמליחה בהפ"מ ל"א חנ"נ אף בשמן דמשערין בס'. וגם בכבוש בהפ"מ ל"א חנ"נ ישוי"ע. ואם נמלחה חתיכה שדבוק בה איסור עם חתיכות אחרות ביחד. ויש ס' בהכל נגד האיסור. בהפ"מ או לעני בר"ח יש להתיר אפילו החתיכה שדבוק בה האיסור. ש"ד סקט"ז. וח"וד סקי"ב – וע' בט"ז סקט"ז דל"א תרי משהו וכ"כ הש"ך בסי' קל"ד. ובנקה"כ אוסר. וע' בהגהות יד שאול כאן שתמה על הח"י:

ס"ה טיפת חלב שנפלה על הקדירה. ובס' אם נשפך החלב על הקדירה של בשר. לכאו' י"ל דמוקמינן תבשיל של היתר אחזקתו ולא נאסור אותו מס' ויש לפקפק ע"ז וצ"ע. וע' תשו' שו"מ מהד"ג סי' קנ"ה בקנקן פאריווע שניתז רוטב על דופנו כשהי' מלאה מים ואחר מעל"ע זב תחתיו קאוא מעורב עם חלב מתיר שיוכלו להשתמש בקנקן לחמם בו מים כדרכו לאחר מעל"ע וע' בס' בינת אדם שער או"ה סי' מ"א בטיפת מרק של בשר שנפלה על קנקן שמבשלין בו קאווע. והתיר לבשל בו קאווע לשתות עם חלב משום ס"ס שמא אינו מפעפע ואת"ל דמפעפע א"א לבא לידי נ"ט כיון שמשתמשין בו בשפע. שם אם נפלה כנגד התבשיל ובקדירה מכוסה לא שאני לן בין נפלה נגד התבשיל לנפלה נגד הריקן. והחו"ד כ' דאף דבשעת נפילת הטיפה לא היתה מכוסה ומיד כשנפלה הטיפה כיסה ג"כ הדין כן:

אם נשפך חלב תחת קדירות של בשר וא"י אם יש ס' נגד הנשפך אוסר אף בנתבשל בשר עוף דהוי דרבנן. יוסף דעת בסי' צ"ח. ואבי מורי הגאון זצ"ל התיר בכה"ג מטעם ס"ס שמא יש ס' ושמא אינו מפעפע בכלי כמ"ש הש"ך בסי' צ"ז סק"ב עיי"ש. – שם ואם נפלה במקום הריקן. ע' במש"ז סקכ"ח דטיפת חלב שנפלה על קדירה ריקנית דצריך ס' פעמים ס"א נגד הטיפה. וע' בס' בית יהודה שחולק עליו דמאין יתפשט הטיפה כיון דאין הבל לא מבפנים ולא מבחוץ וכ' דא"צ ס' רק נגד הטיפה:

נשאלתי בקדרה של בשר שעמדה על הכירה על האש ואחר הכירה הי' מינח שם טטמליר של חלב ונסתפקה המבשלת אם כאשר שפתה הקדירה של בשר כמנהג עם הכף אם לא נשפך על הטעלער והכשרתי. ע' בט"ז סי' צ"ז סק"ב. ובט"ז סי' ק"ה סק"ג. ובט"ז סי קמ"א סק"ב. ובתשו' מנ"י סי' ט"ז בעצם בתבשיל. וטיפת חלב שנפלה שלא כנגד הרוטב על קדירה של בשר עיף. אין להתיר משום סד"ר. טוטו"ד מ"ק סי' קכ"ו

וטיפת חלב שנפלה על קדירה של בשר ויש ס'. ע' בתשו' מהרש"ם ח"ב סי' כ"ג לדודי הגאון שליט"א דמתיר הכיסוי שע"ג הקדירה

ס"ו אבל אם נפל כנגד האש. עי' ביוסף דעת. במעשה שעמד חלב על דרייפוס. ועל הכירה עמד ג"כ קדירה עם בשר ונשפך מן החלב על הקדירה ובתחתיתו ובהקדירה הי' ס' נגד החלב. והי' בע"ש והתיר גם הקדרה. יען דהמהרש"ל הובא בט"ז כאן סקי"ז דאף הקדירה מותרת מה"ד לבשל בה בשר. וכאן שהי' על האש משני צדדים והאש שורפו ומבייש. ואף דכ' הש"ך סקכ"ו דלכתחלה אסור מ"מ כיון דבע"ש בשעה"ד אפי' שלא כנגד הרוטב מותר ע"י ס' ה"ה כאן דהי' בע"ש סמך על הרש"ל והרמ"א דהקדירה נמי שרי וכיון דשרי בע"ש הותרה גם אח"כ כמ"ש הפמ"ג בסי' צ"ד. וע' בתשו' שו"מ מהד"ב ח"ב בסי' מ"ה בכלי חלב וכלי בשר שעמדו אצל האש ונתזה מא' ע"ג חבירו וא"י אם הי' חם רותח כאשר ניתז או לא וכעת הוא צונן מתיר משום דאחזוקי ריעותא לא מחזקינן כיון שלפנינו ליכא ריעותא כלל

ס"ז יש מי שמתיר בשעה"ד. ואם מלאוהו אח"כ אף נגד הריקן ויש ס' נגד הטיפה בלבד יש חילוק בין מתכות ועץ וחרס ובין בב"ח לשאר אסורין. מש"ז סי' צ"ח סק"ח שם בהג"ה ואם נשפך חלב וכו' והתבשיל מותר דתתאי גבר. ואם הוא אצל האש והוא חם אפילו העמידו עליו קדירה צוננות הכל אסור אפי' התבשיל. ש"ך. והחו"ד בסקכ"א כ' דאם החלב אינו מכסה כל עובי השוליים שיגיע עד כנגד המאכל שבקדירה דודאי התבשיל מותר דבכלי ל"א חם מקצתי חם כולו ע"ש ועי' אמרי ברוך:

ס"ט נר של חלב וכו'. ע' בש"ד סקל"ח ובישוי"ע דבנפל הנר על הכלי ובשעת נפילתו כשהוא דולק נפל מן החלב ע"י האור הדולק בעי ליבון. והעולם אין מדקדקין בזה. וכ' עוד שם דבהפ"מ יש להקל בחלב מנרות יען דהחוש מעיד בקצת נרות שמסריחין והוי נוטל"פ. עי' בפת"ש סק"ה לענין להדליק שפופרת מנר של טאבאק. ועי' בלחם הפנים שהתיר דשלהבת א"ב ממש. ושם הביא מהגאון ר' דוד גרשון ז"ל שהי' נזהר עפ"י חלים שנאמר לו שאוכל חלב ע"י שמדליק מנר של חלב. – עי' בחו"ד סי' צ"א סק"ו דאם עמדה קדירה אצל האש ונזחל חלב תחתי' דא"צ ס' רק נגד מה שתחת הקדירה ולא נגד החלב שבצידי הקדירה דדבר לח לא מקרי חיבור. ועי' בעצ"ל בסי' צ"ב שהק' ע"ז מהרא"ש סוף ע"ז גבי הגעלה דיורות גדולים דדבר לח הוי חיבור:

סימן צג

ס"א אבל אם שהה מעל"ע קודם שבישל בה ה"ל נוטל"פ ומותר התבשיל אבל הקדירה אסור. ועי' פת"ש סי' קכ"ב סק"א. ושפ"ד כאן סק"ג. ובשפ"ד סי' ק"ג סקי"ז עי' במש"ז

סק"ב מה שהביא בשם חכם א' דאם מלח בשר בקדירה ישינה חולבות דמותר משום דאין מליחה לכלים להפליט והכלי כבר שבע מלבלוע. והוא דחה דבריו – בהג"ה ויש מחמירין בכיסוי. עי' ש"ך. וביוסף דעת כ' דאפשר דאין להחמיר בכיסוי משום דהמהרש"ל לשיטתו הובא בש"ך סי' ק"ג סקט"ז דכל שיש ממשות בעין שוב גם מה שבתוך הכלי לא נפגם. אבל לדידן דלא קי"ל כן כמ"ש הש"ך שם א"כ אין להחמיר בכיסוי ועי' פוד שם לענין שלקחו כיסוי של חמץ ושל חלב ונתנו על קדירה של בשר בפסח. ונסתפק משום דחמץ הוי דשיל"מ. ולפי זה בכיסוי דמחמירין אפי' באב"י והצ"צ נסתפק בשני איסורין שא' יל"מ והשני אל"מ אי חשוב שאל"מ. וכאן ג"כ כיון שמצד א' אל"מ. וא' לפמ"ש הר"ן דאף דחמץ לאחה"פ אסור מ"מ כיון שאינו אסור אלא מדרבנן שוב אין החומרא עושה קולא. א"כ ה"ה כאן מה דמחמירין בכיסוי שאב"י אין עושה קולא. עי' ח"ס יו"ד סי' צ"ח דמותר למכור לנכרי כלי הבלוע מבב"ח עי' בשו"ת יד יוסף סי' ס"ג לענין אם בישול בקדירה חולבות אב"י בארשט חריף ולקחו בכף ג"כ אב"י ונתנו להרוטב של בשר ב' כפות זא"ז ובקדירה הי' לערך קווארט והתיר מטעם ס"ס מעשה שהי' בכלי חלב ס' ב"י בישלו בשר עוף ואח"כ לקחו הבשר עוף ובשלו עם בשר בהמה. והתיר אבי מורי הגאון זצ"ל מטעם דהא סתם כלים של ישראל אב"י כמבואר בסי' קכ"ב ס"ז. ואף דהד"מ הביא בשם הגש"ד דבשל ישראל שייך קנס היינו בעבר ונשתמש דאז שייך קנס ולא בשוגג דהא מבואר להדיא בהגש"ד בסי' מ"ט בשם רש"י בנשתמש בכף ס' ב"י מותר מס"ס שמא ל"ה ב"י ושמא אף בפחות מס' אינו נו"ט. וכן ביו"ד סי' צ"ד ס"ו פ' המחבר דאם א"י שהוא ב"י שוה לאב"י דסגי בקליפה. וכן בסי' י' סק"ו בט"ז ונקה"כ שם כ' בפשיטות דסתם כלי ישראל אב"י לכך הדבר פשוט דכשר גם הבשר בהמה. ומ"ש השו"מ בנדון זה דס' ב"י הוי ס' ח"י תמה עליו א"מ הגאון זצ"ל [דהא מכשירין משום ס"ס ובס"ס ל"ש ח"י כמ"ש הש"ך בסי' נ"ג סקט"ו בהפ"מ. אם לא שהב' ספיקות הם ח"י. וכאן הס' שהוא פוגם הוי ס' לכל העולם דלא ידעינן מה פוגם בתבשיל כמבואר בפוסקים] וע' בסי' ק"י בש"ך בשם התה"ד דבס"ס א"צ לברר כלל. וע' מנ"י דאף דהס"ס מאב"י ל"ה ספיקות גמורות מ"מ כיון דיש כמה ספיקות שרינן לה. ומ"ש בשו"ת שו"מ הנ"ל דהוי זילזול אף דל"ה בב"א תמהני דלפי"ז נאסר כל ס' דרבנן שמא יבא לידי דאורייתא. וגם בט"ז או"ח סי' תמ"ז סק"י כ' דס' זו דהגש"ד לקנוס בישראל אינה מוסכמת להלכה רק בפסח מחמרינן. וא"כ הדבר פשוט דסתם כלי ישראל אב"י ואם בישלו בשר בכלים ואח"כ נודע שהבשר הי' ס"ט ונודע זאת אחר שכבר שהו הכלים מעל"ע מתיר בהפ"מ. שפ"ד בדיני ס"ס סק"א. וע' בלב"ש בחד"ד סקי"ב. וע"ע שם בסק"ב ד' וה' לענין נתבשל

בשר מעגל ס' בן ח' ימים ולענין כ"ח אם בולע מיד בצונן כ' הפמ"ג להקל בהפ"מ ובסי' ק"ה במש"ז סק"א כ' דאף בהפ"מ אסור. רק בכ"ח גלאזירט יש להקל בהפסד קצת. וע' בהגהות מהרש"ק זצ"ל בסי' ק"ה שפוסק דכ"ח חדש אינו אוסר רק כ"ק. ובודאי יש בכלי ס' נגד קליפתה ע' סי' פ"ז במש"ז סק"א לבד בקערה. וע' בטוטו"ד מ"ק סי' קל"ד לענין אם בישל בכ"ח חדש פ"א בשר. ואח"כ עירו לתוכו חלב צונן לערך שעה ואח"כ בישלו בה בשר והתיר משום דבבישול פ"א שבע מלבלוע ע"ש. – אם בישל ס' איסור בכלי ואח"כ בישל במקצת הכלי היתר ויש ס' נגד מקום התבשיל שנוגע וגם נגד הקליפה שבמקום הריקן מתיר מטעם ס"ס משום דאנו דנין על התבשיל לא על הקדירה. שפ"ד בסי' צ"ח סקי"ז. – ואם בישל בקדרה איסור שאנו אסור רק לזמן ובישל תו"ז מותרין הכלים לאח"ז דבכה"ג ליכא למיגזר אטו ב"י כיון דעכשיו היתר הוא שפ"ד סק"ג:

סימן צד

ס"א משערין בכל מה שנתחב ממנו בקדירה. ע' בשו"מ מהד"ב ח"ב סי' מ"ה באם תחבו רק מקצת הכף כדי לשאוב הזוהמא שהתיר דא"צ ס' רק נגד מקצת הכף כיון דעשה כדי לשאוב הזוהמא אין דרך לתחוב כל הכף כדי שלא יקלוט השומן שע"פ הקדירה והוי מלתא דרמיא ע"ש. וע' ביוסף דעת בסי' צ"ב ס"ה לענין אם שימשו בכף חלב בעין ואח"כ שמשי בתוך מעל"ע חלב עם מים ואח"כ לאחר מעל"ע משימוש הראשון שמשו בו בשר א"צ ס' רק נגד מה שבלע בפעם שני חלב עם מים דבהיתר אין משערין רק לפי המדומע ונגד החלב הראשון א"צ לשער דהא הוא אב"י.

ס"ד בהג"ה וי"א דסגי בפ"א ששים וכ"נ. ואם הגבי' הכף עם תבשיל והחזיר לתוך הקדירה צריך ס' גם נגד התבשיל רק בש"א אם יש ס' רק נגד הכף בהפ"מ וצו"ג יש להתיר משום דהוי לח בלח. אבל בב"ח אפילו בב"ח דרבנן אסור. שפ"ד סק"ו. ע' בטוטו"ד מ"ק סי' קכ"ח במעשה שנתבשל בקדירה דוחן עם חלב הרבה והי' התבשיל צלול ונטלו כף בשר ב"י להגיס בקדירה בעת הרתיחה ושאבי בכף מהתבשיל ושפכו לתוכו להשקיט הרתיחה ועשו כן כ"פ ועד ג' או ד"פ יש ס' רק שהמבשל א"י כ"פ עשה כן ומתחלה רצה לאסור משום דלמא כהמחבר דצריך ב"פ ס' ואת"ל כרמ"א הרי הי' תבשיל ג"כ ובב"ח אף בלח בלח חנ"נ. ואח"כ התיר לעני בד"ח מטעם דלמא כהרמ"א בסי' צ"ט דבלא נודע לא נ"נ ועוד כמה טעמים עיי"ש. – הבל"י הביא בשם או"ה דאם בישלו מים או ירקות בקדירה חדשה או אב"י ונתחבו ב' כפות של ב' איסורין בב"א שא' מצטרף לבטל חבירו ול"ד לקדירה דהוי ב' מינים הקדירה של חרס והכף של עץ. וגם בלה"פ הביאו. ע' במש"ז סק"א בס' אם הי' י"ס בקדירה בשעת התחבה. אם כעת יס"ב אסור אף באסד"ר כיון

דחזקה דמעיקרא עשוי להשתנות מוקמינן אחזקה דהשתא. ואם עכשיו צונן בא"מ אסור מס' ובמינו מותר כשיש רוב. ועי' בשו"ת שו"מ הנ"ל מעשה שלקחו כף חלב ס' ב"י ושפתו בו כמה קדירות של בשר במקצת מהקדירות הי' ס' נגד הכף ובמקצת ל"ה ס'. והתיר מטעם דהוי ס"ס בדאורייתא וס' א' בדרבנן ומותר כמ"ש הש"ך בסי' ק"ז. שי"מ מהד"ב ח"ד סי' קפ"ט. - עי' באה"ט סק"ט שהק' מסי' קכ"א דצריך שבירה דמשמע דאפי' להשתמש בו ביבש נמי אסור. ולא אבין קו' דהתם מיירי להשתמש בו בקביעות ע"ש. אבל הכא מיירי להשתמש בו באקראי צונן ודו"ק:

ס"ג ואם אין ס' הכל אסור בהנאה. וקדירה שבישל בה כ"פ מים וירקות ואח"כ בשר ואח"כ חלב. אין המים והירקות הבלועים בקדירה אסורין בהנאה. והמקיל אין לגעור בו בלא"ה שפ"ד סקי"א:

ס"ד אם אין הכף ב"י. עי' ביוסף דעת דבכף של איסר אפי' אב"י ותחבו לתוך קדירה ול"ה בתבשיל ס' ער הכף דהתבשיל מותר והקדירה אסור משום דבשאר איסורין גם נוטל"פ אסור ועיי"ש שהי' לו בזה ויכוח עם הדיינים - ע' במש"ז סק"ט באם בשלו מים בקדירה שאב"י ותחבו כף ב"י אף לפי המנהג שכ' הרמ"א לאסור הכלי שאב"י הכ"א שרי הקדרה דבמאכל כיון שמערין לב"י יש לחוש למ"ע. אבל במים דאסורין ל"ש לחוש למ"ע ומותר בע"ש או בשעה"ד לבשל בה לכתחילה כיון שאינה אסורה אלא ממנהגא:

ס"ה בהג"ה או שיש במאכל ס' הכל שרי והחי"ד כ' דלפי המנהג שכ' הרמ"א יש לאסור הכף אפי' יש ס' רק אם הקדירה אב"י אזי הכף מותר והפמ"ג מכשיר הכף אם ידוע שלא נגע בקדירה ביש ס'. שם לאכול המאכל במין הכלי שהוא ב"י. עי' ש"ך סקי"ח שהק' למה לא יאכל המאכל כמין הכלי שהוא ב"י. וע' מנ"י כלל נ"ז סקכ"ב שתי' זה. ואם שניהם ב"י אין לאכול אלא במין הקדירה לא במין הכף מש"ז. ואם האב"י היא מלוכלך יש להחמיר לאכול המאכל בכף חדשה דוקא. מש"ז סק"ח. ואם הי' גרויפין בקדרה ב"י ותחב כף ג"כ ב"י אף דיש ס' אסור כ"נ ואם לא נודע מקומו שרי אף שאין ס' נגד כ"נ דיבש ביבש בטול ברוב. ורק אם תחב כ"פ הכף בגרויפען ואח"כ נתן שם מים ונתבשלו ואין ס' נגד הכ"נ בודאי אסיר. ואם הוציא הגרופען בכף נעשה כל מה שבכף נבילה דעדיין כ"ר עליו. מש"ז סק"ז ע"ש. ע' בש"ך סקט"ו שהניח דברי המחבר ורמ"א בצ"ע מדוע אוסרים לבשל בה בשר. וע' במנ"י כלל פ"ה סקכ"ה שמתרץ דודאי מדינא שריא רק מצד המנהג יש לאסור עיי"ש.

ס"ו בצלים לאו ירקות שבלועים מבשר וכו' א"צ ס' אלא כנגד הבשר. ואף הבצלים מותרים. ש"ך. וע' בשו"ת יד יוסף סי' ס"ז לענין בצלים שנחתכו בסכין בשר אב"י ושמוהו

לקדירה של חלב ואין ס' לא נגד הבשר ולא נגד הבצלים. והתיר בהפ"מ להשליך הבצלים ותבשיל של חלב מותר. ובצלים שנחתכו בסכין של בשר ואח"כ חתכן בסכין של חלב מהו דינו של הסכין ע' בלב"ש בחד"ד דנשאר בצ"ע. הגם שהפמ"ג במש"ז סי' תמ"ז סקי"ג כ' דאין הסכין נאסר דדוחקא וד"ח אינו פועל יותר מחם בחם בלא רוטב. אבל מדבריו נראה דלא מיירי באיסור שמן דבשמן י"ל דנאסר הכלי ע"י דוחקא וד"ח. ומ' מנ"י כלל ס"א סקכ"ו דכ' דאין כח כ"כ בצונן אפי' בד"ח ודוחקא דסכינא להבליע בכלי. וע' בס' ערוגת הבושם דהורה להשהות הסכין שלא יהי' ב"י. ואם חתך מקודם הבצלים בסכין של איסור ואח"כ חתכן בשל היתר אם יש להתיר ג"כ הסכין אחר מעל"ע נשאר בצ"ע.

ס"ז כנגד מקום הסכין. ע' בשפ"ד סקכ"ח שנסתפק דאולי כאן כיון דהוא בלא רוטב ול"ה דרך בישול ל"א כ"מ דלא רמיא עלי' דאינש. ומסיק דכפי הנראה אף בדרבנן אמרינן כ"מ דלא רמיא עלי' דאינש לאו אדעתי'. – המש"ז סקי"ד כ' דהט"ז דהחמיר בגוש בדוחקא דסכינא היינו אפי' בהפ"מ. דבאהפ"מ אפי' בלא דוחקא ס"ל כרש"ל. ומ"מ אף לרש"ל אינו מבשל רק מפליט ומבליע ולהכי בב"ח מותר בהנאה דלאו דרך בישול הוא חו"ד ופמ"ג. אמנם היכא דאיכא דוחקא דסכינא כ' הפמ"ג כאן דמבשל. ובפתיחה להל' בב"ח כ' בעצמו דבשר חם עם גבינה חמה בלא רוטב ל"ה דרך בישול:

מצאתי בלחם הפנים סק"ל שהביא בשם פרת מטה אהרן דבשר שנחתך דק דק בסכין של גבינה שאב"י דהעלה להתיר בלא קליפה מאחר שהסכינים שלנו נקיים עיי"ש. – ע' במש"ז סקט"ו שכ' דבדין הב' דאין כלי אוסר בלא רוטב כ"א כ"ק רק שיהא המאכל שבתוכו יבש לגמרי דזה אמת כמ"ש הש"ך בסי' ק"ה סקכ"ג. וע' במג"א בסי' תנ"א סקל"ז דאף שנבלע איסור שמן בכלי אינו אוסר רק כ"ק. וע' בדגמ"ר שם:

סימן צה

ס"א משום דהוי נטבנ"ט דהיתירא. ע' בגינת וורדים שהק' דמ"ש בין נטבנ"ט דהיתרא לנטברנ"ט דאיסורא דלפי דברי הר"ן כיון דאיקליש כ"כ ל"ח למיסר אם נימא הפי' דאיקליש דלא נשאר רק משהו ובטיל. אפי' בנטבנ"ט דאיסורא נמי מותר ע"ש. ולפענ"ד אפשר ליישב עפ"י סברת הכו"פ בסי' ס"ה סק"ב בד"ה ועדיין חובה דכ' שם לענין אין בגידין בנ"ט וז"ל וכ' רשב"א דטעם קליש אית בי' ונחלקו אי הוי טעם גמור א"ל וכו' ונבילה שהי' נבילה מתחלה ואח"כ נפסל צריך שיפסל מאכילת כלב וזה אינו בגיד אבל היכא דחל האסור קודם שנתקשה והוי סרוחה מעיקרא שפיר אסור ע"ש. וא"כ לענין נטברנ"ט דהיתירא לס' הר"ן כיון דאיקליש כולי האי א"י לחול עליו אסור. אבל היכא שכבר אסור נשאר באיסורו ודו"ק וצ"ע:

ע' בט"ז סק"א דבאיסור אפי' כ"פ נ"ט בר נ"ט אסור הכל וע' בשפ"ד סי' צ"ד סקכ"ב שנסתפק אי אסור מה"ת או מדרבנן. – ונטבנ"ט ל"ה כ"א טעם א' בכלי וב' באוכל. ולא ט"א באוכל וטעם ב' בכלי, מש"ז סק"א. ובס' בית יהודא חולק עליו וכ' דאין שום חילוק –:

ס"ב בהג"ה והמנהג לאסור לכתחלה. וכבוש כה"ג צ"ע לדינא והיינו אם תיכף כשפינו ממנו הבשר נתנו המים לתוכו אבל אח"כ הוי נטבנ"ט ונטל"פ. תרע"א. ולענ"ד דיש להקל בדין זה. חדא דהרי הט"ז ברסי' ק"ה ובש"ך שם ובש"ך סי' ס"ט סק"י כ' דהוי נטל"פ אף בכה"ג כשנתנו תיכף כשפינו ממנו האיסור מטעם דלא נעשה כביש עד אחר מעל"ע ואז הוי נטל"פ עיי"ש. ואף להמג"א שחולק עליהם ע' פמ"ג סי' ס"ט וחו"ד סי' ק"ה. מ"מ כאן דהרבה פוסקים מתירין נטבנ"ט אפי' בבישול וצלי כדאי לסמוך עליהם בכה"ג. ועוד יש לצרף דעת המג"א בסי' תמ"ז ובסי' תנ"א שהובא בחו"ד בסי' ק"ה סק"ב שפוסק כן דבהיתרא בלע מותר בכבוש ואם עמד חלב בכלי מעל"ע ואח"כ בישל בה בשר מותר א"כ מכ"ש כאן דמותר. ואפי' להרש"ל וש"ך שאוסרין בנצלו וכאן המים הוי כנצלו דליכא כ"א ב' נ"ט מ"מ מותר מטעם הנ"ל ודו"ק וצ"ע. – שם בהג"ה ומ"מ לא מקרי מאכל ד"ח משום מעט תבלין שבו, ואפי' התבלין מותרין. חו"ד. ע' ש"ך סק"ד דבנצלו אסור נטבנ"ט אפי' בדיעבד. ובשפ"ד הביא דמים גופא אם בישל בקדירה הוי נצלו. וע' בהגהת מהרש"ק דכ' אם בישלו מים בכלי שהי' בו חלב מעורב עם שני שליש ד"א. ובישל בשר במים הללו דמתיר עיי"ש. וע' בשפ"ד שם דבגרויפען ואורז ודוחן וכה"ג שמבשלין במים ואח"כ מצטמק ועומד בלי מים דהוי כנצלו דמה בכך שהי' מים תחלה. ובס' בית יהודא מכשיר בכלים דמהני בהם הגעלה כיון דכבר הי' נטבנ"ט כשהי' המים ואח"כ כשמצטמק אינו נ"ט. כמו שהק' הט"ז בסי' צ"ד סק"ג לענין כף דנאמר דמה שנתחב הוי כהגעלה. ותי' בהגש"ד דהגעלה צריכה רותחין שתעלה רתיחה. ועוד דאתי למטעי והשני תי' לא שייכי הכא. – ע' ש"ך סק"ו דבשניהם חמין ה"ל כנצלו. וע' בהגהות מהרש"ק דדוקא אם שהו כשיעור בשול כמאב"ד או כחצי צלי'. אבל אם סלקוהו תיכף מותר משום דבנטבנ"ט בעינן טעם ממש עיי"ש:

ס"ג בהג"ה ואם נמצא קערה חולבת בין כלי בשר ל"ח שמא הודחו ביחד. ומותרין מכח ס"ס. עיין בל"י דזה דוקא אם נמצא הכלי במקום שהדיחו הכלים. אבל אם לא נמצא במקום שהדיחו אין מחזיקין איסור ממקל"מ ואפי' אם אנו יודעין שהקערה ב"י אם הוא כ"ח שא"י להגעיל מותר להשתמש בו אחר מעל"ע. ואם הוא כלי שאפשר בהגעלה יגעילנו. – ע' בט"ז סקי"ב דאין חילוק בין אם הדיח טעליר עם טעליר וכו' דע"י עירויות

הרבה בלע האיסור בכולו. וע' בשפ"ד בסי' ס"ח סקכ"ז שחולק ע"ז. אבל אם באותו מעל"ע לא עירוי על הטעליר רק פ"א א"צ ס' רק נגד הכ"ק. חו"ד ומש"ז סקי"ב וע' ביא"פ דאם עירה מכ"ר של בשר על כלי פרוליין של חלב יש להתיר אחר שהיית מעל"ע. ע' מש"ז סקי"ד באם הדיחו כלים של איסור והיתר. או של בשר ושל חלב ביחד. וס' אם בכ"ר או בכ"ש או אם הי' יס"ב. אם עברה לילה א' קודם שהדיחו מתיר בכ"ח בהפ"מ והראוי להגעיל יגעיל ע' פת"ש סק"א שהביא בשם המ"י דבהוחמו לשתי' דמותרין. וע' בשפ"ד סי' צ"ד סקי"ט ובמש"ז כאן סק"י דאסיר המים אפי' בהוחמו לשתי':

ס"ד יראה לי שאם נתנו אפר. ואם נשפכו מים רותחין מקדירה של חלב ב"י על הכירה שיש אפר עליו והגיע הקילוח לקדירה של בשר יש להתיר. לב"ש בחד"ד ס"ק קל"ה:

ואם נשפך בעין חלב או איסור כה"ג המתיר בהפ"מ ולצורך ע"ש אין לגעור בו. מש"ז סקט"ו. ובורות כ' שם דנראה להתיר דודאי נטל"פ גמור הוא ועיי"ש. וע' ביא"פ דבבורות שלנו אף הש"ך יודה דהיא נטל"פ:

ס"ז מלח הנתון בקערה של בשר מותר ליתנו בחלב ובנתלחלח המלח לכתחלה אסור ובדיעבד מותר דאין מלוחה לכלים להפליט אפי' שמנונית. מש"ז ושפ"ד.

סימן צו

בט"ז סק"ג בתמכא שקורין קרי"ן שנמלל תוך קערה חולבת נקי' כ' שמותר לאכלו אם בשר וע' במש"ז דלכתחלה אסור, רק בכלי איסור כה"ג מותר דהוי דיעבד, וע' בל"י שהביא סתם דברי הט"ז, ובריב אייזין אפי' לא נבלע בו רק טעם בשר מ"מ חורפא ודוחקא הוי, מש"ז. ע' בט"ז סק"ה דבנחתכו הבצלים בסכין של איסור אף ביש ס' צריך להסיר הבצלים דנ"נ, אבל בסכין של בשר ביש ס' אין צריך להסיר הבצלים, וכ"ז בבישול אבל בנכבשו בחלב אף ביש ס' אסירין הבצלים וצריך להסירם, שפ"ד סק"ח. – ע' בטוטו"ד מ"ק סי' קכ"ט במעשה בהאקמעסער שמצאו עליו טיפין חלב ושפשפו אותו במים ובחול, ואחר איזה שבועות דכו בו בצלים ובשלו הבצלים, והתיר מטעם ס"ס שמא לא נפל עליו נר דלוק רק שנפסק הקלוח דדי בגרידה, ושפשוף ודאי מהני כמו גרידה, ואת"ל מן הנר שנפל עליו דלמא בצלים אינו דבר חריף. – ע' בט"ז סק"ט דבארש"ט מיקרי חריף וכ"כ המג"א בסי' תמ"ז סק"ד, וע' פמ"ג וע"ש במש"ז, ובחו"ד, דאם הוא כבר מלובן בבצים שוב ל"ה ד"ח, והערינג הוי ד"ח דמליח הרבה ולכתחלה אין לקנותו מעכו"ם בנחתך בסכין שלהם, ואם קנה בשוגג יש להתיר בכ"נ, שפ"ד סקט"ו:

ס"ג תבלין שנדוכו במדוכה של בשר ואם קבלו התבלין טעם בשר ואח"כ דכו אותן במדוכה אז כשהטעם בשר הי' כחוש אינו בולע המדוכה כלל דאין דבר הבלוע יוצא בלי

רוטב אא"כ הבליע שמן, ומ"מ אף שהבלוע שמן ונבלע טעם בשר במדוכה. מ"מ כשדכו אח"כ בשמים חריפים לא נאסרו לחלב דד"ח אין לו מעלה רק שמוציא כל הטעם מהכלי והוי כטעם ראשון אבל כשמבליע הד"ח לד"א אינו מבליע רק קצתו והד"א שמקבל הטעם הוי נטבנ"ט דהיתרא וא"כ הוי בבשמים הנ"ל נטבנ"ט. חו"ד. ועיין באו"ח סי' תמ"ז במש"ז סקי"ג שהניח הדבר בצ"ע - ש"ך סקי"ח וה"ה מלח שנדוך וכו'. ע' תשו' משיבת נפש חיו"ד סי' מ"ט לענין מלח שדכוהו במדוכה חילבות ומלחו בו בשר, העלה דאם המדוכה אב"י יש להתיר אפי' באהפ"מ, ובב"י יש להתיר בהפ"מ דוקא:

ס"ד מי לימוני"ש שמביאין העכו"ם מותרים, וכ' הט"ז דאותן מקומות המחמירין בכרוב אחר חמיצותו יחמירו ג"כ במרקחת חריפין ומי לימוני"ש דאל"כ סתרי אהדדי, וע' בל"י דמרקחת מפני שמבשלין אותו במים ודבש בטול חריפותו, וע' במש"ז סקי"ב דשאני במי לימוני"ש דודאי יש ס' בחביות נגד הסכין ואף דחנ"נ מ"מ בלח בלח בהפ"מ מיתר משא"כ בכרוב דהוי יבש ביבש ודוק. -:

ס"ה ואם חתך בו לפת אפי' צנון שחתך אחר הלפת שרי. ובסכין של איסור אף בדיעבד יש לאסור הצנון שחתך אח"כ. ואם נתערב בהיתר מותר. שפ"ד סקכ"ב:

סימן צז

בט"ז סק"א במדוכה שנתן לתוכה מרק אסור להשתמש אף לבשר וצריכה הכשר דוקא. אבל אם ייחדוהו לבשר ויחד נמי מכתש חולב שרי. ואם דעתו כשיצטרך לחלב ישאל משכינו אסור. מש"ז. וכ' בהגהות מהרש"ק ז"ל והיינו דוקא במדוכה שדכין בו ד"ח ול"ה נטבנ"ט ולא נטל"פ. אבל בקדירה שעשוי' להחם בה מים אם אירע שנעשה של בשר אי של חלב יש להחזיקו כך ואין לחוש למכשול דאף אם נשתמשו בו לחלב הרי אין משתמשין רק במים ויש כאן כמה נ"ט גם אחר מעל"ע הוי נטל"פ. וז"ב:

סימן צח

ס"א כגון חלב שנתערב בבשר. ושומן מיקרי מינו עם חלב ועם בשר. חו"ד. בשר חזיר עם בשר הוי מבא"מ. ובשר בהמה עם עוף. ע' בשו"ת השיב משה סי' ל"ב דהוי מב"מ. וכבד עם בשר עי' ביוסף דעת להג' מלבוב ז"ל בסי' ע"ג דהביא הרבה ראיות דהוי מב"מ. ש"ך סק"ה אבל אטעימת ישראל סמכינן אפי' האידנא אפי' בנתערב גוף הדבר. ובחו"ד כ' דכשגוף האיסור מעורב לא סמכינין אפילו אטעומת ישראל עיי"ש עי' שפ"ד סק"א בעוף שפרח ליורה חמאה רותחת ומת שם ול"ה ס' דמתיר החמאה בהנאה כיון דהוי דרך טיגון ומדרבנן הוא. וע' ח"ס חיו"ד סי' צ"ד:

ס"ב אם נתערב מב"מ ונשפך אם נודע שהי' רובו היתר מותר. דהו"ל סד"ר ולקולא. והיינו דוקא בנשפך אחר שנצטנן או שסילקו להאיסור קודם שנשפך דאל"כ נאסר אח"כ כשיעשה פחות מס'. חו"ד ופמ"ג וה"ה בס"ט יש ס' אם נפל לתבשיל יראה דהוי ס"ס בגוף א'. מש"ז סק"ג. ע' במש"ז סק"ה הביא שאלה בדשיל"מ דבמינו ל"ב אם נתערב תחלה במינו ואח"כ בא"מ מהו. ופ' דאמרינן רואין. ובס' בית יהודא חולק עליו דאינו בטול וטעמו דלהכי דשיל"מ בטיל בא"מ משום דאין נקרא אח"כ על שם האיסור אלא על התערובות. וכאן אם יש עוד מינו הרי ההיתר נקרא ע"ש האיסור. ע"ש שכ' עוד טעמים בנ"ד לאסור. וגם בהגהות מהרש"ק חולק על המש"ז הנ"ל מטעם הנ"ל. חתיכת בשר שנפלה לקדירה של דגים ונשפך וס' אם הי' ס' אסור דהוי ס' דאו'. יא"פ בסי' קט"ז ע' בט"ז דמחמיר בבשר עוף בנשפך דגזרינן אטו בשר בהמה וכ' במש"ז סק"ה דבהפ"מ המקיל כש"ך לא הפסיד. ועי' מ"ש בסי' צ"ב – עי' בטוטו"ד מ"ק סי' קמ"ה באם נתבשל בשר בהמה ובשר עוף ביחד ונשפך שם חלב. ונשפך וא"י אם הי' שם ס'. גם הבשר עוף אסור כיון דנרגש בו הטעם גם מבשר בהמה וטכ"ע דאורייתא. ע"ש – ואם נפל איסור לא"מ ונשפך וא"י אם הי' שם ס'. ואח"כ ניתוסף היתר עד דאיכא כעת ס' מותר דהא אפי' ל"ה ס' מקודם אינו אסור רק מטעם חנ"נ דאינו אלא דרבנן ובס' מותר. חו"ד סק"ד. ע' בט"ז סק"ו ובס' ח"י לכל העולם דהוי ס'. וע' באה"ע בב"ש סס"י קנ"ה דחולק על סברת הט"ז וס"ל דאפי' ס' ח"י לכל העולם אינו נכנס בגדר הס' וע' בס"ט בהל' נדה סי' קפ"ח סק"ח הביא מתשו' מ"ב סי' נ' דלענין ס"ס אינו מזיק אם ס"א מחמת ח"י ועי' בש"ך סי' נ"ג סקט"ו ובפמ"ג שם ובש"ד סק"י ובמש"ז כאן דאין להתיר רק בהפ"מ ודו"ק עי' בחכ"א כלל מ"ד דין ט"ו דאם נתבשל דבר שאיסור דבוק בו עם שא"ד אפילו בשא"מ ונשפך וא"י אם הי' ס' כנגד כל החתיכה שהאיסור דבוק בה דמותר – שם רואין את שא"מ כאילו אינו. עי' בטוטו"ד מ"ק סי' ק"נ דהביא בשם תשו' צ"צ ופרמ"ג דבמליחה ל"א סליק את שא"מ:

ס"ד בהג"ה ולכן אם נפל חלב וכו' הוי כאלו מכירו וצריך להסירו משם. נשאלתי מהרב ר' שלום שפירא אם מותר לעשות זאת ביו"ט משום מתקן. והשבתי לו דכאן דאינו אלא חומרא בעלמא כמ"ש הט"ז ל"ה מתקן כמ"ש המג"א בסי' שכ"ג סקי"ד לענין יבש ביבש שנתערב דמותר להשליך א' בשבת דאינו אלא חומרא בעלמא ול"ה כמתקן. ועוד דכאן אינו רק מפריד האסור מההיתר כמ"ש המג"א בסי' ת"ק סקי"ב דמש"ה אסור להפריש חלה ביו"ט דהוי מתקן דקודם הפרשה הי' כל העיסה טבל. אבל לנקר בשר ביו"ט מותר דל"ח תיקון דהבשר הוא אוכל בכ"מ שהוא רק שחותך מה שאסור לאכול. וה"נ אינו

מתקן שום איסור רק מפריד האיסור ודו"ק - עי' ש"ך סקי"ז דאם ניעור כזית חלב ואח"כ ניעור כזית בשר א"צ ס' אלא נגד הב' זיתים. וק' דליסגי בס' נגד זית א' דהא איסורין מבטלין זא"ז ומצאתי ביוסף דעת בהשמטות שתי' דכל שנאסרו כבר וחנ"נ שוב צריך ס' נגד כולו. ודוקא כ"ז שלא נאסרו מועיל לבטל זא"ז אבל כל שנאסר כבר צריך ס' לבטלו. - ואם נפל בשר נבלה ובשר כשר לתוך א"מ ויש ס' נגד הבשר נבילה עי' בפמ"ג בשער התערובות שנסתפק בזה כיון דעכשיו הטעם בשר נרגש וחיך אוכל יטעם א"כ הרי טועם טעמא דאיסורא. וע' בס' יהושע בפו"כ ס"ק שס"ח דמתיר כיון דכזית הנבילה נתבטל ע' בש"ך סקכ"א דכ' דבהפ"מ וכה"ג יש להקל כהפוסקים דבשל עץ ומתכות אפילו הכלי ב"י ל"א דהכלי נ"נ ובאהפ"מ אפי' בשל עץ ומתכות אם הכלי ב"י נ"נ. ובש"א יש להקל בהפסד קצת אפי' בכ"ח כן משמע מסתימת הש"ך אפי' בכ"ח ישן שפ"ד:-

ס"ח בהג"ה אבל אם נ"ט באותה קדירה והוא אסור מצ"ע אפי' באלף ל"ב. עי' בש"ך דהוא מדרבנן. וי"א דהוא מה"ת שפ"ד. ונ"מ ע' במש"ז או"ח סי' תנ"א סקכ"ז דאי הוי ד"ת י"ל דגזרינן במלתא דעביד לטעמא במינו ג"כ ולמ"ד דרבנן כולי האי אפשר ל"ג. ע' במש"ז סקט"ו והביא דאם נפלו ב' זיתי גבינה ובשר לנ"ט ירקות והסיר א' משם שרי וב"ז איסור והוציא א' משם אוסר עתה. ואם לקחו זית איסור א' והב' נשאר בין החתיכות והוא יבש ביבש ואין ר"ל מותר ע"ש:

סימן צט

ע' בש"ך סק"א דעתו דעצמות הרכות מצטרפין לאיסור. וע' בשפ"ד לענין הל' דבא"מ באהפ"מ יש לאסור. ובהפ"מ המקיל לא הפסיד. ובמינו המקיל אף בהפסד קצת אין גוערין בו ואפי' לצרף להיתר אפשר לצדד. ולענין המוח אף שלא נחסר כ"א מקצת צריך לשער נגד כולו דלא כבל"י. שם. ועצם חלול שנמצא בתבשיל חלב אם הוא עצם יבש וישן א"ח שמא הי' בו מוח. שם. - שם בש"ך כ' דקליפת הבצים מצטרפין להיתר וע' בחו"ד סק"ב דאין מצטרפין לא לאיסור ולא להיתר:

ס"ד ומשערים ההיתר והאיסור כמו שבא לפנינו. ובהפ"מ וצו"ג אם ידוע שבשעת נפילת האיסור הי' ס' בהיתר ונצטמק יש להקל במינו. אבל בא"מ אפי' בהפ"מ וצ"ג אסור מש"ז סק"ד -:

ס"ה אין מבטלין איסור לכתחילה. ואם כונתו לד"א מותר ודוקא בא"א בע"א. ט"ז בסי' קל"ז סק"ד. ואם נתערב בשוגג באופן דלא נ"נ כגון יבש ביבש או לח בלח בהפ"מ מותר. וטועה בדין הט"ז כ' דהוי שוגג והפר"ח חולק עליו. - וע' ח"ס סי' פ"ח - וע' במש"ז סק"ז דהק' חכם א' דכאן מתירין רק בא"א. ולמה מתירין להגעיל כלי איסור בכלי היתר אם

יש במים ס' הלא אפ' בע"א. וע' בהגהות מהרש"ק ז"ל דמתרץ דשאני בהגעלה דהרי אם יש ס' במים אז הטעם של האסור בטל במים וא"כ אחר הביטול שוב הוי כמאן דליתא במים וא"כ לא בא מן האיסור לתוך כלי היתר רק מן המים ומה"ט שרינן נטבנ"ט וכו' ומה שהכלי בולע מן המים ל"ה כבולע מן האסור דהרי כבר נתבטל ובכה"ג מותר אף דאפשר בע"א. משא"כ אם האיסור עצמו בא בההיתר ע"י הביטול כגון ברגלי דבורים שיוצא מהן טעם לדבש רק שבטל בס' ולכך אם אפשר בע"א אסור. וע' בערוגות הבושם סי' פ"ד דבמקוה שבא להפריד האסור כגון בהגעלה שרי אף דאפשר לעשות בע"א – לשרוף שרץ לאכלו אסור דהוי כמבטל אסור לכתחלה. אם לא משום רפואה. מנ"י כלל מ"ו סק"ט. א"מ איסור לכתחלה. ל"ד להתיר באכילה אלא אף להתיר בהנאה א"מ. ט"ז או"ח סי' תרכ"ו סק"ב – הא דא"מ אסור לכתחלה היינו דוקא ביש בודאי אסור. אבל היכא דיש ס' אם יש כאן אסור כלל מותר לבטל לכתחלה. ש"ך בסי' קט"ו סקכ"ח. וע' בשפ"ד סי' נ"ז סקכ"ח. – ובאיסור משהו בלוע דדעת הרשב"א דמותר לבטלו ודעת הב"ח והט"ז וכ"נ דעת הש"ך בסי' קכ"ב לאסור. וע' בסי' רה במש"ז סק"ד כ' לענין נטבנ"ט אם נאמר משהו ודאי יש דצ"ע אם פותר לבטלו. ובס' ערוגת הבושם בסי' צ"ה מתיר בנטבנ"ט כיון דהוי רק משהו. וע' הגהות יד שאול כאן דל"ש א"מ אסור לכתחלה. – ע' בשפ"ד סקי"א כמה דינים. אסור לבטל איסור בשבת ויו"ט [כגון שביטלו בשוגג אסור להורות] אבל מותר לשער בס' אפי' נתערב בע"ש ול"נ עד שבת. ויבש ביבש להשליך א' שרי דאינו אלא חומרא. ואם נתערב אסור לח בהיתר לח ול"ה ס' וניתוסף בשוגג בעיו"ט בהפ"מ או שנתערב יבש ביבש בפחות מרוב וניתוסף בעיו"ט או בע"ש אסור להורות ביו"ט. אבל ביבש ביבש שנתבטל ברוב דהדין שמותר להוסיף עד ס' וביטלו בעיו"ט או בע"ש בס' ובא לשאל בשבת או ביו"ט בכה"ג מותר להורות. וכל שנאסר בשבת באכילה ה"ל נולד ואסור לטלטלו לפיכך אם אמר החכם שאסור אין לטלטלו ושומן או חלב האסור בהנאה אסור לבטלו כדי להדליק ממנו נ"ח. שם ואם רוצה לעשות אסור מושבח פגום כדי לערבו בהיתר אין זה בכלל א"מ אסור לכתחלה דהא כשבא האסור לתוך התערובות כבר טעמו הוא פגום. תשו' ח"צ סי' ק"א. וע' בסי' ערוגת הבושם דמתיר ג"כ בזה. וע' בשאילה יעביץ ח"ב סי' קל"א וע' במש"ז סק"ז שדעתו ג"כ דהמבשל בקדירת איסור שאב"י דאסור התבשיל דהוי בכלל א"מ אסור לכתחלה. וע' במש"ז ססי' – וע' ברדב"ז ח"ג סי' תקמ"ז שאוסר ליקח מן העכו"ם דבר שנתבטל בס' משום א"מ אסור לכתחלה. ונטל"פ מותר ליקח משום דנטל"פ ל"ח שיאמר לעכו"ם לעשות. אבל דבר שבטל בס' יש לחוש שיאמר לעכו"ם לבטל. וע' ביד המלך פט"ז מהמ"א שתמה

עליו דלפי"ז איך אנו קונין ביצים מעכו"ם – ואם העכו"ם מבטל והישראל רואה אין בזה משום מבטל איסור ע' בשפ"ד בסי' קי"ג סקי"ד שהביא בשם מהר"ם מלובלין ז"ל בצאן טרפה ויש הרבה פרות באופן שהחלב בטיל בס' והישראל שכר הגבינות והחמאה מהשר והגוי עושה הגבינות והחמאה א"כ מבשל איסור דביד גוי הוא מבוטל ומה בכך שהישראל רואה ע"ש. ע' בשפ"ד סקי"ז במעשה שלקח אחה"פ ממומר כמה חביות יי"ש ובודאי נעשה תוך הפסח והורה כיון שי"ל דחביות א' נעשה לאחה"פ אותו חביות מותר משום ס' חשעעה"פ ויש לסמוך אהמחבר וט"ז בהפ"מ ושעה"ד דמותר להוסיף עליו ולבטלו ועי' במש"ז בסי' ס"ד סק"א דחקר בחתיכה חי' ס' חלב ס' שומן דאין להתיר משום סד"ר לקולא כיון דאם יבשל יהי' ס"ת. מבע"ל אי שרי לרבות עד ס' ול"ה מבטל איסור כיון דעכשיו הוא מותר והוי כמו חמץ קו"פ א"ד כיון דעכשיו א"ר חי' אסור הוא וצ"ע. איסור שנתבטל וניתוסף בו מן האיסור הראשון. עש"ך סקכ"א דבהפ"מ ביבש ביבש מב"מ ונודע בנתיים דמותר. ועי' בס' יהושיע בפו"כ ס"ק תס"ו שהק' מכה"כ דאם הוסיף מאתים אסור הא התם נודע ונימא קמא קמא בטיל. ותי' עפ"ד המרדכי דדבר של"ה ניכר מעולם ל"ש בו ביטול וא"כ ה"נ. דבר של סכנה שא"ב ארס דדינו דבטיל בס' ונפל לתבשיל שא"ב ס' מותר להוסיף לכתחלה עד שיעור ס' כנגדו ול"ה מבטל אסור לכתחלה שהרי אן זה איסור רק כ"ז שמרגישין הטעם יש סכנה וכשיוסיפו ולא יהי' נרגש הטעם אין סכנה כלל. פת"ש סי' קע"ז סק"ג וע' בשפ"ד בסי' ק"ט סקי"ג הא דמותר לבטל איסור באין כונתו לבטל. כ' הבל"י דצריך שיהא מוכח דאין כונתו לבטל ובהגהות יד שאול בסי' פ"ד חולק ע"ז דא"צ שיהא מוכח עיי"ש. ובאם הוא רגיל בכך אפי' בדיעבד אסור. עי' בס' יעיר אוזן מערכת הד' אות ל"ב ומקורו מטור או"ח סי' תקי"ז בשם הרא"ש לענין ישראל שא' לעכו"ם בעיו"ט לקנות לו יונים. ומשכח"ל רגיל בכך אע"פ שהוא שוגג ודו"ק. – ע' בש"ך סקט"ו שהביא מאו"ה דאפי' במקום דאמרינן חנ"נ אם קודם שנודע התערובות הוסיף היתר עד ס' דמותר. והוא משיג ע"ז. – וע' בס' בינת אדם שאר או"ה סקע"א באשה שעשתה קוגיל עם שומן שלא נמלח ואפתה הקוגיל בע"ש כנהוג ול"ה בו ס' נגד השומן ואח"כ הטמינה אותו לשבת בקדירה ונתנה שם בשר ורוטב ובין הכל הי' ס' נגד השומן ובשבת נזכרה שהשומן לא נמלח. והתיר לצו"ש מטעם האו"ה הנ"ל. וגם שי' כל האחרונים דדם שבשלו אינו אלא דרבנן ואפי' לדעת רש"י ורמב"ם שהוא מה"ת עכ"פ חנ"נ בש"א אינו אלא דרבנן ע"כ התיר הכל חוץ הקוגיל שאסר עיי"ש. ותמי' לי שלא הביא ג"כ מהש"ך בסי' פ"ה סק"ח דהתיר שם משום דאין דם נראה לעין בשומן:

–

ס"ז אם דרכו של אותו כלי להשתמש בו בשפע היתר מותר להשתמש בו לכתחלה. ע' בט"ז סקט"ו וש"ך בסי' קכ"ב שחולקין על ד"ז. וע' במנ"י כלל נ"ה סק"ה באם נפלה הטפה נגד הרוטב דא"ח רק שמא נשאר איסור מועט בקדירה גם המה מודים דמותר:

סימן ק

ס"א ברי' דהיינו כגון נמלה. ובפת"ש הביא דברי הכו"פ דנמלה ל"ה ברי'. ובחו"ד וכל האחרונים כ' דהוי ברי'. וכינה מזיעת אדם הוי ברי'. שם. ע' בט"ז לענין ס' אי הוי ברי' או לא הוי סד"ר ובטל. אבל הי הוי ודאי ברי' והאסור ס' כגון ביצי ס"ט אפי' באלף ל"ב. אבל ביצי ס' נבילה הוי סד"ר. שפ"ד סס"י. אבמה"ח מכשרים הוי ברי'. אבל מטמאין ומשרצים ל"ה ברי'. מש"ז בסי' ק"ד סק"א. וכן צריך שיהא שלם. ומה שדרכו להתפרפר ע"י בישול אינו מזיק ומקרי ברי' מג"א בסי' ר"ו סק"ד. וע' בס' חקרי לב סי' ס"א שנסתפק אם אבר א' מדולדל ממנו באופן שאינו מעלה ארוכה וסופו להיות נופל ממנו אי חשיב כנפול. וכ' דלפ"ד המל"מ בפ"ח מהל' שאר אבות הטומאות דתרי ספיקי להחמיר אף בשל דבריהם אזלינן להחמיר וה"נ איכא תרי ספיקי אי אבר מדולדל חשיב כתלוש. ואת"ל דחשוב כתלוש ס' אי חסר אבר ל"ה ברי' שהרי היא בעיא דלא איפשטא וא"כ אזלינן להחמיר. אכן בס' שעה"מ ח"ב בפ"י מהל' מקוואות בכללי סד"ר העלה שכל בדרבנן גם בתרי ספיקי להחמיר אזלינן להקל ברי' גדולה שמסנן ולא מצא הברי' תולין שנמוחה. וברי' קטנה יש לאסור דתולין שעברה דרך המסננת. וראוי ליזהר בברי' קטנה דא"א ליקח כ"כ מסננת דק. שפ"ד סק"ז. וע' כו"פ שכ' היית כי צורך נפש הוא כי בימי החמין אין פרי ומחי' ומזין שא"ב רחש וא"א לבודקן ע"כ מצדד להביא ראיות דברי' בטלה בתתק"ס ולרב קטנת יש בקל כמה אלפים נגדם ע"ש. ולא אדע לסברתו בפירות הקטנים המבואר בסי' פ"ד בש"ך סק"ל. דא"ב אף ס' מה נעשה. ואולי אפשר לומר דמותרים מטעם ס"ס ס' שמא א"ב תולע ואת"ל י"ב שמא תתרסק בשעת לעיסה ול"ה מבטל א"ל שאין כונתו לבטל ודו"ק וצ"ע. הט"ז בסק"ה מתיר בגיד שנימוח בא"מ ונשפך וא"י אם הי' שם ס' וידעינן שהי' רוב. והכו"פ מקיל אף באין ס'. ובפמ"ג פוסק כט"ז. וע' שפ"ד סק"ח שכ' דלהכי ל"א אסור דבוק בשומן הגיד כמ"ש הט"ז והש"ך משום דשומן אינו אסור רק מחמת ישראל קדושים וקלוש אסורי' מאסד"ר. וגם הואיל ואין ג"ה איסר ה"ה שומנו לא החמירו בו לומר אסור דבוק וצ"ע לדינא:

סימן קא

ס"א בהג"ה ואם הוא ס' אם היא ר"ל או לא אזלינן לקולא וק' הא הוי ס' ח"י. והמנ"י הביאו במש"ז סק"ב מצייר שנפל חתיכת איסור וא"י אם גדולה ר"ל. וכ' ובאמת לשון

הרב לא משמע כן. ונ"ל דהא דחהר"ל אינה בטולה הוא רק מכח חשיבותה ואם יש ספק אם הוא חשוב אינו ר"ל, וע' שפ"ד סק"ב באם עשו גבינות גדולים וקטנים מכמה בהמות ונמצאת א' טרפה תלינן דהקטנים הם מהטרפה ואין ר"ל וס' ר"ל לקולא. וחמאה של עכו"ם אפי' במקום האסור בטול ברוב כמו פת:

ס"ב אבל אם נאסרה מחמת שקבלה טעם מאיסור אין לה דין חהר"ל. ואפי' בא מבב"ח עד"מ בב"ח ושאר דברים בקדירה אין על השאר דין חהר"ל. ואפי' טפת חלב שנפלה על חתיכה ונאסרה ונפלה החתיכה לשאר חתיכות ויש ס' נגד הטפה אף שאסורין החתיכות מחמת החתיכה הא' מ"מ הוי כשאר אסורין. שפ"ד סק"ד. ובגבינות אם יש חשש שמעמידין אותה בעור קיבת נבילה אסור משום בב"ח. ט"ז. והיינו אם יש בהחלב טעם בשר אבל בליכא טעם רק משום מעמיד ל"ה ר"ל דאין איסור בב"ח משום מעמיד. חו"ד. שם בהג"ה ואפי' חתיכה שלא נמלחה בטלה. ע' שפ"ד סק"ה דכ' דבלא"ה ל"ה ר"ל דקודם שנמלחה היתה היתר ואח"כ תו לא ניכר ודומה לסי' ק"ב בגיגית מלאה ענבים דל"ה דשיל"מ וה"ה חהר"ל כה"ג:

ס"ג תרנגולת בנוצתה בטלה. והיינו בנודע התערובת קודם הסרת הנוצה. חו"ד ופמ"ג. ואף מחמת דבר שבמנין נמי בטלה משום דמאוס. שפ"ד סק"ח בהג"ה וכ"נ מלבד תרנגולת בנוצתה וכבש בעורו וכה"ג. ש"ך. ואם הופשט עורו אף שלא נבדק עדיין ולדידן מעכב הבדיקה מ"מ אינו בטיל. שפ"ד סי' ק"י סקי"ג וע' בחו"ד סק"ה שכ' לתרץ קו' הכו"פ אהא דאמרינן דא"א להתנות בשלמים משום חזה ושוק והק' הא בטל ברוב. וכ' דל"ש ביטל ברוב רק במקום שהס' נולד מכח התערובות ואם ל"ה רק א' ל"ה ס' אבל בדבר דאם ל"ה רק א' ג"כ הי' ס' עליו כל חד וחד אסור מה"ת משום הס' שנולד עליו בעצמו וראי' ממה דפריך ור"מ היאך אכל בישרא והא ר"מ ל"פ אביטול ברוב א"ו כיון דאף אם ל"ה רק בהמה א' הי' ס' בה ל"ש ביטול ברוב ע"ש. וע' בס' בית אפרים שהק' כיון דעכ"פ יאכל כולן הוי ריב דהתירא וראייתו מש"ך סי' ק"ה סקמ"ד בחלב הנבלע בחתיכה א' ויש בכ"א מהחתיכות נ"ט נגד החלב דבטיל ברוב. ולענ"ד אפשר לחלק דבסי' ק"ה אם הי' חתיכה א' ל"ה שום ס' משא"כ כאן דאף אם ל"ה רק א' הי' ס' בה כנ"ל ל"ש ביטול ברוב וצ"ע:

ס"ה קורקבן וכן שאר ב"מ אינם ר"ל. והלב משום דק' לשכחה אינו ר"ל. וריאה מסופק אם ר"ל. שפ"ד סי' ק"י סקי"ג וע' ט"ז דהראש של בהמה אינו חשוב ואם הלשין בתוך הראש גם הראש חשוב ר"ל. עסי' ק"י. וכרכשא טרפה שנתמלאה מקרי אינו ר"ל דבלא המילוי אינו רי"ל. מש"ז בסי' ק"י סק"א. ובקרעפליך פסקינן להיפך. ע' בשפ"ד סקט"ו

ההפרש בין ברי' לחהר"ל. דחהר"ל אם נסרחה קצת בטלה והיה נשתנות צורתה וברי' כה"ג ל"ב כל שתחילת ביאתו לעולם ע"י תערובות ל"א חהר"ל. וה"ה לשאר ד"ח. מש"ז בסי' ס"ט סקל"ה:

ס"ז אותה שנחתכה בלבד מותרת ממ"נ. ובס' יהושיע בפו"כ אות תנ"ב הק' דאחר שהנחתכים נאכלין גם השלימות יהי' מותרות דהא קיי"ל בסי' ק"י דהיכא דנאכל א' מהם או נפל לים דהותרו כולן. אך לפמ"ש הש"ך שם סקמ"ב דהיכי דפי' מתחלה ואח"כ נפל לים לא הותרו האחרים ניחא. ודו"ק. – שם ואפי' נחתכו רובן. ומ"מ משכחת הפרש בין נחתך א' לנחתכו הרבה אם נתערבו ב' חתיכות טרפות ר"ל דבנחתך א' הט"ז בסי' ק"י סק"ה אוסר אף החתיכה שנחתכה ובנחתך ב' אף הט"ז יודה:

ס"ט דומות ומכונות יפה. ע' ט"ז דגם במראה יהי' שוות. והש"ך בסי' פ"ג סק"ד כ' דבמראה א"צ שווה. ולדינא אין להתיר רק שיהי' הפרש גדול וניכר:

שם בט"ז לענין כבש שנמצא מים במוח לבדוק בחוט השדרה אם ימצא מים. כ' שאין בדבר זה כדאי להתיר עליו ס"ט וע' בשפ"ד בסי' ל"א סק"ו דבנתערב הכבש חד בתרי דבטיל מה"ת יש לסמוך ע"ז:

סימן קב

ס"א ואם נתערבה בשא"מ בטלה בס'. וק"ל לשי' רש"י וסייעתו דמב"מ לא בטיל מאי נ"מ בדבר שיל"מ הלא דבר שיל"מ ג"כ א"ב רק במינו. וא"ל דנ"מ לענין אם אזלינן בתר שמא או בתר טעמא. ועדיין צ"ע ולא באתי רק לעורר ודו"ק – וע' פמ"ג בא"א או"ח סי' של"ה סק"ד דדשיל"מ שנתערב בשא"מ ונתרבה ל"א חו"נ משום דאינו אסור אלא ביומו ולמחר מותר ל"א חו"נ וביצה שנולדה ביו"ט ונתבשלה אם אחרות אם אינה קליפה אפי' ס' א"צ דאפי' משהו ליכא. מג"א סי' תקי"ג סק"ז:

ס"ב יש מ"ש של"א דשיל"מ אלא כשהמתיר עתיד לבא עכ"פ וק"ל ממ"ש הכו"פ בסי' ט"ו לתרץ קו' תוס' חולין י"ב ד"ה לר"מ למה אסרינן בהמה תוך ח' ימים ול"א בתר רובא דהוי דשיל"מ כיון שיכול להמתין. והלא התם אין ההיתר עתיד לבוא בודאי דדלמא תמית ע"י חי' הדורסות ולא נקרא דשיל"מ וצע"ג. וע' בס' ערוגת הבושם דכ' דבבעלי חיים ל"ש דשיל"מ כיון שמזונתן עליו וצריך להוציא עליהם הוצאות ל"מ דשיל"מ ולדבריו ק' יותר מהכו"פ הנ"ל ודו"ק. שם לפיכך ביצה של ס"ט שנתערבה אינו בדין דשיל"מ. ובש"ך הק' למה כתב המחבר ד"ז בשם ימ"ש עיי"ש. ונראה ליישב דהנה רש"י פי' שם שהס' הוא אם נולדה מתרנגולת טרפה והיינו שהי' ב' תרנגולת א' טרפה יא' כשרה ונמצא ביצה ביניהם וכן הביא הפמ"ג והכו"פ מרש"י. ולכאו' ק' למה לא פי' רש"י כפשוטו וע'

בהגהות יד שאול שכ' שדבריו תמוהין והניח בצע"ג. ונלענ"ד ליישב דברי רש"י וממילא יתירץ ג"כ קו' הש"ך. דרש"י ס"ל כר"ת דס' א' בגופו וס"א בתערובות מקרי ס"ס אלא דהי' דוחק לרש"י לפרש דנתערבה באחרות קאי אודאי טרפה וכמ"ש התוס' שם דודאי טרפה מאן דכר שמי' דהא הרישא דמיירי בודאי הא מיירי בביצה שנולדה ביו"ט ולא בטרפה וכ"ת דאה"נ דקאי אביצה שנולדה ביו"ט ולא אס"ט א"כ מאי פריך הש"ס אא"א ס"ט הוי דשאל"מ הא אמרת דהך דנתערבה באחרות ל"ק אטרפה אלא אירישא דנולדה ביו"ט והוי שפיר דשיל"מ ומש"ה פירש"י דאה"נ דקאי אס"ט אמאי דסליק מינ' ומש"ה פריך שפיר הש"ס הא הוי דשאל"מ אלא דהי' ק' לפי"ז הא הוי ס"ס ולכן פי' דמיירי בב' תרנגולת ובכה"ג כ' הט"ז בסי' ק"י סקי"ב דגם לר"ת דס"ל ס' א' בגופו וס' א' בתערובות הוי ס"ס מ"מ בנתערב חד בחד גם הוא מודה דל"ה ס"ס כיון דאיקבע איסורא בכה"ג וזה ס"ל לרש"י ועפי"ז שוב ממילא ל"ק קו' הש"ך ודו"ק. אחר כתבי זאת מצאתי בישוי"ע שתי' כן ות"ל כי כונתי לדעתו –:

שם בש"ך והשתא מ"פ דלמא הך דנתערבה באלף מיירי בביצה של ס"ט א"ו כל כה"ג ל"ה דשיל"מ. וקשה לכאורה מאי דלמא דקאמר הא ודאי כך הוא דהרי אמרינן בהדיא סיפא אתאן לס"ט. וע"ז קאי הקו' בגמרא. וע' בשפ"ד מ"ש בכונתו. ולפענ"ד כונה אחרת בדבריו דהש"ך רוצה להקשות אליבא דכ"ע גם לשיטת ר"ת שהבאתי לעיל ולדידי' הא כ' התוס' שם דהך דנתערבה באלף קאי אודאי ולא אס' דהא הוי ס"ס יע"ש. וצ"ל דאף דברישא לא אידכר ודאי טרפה מ"מ כיון דסיפא מיירי מס"ט גם רישא מיירי מודאי טרפה ומ' כו"פ וצ"ל לפי"ז מאי דפריך אא"א ס"ט הוי דשאל"מ דר"ל כיון דסיפא אתאן לס"ט א"כ גם רישא מיירי בודאי וה"ל דשאל"מ. והשתא דאתית להכי יתורץ קו' הש"ך דהא הקו' בגמ' קאי על ודאי טרפה וזה ודאי ה"ל דשאל"מ לכ"ע. ע"ז כ' דז"א דלמא קאי אס"ט ואף דבזה הוי ס"ס לר"ת ובטל שפיר הא כ' הש"ך סק"ב דבשיל"מ לכ"ע ל"ה ס"ס. א"כ נימא דג"כ בביצה ס"ס הוי דשיל"מ ול"מ ס"ס וא"ש הברייתא ומאי פריך א"ו דזה ל"ה דשיל"מ כיון דאינו ודאי שיבא המתיר וא"כ ש"ס ערוכה הוא ואמאי כ' בשם יש מי שאומר כנלפענ"ד בכונת הש"ך:

ס"ג כלי שנאסר בבליעת איסור א"ד אותו כדבר שיל"מ. עי' שפ"ד סק"ח בכלי שבישלו נבילה עם כלי בשר שחוטה בטל ברוב ויגעיל כולם וישהום מעל"ע ובכ"ח דליכא הגעלה די לחוש לחומרא להסיר א' שאין הפסד. וכלי בשר בין חולבות עכ"פ ס' בעינן שמא ידיחם יחד. והחו"ד סק"ג כ' דאפי' כלי בשר בין חולבות בטול ברוב כיון דבלא"ה

אסור להשתמש בהן עד אחר מעל"ע. וע' בהגהות מהרש"ק שכ' ג"כ דבטל ברוב ומותר להשתמש בהן אחר מעל"ע בכולן בלי שום פקפוק:

ס"ד י"א דל"ש דשיל"מ היכא שהמאכל מתקלקל. ולא די שיתקלקל מעט רק שיתקלקל לגמרי. טוטו"ד מ"ק סי' קמ"א בהג"ה הא דדשיל"מ א"ב היינו דוקא אם האסור בעין אבל טעמו בטל. והש"ך חילק ע"ז והחו"ד פ' כרמ"א. ובכל איסורי משהו אין חילוק בין אסורא לגו היתרא או היתרא לגו אסורא מלבד ביי"נ כמבואר בסי' קל"ד. חו"ד. – שם בהג"ה כל איסור של"ה ניכר קודם שנתערב בטל אעפ"י שהוא דשיל"מ. ועי' בכו"פ דהכונה כך הוא דהיכא דהאיסור וההיתר שניהם מעורבים אז אינו בטל משא"כ היכא דהאיסור מעורב ולא ההיתר אז בטל אף בדשיל"מ. ובזה מיושב מ"ש בשו"ת הרי"מ מווארשא שהמרדכי סותר את עצמו ודו"ק. שם בהג"ה דבר שי"ל היתר וחוזר ונאסר וכו'. עי' פת"ש סקי"א. ועי' נוב"י ושעה"מ פט"ו מהמ"א עי' בסי' ק"י בט"ז סקי"א ובש"ך סקנ"ו דבדשיל"מ ל"מ ס"ם ואפי' לג' תערובות ל"ב. רק בדרבנן בהפ"מ כגון ביצה שס' אם נולדה ביו"ט שני דל"ה מוקצה אלא מדרבנן ה"ל ס"ס בדרבנן ויש לצדד גם בדשיל"מ:

סימן קג

ס"א כל דבר שטעמו פגום אינו אוסר תערובתו. גם בב"ח נוטל"פ מותר. חו"ד כאן ושפ"ד סי' פ"ז סקי"ח. ומקור חיים סי' תמ"ב סק"ב. ועי' בשפ"ד סק"ד דכ' דצ"ע בב"ח וכ"ה שלוקין שלא כדה"נ אם נפסד בב"ח מאוכל אדם ונפל להיתר באין רוב אם נאמר אף בב"ח דטפרא הוא:

ס"ב בהג"ה אע"ג דהאיסור נטל"פ והמאכל מותר מ"מ הקדרה אסירה. ואם האיסור פגום אפי' קצת רק שהוא פוגם לכל התבשילין שרי הקדירה. מש"ז סק"ו. – ספק פוגם או משביח דהיינו שהי' שני איסורין א' פוגם וא' שא"פ וא"י איזה נפל ויש רוב נגדו אם הוא מב"מ אפילו באיסור דאורייתא או בשא"מ באסד"ר מותר דה"ל סד"ר ולקולא. פר"ח ובס' אם דבר זה פוגם או משביח הוי ס' ח"י ומחמרינן. שו"ת בית שלמה או"ח סי' צ"ו עיי"ש שם בהג"ה אעפ"י שיש שם רגלי הדבורים. ואף אם הדבורים עצמם מעורבין שם ג"כ מיתר דנטל"פ כזבובים ויתושים. שפ"ד סקי"א. – עיין בחו"ד סק"י דאם הכף בלוע מאיסור ותחבו לקדירה עם תבשיל שנטל"פ בו ואח"כ בישל בקדירה זו שרי דהוי נטבנ"ט. וכן אם בישל תבשיל בקדירה שאב"י של אסור ונותן התבשיל לתוך דבר חריף ג"כ מותר מטעם הנ"ל – עי' בשפ"ד סקי"ז דאם לא נודע בס"ט עד אחר מעל"ע דוקא אז יש לצדד בכלים חשובים בהפ"מ עיי"ש. ואם מהני בכלים יישון יב"ח וכן לענין חמץ וד"ח עי' בפת"ש סי' קכ"ב סק"ג. – מעשה שבישלו תרנגולת ובעת האכילה מצאו בזפק

ברזל דק נקיב כמו מחט תחוב ול"נ מהיכן בא. והי' תערובות גדול מכלים שהדיחו ביחד ואסר כל התערובות והכלים שאפשר בהגעלה צוה להגעיל וכלי פורצליין טוב שא"א בהגעלה התיר שישהו אותם מעל"ע ויהי' נוטל"פ כיון שא"א בהגעלה חשיב כדיעבד. שו"מ מ"ק ח"ב סי' צ"א:-

ס"ג ואלמלא המלח ותבלין שבה וכו' עי' ש"ך דכ' וה"ה איפכא כשהוא פוגם מפני שאין שם מלח או תבלין וכו' ועי' כו"פ דכ' דאסור ליתן לתוכו מלח או תבלין שיהי' מורגש האיסור. מיהו להוסיף עד ס' וליתן אחר כך מלח ותבלין שישביח משמע מהפמ"ג דאין בזה משום מבטל איסור:

ס"ו שאם שמו פלפלין בקדרה של איסור שאב"י הכל אסור דחורפי' משויא לי' לשבח אבל אם הי' האיסור חריף ואחר מעל"ע בישלו בו היתר שאינו חריף אין החריפות הראשון משויא לי' לשבח. רמ"א בסי' קכ"ב. וגם אם בישלו ד"ח בכלי של בשר ואחר מעל"ע מבישל הבשר בישלו בו חלב אף שהוא תוך מעל"ע מבישול הדבר חריף מותר. ש"ך שם:

ס"ז בהג"ה אבל אם עברה לילה מותר. ע' בתרפ"א שהביא דברי המנ"י דבכל ס' מצטרפין דעת ר"ת דבעבר לילה הוי נטל"פ ושרינן בהפ"מ מטעם ס"ס:

סימן קד

ע' בש"ך סק"א דעכברא דדברא אפי' ביין ושמן וכה"ג אינה פוגמת. והפמ"ג כ' דביין ושמש ודבש פוגם ובשאר משקין אפי' בהפ"מ אסור – ואם נחתך לחתיכות דקות בענין שא"י לסננו במסננת אפי' יש ס' כנגדו הכל אסור דחיישינן שמא יפגע בממשו של איסור. והט"ז כ' דה"ה בש"א הדין כן כיון שניכר האיסור וכן הסכים הפר"ח. והש"ך חולק ע"ז. והחו"ד כ' דכל שיש שיעור למלקות כגון כעדשה בשרץ או כזית בכא"פ בשאר איסורין אסור בניכר האיסור אף שא"י לבררו אבל בדליכא שיעור למלקות מותר כל שא"א לבררו אף בניכר האיסור עיי"ש. – מעשה שמצאו עכבר במים ובעת שמצאו ל"ה במים ס'. ואפו ובישלו במים וס' אם הי' ס' מקודם. גם הי' ס' אם נכבש מעל"ע ואסר הכל מטעם ס' כבוש והכלים התיר לאחר מעל"ע. יוסף דעת. ועיי"ש בסי' ק"ה שנשאל בבדקו החביות בעש"ק וביום א' מצאו העכבר ובבוקר הי' ס' ואח"כ בעת שמצאו ל"ה ס' והכשיר הכל עיי"ש באורך:

ס"ב בהג"ה ובמקום שהשומן מאוס לאכול אסור להדליקו ג"כ בביהכנ"ס. וה"ה לכל נר מצוה כגון נ"ח ויא"צ ונר שבת. מש"ז סק"ד:

ס"ג דברים המאוסים וכו' אפי' נתערבו בתבשיל ונמחה גופן לתוכו אם ההיתר רבה עליו מותרין. ע' בתשו' רדב"ז סי' תשי"ז שכ' כיון דכ' הפוסקים דעכבר פוגם ביין ושמן כמ"ש הרמב"ם מכ"ש בתבשיל. משמע דעתו כדעת הרשב"א דבטלי ברוב. ותמי' לי שבסי' תשכ"ג הביא דברי ה"ה שכ' בעבר ובישל דשרי דהוי ס"ס ס' ל"ה וס' נימוח ונתבטל בששים. וכן בסי' מ"ז הביא בזבוב שנפל לתבשיל דצריך ס' וצ"ע שם בהג"ה מיהו בחלא ושיכרא יש לחוש כמו בעכבר ע' מש"ז סק"ו שכ' דא"י על מה סמכו העולם להתיר אף בשכר וחומץ ובע"ל יזהר. וע' יד אברהם שכ' דאיך מכשירין הקדרה ג"כ הא יש לחוש שמא יבשל בו שכר וחומץ וכ' דלענין טעם הנפלט מן הכלי אין להחמיר שהרי הרבה פוסקים ס"ל דזבוב א"ב טעם כלל ואינו אוסר אפי' בשכר וחומץ ע' ב"י ססי' ק"ז:

סימן קה

ס"ה בהג"ה וכ"מ דאמרינן כביש כמבושל אפי' מה שחוץ לכבישה אסור ובהפ"מ בכבוש במים ובאסור כחוש יש להתיר מה שחוץ לכבישה חי"ד סק"ג. וכו"פ דבכבוש אנו בקיאין בין כחוש לשמן. אבל בכביש בציר אסור גם מה שלמעלה מן הציר דבציר י"ב בו בחינות א' כשיעור שורתיח והב' מתורת מלוחה ואנן לא בקיאינן בין כחוש לשמן אבל אם האסור משום דם מותר דאין דם מפעפע למעלה, חי"ד ופמ"ג. ולפענ"ד דבדם בלא"ה מותר דדם של עצמו נחשב אסור בלוע ולא אסור מ"ע כמ"ש הט"ז סק"י ובבלוע אנו בקיאין בין כחוש לשמן. וע' בדגמ"ר בש"ך סקל"ח. וכ"ז לט"ז. אבל הש"ך הא ס"ל בסקי"ח דדם של עצמו אינו נחשב אסור בלוע. כבוש אינו אוסר אלא שנכבש ברך אבל בשומן וחמאה קשה לא מקרי כבוש. פמ"נ וחו"ד. ובמים קרושים החו"ד מיקל. וע' בלחה"פ שהביא בשם א"ז דבמים שנגלד הוי כבוש. ובמש"ז סק"א מתיר בהפ"מ בקרושים. – כבוש כמבושל ל"ש אלא בדברים חיין או אפי' במבושלין שנכבשו במשקין שלא נתבשלו בהן. אבל נכבשו במשקין שנתבשלו בהן ל"א כבוש כמבושל. עברי הד"ט חאו"ח סי' י"ח אות כ'. וע' בפת"ש סי' ק"ו סק"ב שהביא מהתפארת צבי להיפך. בהיתר ל"א כבוש כמבושל. חו"ד ומג"א סי' תמ"ז סקי"ז בשם ד"מ. וע' בפ"ת שכ' דדוקא בכלי שנתבשל בו חלב ואח"כ נכבש בו בשר דל"ש כבוש רק ע"י עזר המים וע"כ מותר אבל בכלי בשר שנשרה בו חלב אסור דהחלב גופי' בולע מהכלי – שם בהג"ה וס' כבוש אסור מלבד בב"ח דאזלינן להקל כיון דא"א מה"ת אלא דרך בישול ובלבד שלא בישלו אח"כ. חו"ד ומש"ז בסי' ס"ד סק"א. וס' כבוש בציר כדי שירתיח יש להקל דיש סוברין דשיעור ככוש בציר הוא רק מדרבנן. חו"ד. וע' בספר יוסף דעת שכ' לענין עכבר חי שראינו שנפל לתוך ווישניק ונשתהה שם ולא יכלו לקחתו משם עד שעורו כל הווישניק משם

ולקחו העכבר ואף דווישניק הוא חריף הלא הי' ס' אם שהה מעת שמת שיעור שיתנו על האש וס' כבישת בציר אינו רק דרבנן כמ"ש הפמ"ג ואזלינן לקולא עיי"ש:

ואם שייך כבוש בבע"ח. ע' ח"ס חיו"ד סי' צ"ד הוכיח בראיות דגם בבע"ח שייך כבוש. וע' בשו"ת גוא"י חיו"ד סי' צ"ח שכ' דל"ש כבוש בבע"ח. וכ"מ בסי' תמ"ז בא"א ססי' לענין דגים חיים שנותנין לפיהם חמץ. וע' בטוטו"ד מ"ק סי' קנ"ה בזבוב חי שנפל לתבשיל דאינו אוסר והביא הרבה ראיות דדבר חי אינו בולע ולא פולט. חתיכה חלב חי' שנמצא במשקה ויש ס' אם נשרה מעל"ע נסתפק במש"ז בסי' ס"ד סק"א דאפשר אפי' עי"כ הוי שלכד"א ע"ש. - ע' בטוטו"ד מ"ק סי' קכ"ז במעשה בבשר שנכבש בחלב ועדיין הי' בל"מ וס' אם נכבש מעל"ע דמצד בב"ח מותר ומצד דם אסור ואם נלך בכל חד כדינו יהי' הספיקות סתרי אהדדי והוא חרה"ל ונתערבה בין שאר חתיכות ומתחלה ר"ל משום דלא ליתי לזלזולי כמ"ש המג"א בסי' קפ"ד נאסר. ודחה זאת דהתם מוכרח להזדמן יחד אבל כאן מי יימר דתתערב אח"כ בשאר חתיכות ואין כאן חשש זילזול ובטלה ע' במש"ז סק"א הביא מהש"ך בסי' צ"ח ובסי' קל"ה דכבוש בכלי אוסר כולו. ובהיתרא בלע כגון שנכבש חלב מעל"ע בכלי ובשלו בה בשר יש להתיר. חו"ד סק"ב. ובתשו' טוטו"ד מ"ק סי' קנ"ב חולק על החו"ד. וע' בסי' תמ"ז בא"א סקט"ז דאסור אף בכלי מתכות עיי"ש. ובהגהות מהרש"ק כאן כ' דלכ"ע כבוש בכלי אינו אוסר יותר מכ"ק וע"כ מותר דבודאי יש בכלי ס' נגד קליפתה לבד בקערה דרחבה ומיי"נ אין ללמוד דחמיר. ובכלי זכוכית לכ"ע אין מחמירין בו לפי שהוא חלק ואינו בולע כלל. ט"ז וש"ך בסי' קל"ה ס"ח. ול"ק מאו"ח סי' תנ"א ס"ו דמחמיר בזכוכית דהתם משום חומרא דחמץ מחמירין. ע' ט"ז וש"ך כאן. - וע' ש"ך בסי' ס"ט סקס"ח דכ' דבכלי ל"ש כבוש דאימתי נעשה כבוש אחר מעל"ע ואז אינו ב"י. וע' סי' תמ"ז במג"א סקט"ז. - וע' בחוות יאיר שתי' דע"כ א"א דברגע אחרונה פולט הכל ובודאי פולט מעט מעט רק מתחלה יש ס' לבטל הפליטה וכששהה מעל"ע אין ס' לבטל. ובזה נוכל ליישב מה שהקשו בכה"ג ובאורח מישור על הט"ז הביאם במש"ז סק"א דכ' דאין לאסור מה שנשרה או נתבשל בכלי ששהה אסור מעל"ע עיי"ש משום שהפליטה שנבלע בקדירה בתחלת השרי' נעשה פגים בסוף השרי' וא"ב כדי לאסור. וא"כ אפי' נתבשל בו תיכף בכלי ששרה בו איסור מעל"ע מותר. וא"צ לדחוק כמ"ש המש"ז דמיירי שנתבשל לאחר שהורק הכלי מעל"ע ודו"ק וצ"ט. ובכבוש בציר בכלי אסור דעת הש"ך הנ"ל דאינו מפליט בפחות ממעל"ע וכ"כ הט"ז שם סקמ"א. אכן במג"א הנ"ל כ' דיש להחמיר בכדי שיתחיל להרתיח. ואם טלטלוהו הכלי ממל"מ בתוך מעל"ע מותר דאין מחזיקין אסור ממקום למקום. ודוקא בנפל מעצמו אבל ע"י אדם

מחזיקין אסור כמבואר בצ"צ. חו"ד. – עיין בס' יוסף דעת במעשה שנפל דבר טמא גדול לתוך מעיין ונשתהה שם אחר מותו מעל"ע ומהמים אחר מעל"ע נשאב לכמה אנשים ואפו מהם לחמם ובשלו ממנו תבשילין ובמעיין ל"ה ס' נגד הדבר טמא והכשיר כיון שהוא מעיין:

ס"ב חום של כ"ר שהיס"ב מבשל ואוסר כילו בין עומד אצל האש ובין הוסר מהאש כ"ו שהיס"ב מבשל מה"ת ולענין שבת חייב ולענין בב"ח אסור בהנאה ולענין דם הוי דם שבשלו והוי דרבנן מיהו לענין הגעלה כללא הוא כתשמישו כך הכשירו. פמ"ג בסו' ס"ח. – שם אבל חום של כ"ש אינו מבשל. ואפי' בחמץ בפסח דאסור בכ"ש אבל בעירוי מכ"ש אין להחמיר. מג"א בסי' תמ"ז סק"ט – ע' בח"ד דאפי' למאן דמחמיר בכ"ש וכן בדבר גוש שדין כ"ר י"ל היינו שיכול לבלוע ממה שלמעלה אבל אינו בולע מתתאה. וכן כ"ר ממש שהוסר מהאור והעמידו על איסור צונן אינו בולע מתתאה – בש"ך סק"ה הביא דבכ"ח יש להחמיר אפי' בכ"ש שהוס"ב לאסור כ"ק אם לא בהפ"מ. והט"ז מחמיר דמבליע בכולו באהפ"מ. וע' בס' יהושיע בפו"כ אות רע"ט שכ' דבכלי חרס ששבע מלבלוע קיל מכל הכלים דהא הט"ז הביא בסי' צ"ג דר"י הלבן מתיר בכ"ח שכבר שבע מלבלוע אפי' בבישול וראייתו מפ' המפקיד. והט"ז השיג עליו דהתם משום שמוציא הפליטה ובולע השמן וא"כ ניכוי משא"כ באסור דההיתר יצא והאיסור נבלע ואסור. וא"כ אנו רואין דבכ"ח ששבעו מלבלוע א"א לבלוע אא"כ פולט תחלה וא"כ בחמין שהיס"ב וגם בעירוי דקי"ל דאינו מפליט ומבליע כא' וכיון שאינו פולט שוב אינו מבליע כיון דטעין טעין. וסברא טובה הוא:

ס"ג אבל אם העליון חם והתחתון צונן אינו אוסר אלא כ"ק ע' חו"ד סק"ט דבכלי מתכות שהוחם באור ממש ותחבו לתבשיל נאסר כולו ול"ש תת"ג דשאני הוחם ע"י אש ממש. וע' בשפ"ד סי' צ"ד סק"ג שהניח ד"ז בצ"ע. – ע' בס' יוסף דעת להגאון מלבוב ז"ל במעשה שהי' עומד אצל האש קדירה עם חלב ונגע העלזיל להקדירה והי' ניכר על הקדרה מה שהשמנוניה של ההעלזיל נימח ונימס על הקדירה מבחוץ וההעלזיל הנ"ל נתערב בטשאלינט והי' הפ"מ ושעה"ד של"ה מה לאכול ואסר החלב והקדרה והתיר הטשאלינס כיון שבאסד"ר דעת הרמב"ם דל"א חנ"נ וכאן ל"ה רק עוף דרבנן. וגם ל"ה דרך בישול. ויש ג"כ ס' שמא הי' ס' נגד הבלוע שנבלע ע"י הקדרה ול"ש לשער בכל מה שיש בקדרה דהא הקדירה מפסיק וע"כ התיר לכ"ש והפ"מ ע"ש.

ס"ה בהג"ה וי"א דאא"ב איזה מיקרי כחוש או שמן ויש לאסור בכ"ע עד דאיכא ס' ודוקא באסור דשייך בו שמנונית. אבל באסור דל"ש בי' שמנונית. והוא אסד"ר אינו אוסר רק

כ"נ ש"ך ואם נגע אסור כחוש בחתיכה שמינה בצלי נאסרה כולה דבהיתר השמן מזליכו בכולו. ואם נגע אח"כ האסור שנתפטם עוד אל חתיכה כחוש חם והוא רק אסד"ר אינו אוסר אלא כ"נ ול"א שנתפטם כבר ונעשה שמן. חו"ד – וע' בסי' צ"א במש"ז סק"ה דאם נפל רוטב קר על גוש רותח שבלוע בו איסור מוציא הבלוע ונאסר הרוטב:

ס"ז אבל בלעה מן הדברים המפעפעים בטבען. משמע דחלב אינה מפעפעת ובס' פ"ז ס"י משמע דחלב נקרא אסור שהוא מפעפע ט"ז. וע' בסי' צ"ב במש"ז ובשפ"ד דלא הכריע אי חלב הוי איסור שמן. וחמאה הוי ודאי שמן וגם סמעטעני. פמ"ג או"ח בהנהגת הנשאל באו"ה שני סקכ"ח. ונסיובי דחלבא ודאי כחוש הוי ושמן כ' הפמ"ג במש"ז בסי' ק"ח סק"א דהוי כחוש. וע' במש"ז בסי' צ"ד סקי"ג, ובאו"ח בסי' תמ"ז בא"א סק"ט דהוי שמן חתיכה שי"ב דם של עצמו מיקרי אסיר מחמת עצמו ש"ך סקי"ח. וע' במנח"י כלל כ"ח סק"ה הביאו בטוטו"ד מ"ק סי' קנ"א דהטעם הוא דלא נקרא בלוע כיון דמליחה וצלי' מועיל להוציא דם לכך לא נקרא אסור בלוע. אבל לענין חהר"ל שפיר נקרא בלוע. ומזה הוליד דין חדש דחתיכה שנאסרה מחמת שנתבשלה בדמה דאסורה מחמת דם שפי' ממקל"מ וחוזר ונבלע שפיר הוי אסור בלוע וא"י בלא רוטב. – עיין בשפ"ד סקל"ח מבואר כמה דינים הא' הוא חלב שומן שנמלח עם חתיכת בשר הן כולם נוגעין בחלב או זב"ז כולן מצטרפין לס' ובמקום שנגע באיסור קליפה. ובאם א' נגע והשאר מופרדים לגמרי החתיכה שנגעה אסורה והשאר מותר. ואפי' כולן נוגעין בראשונה והראשונה בחלב אלא שכולן תפלות והחלב לבד נמלח הראשונה אסורה ואין מפעפעת חתיכה לחתיכה להצטרף לס' כיון שהראשונה תפילה בולעת ואינה פולטות ועיי"ש עוד כמה דינים מיהו בנמלח חלב עם ב' חתיכות שומן ובשניהם יש ס' וא' נגע בחלב. והב' לא נגע בחלב ולא בשומן אלא מינח מרחיק וא"י איזה חתיכה הי' באדם א' בהפ"מ יש להתיר מההיא דקי"א ב' קדרות בדרבנן וה"נ חלב ושומן מיני. אבל בבשר שמן כה"ג אסור דאאב"ק וצ"ע שפ"ד סק"ל:–

ס"ט בהג"ה ולפי שאא"ב בין שמן לכחוש נוהגין לשער בכל מליחה בס'. ע' בשפ"ד סקל"ד שהביא מתשו' שבו"י בעגל שנמצא קוץ תוך חלל הגוף ונטרף ונמצאת צ"א של עגל זו שנמלח עם שאר בשר ול"ה ס' נגדו והי' הפ"מ וצורך ס"מ והעלה להקל. ובבל"י בשם כנה"ג אוסר. והש"ד העלה להקל. ובסי' ק"י בדס"ס סק"ה נבוך להקל. אך בל"נ יש להתיר. וע' בלב"ש בחד"ד סי"ב ובנוב"י סי' כ' ל"ב ול"ז ובתשו' ח"ס סי' צ"ג ותשו' השיב משה סי' ל"ב:

שם בהג"ה אבל באיסור שא"ב שמנונית כלל כגון חמץ בפסח. לכ"ע מליחה אינה אוסרת רק כ"ק. עיין ביוסף דעת להגאון מלבוב במעשה שלקחו מרדה של חמץ והי' בצק מונח עלי' וגם קמח ורדי בה בפסח ח' קדרות של חמין הטמונים לשבת והי' הפ"מ ומניעת עונג שבת. והתיר מטעם שחמץ הוא כחוש ואינו אוסר רק כ"ק והקדירה במקום הקליפה ואף דחמץ הוא במשהו כ"מ שאין אוסר רק כ"ק אין חילוק בין חמץ לשאר איסורין. ועי' במש"ז סקי"ד ומג"א סי' תנ"א סקל"ז וכיון שהקדירה הוא יותר מכ"ק לעולם לא תתן טעם במאכל שבתוכו ונהי דיש בקדירה חמץ כ"ק אבל מותר לבשל בתוכו דלא תתן טעם ועי' בש"ך סי' צ"ד סקל"ג:

ס"ב בהג"ה וה"ה אם נמלח היתר בשאר כלי איסור דאין מלוח כרותח כ"כ להפליט מן הכלי. ועי' בפמ"ג דאפי' הכלי ג"כ נמלחה. ועי' בס' יוסף דעה במעשה שמלחו בפסח בסלים שמלחו כל השנה שלא נבדק המלח והתיר מטעם דאין מליחה לכלים ואף דמשהו מיהו מפליט. הא כ' המג"א בסי' שס"ז דלענין משהו אין מחזיקין ריעותא מס' וכאן אין חשש רק ממלח שלא נבדק. ועיי"ש עוד במעשה שנמלחו דגים בכלי בשר ובכלי חלב ועירבו אותם ביחד ובישלם ואסר את הדגים מטעם שנמלחו הרבה ובודאי הי' צור ונאסרו בכדי שיתחיל להרתיח. ומה דאמרינן אין מליחה לכלים להפליט היינו בנמלחו מעט והביא דברי המג"א בסי' תנ"א סק"כ דמלח לא נקרא ד"ח אא"כ מליח ביותר. ואף דהכלי ל"ה ב"י נאסר דבחריף לא מועיל נטבנ"ט:

סי"ג מלח או תבלין שהם בקערה ש"ב מותר ליתנם בחלב. דאין מליחה לכלים להפליט אבל משום נטב"ט ל"ה שרי דחורפי' דמלח משוי לי' כאלו הוא כעין. ש"ך. ועי' בתפארת למשה שהק' מנ"ל להש"ך דמלח הוי ד"ח. ועי' בטוטו"ד מ"ת סי' רכ"ה כ' בפשיטות דמלח הוי ד"ח שהק' על הרמ"א בסי' קל"ד סי"ג במלח שנותנים בו דם דמותר משום דהוי לפגם. והק' דהא מלח הוי ד"ח. ועי' פר"ח בענין המלח שמעמידין אותו בדם נבילה דהמלח אסור בעיני' דמעמיד אף שנטל"פ מ"מ ל"ב אבל בתבשיל מותר ליתנו ול"מ מבטל איסור והרמ"א בסי' קל"ד מיירי שאין נותנים דם רק ללבנו ולהכי מותר בעיני'. ועי' בישוי"ע דגם בצוקר נותנים דם רק ללבנו ולהכי שרי. וע"ע בישוי"ע ססי' קי"ד בנדון שמשליכין בשר נבילה ועצמות לתוך הצוקער שמכשיר משום דהוי כמו נשפך ויש ס' אם יש ס' עיי"ש:

סימן קז

ס"א בהג"ה ויש מתירין בכ"ע דלא מחזקינן איסור לומר דנשאר האיסור בלא ס'. ע' בט"ז סק"ד דפ' דבבצים יש להחמיר ובדגים מותר כ"ז שאפשר שיש ס' נגד מעט המים

שנשארו בקדרה, ועיי"ש שהביא בשם הגהות ש"ד דכ' בשם סמ"ג דמוקמינן המחבת על חזקתו ולא מחזקינן איסור לומר שהאיסור נשאר בסוף. וכ' ע"ז וז"ל ונ"ל דהא דלא מוקמינן אחזקה גבו ס' אם מלח בשר שחוטה בהדי נבילה או בס' אם הי' ס' נגד האיסור בא"מ. דהוה כמו רגל"ד עיי"ש. ולפענ"ד ל"ק דכאן דנפל איסור לתוך היתר כמו שיש להיתר חזקת היתר כן יש להאיסור חזקת אסור וס' אם נתבטל והוי חזקת איסור נגד חזקת היתר ול"ש לומר דמוקמינן אחזקת היתר. והוי ס' דאורייתא לחומרא ודו"ק. שם בהג"ה אפי' לדעת האוסרים אין לאסור הכלים שנתבשלו בו. ודוקא אחר מעל"ע משום דהוי סד"ר דנטל"פ. ש"ך. וכ' בשפ"ד סק"ב מיהו ס' טרפה שבושלו בכלי אין להתיר אחר מעל"ע משום סד"ר לקולא כיון דמתחלה הי' ס' אסור תורה וע"י גלגול נעשה דרבנן אין אומרים בכיו"ב סד"ר לקולא דל"ד לכאן דבלא"ה יש כמה צדדים להתיר עיי"ש וע' לב"ש בחד"ד סי' י"א. ע' בס' יוסף דעת במעשה שנמצא בראש של דג א' שרץ קטן נקרא ראק והי' ס' נגד הראק והתיר הכל מטעם דמהרי"ל לא הצריך ס' רק נגד הראש, ויען כי לא ידעו מאיזה ראש הי' והי' בע"ש ע"כ התיר הכל עיי"ש:

ס"ב זבוב וכיו"ב וכו' זורקן והתבשיל מותר. אפי' אין רוב נגדם. ואם נמחה גופן לתוכו ע' בסי' ק"ד שבטלין ברוב ואף דבתולעים בפרי קיי"ל בסי' פ"ד דצריך ס' נגד התולע צ"ל דתולעים שבפר' ל"מ דברים המאוסים כזבובים חו"ד סק"ד. וכ"ז בשאר משקין אבל בחומץ ישכר ע' בסי' ק"ד מ"ש שם בשם המש"ז סק"ו:

סימן קח

ס"א ובלבד שלא יגעו זב"ז. ואם נגע חלה בלחם יבש סגי בכ"נ אפי' לדידן. מש"ז סק"א. בהג"ה ואם אפה פת עם בשר אסור לאכלו עם חלב. אבל בפת מרובה ואין היכר אפי' לאכלו לבדו אסור גזירה שמא יבא לאכלו בחלב. ש"ך. שוע' בהגהות מהרש"ק שחולק ע"ז דמותר ול"ח שמא יבא לאכלו בחלב דהא בהפ"מ מותר ולא גרע דיעבד מהפ"מ. שם בהג"ה ואם האיסור ד"ח. ובהפ"מ וצו"ג המצדד להקל אין גוערין בו. מש"ז סק"ה. וכ"ז בדליכא ס' אבל בדאיכא ס' אפי' בכל מה שבתנור מותר בהפ"מ. שם סק"ו. וע"ש שנסתפק בתנור גדול ופתוח והיתר חריף דאסור לדעת הר"ב אפי' בהפ"מ. אם יש בתנור ג"כ היתר שאינו חריף אם מצטרף ההיתר שאינו חריף לס' ונשאר בצ"ע:

וע' בשפ"ד סקי"ח כמה דינים. וע' בס' יוסף דעת שנשאל אי אמרינן בריח חנ"נ. וכ' דהא הרבה פוסקים ס"ל דאף במליחה אמרי' חנ"נ וכ"ש ריחא. ולפענד"נ דברית ל"א חנ"נ דריח קיל ממליחה דהרי בהפ"מ מותר בריח ועוד כמה קולות יש בריח משא"כ

במליחה. משום דריח אינו רק טעם קלוש. ואפי' בחב"פ דבמשהו מחיר הרמ"א במקום הפסד וצ"ע:

–

ס"ג אם יש שמנונית של איסור על המרדה אסיר ליתן עלי' היתר כל היום מיהו כשאב"י מותר. להשתמש בה ודוקא במרדה של עכו"ם אבל של ישראל אף שאינו אוסר אלא כ"ק אפ"ה אסורה אף באב"י. מש"ז סק"ח:

ס"ה מותר לשאוב בפיו רוח יי"נ ע' בלחה"פ שהביא בשם הפר"ח דבשמים של עכו"ם אף שעיקרן לאכילה אסור להריח בהן. ושל שאר אסה"נ כגון ערלה וכה"כ אם עיקרן להריח אסור להריח בהן ואם עיקרן לאכילה מותר להריח בהן. ואם הם דברים המותרין בהנאה ואסורין באכילה אף שעיקרן להריח מותר להריח בהן דריחא כהנאה חשוב לא כאכילה ע"ש וע' רדב"ז ח"ה סי' מ"ד. – אם מותר להריח פלפלין להבדלה. ע' ט"ז ונקה"כ ובמג"א או"ח סי' רצ"ז. ובמש"ז סק"י כ' דמ"מ אין לברך כלל דמזיק הריח שחזק הוא וצ"ע בס' ברכות:

סימן קט

ס"א בהג"ה אבל שלא במינו ואינו מכירו אפי' יבש ביבש צריך ס' ובאסד"ר יש להקל בהפ"מ אף בא"מ ביבש ביבש דהש"ך הביא ראיות לזה. בל"י. ודוקא שעיקר איסורו מדרבנן אבל בעיקרו מה"ת ונעשה דרבנן צריך ס' מש"ז סק"ב. המש"ז סק"ד הביא שאלה ביבש ביבש ברובא במינו ונודע התערובות ונתבשל כך בהפ"מ ואח"כ הוכר האיסור בקדירה מהו. ונשאר בצ"ע לדינא. ונראה שדעתו נוטה להתיר בהפ"מ רק באופן שהוכר האיסור אחר שנצטנן. – עי' בס' יוסף דעת להגאון מלבוב שנשאל על שלקחו כף עם מעט חמאה ובחשו במצה מכותשת בשומן ורצו לבשלו לעשות חרעמזליך וחסר דבעת שהי' צונן נתקנח על המצה מכותשת החמאה והשומן ואז לא שייך צירוף ס' דהי' עוד צונן ולבשל אח"כ ה"ל מבטל איסור לכתחילה עיי"ש. ולכאורה צ"ע דהא כ' הרמ"א בס' צ"ט ס"ו בכזית חלב שנפל למים ונתבשל בס' ואח"כ נפל מן המים לקדירה של בשר דמותר וכ' הש"ך שם דאפי' לכתחילה מותר ליתן המים לקדירה של בשר והא גם שם משמע דמיירי שנפל בצונן ואעפ"כ מותר ליתנו לכתחילה בקדירה של בשר. ואפשר לחלק דהתם בלח בלח כבר נבלל ונתערב ונתבטל – יבש ביבש מקרי כל שאינו נבלל ונימוח כגון חטים ואורז ואפי' נתבשלו במים הרוטב מקרי לח בלח והחתיכות יבש ביבש. וביצים אם הם שלימים מקרי יבש ביבש ואם הם שבורים החלבונים מיקרי לח בלח והחלמונים אם הם טרופים מיקרי ג"כ לח בלח ואם כל חד וחד לחוד קאי מיקרי יבש

ביבש. וקמח בקמח הוי לח בלח. אך בהפ"מ במב"מ יש לסמוך ע"ד הרמב"ם דמיקרו יבש יבש. כו"פ. וחכ"א כלל נ"א להלכה. ועי' דגמ"ר או"ח סי' ת"ל יבש ביבש שנתערב אסור ברוב היתר הרבה וידוע כשיצטרך לבשלו בודאי יהי' ס' עם הרוטב וא"כ אין חשש שמא יבשלם. עי' בשפ"ד סק"ד דכ' דאפשר דיש להקל בזה. והחו"ד מיקל בלי פקפוק. ועי' בדגמ"ר סס"י קי"ד דכ' ג"כ דבכה"ג יש להקל ומותר לערבו אח"כ לכתחילה בתבשיל לבטלו בס' - יבש ביבש שנתערב בשא"מ ונתבשלו יחד ויש רוב בחתיכות ההיתר נגד האיסור ובין הכל יש ס' אסור ליקח מהקדירה שום דבר שיתמעט מס' עד שיצטנן. ואם לקחו קצת רוטב משם קודם שיצטנן ולא נשאר ס' מתיר בהפ"מ. שפ"ד סק"י. - ויבש ביבש שנתערב בשא"מ וא' נוטל"פ בחבירו בטיל ברוב וא"צ ס' כלל. ש"ך בסי' ק"ד סק"ג. עי' בשפ"ד סק"ח דיבש ביבש שנתערב בשא"מ ברוב ונפל א' לים או נאכל בשוגג דאוסר לאכול הנשארים שנים שנים אפי' בהפ"מ. ועי' בחו"ד בסי' ק"י סקי"ג שהביא שהמ"י כלל ס"ג ס"ק כ"א מתיר בזה עי' בסי' קי"א בחו"ד סק"א באם נתערב חתיכת איסור ביבש עם עוד חתיכה א' דאסורין שניהם ונתערב מאותן שני חתיכות חתיכה א' עם עוד חתיכה א' דהב' חתיכות מותרין דהוי כנתערב מתחילה חתיכת איסור בשני חתיכות דביבש לא נ"נ. ועי' במנ"י כלל מ"ג סקכ"א - עי' במש"ז סק"א לענין חתיכת איסור יבש שנתערב ברוב היתר של איש אחר דבמב"מ כולן מותרין אם החתיכה אסורה בהנאה אינו מחייב לשלם לו עבור החתיכת איסור ואם אינה אסורה רק באכילה ודאי מחויב לשלומי לי' דמי חתיכה מעליא. - ויבש ביבש בב"ח עי' בש"ך בסי' רצ"ט דבטול מה"ת ברוב ומדרבנן צריך ס' ואף שכ"א בפ"ע היתר בטל ואיני דומה לצמר ופשתים עיי"ש ועי' בתוס' ע"ז ס"ה ע"ב ד"ה הבגד דבב"ח גלי קרא בהדיא דבטל דדרך בישול אסרה תורה. והפמ"ג בשער התערובות מפרש דברי הש"ך הנ"ל דמיירי בנתערב גבינה עם בשר ונפרך לחתיכות דקות דדינו כיבש ביבש בשא"מ דאפי' ביש ס' אסור לאכלן יחד וכאן בב"ת אסור לאכלן קודם ששה שעות זא"ז עיי"ש:-

סימן קי

ס"א ד"ח אוסר במיני בכ"ש. ודע דאפי' אסד"ר ואיסור אכילה לחוד ל"ב. שפ"ד סק"ב. - וע"ש דמותר למכור לעכו"ם אף דלא נתבטל מה"ת ואפי' ליכא כ"א חד בחד ודוקא לעכו"ם שאינו מכירו. וע' בחו"ד סק"א דאפי' לח בלח מותר למכור לעכו"ם חוץ מדמי איסור שבו אף דביין ביין אסור מ"מ בשאר אסורין דמי לסתם יינם ומותר אפי' באסה"נ דאורייתא. - ובטעם לחוד א"צ כלל חוץ מדמי אסור ומותר התבשיל בהנאה דאין העכו"ם

נותן יותר בשביל הטעם. וכ"ז בשאר איסורין אבל בחב"פ מבואר באו"ח סי' תמ"ז ותס"ז דאפי' חטה א' בתרנגולת שורפין מפני חומרת חמץ. שם –:

ואם יש ס' בדבר אי הוי דבר חשוב אי לא אזלינן לקולא. וה"ה כשיש ס' שנתערב דבר חשיב בדבר שא"ח וס' אם הד"ח הוא האיסור או הדבר שא"ח הוא האיסור. אבל כשודאי הוא ד"ח וס' אם הוא לסור. ח"ד – שם וחלפות תרדין. היא סילקא. וע' שפ"ד בסי' צ"ו דכ' עם כ"ז לא ידענא מה הוא. אלא הוא חריף כמו שומים ובצלים:

ס"ג שכל קבוע כמחצה ע"מ דמי. ואם לקח מג' חניות ג' חתיכות וא"י מאיזה לקח אם החתיכות אינם ר"ל בטילות דחד בחרי בטיל כדין יבש ביבש ומה בכך דקבועין הם. שפ"ד סקי"ד – ואם לקח בשוגג מקבוע ועורב או נפל מא' מהן מהן לתערובות ול"נ האיסור קודם הפרישה דהיינו שלא נתחזק מקודם האיסור לכ"ע מותר דהוי ממש כשני חתיכות דסי' קי"א. חו"ד סק"ד – וע' בשפ"ד סקל"ז בג' קצבים ששחטו ה' בהמות א' שחט ג' והב' א' ומשם נשאו למקולין ולקחו בשר לכ"ש. ואח"כ נודע שא' מהדקין הי' בו נקב מפולש וס' שמא הי' שומן סותם והתיר הכל בהפ"מ ולכ"ש וכ' שם דאפי' אם לא שחטו הג' קצבים רק ג' בהמות מותר בכה"ג מטעם ס"ס שמא הל' כהר"ן דמתיר מה שלקחו קודם שנודע. ואת"ל כהרא"ה שמא אינו טרפה –:

ס"ז דבר שא"ב מחמת חשיבותו שנתערב באחרים ונפל א' לים הותרו האחרים. ודוקא בנפל אבל הפילה אסור. כ"ז דוקא בודאי איסור אבל בס' איסור כגון שנתערב כבש א' שהי' מים במוח בין הכבשים וא"י אם הי' מוח מקיפו מתיר בהפ"מ להשליך א' למים והשאר יהי' מותרים. ס' יהושיע בפו"כ סקפ"ה עי"ש:

– ד"ת שאסור מדרבנן שנתערב חד בחד ונפל א' מהם לים וכיו"ב כ' הש"ך דל"א שהאסור נאבד כיון שאתחזק איסור חד בחד אף בדרבנן מחמירין. ועי' פר"ח סקל"ד ומנ"י סק"מ פוסקין דתולין להקל – וע' בסי' ס"ט במש"ז סקל"ה לענין בע"ח ושא"ד החשובין שתחילת ביאתן לעולם ע"י תערובות ולא הוכר האיסור מעולם דבטלין –:

ס"ט שכיון שהס' הראשון הי' בגופו אין להתירו מס"ס. ואפי' הס' איסור הוא רק דרבנן. וכ"ו הוא כשהגוף איסור הוא מה"ת וע"י גלגול נעשה דרבנן אבל באסד"ר שאין לו שורש מה"ת אף בס"א בגופו והב' בתערובות מתירין דס' דרבנן לקולא משז"ז סקי"ב וי"ג. וע' בש"ך שהק' להמחבר דס"ל בס"ח דהתערובות הב' אסור א"כ אפי' ל"ה הס' הראשון בגופו אסור ס"ם שנתערב דלא יהא אלא ב' תערובות ול"ל לטעמא כיון שהס' הראשון הי' בגופו. וע' בס' יהושיע בפו"כ ס"ק תפ"ו דכ' שצ"ע דהא המחבר כאן כ' להדיא דבריו בדברים המתבטלין והתערובות הב' דאסור הוא בדברים שאין מתבטלין:

דיני ס"ס. בס"ס משם א' דל"ה ס"ס אם הס' הוא שמא לא בא לבית כלל אף משם א' מיקרי ס"ס. מג"א או"ח סי' תל"ט סק"ג וע' בכו"פ דכ' אם נרצה לעיין בכל ספיקא דעלמא על הרוב יחול בי הך שם אונם חד הוא וכו' וע' בחי"ד דהכריע דדוקא כשיש ריעותא לפנינו ויש שני צדדי היתר בעינן שלא יהיה מש"א. אבל בדבר שאין לחוש בו במקום שיש ריעותא ואיכא ס' אם הוא ריעותא מותרת ע"ש עי' שפ"ד סקט"ו והביא מהרמ"ע בתשו' דדוקא באיסור תורה בענין מתהפך הא באסד"ר ל"ב מתהפך. ודוקא בלא אתחזק איסורא דמה"ת מותר בס"א רק דמדרבנן אסור בכה"ג ל"ב מתהפך. שם סקט"ז עי' ש"ך ופר"ח דא"א סד"ר לקולא אא"כ הס' מצ"ע הוא דרבנן. אבל אם מצ"ע הוא איסור תורה רק שע"י גלגול בא לו שהוא דרבנן א"א סד"ר לקולא. וע' בשעה"מ סוף הל' מקוואות כלל ואו. וביש ס' אם יש כאן איסור כלל אעפ"י שמצר אחר בא לו שהוא דרבנן מותר כיון דנוכל לומר שמא אין כאן איסור כלל. וכ"ז באסד"ר שאין לו חזקת איסור אבל בי"ל חזקת איסור אסור. וע' פר"ח סקל"ג שחולק ע"ז. ולכאורה מדברי הב"ח הביאו בש"ך סי' שצ"ז בכתבו לא' שמת קרובו ואיכא ס' אם הוא תוך ל' דחייב להתאבל משום דמוקמינן לי' אחזקתי' משמע דאף באסד"ר בי"ל חזקת איסור אסור וצע"ג ודו"ק. והבל"י הביא בשם תורת השלמים דאפי' לדעת האוסר אם י"ל חוקת היתר ג"כ מותר. וע' בישוי"ע ססי' קי"ב דכ"ז הוא באסד"ר שי"ל עיקר בדאורייתא אבל אין לו עיקר בדאורייתא אף שי"ל חזקת איסור מותר משום דעל ספיקא לא גזרו חז"ל ע' ש"ך סקל"ד דס' בחסרון חכמה ל"ה ס' לא לענין ס"א ולא לענין ס"ס. וס' שעכשיו אין שום חכם יכול לברר יש להתיר בהפ"מ כגון בנשבר הגף. שפ"ד – ע' בטוטו"ד מ"ק סי' קע"א דבס"ס מברכין דלא כדעת הח"א דהרי אזלינן בתר רובא לברך ומכ"ש בתר ס"ס עיי"ש – וע"ש עוד באם אכל מעט וס' אם הי' בו כשיעור או לא ואח"כ אכל ברי' דהוי ג"כ ס' אם חברך עליו ב"א ונסתפק שם אם בתר גברא אזלינן והוי ס"ס או בתר אכילות ובכל אכילה הוי רק ס"א. וכ' דפשוט דבתר גברא אזלינן דהרי אין הס' רק אם הוא חייב לברך ובו הוי ס"ס. רק הלא לא נולדו ב' הספיקות יחד ואין לברך רק אם אכל ביחד ברי' ועוד ד"א שס' אם הי' בו כשיעור אז צריך לברך ב"א מס"ס ע"ש:

סימן קיא

ס"א חולין להקל ובדשיל"מ אם תולין שנפל לתוך האיסור צ"ע. שפ"ד סק"ב ואם עמדו ב' קדירות עם תלב א' של איסור וא' של היתר ונפל בשר צונן לא' מהן ושהה מעל"ע וסלקוהו וא"י באיזה הי' מותר דכבוש מדרבנן אמרינן שאני אומר. אבל אסור להרתיח החלב דאז הוי איסור תורה. שם סק"ג – ע' בחו"ד סק"ג כ' דאם הקדירה א' אסורה רק

שאם תתלה בה תאסור אותה יותר כגון בהנאה או מדאורייתא בכה"ג אין תולין ופשוט הוא. וכ' ואין ללמוד מהא דנדה דחולה בספרה ז' שלא טבלה אף שאתה מקלקלה יותר שסותרת מנינה דשם הוא משום דמעיינה פתות. ובספ"ד סקי"א נשאר בזה בצ"ע. עוד מסופק שם באם בקדירה א' הוא ס' איסור תורה כגון למשל ב"ק בא' בשר עוף ובא' בשר בהמה ונפל חלב לא' מהן מהו אי אמרינן ב"ק היתר ואסד"ר לא' מהן שתיהן אסורות אלא אם יהי' בשתיהן אסד"ר אמרינן מה חזית וכו' משא"כ בא' יהי' איסור תורה וכו' וא"כ תולין להתיר הקדירה שני' בדרבנן. א"ד כל שאתה מוציא א' מחזקה אין תולין והניח בצ"ע. ולענ"ד נראה להקל בזה דמה נ"מ אם לא היינו דנין רק על כל קדירה בפ"ע וא"י אם נפל חלב או מים דבודאי הקדירה שיש בה בשר עוף מותרת והקדירה שי"ב בשר בהמה אסורה. ה"נ אם אנחנו דנין על שתי הקדירות בפ"א למה נחמיר על הקדירה שי"ב בשר עוף בשביל מה שנולד הס' גם על הקדירה שי"ב בשר בהמה ודו"ק וצ"ע ואם תחב כף ב"י מבשר עוף לא' מב' קדרות של חלב נקיים שעמדו עם מים אצל האש א' ב"י וא' אב"י כ' דיראה להתיר דתולה באב"י דמדינא אב"י שרי ורק מחמת חומרא בעלמא אסרינן לאב"י וא"כ כאן מוקמינן אדינא ותולין באב"י ואב"י מקולקל ממנהגא וקדירה ב"י והכף שרי. ואם תחב מקודם כף ב"י לקדירה אב"י ונאסר ממנהגא ואח"כ תחב וא"י תולין נמי באב"י אף דל"ה רק ממנהגא. מש"ז סק"ז:

ס"ה הי' כאן שתי קדירות של היתר וכו' אסורות שתיהן. ובאם הן של שני ב"א ובאין לשאול בזאח"ז מתיר הש"ך אפי' אין בא' מהן לבטלו. וע' חו"ד סק"ט דאפי' בכה"ג אסור וב' קדירות א' איסור וא' נ"ט היתר ונפל זית אסד"ר תולין באיסור ואח"כ נפל זית מין אחר להיתר דאם נאמר דזית איסור הא' להיתר נפל הרי איסורין מבטלין זא"ז. כ' יראה כיון דמתחלה אתה דן דבאיסור נפל שוב א"א לתלות שבהיתר נפל ונשאר בצ"ע שפ"ד סקי"ח בדאורייתא ל"א שאני אומר רק בדרבנן אבל בס' אסור דאורייתא יראה מדברי השפ"ד בסי' ט"ו סק"א דאמרינן שאני אומר עיי"ש:

סימן קיב

ס"א אסרו חכמים לאכול פת עכו"ם. ופת קראים אסור. שפ"ד סק"ב- ולחם הנאפה בחמה א"ב לא משום בש"ע ולא משום פש"ג. שם סק"ז. שם בסקי"א הביא מהפר"ח דב"ה שעושה פת ליתן במתנה לחבירו דדינו כפת פלטר. וכ' וצ"ע אי יש להקל בזה. שם אם המושל נותן פתו לישראל לאכול ואם לא יאכל יגיע לו נזק הוה כפת דחוקה ושרי אף לנזהר

ס"ו אפי' הוא נילוש בבצים. ע' מש"ז סק"ה באם עירב שומן חי בבצק ואפאו עכו"ם אסור בשומן אווז שניתך ע"י שמש או שמעכו בידו. אבל בשניתך ע"י אש אין בישול אחר בישול ע' בשפ"ד סקכ"ב בשם הב"ח דמותר לקנות פת חתוך שמייבשין בתנור שקורין [סאכעריס] דאין לחוש שמא פת איסור הוא. ומסכין גוים א"ח דנתקנח בא' או ב' ובטיל ברוב:

בעזר נותן תורה לעמו ישראל אברך על המוגמר ח"א מספרי **מנחת אברהם** ואני מתפלל לה' שיתן בלב הוגי תורתו שישימו עיניהם בדברי קטן כמוני היום כי אולי ימצאו בו איזה דבר טוב להלכה ולמעשה ומה שאינו ראוי ירגישו בו המעיינים ולא אכשל ולא יכשלו הם ח"ו ויה"ר שאזכה להיות מלומדי תוה"ק לשמה אכי"ר.

דבר להמעיין כי בכמה מקומות מחמת טעות הדפוס יחסרו כמה תיבות וא"א לפורטם כי רבים המה והמעיין ימצא מעצמו מקום הקשה ויבין הטעות **למען מלאות היריעה ארשום מ"ש בסוגיא דאוונכרי**.

בגמ' סוכה דף ל' ברש"י ד"ה מ"ט סתם עכו"ם גזלי ארעתא נינהו מישראל. ושמא אותו קרקע מישראל הוה. ועיין במג"א סי' תרל"ז סק"ג דכ' ומלשון רש"י משמע דוקא מישראל אסיר אבל מעכו"ם שרי וכו' אבל בס' יראים כ' דאפי' למ"ד גזל עכו"ם שרי לא מיקרו לכם עיי"ש. ועוד ק"ל טובא לפמ"ש השך בסי' שס"ח סק"ב דכ"ע סוברים דבגזל עכו"ם ל"א מתם גזילה יאוש בעלים והא דפליגי ר"ש ורבנן היינו דוקא בישראל עיי"ש. וא"כ אפי' יגזזו אינהו ל"ה בסתמא יאוש בעלים דהא הכא בעכו"ם מיירי כדאמרינן סתם עכו"ם כו'. ואפי' אם נאמר דהדין עם המחבר מ"מ בזה מודה המחבר דל"א סתם גזילה י"ב עיי"ש. רק דע"ז נוכל לדחוק דהסוגיא אזלי אליבא דר"ש דס"ל דאפי' סתם גזילה י"ב הוא. רק דאכתי ק' היאך נוכל לתרץ מ"ש הרמ"א בסי' רמ"ע ס"א הך דינא דאיונכרי א"כ ק' הא קיי"ל סתם גזילה לאו י"ב הוא ואין לומר דהא סתם כותים גזלי נינהו ולא בודאי וסתם גזילה לאו י"ב היא ג"כ מן הסתם ויש בו כחה ספיקות. ז"א דהא הסמ"ע בסי' שס"ת סק"ג מקשה ג"כ על הך דכ' הרמב"ם פ"ה מה' גזילה גבי נעלו מוכסין את חמורו שכ' מפני שנתייאשו הבעלים ממנו כו' שמקשה הא סתם גזילה לאו י"ב הוא כו'. רק דנלע"ד לתרץ של נכון דהנה הפ"י פי' בסוגיא דלא כפי' התוס' ד"ה וקרקע אינה נגזלת שפירשו דכונתו הוא משום דל"מ יאוש בקרקע משום דקרקע תמיד בחזקת בעלי' עומדת כו' עיי"ש רק הפ"י ז"ל תירץ דרך אחר והוא דמסתבר דמועיל יאוש בקרקע כמו במטלטלין אך דטעמא הוא כמו דאמרינן בש"ס נהי דמייאש מיני' מדמי מי מייאש כו' עיי"ש. דכוונת הש"ס דהחפץ יוכל הגזלן להבריח אבל דמים א"י להבריח א"כ ה"נ

בקרקע אין יכול להבריח גוף הקרקע והוי כמו שם בדמי ולא מייאש כו' עיי"ש ולכאורה א"א להעמיס דברי הפ"י בדברי רש"י דכתב וקרקע כו' כלומר אינה קנוי' לגזלן משום יאוש דלעולם בחזקת בעלי' עומדת כו' עיי"ש דמשמע מזה דאינו מועיל יאוש משום דקרקע בחזקת בעלי' הוא. אך דלכאורה ק' בדברי הפ"י דהא הכא על האשא דיינינן אם כשר להושענא אם לא וא"כ הוי כמו מטלטלין דהא יכול הגזלן לגזוז ולהבריח והוי שפיר יאוש בעלים כמו מטלטלין. וביותר ק' דהא אמרינן בב"מ דף כ"א תאינה נמי מידע ידיע דנתרי כי' א"כ ה"נ מידע ידיע דסוף אסא לגזוז. [וע' בב"ק ס"ת בתוס' ד"ה הוא דא' כצנועין יע"ש] אך דנלפענ"ד דל"ק לפי מאי דאיתא בגמ' ב"ב פ"ז משום דתלש כ"ש קנה אר"ש הכא במאי עסקינן דא"ל לך יפה קרקע כ"ש וקני כל מה שעלי' כו'. וע' ברשב"ם ובתוס' ד"ה לך ויפה כו' דה"פ דע"י הקרקע קני לו הפשתן והקרקע שאול להיות חצרו לקנות ע"ג הפשתן ואי לא"ה לא קני הפשתן דמחובר לקרקע כקרקע א"כ ה"נ גבי אסא כיון דמקרקע לא מייאש כסברת הפ"י ז"ל א"כ אע"ג דמייאש מאסא מ"מ כיון דהאסא מחובר לקרקע שייך לקרקע הוא ולא קני האסא בלעדי הקרקע ולפי"ז א"ש דברי' רש"י ד"ה וקרקע הנ"ל כלומר אינה קנוי' לגזלן משום יאוש דהקרקע בחזקת בעלי' עומדת ולא קני הקרקע כסברת הפ"י הנ"ל ובחזקה בעלי' עומדת הלכך לא קני ג"כ הפירות ואתי שפיר. ולפי"ז נחקור נא הסברא של ס' יראים דלא מיקרי לכם דהטעם הוא כמ"ד בש"ס ב"ק ל"ח ראה ויתר גוים והתיר ממונם לישראל דה"פ דל"ה שם עכו"ם בעולם על ממונם ונכסיהם ויתר את ממון העכו"ם ומשו"ה ל"ה גזל אצל ישראל ואעפ"כ לא מקרי לכם דבאמת אינו שייך לישראל ול"ה הפקר גמור שיזכה הישראל מן ההפקר רק שלא הוי שם בעלים על ממונם כו'. ולפי"ז מיושב דברי רש"י דלהכי פי' סתם עכו"ם גזלי ארעא מישראל כו' דאי גזלי ארעא מעכו"ם הוי שפיר הכא יאוש לגבי אסא דבאמת לגבי אסא הוי שפיר י"ב כנ"ל רק דלא מועיל היאוש לגבי אסא כיון דמחובר לקרקע הן והקרקע בחזקת בעלי' עומדת כנ"ל וזה שייך רק בגזל ישראל אבל בגזל עכו"ם כיון דלא מיקרי שם בעלים על נכסיהם מחמת ראה ויתר גוים כו' א"כ נהי דהקרקע לא מקרי לכם אעפ"כ מועיל יאוש לגבי פירות כיון דלא מתקרי שם בעלים על נכסיהם וקרקעותיהם ודו"ק:

מאחי הרה"ח נ"י.

גיטין דף יו"ד מצות כותי מותרת ואדם יוצא בה יד"ח בפסח ור"א אוסר לפי שא"ב בשימור ורש"י בחולין מחק הגירסא הזאת דא"כ מה שייך לשון איסר. ולתוס' הק' דליתני אדם י"ב לחוד. ותי' דזו אף זו קתני. וזה דחוק כמ"ש המקנה ונ"ל ליישב דהנה התוס' הק' והא גזרו על פיתן. ותי' דמיירי בעיסת ישראל. ועוד הק' דלמא לא שמרה לשם

מצה דחשידי אלפ"ע. ותי' ע"י כזית דאכל הכותי. וק"ל דהא אמרי' בגמ' דילפינן שאור דאכילה משאור דראיי' ומותר לאכול חמץ של אחרים בתוך הפסח לשי' רש"י פסחים כ"ט. וא"כ דלמא באמת הוא חמץ והא דאוכל הכותי דהא העיסה של ישראל והוי חמץ של אחרים אבל הישראל אינו רשאי לאכול דהא החמץ היא שלו ונהי דהדר בי' רב אתא ב"י מ"מ עכ"פ לא כתובה מיקרי ולא כתובה אפי' החזיק ל"מ לת"ק כמ"ש התוס'. ונ"ל דל"א רש"י דשאור של אחרים מותר באכילה רק בחמץ של נכרי אי של גבוה אבל חמץ של ישראל אחר אסור באכילה משום דכיון דהוא אסור בהנאה ואיסור הנאה הוי כהפקר וכל הקודם בו זכה כמו גבי שור הנסקל היוצא ליהרג וקדם א' ותפס בו. וא"כ א"ר הכותי לאכול משום דכשאגבי' לאכול הוי שלו דאיסור הנאה הוי כהפקר וא"כ מדאכל הכותי ש"מ דלא החמיץ. אלא דלכאורה י"ל דל"ד לאסה"נ דהוי שפיר אינו שלו אבל גבי חמץ דמותר לאחה"פ א"כ חשוב של בעלים ושפיר מותר הכיתי לאכול דהא אינו שלו דק של ישראל ואינו כשאר אסה"נ דזוכה מן ההפקר. אמנם באמת ז"א דהא הישראל אינו רשאי להשהות לאחה"פ משום דעובר אבל ימצא וא"כ הוי הפקר וזוכה בי הכותי. אמנם זה ק' דלמא הוא שאור דהוא נוקשה כמו שהק' הפ"י ונוקשה א"ט בב"י וא"כ מצי הכותי לאכול דהא הישראל יוכל להשהות חמץ נוקשה והוי של ישראל ומשו"ה יאכל הכותי דהוי של אחרים. אמנם באמת ז"א דהא נוקשה לת"ק הוי חמץ גמור וא"כ מדאכל הכותי ש"מ דלא החמיץ דאי החמיץ הוי אסור בהנאה והוי כהפקר ואז זוכה בו הכותי והוו שלו וא"כ אמאי אכיל ולפי"ז לר"א דלא ס"ל נוקשה אסור מצות כותי משום דדלמא הוא נוקשה ואינו עובר בב"י כמ"ש התוס' בפרק א"ע וא"כ הוי של בעלים ושפיר רשאי הכותי לאכול משום דחמץ של אחרים מותר ושפיר לא הקשה הגמ' רק מ"ט אינו יוצא בו ידי מצה מכת זה מוכח רל"ה חמץ דנהי דחמץ ש"א מותר אבל פשיטא דא"י בו ידי מצה וקאמר הגמרא משום דלא בקיאין בשימור לשם מצה ולכך אינו יוצא בו דשמא לא שמר לשם מצה ומיישם שפיר הגירסא. ולפי"ז מיושב קו' התוס' דאי תנא יוצא בו לחוד ה"א דיכול לצאת בו משום דכיון דהכותי יוצא בו ש"מ דלא החמיץ אבל היכא דא"י בו הכותי אסור המצה דשמא הוא חמץ ורשאי הכותי לאכול חמץ של אחרים. לכן אשמעינן דמותרת ג"כ מטעם דכתיבנא משום דהוי הפקר וחשוב של הכותי ומשו"ה לא יאכל הכותי אי החמיץ אלא מדאכל ש"מ דלא החמיץ כנ"ל ודו"ק:

זלמן ליב שור

הנה מקום אתי להציב יד ושם טוב ולתת ברכה לראש משביר הוא ידידי הרה"ח הר' שמואל הלוי צוקערמאן נ"י. אשר השתדל להשגיח בעינא פקיחא במלאכת ההג"ה

ומעשה הדפוס והי' ידיו אמונה עד תום המחברת הלז. וברוב תודה אכתוב לו השורה הזאת לעדה על כושר מפעלו ישלם ה' פעלו ויתברך בברכה משולשת.

המחבר